CEVDET BEY VE OĞULLARI

ORHAN PAMUK

iletişim

ORHAN PAMUK
Cevdet Bey ve Oğulları

1979 Milliyet ***Yayınları Roman Armağanı***

1983 Orhan Kemal Roman Armağanı

İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM

İLKSÖZ

1
Sabah

“Geceliğin kolu da, sırtım da... Bütün sınıf da... Çarşaflar da... Of, of, of, bütün yatak da sırılsıklam! Evet, her şey sırılsıklam ve ben uyandım!” diye mırıldandı Cevdet Bey. Her şey az önce gördüğü rüyadaki gibi sırılsıklamdı. Yatağında homurdanarak döndü, rüyayı hatırladı ve korktu. Rüyada, Kula’daki sübyan mektebinde hocanın karşısında oturuyordu. Başını ıslak yastıktan kaldırıp doğruldu. “Evet, hocanın karşısında oturuyorduk. Bütün okul diz boyu suya gömülmüştü,” diye söylendi. “Niye gömülmüştü?” Çünkü okulun tavanı akıyordu. Tavandan akan tuzlu sular benim alnımdan ve göğsümden dökülüyor, bütün odaya yayılıyordu. Hoca da değneği ile bütün sınıfa beni gösteriyor, “Hep bu Cevdet’in yüzünden,” diyordu. Hocanın değneğiyle kendisini nasıl gösterdiğini, bütün arkadaşlarının dönüp suçlayarak ve küçümseyerek kendisine nasıl baktıklarını, kendisinden iki yaş büyük ağbisinin de herkesten çok kendisini küçümsediğini gözünün önünde canlandırınca ürperdi. Ama gözünü kırpmadan bütün sınıfı bir solukta falakadan geçiren, bir tokatla bir oğlanı bayıltan hoca, bir türlü gelip tavandan akan sular için kendisini cezalandırmıyordu. Cevdet Bey, “Herkesten başkaydım, yalnızdım, beni küçümsüyorlardı,” diye düşündü. “Ama hiçbiri gelip bana dokunmaya cesaret edemiyor, sular da bütün okulu döktürüyordu!” Korkunç rüya bir anda neşeli ve hoş bir anı oluverdi: “Ben başkaydım, yalnızdım, ama beni cezalandıramıyorlardı.” Bir kere okulun damına çıkıp, kiremitleri kırdığını hatırlayarak ayağa kalktı. “Kiremitleri kırmıştım. Kaç yaşındaydım? Yedi yaşındaydım. Şimdi otuz yediyim, nişanlandım, yakında evleneceğim.” Nişanlısını hatırlayınca heyecanlandı. “Evet, yakında evleneceğim, sonra... Aman hâlâ oyalanıyorum! Geç kaldım!” Vakti anlamak için önce pencereye koştu, perdelerin arasından dışarıya baktı. Dışarıda tuhaf bir ışık ve sis vardı. Güneşin doğduğunu anladı. Sonra bu eski alışkanlığına kızarak dönüp, saatine baktı: Alaturka yarım. “Aman, aman geç kalmayayım!” diye söylenerek helaya koştu.

Yıkanıp temizlenince neşesi daha da arttı. Tıraş olurken gene rüyayı düşündü. Sonra Şükrü Paşa'nın konağına gideceğini hatırlayıp, o yeni ve temiz pantolonla ceketi, yakası kolalı kartonlaşmış gömleği ve zarif bulduğu kravatı taktı. Başına nişan töreninden önce kalıplattığı fesini oturttu. Küçük masa aynasında kendini seyretti ve istediği gibi olduğuna karar verdi, ama gene de içinde bir hüzün uyandı. Bütün bu şık kıyafette, nişanlısının konağına gideceği için telâşlanmasında gülünç birşeyler olmalıydı. Bu küçük ve zararsız hüzünle perdeleri açtı. Sis Şehzadebaşı Camii'nin minarelerini örtmüş, ama kubbeyi gizleyememişti. Yan bahçedeki çardak her zamankinden daha yeşildi. "Sıcak bir gün olacak!" diye düşündü. Çardağın altında bir kedi ağır ağır yalanıyordu. Cevdet Bey bir şey hatırlayarak pencereden uzandı ve gördü: Kupa arabası da gelmiş, evin önünde durmuştu. Atlar kuyruklarını sallıyorlar, Cevdet Bey'i bekleyen arabacı kapının önünde sigara içiyordu. Cevdet Bey hatırladığı sigara paketini ve çakmağını, cüzdanını ve bir kere daha baktığı saatini ceplerine yerleştirerek odadan çıktı.

Merdivenleri her zamanki alışkanlığıyla gürültüyle indi. Gene her zamanki gibi, gürültüyü duyan Zeliha Hanım merdivenlerin eşiğinde onu gülümseyerek karşıladı ve kahvaltısının hazır olduğunu söyledi.

Cevdet Bey somurtmaya çalışarak: "Vaktim yok Zeliha Hanımcığım," dedi. "Hemen çıkıyorum!"

Yaşlı kadın üzüntüyle: "Bir şey yemeden hiç olur mu?" dedi. Cevdet Bey'in yüzündeki kararlı anlatımı görünce mutfağa koştu.

Cevdet Bey kadının arkasından sıkıntıyla baktı, ama dışarı çıkamadı. Evlendikten sonra ondan nasıl kurtulacağını düşündü. Çok uzak bir akraba olan bu kadınla, burada, ana-oğul gibiydiler. Dokuz yıl önce, bu evi satın aldığında, Haseki'de ondan çok daha yakın akrabaları olmasına rağmen, hayatına daha az karışacağını düşünerek bu kadını yanına almıştı. Kimsesiz ve yoksul olan kadın ev işlerini görmek, yemekleri hazırlayıp etrafa çekidüzen vermenin karşılığında dört odalı küçük ahşap evin ilk katında kalıyordu. Cevdet Bey, kadının iyice yayılıp yerleştiği bu kata durduğu yerden

bakarken, “Yanımdan ayrılmaya onu nasıl razı edeceğim?” diye düşündü. Onu evlendikten sonra yanına alamazdı, çünkü tasarladığı evlilik hayatında böyle bir kadının yeri yoktu. Tasarladığı evlilik hayatı, ev işlerini gören insanlarla ilişkisinin, efendi-hizmetçi ilişkisi olması gerektiğini hissettiriyor, buradaki ana-oğul ilişkisinin bu hayata uymayacağını seziyordu. Galiba, Zeliha Hanım da bunu bildiği, Cevdet Bey’in yakında evlenip Haliç’in öte yakasına taşınacağını, bu evin satılacağını öğrendiği için, son zamanlarda daha titiz ve daha gayretkeş olmuştu. Mutfaktan elinde bir tabakla çıkıp koşarak geldi.

“Bir kahve yapsaydım sana, oğlum. Şimdi hemen...”

“Hiç vaktim yok, hiç vaktim yok!” dedi Cevdet Bey. Tabaktaki, şu başlayan gün kadar neşeli, vişneli ekmeği gülümseyerek aldı. Kadına teşekkür ederek bir kere daha gülümsedi. Kapıdan çıkarken, kadına sevgiyle değil, onu bırakmak zorunda kaldığı için acıyarak gülümsediğini anladı ve rahatsız oldu. Bir şey söylemiş olmak için döndü: “Akşamüzeri belki geç kalırım,” dedi, ama vicdanındaki yükü hafifletemedi.

Arabaya doğru yürürken rüyasını hatırladı: “Ben başkayım, böyleyim, ama kimse beni cezalandırmıyor!” Biraz rahatladı. Ama arabacıyı görünce bir an keyfi kaçar gibi oldu. Çünkü arabacı, müşterilerinin özel hayatını iyi bilen bütün arabacılar gibi, “Ah seni gidi seni, senin bütün gün nerelere gittiğini, neler yaptığını, içinden neler geçirdiğini biliyorum!” diyen bakışlarla kendisini süzüyordu. Cevdet Bey ona da neşeyle gülümsedi, hatırını sordu. Sirkeci’ye dükkâna gideceğini söyleyip arabaya oturdu ve reçelli ekmeğini ısırdı.

Araba sallanarak Vefa’nın ahşap evleri arasından hareket etti. Cevdet Bey, bu mahallede olduğundan daha da gösterişli gözüken bu kupa arabasını, nişan ve düğün törenleri sırasında gerekeceğine inandığı için üç aylığına kiralamıştı. İki ay önce, Şükrü Paşa’nın kızını kendisine vermeye razı olduğunu öğrenir öğrenmez, böyle gösterişli arabaların kiralandığı Feriköy’deki ahıra gitmiş, pazarlık etmiş, üç aylığına arabacıyla anlaşmıştı. Alacağı paşa kızının evine sıradan bir kira arabasıyla gitmek istemiyordu, ama sürücüsü ve ahır

masraflarıyla iyice pahalıya oturan bir arabayı da satın almak ticari hesaplarına uymuyordu. Çok sevdiği vişne reçelli ekmeği ısırırken, “Ama bu arabayı da üç aydan fazla tutmam aptallık olur!” diye düşündü. “Çünkü kirası çok! Bu kirayı vereceğime satın alırım daha iyi... Ama satın alırsam dükkân için gereken bazı harcamaları yapamam. Ne yapmalı? Bu evlilik bana çok pahalıya oturuyor, ama şarttı...” Evliliği, yıllardır hayâlini kurduğu yeni hayatını, satın alacağı evi, kuracağı aileyi, iki kere yüzünü gördüğü nişanlısını hatırlayınca neşelendi. Bazılarının böyle gösterişli, kibar arabası tutanları küçümsediğini aklından geçirdi, ama neşeli olduğu için buna aldırış etmedi. Reçelli ekmekten bir ısırık daha aldı. “Böyle şeylere aldırış edecek olsaydım tüccar olamazdım!” diye düşündü “Böyle şeylerden korktukları, çekindikleri için zaten hiçbir Müslüman tüccarlığa cesaret edemiyor... Ben aldırmam! Peki hanım bir araba isterse ne olur?” Nişanlısını ve gelecekteki hayatını düşününce gene keyiflendi. İki kere gördüğü o kızdan, Nigân’dan “hanım” diye sözetmek hoşuna gitti. Yokuş aşağı inen arabayla birlikte hafif hafif sallanıyordu. “Eğer dükkân ve şirketin hesapları buna izin verirse bir araba da satın alıveririm, canım!” diye mırıldandı ve ekmeğin son lokmasını da ağzına tıkıştırdı. Sonra, yiyeceği bitince boşalan eline hüzünle bakan bir çocuk gibi, parmaklarına baktı: “Bu evlilik de elde avuçta ne varsa götürecek galiba,” diye düşünerek kederlendi.

Araba Babıâli yokuşundan aşağı inmiş, ara sokaklara sapmıştı. Sis açılmış, o tuhaf ışığın yerine her zamanki parlak ışık yerleşmişti. Cevdet Bey yaz güneşinin şimdiden ısıttığı arabada pişiyordu. “Çok sıcak bir gün olacak! Bugün ne yapacağım? Dükkânda işleri çabuk bitirmem lâzım! Belki ağbimi gider görürüm!” Beyoğlu’nda bir pansiyonda hasta yatan ağbisini hatırlayınca canı sıkıldı. “Sonra Fuat Bey ile yemek yiyecektik. Selanik’ten gelmiş... Öğleden sonra Nişantaşı’na, Şükrü Paşa’nın konağına gideceğim!” Nişanlısını üçüncü defa görebilme umuduyla heyecanlandı. “Sonra, tellalın bulduğu o eve bir daha bakarım.” Nişantaşı ya da Şişli’de evlendikten sonra oturacağı bir ev satın almaya karar vermişti. “Sonra dükkâna dönerim. Yazık, bugün dükkânda fazla bulunamayacağım... Bugün ne? Pazartesi!” Parmaklarıyla hesapladı.

Üç gün önce Abdülhamit'e cuma selâmlığında bomba atmışlardı. Ondan iki cuma önce de nişanlanmıştı. "On yedi gün önce nişanlandım!" diye düşündü. Araba dükkânın önünde durdu.

Dükkânı görünce arabanın sallanması ve uyku mahmurluğuyla aklında bütün aleviyle parlamayan hesaplar, birden yanmaya başladı: "Boya siparişleri için mektup yazılmadı. Bozuk çıkan o lambaları kime satabilirim? Eskinazi borcunu bugün de vermezse ona diyeceğim ki..." Dükkânın eşiğinden adımını atıyordu: "Bismillahirrahmanirrahim! Eskinazi'den iki yüz lira fazla ister, uygun görürse borcunu bir ay ertelerim..." Çıraklardan birine başıyla sert bir selâm verdi. Çalışkan ve tok gözlü olduğu için sevdiği ötekine gülümsedi. Sonra sert selâm verdiği dalgacıya dönerek:

"Oğlum, benim kahvemi söyle!" dedi. "Bir de poğaça al bakayım bununla!"

Her sabah yaptığı gibi hızlı ve sinirli adımlarla arkadaki masaya gidip oturdu. Sağına soluna suçlayacak bir şey arıyormuş gibi baktı. Sonra, her sabah olduğu gibi gene *Moniteur D'Orient* gazetesinin masasının üzerine konduğunu görerek rahatladı. Her sabahki alışkanlığıyla önce tarihe baktı: 24 Juillet 1905 - 11 Temmuz 1321, pazartesi. Sonra başlıklara göz gezdirdi. Bomba olayı ile ilgili son gelişmeleri öğrendi. Rus-Japon savaşı hakkında yazılanları okudu, ama bunlara ilgi duymadı. Hemen sayfayı çevirip borsa haberlerine bakmaya başladı. Burada kendisini heyecanlandıran bir iki habere rastladı. Sonra birkaç ilgi çekici ilânı okudu: Demir tüccarı Dimitri deposunu satıyordu; güç durumda olmalıydı. Kendisi gibi elektrik ve nalburiye ile uğraşan Panayot da yeni mallarını tanıtıyordu. Cevdet Bey de bir ilân vermeye karar verdi, sonra caydı. Odeon'da yeni bir gösteriye başlayan bir tiyatro topluluğunun ilânını okuyunca, ağbisini hatırlayarak irkildi. Ağır hasta olan ağbisinin sevgilisi bir Ermeni tiyatro artistiydi. Cevdet Bey ağbisini unutmak için gelen poğaçayı yedi, kahvesini içti ve bir makaleyi ağır ağır okumaya başladı. Bu gazeteyi her okuyuşunda yaptığı gibi, bilmediği Fransızca kelimeler için hayıflandı. Sonra her Fransızca okuyuşunda yaptığı gibi, bu dili öğrenmek için nasıl çaba harcadığını, özel hocaya verdiği paraları, özel hocayla birlikte okudukları kitaptaki aileyi, yalın

cümlelerle günlük hayatı anlatılan o güzel Fransız ailesi gibi bir aile ve eve duyduğu özlemi hatırladı. Bunları hatırlamak, özellikle o Fransız ailesinin günlük hayatına benzer bir hayatı kuracağını, günün ilk sigarasıyla dumanlanmış aklında canlandırmak çok hoştu. Makalenin yarısındayken fazla vakit kaybettiğine karar verdi. Bütün öteki tüccarlar aldığı, ticaret hayatını iyi yansıttığı ve Fransızcasına yararı olduğu için okuduğu *Moniteur D’Orient’i* bir kenara bırakarak ayağa kalktı. Poğaça bitmiş, kahve ve sigara içilmiş, gazeteye vakit ayrılmıştı. Şimdi kendini işlere vermek için gereken gerginliği, gücü ve dengeyi duyuyordu. Ticaret hesapları aklında ne sabahın ilk dakikalarında olduğu gibi zayıf ve alevsiz, ne de az önce olduğu gibi cayır cayır yanıyordu. Hesaplar ve dertler, bir tüccarın aklında nasıl yanmalıysa öyle; sakin, ama güçlü ve denetim altına alınmış bir yangın gibi yanıyordu. Cevdet Bey, “Evet, şimdi ilk iş Sadık ile şu hesaplara bir daha bakmak olmalı!” diye düşündü.

Sadık şirketin genç muhasebecisiydi. Gençti, Cevdet Bey’den on yaş küçüktü, ama şimdiden onun kadar gösteriyordu. Cevdet Bey dükkânın asma katına çıkarak, onunla bir süre konuştu. Perşembe gününe kadar gelecek paralarla, ödenecek borçlar arasındaki küçük farkı öğrendi ve Eskinazi’den gidip borcunu istemeye karar verdi.

Sonra, aşağıya, tezgâhtarların arasına indi. Burada baş tezgâhtar sayılabilecek orta yaşlı bir Arnavut’la bir süre konuştu. Ona üzeri boya kutularıyla, lambalarla, öteberiyle dolu olan bir masayı göstererek, müşterinin her zaman düzenli ve boş bir tezgâh görmekten hoşlanacağını söyledi. Ama Arnavut tezgâhtar, kendisini anlamıyor, bu düzenin çok daha etkili olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. Bunun üzerine, Cevdet Bey tezgâhın arkasına geçti, herkesi azarlayan bakışlarla orayı burayı düzeltti, örnek olsun diye de, bir müşteriye baktı. Bu alçakgönüllü hareketinin çalışanlarda saygı ve utanç uyandırdığını görünce kendi masasına döndü.

Bütün dükkânı gören masasına oturunca boya siparişleri için gereken bir mektubu yazmaya karar verdi. Mektubu aceleyle ve alışkanlıkla yarısına kadar yazdı, sonra, artık bu işleri tutacağı bir kâtibe bırakmasının doğru olacağını düşündü. Ama yeni bir kâtip de yeni bir masraf kapısı demekti. “Üstelik tam da evliliğe bu kadar

para dökerken!” diye düşündü. Bu sırada, dükkândan iki yüz adım ötede olan deponun bekçisi geldi ve yeni gelen büyük lamba sandıklarını, hamalların bir türlü içeri sokamadıklarını, birşeyler kırıp dökmelerinden korktuğunu söyledi. Cevdet Bey sıkılarak ayağa kalktı. Aşağı yukarı yürüdü ve sandıkların teker teker açılıp boşaltılmasını öğütledi. Lambalar trenle Anadolu’ya yollanacağına göre, bu çok saçma bir şeydi, ama başka yolu da yoktu. Cevdet Bey depo bekçisini savdıktan sonra mektubu bitirdi ve vakit ve para sıkıntısıyla dertlendi. Bozuk çıkan lambaları kime satacağını düşündü. Bu konuyu zekâsına ve dostluğuna güvenebildiği tüccar arkadaşı Fuat’a sorabileceğini düşündü. Sonra telâşla saatine baktı, iki buçuğa yaklaştığını gördü. Eskinazi’ye gitmek için dükkândan çıktı.

2
Müslüman ve Tüccar

Dükkândan çıkar çıkmaz, günün ilk dertlerini atlattığını, bunu yapmak için fazla bir güç harcamadığını ve her şeyin her zamanki gibi yolunda olduğunu hissederek sevindi. Bir ağacın altında, başka bir arabacıyla gevezelik eden arabacıya görünmeden, Sultanhamam'a doğru yürüdü. Eskinazi'nin dükkânı altı yüz adım ötedeydi. Ona söyleyeceği sözü, borcunu erteleme karşılığında isteyeceği fazlayı, bunu ona nasıl anlatacağını tasarlamaya başladı. Bir yandan bunu tasarlıyor, bir yandan da Sirkeci'nin öteki tüccarlarını, tanıdık yüzleri selâmlıyordu. Onu gören tüccarlar, aralarına giren bu Müslüman'ı şaşkınlık ve ilgiyle izlediklerini gösteren bakışlarla gülümsüyorlardı. Bakışlar Cevdet Bey'e "Bakalım bu fesli tüccar aramıza girecek mi? Senin cesaretini ve kararlılığını beğeniyoruz!" diyordu. Cevdet Bey de onlara, "Benim hakkımda ne düşündüğünüzü, nasıl biri olduğumu çok iyi biliyorum!" diyen bakışlarla selâm veriyordu. Eskinazi'nin dükkânına üç-beş adım kala çoğunluğu Yahudi ve Rum olan bu tüccarlardan biri onu görerek dükkânının içinden seslendi:

"Ooo, Işıkçı Cevdet Bey, bugün çok şıksınız!"

Cevdet Bey de ona şakadan anlayan ve hoşlanan bir insan olduğunu göstermek için: "Ben her zaman şıkımdır!" dedi, ama hemen bu şıklığının özel bir nedeni olduğunu hatırlayıp kızardı. Eskinazi'nin inşaat malzemesi ve ev eşyası sattığı dükkânına girer girmez, ortadaki dağınık ve laubali havadan, çırakların neşesinden, patronun dükkânda olmadığını anlayıp sinirlendi. Çıraklardan biri sis yüzünden ada vapurunun geciktiğini söyledi. Cevdet Bey, Eskinazi'nin yazları Büyükada'da geçirdiğini hatırladı. Sonra birden hüzünlendi. Bütün bu Yahudi, Rum ve Ermeni tüccarları arasında kendini çok yalnız hissediyordu.

Geldiği yoldan değil, ana caddeden geçerek dükkânına dönmeye karar verdi. Caddenin kalabalığı ve hareketin hüznünü

dağıtacağına inanıyordu. Yürüyor, “Canım sıkıldı, çünkü onların arasında bir taneyim!” diye düşünüyordu. “Benim gibi hem zengin bir tüccar, hem Müslüman olan kaç kişi var? Bütün şu Sirkeci’de, Mahmutpaşa’da, bir şu Selanikliler’in sokak içindeki manifaturacı dükkânı, bir şu Fuat Bey’in yeni açtığı dükkân, bir de Ethem Pertev’in eczanesi var. Onların içinde de en zengini benim. Onların içinde yalnızım.” Sıcaktan ve üzerindeki ağır elbiselerden terliyordu. Rüyayı hatırladı: “Rüyada da öyleydim. Herkes birlikte, ben tek başınaydım. Alnımdan ter akıyordu.” Ceplerini aradı, sabah yanına mendil almayı unuttuğunu anladı. “Evlendikten sonra hanım bu işleri yoluna kor!” diye düşündü, ama evlilik ve tasarladığı aile hayatı da, bir an, kendini avutmadı. “Böyle herkesten başka olmak için ne yaptım?” diye düşündü. “Çok çalıştım. Başka hiçbir şey düşünmeden yalnızca dükkânımı ve işlerimi büyütmeyi amaçlayarak, çok çalıştım!” Köşedeki şurupçuyu görünce sevindi. “Sonunda da kazandım...” Bir bardak vişne şurubu isteyip içti. Biraz rahatlar gibi oldu ve bütün sıkıntısının şu korkunç yaz sıcağından kaynaklandığına karar verdi. Sonra birisinin kendisine seslendiğini duydu.

“Vay Cevdet, nasılsın bakalım?”

Ağbisinin askeri tıptan arkadaşı Doktor Tarık’tı. Ağbisinin bütün arkadaşları gibi, önce Nusret’i hatırlatan Cevdet’i görünce neşelenmiş, sonra karşısındakinin bambaşka biri olduğunu anlayarak kaşlarını çatmıştı. Cevdet’e ağbisinin nasıl olduğunu, hastalığının geçip geçmediğini sordu. Ağbisi hakkında başka şeyler de sordu ve öğrenmek istediği şeyleri öğrendikten sonra, küçümseyerek gülümsediğini hiç saklamaya çalışmadan:

“Peki sen ne yapıyorsun? Gene ticaret ha, ticaret...” dedi ve yarım yamalak bir selâm verip Sirkeci’nin kalabalığına karıştı.

“Ticaret! Ticaret yapıyorum!” diye düşündü Cevdet Bey. Dükkânına doğru yürüyordu. “Ne yapsaydım yani? Onun gibi bir askeri doktor olamazdım ki...” Çocukluğunu ve ilk gençliğini hatırladı. Babası Kula’da küçük bir memurdu. Cevdet Bey rüyasında gördüğü sübyan mektebini burada okumuştu. Sonra babası terfi edip Akhisar’a gitmişti. Burası demiryolu üstünde olduğu için zengince bir

kasabaydı. Cevdet burada da rüştiye mektebinde okumuştu. Yazları Akhisar'ın çevresindeki çekirdeksiz üzüm bağlarında, incir bahçelerinde yalnız gezinirdi. Hocaları Cevdet'in de, ağbisi Nusret'in de çok zeki olduklarını söylerdi. Babası Osman Bey ise bu zekâyı annelerinden aldıklarını söylerdi. Sonra, bu çok zeki ve babanın çok sevdiği anne, bir gün hastalanmıştı. Baba karısını hastaneye yatırabilmek için İstanbul'da görev istemişti, ama vermemişlerdi. Bunun üzerine baba istifa etmiş, İstanbul'a gelmiş, anneyi hastaneye yatırmış, kendisi de Haseki'de bir oduncu dükkânı açmıştı. Bir yıl sonra, Nusret Askeri Tıbbiye'ye girmiş, altı ay sonra da, anne değil, birdenbire baba ölüverince, oduncu dükkânına ve hep hasta olan anneye bakmak Cevdet'e düşmüştü. Cevdet yirmi yaşına kadar Haseki'de odunculuk ve kerestecilik yapmış, sonra deposunu Aksaray'a taşımıştı. Yirmi beş yaşında Aksaray'da küçük bir nalbur dükkânı açmış, birkaç yıl sonra da Sirkeci'deki dükkâna taşınmıştı. Aynı yıl anne ölmüş, Nusret kendisine kalan her şeyi Cevdet'e bırakmış, Paris'e kaçmış, ertesi yıl Cevdet Haseki'deki akrabalarla bütün ilişkilerini koparmış, Vefa'daki evi satın almıştı. “Onun gibi askeri doktor olamazdım ki!” diye yeniden düşündü. “Bana ticaretin yolu gözüktü. Ben de bu yolu zorladım, kimsenin cesaret edemediği şeyi yaptım. Biraz korkak olsaydım hâlâ Haseki'de küçük bir oduncu olurdum!” Haseki'yi, oradaki akraba eş-dost çevresini, mahalle hayatını hatırlayınca sıkıldı. “Onlardan kaçtım. Onlarla birlikte ticaret hayatı yürümüyordu.” Uzaktan dükkânını gördü. Kupa arabası ağacın dibine çekilmişti. “Benim dükkânım!” diye mırıldandı. En büyük başarısının odunculuktan bu dükkâna geçmek değil, beş yıl önce elde ettiği lamba işi olduğunu düşünüyordu. Belediyenin ve Şirket-i Hayriye'nin bütün lambalarını satın alma ayrıcalığını elde ettikten sonra, ticaret çevrelerinde “Işıkçı Cevdet Bey!” diye anılmaya başlamıştı. Bu başarısını hatırlayınca keyiflendi. Bu lamba işinden sonra dükkânı ve şirketi dört misli büyütmüştü. Şehreminliğinde herkese rüşvet dağıtmıştı. Bu biraz sıkıcı bir anıydı, ama başarısını gölgelemiyordu. Cevdet Bey rüyasını hatırlayarak neşelendi: “Eh, ne yapayım. Kimse beni cezalandırmıyor...” Sabah merdivenlerin eşiğinde kendisine bakan Zeliha Hanım'ı hatırladı: “Ne yapayım, ne yapayım, hayat bu işte!” diye söylendi. Üzerinde onu her zaman

koruyan, görünmez bir zırh varmış gibi rahat ve yıkılmaz hissediyordu kendini. Dükkânının üstündeki yazıyı gördü:

CEVDET BEY

VE OĞULLARI

İTHALAT-İHRACAT-NALBURİYE

Daha ihracata başlamamıştı, daha oğulları da yoktu, ama ikisine de niyeti vardı. Kapının eşiğinden adımını atarken, "Eskinazi'den de parayı alamadık!" diye düşündü. "Sadık ile hesapları bir daha konuşayım. Sonra şu bozuk lambaları ne yapacağımı düşüneyim... Saat kaç? Hiç de vakit yok!.. Depoya gidip orada ne olduğunu da görmem lâzım. Şimdi her şeyi kırıp dökerler... Kim bu çocuk, ne istiyor?"

Bir küçük çocuk elindeki zarfı uzatarak: "Bunu Matmazel Çuhacıyan gönderdi efendim!" dedi.

"Matmazel Çuhacıyan?" diye düşündü Cevdet Bey. Önce kim olduğunu hatırlayamadı. Tuhaf, belirsiz bir şeyden utanarak kızardı. Çocuğa bahşiş verdi. Sonra kadının, ağbisinin Ermeni sevgilisi olduğunu hatırlayarak telâşlandı. Zarfı açtı, okudu:

"Cevdet Bey, ağabeyiniz Nusret çok hastadır. Dün akşam kendisini kaybetti. Bu sabah kendine gelir gibi oldu, ama gene çok perişan. Acele gelip görürseniz çok sevinecektir. Lütfen bu mektubu yazdığımı ona söylemeyiniz..."

Cevdet Bey: "Çok hasta ha, çok hasta!.." diye mırıldandı. "Anneme de böyle olurdu, ama sonra ölmezdi." Zarfı cebine koydu. "Benden gene para sızdırmak istiyorlar... Oysa hiçbir şeye vaktim yok!" Cevap bekleyerek suratına bakan çocuğu görünce birden utandı: "Belki çok kötüdür? Aman neler düşünüyorum! Nasıl bir insan oldum?" Dükkânın içinde sinirli sinirli yürüdü. "Kardeşim ölüyor."

Bir daha bahşiş verip çocuğu savdı. Telâşla Arnavut tezgâhtarla ve muhasebeci Sadık ile konuştu. Boş sözler söylediğini, onların da şaşkınlaştığını anladı. "Ağbim ölüyor!" diye düşündü. Hiç beklemediği bir telâşa kapıldığını farketti. "Sakin olmam lâzım!" diye söylenerek arabaya bindi. Arabacıya Beyoğlu'na gideceğini söyledi.

Cevdet Bey araba hareket ettikten sonra telâşını biraz olsun gemleyebildi. “Belki de olmuyordur. Belki de ufak bir buhrandır bu... Rahmetli anneme de böyle olmaz mıydı? Telâşlandım, çünkü ağbimden başka hiçbir yakınım yok! Kimsem yok!” Eskinazi’nin dükkânından dönerken kapıldığı duyguya yeniden kapılmak istemediği için başka şeyler düşünmeye karar vererek, pencereden dışarı baktı.

Araba Galata Köprüsü’nün başında durmuş, arabacı köprüden geçiş ücretini ödüyordu. Köprünün Haliç köşesindeki limonatacı, her zamanki yerinde bağırıyordu. Yanındaki manavın şeftalilerine sinekler konuyordu. Uzakta, Kasımpaşa Tersanesi’nin önünde, gemi leşleri, yan yatmış tekneler, paslanmış dubalar gözüküyordu. Araba yeniden hareket etti. Sabah sisi dağılmış, köprünün üzerine pırıl pırıl bir gök, birkaç da kararsız bulut yerleşmişti. Cevdet Bey’in tanıdığı, yandan çarklı bir vapur, Suhulet, Haliç’ten Marmara’ya açılıyordu. Köprünün orta yerinde koca şapkalı, iri yapılı bir adamla, yüzünü saklamayan bir kadın denize bakıyor, denizci elbiseleri giymiş çocuklarının da iki yandan ellerini tutuyorlardı. Cevdet Bey “Böyle bir aile!” diye düşündü. İlerdeki bir direğin dibinden iki fesli erkek de bu aileyi seyrediyordu. “Böyle bir aile!” Sırık hamalları koşarak, fesli ve kravatlı erkeklerin yanından geçtiler. Cevdet Bey’in tanıdığı bir başka gemi, Sahilbent de köprüye yanaşıyordu. Parmaklıklara yaslanmış çocuklar gemiye bakıyorlardı. İstanbul’a ilk geldiği aylarda Cevdet Bey de gelmişti buralara. Denizi ve köprüleri, bu tuhaf kargaşayı, gelip geçen gösterişli arabaları seyretmişti. O zamanlar daha Sirkeci rıhtımı yapılmamıştı. “O zamanlar... Yirmi yıl önce!” diye düşündü Cevdet Bey ve buraya ilk ağbisiyle geldiğini hatırlayarak korktu.

Ermeni kadından gelen mektubu cebinden çıkarıp dikkatle bir daha okudu. Kadın bu mektubu yazdığını Nusret’e söylemesini istemiyordu. Ağbisini çok seven bu kadın, eğer hâlâ böyle küçük şeyleri düşünüyorsa, durum demek ki, o kadar kötü değildi. Az önce, bu mektubun kendisinden para sızdırmak için bir düzen olduğunu düşündüğünü hatırlayarak utandı. “Peki niye ona bunu söylememi istemiyor? Çünkü, ağabeyim bana haber vermesine karşı çıkmıştır!”

Ağbisi, Cevdet'in hayatından, düşüncelerinden hoşlanmıyor, onu küçümsüyordu. Ama küçümsemesine rağmen, ondan para alıyor, bu yüzden kardeşini görmek istemiyor, onu her görüşünde hem kendisi yerin dibine geçiyor, hem de her seferinde daha ağır sözler ve hakaretlerle Cevdet'i yerin dibine geçirmeye çalışıyordu. Cevdet Bey bunu hissettiği, karşılıklı oturmanın ikisine de ağır geldiğini çok iyi bildiği için kardeşine seyrek gidiyordu. Her gidişinde onunla biraz konuşur, bir türlü kurtulamadığı şu hastalıktan sıyrılabilmesi için hastaneye yatmasının şart olduğunu söyler; ağbisi hastanelerin insanları yalnızca mezara götürmek için yapıldığını, bir doktor olarak bunu çok iyi bildiğini tekrarlar, sonra bir süre karşılıklı susarlar, Cevdet Bey bir zarfa koyduğu parayı bir köşeye bırakır çıkardı. Cevdet Bey Ermeni kadından gelen mektubu bir kere daha okuduktan sonra ağbisiyle, rahmetli annesinin hastalıklarını karşılaştırmaya başladı.

Cevdet Bey'in rahmetli annesi gibi ağbisi de veremdi. Annesinin bir iyileşip bir kötüleşen hastalığı yıllar sürmüştü. Ağbisinin hastalığının ilk belirtileri de üç yıl önce, Paris'te ortaya çıkmıştı. Annesi bütün hastalığı boyunca söylenmiş, her şeyden şikâyet etmiş, çevresindekileri mutsuz etmişti. Ağbisi de öyleydi. Annesi ince yapılı ve zayıftı. Ağbisi de çok zayıftı, Paris'ten döndükten sonra Cevdet Bey onu görünce korkmuştu. Annesi doktorların öğütlerini dikkatle uygular, söylenen her şeyi yapardı. Ama ağbisi doktorlarla alay ederdi. Çünkü kendisi de doktordu. Üstelik alkolikti ve her şeye karşı çıkmak gibi kötü bir huyu vardı. Cevdet Bey, "Evet, kendine dikkat etmemiştir!" diye mırıldandı. Sonra, ağbisini sevdiğini, o kendisini ne kadar küçümsese, ne kadar azarlasa ona kızamayacağını anladı. Çocukluğunu hatırladı: Birlikte ağbisi ve arkadaşlarıyla ceviz, kale, kaydırak oynarlardı. Hıdrellez'de kırlara çıkar, kuzu ve helva yerlerdi. Kızlar iki takıma ayrılır, gelin alması oynarlar, türküler söylerlerdi. Akhisar'ın çevresinde bağlar, bahçeler vardı. "Geçmiş zaman!" diye mırıldandı Cevdet Bey. Araba Tünel'e çıkmış Galatasaray'a doğru ilerliyordu. Sonra birden gözlükçü Verdoux'nun dükkânı önünde durdu. Cevdet Bey uzanıp baktı. İlerde, bir lando yan dönmüş, yolu

tıkamıştı. Sıkıntıyla çevresini inceledi, tabelaları okudu, insanları seyretti.

Ünlü berber Petro'nun dükkânından şapkalı biri çıkıyordu. Veliaht Reşat Efendi'nin terzisi olduğu söylenen Botter'in vitrinine, iki Hıristiyan kadın bakıyordu. Gümüş ve kristal eşya satan Decugis'in camekânı pırıl pırıldı. İleride Lebon Pastanesi vardı. Cevdet Bey bakkal Dimitrokopulo'nun tabelasını görünce, gene sabah kapıldığı yalnızlık duygusuna kapıldı. Avunmak için çocukluğunu, Akhisar'ın bahçelerini hatırlamak istedi. "Ne onlarla olabiliyorum, ne ötekilerle!" diye düşündü. Araba yeniden hareket etmişti. "Bari ağbim iyi olsa. Beni küçümsemese... Bugün niye böyleyim ben?" Bu sefer rüyayı kötü, korkunç bir gün olarak hatırladı. Rüyada okul arkadaşları arasında kendisine en kötü bakan, en küçümseyen de ağbisiydi. "Beni niye küçümsüyor?" diye düşündü. "Çünkü o bir Jöntürk olduğunu söylüyor!" Cevdet Bey'in ağbisi Nusret, Jöntürklüğü birinci Paris yolculuğunda öğrenmişti. Askeri Tıbbiye'yi yüzbaşı rütbesiyle bitiren Nusret, iki yıl Haydarpaşa Hastanesi'nde staj yapmış, sonra birkaç yıl Anadolu ve Filistin'deki askeri hastanelerde çalışmış, galiba çok hırçın ve kavgacı olduğu için, oradan oraya sürülmüş, Cevdet Bey'in Aksaray'da nalbur dükkânı açtığı yıl İstanbul'a naklini çıkarmış ve Haseki'de aile çevresinden buldurttuğu bir kızla evlenmişti. İki yıl sonra da bu kadınla karnındaki çocuğu bırakarak Paris'e gitmişti. Aile çevresine ve Cevdet Bey'in ilişkisini şimdi bütünüyle kestiği insanlara göre, bu yolculuğun nedeni, ağbisinin evde okuduğu tuhaf dergi ve gazetelerdi. Bu dergileri, tarihçi Murat Bey'in Fransız İhtilali'ni ballandırarak anlattığı *Mizan* gazetesini, Nusret'in saatlerce okuduğu söyleniyordu. Nusret'e göre ise bu yolculuğun nedeni ortadaydı: Tıp öğrenimini sürdürmek, cerrahide uzmanlaşmak istiyordu. Bir tavuk keserken bile ağbisinin heyecanlandığını bilen Cevdet Bey'e göre ise, Nusret bu yolculuğa kabına sığamadığı için çıkıyordu. Cevdet Bey, ağbisinin gene kabına sığamadığı için Paris'te dört yıl kalıp döndüğünü, karısını boşadığını, içkiye başladığını, padişaha karşı geldiğini, gene Paris'e gittiğini, Jöntürkler arasında bir alkoliğin sivrilebileceği kadar sivrildiğini, parasız, işsiz ve aç kalınca da İstanbul'a döndüğünü düşünüyordu.

Ama bütün bunları demesine rağmen ağbisinin bazı bakımlardan kendisinden daha üstün olduğunu da aklından geçiriyor, insanların onu daha sevimli, cana yakın, güvenilir biri olarak gördüklerini de biliyordu. İnsanların ağbisini öyle görmelerinin nedenini de onun hiçbir sorumluluk ve yükümlülük almamasında buluyordu. Oysa kendisi, yalnız kendisine ve kendi hayatına karşı da olsa, sorumluluk yüklenmekten hiç çekinmeyen, düzenli bir insandı. Bunu aklından geçirirken biraz utanır gibi oldu, ama sonra şöyle düşündü: "Benim hayatta sorumluluklarım, amaçlarım ve bir hedefim var! O ise yalnızca dik başlılık ve gürültü edip, patırtı çıkarmaktan hoşlanıyor!"

3
Jöntürk

Araba Savoie Oteli'nin dar sokağına saptı. Birkaç dakika gittikten sonra, iki kadı, eski bir taş evin önünde durdu. Cevdet Bey'e kapıyı pansiyoncu madam açtı, saygıyla kenara çekilip gözünün ucuyla kapının önündeki arabaya baktı. Sonra fırsatı kaçırmayarak, arkasından koşup ağbisini çekiştirdi: Ağbisi çok gürültü yapıyor, pansiyonun öteki müşterilerini rahatsız ediyor, hasta olmasına rağmen, ahlak dışı hareketlerde bulunuyordu. Cevdet Bey, müşterisini pansiyondan atmakla korkutan kadına başını sallayarak merdivenlere yürüdü. "Demek ki fazla bir şeyi yok!" diye düşündü. Taş merdivenleri çabuk çabuk çıktı, kapıya vurdu. Buraya en son iki hafta önce, nişandan sonra geldiğini hatırladı.

Kapıyı, beklediği gibi, Ermeni kadın açtı. Cevdet Bey onu her görüşünde yaptığı gibi önce kızardı. Sonra, kızarmasını önlemek için bir şey unutmuş da hatırlıyormuş gibi, şaşkın ve düşünceli bir tavır takınarak içeri girdi.

"Ağbim nasıl?" diye sordu ve bu sırada yatakta sırtını yastığa dayayarak yatan Nusret'i gördü. "Bir şeyi yok!" diye düşündü.

Ağbisi: "Oo sen misin? Nereden çıktın bakalım?" dedi.

Cevdet Bey, ağbisinin sesinin perdesinden sağlığını anlamaya çalışarak gülümsedi. Sonra yanına gitti, sarılıp yanaklarına yüzünü yaklaştırdı.

Ağbisi: "Veremliler öpülmez!" dedi, ama kendisini öptürdü. Bir bağışta bulunuyormuş gibi yapmıştı bunu.

Cevdet Bey: "Nasılsın?" diye sordu. Kenardaki bir sandalyeye oturdu.

Ağbisi cevap olarak: "Ee, nereden esti bakalım senin aklına buraya gelmek?" dedi. Sonra şüpheyle sevgilisine baktı. "Mari sen mi çağırdın onu yoksa?"

“Niye çağırayım? Kendi kendine gelmiştir!” Tatlı, müzikli bir sesti bu.

Cevdet Bey, “Ağbi seni ziyaret etmem için çağrılmam mı gerek?” dedi. Ağbisinin karşısında her zaman kapıldığı suçluluk duygusuna kapıldığını hissederek kızardı. Sonra: “Nasılsın? Hastalığın nasıl?” diye sordu.

Nusret öfkeyle Ermeni kadına döndü: “Onu sen çağırmışsın. İkidir sağlığımı soruyor? Niye soruyor?”

Mari: “Nusret!” diye inledi. Onu yatıştırmak için ayağa kalktı, yanına gitti. Üzerindeki çarşafı örterken Cevdet Bey’e dönüp: “Ağbiniz iyi değil. Dün akşam çok kötüydü. Kendisinden geçti... Şimdi birazcık iyidir, ama yanılmayın!” dedi.

Nusret: “Hayır, hayır, hiçbir şeyim yok!” diye bağırdı. Sonra birşeyler daha söylemek istedi ama soluğu yetmedi, sustu. Yapabildiği tek şey olan, küçümseyici, suçlayıcı gözlerle çevresine baktı.

Cevdet Bey, Mari’ye dönüp: “Doktor çağırmadınız mı?” diye sordu.

Bu sırada ağbisi: “Doktor istemez! Benden iyi doktor mu olur? Doktorluk insanlığın düşmanıdır!” diye mırıldandı.

Mari, “Bu durumda ben ne yapabilirim?” diye düşünüyormuş gibi Cevdet Bey’e baktı.

Cevdet Bey, “Evet doktor çağırmak bana düşüyor!” diye düşündü. Sonra, Mari ile gözgöze geldikleri için utandı. Kadının güzel olmasa bile, şirin olduğunu aklından geçirdi. Sarhoş, hasla ve parasız olan ağbisinin, böyle bir kadınla nasıl olup da ilişki kurduğunu merak etti. Odayı inceledi: Bir masanın üstünde leğenler, tabaklar, bardaklar duruyordu. Bunlar, belli ki, sık sık kullanılıyor, sık sık yıkanıyordu. Bir köşede yeni yıkanmış, ütülenmiş çarşaflar, gömlekler vardı. Eşya, duvarlar, pencereler her yer tertemiz, pırıl pırıldı. Oda bir hasta odasından çok, az sonra konuk ağırlanacak bir zengin evinin yeni temizlenmiş bir odasına benziyordu. Cevdet Bey, temizlenen ve bakılan bir evin odaları ve eşyası içinde bir kadın ve

çocuklarla birlikle yaşama isteğinin içinde uyandığını farkederek bir daha Ermeni kadına baktı ve gene kızardı. Sonra, ağbisine döndü. Nusret ağır ağır ve zorlanarak soluyordu. Cevdet Bey ağbisiyle bu kadının bu odayı doldurduklarını, kendisinin bir fazlalık olduğunu düşündü. Sonra yeniden Ermeni kadına bakarak, hayatında bir kere böyle bir kadının, hayır, herhangi bir kadının sevgisini kazanamadığını aklından geçirdi.

Bu sırada ağbisi: “Ziya’yı hiç gördün mü?” diye sordu. Ziya dokuz yaşındaki oğluydu. Nusret onu Haseki’deki akrabalarının yanına bırakmıştı.

Cevdet Bey şaşırarak: “Hayır!” dedi, Haseki’ye hiç gitmediğini ağbisi biliyordu. İki kardeşin Haseki’yle olan ilişkilerini, Cevdet Bey’in ev işleri için Vefa’daki eve aldığı Zeliha Hanım sağlıyordu. Son zamanlarda Ziya hakkında yeni bir haber duymamıştı o kadından.

Nusret: “Ziya’yı köye, annesinin yanına yollayayım mı diye düşünüyorum,” dedi. “Ama hayır! Burada kalsın. O aptalların arasında da olsa şehirde kalması daha iyidir, değil mi?” Bir süre nefes aldı, sonra ekledi: “İkimiz de Haseki’deki akrabaları bıraktık. Ama ayrı sebeplerden: Ben onlara yük olmamak için, sen onlar sana yük olmasın diye!” Gene solumak, dinlenmek için bir süre sustu. Sonra yüzünde, Cevdet Bey’in çok iyi bildiği o suçlayıcı anlatım belirdi: “Geçen geldiğinde bir kupayla gelmişsin! Senin mi o araba?”

“Benim değil, kiraladım!”

“Öyle arabalar sokaktan çevrilip kiralanıyor mu artık?”

Cevdet Bey utançla: “Hayır, üç aylığına kiraladım!” dedi.

“Haa, şu caka arabalarından!” dedi Nusret. “Redingot ve kravat kiralar gibi araba kiraladın ha?” Mari’ye bakıp gülümsedi.

Cevdet Bey değersiz ve aşağılık olduğunu düşündü.

Nusret dudaklarındaki aynı küçümseyici gülüşle: “Pek de şıksın bugün!” dedi. Cevdet Bey’in cevabını beklemeden Mari’ye döndü: “Sana bunun bir paşa kızıyla nişanlandığını söylemiş miydim?” Kardeşine döndü: “Nasıl, iyi bir insan mı?”

“İyi bir insan!”

“Nereden biliyorsun? Kaç kere gördün onu?”

Cevdet Bey ensesinden, alnından ter boşandığını hissederek ayağa kalktı. Ceplerini aradı. Mendilini unuttuğunu hatırladı. Yerine otururken: “İki” diye mırıldandı.

“İki ha? İki kere gördün ve iyi insan olduğunu anladın! Peki, hiç konuştunuz mu?”

Cevdet Bey, sandalyede sallanıyordu.

“Hiç konuştunuz mu, diyorum? İyi bir insan olduğunu nasıl anladın? Ne konuştunuz?”

“Öyle konuştuk!” dedi Cevdet Bey.

“Ee, o kadar utanma!” dedi birden Nusret. “Onunla konuşmamış olman senin suçun değil. Bu kötü geleneklerin, buradaki pis, sefil, kötü hayatın bir sonucu. Anladın mı ne demek istediğimi? Buradaki dünya nedir, anladın mı? Anlamadın, anlamadın, ama başını sallıyorsun! Aynı şey senin de başına gelebilir! Ama yok... Sen öyle biri değilsin! Senin bir ailen olur... Ama böyle bir kadın seni sevemez!”

İkisi birlikte dönüp Mari’ye baktılar. Cevdet Bey ağbisinin karşısında oturdukça bu utanç ve terden kurtulamayacağını anladı.

Nusret “Kızarıp bozarma öyle!” dedi. Gene Mari’ye işaret ederek: “Onu beğeniyorsun. Ona hayran oluyorsun, değil mi?” diye ekledi.

Mari: “Nusret rica ederim!” dedi, ama hiç utanmışa benzemiyordu. Rahat ve gururlu gözüküyordu.

Nusret: “Seni beğeniyor. Sana hayran oldu bile!” diyerek Mari’ye gülümsedi. “Çünkü seni Avrupai buluyordur. Benim kardeşim Avrupa’dan gelen her şeye hayrandır! Bir şey hariç...” Düşündü, sonra aradığı kelimeyi buldu. “Revolüsyon!” Kardeşine döndü: “Sen revolüsyon ne demek biliyor musun? Ya da ihtilâl? Kanın gürül gürül aktığı, giyotinli bir revolüsyon? Ama ne bileceksin sen böyle şeyleri! Senin bildiğin, sevdiğin tek şey var...” Sözünün gerisini ya

getiremedi, ya da açıkça söylemek istemedi. Yalnızca parmaklarının ucunu “para” diyen insanlar gibi birbirine sürttü.

Cevdet Bey dayanamadı. Rüyadan da kötüydü bu. Sandalyeden kalktı. Ağbisine doğru sarsak iki adım attı, inledi:

“Ağbi, ben seni seviyorum. Ağbi, neden böyleyiz?” Yıllardan beri ilk defa böyle bir şey oluyordu. Utandı. Gülümseyerek dönüp Mari’ye baktı. “Bunu niye yaptım?” diye düşündü. “Allahım, ne çok terliyorum!” Rüyadan da kötüydü işte.

Birden Nusret’in gövdesi öne doğru büküldü. Sonra geriye yaylanıp, başı yastığa vurdu. Yeniden öne bükülürken şiddetle öksürmeye başladı. Gırtlağından ve ciğerlerinden çıkan hırıltı korkunçtu. Cevdet Bey hiçbir şey yapamadan, korkuyla ve utançla ağbisinin kıvranışına bakıyordu. Sonra, aklına birşeyler yapmak geldi. Mari koşup Nusret’in yanına oturmuş, omuzlarından tutuyordu. Cevdet Bey pencereyi açmaya karar verdi. Bu sırada ağbisi rahatladı. Cevdet Bey pencereyi zorlarken Nusret seslendi:

“Hayır, açma! Dışarısının pisliği içeri girmesin istiyorum. Dışarısının pis, sefil, bayağı havası, şu iğrenç, despot karanlık içeri sızmasın. Biz burada iyiyiz...” Kendinden geçer gibi olmuş söyleniyordu. “Pencereyi kimse açmasın! Burası, benim memleketim, orada, Fransa’da, olduğu gibi karanlıktan kurtuluncaya, Abdülhamit yıkılıncaya, her şey aydınlık, temiz, namuslu, iyi oluncaya kadar kimse pencereyi açmasın...” Birden gene öksürük buhranına yakalanarak titremeye başladı.

Cevdet Bey bir şey yapmış olmak için, ağbisinin arkasındaki yastığı vurarak düzeltti. Çarşafın yere düşen ucunu kaldırdı. Bu sırada Mari’nin telâşla başını kendisine yaklaştırdığını gördü.

“Bir doktor... Lütfen siz bir doktor bulun!” dedi Ermeni kadın. “Ben bunu yapamıyorum. İstemiyor!”

Cevdet Bey: “Evet!” diye mırıldandı. Sonra, hâlâ öksüren ağbisiyle gözgöze gelmekten korkarak, aceleyle dışarı çıktı. Kapıyı kapar kapamaz, ağbisinin arkasından bağırdığını duydu:

“Nereye gitti o? Doktora mı? Doktor bu durumda ne yapabilir ki?.. Doktora gerek yok!”

4
Eczane

Cevdet Bey sokağa çıkar çıkmaz, "Ölecek!" diye düşündü. "Bugün olmazsa yarın, ama mutlaka birkaç gün içinde ölecek!" Düşüncelerinden korkarak kendini yatıştırmak istedi: "Belki de bir şey olmaz. Anneme de böyle olmaz mıydı?" Arabacı gene sigara içerek ve bir arabacı gibi bakarak kendisini süzüyordu. "Ama ağbim öleceğini biliyor. Öleceğini bildiği için de öyle korkunç şeyler söylüyor!" Odanın içindeki utanç verici sahneyi hatırlamak istemediği için, "Evet, şimdi bir doktor bulmalıyım!" diye düşündü. Ara sokaktan ana caddeye çıktı. "En yakın eczane nerede? Kanzuk Eczanesi var. Şurada Klonaridis var!"

Tünel'den Taksim'e uzanan ünlü cadde sıcağa rağmen kalabalıktı. Cevdet Bey geç kalırsa ağbisi ölecekmiş ve bu ölümden de kendisi sorumlu tutulacakmış gibi korkarak hızla yürüyordu. İçinden koşmak geliyor, bu kadar acele etmesinin saçma olduğunu düşünüyor, insanlara çarpa çarpa ilerliyordu. Her zamanki sakin ve düzenli hayatlarını yaşayan insanlar ise, bu sıcakta böyle koşturan, sağa sola omuz atan kaba adama dokunmamak için kenara çekiliyorlar, uyuşuk bir merakla Cevdet Bey'in yüzüne bakıyorlardı.

Eczanede eczacı Matkoviç'in kendisiyle şişman bir çırak vardı.

Cevdet Bey: "Doktor burada mı?" dedi.

Eczacı eliyle arka bölmeyi işaret ederek: "Meşgul!" dedi.

Cevdet Bey: "Ama ben şimdi bekleyemem!" diye söylendi ve kenardaki sandalyelerde bekleyen birkaç hastaya aldırış etmeden, hızla kapıyı açıp, muayene odasına girdi.

İçerde doktorla, çocuklu bir kadın vardı. Doktor çocuğun ağzına bir kaşık sokmuştu. Birdenbire açılan kapıyı görünce, suratını buruşturdu ve elindeki kaşığı çocuğun ağzından çekti.

"Lütfen dışarda bekleyiniz!" dedi.

Cevdet Bey: "Doktor, çok önemli!" dedi.

Doktor kaşığı çocuğun ağzına sokarak: “Lütfen bekleyiniz dedim!” dedi ve kadına Fransızca birşeyler söyledi.

Cevdet Bey: “Çok kötü!” diye mırıldandı, ama doktora ve hasta çocuğa dikkatle bakınca ağbisinin ölmeyeceğine inandı. Bu sefer de burada beklemek istemediği için: “Çok kötü!” dedi.

“Peki, şimdi geliyorum. Ama bekleyin!” dedi doktor.

Cevdet Bey dışarı çıktı. Kapının önündeki sandalyelerden birine, doktoru bekleyen öteki hastaların yanına oturacaktı, caydı. Eczanenin içinde aşağı yukarı yürüdü. Sonra, bir kenara çekilip sinirli sinirli sigara içmeye başladı. Tezgâhın arkasında eczacı, elindeki bir kâğıda bakarak, bazı tozları birbirine karıştırıyor, çırağı da küçük bir terazide birşeyler tartıyordu. Eczacı karıştırdığı tozları bir şişeye koyarak şapkalı bir adama verdi. Bu sırada içeri iriyarı, göbekli ve neşeli bir adam girdi ve şampanya sordu. Eczacı onu tanıyarak gülümsedi, şişelerin durduğu köşeyi gösterdi. Şampanya şişelerinden bir kule yapılmıştı. Bu kulenin yanında da maden suyu şişelerinden yapılmış bir kule daha vardı. Şişman adam bu şişelerin etiketlerini zamanı ve parası olan insanların rahatlığıyla okuyor, seçiyordu: Evian, Vittel, Vichy Apollinaris. Cevdet Bey birden, ta Fransa’dan gelen bu suları, sonra içkileri, bir masanın üzerinde duran Tobler çikolatalarını, bugün sis yüzünden dükkânına geciken Eskinazi’nin de yediğini düşündü. “Sonra, o konaklarda yaşayan paşalar da bunlardan atıştırıyor! Ben ne yapıyorum? Ben çalışıyorum, evleneceğim. Ağbim hasta, ama öleceği yok, turp gibi. Ermeni kadın. Benim ticaretten sevmeye vaktim kalmadı. Beklemek ne sıkıcı! O camın üzerinde ne yazıyor? Tersinden de okuyabilirim: Müstahzarat-ı Tıbbiye-i Ecnebiye... Öteki de Tıbbiye-i Osmaniye.” Tombul ve güleç adam şişeleri seçti, ayırdı, uşağını yollayarak aldırtacağını söyledi. “Evine gidip onları içecek. Hep birlikte yiyecekler, içecekler, gülüşecekler... Ben de evlendikten sonra... Ethem-Pertev Kuvvet Şurubu, Krem Pertev... Hâlâ bitmedi mi bu doktorun işi? Kapı açılınca hemen içeri gireyim de... Atkinson Kolonyaları... Katran Hakkı Ekrem öksürük şurubu. Hünyadi Yanoş Müshilleri... Bir kere küçükken ishal olmuştum da, ölüyorum

sanmıştım. Kimse de öleceğimi düşünmemişti. Ya ölseydim! Hayır! İşte kapı açıldı!”

Cevdet Bey kadınla çocuğuna çarparak, bir hamlede içeri girdi. Söylediklerine inanmadan: “Hasta kötü. Lütfen acele edin, ölebilir!” dedi.

Doktor köşedeki lavaboda ellerini yıkıyordu: “Kim ölüyor? Nerede?”

“Şurada, hemen yakında, pansiyonda!” dedi Cevdet Bey. “Şimdi gider görürüz. Hemen şurada.”

“Hasta buraya gelemez mi?” dedi doktor. Saçma denecek kadar beyaz, tertemiz bir havluyla ağır ağır ellerini kuruluyordu.

“Gelemez. Ölüyor. Belki ölmez. İki adım! Hemen gidelim, beklemeyelim...”

“Peki, peki,” diye homurdandı doktor. “İzin verin de şu çantamı alayım!”

Doktor, kapısının önünde bekleyenlere şimdi döneceğini söyleyerek, Cevdet Bey’in peşinden caddeye çıktı. Sonra hastanın derdini sordu. Cevdet Bey öksürük buhranını anlattı, anlatacak başka bir şey bulamadığı için ağbisinin verem olduğunu da söyledi. Bunun üzerine doktor kandırıldığını gösteren bir surat takındı, ama hemen de öfkesini unuttu: Biraz da olsa muayene odasından kurtulduğu, oyalanacak bir şey bulduğu için sevinmişti galiba. Yürürken vitrinlere bakıyor, insanları seyrediyordu. Sonra bir dükkândan sigara aldı ve veremin insanı bir anda öldürmeyeceğini, eski bir hastasının nasıl ölüp ölüp dirildiğini anlatmaya başladı. Bu arada geçen bir kadını dikkatle inceledi, Cevdet Bey’e mesleğini sordu, tüccarlık olduğunu öğrenince hayretini gizlemedi. Tam ara sokağa sapıyorlardı ki, köşede bir dostuyla karşılaştı. Ona sarıldı ve Cevdet Bey’in İtalyanca olduğunu sandığı bir dilde ateşli ateşli konuşmaya başladı. Cevdet Bey saatine baktı: Üçü çeyrek geçiyordu.

Az sonra, pansiyondan içeri girdiler. Doktor sıcaktan yakınırken odanın kapısını Mari açtı.

Nusret: “Doktor istemiyorum, kapayın kapıyı... İçeri karanlık girmesin!” dedi.

Doktor, Mari’nin arkasından içeri girdi. Gözünün ucuyla, söylenip duran hastaya bir baktı. Çantasını yere bırakırken Mari’ye döndü, onu dikkatle inceledi ve duygulu bir sesle: “Je vous reconnais Mademoiselle Çuhacıyan!” dedi. Beklenmedik bir hareketle kadının elini öptü, başını ağır ağır yukarı kaldırırken, bu sefer nedense Türkçe söyledi: “Saadetli Familya’daki rolünüze hayranım!”

Nusret: “Kim bu? Ne oluyor?” diye söylendi. Sonra doktorun gülümseyerek kendisine yaklaştığını görünce: “Bana doktor değil soytarı getirmişsin!” dedi.

Ama doktor aldırmamış gülümsüyordu: “Neniz var efendim?”

“Ölüyorum, veremim!”

Doktor: “Öyle olduğu ne malûm?” diyerek Nusret’in yanına oturdu.

“Malûm çünkü ben de doktorum!” dedi Nusret. “Üstelik, muayeneye de lüzum yok. Bu aşamadaki veremi, hastayı ilk görüşünde her doktor anlar. Baksana şu surata. Yanaklarım kayboldu. Sen mülki tıbbiyeden misin?”

Doktor gene hoşgörülü bir suratla gülümseyerek: “Demek meslektaş oluyoruz!” dedi.

“Mülki tıbbiyeden de, askeri tıbbiyeden de çıkanların akıllısı ihtilâlci, aptalı doktor olur!” diye bağırdı Nusret.

Doktor gene aynı hoşgörüyle: “Ben akıllı olduğumu hiçbir zaman iddia etmedim!” dedi. Sonra galiba hoşgörüsünü değerlendirecek tek insan olarak gördüğü Mari’ye gülümsedi.

Nusret: “Sen nesin, Yahudi misin?” dedi.

Doktor: “İtalyan’ım!” dedi. Sonra başını Nusret’in gövdesine yaklaştırarak gömleğinin düğmelerini tuttu: “Müsaade eder misiniz?”

Nusret: “Dur dur! Ne oluyor. Dokunma bana!” diye söylendi. Sonra Mari’nin öfkelendiğini görerek: “Peki, sinirlenme, sinirlenme,” dedi. “Ama biliyorum, bunun faydası yok!” Birden Cevdet Bey’e

döndü: “Senden bir şey istiyorum... Gel buraya... Söz veriyor musun? Ben oğlumu görmek istiyorum. Bana onu getir!”

Cevdet Bey: “Haseki’den mi?” dedi.

“Evet, Haseki’den. Haseki’ye git, Ziya’yı getir. Orada, teyzesinin yanında kalıyor, neyimiz oluyorsa, işte o Zeynep Hanım’ı bul ve çocuğu al!”

Cevdet Bey: “Şimdi mi?” diye mırıldandı.

“Evet, şimdi. Hemen! Biliyorum, oraya gitmek istemiyorsun, utanıyorsun. Ama git. Bunu senden istiyorum. Madem bu doktoru getirdin, bunu da yap bana. Son defa oğlumu...”

Bu sırada çantasından stetoskopunu çıkaran doktor: “Maşallah, sizde hiç de ölen bir insan hali yok!” dedi. “Ciğerleriniz çok kuvvetli!”

Nusret: “Hadi hadi, bana bu doktor lakırdılarını söyleme. İşini gör, paranı al!” dedi. “Buna parasını da ver bakalım, Cevdet. Başka da istemeyeceğim senden!”

Cevdet Bey kapıya doğru yürürken durdu, bir eski sehpanın üstüne, kırık bir küllüğün yanına iki altın bıraktı ve bıraktığını Mari’nin gördüğünü anlayınca sevindi.

Ağbisi: “Çabuk ol, çabuk. Şu caka arabası işe yarasın bari...” diye seslendi.

5
Eski Mahalle

Cevdet Bey suçluluk duyarak merdivenleri indi. Arabacıya Haseki'ye gideceğini söyleyip arabaya bindi. Terleyerek bir sigara daha yaktı. Araba harekete geçip, esnek yayların üzerinde tatlı tatlı sallanmaya, görüntüler pencerenin önünden akmaya başlayınca, sigaranın da yardımıyla, biraz kendine gelir gibi oldu. "Niye her şey böyle? Niye ben böyleyim?" diye mırıldandı. Sabahtan beri başından geçenler bir bir gözünün önünde canlandı. Ağbisinin ölüp ölmeyeceğini düşündü. Annesi de son günlerine kadar öleceğini tekrarlamış, ama son hafta birden değişmiş, kendini iyi hissettiğini söylemiş, derken birden ölüvermişti. Ama ağbisi hâlâ eski tersliğini sürdürüyordu. O utanç verici konuşmayı hatırlayarak kızardı. Ağbisi nişanlısını kaç kere gördüğünü sorarken Mari'ye bakıp gülümsemişti. Kiralık arabadan sözederken de yapmıştı aynı şeyi. Belki şimdi de arkasından gülüyordu. Ağbisiyle birlikte Ermeni kadının da gülüp gülmediğini düşündü. "Evet, belki şirin ve ilginç bir kadın, ama ona hayran değilim tabii!" diye mırıldandı. "Bunu nasıl söyledi? Bu artık utanmazlık! Ama ben o kadına hayran olamam. Çünkü en sonunda o kadın bir aile kadını değil, bir tiyatrocu o... Her akşam yüzlerce göz onu seyrediyor. Doktor nasıl elini öptü? Böyle bir şeyi nasıl yapıyorlar? Eğiliyorlar, uzanıyorlar, kadının elini öpüyorlar, sonra, her zamanki sakin, neşeli halleriyle durmayı başarıyorlar. Çünkü onlar bizim gibi değil. Onlar Hıristiyan!" Ağbisinin bütün düşüncelerini anlamasına, onu sevmesine rağmen bunları neden ona gösteremediğini düşündü. "Çünkü vaktim yok! Ticaretten hiçbir şeye gereken vakti ayıramıyorum." Ağbisinin sözlerini hatırladı. "Paris'e gitti, buranın hiçbir şeyini beğenmez oldu." Araba köprüyü geçiyor, tekerlekler köprünün ahşap döşemesini gıcırdatıyordu. Cevdet Bey köprüden gözüken eski İstanbul'a, kubbelere, durgun ve ölü Haliç'e baktı. "Burayı beğenmiyor! Buradaki her şeyi kötü buluyor, küçümsüyor! Beni de küçümsüyor, ama ben onu anlıyorum!" Köprünün öte, tarafındaki bir tabelâyı okudu: "En iyi puro ve

sigaralar, Tütün Rejisi Mamulleri: Tütüncü Angelidis.” Bir sigara daha yakarak aynı düşüncelerin bulutlarında kayboldu.

Arabanın penceresinden Beyazıt Camii’ni, Harbiye Nezareti Külliyesi’ni görünce çocukluğunu hatırlayarak sevindi. Eskiden ağbisiyle buraya gezmeye gelirlerdi. Ramazanlarda caminin iç avlusunda kurulan sergi kalabalık olur, önemli insanlar burada görülebilirdi. Cevdet Bey hayatında ilk defa bir veziri burada görmüştü. “Ticaret Nazırı Ahmet Fehmi Paşa idi galiba? Kaç yıl oluyor? Ya on dokuz, ya on sekiz. Nusret Tıbbiye’ye girmişti, ama daha babam ölmemişti.” O günleri hatırlayınca hüzünlendi. Babasının yanında çalışır, odun keser, kereste istifler, yorulur, akşam yemeğinden hemen sonra uyuyakalırdı. “Oysa eliyle koluyla çalışan ahmak bir adam olmak istemiyordum! Okumak ve zengin olmak istiyordum.” O günleri özlemle hatırlamadığı için sevindi. “Ama o günlerde herkes herkesi severdi. Beni de severlerdi. Onlardan kaçtım!” Şimdi o kaçtığı insanların yanına gitmek zorunda kaldığı için korktu. “Belki de beni tanımazlar. Tanıyınca nasıl küçümserler. Ama, yok! Kıyafetime, şu arabaya hayran olurlar! Ne kadar sıkıcı şeyler olacak şimdi orada kimbilir...” Utançla az sonra olabilecek şeyleri gözünün önünde canlandırdı. “Arkamdan, civciv yumurtadan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş derler, hayırsız derler. Niye böyle oldu? Bütün bunlar neden?” Araba Maliye Bakanlığı’nın önünden geçiyordu. Karşıda sarraf ve tefeci yazıhaneleri vardı. Zor durumda kalan maaş cüzdanı sahipleri bu dükkânlara gelir, maaşlarını çok ucuza kırdırırlardı. Cevdet Bey bu sarraf ve tefecilerin kazancının haksız ve insafsız bir kazanç olduğunu düşünürdü. Birden, “Bütün bunlar paradan!” diye düşündü. “Ben de bu yüzden kimsesiz kaldım! Her şey paradan! Onlar bir Müslüman’ın böyle tüccarlık yapmasını küçümserler!” Gene Haseki’de az sonra başından geçebilecek utanç verici sahneleri düşünerek terledi.

Araba Aksaray’ı geçtikten sonra sola doğru ilerledi. Az sonra ara sokaklara girdiler, ama daha Haseki’ye çok vardı. Cevdet Bey bu sokaklara bakarken “Hep aynı şeyler. Her şey aynı,” diye söylendi. “Hiçbir şey değişmiyor. Şu duvar, şu boyası dökülmüş pencereler, yosun tutmuş kiremitler. Hiçbir şey değişmiyor. Bunlar burada iki yüz

yıl önce nasıl otururlarsa öyle oturuyorlar... Para kazanmak yok! Yeni birşeyler yok! Hayatlarında şey yok, evet hırs yok, hırs! Şu pisliğe bak. Şu mezbeleyi şuradan kaldırmak kimsenin aklına gelmez. İşte kahveye giriyorlar, oturuyorlar, gelip geçenlere bakıyorlar!” Bir kahvenin önünde, bir çınarın altında oturan entarili erkeklere baktı. Oturanlar da bu gösterişli kupanın içindekine dikkatle baktılar. Cevdet Bey onlarla gözgöze bakışarak ağır ağır önlerinden geçti. Sonra öfkeyle söylendi. “Ne bakıyorsunuz? Bunda bakacak ne var? Bir araba geçiyor, içinde bir adam oturuyor, onlar da bakıyorlar! Ah her şey ölü! Ağbim haklı. Entarili bir miskin değil, tüccar olduğum için ben de haklıyım!” Araba mahalleye yaklaşıyordu. Cevdet Bey aradaki pencereyi açarak arabacıya iki sokak sonra sola dönüleceğini söyledi. Sonra bir bahçede konuşan çocukları dinledi.

“…… edersen işte yutulursun!” diyordu bir çocuk!

“Avanağın bütün cevizlerini üttüm!” dedi öteki çocuk.

Cevdet Bey, “Biz eskiden cevizi keyif için oynardık,” diye düşündü. “Bunlar kumar için oynuyor, birbirlerinin cevizini alıyorlar galiba... İyi, iyi! Hiç olmazsa bu da bir şey; bir yenilik! Yeni kuşaklarda kazanma zevki oluşuyor işte.” Düşüncelerinden utandı. Araba sokağa sapınca korkuyla evlere bakmaya başladı. Evlerin hepsini tanıdı. Hiçbir şeyin değişmediğini gene düşündü. Zeynep Hanımlar’ın evinin önünde arabacıya seslendi.

Cevdet Bey arabadan indi. Çevresine bakındı. Bitişikteki eve İstanbul’a ilk taşındıkları gün gelmişlerdi. On yıl oturduğu o eve bakmak istemedi. Zeynep Hanım Teyze’nin bahçe kapısını açtı. Kapıya bağlı eski çıngırak şıngırdadı. “Nişantaş’taki o evi satın alırsam bahçe kapısına şöyle bir çıngırak asayım!” diye düşündü. Bahçe eski bahçeydi. Erik ağacı da aynı güçsüz, zayıf ağaçtı. Kapıyı vurdu, bekledi.

Kapıyı Zeynep Hanım açtı. Cevdet Bey’in kendisini tanıtmasını beklemeden:

“Aa, Cevdet oğlum, nereden çıktı böyle?” dedi ve ona sarıldı.

Cevdet Bey utançla terleyerek kadının elini öptü. Eli öperken küçüklüğün bazı unutulmuş kokularını, birkaç eşyayı, bir böceği, işlemeli bir masa örtüsünü hatırlar gibi oldu.

Kadın: “Gel içeri şöyle!” dedi. “Çıkar ayakkaplarını da bakayım. Maşallah, pek de şıksın. Nereden esti böyle?..”

Cevdet Bey: “Teyzeciğim, ağbim hasta...” dedi.

“Vah vah!” dedi Zeynep Teyze.

Cevdet Bey onun sinsi bir alaya başladığından şüphelendi..

Ayakkaplarını çıkarmış, gösterilen yere oturmuş, kıpır kıpır kıpırdanıyordu. “Fazla kalmayayım...” dedi.

“Ziya’yı mı görmek istiyor seninki?” dedi kadın.

“Evet!”

“Çok mu kötü?”

“Kötü ya!” dedi Cevdet Bey.

“Ziya’yı alacaksın ha? Zaten başka ne için gelirdin buraya?..”

Cevdet Bey: “Ah teyzeciğim, hiç vaktim olmuyor!” dedi. “Hep aklımdasınız. Vaktim yok!”

Kadın: “Dur da o zaman çocuğu çağırayım!” diyerek çıktı.

Cevdet Bey, “Hiç de korktuğum gibi olmadı işte!” diye düşündü. “Kadın beni sevgiyle karşıladı. Onlar, evet, insanı sevmeyi bilirler. Eh ne yapayım, ben de ticaret yapıyorum. Bunu da anlayışla karşılıyor... Her şeyi ne kadar büyüttüm! Saat kaç! Eyvah Fuat Bey ile yemeğe geç kalacağım!”

Kadın az sonra, elinde bir bardak ve tepsiyle içeri girdi: “Vişne şurubu!” dedi. “Sen vişneyi seversin...”

Cevdet Bey utancından kıpkırmızı kesilerek söyleyecek bir şey aradı, bulamadı, yalnızca teşekkür etti.

Kadın: “Çocuğa haber saldım, şimdi gelir!” dedi. “Babası sahi kötü mü?”

Cevdet Bey başını salladı.

Bir sessizlik oldu.

Kadın: “Senin işlerin nasıl oğlum?” dedi.

Cevdet Bey şikâyetçi bir tavırla: “Kötü, kötü!” dedi. Sonra birden yüzüklü elini cebine soktu.

Teyze: “Ne yapalım, düzelir. Her şey kötüye gidiyor. Allah sonumuzu iyi etsin!” dedi.

Gene sustular.

Az sonra, Cevdet Bey, babasının Ziya’yı beklediğini söyleyerek ayağa kalktı. Kadın çocuğun nerede kaldığını merak ederek pencereye gitti, baktı.

“Ah, işte gelmiş orada!” dedi. “Ama onu geri getir! Ne zaman getireceksin?”

Cevdet Bey babasını gördükten sonra çocuğu geri getirmeye söz verdi. Belki çocuk birkaç gün babasının yanında kalabilirdi. Teyze bunu anlayışla karşıladı, ama Cevdet Bey’i yaralayan bir güvensizlik de gösterdi. Birlikte dışarı çıktılar. Cevdet Bey eski bahçede yeni bir şey gördü: Bir kümes yapılmıştı. Bir tavuk kümesin damında yürüyordu.

Çıngırak, Cevdet Bey’e çocukluğunu hatırlatarak yeniden şıngırdadı. Kupa arabasının çevresinde toplanmış olan çocuklar dönüp baktılar. Cevdet Bey bir tanesini tanır gibi oldu.

Zeynep Teyze: “Ziya oğlum, bak kim geldi!” dedi. “Cevdet amcan geldi, tanıdın mı?”

Çocuk öne doğru bir adım attı. Bu şık kıyafetli amcadan korkmuş olmalıydı. Bir Cevdet Bey’e, bir de Zeynep Hanım’a bakarak birkaç korkak adım daha attı.

Cevdet Bey onu en son altı yıl önce bir kurban bayramında görmüştü. O zaman üç-dört yaşında gözüküyordu. Çocuğun yanağını okşadı. Ona sevimli gözükmeye çalışarak: “Nasılsın bakalım, beni tanıdın mı?” dedi.

Çocuk korkuyla başını salladı.

Zeynep Teyze: “Ziya, amcan seni gezmeye götürecek. Sonra da geri getirecek! Gezmek ister misin?” dedi.

Çocuk: “Arabayla mı?” dedi. Dönüp kupa arabasına baktı.

Arkadaşlarından biri arabacıya birşeyler soruyordu.

“Yaa, arabayla!” dedi Teyze. “Amcan seni arabasıyla gezdirecek!

Amcanın arabasıyla gezmek ister misin?”

Cevdet Bey gözünün ucuyla arabacıya baktı, duymamıştı.

Çocuk: “İsterim!” diye mırıldandı.

Teyze: “O zaman git de üstünü başını değiştir,” dedi. “Bu kılıkta o arabaya binilmez.”

Çocuk koşarak eve gitti. Başka bir çocuk: “Ziya arabaya binecek ulan!” diye bağırdı.

Teyze Cevdet Bey’e döndü. “Onu geri getir olur mu, orada bırakma!” dedi.

Arabanın çevresindeki çocuklardan biri tekerleklere sokulmuş, dikkatle bakıyordu. Yanına yaklaşan başka bir çocuğa dönüp: “Şu yaylara bak, çelik yaylar, bunlar iyi yaylanır!” dedi.

Güneş dar sokağı yakıyordu. Atların kuyrukları sineklere yetişemiyordu. Kafessiz bir pencereden bir ihtiyar arabaya bakıyordu. Hafif bir rüzgâr çıktı, sokağın tozunu havaya kaldırdı. Herkes alışkanlıkla ağzını kapadı, gözünü kıstı. Sonra rüzgâr dindi, ağızlar açıldı.

Teyze “O hâlâ padişahımıza karşı mı geliyor?” diye sordu.

Cevdet Bey: “Şimdi çok hasta!” diyerek kaşlarını çattı.

Çocuk evden koşarak geldi. Cevdet Bey, teyzenin elini öptü.

Teyze Ziya’yı kolundan tuttu: “Yaramazlık yapma, olur mu?” dedi. “Amca seni geri getirecek.” Cevdet Bey’e gözünün ucuyla şöyle bir baktı.

Cevdet Bey çocuğun elini tuttu. Birlikte arabaya bindiler. Arabanın çevresini çocuklar sardı.

Bir çocuk: “Ziya gidiyor, Ziya gidiyor!” dedi.

Araba hareket etli. Çocuk kayboluncaya kadar pencereden teyzeye baktı. Sonra dönüp Cevdet Bey’i korkuyla inceledi. Kendini güvenlikte hissedince dikkatle koltuğun köşesine oturdu ve bir dakikasını bile boşa harcamak istemediği şu araba gezisinden eksiksiz bir tat çıkarmak için, pencereden dışarısını seyretmeye koyuldu.

Cevdet Bey çocukla birşeyler konuşmak istedi, ama sözlerinin onu telaşlandırdığını görünce bu işi erteledi. Aksaray’dayken camileri, orayı burayı gösterdi. Beyazıt’tan geçerlerken ramazanda buraya hiç gelip gelmediğini sordu. Harbiye Nezareti’nin ne olduğunu, orada ne yapıldığını anlatmaya çalıştı, ama Ziya kelimelerden çok görüntülere değer veriyordu.

Köprüyü geçerlerken Cevdet Bey saatine baktı ve altıya yaklaştığını şaşırarak gördü. Fuat Bey ile altı buçukta Serkldoryan’da buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Ziya’ya babasının hasta olduğunu açmak istedi, ama bunu gene yapamadı. Çocuğun bakışlarında Cevdet Bey’i kaygılandıran bir şey vardı. Bunun ne olduğunu anlayamadı. Bir ara, “Şu sıkıcı iş bitse ve onu babasına teslim etsem!” diye düşündü ve ticari hesaplarına, dertlerine, tasarılarına gömüldü.

Araba pansiyonun önünde durduktan sonra Cevdet Bey, Ziya’ya babasının hasta ve kötü olduğunu anlatmasının şart olduğunu anladı. Merdivenleri çıkarlarken acele acele anlattı:

“Baban geçen gün yolculuktan geldi. Şimdi hasta. Arabayla gezdik. Ona misafirliğe geldik. Baban seni görmek istiyor. Yanında bir teyze var! Baban hasta olduğu için yatıyor. O teyze de ona bakıyor. Şimdi onları göreceksin. Korkacak hiçbir şey yok! Evet, Zeynep Teyze’nin yanına bu akşam, olmazsa yarın döneceğiz.”

Kapıyı Mari açtı. Ziya’ya gülümseyerek selâm verdi. Sonra eğilip bir de onu öptü ve elini dudaklarına götürerek “suss” işareti

yaptı:

“Uyuyor!”

Ziya, Cevdet Bey’in arkasından korkuyla içeri girdi. Nusret sırtını kapıya dönmüş uyuyordu. Ziya battaniyenin altındaki gövdeye korkuyla baktı. Sonra bir şey kırmaktan korkuyormuş gibi dikkatle gösterilen yere oturdu.

Mari, Cevdet Bey’in yanına yaklaşıp fısıldadı: “Doktor durumun çok kötü olduğunu söylüyor. İlâçlar verdi. Ağrılarını ve acıyı dindirmek için iğne yaptı. Önce iğne olmak istemedi. Sonra razı oldu, uyudu.”

Cevdet Bey: “O zaman ben gideyim!” diye fısıldadı. “Akşam yeniden uğrarım!”

Mari: “Siz bilirsiniz!” dedi. “Çok da teşekkür ederim! Bir de şunu söylemeyi unuttum. Lütfen padişaha bomba atıldığını ona söylemeyin. Bunu öğrenirse çok heyecanlanır, ateşlenir, kötü olur.” Cevdet Bey’in çıkmasını beklemeden gidip Ziya’nın yanına oturdu ve onunla konuşmaya başladı.

Cevdet Bey Mari’nin Ziya ile bir çocukla konuşur gibi değil, eşiti olduğu bir insanla konuşur gibi ciddiyetle konuştuğunu farketti. Sonra kadına hayran olmaktan korkarak, “Evet, ama bir tiyatrocu!” diye düşündü. “Bir aile ona ne kadar uzak!” Dışarı çıktı.

6
Öğle Yemeği

Cevdet Bey sokağa çıkar çıkmaz arabacının yanına gitti. O pis kokulu sigaralardan içen adama, yedi buçukta gelip kendisini Serkldoryan Kulübü'nün kapısından almasını söyledi. Alaturka saat altıyı çeyrek geçiyordu.

Fuat Bey ile altı buçukta buluşacaklardı. Cevdet Bey üye olmadığı bu kulübe elini kolunu sallayarak girmekten çekindiği için biraz oyalanmaya karar verdi. Ana cadde üzerinde gezindi. Halep Çarşısı'na gitti. Varyete Tiyatrosu'nun ilânlarına baktı. Burada bir kere, Avrupa'dan gelen bir operet trupunun temsilini seyretmiş, ölesiye sıkılmıştı. İnsanların vakit geçirmek için başvurdukları çarelere şaşarak, vitrinlere, yürüyenlere, arabalara baktı. Bir sigara içti. Öğle yemeğinden sonra, saat sekizde Teşvikiye'ye Şükrü Paşa'nın konağına gideceğini düşündü. Az sonra da Fuat Bey'i gördü.

Cevdet Bey ile Fuat Bey yaşıttılar. İkisi de tüccardı ve onları birbirlerine yaklaştıran şey bu özellikleriydi: İkisi de hem Müslüman, hem büyük tüccar olmanın ortaklık duygusuyla tanışır tanışmaz birbirlerine karşılıklı ilgi duymuşlardı. Sonra ikisi de bekârdı, ikisi de nalburiye ile uğraşıyordu, ikisi de ince ve uzundu. Ama Cevdet Bey'e göre, benzerlik ve ortaklık duygusu burada sona eriyordu. Çünkü Fuat Bey tüccarlık gelenekleri olan bir aileden geliyordu: Müslümanlığa dönen Selanikli bir Yahudi ailesindendi; ayrıca masondu ve Selanik'te geniş bir çevresi vardı, İstanbul'a bir dükkân açmak için geldiğinde Cevdet Bey'le tanışmıştı. İki yıldır, ailesinin ve ticarethanesinin olduğu Selanik'ten İstanbul'a her gelişinde Cevdet Bey'i arar, birlikte bu kulübe öğle yemeğine giderlerdi. Yemeklerde, görüşmedikleri sürede yaptıkları işlerden, hayatlarından sözederler, birlikte iş yapmak, bir ortaklık kurmak, evlenmek gibi tasarılarını gözden geçirirler, sonra, şundan bundan neşeyle konuşarak dedikodu ederlerdi. Fuat Bey ile dostluk, Cevdet Bey'e, içine bir türlü giremediği, İstanbul'un zengin ve ayrıcalıklı kişilerinin toplumsal

hayatını, kenarında köşesinde dolaşıp durduğu seçkinler çevresini tanımak ve bu çevreye sokulmak fırsatını verdiği için faydalı ve öğreticiydi. Yalnızca şu kulübe bir gelişinde bile, Cevdet Bey aylarca gazete okuyarak, dedikodulara kulak vererek öğrendiği şeylerin birkaç katını öğrendiğini düşünürdü. Burada, kadifeler, yaldızlı koltuklar, halılar, kristal avizeler içinde Cevdet Bey, günlük hayatını geçirdiği çevrenin, durmadan değişen ve hiç anlaşılmayan fiyatlar ve eşya dünyasının sırlarını bir anda ele geçireceğine inanacak gibi olurdu.

Kulübe girip merdivenleri çıktılar ve gene aynı koltuklar, halılar, bir kenara bırakılıp unutulmuş paşalar, sefirler, yaldızlı aynalar, kristaller. Yahudi tüccarlar, levantenler, avizeler ve ipek perdeler ve her zaman hazır ve terbiyeli garsonlar arasından geçerek, her zaman oturdukları yere, köşedeki masaya oturdular. Cevdet Bey her seferinde olduğu gibi, kulübün kapısından köşedeki masaya uzanan bu yolculuk sırasında heyecanlanmış, umutlanmış, ezilmemek için başını dik tutmuş, karmakarışık şeyler düşünmüş, kızarmıştı. Fuat Bey de her seferinde yaptığı gibi arkadaşının yüzündeki bu kızarıklığı gülümseyerek karşıladı. Sonra ondan nişan törenini anlatmasını istedi.

“İşte sana anlattığım gibiydi,” dedi Cevdet Bey. “Sağolsun Nedim Paşa, yardım etti, elini uzattı. Her şey onun sayesinde oldu. O olmasa bu iş hiç olmazdı! Düğün de onun konağında olacak!”

“Sen Nedim Paşa’yı nereden tanıyorsun?”

“Hiçbir yerden!” dedi Cevdet Bey. “Bir gün dükkânıma gelmişti. Benim tanıdığım tek paşadır. Benim ailemde öyle insanlar yok, biliyorsun. Nedim Paşa sağolsun, beni sevdi. O olmasaydı o kızı da bulamazdım! Beni tanırsın. Ben Şükrü Paşa’nın bana uygun bir kızı olduğunu nereden bilebilirdim ki?.. Öyle şeyleri tanıyan yakınlarım da yok!” Cevdet Bey küçük, ezik, şefkat isteyen bir kardeş tavrıyla boynunu bükmüştü.

Bu sırada garson yaklaşıp elindeki listeleri onlara uzattı. Fuat Bey de garsona karşı Cevdet’i koruyan, kanat geren bir ağabey tavrı takınıp sordu: “Ne yiyeceksin?”

Cevdet Bey kendi zevklerini ve küçük keyiflerini keşfetmenin mutluluğunu buraya her gelişinde tadıyordu. Listedeki yemeklerin çoğunu bir kere denemiş, kendisinin de, buradaki bütün öteki insanlar gibi, beğendiği, çok beğendiği, hoşlanmadığı ya da kayıtsız kaldığı yiyecekler olduğunu öğrenmişti. Alışkanlıklarını oluşturmanın heyecanıyla, önce, çok sevdiği o salçalı et yemeğinden ve zeytinyağlı patlıcan silkmesinden istedi, ihtiyatlı bir deneyi göze alıp tatlı olarak supanglez denilen şeyden istemeye karar verdi.

Garson gittikten sonra Fuat Bey ilerde, pencerenin yanındaki bir masada oturanları gösterdi. Şişman adam Galip Paşa, ortadaki zayıf ve gözlüklü olanı çevirmen, beyaz yüzlü olanı da Anadolu Demiryolları Müdürü Huguenin'di. Cevdet Bey gördüklerini aklına sıkıca yerleştirmeye çalışarak baktı. Sonra, bir süre şundan bundan konuştular. Fuat Bey işlerini anlattı. Ortak tasarılarını hoş bir anı gibi gözden geçirdiler. Garson yemekleri getirdi. Fuat Bey neşelendi. Yediği şeylerin özelliklerinden sözetti. Annesinin yaptığı bir mantı vardı ki çok seviyordu. Bu mantının nasıl yapıldığını hatırlıyordu. Bütün bunları Cevdet Bey'e takındığı öğretmen tavrıyla, ama alçakgönüllülük ve sevgiyle anlattı. Sonra kaşlarını kaldırdı:

"Senin bugün neşen yok!"

"Ağbim çok hasta!"

"Yaa! Nesi var?"

"Verem. Çok kötü. Bugün yarın ölebilir."

"Çok üzgünüm. Ağbin de onlardandı, değil mi? Paris'ten döndüğünü söylememiştin. Her neyse... Hastaysa kötü, ama gene de onlardan biri olduğu için ağbinle iftihar etmelisin!"

Cevdet Bey ağbisinin onlardan biri olduğunu Fuat Bey'e söylememişti. Şüpheyle arkadaşına bakıyordu.

"Canım korkma. Benden mi korkuyorsun? Bunu kafası işleyen herkes bilebilir. Paris'e gitmiş, orada on yıl kalmış, Askeri Tıbbiye mezunu değil mi ağbin? Üstelik hırçın, kavgacı da... Bir Jöntürk olmayacak da ne olacak? Asıl sen onunla iftihar etmeyi öğrenmelisin!"

Cevdet Bey: “Çok hasta. Korkuyorum!” diye yeniden söylendi. Arkadaşının sözlerine şaşmıştı.

“Onun için üzüleceğine onu anla!” dedi Fuat Bey.

Cevdet Bey şüpheyle: “Onu anlıyorum. Bugün düşündüm: Onu anlıyorum, ama bunu ona gösteremiyorum!” dedi.

“Evet, çünkü yaşadığın hayat bunu ona göstermeni engelleyecek kadar hırçın. Hâlbuki ikiniz de biraz daha geniş, biraz daha hoşgörülü olsaydınız pek güzel anlaşırdınız. Çünkü birbirinizi tamamlıyorsunuz. Bakıyorum, anlamadın! Anlatayım: Ağbin ve onun gibiler ne istiyor? İşte, Kanun-i Esasi yürürlüğe konsun, meclis açılsın, istibdat sona ersin, hürriyet gelsin, gerekiyorsa bunlar için Abdülhamit alaşağı edilsin. Sen bu düşüncelerden çekmiyorsun! Niye? Çünkü bunlar anlaşılmaz, korkunç şeyler! Çünkü bunların faydasını göremiyorsun! Çünkü jurnalcilerden, başının derde girmesinden endişeleniyorsun!”

Cevdet Bey: “Ben siyasetle hiç ilgilenmedim. Ben bir tüccar olarak siyasetin bana ne gibi bir yararı olacağını anlayamıyorum!” diye söylendi.

“Tamam, tamam bunları biliyorum! Beni dinle: Onların istediği hürriyet gelirse senin ne zararın olur?” Heyecanla, ama biraz da endişeyle, ekledi: “Hiç! Hiçbir zararın olmaz!”

“Ben siyasetin yararını göremiyorum!” diye tekrarladı Cevdet Bey.

“Böyle düşünürsen her şeyi halledersin tabii. Ama böyle değil. Hayat böyle mi? Böyle değil. Ağbini anladığını söylüyorsun, ama anlamıyorsun. O ne istiyor? Hürriyet, serbestlik, filan... Sen de bunu düşünsene: Bir şey yap demiyorum! Düşün! Düşünürsen anlarsın! Hiç de korkunç değil. Sonra biz niye yaşıyoruz ki? Yalnızca ticaret için, para kazanmak için değil mi? Değil! Bir aile, bir ev, çocuklar... Bunlar için! Ama hürriyetin olmadığı yerde bunlar da sınırlı. Her şey oradaki, Avrupa’daki gibi serbest olursa fena mı olur? Kadınlarımız köle gibi, ramazanda oruç tutmayan mahkemeye çıkarılır... Hayır en kötüsü, en kötüsü şu: Bütün bu köhne kurallar ve gelenekler

yüzünden ticaretle meşgul olanlar senin, benim gibi Müslümanlar değil de, hep Ermeniler, Yahudiler, Rumlar. Bak ben bile tam Müslüman sayılmam! Sen tek başınasın!”

Cevdet Bey: “Evet bu doğru,” dedi. “Ama benim böyle şeylerle ilgilenmemi gerektirmez! Ben padişaha karşı gelemem!”

“Canım sana kim karşı gel diyor! Sen memleketin iyiliğini istemiyor musun? Peki biraz olsun ıslahat, ona da razı değil misin?”

“Bunun faydasını göremiyorum... Hoş! Görsem ne olacak ki?”

“Nasıl faydasını göremiyorsun? Yani sence burada, bu devlette, bu toprakta her şey iyi ve kusursuz mu? Her şey olduğu gibi kalmalı mı? Bunu mu söylüyorsun, Cevdet?”

“Bunu söylemiyorum!”

“Peki, ne diyorsun? Bak, burada işler kötü. Burada hürriyet yok, devletin hali fena, her şey çürümüş, bunları biliyorsun değil mi? Haa bunları bildiğine göre... Hey oğlum, şu tabakları alıver artık. Bunları bildiğine göre sen de ilerlemeden, bizim biraz onlara, o Avrupa’dakilere benzememizden yana olmalısın! Ama bu, burada oturup şu züppelerle yemek yemek değil. Dansetmek, Fransızca konuşmak, şapka giymek hiç değil... Hürriyetten, serbestlikten yana olmak demektir... Ee, ne diyorsun?”

Cevdet Bey gülümsedi: “Ben bunlara bir tüccar olarak karışmamak gerektiğini söylüyorum!”

“Ah! Ah, seni hesapçı tüccar seni! Ne katısın! Anlıyorsun, ama anlamamazlıktan geliyorsun. Peki Cevdet, senin için bütün bir hayat, kazanmak ve bir aile kurmak mı?”

Cevdet Bey kuracağı aileyi hatırlayarak bir daha gülümsedi: “Bu az şey değil ki!” dedi.

Fuat Bey de kendini tutamadı, gülümsedi: “Ve ne de kararlısın! Sana şaşıyorum! Ama bir yanlış yapıyorsun, söyleyeyim de sonra uyarmadı deme!”

Cevdet Bey kaşlarını çattı: “Neymiş o?”

Fuat Bey, Cevdet Bey'i heyecanla bekletmenin keyfiyle ağır ağır bir sigara yaktı: "Erken evleniyorsun!"

"Haa! Bu mu yanlış! Yok yahu geç kaldım ben!"

"Geç kaldığını sanıyorsun, yanılıyorsun... Biraz daha beklemeliydin. Biraz daha beklersen daha iyi bir evlilik yapabilirsin. Biraz daha bekle, şu Jöntürkler'i anla, sonra her şey çok daha iyi olur senin için!"

Cevdet Bey gülerek: "Ben senden korktum," dedi. "Sen de Jöntürk olmuşsun. Her sözünün altından onlar çıkıyor!"

"Sen gül daha. Ama acele ediyorsun. Bak, beni iyi dinle. Abdülhamit birazdan ya gidecek, ya ölecek. Ondan sonra..."

Tatlı tabaklarını getiren garsonu bekleyerek sustu. "Ondan sonra bu Jöntürkler'in önemi artacak. Onlar devletin başına geçecek. Şüpheyle bakma öyle. Sahi diyorum. Bunları herkes biliyor..."

"Senin böyle hesapların olduğunu ilk defa öğreniyorum!"

"Aman Cevdetciğim, sen bu konuda her zaman benden ilerisindir, ama bilmiyorsun! Bir bilsen! Bilsen ucuza gittiğini anlarsın! Şükrü Paşa'nın durumu nasıl? Ben biliyorum, senin için araştırdım. Şükrü Paşa'nın mali vaziyeti berbatmış. Topraklarını satmış, Çamlıca'daki konağa müşteri arıyormuş. Arabalardan birini de satmış... Eh, mevkii de parlak değil. Sen iyi bir aile buldum diye seviniyorsun, ama asıl işi onlar yaptı."

"Ben bu işi hiçbir zaman bir iş olarak düşünmedim!" dedi Cevdet Bey.

"Peki, peki, kızma... Ama olup biteni hiç olmazsa anla. Kardeşini anladığını söylüyorsun, ama anlamıyorsun!"

"Beni siyasete çekmeye çalışıyorsun. Seni bilmem ama, ben siyasetle ilgilenmem!" dedi Cevdet Bey. "Siyaset ayrı iş, ticaret ayrı. Benim hayatla siyasî isteklerim olmadı. Ben o işleri doğru bulmuyorum!"

"İşle gene senin o 'ya hep ya hiç' anlayışın. Sana biraz geniş ve esnek olmayı öğretemeyeceğim. Sana göre hayatta iki türlü

anlayış vardır. Ya bir şeye karşı çıkarsın, ya da benimsersin. Arası yok! Ağbin de öyle. O karşı çıkıyor. Anladığım kadarıyla, karşı çıkmayı o kadar ileri götürmüş ki, en sonunda yaşamaya bile karşı çıkar olmuş. Şaka sanıyorsun, ama öyle. Bu sizin huyunuz. Sen de bir ticaret bitiyorsun, bir de aile düşünmüşsün, gerisine boş veriyorsun, karşı çıkıyorsun. Ama öyle değil ki. Her zaman bir üçüncü yol vardır." Çatalını ve bıçağını tabağın kenarına bıraktı. "O da uzlaşmaktır. Sen de ağbin de bunu öğrenmelisiniz... Birbirinize ne kadar yakınsınız, farkında değilsiniz!"

Cevdet Bey az önceki sözlerini düzeltme gereğini bir daha duydu: "Bu dediklerini anlayamıyorum. Ama sana şunu tekrarlayayım. Ben Şükrü Paşa'nın kızını parası var, ya da yok diye almıyorum!"

"Ama bir paşa kızını da tercih ediyorsun! Bakma öyle. Bu ayıp bir şey değil. Asıl doğru olan budur. Sen iyi bir aile, iyi yetişmiş bir kız istiyorsun. Bu da şimdi paşalarda, saray çevresinde bulunuyor. Onlar da biraz parası olan birini istiyorlar, seni de uygun gördüler."

"Ben böyle düşünmüyorum! Ben düşünüyorum ki..." dedi Cevdet Bey ve arkadaşının söylediği şeyi yüzlerce defa aklından geçirdiğini, ama bunları hiçbir zaman açık seçik söylemediğini anladı: "Ben düşünüyorum ki... İyi bir ailem olsun. İşlerim de iyi olsun. İyi bir hanım, çocuklar... İşle benim hedefim bu!"

"Gene aynı şeyi söylüyorsun. Bu siyasete engel değil ki, hem siyaset dediğin nedir? Biraz düşünsene..."

Cevdet Bey artık usanmış gibi yaparak: "Ben senden korkuyorum," dedi. "Beni bir komploya mı karıştırmak istiyorsun? O işleri biraderlerinle yap! Ben öyle işleri bilmem!"

"Ne kurnazsındır sen Cevdetciğim!" dedi Fuat Bey. Sinirli sinirli güldü. "Ben sana şundan sözediyorum: Biraz daha esnek ol! Ya hep, ya hiç görüşünü değiştir. Hayatın hep küçük uzlaşmalar demek olduğunu anla. Aile ve dükkân? Başka bir şey yok mu? Başka bir şey yoksa, hayat çok dar, sıkıcı ve zevksiz demektir. Bu görüşünü değiştir. Biraz daha açıl! Bunları söylüyorum sana. Aynı

şeyleri ağbine de söylemek isterdim. Onu tanımıyorum, ama o da her şeyi aşırılığa götürüyor olmalı.”

“Ah, işte ağbimde anladığım şey budur. Senin aşırılık dediğin şey. Yani hayatta bir şeye karar vermek ve o yolda yürümek. O kararını vermiş. Birşeyler yapmaya çalışıyor. Ben bunu anlıyorum! Bunu saygıyla karşılıyorum. Ne yazık ki, bunu ona anlatamıyorum.” Öfkelenerek ekledi: “Anlatamıyorum, çünkü vaktim yok!”

Fuat Bey: “Görüyor musun işte!” diye söylendi. “Siz yaşamıyorsunuz. İkiniz de aynısınız. Sen de, ağbin de, kızma ama böylesiniz!” Ellerini gözlerinin yanına bir atın gözlükleri gibi koydu. “Bu aralıktan başka bir yeri görmüyorsunuz. Hayat böyle mi? Hayat nedir? Yaşamak, görmek, geçirmek... Hayat renkli bir şeydir! Evet, nedir sence?”

Cevdet Bey kesin bir tavırla, “Bu soru abes!” dedi. “Ben hayatımdan memnunum!”

“Ah, düşünmekten bile korkuyorsun!”

“Hayır. Söyleyeyim,” dedi Cevdet Bey. Düşündü: “Hayat iyi yaşamaktır!” dedi ve bunu söyler söylemez Fuat Bey’e hak verir gibi olduğunu anladı. “Yok, yok, öyle değil!” dedi. Sonra öfkeyle ekledi. “Bilmiyorum. Hiç de düşünmedim. Bu soruyu saçma buluyorum. Hem lütfen, bir daha böyle şeylerden sözetme. Selanik’teki askerleri de işitmek istemiyorum. Çok rica ederim, beni böyle şeylere bulaştırma. Söylediklerini de şimdiden sonra unutuyorum!”

Fuat Bey: “Çok katı ve alaturkasın Cevdetciğim!” dedi ve güldü. Garsona dönerek: “Oğlum, hesabı getir bakalım!” dedi. Aynı gülümseyişle Cevdet Bey’e döndü: “Çok katı ve alaturkasın, ama seninle ahbaplık etmekten çok memnunum Cevdetciğim!”

Cevdet Bey de gülümsedi. Korkunç ve cansıkıcı olan düşüncelere ve sorulara bir daha dönülmeyeceği için rahatlamıştı. Birlikte yenilen bu yemeklerin hesabını sırayla veriyorlardı. Bu sefer sıra Fuat Bey’indi. Hesabı ödedikten sonra kalktılar. Merdivenlerin eşiğindelerken birisi seslendi:

“Vay, Işıkçı Cevdet Bey, merhaba! Sizin böyle yerlerde ne işiniz var bakalım?”

Cevdet Bey’in Sirkeci’den tanıdığı tütün tüccarı Moşe’ydi. Cevdet Bey gülümsemeye çalıştı.

“Yoksa bombayı siz mi attınız, Cevdet Bey?” Moşe şakadan hoşlanırdı. “Yoksa siz mi?” Bir kahkaha attı: “Burada ne işiniz var sahi?”

Cevdet Bey de, bu çok hoş ve ince bir şakaymış gibi bir kahkaha attı. “Burada ne işim var?” diye düşündü. Merdivenlerden indi. Kendini zayıf, güçsüz ve gülünç buldu. Fuat Bey ile vedalaştı. Arabacı kapının önünde bekliyordu. Yukarda, tam tepede tabak gibi geniş ve boş bir güneş vardı. “Ben neredeyim. Uf, ne sıcak!” diye inledi. Arabacıya Teşvikiye’ye gideceğini söyledi. Arabaya bindi. Sıcak üstüne bir daha abandı. Arabayla birlikte sallanmaya başladı.

7
Bir Paşa Konağında

Arabayla birlikte sallanıyor, öğle yemeğinden sonra kestiremeyeceği için kederleniyor, kendini düşünüyordu. “Kendi hayatımı düşünüyorum. Benim için hayat nedir? Fuat bunu sordu. Ben de ona bu sorunun abes olduğunu söyledim. Evet, bu soru abes ve bunu düşünmek istemiyorum! Hayat neymiş? Nereden öğreniyor böyle şeyleri? Kitaplardan, Avrupa’dan, kimbilir hangi komplonun peşindeki hangi insanlardan! Hayat nedir? Bu soru abestir! Ben böyle düşüneceğim ve güleceğim. Hah hah hah. Moşe nasıl güldü? Şakası da çok bayağı! Cevdet bombayı yoksa sen mi attın? Yok, ben kiremitleri kırdım. Kiremitler kırılınca dam aktı, herkes bana düşmanca baktı, sınıf da dizboyu sel oldu. Terledim! O da korkunç bir rüyaydı. Zaten bugünün böyle olacağını o korkunç rüyadan anlamalıydım. Bugün! Saat kaç oldu? Sekize yaklaşıyor. Şükrü Paşa beni beklemeye başlamıştır bile.”

Şükrü Paşa, bugün konağına Cevdet Bey’i, geleceğe ait tasarılarını öğrenmek için çağırmıştı. Cevdet Bey bu amaçla çağrıldığını dükkânına gelen uşaktan öğrenmişti, ama Paşa’nın kendisini gevezelik etmek için, düpedüz iç sıkıntısından çağırdığını seziyordu. Şükrü Paşa’yı hatırlayınca, ister istemez, Fuat Bey’in sözleri aklına geldi. “Topraklarını sattığını, konağını satacağını biliyordum, ama arabayı bilmiyordum!” diye düşündü. “Arabayı da satıyorsa durumu gerçekten kötü demektir. Acaba Fuat haklı mı? Ben yanlış bir şey mi yapıyorum? Hayır! Bu düşünceler çirkin. Ben yalnızca Nigân’ı istiyorum, başka bir şey de düşünmüyorum.”

Nigân’ı hatırlayınca neşelendi. “Evet, onu iki kere gördüm!” diye düşündü. Gene o korkunç sahneyi hatırladı. “İki kere gördüm ve iyi bir insan olduğunu anladım. Bunda ne var? İnsan anlayamaz mı? Konuştuk da...” Nigân’ı ilk Şükrü Paşa’nın konağının selamlığından dışarı bakarken görmüştü. Sonra gene aynı konakta yapılan ve nişan töreni denilen o soytarılık sırasında birbirleriyle konuşmuşlardı. Cevdet Bey, “Nasılsınız efendim?” demişti. Nigân da “İyiyim efendim,

siz nasılsınız?” demiş, olgun bir ihtiyar kadın gibi soğukkanlı ve ağırbaşlı gözükmeye çalışmış, kızarmayı da gururuna yediremediği için hemen kaçmıştı. Kibirli bir hali vardı, ama iyi bir insana benziyordu. Cevdet Bey, sonraları, o gün gördüğü kızı, tasarladığı evin ve aile hayatının içine yerleştirmişti. Nigân çok güzel değildi, ama tasarılarındaki yerini dolduruyordu ve Cevdet Bey her şeyden önemli olanın bu olduğunu biliyordu.

Bastıran öğle sıcağının ve öğle yemeğinin etkisiyle, arabada uyuklamaya başlayınca kulüpte bir kahve içmediği için üzüldü. Bir sigara yaktı ve paşayla konuşabileceği şeyleri gözden geçirdi. Araba Harbiye Kışlası’nın önünden Nişantaşı’na sapmıştı. “Evet, Paşa’ya buralarda bir ev alacağımı söyleyeceğim!” diye düşündü ve hemen aklına yüzüştü bırakacağı yaşlı Zeliha Hanım geldi, sonra Haseki’yi, Zeynep Teyze’yi ve Ziya’yı hatırladı. Çocuğun bakışlarını, aşağıdan yukarıya doğru kendisini süzüşünü hatırlayınca tedirgin oldu. “Tuhaf bir şey var o çocukta. Sanki şimdiden sinsi, hesapçı biri!” diye düşündü. “Öyle, tuhaf bakarak insanda yargılandığı duygusunu uyandırıyor!” Araba Nişantaşı Meydanı’na dönüyordu. Cevdet Bey pencereden dikkatle karşı köşedeki taş eve baktı. Bu evi bir kere gezmiş, beğenmiş, tasarılarına uygun olduğuna karar vermişti. Şükrü Paşa’dan dönerken bir daha gezmeyi düşünüyordu. Evin önündeki, bahçesindeki ıhlamur ve kestane ağaçlarına bakarak, “Hoş bir yer!” diye düşündü ve gene gelecekteki mutlu aile hayatını aklına getirerek neşelendi. Teşvikiye Camii’nin önünden geçerken heyecanlandı. Kıyafetinin iyi olduğunu düşündü. Arabadan inmeden önce yüreğinin hızlandığını farketti.

Arabadan inerken, buraya her gelişinde kapıldığı suçluluk duygusuna bir daha kapıldı. Konağın ön bahçesi ıssızdı. Cevdet Bey selamlık kapısına varıncaya kadar, geniş bahçede küçük mermer bir havuzun kenarından su içen bir serçeden başka hiçbir şey hareket etmedi. Pirinç halkasına uzanırken kapı kendiliğinden açıldı ve dikilen ayvaz, Paşa’nın konuğunu yukarıda beklediğini söyledi. Cevdet Bey gıcırdatmaktan korkarak merdivenleri çıktı. Merdivenlerin açıldığı sahanlıkta bir uşak gene aynı şeyi, Paşa’nın beklediğini söyledi. Cevdet Bey, “Bir aile!” diye mırıldandı. Sahanlığın

bir köşesinde, kocaman sarkaçlı bir duvar saati fıkırdıyor, başka bir şey duyulmuyordu. “Saat gibi bir aile!” Geniş odaya girdi, ama burada eşyadan başka bir şey göremedi.

Sağına soluna baktı: İskemleler, divanlar, koltuklar, avizeler gördü. Oda serinceydi. Eşya arasında yürüdü. Duvara asılı bir tabloya baktı ve başkalarında böyle şeylere bakarken bir heyecan uyandığını düşündü. Ayakları kedi ayağına benzeyen yaldızlı koltukları seyretti. Bir köşede üzeri sedef kakmalı bir küçük sandık duruyordu. Bunun neye yaradığını düşünürken, bir sandalyenin üstünde de aynı cins sedef görerek döndü: Bir koltukta, bir divanda da sedefler vardı. Sonra, birden ödü patlar gibi oldu: Divanda biri yatıyordu. Tanıdı: Şükrü Paşa’ydı. Hiçbir şey düşünemeden öylece kalakaldı. Sonra dışarı çıkmayı akıl etti. Kapının önünde biraz bekledi. Saat fıkırdıyordu. Cesaretini toplayıp tekrar içeri girdi ve Paşa’ya yan dönüp bütün gücüyle öksürdü.

Paşa: “Haa. Evet. Bizim damat!” diye mırıldanarak kalktı. Cevdet Bey’i görünce: “Gel, oğlum, gel, uyumuyordum, şöyle bir kestireyim demiştim!” dedi.

Cevdet Bey: “Uyuyor muydunuz, Paşam?” diyerek ihtiyar adama yaklaştı.

Paşa: “Doğrusu buna uyumak değil, sızmak derler!” dedi. “Öğle yemeğinde biraz fazla kaçırmışım.” Cevdet Bey’in eline uzandığını görünce: “Yok, olmaz olmaz,” dedi, ama direnmedi. “Senin de el öpenin çok olsun evlâdım. Hem sen niye öğle yemeğine gelmedin bakayım?”

“Davetli olduğumu bilmiyordum Paşam.”

“Nasıl? Bekir bunu sana söylemedi mi?” dedi Şükrü Paşa ve öfkesinin yapmacıklığından Cevdet Bey’i yemeğe davet etmediğini hatırladığı anlaşıldı. “Ben ona hesabını sorarım bunun. Yemeği kaçırdın! Ama ne olacak! Gönül sohbet ister değil mi? Kahve bahane!” Her şey boş diyen bir el hareketiyle söylemişti bunu.

“Ha, kahve mi yoksa konyak mı? Dur kahveyle likör içelim, değil mi? Sen niye oturmuyorsun?” Gerinerek esnedi. “Hay Allah,

yemekte fazla kaçırdım galiba!” Uşağa seslendi. Kahve ve likör istedi. Sonra Cevdet Bey’e dönerek: “Ne sıcak değil mi?” dedi.

“Evet, sıcak!” dedi Cevdet Bey.

“Bu sıcakta dışarı çıkılmaz!” dedi Paşa. Sonra: “Ben çıkmam!” diye düzeltti. “Peki sen ne yaptın bakalım bugün?”

Cevdet Bey ağbisini ve hastalığını fazla önemsemeden, kulüpte yediği yemeği büyüterek, Haseki’ye yolculuğa hiç değinmeden bütün sabahını anlattı.

Paşa: “Aferin. Seni beğeniyorum!” dedi. Sonra, “Ama gençsin. Elbette hareketli olacaksın!” diyerek övgüyü geri aldı. Çocuksu bir tavır takındı: “Sen kaç yaşındasın?”

“Otuz yedi!”

“Ben, sen kadarken, senden dört beş yaş büyükken vezirlik mertebesine, hamdolsun, erişmiştim. Ama o zaman başka zamandı. Şimdi insanların daha çok boğuşması, daha çok çalışması gerekiyor... Hem ben talihliydim de... E sana ben bunları neden anlatıyorum?” Aynı çocuksulukla gülümsedi. Sakalının ucunu kaşıdı. “Gel bakayım yanıma, gel şuraya. Orada oturdun, yüzünü göremiyorum.”

Cevdet Bey terleyerek, Paşa’nın yanına, az önce uyuklamakta olduğu divanın köşesine geçti. Kahveler ve küçük kristal bardaklar içinde likör geldi.

Paşa: “Sen çilek likörü sever miydin?” dedi. Odadan çıkan uşağın arkasından seslendi: “Bize daha likör getir. Yahut şişeyi getir!” Likörünü bir dikişte bitirdi. Sonra birşeyler anlatmasını, kendisini eğlendirmesini dileyen bir bakışla Cevdet Bey’e baktı: “Daha ne yaptın bakalım?”

Cevdet Bey suçluluk duygusuyla: “Dükkân çok vaktimi alıyor, Paşam,” dedi.

“Haa, dükkân... Dükkân ya!” dedi Paşa. “Sen kimlerle görüşürsün, ahbapların kimlerdir?”

“Tüccarlar... Sözünü ettiğim Fuat Bey!”

“Bu Fuat Bey Selanikli mi?”

“Evet Paşam...”

“Hımmm. Ne diyor o? Şu bomba işi için ne diyor?”

“Hiçbir şey bilmiyor, Paşam. Konuşmadık!”

“Konuşmadınız mı, bilmiyor mu?”

“Konuşmadık, Paşam!”

“Konuşmadınızsa bilmediğini nereden anladın?” Paşa Cevdet Bey’in şaşkınlaştığını görerek bir kahkaha attı. Bu kahkaha, besbelli, kendi zekâsından gururlandığı için patlamıştı. Likör bardağını bir dikişte boşaltarak bir de kendini kutladı. Gelecekteki damadının şaşkınlığını gülünç bularak bir kahkaha daha alıp Cevdet Bey’in sırtına bir şaplak vurdu, “Aferin, aferin, seni beğeniyorum. Her şeyin hesaplı, ihtiyatlı. Öyle olmak lâzım!” dedi.

Cevdet Bey kızardı.

“Öyle olmak lâzım. Senin ihtiyatlı halini çok beğeniyorum.

Bir tüccar böyle olmalı! Sen bir Müslüman tüccarsın. Senin işin herkesinkinden zor! Aferin, başarmışsın da! Eskiden parayı ya kefereler kazanırdı, ya da namussuz, hırsız memurlar. Şimdi senin gibilerin zamanı. Sen de çalışkansın, dikkatlisin, aşırılık etmiyorsun.” Bir daha boşalttığı likör kadehine gülümseyerek baktı: “Bunlar da ne kadar küçük. İnsan içtiğini farketmiyor! Evet, sen aşırılık etmiyorsun. Bu çok önemli! Bizde herkes çünkü işi hemen aşırılığa vardırır. Sonra insan çenesini de tutmayı bilmeli. Bu iş ticaret kadar siyasette de önemlidir.” Kadehini bir kere daha doldurdu ve bir dikişte boşalttı. “Evet, çeneyi tutmak. Madem bu kadar içtim, sana anlatayım. Benim bütün hayatım çenemi tutamadığım için boşa gitmiştir. Anlatayım.” Paşa birden heyecanlandı. Oturuşunu değiştirdi. Kadehini yeniden doldurup anlatmaya başladı: “Rahmetli Rüştü Paşa’nın himayesiyle nazır olmuştum... Şeye, evkaf nazırlığına. Üstünden altı ay geçmiyor, bu Ali Suavi vakası oluyor. Olayı öğrendik, nasıl oldu bilmem, biz Sadrazamla Babıâli’den süratle saraya koştuk. Beni de huzura aldılar. Sadrazamla Padişah konuşuyor, ben fikir beyan etmiyor, dinliyorum. Bir ara Efendimiz: Bu heriflerin maksadı galiba bizi

tahttan indirmekmiş, vekillerin de bunda parmağı olsa gerektir, dedi. Yanlış düşünce! Yanlışsa yanlış, sana ne Şükrü! Hayır! Ben çenemi tutamadım, gençlik heyecanıyla atıldım: Aman Efendimiz, işin içinde vekiller bulunsa böyle mi olurdu? Yani diyorum ki, böyle üç buçuk kişi ile bir büyük işe girişilir mi? Efendimiz benden ürküyorlar: Bu çocuk Padişah nasıl devrilir, bu iş nasıl yapılır, bunu düşünmüş, bunu biliyor, bu tehlikeli diye düşünüyorlar. Hemen Sadrazam görevden alındı. Yeni hükümet kuruldu. Bize görev yok! Üstünden yirmiyedi yıl geçti. Bize hâlâ görev yok! Yirmiyedi yıl Erzurum'da, Konya'da valilik yaptım. Paris'te sefirlik ettim, hep bekledim, ama görev vermediler. Neden? Çünkü çenemi tutamadım." Birden bir kahkaha daha attı, sonra hüzünlendi. "Üstelik Efendimiz'e yaranmak için de o kadar hizmette bulundum!" Bir süre sustu. Sonra, sordu: "Demek bu bomba olayı hakkında ne diyorlar, bilmiyorsun?"

Cevdet Bey: "Bilmiyorum!" dedi.

"Aman iyi! Bilsen de kimseye söyleme. Damadım olacaksın, seni seviyorum, gözüm tuttu. Bir nasihat edeyim: Kimseye güvenme! Hele uluorta konuşanlara hiç güvenme. Çünkü ortalık bir tuhaf. Çoluk çocuk ihtilâlci oldu. Biliyorum, sen ihtiyatlı bir insansın, kendini kaptırmazsın, ama gene de dikkatli ol! Bir yerde bir şey görürsen, duyarsan bil ki, er geç seni de bulaştırmak isteyeceklerdir. Bulaştırmalarına izin verme! Baktın niyetleri kötü, seni de günaha batırmak istiyorlar, koş git, bir büyüğüne durumu anlat. Şimdi benim oğlana yaptıkları budur! Benim küçük oğlan bu işlere heves etti galiba. Askeri Tıbbiye'de okuyor. Perşembe, cuma günleri mektep arkadaşlarını konağa dolduruyor. Odaya kapanıyorlar, sigara içiyorlar, fısır fısır saatlerce konuşuyorlar. Odaya birden pat girerim, tısss susarlar. Hele bir iki tanesi, bana düşman düşman bakarlar. Genç çocuklar, ateşliler, heyecanlılar, anlayışla karşılamak lâzım. Ama herkes öyle karşılar mı? Bizim oğlan saftır. Öyle kötülük, fesat bilmez. Ama bunu kimler takdir edecek? Ben de başına bir şey gelmesin, yanlış anlaşılmasın diye saraya yazar durumu, bildiririm. Çünkü çocuk saftır, düşünemez, bakarsın başı derde girer! Öyle değil mi?"

"Evet, Paşam!"

“Ama, sen daha o kadehi bile bitirmedin! Onu bitir de sana da doldurayım. Evet, bizim küçük oğlan biraz böyle saftır. Ne saklayayım, oğullarımın annesi güzel olmasına güzeldi, ama biraz kalın kafalıydı. Kızların annesi zekidir. Bu konağı da o çekip çevirir. Küçük oğlum işte böyle saftır. Zaten benim gönlüm -bunu yalnızca sana söylüyorum- büyükte. O hayat adamı olacak. Babasına çekmiş! Tercüme Odası’nda bir küçük memur, ama yaşamasını biliyor! İşte onu seviyorum! Çapkın bir şey! Çamlıca’ya çıkar, Kâğıthane’ye eğlenceye iner... Beyoğlu’na gider... Tanıdıkları çoktur. Herkesi tanır, herkes onu tanır, sever, ama bak, kimseyle laubali de değildir; ölçülüdür. Şunu bil ki, devlette yükselmek için çalışkanlık ve zekâ kadar, hatta daha çok, çevre ve ilişkiler önemlidir. Onu gördükçe kendi gençliğimi hatırlıyorum! Acaba bizim oğlan hangi paşanın himayesine girecek? Çünkü bu da şart. Ticarette insanın bağımsız bir kişiliği biraz olabilir, ama siyasette, bu devlette buna imkân yok! Benim işim bitmiş. Otuz yıl hatırlanmadık, bundan sonra artık hiç hatırlanmayız. Bari, diyorum, himayesine gireceği paşa iyi bir paşa olsa!” Kahkaha atarak kadehini bir kere daha doldurdu. “Çünkü kötü bir paşanın himayesinde insan harcanır, yazık olur! Hâlbuki, bizimki hayatı ne kadar sever!” Bir şey hatırlayarak ciddileşti. “Bir araba vardı, kendi zevki için döşemişti. İkiz at değil, bir kır at ile bir yağız at bağlamıştı. Yazık ki sattım. Çünkü fazla masraf oluyordu. Sonra onu da söyleyeyim: Bu evin masrafı çoktur. Nigân da bu havada yetişti. Dikkatli olman gerekecek. Bu arabayı sattık. Çamlıca’daki köşkü satıyoruz... Bilmem anlatabiliyor muyum?”

“Anlıyorum Paşam!”

“Aferin! Ben de anlıyorum!” dedi Şükrü Paşa. Güldü: “Bizim zamanımız geçiyor. Koca Abdülhamit’e bomba atıldı. Çoluk çocuk ihtilâlci. Kimse durumdan memnun değil. Abdülhamit’e bomba atılacağı kimin aklına gelirdi? O da tepetaklak olacak, devrilip gidecek. Beni yirmiyedi yıl hatırlamadı. Ama söyleyeyim, vefasız değilim, ne gördüysem onun devrinde gördüm. Nazırlığı da, paşalığı da, belki önemsiz ama, valiliği de, sefirliği de. Kızlarım, oğullarım için fazla endişelenmiyorum. Valiliğim sırasında Erzurum’da ucuz toprak buldum. Alayım dedim. Başında bir kâhya var. Kendi yiyor, bize de

birşeyler yolluyor! Bakarsın o da gider. Bu konağın masrafına ne dayanır? Haa, onu diyordum, senden memnunum. Nigân'ın geleceğinden hiç kuşkum yok."

Cevdet Bey kızararak: "Sağolun, Paşam!" dedi.

"Kibarlığına da diyecek yok! Ama bir şu kadehi bitiremedin! Sen çok ihtiyatlısın çok, çok!" Paşa başını sağa sola sallıyordu.

Cevdet Bey utanarak kadehi dikti. Likör, şekerli, yapış yapış bir şeydi.

"Aferin! Şu kadarcık içsen ölür müsün? Getir bir daha doldurayım! Kendini biraz bırak canım! Anladım bana saygılısın, yanımda içmiyorsun. Gördüm, beğendim! Ama bu faslı bitirdik, şimdi ahbaplığa başladık! Söyle bakalım, sen nasıl eğlenirsin, hiç çapkınlık yapar mısın, keyiflerin nelerdir?"

Cevdet Bey: "Vakit mi kalıyor Paşam!" dedi.

"Hadi, hadi!" dedi Paşa. "Utanma işte!"

"Sahi diyorum, Paşam. Eskiden Şehzadebaşı'na giderdim, şimdi onu da yapamıyorum."

Paşa gene başını sağa sola sallayarak: "Ama bak gülüyorsun!" dedi. "Çapkın bir gülüş bu, ben bilirim."

Cevdet Bey ilk defa Paşa'yı küçümsediğini, ona daha az saygı duyabileceğini sezerek korktu.

"Susuyorsun! Niye? Bu da aşırılık bak!" dedi Paşa. "Olmaz canım! Ben, hamdolsun, yaşadım. Dünya nimetlerinden bolca tattım. Ama sen? Yok, yok, sen de birşeyler yapıyor olmalısın ama..." Cevdet Bey'in suratındaki donukluğu görünce, "Peki, peki bu konuyu kapıyorum!" dedi. Kaşlarını çattı: "Ama seninle de iki lakırdı edilmiyor ki! Zaten hep ben konuştum, sen dinledin. Madem konuşmayacaksın, gel o zaman tavla oynayalım! Bileğin kuvvetli midir?"

Cevdet Bey aynı donuk bakışlı suratını asarak: "Bilmem!" dedi.

Tavlaya oturdular.

8
Zamana, Aileye, Hayata İlişkin

Cevdet Bey tavla sevmezdi. İlk iki eli üstüste mars olarak kaybetti. “Ağbim can çekişirken ben burada tavla oynuyorum!” diye düşündü. Sonra, iyi zar geldiği için birkaç kere kazanınca, Paşa heyecanlandı. Az sonra, Cevdet Bey gene kaybetmeye başladı. Bir ara dışarı çıkan Paşa’nın arkasından saatine baktı, on bire geldiğini şaşarak gördü. Dükkâna yetişemeyeceğini anlayarak öfkelendi. Paşa’nın tavla zevkini ve gevezeliğini iğrenç buldu. Bu sırada Paşa sefirliği sırasında Paris’te gittiği bir tiyatroyu, bir kâtibin nankörlüğünü, Konya’da yaptırdığı bir çeşmenin, birkaç çapkınlığının ve evkaf nazırı iken geri çevirdiği bir rüşvetin hikâyesini anlattı. Cevdet Bey’in kaybettiği oyunların birinin sonuna doğru uşak içeri girip Paşa’ya sokuldu:

“Hanımefendi, Naime Hanım’a, Şişli’ye gidiyorlarmış, arabayı istiyorlar!”

Paşa: “Alsın, alsın ben bu sıcakta arabayı ne yapacağım?” dedi. Sonra birden ayağa kalktı: “Dur! Kaçta gelecekmiş? Bu saatte de çıkılır mı? Geç kaldı. Sen git sor bakalım, kaçta gelecekmiş. Ben belki bir kulübe giderim,” dedi. Sandalyeye oturdu. Kendisini hoş göstermeye çalışarak Cevdet Bey’e gülümsedi. Sonra üstüste düşeş attı, ama arkasından kahkaha atmadı. Tavlayı kapayıp yeniden ayağa kalktı. “Kulübe gideyim mi? Gidip biraz orada çene çalsam mı?” diye kendi kendine söylendi.

Cevdet Bey’e döndü: “Sen ne dersin? Akşam birlikte kulübe gidelim mi?”

“Aman Paşam, ben size orada yük olurum!” dedi Cevdet Bey. Bir an Paşa’nın gerçekten kendisini kulübe çağırdığını sanmıştı. Sonra Paşa’yı istediği gibi eğlendiremediğini anladı.

Paşa: “Yok oğlum, ne yükü!” dedi, ama biraz kendini zorlayarak söylemişti bunu. Sonra kederlenir gibi oldu: “İşte, benim gibi insanlar, bu yaşa gelince hiçbir şey yapmamak için yaşarlar.

Günü nasıl doldurayım diye düşünmüyorum. Hatıralar yeter! Ama insan onları birisine anlatmalı, değil mi? Avrupa'da gördüm, oradakiler oturuyor, yazıyorlar. Kitap oluyor, gazetelerde tefrika ediliyor. Ama burada? Tek kelime yazsam zülfiyare dokunur. Başım belâya girer. Dimyat'a pirince giderken hikâyesi olur. Kah kah. Burada hürriyet yok, oğlum, hürriyet! Yaşasın Jöntürkler." Bu son cümleyi sesini kısarak söylemişti. "Yaşasın benim küçük saf oğlan! Hımmm! Peki ne yapmalı sence hayatta? Yok, yok, sen şimdi bunu anlayamazsın? Hem öyle fazla kitap okumuş birine de benzemiyorsun! Alınmıyorsun ya?"

Cevdet Bey: "Rica ederim, Paşam!" dedi ve terledi.

"Tamam, anladım; kibarsın, biliyorum!" dedi Paşa. Biraz öfkelenmiş gibiydi. Odanın içinde sallanarak aşağı yukarı yürüyordu. "Kimbilir benim de sarhoş olduğumu düşünüyorsundur. Bir paşayı böyle hiç görmedin değil mi? Zaten yakından kaç paşa gördün, kaç tanesinin sohbetine katıldın? Sen Nedim Paşa'yı nereden tanıyorsun bakayım?"

Cevdet Bey: "Dükkânıma gelmişti!" diye mırıldandı.

Paşa odanın ortasında durdu. Bir hamamböceğine bakar gibi Cevdet Bey'e baktı: "Tüccar!" diye fısıldadı. "Kızımı bir tüccara vereceğim aklıma gelmezdi. Üstelik bile bile, seve seve veriyorum. Oğlum, seni takdir ediyorum, beni yanlış anlama, eğer ağzımdan kaba sözler çıkıyorsa sana kendimi yakın hissettiğim içindir!" Unuttuğu bir duayı hatırlamaya çalışıyormuş gibi durup kendini zorladı. "Niye böyle olduk? Bütün bunlar neden? Niye bomba atıyorlar?.. Hepsi padişahımıza düşman!.." Ya ayakta daha fazla duramadığı için, ya da umutsuzluktan, kendini divana attı. Cevdet Bey'e baktı. "Seni beğendim! Seni beğendim, çünkü kendime benzettim!" diye söylendi.

Cevdet Bey gülümsemeye, olup biteni olağan karşılamaya çalışarak Paşa'ya bakıyor, birşeyler söylemesi gerektiğini anlıyor, ama söyleyecek sözü bulamadığı için yalnızca terliyordu.

İçeri uşak girdi: "Hanımefendi Naime Hanım'da az kalacakmış. Kızları da alıyormuş. Hemen geleceklerini söylediler!"

dedi.

Paşa: “İyi, iyi, hemen gitsinler!” dedi. “Ama, geç kalmasın, söyle, sonra pişman ederim!” diye bağırdı.

Hareketlerinden ve rahatlığından Paşa’nın içki buhranlarına alışık olduğu anlaşılan uşak: “Efendim, çayınızı getireyim mi?” dedi. Bir uşak gibi değil, bir ahbap gibi anlayışla gülümsedi.

“Getir, ne duruyorsun!” dedi Paşa. “Önden kahve de getir. Sen de kahve ister misin oğlum?”

Cevdet Bey: “Paşam ben kalkayım artık, sizi rahatsız etmeyeyim!” dedi.

“Nasıl? Gidiyor musun? Yoo, ben adamı kolay kolay bırakmam! Dur bakalım! Yoksa sözlerimden alındın mı?”

Cevdet Bey cevap vermedi. Önüne baktı.

“Otur oturduğun yerde!” dedi Şükrü Paşa. “Seni takdir ediyorum. Bunu aklına koy. Nigân’ı ilk isteyen sen değilsin!” Ayağa kalktı. Hâlâ dikilip bekleyen uşağa çıkıştı: “Ne duruyorsun. İki orta kahve!” Cevdet Bey’e döndü: “Ortaydı değil mi?” Gene odanın içinde aşağı yukarı yürüdü: “Belki fazla içtim. Güne biraz neşe katayım dedim... Arabayı bekleriz, seninle kulübe gideriz! Onlar nereye gidiyor? Naime Hanım’a. Orada ne yapacaklar? Ha ha ha, hi hi hi gülüşecekler. Çay içip şundan bundan konuşacaklar, dedikodu edecekler... Kitaplar okurlar, okuduklarından sözederler, elbiselerden konuşurlar... Bir Fransız terzi karı gelmiş. Konak konak dolaşıp elbise dikiyormuş. Sabah bizimki ağzımı aradı. Eve çağırmak istiyor. Onunla Fransızca konuşacak, sefireliğini hatırlayacak, kızlar da şiir okur bakarsın... Onların bu ince, nazik alafrangalıklarına alışamadım. Bazan düşünüyorum: Keşke bu ikinci hanım biraz daha güzel olaydı da aptal olaydı. Bunun üzerine bir taze alayım mı? Ama yazık olur. Şu konağın neşesi kaçar. Fitne, fesat başlar. Böyle daha iyi. Bu zeki bir kadın. Kızları da öyle. Beni bazan kaba saba bulurlar. Bunları nereden öğrendiniz, Paris’e sizi götüren kim, düşünmezler. Piyano istediler. Onu da aldık. Çalarlar, eğlenirler, okurlar, kendi aralarında şakalaşırlar, maymun gibi taklitler yaparlar, anlamam, ama izin

veririm. Hatta, öfkeme bakma, hoşlanırım, severim! Ben böyleyim. Severim, evet, çünkü bir ev neşeli, hareketli olmalı. Mezar gibi konağı ben ne yapayım? Hem bunlar, bu Avrupa âdetleri lâzım. Gittik, gördük: Herifler neler yapmış. Biz ise aynı yerde otluyoruz. Koskoca fabrikalar, istasyonlar, oteller... Çalışmayı da biliyorlar, eğlenmeyi de. Ben bile bu yaştan sonra kulübe gidiyorum. Ne kelime be: Kulüp! Bize de fabrikalar lâzım. Kim yapacak? Sizin gibi tüccarlar... Hah... Ama nerede? Sizin yaptığınız almak satmak, almak satmak... Demiryolu da yapıldı. Pamuğu, tütünü vagona yükleyin, lambayla kumaşı vagondan indirin, arada ceplerinizi doldurun... Yok ama, gene de seni beğeniyorum, Nigân'ı sana verdiğim için gönlüm rahat." Paşa odanın içinde geziniyordu. Birden pencerenin önünde durdu: "Bak, bak işte araba geldi. Şimdi arabaya binecekler." Bir çapkınlık arkadaşıyla konuşuyormuş gibi gülümsedi: "Nişanlını görmek istiyorsan gel!"

Cevdet Bey'in içinden kalkıp bakmak geldi, ama utandı.

Paşa: "Görmek istemiyor musun?" dedi. "İstiyorsundur, ama çekiniyorsun. Kabahat bende. Niye onu buraya çağırmadım ki? Sanki buraya gelse ne olur? Ben o kadar geri kafalı mıyım? Üstelik herkesle oturuyor, yemek yiyor. Bari yemeğe çağırsaydım seni! Bekir'e söylemiştim, unutmuş! Gel oğlum, gel bak, şimdi binerler arabaya..."

Cevdet Bey utanarak ve hoş bir şaka işitmişmiş gibi gülümseyerek ayağa kalktı. Sarhoş gibi yalpalayarak pencereye yürüdü.

"Ha şöyle!" dedi Paşa. İnsan nişanlısını görmek istemez mi yahu? Onun nasıl bir insan olduğunu biliyor musun bakalım? Söyleyeyim: Bizim Nigân zeki bir kızdır. Aklı başındadır. Ama gördün, biliyorsun, dünyanın en güzel kızı da değildir. Kibardır, zariftir, incedir, ama gene laf aramızda kalsın, kızlarımın içinde en sevdiğimin o olduğunu söyleyemem. Türkân daha sevimlidir. Şükran da bana benzer. Nigân içe kapanıktır. Ne istediğini bilir. Onu hediyelerle, fincan takımlarıyla -fincanlara, porselene bayılır- küçük eğlencelerle oyalayabilirsin. Arabaya binip gezmekten hoşlanır.

Dünyayı çok görmemiştir. Ne çok bilir, ne de az. Kitaplar, şiirler okur dedim; Fransız romanları da okur, ama sanma ki, okumaya çok düşkündür. İşte öyle okur, vakit geçirmek için, Efendimiz'in polis romanı dinlemesi gibi okur! Alafranga hayatı sever, ama ölçülüdür. Bu konuda sana ayak uydurur herhalde. Kanaatkardır diyemem, ama gözü doymaz da değildir. Zaten biz onun hiç farkına varmadık. Bu konakta iyi ne varsa öğrendi, kötü ne varsa gördü. Bilmem kötüyü alışkanlık edindi mi? Haa, bir kötü alışkanlığı vardır; durmadan gözlerini kırpıştırır. İşte çıkıyorlar."

Arabayla harem kapısı arasında bir çınar ağacının gölgelediği taşlık vardı. Cevdet Bey taşlıkta önce beyaz elbiseli, uzun boylu bir kadın gördü. Paşa'nın kahkahasından bunun Nigân'ın annesi olduğunu anladı. Sonra, aralarında konuşarak, sağa sola bakınarak teker teker kızlar ortaya çıktılar. Cevdet Bey, "Benim burada konakta olduğumu bilmiyorlar!" diye düşündü. Gene bir suçluluk duygusuna kapılır gibi oldu. Kızlar hareketli ve neşeli gözüküyorlardı. Cevdet Bey hangisinin Nigân olduğunu anlayamadı. "Bir aile!" diye mırıldandı. Saatin tıkırtısını duyar gibi oldu. Suçluluk duygusuna daha çok gömüldü. "Onlardan biri!" diye korkuyla söylendi. "Bir aile." Tasarladığı ailenin içine o gölge gibi hafif ve ince kızlardan birini yerleştirmeye çalıştı. Yüreğinin hızlı hızlı attığını farketti, utandı. "Ben neyim?" diye söylendi. Paşa hâlâ gevezelik ediyordu, ama duymuyordu. Terleyerek, nemli elinden ve kendinden tiksinerek, bakıyordu. Orada, aşağıda, ağacın altında, serin yıllardır beklediği, hayalini kurduğu şey duruyor, hareket ediyor, gülüyordu. Ne kadar uzak, ne kadar belirsizdi! Onu aklıyla, bir tek aklıyla kavrayabiliyor, gereken yere yerleştiriyordu. Duyguyla değil: Duygu, vicdan gibi ağır, kıpırdanması zor bir şeydi. Terledikçe kanına kir ve suç pompalanıyordu. Daha bakmak istemedi. Paşa'nın hırıltılı sesi dinsin, hareket dursun istedi. "Ağbim ölüyor!" diye mırıldandı. Rüya gelip aklına yerleşti. Uzak ve belirsiz olan şey kesinleşti, anlaşılır oldu: "Her şeyi düşündüm!" diye mırıldandı. Dükkânını ve Eskinazi'yi aklından geçirdi. Korktu. Arabacı, arabanın kapısını açmıştı.

Birden bahçede bir hareket oldu. Cevdet Bey o uzak yerden Bir tekerlek gıcırtısı duydu. Bir at homurdandı.

Paşa: “Aa, Seyfi Paşa geldi!” diye bağırdı. “Hay Allah razı olsun Seyfi senden!”

Gelen arabanın içinden hafif kambur, uzun boylu, kara sakallı biri hızlı hareketlerle çıktı. Öteki arabaya binenleri gördü. Başını gururla geriye attı. Derken, beklenmedik bir şey oldu. Kızlar teker teker Paşa’ya yaklaştılar ve dizilip elini öpmeye başladılar.

Şükrü Paşa: “Aferin! Görüyor musun bizimkileri...” dedi. “Bu da işte seninki!”

Cevdet Bey terledi. Az önce kesinleşen o şey şimdi daha uzak ve belirsiz oldu. Seyfi Paşa’nın elini öpüyordu. Onu kavramak için, Cevdet Bey, aklını kullanması, çok uğraşması gerektiğini anladı. “O nedir? Ne istiyor? Nasıl?” diye korkuyla mırıldandı. O, kıpırdanan, eğilip bir paşa elini öpen şey ile bütün bir hayatı geçireceğini düşündü. “Belki... Belki...!’ diye endişeyle mırıldandı. Sonra bütün gücünü vererek oradaki o hareketli şeyi, tasarılarının içine yerleştirmeye çalıştı.

“Bak işte, Seyfi vefalı dost!” derli Şükrü Paşa.

Kızlar bir anda arabaya bindiler. Cevdet Bey, uzaklaşan arabanın arkasından baktı.

Uşak içeri girdi: “Seyfi Paşa geldiler!” dedi.

“Biliyorum, biliyorum, buyursun!” dedi Şükrü Paşa. Cevdet Beye döndü: “Seyfi de işte benim himayeme aldığım insandır. Benden akıllı çıktı. Kendini Efendimiz’e beğendirmesini bildi. Benim gibidir... Londra’da sefirlik etti. Ama sen çok dalgınsın! Hah hah! Sahi onu gördün değil mi? Ya, ya, onu görüverdin işte! Aferin Seyfi’ye. Bugün efkârlı olduğumu, sohbet istediğimi nasıl anladı?”

İki paşa kapının önünde kucaklaştılar. Seyfi Paşa’nın kibirli bir hali vardı. Cevdet Bey, “Tüccarım ben!” diye düşündü.

Şükrü Paşa: “Müstakbel damadımla tanışmış mıydın?” diyerek Cevdet Bey’i tanıştırdı.

Oturdular. Uşak kahveleri getirdi. Seyfi Paşa, Cevdet Bey’i gözünün ucuyla süzüyor, Cevdet Bey koltukta kıpırdanıyor, Şükrü

Paşa birşeyler anlatıyordu.

Birden Seyfi Paşa: “Ne iş yaparsınız siz evlâdım?” dedi.

“Tüccarım paşam!”

“Tüccar... Demek öyle. Tüccar...” diye mırıldandı Paşa ve yeniden ev sahibine dönerek, onu dinlediğini gösteren bir tavır takındı.

Şükrü Paşa misafirine iltifat ediyor, gerçek dostlarının sayısının gittikçe azaldığım, aradığı sohbeti pek az kimsede bulduğunu söylüyordu. Sözünü, damadını da artık bir arkadaş olarak gördüğünü söyleyerek bağladı, ama halinde içtenlikten çok, özür dileyen birşeyler vardı.

Seyfi Paşa birden: “Quels livres lisez-vous mon enfant?” dedi.

Cevdet Bey telâşla düşündü, heyecanlandı, ama hemen heceleyerek söyledi: “Monsieur, je lis Balzac, Musset, Paul Bourget et...”

Seyfi Paşa Cevdet Bey’in cümlesini yarıda keserek: “Bu kadar Fransızca bilmeniz bile iyi bir şey çocuğum!” dedi. “Konuşa konuşa da açılırsınız!” Sonra yeniden ev sahibine dönerek, son günlerin yeni siyasi dedikodularını anlatmaya başladı.

Cevdet Bey, anlatırken kamburu daha çok çıkan, sakalları da gömleğine sürünen Seyfi Paşa’yı, onu keyifle dinleyen Şükrü Paşa’yı seyrediyor, Nigân’ın bu paşalardan birinin kızı olduğunu, ötekinin de az önce elini öptüğünü hatırladıkça rahatsız oluyordu. Bir ara, “Böyle olmamalıydı. Bunda bir çirkinlik var. Ben daha iyiyim!” diye düşündü. Sonra, Nigân’ın arabaya binişini hatırladı. Onun kendine göre olduğunu, gerçek bir zafer duygusuyla hissetti ve heyecanlandı. “Öyle, evet, ben onlardan iyiyim. Ben ilerdeyim. Ben daha temizim!” Birden bu odada, eşyanın içinde kendisini korkutan, anlaşılmaz ve ulaşılmaz gözüken her şeyin gülünç ve çürümüş olduğuna inanarak neşelendi. O kadar neşelendi ve heyecanlandı ki, bu duyguların kirlenmesinden korkmaya başladı. “Hemen kalkıp çıkayım, şimdi!” diye mırıldandı. Bu sırada uşak elinde çay tepsisiyle içeri girdi.

“Çörek de getirseydin!” dedi Şükrü Paşa. Sonra konuğunun dizine bir küçük tokatçık vurarak: “Ne tatlı anlatırsın sen!” dedi.

Seyfi Paşa suratını astı. Sonra Cevdet Bey’e dönüp “Siz nerede oturuyorsunuz?” diye sordu.

Cevdet Bey: “Nişantaşı’nda oturacağız!” dedi.

Paşa: “Hayır, şimdi nerede oturuyorsunuz?” diye homurdandı.

“Vefa’da,” dedi Cevdet Bey. Beklediği gibi öfkelenmediğini farkederek sevindi. “Nigân ile Nişantaşı’nda o evde oturacağız!” diye düşündü. Çayını bir an önce içip bu konaktan hemen çıkmak geldi içinden.

Çaylarını içerlerken Seyfi Paşa bomba olayı ile ilgili dedikoduları anlatmaya başladı. Hafiyeler dikkatli çalışmadığı için Hünkâr, Zaptiye Nazır’ını ve tahkik komisyonunu uyarmış, Sadrazam Ferit Paşa, Seyfi Paşa’nın bir yakınına bugün bir iz bulunduğunu söylemiş: İçine bomba konan arabanın kayıt numarası anlaşılmış. Sonra, olay sırasında kimin kahramanlık gösterdiğini, kimin korktuğunu anlatmaya başladı. İki paşa korkaklık edenlerden keyifle sözedip neşelendiler. Derken, konu zor durumda olan Fehim Paşa’ya ve metresi Margaret’e geldi. Şükrü Paşa, bu keyfi konyakla taçlandırmak isteyerek uşağına seslendi. Uşak, dar ağızlı, geniş kalçalı kadehlerle konyak getirdi. Paşalar, Abdülhamit’in cesaretinden, Şeyhülislâm Cemalettin Efendinin talihinden ve bombayla ölen yirmi altı kişinin talihsizliğinden sözetmeye başladılar. Bomba olayı sırasında kimin nasıl korktuğunu anlatarak eğlendiler. Derken, Seyfi Paşa Londra sefiri iken başından geçen bir olayı anlatmaya başladı:

“Bir gün sefarete Başkâtip Tahsin’in imzasıyla şu şifre geldi: ‘Başı ve bütün tüyleri beyaz, konuşmaya yetenekli bir papağan satın alınarak derhal gönderilmesi...’ Şifreli iradeyi alınca eteklerim tutuştu. Derhal Londra hayvanat bahçesi müdürüne telefon ettim. Öğrendim ki kuşun adı başka... İkinci kâtibe, ‘Şu cevabı yazınız!’ dedim: ‘Başı beyaz tepeli, tüyleri beyaz, konuşmaya yetenekli olan papağan yoktur. Tarif edilen kuş papağan değil kakatoadır.’ İkinci kâtip: ‘Belki aradaki farkı bilmeyebilirler, bir kakatoa alıp yollayalım!’ dedi.

Öfkeme hâkim olamadım. Kâtibe dedim ki: Biliniyorlarsa öğrensinler! Siz de dediğim telgrafı şifreleyiniz'."

Birden Cevdet Bey ayağa kalktı: "Ben gidiyorum Paşam!" dedi.

"Dur, dur şu hikâyeyi elinle!" dedi Şükrü Paşa. Sonra Cevdet Bey'in asık suratını gördü ve neşesi kaçtı. Ayağa kalktı. "Gene gel, gene gel, düğünden önce daha görmek isterim seni!" dedi.

Cevdet Bey, "Nigân!" diye düşündü. Seyfi Paşa'nın elini aceleyle sıktı, bıraktı. Odadan çıktı. Arkasından gelen Şükrü Paşa'nın elini öpecekti. Saatin tıkırtısını duydu. Sendeledi. Eli öpmedi. Yalnızca gülümsedi. Merdivenlerden indi. Ayvaz kapıyı açtı. Cevdet Bey dışarıdaki geniş ve temiz göğü, pırıl pırıl güneşi farkedince ferahladı. Hafif ve serin bir rüzgâr vardı.

9
Nişantaşı’nda Bir Kâgir Ev

Güneş bahçeyi yakmıyordu, iyice aşağı inmişti. Cevdet Bey saatine baktı: On iki. “Bütün gün boşa gitti!” diye düşündü, ama canı sıkılmadı. Kaç zamandır duymadığı bir iç huzuru duyuyordu. Daha önceden farkına varamadığı, ama içinde yıllardır taşıdığı taze, sağlıklı bir gücün farkına varmıştı. Bu gücün neden kaynaklandığını, nasıl ortaya çıktığını düşünmek istemedi. Yalnızca bu sağlıklı gücü ve zayıf güneşi, uzun zamandır sigara içmediği için ağzına ve bütün gövdesine yayılan temizliği hissederek taşlıkta yürüdü. Az önce üzerinde Nigân’ın gezindiği taşlıktı bu. Cevdet Bey, “O bana göre. Onu hakediyoruın!” diye düşünerek bekleyen arabaya bindi. Arabacıya Nişantaşı’nın köşesinde ineceğini söyledi.

Nigân’ı seveceğini seziyordu. Onu sevmek istediğini önceden çok düşünmüştü. Nigân’ın şimdi kendisini sevmediğini de biliyordu. Ama az önce gördüğü o hareketli şeyin, ailesi ne kadar tuhaf, eski ve kendisine uzak olsa da, kocasını sevmek için yetiştirildiğini de biliyordu. Haklı olduğunu bir kere daha düşündü, heyecanlandı, gözlerinin nemlenmesinden korktu. “Yaşıyorum!” diye mırıldandı.

Araba Teşvikiye Camii’nin önünden geçiyordu. Avluda büyük çınar ağaçları vardı. Bir ihtiyar ağır ve dikkatli adımlarla avludan sokağa çıkıyordu. Sokağın iki yanında ıhlamur ve kestane ağaçları dizilmişti. Bir konağın arka bahçesine çamaşırlar asılmıştı. İki çocuk bir bahçede konuşuyordu. Aynı bahçede bir ıhlamurun gövdesine kurulmuş salıncak kendi kendine sallanıyordu.

Cevdet Bey, Nişantaşı’nın köşesinde duran arabadan indi. Serin ve hafif bir rüzgâr ceketinin eteklerini kıpırdattı. Kagir evin önünde ve bahçesinde ıhlamur ve kestane ağaçları vardı. Genç ve alçak ağaçlardı, evin gölgesi üzerlerine vuruyor, rüzgârla birlikte hışırdıyorlardı. Cevdet Bey bahçe kapısından içeri girerken bu evin gördükleri arasında en iyisi olduğunu bir kere daha düşündü. Bahçe kapısıyla ev kapısını birleştiren çakıl kaplı yoldan, bakımlı gül

fidanlarının, çiçeklerin arasından yürüdü. Kapıyı çaldı, bekledi, kimse açmadı. Dönüp bahçede gezinmeye başladı, bir çocuğa rastladı. Çocuk birisini çağıracağını söyleyerek koşup gitti. Az sonra kısa boylu, iri elli bir ihtiyarla geldi. Cevdet Bey ihtiyarı, evi bundan önceki gezisinde görmüştü; bahçıvandı.

“Evi mi gezmek istiyorsunuz?” dedi ihtiyar.

“Haber vermediler mi?”

“Verdiler. Madam adada!”

“Biliyorum! Geç kaldım değil mi?”

“Sabah madam buradaydı,” dedi bahçıvan. Cebinden bir anahtar çıkardı. Kapıyı açtı. Cevdet Bey içeri girdi. Arkasından çocuk geliyordu.

Bahçıvan, çocuğa: “Sen bizi burada bekle bakalım!” dedi. Kapıyı kapadı.

Pancurlar kapalı olduğu için evin içi alacakaranlıktı, ama Cevdet Bey kapının önündeki aynada kendini gördü. İnce uzun gövdesini dinç, yuvarlak yüzünü neşeli buldu. Merdivenlere doğru yürüdü. Taş merdivenler genişçe bir hole açılıyordu. Hole bakan kapıların birinden içeri girdiler. Cevdet Bey daha önce de gezmiş olduğu bu salonun eşyasını gene hayretle seyretti. Yaldızlı sandalyelerin, köşeleri, kenarları kakmalı, kıvrımlı koltukların arasında kırık dökük masalar, sehpalar vardı. Salona açılan bir odada yalnızca bir piyano ve taburesi ve eski bir sandalye duruyordu. Yerler parke ve kirliydi. Duvarlarda sakallı ve şapkalı çirkin ihtiyarların fotoğrafları asılmıştı. Tavanlar yüksek değildi. Köşelerde defne dallarını, gül çiçeklerini hatırlatan alçı kabartmaların arasından tombul melekler uçuyordu. Bütün eşya toz içindeydi. Bir sehpanın üzerinde kırık bir şamdan duruyordu. Tahta bir küllüğün bir köşesi yanmıştı. Ayaklı bir lamba başını hafifçe yana eğmişti. Bütün bu pisliğin, düzensizliğin içinde, bir de, kenarda, üzeri dikkatle örtülmüş bir koltuk duruyordu. Eşya anlaşılır gibi değildi, ama insan bütün bunların arasına kendi hayatını ve tasarılarını sığdırabiliyordu.

Cevdet Bey: “Ne kadar dağınık!” dedi.

Ağzının arandığını anlayan bahçıvan: “Kocası ölünce madam burayı satmaya karar verdi,” dedi. “Adada bir dostu varmış!”

“İnsan hiç evini böyle tutar mı?” dedi Cevdet Bey. Bunu neden söylediğini anlayamadı.

Geniş ve kısa bir koridordan yürüyüp arkaya geçtiler. Burada iki oda vardı. İkisi de boştu. Yerlerde kâğıt parçaları, kırık sandıklar, kutular duruyordu. Duvarlarda gene sakallı, şapkalı ihtiyarlar surat asıyorlardı. Cevdet Bey bu odaları çocukların, ya da konukların kullanacağını düşündü.

Dar ve karanlık bir merdivenle çıkılan üst kat da aşağısının aynısıydı. Cevdet Bey iki hafta önce burayı gezdiğinde ortalık bu kadar düzensiz ve bakımsız değildi. O zaman kendi eşyaları ve düzeni içinde gördüğü evden tasarılarına uygun bir ev çıkarması zor olmuştu. Oysa şimdi, boş odalara bakarken bunları hayâl ettiği gibi döşeyebiliyordu.

Arkadaki büyük odada büyük bir yatak vardı; darmadağınıktı: Çarşaflar, battaniye, iki kişilik uzun yastık gözüküyordu. Cevdet Bey Şükrü Paşa’nın konağının penceresinden bakarken gördüğü şeyi hatırlamaktan korktu. Bir an, her şey altüst olacakmış, lekelenmesinden korktuğu şeyler kire ve kana bulanacakmış sanarak ürperdi. Büyük ve geniş yatağa, iki kişilik yastığa bakarken tasarılarına ve hayatına ilişkin hiçbir şey düşünmek istemedi. Çarşafların kıvrımlarını, lekeli örtüleri, parfüm kokan bir sabahlığı görmemek için başını yukarı kaldırdı. Duvarda bir genç karı-kocanın resmi asılıydı.

Bahçıvan küçümseyici bir tavırla resme bakarak: “Mösyö öldü. İyi insan değildi, ama bahçeyi severdi. Toprağı bol olsun!” dedi. “Karı şimdi paraları yiyor. Amerika’ya gideceklermiş!”

Cevdet Bey de az çok biliyordu bunları. Evin sahibi Yahudi hakkında Sirkeci’de soruşturma yapmıştı.

Bahçıvan sigaranın dumanını resme doğru üfledi: “Mösyö tüccardı!” dedi.

Yandaki oda kilitliydi. Bahçıvan buraya madamın kıymetli eşyayı koyduğunu söyledi. Arkada bir başka oda daha vardı. Pancurları açık kalmıştı. Bahçenin huzurlu, sakin ışığını alıyordu. Cevdet Bey buraya bir kütüphane yaptırmaya, bir de yazı masası yerleştirmeye karar verdi.

Aşağıya en alt kata indiler. Buradaki küçük pencereli küçük odalarda Cevdet Bey ahçıların, hizmetçilerin geceleyebileceklerini düşündü. Aşağı kattaki hela da yukarıdaki gibi alafrangaydı. Cevdet Bey, bu aşağıdakini alaturkaya çevirmeye karar verdi. Çamaşırhane olarak kullanılabilecek odaya girdi. Yanında geniş bir mutfak vardı. Mutfaktan arka bahçeye geçilebilirdi, ama kapı sıkı sıkıya kapanmış, kilitlenmişti. Cevdet Bey pancurların arasından arka bahçeye baktı. Aynı sakin ışığı gördü. Bahçıvan oraya ön kapıdan çıkıp gidebileceklerini söyledi. Kapıdan çıkarlarken Cevdet Bey gözünün ucuyla bir daha aynaya baktı: Her şey tasarladığı gibiydi.

Dışarıda çocuk bekliyordu. Onlarla birlikte arka bahçeye geldi. Arka bahçede de kestane ve ıhlamur ağaçları vardı. Bahçenin tam ortasındaki bir kestane ağacının altına iki sandalye konmuştu. Ağacın eve ve göğe sarılır gibi açılan büyük kolları, neşeli ve hışırtılı dalları ve bir minare gövdesini hatırlatan geniş gövdesinin yanında bu iki sandalye çok küçük ve çok zavallı gözüküyordu. Bahçede de, ağaçta olduğu gibi, her şey serin akşam rüzgârının içinde hareket halindeydi. Çiçekler kıpırdanıyor, yapraklar dönüyor, otlar ve ince fidanlar ileri geri sallanıyordu. Cevdet Bey küçük bir geziden sonra dönüp evin arka yüzüne baktı: Yüzü saran sarmaşıklara güneş vuruyordu. Ağacın altına oturdu. Karşısındaki sandalyeye de bahçıvan oturdu. Cevdet Bey cebinden sigara paketini çıkardı, bahçıvana uzattı. Laf olsun diye:

“Bahçe çok bakımlı,” dedi.

“Bu bahçeyi çok severim!” dedi bahçıvan. Utanmış gibiydi.

Cevdet Bey de sigarasını yaktı. Birlikte Harbiye tarafından batan güneşe bakıyorlardı. Çocuk bahçede geziniyordu.

Bahçıvan: “Sen şimdi alıcısın değil mi?” dedi.

“Fiyatta anlaşırsak!”

“Anlaşırsınız, anlaşırsınız, madam hemen satmak istiyor!”

“İyi!” dedi Cevdet Bey. “Alayım burayı değil mi?”

“Alın beyim, alın burası çok hoştur!” dedi bahçıvan.

Gülüştüler. Cevdet Bey birden bahçıvana yakınlık duyarak, “Alacağım!” diye düşündü. Gene üstünde görünmez bir zırh varmış gibi kendini güçlü hissetti. “Bu serin rüzgâr ne hoş!” diye mırıldandı. Güneş insanda hüzün değil, dostluk ve kardeşlik duygusu uyandırarak batıyordu.

Cevdet Bey: “Evet, hoş bir yer şu Nişantaşı!” dedi.

“Yaa!” dedi bahçıvan. Heyecanlanmıştı. “Ben burada doğdum, burada öleceğim. Buraları eskiden bostanlıktı. Babam bostan bekçisiydi. Eskiden, yüz yıl önce, buralarda bostanlar, çilek tarlaları ve incirlikler varmış. Padişahlar karşı yamaçlardan tüfek atıyorlar, hatıra diye bu nişan taşlarını dikiyorlar. Sonra Sultan Mecid bir sünnet düğünü yapıyor. Ben yeni doğmuşum. Babam bostancı. Sonra, o çifte sarayları yapıyorlar, aşağı köşedeki. Sonra camii yaptılar ki ben de biliyorum. Sonra bostanları bozup konaklar yaptılar. Şimdi bostan az kaldı. Ben bostancılık da yaptım. Konaklar dikilince bu bahçe merakı çıktı. Birinin bahçesine bakıyorum, beğeniyor, misafiri geliyor, o da hoşlanıyor, soruyorlar bunun bahçıvanı kimdir, beni söylüyorlar, çağırırlar, benim bahçeme de bakar mısın, derler: Öyle oldu ki artık ben bahçelere yetişemiyorum. Öteki bahçıvanlar da geldi... Biz bütün bu konakların...”

Cevdet Bey bahçıvana değil, ayaklarının arasında gezinen karıncalara bakıyordu. Ayaklarının arasından ince ve uzun bir karınca yolu geçiyordu. Yol kıvrılarak kestane ağacının yanındaki bir deliğe giriyordu. O delikten bahçenin başka köşelerine yayılan başka yollar da çıkıyordu. Bir yerde iki karınca bir kabak çekirdeği kabuğu taşıyordu. Cevdet Bey başını kaldırarak bahçıvanın çekirdek yiyen oğluna baktı. Ağaçların arasında geziniyordu...

“Ben çocuğu da bahçıvan yapacağım!” dedi ihtiyar. “Bahçeyi, ağaçları, toprağı sever... Okuyamadı. Bu işi yapsın.”

“Adı ne?”

“Aziz!”

Cevdet Bey gene karıncalara baktı. Sonra küçüklüğünden kalma bir alışkanlıkla birini deliğe kadar izlemeye karar verdi.

“İşte bu konaklar yapılınca bahçe merakı aldı yürüdü. Zenginler buraya yerleşmeye başladılar. Ahşap konaklar büyüdükçe büyüdü. Konaklara kocaman ahırlar yapıldı. Ahırlara ikişer üçer araba soktular. Arabacılar, alıcılar, uşaklar, hizmetçiler, yanaşmalar çoğaldı. Sonra paşaların, beylerin arkasından Yahudiler, Ermeniler, tüccarlar geldiler. Onlar taş ve beton yapılar diktiler. Ağaçlar kesildi, fidanlar söküldü, yollar açıldı, bostanlar kalmadı. Sonra, efendime söyleyeyim, Padişahımız da ahşap camiyi, taşları yeniden yaptırdı. Bu altı yıl önceydi. Sonra ona da bomba attılar işte. Taa buradan sesi duyuldu.”

İki karınca, Cevdet Bey’in ayaklarının az ötesinde durmuş aralarında birşeyler konuşuyorlardı. Bir üçüncüsü yanlarından geçerken onlara takıldı. Acele acele birşeyler söyledi, sonra ayaklarıyla dostlarına bir dokunup yuvasına koştu. Cevdet Bey bütün bahçenin, güneş batmadan önce, koşan, konuşan, birşeyler taşıyan karıncalarla kaynadığını düşündü. Sonra Beyoğlu Caddesini, dükkânını, ağbisini hatırladı. Başını yukarı kaldırdı. Bir bulut kıbleye doğru koşturuyordu.

“Bu taş ev de yenidir, çok sağlamdır!” dedi bahçıvan. “Yapılırken baktım. Ermeni taş ustaları çalıştı. Kalfası da Ermeni’dir. Yazık, mösyö öldü. İyi insan değildi, ama bahçeyi severdi. Madam her şeyi satıyor. Her şey dağılıyor, çünkü çocukları yoktu. Çocuğun olmazsa böyle olur. Köksüz kaldılar. Oysa toprağa iyice kök salıp da yaşamak lâzım. Şu ağaç gibi...” Bunları, çok şey görmüş geçirmiş biri gibi değil, kendisiyle alay eder gibi söylemişti.

Güneş ağaçların ve konakların arkasından battı. Cevdet Bey ayağa kalktı. Serin ve hafif rüzgârın keyfini çıkararak, “Burada yaşayacağım!” diye düşündü.

Kapının önünde bahçıvan: “Burayı al da, bahçeye yazık olmasın,” dedi. “Bahçe çok güzeldir...”

Cevdet Bey: “Hep böyle eser mi?” dedi.

“Akşamüstü hep eser!”

Cevdet Bey arabaya doğru yürüdü. Uyuyakalan arabacıyı uyandırdı.

10
Hastanın İsteği

Güneş battı, hava kararmaya başladı, ama Cevdet Bey'de her gün bu saatlerde uyanan hüzün ve iç sıkıntısı uyanmadı. Her gün bu vakitte, dükkânı kapattıktan sonra Sirkeci'den Eminönü'ne yürür, içini yakan sıkıntıyı nasıl söndüreceğini bilemeden başını günlük hayatın dar duvarlarına vururdu. Oysa şimdi kendini gün yeni başlıyormuş gibi sağlıklı ve güçlü hissediyordu. Sinirleri, değil aksanım, bütün bir günün dertlerini gerilmeden karşılayacak kadar gevşekti. İçinden sigara içmek bile gelmiyordu.

Arabacıya Beyoğlu'na, ağbisine gideceğini söylemişti. Güneş battığı için artık yolcusunu pişirmeyen araba rahat rahat yaylanıyordu. "Niye bu kadar rahat hissediyorum?" diye düşündü. "Çünkü haklı olduğumu anladım!" Sonra o serin rüzgâr çok hoştu. Nişantaşı'nda o bahçede daha çok oturacağım. Yaşayacağım... Ama ağbim ölüyor! Ağbisini hatırlayınca ilk defa telâşa ve korkuya kapılmadı. Onun kısa bir zaman sonra öleceğini kesinlikle anladı. Daha önceden çirkin, haksız ve kendisini yapayalnız bırakacağı için korkunç gözüken ölüm, şimdi, tıpkı hayat gibi olağan gözüküyordu. "Kötü olan şey, benim, bu kadar rahat, tasarladığım hayata bu kadar yakın hissettiğim bir günde, onun ölüme bu kadar yaklaşmış olması. Ama bunda benim bir suçum yok! Bu onun ve benim seçtiğimiz, yaptığımız şeylerin bir sonucu." Araba Beyoğlu'na giriyordu. Alacakaranlıkla caddede yürüyen insanlara baktı. Sonra her şeyi olağan karşılamasına rağmen ağbisinin ölümüne üzüleceğini düşündü.

Araba durduktan, pansiyoncu kadın somurtarak müşterisinden yakındıktan sonra Cevdet Bey, "Ağbimi bu son günlerinde nasıl mutlu edebilirim?" diye düşündü. Pansiyonun taş merdivenlerini şimdiye kadar burada hiç duymadığı bir gönül rahatlığıyla çıktı. Kapıyı vurdu. "Ona düşüncelerini doğru bulduğumu söyleyeyim. Buna inanır mı? Ona hak verdiğimi söyleyeyim." Ama kapı açılıp da Cevdet Bey karşısında Mari'nin telaşlı yüzünü görünce bunların

hiçbirini yapamayacağını anladı. Yatakla yatan bir hasta gibi değil, öfkeli bir efendi gibi azarlayıcı bir sesle konuşan ağbisini işitti, neden böyle olduğunu sezdi: Kendisi de, ağbisi de bütün hayatları boyunca birbirlerini küçümsemişlerdi.

“Ne bakıyorsun öyle? Bana bir ölüye bakar gibi bakıyorsun. Daha ölmedim! Üstelik çok da iyiyim.”

Odanın ışığına gözlerini alıştıran Cevdet Bey: “Öyle bakmıyorum!” dedi. Sonra, birden, köşede, karanlıkta oyuncak bebek gibi sessiz ve hareketsiz duran Ziya’yı görerek korktu: “Onu evine götürmeye söz vermiştim!” diye düşündü.

“Otursana şuraya!” dedi Nusret.

Cevdet Bey yatağın başındaki sandalyeye oturdu: “Nasılsın?”

“Nasıl olabilirim? Öleceğim!”

“Hayır, hayır iyileşeceksin!” dedi Cevdet Bey.

“Ben de onu söylüyorum. Hep böyle kötü konuşuyor!” diyerek Mari araya girdi. Bir gaz lambasını yakıyordu.

Nusret çenesini avucunun içine aldı. Başparmağıyla işaret parmağı arasında sıkıştırdığı çökük yanaklarını daha da içeri çökertti: “Yüzü böyle olan her veremli bir hafta içinde ölür!” dedi.

Cevdet Bey: “Yapmasana öyle!” dedi.’

“Korkuyorsun değil mi, korkuyorsun?” dedi Nusret. Yanaklarını daha da içeri çökertti: “Ölümden korkuyorsun değil mi? Çünkü yaşıyorsun, bir paşa kızını alıyorsun. Sağlıklısın!”

“Yapma öyle!”

Nusret oğluna döndü. “Nasılım böyle? Babandan korkuyor musun, söyle bakalım? Mööö... Ben umacıyım! Cadı geldi. Kah kah kah!”

Çocuk gülmesi mi, ağlaması mı gerektiğini çıkaramadı. Burada en çok üzülmesi gereken insan neşeleniyor, şaka yapıyordu. O da gülümsedi.

Birden Mari: “Ah, çok rica ediyorum, o korkunç suratı yapma!” diye bağırdı.

Bunun üzerine Ziya neşenin sahte olduğunu anladı, suratını astı. Ağlayacak gibiydi.

Nusret bunu farkederek elini yüzünden çekti. Kulaklarının arkasına götürdü: “Bak, bak yelken kulaklara,” dedi. Oğlu gülmeyince, bu sefer, başparmağını kulak memelerine dayayıp ellerini yanaklarına doğru açtı: “Hayyale, hayyale, mey ile dolsun piyale...” Oğlunu neşelendiremeyeceğini anladı: “Mari, siz çocukla köşeye muhallebiciye gitsenize!” dedi. “Benim oğlum tavukgöğsü sever. Tavukgöğsü yersiniz... Konuşursunuz. Biz de Cevdet ile konuşuruz!”

“Çok konuşup yorma kendini!” dedi Mari.

“Peki, peki!”

Mari Ziya’yı elinden tuttu, başını okşadı. Bu kadında bir şey vardı ki Cevdet Bey Nigân’da da olsun istiyor, ama ne olduğunu çıkaramıyordu. Odadan çıkarlarken Nusret öksürmeye başladı. Kapanmayan kapı, öksürük bitince usulca çekildi.

“O lambayı buraya getir de yüzünü yakından göreyim,” dedi Nusret. “Senden bir şey isteyeceğim! Çocuk için...”

Cevdet Bey kalktı, masanın üzerinden gaz lambasını aldı, yatakla oturduğu sandalye arasındaki komodinin üzerine koydu. Yukarıdan gelen ışık Nusret’in yüzünü daha zayıf, daha korkunç gösterdi.

“Ziya nerede yatacak?” diye sordu Cevdet Bey.

“Köşedeki otelde Mari ile yatarlar... Burada babasının ölüsü yanında onu yatıracağımı düşünmedin herhalde...”

Cevdet Bey kendini zorlayarak: “Niye hep ölümün sözünü ediyorsun?” dedi.

“Hah! Bırak bunu! Hele tıp konusunda beni nasıl kandırabilirsin ki?.. Beni kandıramazsın... Abdülhamit’e bomba

atıldığını da öğrendim!.. Mari ile kavga ettik. Bunu benden niye sakladın?"

"Boş yere heyecanlanmanı istemedim..."

"Demek benim heyecanlanmamı istemiyorsun! Kendin gibi heyecansız, ruhsuz biri mi yapmak istiyorsun beni?"

"Söylemek aklıma gelmedi," dedi Cevdet Bey. "Hem biliyorsun sanıyordum. Üstelik o curcunada nasıl hatırlayabilirdim ki..."

Birden her zamanki gibi ağbisinin karşısında suçluluk duygusuna kapıldığını anladı. Bütün hayatı boyunca ona saydığı özürleri gene sayıyordu! "Onu küçümsüyor muyum?" diye düşündü. "O ölüyor, ben yaşıyorum. Demek ki ben haklıyım ben kazandım!"

"Sustun... Ne düşünüyorsun?"

"Hiç!"

"Sözlerimden alındın mı? Bunları nefretle değil, seni düşünerek söylediğimi anlıyorsun herhalde. Seninki gibi bir hayat... Bunu bazan anlıyorum... Ama senin gibiler, benim gibileri anlamazlar... Dışarıda kalanları kimse anlamaz. Biz mutsuzuz. Anlamıyorsun, hayır dinlemiyorsun. Ne düşünüyorsun peki? Gene ticaret mi? Ne yaptın sen bugün başka?"

"Tüccar Fuat Bey ile yemek yedik," dedi Cevdet Bey. Sonra söylemeyi tasarladığı şeyi, ağbisinin düşüncelerini doğru bulduğunu, o düşüncelerin kazanacağını söyleyebileceği için sevinerek anlattı: "O da Selanik'teki bir hareketten sözetti. Abdülhamit'e karşı... Onu anladım... Birşeyler yapmak gerektiğini söylüyor, ki haklı..."

"Hah! Onlar! Onlar hiçbir şey yapamazlar... Onların Paris'le hiçbir ilişkileri yok... Onlar, bir düşüncesi, doğru dürüst bir karan olmayan bir cahiller topluluğu. Onlarla bir şey olmaz. Onlar padişaha değil, Abdülhamit'e karşı. Maaşlarını az bulan askerler… Benim gibi olan bir avuç insanın dışında herkes Abdülhamit'e karşı, ama kimse padişahlığı düşünmüyor bile. Üstelik Abdülhamit kesenin ucunu gösterse, koltuklara buyur etse, Meclis'i açar gibi yapsa, hepsi koşa koşa gelirler... Koskoca Mizancı Murat süklüm püklüm geri döndü.

Bu kararsız, ne istediğini bilmeyen askerler mi başaracak? Onlarla hiçbir şey olmaz!”

Cevdet Bey tasarladığı şeyin anlamadığı yerlere sürüklenmesine üzülerek: “Ben onları bilmiyorum tabii!” dedi.

“Bilmiyorsun! Ne bileceksin. Paradan başka bir şeyle ilgilendin mi ki, bileceksin...”

İkisi de sustular. Cevdet Bey ağbisine acıma, onu hoşgörme fırsatı bir daha çıktığı için sevindi. Ama suçluluk duyduğu için bunları yapamayacağını anladı. Söylemek istediği şeyler şimdi çok uzak ve saçma gözüküyordu. Nişantaşı’ndaki evin bahçesinde duyduğu ferahlık da uzaktaydı. “Orada oturacağım!” diye düşündü.

“Senden bir şey isteyeceğimi söylemiştim!” dedi Nusret. Dönüp Cevdet Bey’in yüzüne baktı. “Senden Ziya için bir şey isteyeceğim. Ölümümden sonra...”

Cevdet Bey: “Gene ölümden sözediyorsun!” dedi.

“Bırak bu lafları... Senden Ziya için istediğim şu: Ölümümden sonra Ziya’yı yanına almanı istiyorum!”

“Yanıma almak?”

“Yani senin yanında yaşasın! Senin evin, onun evi olsun!”

“Peki ya Haseki? Ya annesi, ötekiler?”

“Onların yanında olmasını istemiyorum! Onların yanında yaşarsa aptalın teki olup çıkacak. Onlar gibi uyuz, hareketsiz, azla yetinen, uyuşuk bir insan olacak. Anlatabiliyor muyum?”

“Ziya’ya evim her zaman açık olacaktır!”

“Onu demiyorum, istediği zaman sana misafir gelsin, gitsin, istediğim o değil. Senin yanında yaşasın. İstediğim bu! Haseki’ye hiç geri dönmesin. Annesini hiç görmesin. Onlar...”

“Ama ben Zeynep Teyzeye çocuğu geri götürmek için söz vermiştim!”

“Niye? Ne diye böyle bir söz veriyorsun?”

“Çünkü onu geri götürmem için çok ısrar etti. Sanki senin bunu isteyeceğini biliyormuş gibi...”

“Biliyormuş gibi ha! Onu yine yanına almak istiyor? Onu sevimli buluyor. Kendi çocuğu yok! Onu öpüp okşayacak, sonunda kendisi gibi aptal edecek! Kendi saçma inançlarını, uyuşukluğunu, o zavallı dünyasını ona aşılayacak! Hayır! Ben oğlumun öyle yetişmesini istemiyorum. Ben oğlumun...” Birden bir öksürük buhranına yakalandı. Cevdet Bey komodinin üzerinde duran balgam kâsesini uzattı. Ağbisi önce eliyle kâseyi istemediğini gösteren bir hareket yaptı. Sonra birden kapıp içine tükürdü.

“Görüyorsun ki, çok fenayım! Birkaç günlük ömrüm kaldı, biliyorum! Şimdi yapmak istediğim tek şey Ziya’nın geleceğini güven altına almak. Senin yanında yaşarsa bu olur! Ama Haseki’de akrabaların, köyde annesinin yanında kalırsa onlar gibi Allah’a inanır, olmadık yalanları doğru sanır, herkes gibi uyuşuk biri olur, dünyayı anlayamaz. Zaten şimdiden onu kendilerine benzetmişler! Sabah bana Cennet’ten, meleklerden, cadılardan bahsetti. Bunlara inanıyor. Demin yaptığım cadı taklidini anlamadı. Ben oğlum böyle olsun istemiyorum, anlıyor musun Cevdet? Oğlum yalanlara inanmasın. Oğlum aklın ışığına, kendine inansın... Aklın aydınlığı... Ben ona boş yere Ziya demedim!” Bir süre sustu, sonra mırıldandı: “Cevdet, Ziya’yı yanına almazsan gözüm arkada öleceğim!”

“Bu ölüm sözünü durmadan ağzına alman doğru değil!” dedi Cevdet Bey ve asıl doğru bulmadığı şeyin, bu olmadığını anlayarak kızardı.

“Bana söz ver. Bana söz ver!” diye bağırdı Nusret.

Cevdet Bey: “Söz veriyorum!” dedi. Sonra, bu sırada yapılması en gerekli şey buymuş gibi, komodinin üzerine bıraktığı fesini aldı, püskülünü düzeltmeye başladı.

“Evet, söz veriyorsun, değil mi?”

Cevdet Bey: “Söyledim ya işte!” dedi. Yüzüne yaklaştırdığı püskülü tırnaklarıyla tarıyordu.

“Cevdet, rica ediyorum beni anla! Oğluma karşı görevimi hiçbir zaman yapamadım. Onu Haseki’de bıraktım ve unutmaya çalıştım. Şimdi birşeyler yapmam gerektiğini anlıyorum, ama geç kaldım. Bana söz veriyorsun, değil mi? Lütfen o fesi indir de yüzünü göreyim!”

Cevdet Bey fesi komodinin üzerine bıraktı. Yüzüne vuran çiğ ve çıplak ışık gözlerini yaktı.

“Prens Sabahattin’in adını hiç duydun mu?” diye sordu Nusret.

“Her neyse. Şimdi Paris’te. O da bir Jöntürk sayılır. Bütün prensler gibi aptalın tekidir, ama bir düşüncesi var...” Eliyle odanın bir köşesindeki kitapları işaret elti. “Ya da, herkesin yaptığı gibi, başkasından aşırılmış bir düşüncesi var ki, doğru buluyorum. Demolins’e göre İngilizlerin üstünlüğünü, orada bireylerin, insanların daha özgür olmasında aramak lâzım. İşte bizde bu yok. Bizde öyle özgür, aklını kullanan, girişken insan yok! Bizde herkes köle, herkes boyun eğmek, toplumun içinde erimek, korkmak için yetiştiriliyor. Eğitim dedikleri şey hocanın dayağı, anneyle teyzenin saçma tehditleri. Din, korku, karanlık düşünceler, ezberlenmiş şeyler... Sonunda boyun eğmekten başka bir şey öğrenmiyorlar. Kimse kendi çabasıyla, topluma karşı çıkarak yükselmiyor. Herkes boyun eğerek, birisinin himayesine girerek, kulluk ederek yükseliyor. Kimse kendi hesabına düşünmüyor. Düşünürse, korkuyor... Herkes olsa olsa kendi hesabına kulluk ediyor. Demolins’e göre merkeziyetçi devletlerde bu insanların... Beni dinliyor musun? Ben de oğlumun onlar gibi...” Birden yeniden öksürük buhranına yakalanarak sarsılmaya başladı. Kâseye bir balgam attıktan sonra rahatladı.

“Ne demek istediğimi anlıyor musun? Bak, sen kendi kendine birşeyler yaptın. Sen bunu iyi anlayabilirsin.”

“Kendini çok yoruyorsun!” dedi Cevdet Bey.

“Ben ne diyorum, sen ne diyorsun? Sen beni anlayabilirsin, bir tek bu konuda da olsa...”

Cevdet Bey fırsatı kaçırmadı: “Senin düşüncelerin doğru. Seni anlıyorum. Ben sana hep hak verdim, ama bunu ne yazık ki gösteremedim!”

“Hadi oradan!” dedi Nusret. Parmaklarının ucunu gene birbirine sürtmeye başladı. “Sen bunun sesinden başka bir şey anlamadın!

Ben aydınlık, ziya, ışık deyince, senin aklında paranın pırıltısından başka bir şey canlanmıyor. Ama böyle olması, paradan başka bir şeye değer vermemen iyi. Bu seni akılcı yapıyor. Anlamıyorsun. Ama söz verdin! Oğlumun bir tüccarın evinde yetişmesini işte bunun için istiyorum. Bir tüccarın evinde, hele senin gibi sıfırdan başlayan bir tüccarın evinde her şey hesaba kitaba dayanır. Hesap kitap olduğu yerde akıl vardır, korku değil.”

Cevdet Bey öfkeli gözükmeye çalışarak: “Benim ailem böyle hesaplara dayanmayacak!” dedi. Sonra bunu söylediğine pişman oldu.

“Biliyorum, biliyorum. Aklından neler geçtiğini biliyorum. Bana kendini nasıl göstermek istediğini, sözlerimi anlamadığını biliyorum. Ne olursa olsun ama, onu senin yetiştirmen daha iyi! Sana bakarak bireyci olmayı öğrenir! Onu dövmeyeceksin tabii. Onu serbest bırak. İstediği gibi uğraşsın. Kendi kendine, kendi aklıyla birşeyler yapabileceğini anlasın. Aklına güvensin. Ona bir küçük oda verirsiniz, orada oturur. Kulluk etmeden yaşanabileceğini, Haseki’de öğrendiklerinin yalan olduğunu, bütün o çirkin, din ve Allah sözlerinin çirkinliği gizlemeye ve beslemeye yaradığını öğrenir. Öğrenir mi? Aaah, bilmiyorum, görmek istiyorum, ölmek istemiyorum, ölmek istemiyorum, yaşamak, her şeyin sonunda nereye varacağını görmek istiyorum. Daha çok yemek yemek, sigara içmek istiyorum!”

“Karnın mı acıklı?”

“Evet, bana pirzola getir! Doktor sabah pirzola yememi söyledi. Hah! Et, süt, yumurta, pirzola...” Bir kahkaha attı. “Ben ölüyorum. Anam da veremden öldü! Dur niye kalkıyorsun, otur!”

“Et istemiştin?”

“Et? Ama benim iştahım yok! Hayır, yemem lâzım. Şimdi et yesem yaşayabilir miyim dersin? Ama yok! Bize tıbbiyede öğrettiler. Bu aşamaya gelince.” Ellerini yana açtı. “Bu aşamaya gelince biter... Biter ya.” Cevdet Bey’in kolunu tuttu. “Bunu kimse anlayamaz. Ama sen burada oturuyor, evine gitmeyi, paşa kızını, öteki hesaplarını, çevirdiğin dolapları düşünüyorsun. Unutma ki, sen de öleceksin! Ama sen şimdi yaşayacaksın. Üstelik beni hâlâ küçümsüyorsun.” Kardeşinin kolunu bıraktı: “Ben de seni küçümsüyorum, anladın mı, ben de seni aşağı görüyorum. Senin ruhun yok! Aptallıklar için yaşıyorsun! Para, aile hayatı, günlük küçük aptallıklar ve ticaret dertleri... Ruhsuzsun! Kapı vuruluyor galiba.”

Cevdet Bey kalkıp kapıyı açtı. Mari ile Ziya’ydı.

Mari: “Tavukgöğsü yedik, muhallebi yedik!” dedi.

Nusret: “Güzel miydi?” dedi.

Ziya sorunun kendisine yöneldiğini anladı, gülümsedi.

“Güzel miydi oğlum? Güzeldi demek! Şimdi seni Mari Teyze alacak, köşedeki otele götürecek. Sen otel nedir biliyor musun?

Oraya götürecek. Yatağa yatıracak. Uyursun! Tek başına uyursun artık, değil mi, kocaman erkeksin, korkmazsın! Yoksa korkar mısın? Karanlıktan korkmazsın değil mi? Cevap versene... Cevap versene babana yahu?” Birden öfkelendi: “Mari al bunu götür de yatır!” dedi. “Haydi git uyu, bir şey sorulduğu vakit cevap vermeyi öğren artık!”

Mari Ziya’yı elinden tuttu: “Biz gidip yatıyoruz!” dedi. “Sonra ben gelirim!”

Nusret son bir umutla, “Sen şimdi ne yapacaksın Ziya?” diye sordu. Hiçbir cevap alamayınca sinirden gülmeye başladı: “Ziya, oğlum benim, sen ne yapacaksın? Ziya nedir? Işık! Işık ne yapar? Hadi hadi al götür bunu uyusun! Yanında otur biraz, lambayı söndürme, çünkü bunu da kendilerine benzetmişler: Karanlıktan korkar. Korkar mısın oğlum? Sana diyorum, dilini mi yuttun?” Beyaz dilini çıkardı. “Dil? Dilini mi yuttun oğlum? Korktu mu bir kere, konuşmaz! Haydi Allah rahatlık versin.”

11
Akıllılar ve Aptallar

Mari ile Ziya çıkar çıkmaz Nusret boğuk ve korkunç bir hırıltıyla öksürdü: “Aptal! Ah oğlum aptal!” diye bağırdı. Sonra bir daha öksürdü. Cevdet Bey’e döndü: “Onu aptala çevirmişler. Aptal ve korkak! Hemen nasıl yaptılar? İğrenç, rezil inançlarıyla, korkuyla, belki de sopa ile!”

Cevdet Bey: “Yok canım, öyle bir çocuk değil o!” dedi.

“Değil mi? Görmüyor musun insana nasıl bakıyor? Aşağıdan aşağıdan şöyle korkak bir bakışı var... Onu yanına alacaksın, değil mi? Söz verdin!”

“Evet!”

“Bir daha sözünü tekrarla. Bir daha tekrarla da rahat gideyim...”

“Söz veriyorum!” dedi Cevdet Bey. Sonra, yeniden fesin püskülüne uzanan elini öfkeyle cebine soktu. “Mendilimi unuttum!” diye düşündü.

“İyi, söz verdin. Verdin artık. Sana güveniyorum...”

Bir sessizlik oldu. Merdivenlerde ayak sesleri duyuldu. Kapının önünden ıslık çalarak biri geçti.

“Ah, ıslık çalıyor! Yaşıyor! Ben de yaşamak istiyorum. Bu haksızlık! Öteki insanlar ne yapıyor görmek istiyorum. Bir aydır bu odadan dışarı çıkmadım! Niye ıslık çalıyor? Çünkü aptal! Bu çirkin ve iğrenç dünyada ancak aptallar mutlu olabilir... Aptallar... Ben akıllıyım, her şeyi biliyorum ve ölüyorum. Bana öyle bakma! Korkuyla bakıyorsun. Benden korkuyorsun, tiksiniyorsun, değil mi?”

“Ağbi, sana saygı duyuyorum!” dedi Cevdet Bey.

“Hayır, bana saygı duymanı istemiyorum. Çünkü mutlusun sen! Aptal değilsin belki, ama hayatından memnunsun! Çünkü

ruhsuzsun. Tabii, insan bu gülünç elbiseleri, kapının önünde duran arabayı, bir paşa kızını, ancak ruhsuz olursa ister!”

Cevdet Bey: “Ben hiçbir zaman senin gibi öfke duyamadım!” dedi.

“Ne diyorsun? Hadi gel dışarı çıkalım. İnsanlara bakalım! Ne yapıyorlar? Onları o aptal ve küçük gündelik hayatlarının içinde görmek istiyorum. Şimdi neler yapıyorlardır kimbilir? Hiçbir şeyin farkına varmadan, hiçbir şeyi anlamadan, ama gene mutlu ve ıslık çalarak yaşıyorlar. Ramazanda oruç tutacaklar, akşamları kahve içip gevezelik edecekler, ıslık çalacaklar. Hatırladın mı, Kula’da bir komşu kadın vardı. Islık verme, ıslık verme kötüdür, derdi.”

Cevdet Bey kadını neşeyle hatırladı:

“Yılandan korkardı galiba!” diyerek güldü.

“Her şeyden korkardı,” dedi Nusret. “Ama benden daha mutlu yaşardı. Kimbilir, hâlâ da yaşıyordur! Beni görse korkar, iğrenir, benim için üzülür, belki de dua eder... Uyuşuk! Ah, bütün o uyuşuklar... İhtilâl! Sen, bu nedir biliyor musun?.. Revolüsyon lâzım, ama kimse bilmiyor... Çünkü onlara bunu öğretmemişler...”

Bir süre sustu. Öksürdü. Sonra bağırdı: “Ah, hem onların iyiliğini istiyor, onlar aydınlık bir dünyada yaşasın istiyorum, hem de bu yüzden onlar gibi olamıyorum! Onlardan uzak, burada, tek başıma, bir Hıristiyan kadın ile ölümü bekliyorum. Hayır! Yaşamak, görmek istiyorum! Görmek, insanları, olup biten her şeyi görmek istiyorum! Sence bundan sonra ne olacak? Bombayı kimler attı? Ama nereden bileceksin bunları!”

“Evet, bilmiyorum bunları!” dedi Cevdet Bey.

“Bilmiyorsun tabii...” Nusret sert sert bakmaya çalıştı, ama kardeşine sevimli gözüktü.

Gene sustular. Cevdet Bey, az önce sözü edilen kadını düşünmeye başladı. Yılandan korkar, ıslık çalanlara kızar, reçel kaynatırdı. Bahçesinde incir ve erik ağaçları olan bir evde otururdu. Ya hep reçel kaynatırdı, ya da o eve her girişinde küçük Cevdet onu reçel kaynatırken görmüştü, ya da eve tuhaf bir buhar ve tatlı kokusu

sinmişti, çünkü Cevdet Bey'in aklına, o kadınla birlikte hep bir reçel sürülmüş ekmek dilimi geliyordu. Bu reçelli ekmeği, sabah Zeliha Hanım'ın verdiği ekmeği, reçel kavanozlarını, Şükrü Paşa'nın sabah kahvaltısında neler yiyeceğini, başka şeyleri düşündü. Bütün bunları düşündüğü ve şu odadaki ölüm ve umutsuzluk korkusundan kurtulduğu, lamba gözünü yakarken ağbisinin suratına bakmak zorunda kalmadığı için rahatladı. Sonra birden bir hareketin farkına vardı. Ağbisi doğrulmuş, ayaklarını yataktan sarkıtmıştı.

"Terliklerim nerede?"

"Nereye gidiyorsun?"

"Helaya... İşim var... Tıraş olacağım... Her şeyi ne diye soruyorsun? Ben şimdi geliyorum. Artık senin yardımına ihtiyacım yok. Kimseden yardım istemiyorum!" Kapıyı açtı. "İnsanlara ve dünyaya bir bakayım! Yok, yok, sen otur, şimdi geliyorum."

Cevdet Bey kardeşinin helaya gittiğini düşünerek oturdu. Odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Saatine baktı, üçe geliyordu...., "Arabacıyı yollayayım artık, gitsin, beklemesin!" Ama üşendi. "Ne diye eve dönmüyorum? Artık bir şey olacağı yok!" diye söylendi, ama yeniden bir şey bekliyormuş gibi sandalyeye oturup ayağını sinirli sinirli sallamaya başladı.

Az sonra kapı hızla açıldı ve içeri giren Nusret bağırdı: "Ah, kardeşim, ölüm çok kötü, ölüm çok kötü, ben ölmek istemiyorum! Aşağıda oturmuşlar, gevezelik ediyor, çay ve sigara içiyorlar... Ben ölmek istemiyorum." Sallanarak kardeşine doğru yürüyordu.

Cevdet Bey: "Yatağa yat. Ayakta durma... Bağırma o kadar!" diyerek ağbisine sarıldı.

"Ağlıyorum!" diye inledi Nusret.

"Gel şöyle, dur, seni yatırayım..."

Nusret hiçbir yardıma ihtiyacı olmadığını gösteren güçlü, sağlıklı hareketlerle yatağa kendini attı. "Onlar yaşıyorlar... Onlar yaşayacaklar. Hem de budalalar gibi... Gevezelik ederek. Dinledim. Ne konuşuyorlardı biliyor musun? Biri en iyi muhallebiyi nerede yediğini anlatıyor, öteki fiyatların Üsküdar'da çok ucuz olduğunu

söylüyor. Daha dinleyecektim, aptallıklarından, zavallılıklarından iğrendim... Esniyorlar, sigara içiyorlar, boş boş gevezelik ediyorlar, yaşıyorlar. Ben de görüyorsun, ağlıyorum. Ah, ben böyle mi olacaktım?" Utanarak çarşafı alnına kadar çekti. Sonra indirdi: "Belki iyileşirim!" dedi. "Paris'e giderim, her şeye kaldığım yerden devam ederim!" Birden gene öksürmeye başladı.

Bu öksürük buhranı, Cevdet Bey'e her zamankinden uzak ve kötü geldi. "Evet, ölüyor, bu çok korkunç bir şey!" diye düşündü ve ilk defa ağbisinin şu anda bulunduğu durumu kavradığını sandı. Kendisini onun yerine koyarak, bir an her şeyi onun gibi düşünmeye çalıştı ve kendi dertleri, sabah dükkânda yaptıkları, o alıp sattığı mallar, onları iyi fiyatlarla alıp satmak için yazdığı mektuplar, söylediği sözler, bütün hayatı boyunca yaptığı küçük hesaplar, tasarılar, her şey çirkin gözüktü. Bunları unutmak için "Nişantaşı'nda Nigân ile yaşayacağım!" diye düşündü. "O serin, rüzgârlı bahçede, evin odalarında..."

Nusret bağırdı: "Ne diye ben o kadar içtim? Hep o içkiden! İçkiye bu kadar düşkün olmasaydım, burada böyle gebermezdim!"

Cevdet Bey: "Evet, boş yere içki içtin," dedi. Bunu söyler söylemez de, bir an çirkin bulduğu bütün o geçmişi, gene her zaman düşündüğü gibi, yapılması gereken şeylerle dolu, haklı bir şey olarak gördüğünü anladı ve rahatladı. Bir an kapıldığı, her şeyi çirkin gösteren o duygudan o kadar korktu ki, bu duyguyu ortaya çıkaran ağbisine öfkelendi.

"Demek, boş yere içmişim! Tabii içtim. Çünkü ancak içki gemleyebiliyordu beni. Benim kafam seninki gibi küçük hesaplarla değil, nefretle, öfkeyle dolu. Sen bunu anlayamazsın! Öfke nedir sen biliyor musun? Ben öfke duydum. Benim için en değerli şey buydu. Nefret ettim, iğrendim, hepsi yıkılsın istedim. Hepsinden önemlisi, bu öfkem soğumasın istedim. Bunu başardım! Sen ise hayranlık ve özlem duydun. Hayran olduğun şeylere ulaşmak için de anlamaya çalıştın. Ben anlamak istemiyorum! Anlayan öfke duyamaz! Ben oysa..." Birden sustu... Başını yastıktan kaldırdı. "Ben oysa aptalın tekiyim. Bu halimde bile gururlanacak bir şey buluyorum! Kendini

beğenmiş bir aptal! Aptal gibi de ölüyorum!.. Akıllılar bir yolunu bulup yaşar... Aptallar da ölür... Hayır, yaşayacağım! Ne dersin iyileşebilir miyim?”

“Tabii iyileşeceksin!” dedi Cevdet Bey. “Ama kendini yorma artık. Uyu!”

“Evet, evet iyileşeceğim. Bir ay dikkatli bir tedavi. Bol gıda... Senden gene para isteyeceğim. Ama bütün borçlarımı, emin ol, ödeyeceğim. Bu konuda çok duyarlı olduğumu söyleyeyim. Sana Paris’ten para yollarım. Orada iyi bir iş bulacağımı sanıyorum. Bir kere bana ünlü cerrah Blanchot ne dedi biliyor musun? Bir cerrah için gerekenden fazla soğukkanlılık var sizde, dedi. Bana mutlaka bir iş bulacaktır. Sonra harekete yeniden katılırım. Şu son altı ayda herkesin yanlışını anladım. İlk işim, Ahmet Rıza’ya şunu söylemek olacaktır: Sabahattin bir Truva atıdır. Sen Truva atının hikâyesini biliyor musun? Bilmiyorsun! İşte! Daha Truva atı nedir bilmiyor! Kimse bir şey bilmiyor! Beni tuhaf buluyorlar. Ben de onları uyuşuk buluyorum. Burada kimse yok. Oysa Paris Truva atının hikâyesini bilenlerle dolu. Bir Avrupalıyla konuşmak bazan nasıl bir zevk olur anlatamam! Ama tabii, buradaki pis misyonerlerle bankerleri demiyorum. Gerçek Avrupalılar: Voltaire, Rousseau, Danton... Revolüsyon...” Birden bir marş söylemeye başladı.

Cevdet Bey bıkkınlıkla: “Ağbi, yorma kendini,” dedi.

Nusret nefes nefese: “Sus ve saygıyla dinle!” dedi. Yuvarlanan bir kaya gibi başlayan, sonra eğilip bükülen, gerilip atılan bir marş odayı doldurdu.

Cevdet Bey önce müzikten hoşlandı, sonra ağbisinin hırıltılı sesiyle söylediği Fransızcayı çözmeye çalıştı.

“İşte, bu Marseyez’dir,” dedi Nusret. “Fransız İhtilali’nin büyük marşı. Şanlı Marseyez! Bunu burada ne zaman duyacaksın bakalım?.. Sen republique ne demek biliyor musun? Bilmiyorsun tabii. Şemsettin Sami korkudan Kamusu Fransevi’ye bunun karşılığını yazamadı. Republique bize gereken idare şekli. Bu Fransa’da vardır. İşte onu, şu marşı söyleyerek kurdular. Şu marşa bak: Allons enfants de la...”

Birden kapı açıldı. Mari: “Ne oluyor? Lütfen Nusret sus! Yalvarıyorum!” dedi.

“Sen karışma. Nasıl olsa öleceğim. Bunu söylerken öleyim!”

“Sesin taa aşağıdan duyuluyor. Bu pansiyondan da atsınlar mı bizi?” Cevdet Bey’e döndü: “Lütfen siz de bir şey söyleyin!”

“Ben böyle şeyleri doğru bulmadığımı söylüyordum!” dedi Cevdet Bey.

“Burada beni anlayan kimse yok!” dedi Nusret. Mari’ye öfkeyle bakıyordu.

Mari Ziya’yı nasıl yatırdığını, çocuğun önce korktuğunu, ama sonra nasıl uyuyakaldığını anlattı. Galiba sevimli bulmuş, hoşlanmıştı ondan.

Nusret: “Aptal etmişler onu!” dedi. Bir süre düşündü: “Zaten anası da öyleydi. Avrupa’da kadınlar seçme hakkı istiyorlar, eşitlik istiyorlar, ne dersin? diye sorardım. Siz bilirsiniz efendim, derdi. Ben de onu evine yolladım! İnsan burada nasıl bir kadın almalı bilemiyorum.” Mari’ye bakıp gülümsedi: “Hıristiyan bir kadın almalı.” Cevdet Bey’e döndü: “Müslüman da alınabilir mi dersin? Ama bence bir paşa kızı yanlış bir seçim! Çünkü bütün paşaların ve sülâlelerinin kanının akıtılacağı bir ihtilâl gerek. Olacak mı? Yeter artık!”

“Evet, sen uyusan iyi olacak artık!” dedi Mari.

“Uyumak istemiyorum. Kaç gündür ilk defa bitkin hissetmiyorum. Dün akşam öleceğimi sandın değil mi? Bu çok rastlanılan bir durum: Hasta ilk buhranını atlattı, biraz açılır gibi oldu. İkincisi birkaç gün içinde biter. Uyuşuk uyuşuk yatarım, uyuyakalırım, ateşler içinde kıvranırım sonra...” Gene öksürmeye başladı, ama bu sefer uzun sürmedi. “Sonra ölürüm. Şimdi konuşmak istiyorum! Evet, konuşalım, konuşalım! Neden sözedelim? Mari bana benim hakkımda ne düşündüğünü söyle. Sonra Cevdet hakkında... Yok, yok... E, ne susuyorsunuz? İçki içmek istiyorum! Çok sağlıklı hissediyorum! Acaba aşağıda hâlâ gevezelik ediyorlar mı? Gidip bakayım. Ediyorlarsa ben de onlara göre bir konu bulmalıyım ama... Romatizma meselâ iyi bir konudur. Ya da eskiden her şeyin daha

ucuz olduğunu... Durun! Ben size bir revolüsyon anlatmak istiyorum. Burada gereken şey o! Kanlı bir ihtilâl! Giyotinler nereye kurulacak? Sultanahmet Meydanı'na! Giyotinler günlerce şakır şukur çalışacak. Padişahların, sultanların, prenslerin, paşaların ve bütün paşa soyluların ve onlara yasaklananların kanı gürül gürül akacak. Kan seli Sirkeci'den denize dökülecek."

Cevdet Bey: "Ağbi yeter artık!" diyerek ayağa kalktı.

"Niye? Gücendin mi? Sen tüccarsın. Sana dokunan olmaz. Ancak böyle bir şey olursa buraya ışık gelir. Bu karanlıktan başka türlü kurtulunamaz. Otur da beni dinle. Ben ne diyordum? Evet, giyotinler. Hiç uzlaşma yok. Her şey en derin yerinden, kökünden sökülüp atılmalı. Uzlaşma yok!" Birden öne doğru bükülen gövdesi arkaya düştü, başı yastığa vurdu: "Ama biliyorum, bunlar olmayacak. Ne yazık! Bunlar yapamazlar! Bunlar yapamazlar!. Bak, sana ne anlatacağım. Üç ay önce yatağa daha düşmeden, Tevfik Fikret'e, Aşiyan'a gittim. Robert Koleji'nde dersteymiş. Bekledim, geldi. Ona şiirlerine hayran olduğumu, yeni bir Namık Kemal olduğunu söyledim. Bana şüpheyle baktı. Şimdi utandığım daha bir yığın övgü sözü söyledim. Avrupa'daki durumu anlattım. Burada mücadelenin daha güçlenmesi için neler yapılması gerekir, ne düşünüyorum, onları anlattım. Bana neden Avrupa'dan geri döndüğümü sordu. Galiba beni önce polis sandı. Aldırmadım. Bütün coşkumla ona, onun şiirlerini okudum. Namık Kemal okudum. Biraz da içki içmiştim... Yokuşu çıkmaktan yorulmuştum, başım dönüyordu, sonunda coştum işte! Anlamadı. Bana evini gezdirdi, gururla planını kendi çizdiğini söyledi. Yaptığı resimleri gösteriyor. Evet, bir ihtilâlci şair, her şeyi bırakıyor, resim yapıyor. Resimler: Dökülen yapraklar, bir sonbahar manzarası. Bir tabak içinde meyveler var. İki elmayla bir portakalı bir tabağa koymuş, resmini yapmış. Bir ihtilâlci bunu yapar mı? Bir ihtilâlci şair bütün gün tabağa koyduğu bir portakalla iki elmaya bakıp gördüğünü çizmek için uğraşır mı? Bir ihtilâlci, öteki ihtilâlciye bunları mı gösterir? Ona dedim ki: Bunları niye yapıyorsun? Daha çok şiir yaz. Bağır, haykır, herkes seni işitsin! Bağır! Ey ahali kalkın, uyanın, uyanın. Yıkılsın İstibdat!"

"Ne olur sus artık!" dedi Mari.

“Beni küçümsedi, ağzımın kokusunu da aldı galiba... Dersi olduğunu söyledi. Ama gene de bir incelik yaptı. Bana küçük bir şiir kitabı verdi. Kendi kitabını değil, bir Fransız şairinin kitabını hediye etti. Sonunda polis olmadığımı anlayınca, galiba, gönlümü almak istedi. Şiir kitabının cildini övdü, yazarına da hayran olduğunu söyledi. Sonra araştırdım. Bu yazar, adı François Coppee, Dreyfus davasında bütün aydınlık düşmanlarıyla aynı saflarda yeralmış, aşağılık hımbıl bir ihtilâl düşmanı... Nerede o kitap, Mari? Gözde duruyor, şurada, getir onu yırlayım!”

Birden, Cevdet Bey, öğleden sonra, Nişantaşı’nda farkettiği, ama nereden kaynaklandığını anlayamadığı gücün, içinde kıpırdandığını hissederek ayağa kalktı. “Yeter artık!” diye bağırdı ve bu kesin, sert öfkenin hiç de iğreti durmamasına şaşarak:

“Artık uyu sen!” dedi. “Yoksa doktor çağırırım.”

“O doktoru, İtalyan’ı çağır da onunla konuşayım. Aklın ışığı ilk önce İtalya’da parladı. Orası aydınlığın anayurdudur. Peki, peki! Ben uyuyacağım. Sen de istiyorsan git! Ne zaman geleceksin?”

“Yarın gelirim!” dedi Cevdet Bey. Sonra birden, “O kadar çok işim de var!” diye düşündü. “Öbür gün mü deseydim keşke?” Ağbisine öfke duyarak bütün işlerinin ve düzeninin buradaki, bu tatsız havadaki bir şeyden, ya da kimbilir neden, tepetaklak olmasından korkarak sinirlendi. “Bütün gün boşa gitti!” diye mırıldandı. Bu sefer bu düşünce canını sıktı. Odanın içinde aşağı yukarı bir yürüdü.

“Ne yürüyorsun, ne düşünüyorsun öyle?” diye sordu Nusret. Sonra bir şeyler anlatmaya başladı.

Cevdet Bey onu dinlemedi. Mari arkasından kapıya kadar geldi. Cevdet Bey, yarın geleceğini kadına bir daha söyledi.

“Evet, lütfen gelin!” dedi Mari. “Sizi görünce coşuyor, zekâsı parlıyor, iyi oluyor...” Gözlerini kaçırarak: “Belki sizi biraz sıkıyor ama...” diye ekledi. “Çocuk da görmek istiyor sizi. Yatmadan önce arabayla gezecek miyiz diye sordu!”

Cevdet Bey: “Evet, onu gezdiririm!” diyerek güldü.

12
Gece ve Hayat

Cevdet Bey merdivenleri inerken, aşağıda, bir sehpanın üzerindeki lambanın ışığında gevezelik edenleri gördü. Kendisini görünce sustukları için en iyi muhallebiden mi, Üsküdar'ın ucuzluğundan mı, yoksa romatizmadan mı konuştuklarını öğrenemedi. Gecenin içine çıkınca pansiyonun ve hasta odasının ne kadar sıcak ve havasız olduğunu anlayarak ferahladı. Nişantaşı'ndaki gibi serin bir rüzgâr vardı. Gök bulutluydu. Ağır ağır arabaya yürüdü. Arabanın yumuşak koltuğunda uyuyan arabacıyı uyandırdı. Arabacının kendine gelmesini beklerken bir sigara yaktı. Araba her zamanki yaylanışı, kendinden emin ve kesin sallanışıyla hareket edince pencereleri açtı. "O ölüyor, ben yaşıyorum!" diye düşündü. Bunu ne suçluluk, ne de hoşnutluk duyarak söylediğini anlayınca rahatladı. Bütün günü hatırlayarak gülümsedi, sonra uzun kollarını pencereden dışarı çıkarmak isteyerek gerindi, esnedi. Çenelerin sonuna kadar açıldığı anda, gırtlağından huzurlu, gevşek bir inleme kaçıverdi. "Oooohh işte eve dönüyorum! Evime, temiz çarşaflı temiz yatağıma!" Başı hafifçe geriye, sonra daha da geriye kaydı, gözkapakları düştü, ama kapanmadı. Belirsiz çizgileriyle, arada bir gözüken, çevresinde böcekler dönen sokak fenerleri, acele acele yürüyen insanları, oradan buradan sızan soluk ışıklarıyla dünya pencerelerden akıp gidiyordu. Başını arkaya yaslayarak, aklından geçenlere ruhunu katmadan, o telaşlı, hiçbir zaman susmayan bilincin korkak, tedirgin, sinsi gevezeliğine aldırış etmeden, bir pencereden girip, ötekinden çıkan esintiyi gövdesinde hissederek, uzun bir süre, kıpırdamadan durdu. Arada bir, öğleden sonra aklına gelen o kelimeyi hatırlayarak, "Yaşıyorum!" diye mırıldandı. Araba yokuşlardan indi, başka arabaların yanından geçti, atların nalları parke taşlarını dövdü. Tekerlekler, tahtaları gıcırdatınca köprüye geldiklerini anladı.

Köprüyü geçerlerken, Marmara tarafından gelen rüzgârla pencerelerin küçük perdeleri dalgalandı. Cevdet Bey soldaki

pencereye yaslanarak rüzgârı içine çekti. Deniz yosun kokuyordu. Taa uzakta, bir yerde, gecenin içinde hafif bir pembelik belirdi. Lodos geliyordu. Köprüye bağlı bir gemi ağır ağır yükselip alçalıyor, köprü ücretini alan biletçinin sigarası rüzgâra döndükçe kızarıyordu. "İşte bir gün bitti!" diye düşündü, Cevdet Bey. Ne eski İstanbul tarafında, ne de dönüp baktığı Pera'da ışık vardı.

Sisle başlayan, kızgın güneşle yanan günü gözden geçirmeye başlayınca, huzuru kaçar gibi oldu. Bir yeni sigara için kibritini ateşledi, ama sigarayı yakamadı. Pencereyi kapamadan iki kere daha denedi, üçüncüsünde sigarayı yaktı. "Kötü bir rüya gördüm!" diye düşündü. "Günün kötü başlayacağı belliydi. Sonra Eskinazi'yi bulamadım. O çocuk mektubu getirdi. Mektubun para sızdırmak için tasarlanmış bir düzen olduğundan şüphelendim. Ama bundan utanmıyorum!" Sonra birden Paşa'nın hiç de sıkıcı bir insan olmadığına, dostluktan, sohbetten hoşlanan, babacan, eğlenceli bir insan olduğuna karar verdi. Paşa'nın tavla oynarken anlattığı çapkınlık hikâyelerine güldü. Böyle hikâyeleri dinlediği zamanlar içinde uyanan nefret ve özlem yerine, içinde sevgi uyandı. Beyoğlu'nda yürürken dikkatle çevresini seyreden, hayata iştahla bakan İtalyan doktoru hatırlayıverdi. O adam da içinde sevgi uyandırdı. Doktorun hareketlerinde, eğilip Mari'nin elini öpmesinde, hem gerçekten Hristiyan'ca, hem de böyle olmasına rağmen, hoş birşeyler vardı. "Eczanede gördüğüm, şampanya ve maden suyu alan o şişman adam da hoştu," diye düşündü. "İşte onlar gibi yapmalı... Neşeli olmalı, gülmeli, yemeli, içmeli... Bundan sonra öyle yapacağım. Ama ticareti, şirketi de boşlamamalı. Bu ikisini nasıl birleştireceğim? İki hayatım olsun isterdim. Birini dükkânda, birini evimde geçirirdim." Uzaklardan gelen gök gürültüsünü duydu, mırıldandı: "Kelimeler, kelimeler..." Rüzgâr küçük perdeciklerin birini arabanın içine sokmuş, ötekini dışarı çıkarmış sallıyordu. "Kelimeler uçuyor, perdeler uçuyor. Yaşıyorum. Lodos çıkıyor. Yarın deniz kabarır, gemiler işlemez. Ah Eskinazi bu sefer adadan hiç gelmez. İşte neşe kaçıran bir ticaret derdi. Muhasebeci Sadık, bugün borcunuzu almanız lâzım efendim, der. Zavallı Sadık! Bir muhasebeci. Ben bir tüccar... Fuat da sordu, Şükrü Paşa da: Hayat

nedir? Fuat'a, bu soru abestir, dedim. Abestir, abestir... İnsan bunu niye sormalı? Kitap okuyanlar, akılları karışanlar sorar! Zeynep Teyze hiç soruyor mu? Yaşıyor. Ben de yaşıyorum... Şimdi uyuyacağım, sabah kalkacağım, işlerle uğraşacağım, evleneceğim, yemek yiyeceğim, sigara içeceğim, güleceğim, bunları daha çok yapacağım. Sonra öteki tarafa geçeceğim. Öteki tarafa geçmeden önceki günlerden birini daha bitirdim. Rüya görmüştüm! Sabah da canım sıkılıydı: Bütün öteki Hıristiyan, Yahudi tüccarların yanında tek başıma olduğumu düşündüm. Şimdi bunu düşünmek istemiyorum... Şimdi ne istiyorum? Uyku! Zeliha Hanım yatağı yapmıştır. Ah, o kadıncağız!" Köpekler havlıyordu. "Küçükken köpeklerden korkardım. Küçükken bahçelere çıkardık. Ağbimle oynardık. Hıdrellez'de... İkidir Hıdrellez'i düşünüyorum." Bir evin penceresinden, hâlâ söndürülmemiş bir lambanın zayıf ışığı yayılıyordu. "Belki de benim sattığım lambadır. Benim sattığım lambanın ışığında oturan birileri var. Ne yapıyorlardır? Gevezelik ediyorlardır. Biri lodosun çıktığını söyler, öteki saksıları denizlikten indir de düşmesinler der, sonra ıhlamur içerler, şurup içerler, esnerler." Kendisi de gerinerek esnedi. "Ağbim bunları küçümser. Niye? Çünkü çok değerli düşünceleri olduğuna inanıyor. Belki de haklıdır, düşünceleri doğrudur. Kendini haklı bulduğu, kimsenin düşünmediği, duymadığı şeyleri duyduğu için herkesi küçümsüyor, kendini önemsiyor. Halbuki değer mi? Oooh." Bir daha gerinerek esnedi. Araba mahalleye girmişti. "İki hayatı, iki ruhu olmalı insanın. Birincisiyle ticaret, ötekiyle neşe! Bu ikisini birbirine karıştırmadan yaşamalı! İkisi de birbirine yardım etmeli, birbirine engel olmamalı. Evet, böyle olacak. Benim hayatım da böyle olacak! Yaşayacağım!" Bir daha gerine gerine esnedi ve arabadan, nereden bulduğuna şaştığı taze bir güçle indi.

Arabacıya: "Seni çok yordum bugün!" dedi.

Arabacı bütün gün bu sözleri beklemişmiş gibi gülümsedi.

"Yarın sabah da aynı saatte gel emi?"

"Gelirim!"

Araba hareket etti. Titrek lambalar sokağın köşesinden kayboluncaya kadar Cevdet Bey arkasından baktı. Eve girdi. Birinci katta ölü bir ışık gördü. “Uyumamış!” diye düşündü.

“Kim o? Cevdet oğlum, sen misin?”

“Benim, ben!” dedi Cevdet Bey Merdivenlere yürüdü. “Dur! Aç mısın? Yemek yedin mi?”

Cevdet Bey: “Yemedim!” dedi. Sonra bunu söylediğine pişman oldu.

“Gel, gel, sana hünkârbeğendi yaptım!” dedi Zeliha Hanım.

“Burada seni beklerken uyuyakalmışım!” Mutfaktan elinde lamba, sallanarak çıktı.

“Uyusaydın! Beni niye bekledin?” dedi Cevdet Bey.

“Bekledim işte!” dedi kadın. Gülümsedi. “Sofra hazır. Hadi, gel!”

Cevdet Bey bir yandan hünkârbeğendiyi, bir yandan da bu kadından kurtulmasının zor olacağını düşünerek mutfağa yürüdü. “Bunlar birbirine karışıyor!” diye mırıldandı. “İki hayatı birbirinden nasıl ayırmalı?”

Kadın, Cevdet Bey’e hizmet edebilmenin keyfiyle: “Otur, otur!” dedi. “Nasılsın bakalım? Yorgunsun! Bugün neler yaptın kimbilir? Aa bak, bugün mahallede ne oldu... Mustafa Efendi öğle namazından dönüyormuş. Hani şu çeşmenin orada oturan Mustafa Efendi, camiden dönüyormuş. Şeye rastgelmiş köşede... Dolma da yer misin? Bir tanecik? Salih’e rastgelmiş. Bakmış Salih’in elinde... Yağmur geliyor değil mi? Bakmış onun elinde kocaman bir anahtar... Demiş Salih Efendi, senin bu anahtar...”

İKİNCİ BÖLÜM

1
Bir Genç Fatih İstanbul'da

"Avrupa, bizim için, bundan sonra yalnızca bir şey olacaktır. Şey diyorum: Bir... bir hedef! Daha doğrusu bir örnek." Sait Bey vagon-restoranla birlikte sallanıyor, hızlı hızlı konuşuyordu: "Artık gururu bir yana bırakmalıyız. Şunu hep söylerim: Kılıçlarımızın şakırtısını, tüfeklerin ve makinelerin gürültüsü bastıralı yıllar oluyor... Artık devlet eski devlet değil; ne de dünya eski dünya! Yirminci yüzyılın yarısına geliyoruz... Bindokuzyüzotuzaltı şubatı... Bindokuzyüzelli'ye ne kaldı? İçelim, içelim ve gururu bir yana bırakıp Cumhuriyet'i ve Avrupa'yı içimize sindirelim... Ama siz hiç içmiyorsunuz!"

Ömer birşeyler söylemeye çalıştı. "Bindokuzyüzotuzaltı şubatı!" diye düşünüyordu... "İstanbul'a dönüyorum..."

"Yok, yok, bir şey söylemeyin, anlıyorum," dedi Sait Bey, "Sizi bir bekleyen var herhalde. Dalıyorsunuz. Anlıyorum, anlıyorum!" Babacan bir amca şefkati takınmış, gülümsüyordu.

Ömer: "Hayır, beni kimse beklemiyor!" dedi. "Benden bir şey bekleyen kimse yok!" Şarap bardağını Sait Bey'in elindeki şişeye yaklaştırdı: "Haklısınız, içmiyorum, ama artık içeceğim!"

"Hanımlar da içsin," dedi Sait Bey. "Daha Türkiye'ye gelmedik..."

Kültüre, zamana, değişen hayata ve Türkiye'ye, geceyarısı trenle yaklaşılan şu bizim sevgili, hüzünlü memleketimize ilişkin bir şakaydı bu. Sofrada uzun zamandan beri böyle şeylerden sözediliyor, şakalar yapılıyor, gülüşülüyordu. Sait Bey, herkesle birlikte güldükten sonra, karısına takıldı: Atiye Hanım içkiyi ancak yurt dışında gönül rahatlığıyla içebiliyordu. Bunun üzerine Sait Bey'in kızkardeşi Güler de ağbisine takıldı: Sait de Fransa'ya her gidişinde şarap ve rakı hakkındaki düşüncelerini değiştiriyordu.

Sait Bey kızkardeşinin şakasından alınmış gibi yaptı. “Rakıyı tartışmam!” dedi. Ömer’e bakarak ekledi: “Rakı erkek içkisidir!”

Buna gülüşülmedi. Yalnız Sait Bey Ömer ile bir şey paylaşmaktan, erkekliğin tadını çıkarmaktan hoşnut gülümsedi.

Ömer onlarla dün gene burada, vagon-restoranda tanışmıştı. Sait Bey özür dileyerek boş masa bulamadıklarını, oturmak istediklerini söylemişti. İlk nezaket sözlerinden sonra Paris’e neden geldiklerini anlatmışlardı; Sait Bey her yıl karısıyla Avrupa’ya çıkmayı alışkanlık edinmişti. Bu yıl yanına kocasından ayrılan kızkardeşini de almıştı. Ömer de onlara Paris’e Londra’dan dönerken uğradığını söylemişti. Dört yıldır. Londra’da inşaat mühendisliği okuyordu.

“Ama biz kadın hakları konusunda birçok Avrupa ülkesinden ileriyiz,” dedi Atiye Hanım.

Sait Bey: “Doğru, bu önemli!” dedi... “Cumhuriyet işte bu...” Yüzüne yakışmayan haşarı bir çocuk bakışı takınarak ekledi: “Ama eninde sonunda kadınların dünyanın her yerinde görevleri aynıdır.”

Bir durgunluk oldu.

Sonra Atiye Hanım kocasının kaba erkekliğinden utanmış gibi yaptı: “Sait Bey böyle düşünür.” Ama bu çeşit öfkeler Atiye Hanım’a göre değildi. Birden gözleri parladı ve çantasından birkaç resim çıkarıp, gülümseyerek Ömer’e uzattı: “Bakın işte, bu da benim tatlı görevim!” dedi.

Ömer alıp baktı: Resimde denizci elbisesi giymiş bir çocuk vardı. Bir elini bir iskemlenin kenarına koymuş, ötekiyle selâm veriyordu.

Laf olsun diye sordu: “Kaç yaşında?”

“Bir hafta sonra dört yaşını dolduracak!” dedi Atiye Hanım.

“1932 Mart’ında doğdu.”

Ömer, “Ben de dört yıldır dışardayım!” diye düşündü. Trenin gürültüsünü dinliyor, sallanıyordu. “Dört yıldır Türkiye’ye adımımı atmadım. Avrupa’ya kaçtım. Doktora yapacaktım, yüksek mühendis diplomasıyla yetindim, gezdim, tozdum, biraz kendimi düşündüm,

annemle babamdan kalanları yedim, yaşadım... Şimdi dönüyorum... Şimdi, 1936 Şubat'ında dönüyor ve teyzemin beklediği gibi hayata atılıyoruz."

"O baktığınız resim, çocuk bir yaşındayken çekildi. Teşvikiye'deki eve fotoğrafçı çağırmıştık!"

Bu resimde çocuk annesinin kucağındaydı. Atiye Hanım'ın omuzunu tutan Sait Bey gövdesini hafifçe öne bükmüştü, ama bir kocadan çok kızkardeşini koruyan bir ağbiye benziyordu. Üçüncü resim bir fotoğraf stüdyosunda çekilmiş olmalıydı. Karı kocanın yüzünde donuk bir gülümseme vardı. Mutlu muydular, yoksa böyle olmaları gerektiğini mi düşünüyorlardı, anlaşılmıyordu. Kucaktaki çocuksa ağlayacak gibiydi.

Ömer bir şey söylemesi gerektiğini anlayarak: "Çocuk sevimli" dedi.

"Herkes öyle diyor," dedi Atiye Hanım heyecanla. Sonra Ömer'den aldığı resimleri neşeyle gözden geçirmeye başladı. Sait Bey de başını karısına doğru yaklaştırıp baktı. Karı koca galiba Ömer'e "sevimli" dedirten şeyi resimlerde arıyorlardı.

Ömer, "Ne için dönüyorum İstanbul'a?" diye düşündü. "Bir kadın, bir çocuk, mutlu bir aile, daha çok kazanılması gereken para... Bunlar için mi?" Daha Türkiye'ye girmemişlerdi, ama şimdiden hüznün ve küçük aile mutluluklarının kokusunu alır gibi oluyordu. Birden bardağını dikti: "Ben daha içeceğim," dedi.

"İçeceksiniz, içeceksiniz!" diyerek güldü Sait Bey. "Gençsiniz, şimdi içmezseniz ne zaman içeceksiniz?"

Yıllık Avrupa gezisinden dönen bir kocaydı. Genç karısıyla gururlanıyor, çocuğunun resmine mutlulukla bakıyor, ithalatçılık yapıyor, arada bir de bir paşa oğlu olduğunu hatırlayıp hüzünleniyordu. Ömer, "Ben başka şeyler yapacağım!" diye düşündü. "Bütün bunların ötesine geçeceğim. Bütün bunları aşacağım!.. Her şeyi sarsarak, kırıp dökerek ele geçireceğim!"

Gene bir sessizlik başlamıştı. Güler: "Avrupa'yı anlatıyordun, ağbi," dedi.

“Anlatıyordum, değil mi?” dedi Sait Bey. “Avrupa’yı ve bizi... Rahmetli paşa babamı anlatmıştım size değil mi? Sizin oğluyla ahbap olduğunuz o Cevdet Bey için Nigân Hanım’ı isteyen, aracılık eden benim rahmetli paşa babam ve annem olmuşlardır. Düğün de, bizim konakta yapıldıydı. Sonra o konağı baştanbaşa değiştirdik, zamana uydurduk.”

Atiye Hanım: “Acaba yirmi yıl sonra, otuz yıl sonra nasıl olacağız?” diyerek iç çekti. Ömer’e bakıyordu.

Ömer, “Onları eğlendirmemi, ilginç şeyler söylememi bekliyorlar!” diye düşündü. Kendini vagonun sallanışına ve içkiye bırakmaya karar verdi. “Bir şişe daha isteyelim mi?” diye sordu.

“Tabii isteyelim!” dedi Sait Bey. Hayata atılan şu delikanlıya sevgiyle bakıyor, herhalde kendisini, geçmişini, akan yılları hatırlayıp efkârlanıyordu.

Garson yeni şişeyi getirdi.

Ömer bir zamanlar çok içtiğini hatırladı. Babası öldükten sonra başlamış, annesi öldükten sonra da alışmıştı. İstanbul’da Mühendis Mektebinde okurken sabahlara kadar içtiği, Beyoğlu’nda eğlence yerlerine daldığı, sarhoş sarhoş okula döndüğü çok olurdu. İngiltere’de de çok içtiği zamanlar olmuştu. İstanbul’da Mühendis Mektebi’ni bitirdikten sonra, “Biraz da dışarısını göreyim!” diye düşünmüştü. Arkadaşları da onu kışkırtıyorlardı. “Paran var, vaktin var, dönüp bakacağın kimsen de yok, hep bu çöplükte mi eşeleneceksin? Git, gör, gez, eğlen, biraz da birşeyler okursun işte!” diyorlardı. İngiltere’de arkadaşlarının dediği şeyleri yapmıştı. Sonra bir ara bir kıza tutulmuş, evlenmeyi, orada yerleşmeyi de tasarlamıştı. Garsonun getirdiği şarap şişesine bakarken: “İşte bizde de iyi şeyler yapıyorlar!” diye düşündü. Bir ara Türkiye’ye döndüğü, eski çöplükte gene eşelenmek zorunda kalacağı için pişman olmaya başlamıştı, ama şimdi sevinçliydi. Türkiye kendi çöplüğüydü, tutkularına göreydi. Oysa Avrupa çoktan ele geçmişti. Ömer şişenin etiketine bakarken, “Belki bunlar çocuksu düşünceler, ama orada yaşamaktan korkuyordum!” diye düşündü. “Orada gök kurşun gibi geliyordu bana... Türkiye’de her şey başka. Yeni, hazır bana göre...”

“Oo, çok içiyorsunuz, efendim, vallahi yetişemiyorum!”

Ömer utanarak: “Aa, evet. Öyle mi? Birden hoşuma gitti!” dedi.

Atiye Hanım: “Ama içince neşeniz kaçıyor, susuyorsunuz,” dedi. “Hadi bakalım, demin ne düşünüyordunuz, söyleyin bize... Ama hemen!”

Sait Bey karısına, “Çocuğu rahat bırak canım!” diyen bir bakışla baktı! Ömer’e gülümsedi. “İstiyorsanız söyleyin, istemiyorsanız düşündüğünüz size kalsın!” diye bir tavır takınmaya çalıştı, ama yüzü başka şeyler söylüyor, “Sahi, kimbilir neler düşünüyorsundur şimdi sen?” diyordu.

“Kendimi düşünüyorum!” dedi Ömer.

Atiye Hanım: “Yaa!” dedi. Başını gururla geriye attı. “Kendiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?”

“Çok şey yapmak istiyorum! Çok şey yapacağımı düşünüyorum!”

Sait Bey: “Eee, tabii. Gençsiniz siz!” dedi.

“Hayır, onu demiyorum!” dedi Ömer. “Başka şey anlatmak istiyorum. Çok şey yapacağımı düşünüyorum, ama bunlar... Bunlar, çok değişik şeyler olacak!” Yüzünün yandığını hissetti.

“Anlar gibi oluyorum!” dedi Sait Bey.

“Anlatamıyorum!”

Atiye Hanım az önce ne düşündüğünü sorarken takındığı çapkın tavrı bir daha takınarak: “Anlatın o zaman işte!” dedi.

Sofraya oturduğundan beri, daha önceki yemeklerde de okuduğu yemek listesini, kitap okur gibi dikkatle okuyan Sait Bey’in kardeşi Güler Hanım, başını okuduğu şeyden kaldırarak Ömer’e baktı.

Ömer: “Sizde... Sizde hiç hırs var mı, Sait Bey?” dedi.

Sait Bey gülümseyerek: “Nasıl, efendim?” dedi, sonra kaşlarını çattı.

“Sizde hırs var mı efendim? Evet, hırs!”

Sait Bey bir şey hatırlamaya çalışıyormuş gibi karısına döndü: “Bende var mı?..”

Atiye Hanım telâşla: “Yok, yok, Sait hiçbir şeyi tutturmaz! Kuzu gibidir,” dedi. Galiba gülecekti, ama Ömer’in yüzünü görünce korktu. Kültürlüydü, ama günahtan da çekiniyordu.

Sait Bey: “Çok şükür, hırslı değilimdir!” dedi. “Küçük zevklerimle, küçük dertlerimle bu hayat bana yetiyor.”

Bu sefer gülüştüler.

Ömer: “Çok şükür ben de hırslıyım!” dedi. Güler’in gene kendisine baktığını farketti: “Küçük zevkler, küçük dertler bana yetmiyor!” Birden özür dilemek, kendini açıklamak istedi: “Çok şey yapmak istiyorum. Azla yetinmek istemiyorum. Bilmem anlatabiliyor muyum? Benim hırsım belirli bir şeye karşı duyulan hırs değil! Her şeye karşı hırslıyım. Bütün o şeyi... hayatı, önüme gelen her şeyi ele geçirmek istiyorum!”

Atiye Hanım: “Gençlik, gençlik...” diye mırıldandı.

Sait Bey: “Ele geçirmek istediğiniz nedir?” diye sordu.

Ömer: “Her şey,” dedi. Yemek istediği için değil, Sait Bey uzattığı için peynir tabağını eline aldı.

“Bakın bu peyniri Fransızlar meyveden önce yerler. Pis kokuyor değil mi? Ama bir kere alıştınız mı kokusuna...”

“Saitciğim, Ömer Bey anlatıyordu...” dedi Atiye Hanım.

“Evet, evet, onu dinliyoruz ya işte!”

Ömer üçünün de kendisine baktığını görerek: “Çok içtim galiba!” dedi.

“Aaa, rica ederim! Ne hoş anlatıyordunuz,” dedi Atiye Hanım.

Sait Bey: “Bizim hanım eğlenceli şeyler dinlemeye bayılır!” dedi. Okunun hedefi bulmadığına inanmış olacak ki, aceleyle ekledi: “Eğlenceli, hoş hikâyelere, gösterişe meraklıdır! Lütfen anlatın!”

Ömer heyecanla: “Ben de meraklıyım!” dedi. “Ben her şeye meraklıyım, her şeyi istiyorum. Demin sormuştunuz. Her şeyi ele geçirmek isliyorum. Güzel kadınları, parayı, şanı, şerefi, şöhreti. Görüyorsunuz. Ama çekinmeden, uğrunda can yakacak kadar istiyorum bunları.”

Sait Bey koruyucu bir tavırla karısına ve kızkardeşine dönerek: “Dikkat edin, etin sosu çok acı!” dedi. “Bu baharı biliyorum...”

Ömer kıpkırmızı olmuştu. “Gösterişe merakı, heyecan, kadınları etkileme isteği...” diye düşünüyordu. “Hiçbir zaman olgunlaşamayacağım. Oysa yirmi altı yaşındayım!”

Birden Atiye Hanım atıldı: “Ah, galiba anladım sizi!” dedi.

“Çağdaş bir Rastignac’sınız siz. Biliyor musunuz onu? Balzac’ın Goriot Baba romanında vardır hani... Öyle biri. Bir fatih... Evet, Türkçesi böyle olmalı, değil mi?”

“Kızardınız, efendim!” dedi Sait Bey “Çok yakıyorlar şu kaloriferleri. Bir şişe daha isteyelim mi?” Dostça, az önceki babacan tavırla gülümsüyordu.

“İsteyelim!”

Atiye Hanım buluşunun heyecanıyla: “Evet, evet bir fatih, bir Rastignac!” diye mırıldandı.

Ömer birden: “Türkçesini kullanmak istiyorum!” dedi.

“Fatihliği seçtim!”

“Ne güzel!” dedi Atiye Hanım heyecanla. “Hadi bir fotoğraf çekelim. Burada çıkar mı, Sait?”

“Bu ışıkta çıkmaz! Makine yanında mı?”

Birden Güler Ömer’e dönerek: “Ama sizin de pek Türk’e benzer bir haliniz de yok hani!” dedi.

Sait Bey: “Hadi, hadi, bırakın şimdi bunları,” dedi. “Bakın asıl ben size ne anlatacağım. Bir kaplumbağa ile bir tilki bir gün ormanda karşılaşıyorlar. Tilki...”

Sait Bey'in ince, bakımlı bir bıyığı vardı. Hikâye anlatırken, üst dudağıyla birlikte, bu ince koyu çizgi de aşağı yukarı oynuyordu. Ömer, "Şimdi gülmeye hazırlanıyoruz!" diye düşündü.

Sait Bey anlattığı hikâyeyi bitirdikten sonra hep birlikte gülüşüldü.

Atiye Hanım: "O bardakları karıştıran şaşkın hizmetçiyi de anlatsana..." dedi.

Sait Bey, anlatmadan önce bir kere güldükten sonra hikâyeye başladı. Karısı da onun gibi hikâye anlatırken kıpırdanıyordu. Vagon-restoran hâlâ ağzına kadar doluydu. İleride bir masada dört ihtiyar erkek kahkahalarla gülüyor, kadeh kaldırıyorlardı. İçlerinden birinin uzun, beyaz sakalı güldükçe kravatına sürünüyor, yeleğinden çıkan köstеği parlıyordu. Bir başka masada şapkalı bir kadın kucağında uyuyan bir çocuğu öpüp gülüyordu. Ömer, "Benim de çok güldüğüm zamanlar oldu!" diye düşündü. Mühendis Mektebi'ndeyken bütün gününü alay etmekle geçirirdi. Muhittin ve Refik'le poker oynar, her şeyle alay ederlerdi. Geçmişi hatırlayınca sıkıldı. Üstelik içki de etkisini kaybediyor, keyfi kaçıyordu. Anlatılan hikâyeleri dinlemeye karar verdi.

Saat bire doğru vagon-restoran boşaldı. Sallanarak yürüyen garsonlardan biri onlara yaklaştı ve tatlı bir sesle:

"Efendim birazdan kapıyoruz!" dedi. "Edirne'ye geliyoruz. Pasaport kontrolü için kompartımanlara..."

Sait Bey: "Tabii tabii kalkıyoruz şimdi!" dedi.

Sonra uzun bir sessizlik oldu. Kadınlar çantalarını ellerine aldılar. Sait Bey hesabı ödedi. Atiye Hanım pencereden dışarı baktı. Ömer: "Hüzün işte bu!" diye düşündü. "Türkiye'ye geldik diye neşemiz kaçıyor."

Masadan kalktıktan sonra yalnız hissetti kendini. "Belki kompartımanlarına çağırırlar!" diye düşündü. "Sohbete orada devam ederiz!" Arkalarından yürürken de, "Ne var bunda yani?" diye söylendi. "Bir fatihim ben! Bir Rastignac... Belki biraz fazla içtim, ama içki bana..."

“Yarın sabah artık görüşürüz!”

Bunu söyleyen Atiye Hanım’dı. En anlayışlı olan galiba oydu. Ömer küçük yalnızlıklara, hüzne aldırış etmeyecek kadar hırslı olduğunu aklından geçirdi.

Ertesi sabah onları, tren Sirkeci’ye girerken görebildi. Pencereden sarkmış, heyecanla sağa sola bakıyorlardı. Ömer kompartımanlarına girip teker teker ellerini sıktı. Hepsi birer hoş söz söylediler. Sait Bey de babacan bir tavır takınarak:

“Dün akşam sizi düşündüm!” dedi. “Haklısınız. Hırslı olun. Bizim memlekette pek yoktur bu!”

Ömer eliyle; “Adam sen de! Benim gevezeliklerim için bu sözler değer mi?” anlamına gelen bir işaret yaptı. Bu el hareketine gözucuyla perondaki karşılayıcılara bakan kadınlar da gülümsediler. İkisi de şapkalıydı: Geniş kenarlı şapkaları gözalıyordu. Atiye Hanım kaşla göz arasında Ömer’in fotoğrafını çekti. Ömer heyecanlandığını açıklayıp kompartımandan çıktı.

Bavullarını aldıktan sonra gümrüğe doğru yürürken onları bir daha gördü. Kadınların şapkaları vagonun penceresinden perona meyve gibi uzanıyordu. Atiye Hanım ilginç bulduğu bu sevimli delikanlıya el salladı. Sait Bey de İstanbul’da görüşmek isteklerini bir daha hatırlattı. Sesi peronun uğultusunda dağılınca Ömer duygulandığını düşündü. Gümrüğe girerken de karşılayıcıların arasında dün akşam denizci kıyafetiyle resmini gördüğü çocuğu farketti. Şikâyetçi gözüken ihtiyar bir dadının kucağındaydı, trene doğru boş boş elini sallıyordu. Ömer “Her şeyi aşacağım,” diye düşündü.

Gümrük binasına girince ilk defa Türkiye’de olduğunu farketti. İçinde kaç zamandır duymadığı, anısını bile güçlükle hatırladığı tuhaf bir sevgi uyandı. Bir süre elindeki bavulları gösterebileceği bir memur aradı. Sonra ihtiyar bir memurun önündeki sıraya girip beklemeye başladı. Burada beklerken uzun pardösülü şık bir adam, bir omuz vurup önüne geçti. İhtiyar memur onlara boş yere beklediklerini, denetimi şuradaki öteki arkadaşın yaptığını söyledi. O memurun önünde kuyruğa girerlerken bir itiş kakış oldu. Birisi, içerdeki odadan

avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Sıra bekleyen şapkalı bir adam da, vatandaşa boş yere eziyet edildiğini söyledi. Sıra Ömer'e gelince gümrük memurunun yanına bir ihtiyar memur yaklaştı:

“Bırak da delikanlı geçsin, canım! Bir şeyi yoktur!”

Memur azarlayıcı bir sesle: “Peki, tamam, tamam!” diyerek bavulları açmadan işaretledi. Sonra bir yerden koşarak çıkıveren bir hamal Ömer'in elindeki bavulları yapışıp kaptı. Birkaç saniye sonra Sirkeci'deydi.

Köşede bir tramvay durmuş, yolcularını boşaltıyordu. Arkasında bir at arabası bekliyor, sürücüsü sigara yakıyordu. Dört sırık hamalı Babıâli tarafına doğru kocaman bir fıçı götürüyordu. Bir çöpçü parke kaldırımın kenarına oturan bir dilenciyle gevezelik ediyordu. Eli şemsiyeli şık bir bey Karaköy tarafına doğru yürüyordu. Bir at arabasından bir lokantaya büyük tenekeler taşınıyordu. Bir taksi şoförü arabasında gazete okuyordu. Bir kadın elinden tuttuğu çocuğuyla kunduracı dükkânının vitrinine bakıyordu. Yukarıda sarı, tüy gibi hafif bir gök vardı. Hava nemliydi.

Hamal dalgın bakan Ömer'e döndü: “Ne yana?”

“Karaköy'e.”

Yürüyerek köprüyü geçmeye karar vermişti. Eli şemsiyeli şık beyin arkasından yürümeye başladılar. Ömer: “Bir fatihim ben!” diye düşündü. Kendini hafif hissediyordu: Gök yıllardır ilk defa üzerine abanmıyordu.

2
Bayram Yemeği

Nigân Hanım dirseklerini işlemeli masa örtüsüne dayamış, ellerini çenesinin altında birleştirmiş, önündeki porselen tabağa bakarak düşünüyordu: “Yaldızlı takımı çıkarttığım iyi oldu! Büfede kaç yıldır kullanılmadan duruyordu. Öğleden sonra çayı da, üzerinde mavi güller olan, anneannemin çeyizime kattığı fincanlarla içeceğiz. O takımın iki fincanı, ama, yazık ki, kırıldı. Gümüş takımları niye çıkartıp parlattırmıyorum? Gümüş takımlar böyle günlerden başka ne zaman kullanılabilir? Her şeyi çabuk çabuk kullanmalı!” Üzeri işlemeli masa örtüsünü de geçen kurban bayramında ortaya çıkarmıştı. O da çeyizinin bir parçası olduğuna göre, demek ki otuz yıldır dikkatle saklanıyordu. Nigân Hanım, her şeyi, sandıklarda, dolaplarda, büfelerde, kutularda saklanan her şeyi, kullanıp tüketmek için, içinde tuhaf bir istek doğduğunu farketti. “Sanki her şeyin kullanılışını, örtülerin lekelenip yırtılışını, tabakların fincanların kırılışını, çatal bıçağın kayboluşunu görmek istiyorum!” diye düşündü. “Evleneli otuz yıl oldu. Altmışı aşkın bayramı Cevdet Bey’le geçirdik. İşte bu da 1936’nın kurban bayramı. Kocam, aslan gibi iki oğlum, kızım, iki şeker gelinim, iki küçük torunum hep birlikteyiz.”

Nişantaşı’ndaki evde, köşedeki ünlü nişan taşına ve ıhlamur ağaçlarına bakan pencerenin önündeki masada hep birlikte oturuyorlar, ahçının getireceği öğle yemeğini bekliyorlardı. Nigân Hanım hava karanlık ve yağmurlu olduğu için yakılan büyük avizeden çevreye sıcaklık yayıldığını hissediyordu. Birazdan ahçı Nuri büyük “servis tabağını” her bayramda yaptığı gibi, iki köşesinden tutup parmaklarının ucuna basarak, yemek odasına girecekti. Herkes bunu bekliyordu ve sanki herkes gene ahçının parmaklarının ucuna nasıl basacağını merak ediyordu.

“Gördünüz mü? Hayvanların birinin içinden, midesinden kocaman bir taş parçası çıktı. Bu büyüklükte!”

Nigân Hanım'ın küçük oğlu Refik başparmağıyla işaret parmağının ucunu göstererek, eliyle sofranın üzerinde küçük bir çember çizdi.

Nigân Hanım, "Küçük oğlum her zaman, her şeye karşı meraklı olmuştur. Bu merakı benden aldı!" diye düşündü. Sonra ona cevap veren büyük oğlu Osman'a baktı:

"Evet, koçun içinden çıktı değil mi?"

Bu sabah arka bahçede kesilen hayvanlardan sözediliyordu. Nigân Hanım her kurban bayramında iki kuzu ve bir koç kestirmenin kendisine bir güçlülük duygusu verdiğini düşünerek hızlı hızlı gözlerini kırpıştırmaya başladı.

"E, nerede kaldı bu yemek?" Cevdet Bey her zamanki gibi sabırsızdı.

Nigân Hanım, yanında oturan kocasının lekeli elinin çatalı kavradığını görünce, "Gene salatanın üzerinden yiyecek!" diye düşünerek sıkıldı. Sonra ablasıyla konuşan küçük torunu Cemil'e baktı. Altı yaşındaki küçük Cemil, sekiz yaşındaki Lâle'ye koçun kesildikten sonra nasıl titrediğini anlatıyor, ablası da korkudan bakamadığını söylüyordu. Nigân Hanım iki torununun sağlıklı ve sevimli olduğunu düşündü. Kızı Ayşe ise her zamanki gibi sessiz ve hüzünlüydü.

Ahçı Nuri elindeki büyük tabakla mutfaktan çıktı. Nigân Hanım onun mutfaktan çıktığını herkesten önce gördüğünü anlayarak masal anlatan mutlu bir kadın sesiyle her şeyin tamam olduğunu söyledi. Sonra, ayaklarına bakmamasına rağmen, ahçı Nuri'nin parmaklarının ucuna basarak yürüdüğünü gövdesinin hareketlerinden anladı. Tabağın sofraya konuşunu gözlerini kırpıştırarak seyretti. Kısa bir sessizlik oldu. Arkasından da neşe başladı. Herkes ortadaki tabağa bakıyordu.

Yaldızlı tabakta üzeri bezelyelerle süslü pilavdan yapılmış küçük kulelerle kuşbaşı et vardı. Et kurban eti değildi. Dokuz on yıl önce, gene böyle bir kurban bayramı yemeğinden sonra, Cevdet Bey, biraz da o sabah çok içtiği likörün etkisiyle, alt kattaki alaturka

helaya kusunca taze kurban etinin hemen sofraya getirilmesinden vazgeçilmişti. Cevdet Bey, suçun likörde değil, taze ette olduğunu söylemiş, sonra başka tatsız şeyler de söylemiş, sonra Nigân Hanım ertesi günü tek başına gittiği paşa babasının evinde Türkân'la Şükran'a, kızkardeşlerine sarılarak ağlamıştı. Taze etin Cevdet Bey'in dediği gibi, "iç bulandırıcı bir kokusu ve ağırlığı" vardı. Nigân Hanım bu kararı almış oldukları için sevindi, sonra kaşıkları eline alıp gelinlerine baktı. İki gelini tam karşısında, yanyana oturuyordu. Nigân Hanım keyifle birkaç saniye düşündükten sonra, elindeki kaşıkları küçük gelini Perihan'a uzatıverdi:

"Bu sefer de sen dağıt bakalım."

Olağanüstü bir andı bu: Perihan kızararak elindeki kaşıklara bakıyor, Cevdet Bey her zamanki gibi tabağını herkesten önce ileri sürüyor, herkes yemek başlayacağı için mutluluk içinde gülüyordu. Nigân Hanım heyecanlandı. Küçük gelinine bakarken, "Ne kadar güzel!" diye düşündü. "Saçını öyle topuz yapması zevkli olduğunu gösteriyor. Sesi fare gibi ince, ama, olsun. Refik de hayatından hoşnut. Ben de Cevdet ile bu eve ilk geldiğimde öyleydim. Hamdolsun, şimdi de öyleyim. O günlerde eve eşya aramıştık. Yeni evin içinde, yeni eşyalar arasında yaşamak hoştu."

Cevdet Bey homurdandı: "Salata tabağı yok mu?"

Nigân Hanım, "Aaa salata tabağı koymamışlar!" diye düşündü. "Üstelik ben de farketmedim!" Hemen hizmetçiye seslendi. Sonra gözünün ucuyla kocasının tabağına baktı ve tepeleme dolu olduğunu öfkelenerek gördü. "Sonra uyku bastıracak, rahatsız olacak!" diye düşündü. Cevdet Bey'in, her lokmada önündeki tabağa yaklaşan beyaz saçlı başına, ince uzun burnuna bakıyordu. Bir süre sonra, içinin sevgiyle dolduğunu farkederek kendi yemeğine döndü. Birkaç lokma aldıktan sonra da büyük oğlu Osman'ın birşeyler anlattığını farketti.

"Avrupa'da savaş çıkması için..."

Nigân Hanım, büyük oğluyla ona cevap veren küçük oğlunu bir süre izledi. Her zamanki gibi, savaştan söz açıldığı için tatsız bir yalnızlık duygusuna kapılır gibi oldu. Her üç-beş yılda bir, mutlaka bir

savaş çıkıyor, erkeklerin dünyası kesin ve aşılmaz bir çizgiyle kendi dünyasından ayrılıyordu. Üstelik bütün savaşlar, bütün erkek tartışmaları gibi birbirinin tıpatıp aynıydı. “Artık tartışmayı anlayamam. Başka şeyler konuşsalar ya!” diye düşündü.

Annelerinin isteğine pek aldırış etmeden iki oğul tartışıyordu. Osman’da, sözünü ettiği şeylerin, kendisi de olmak üzere kimseyi ilgilendirmediğini bildiğini gösteren bir tavır vardı. Sesinin perdesi de bakışları gibi. “Eh, ne yapalım, arada bir böyle şey gerekiyor!” der gibiydi. Ağbisi gibi ceketli ve kravatlı olan Refik de ona birkaç kelimelik cevaplar verirken sağına soluna bakıyor, arada bir şaka yapıyor, herkesten, bu tartışma için özür dilemek istiyormuş gibi gözüküyordu. Ama ne olursa olsun, en sonunda ciddi bir erkek tartışmasıydı bu. Nigân Hanım bu tartışmalardan hiç hoşlanmadığını, böyle tartışılırken ne kendisinin, ne de başkasının istediği sözleri söyleyebildiğini düşündü. Böyle şeyler konuşulurken erkekler daha erkek, kadınlar da sanki birer vazo oluyorlardı. Nigân Hanım: “Ama ben görüyor ve düşünüyorum!” diye mırıldandı. Sonra kocasının söze karıştığını farketti.

“Peki, Nermin sen ne diyorsun bu konuda?”

Cevdet Bey yemeğin ilk heyecanından sıyrılmış olmalıydı. Gelinlerini iğnelemekten, onlara takılmaktan hoşlanırdı. Büyük gelin Nermin, şaşırıp kızararak kocasına baktı, sonra birşeyler söylemeye başladı, ama Cevdet Bey onu dinlemeden:

“Aferin, et iyi olmuş!” dedi.

Nermin sustu. Bir durgunluk oldu.

Nigân Hanım da: “Evet, iyi olmuş,” dedi.

Bir durgunluk daha oldu. Sonra çatal bıçak sesleri, küçük gülüşler, cümleler, şangırtı gene başladı. Herkes böyle önemli günlerde hep olduğu gibi, şundan bundan konuşmaya koyulunca Nigân Hanım gözlerini kırpıştırarak bayram havasını keyifle içine çekti. “Gene gözlerimi kırpıştırmaya başladım!” diye düşündü sonra.

İkinci yemek, zeytinyağlı fasulye, sofraya gelinceye kadar, biraz daha savaşlardan, Almanya’dan, Almanya’daki son

durumlardan, Avrupa'dan yeni gelmiş olan Refik'in arkadaşı Ömer'den, Osmanbey'de açılan yeni bir pastaneden, belediyenin sefere koyacağı söylenen Maçka-Tünel tramvayından sözedildi. Emine Hanım zeytinyağlı fasulyeyi ortaya koyarken, Nigân Hanım, kızı Ayşe'nin tabağına bakıp sinirlendi: Gene hiçbir şey yememişti bu kız.

Acele acele: "O tabaktaki her şey bitecek!" dedi.

"Ama, anne!" dedi Ayşe. "Bunlar... Buradakiler yağlı!"

"Hayır, hiçbir şeyi yok bu etin! Herkes nasıl yiyor?"

Nigân Hanım, yanında oturan kızının tabağını önüne çekti ve et parçalarının üzerindeki yağları kesip ayırmaya, tabağın orasına burasına dağıtılmış pirinç tanelerini bir köşede toplamaya başladı. "Her zaman bu böyle!" diye düşünüyordu. "Her zaman bu kız bana günümü zehir edecek!" Tabağını kızının önüne iterken içinden bıkkınlık geçti. "Doğur, on altı sene üzerine titre, her şeyi yap, sonra sağlıksız, neşesiz, asık suratlı biri olsun!" Söylendi: "Böyle bir eti herkes bulabiliyor mu sanıyorsun?"

"Canım, bırak, karışma, nasıl isterse öyle yapsın. Bayram değil mi bugün?"

Cevdet Bey'di bu. Akşamları işinden geldikten sonra kızını öpen bir babaydı: Kızına kendisini sevdirmesini bilen, ama bunun nelere patladığını düşünmeyen sorumsuz bir erkek! Nigân Hanım kocasına yüzünü buruşturmakla yetindi. Bu küçük yüz hareketinin, "Ben terbiye ediyorum, sen şımartıyorsun!" anlamına geldiğini herkes biliyordu. Nigân Hanım, "Ben olmasaydım bu kız piyanoyu bile öğrenemezdi!" diye düşündü. "Fasulyeyi de Perihan dağıtsın bakalım!"

Fasulye yenilirken, fasulyeden, dün gece bir ara yağan, bahçenin köşelerinde iki gündür biriken kardan, geçen yıl bu zamanda, yani martın ilk gününde, havaların hiç böyle olmadığından, Cevdet Bey'in Teşvikiye Camii'ndeki sabah namazında iyice üşüttüğünden sözedildi. Nigân Hanım, Ayşe'nin gene tam boşaltamadığı tabağına bakarken, "İstediğim şeyleri gene

söyleyemedim!” diye düşündü. “Peki, konuşmayı istediğim şey nedir?” Tam bilemiyordu bunun ne olduğunu. İçinden “neşe” demek geliyordu, ama neşeliydiler. Çünkü bayramdı, neşe kendiliğinden geliveriyordu. Nigân Hanım, “Rahmetli annemin dediği gibi!” diye düşündü. Rahmetli annesi Teşvikiye’deki konağın hareminde bir koltuğa oturur, gözlerini kırpıştırarak: “Nigân, canım bir şey yemek istiyor, ama nedir bilemiyorum kızım!” derdi.

Emine Hanım, sofraya ahçı Nuri’nin kendi buluşu olan portakallı ekmek kadayıfını koyuyordu. Nigân Hanım, “Bu yemek de bitiyor!” diye düşündü. Uzun zamandır beklenen bu yemek de bitiyordu. Bugün de bitecekti, bu bayram da bitecekti, sonra başka günler beklenecekti. Onların bittiğini de hüzünle görecekti. Küçük parlayışlarla akıp giden bir zaman, direnmeyen su gibi hayat vardı. Portakallı tatlı çok güzel olmuştu, kaymak tazeydi, ama onlar da en çok belki de bu akşam yemeğinde öyle kalacaklardı. Nigân Hanım büfelerde, sandıklarda saklanan takımları çıkarıp kullanmayı bir daha düşündü, sonra portakallı kadayıfın tadını çıkardı.

Her zamanki gibi, sofradan önce Cevdet Bey kalktı. Onun hemen arkasından da Refik kalkınca Nigân Hanım, tabağındaki son kadayıf lokmasıyla kaymağa bakarak, “Tamam işte!” diye düşündü. “Ama barı, sofradan herkesle birlikte kalkmayı öğrenseler!” Artık Cevdet Bey’e bir şey öğretemeyeceğini biliyordu, ama Refik belki öğrenebilirdi: Daha yirmi altı yaşındaydı. Nigân Hanım Perihan’ın da sofradan kalktığını görünce, “En sona niye ben kalayım?” diye düşündü. Hafif ve yumuşak hareketlerle sandalyesinden kalkarak Cevdet Bey’e doğru yürüdü. Cevdet Bey, pencerenin önündeki koltuğuna oturmuş, başını arkasına yaslamış, gözlerini kısmıştı. Uyuyacak mıydı? Nigân Hanım, “Çok yedi, ağırlık bindi üzerine, uyumak istiyor!” diye düşündü. Cevdet Bey’in uykuya karşı koyan gözlerine, beyaz saçlarına bakarken ona sevgi duyduğunu farkediyor, ama öfkelenmek istiyordu. “Uyuyacak! Ama uyumamak. Öğleden sonra Fuat Bey’ler gelecek...” Sofra ve bayram yemeği arkasındaydı. Toplanan tabakların sesini duyuyor, Cevdet Bey’e doğru yürüyor, “Öğleden sonra çayı mavi güllü fincanlarla içeceğiz!” diye düşünüyordu.

3
Öğleden Sonra

Cevdet Bey kendisine yaklaşan Nigân Hanım'ın şikâyetçi yüzünü gördü. Onunla konuşuyormuş gibi, "Canım şuracıkta biraz kestireceğim!" diye düşündü. "Uyumayacağım ki... Kestireceğim. Biraz gözlerimi kaparım, kıpırdanmadan otururum. Belki de bir parça dalarım..." Her zaman oturduğu koltukta oturuyor, bayram yemeğinden sonra günün en keyifli zamanını yaşıyordu, ama tam ve kesin bir öğle uykusuna yatamayacağı için bir eksiklik duyuyordu. Avunmak için, "Birazdan sigara içeceğim!" diye düşündü. Günde üç defa içebildiği sigaranın kokusunu, yakacağı kibritin sesini düşündü. Sonra gözlerinin kapandığını farketti, çünkü yalnızca sesler, kokular ve sıcaklık vardı.

Yemek masasından, yemek masasıyla mutfağa inen dar ve küçük merdivene açılan kapıdan, içerdeki odalardan, merdivenlerden, bahçeden, ağaçlardan, sokaktan gelip bütün odayı dolduran, pencereleri titreten, kristalleri tınlatan sesleri, bütün o bildik, alışıldık gürültüyle işitiyordu. Nermin'in çocuklarıyla konuştuğunu, Emine Hanım'ın terliklerinin parke üzerinde gezindiğini, ahçı Nuri'nin mutfakta musluğu açıp kapadığını, yemek üzerine su içmekten hoşlanan Ayşe'nin sürahiden su doldurduğunu, Refik'in gazetenin sayfalarını çevirdiğini, bir tramvayın köşeye ağır ağır yaklaştığını duyuyordu. Bütün bu güven verici, tanıdık titreşimler insanı uykuya çağırıyordu. "Ama uyuyamayacağım!" diye düşündü Cevdet Bey, "Fuat gelecek! Fuat ile oturacağız, konuşacağız, geçmişi anacağız... Geçmişi... Bu evi... Buraya doldurduğum bütün bu aile cıvıltısının tarihini... Her şeyin tarihini biliyorum. Evi 1905te aldım. Evlendim, Abdülhamit'e bomba atmışlardı. Sonra Meşrutiyet iyi oldu. Yan bahçeyi de satın aldım. Harpte şeker ticaretinden kazandığım parayla bütün her şeye çekidüzen verdim. Şirket büyüdü. Osman evlenmek isteyince üst kata çıktık. Cumhuriyetten dört yıl sonra... Sonra torunlar geldi. Şimdi içine kömür atılan sobayı altı yıl önce aldık. Her şeyin tarihini biliyorum, çünkü ben yaptım.

Maçka'ya işleyen şu tramvay kaç yılında sefere girdi? Kapağı açılan şu kristal şekerliği Nigân çeyiziyle getirdiydi! Ne konuşuyorlar?"

Nermin: "Hadi bakalım yukarı çıkın, yatın!" diyordu.

Torunlardan biri: "Şeker yiyecektik!" dedi.

"Beyefendinin kahvesi şimdi. Küçük bey, siz?" Bu hizmetçi Emine Hanım'dı.

"Şşşt, gürültü etmeyin!" diye Nigân Hanım fısıldıyordu.

Birisi ayaklarının ucuna basarak yürüyordu.

"Hemen odana mı çıkıyorsun?" Bu Perihan'dı.

Osman: "Yukarda oynamayın!" dedi. "Hemen uyuyun!"

"Bekçiler geldi, bekliyorlar," diyordu ahçı Nuri.

"Fuat Amcalar gelince aşağı inersin! Şimdi güzel güzel uyu bakalım!"

"Mebrure Teyzelere öbür gün gideceğiz. Yarın Şükran Teyzeler'e gidilecek!"

"Bu, işte bu!" diye düşündü Cevdet Bey. "Her şey bunun içindi: Bu güven verici sıcaklık, homurdanan soba, kulağı okşayan sesler, saat gibi işleyen bir ev." Hep uyku gibi geniş ve çekiciydi. Cevdet Bey kısa süren bir sessizliği dinleyerek: "Şimdi beni daha çok farkettiler!" diye düşündü. İstese de uyuyamayacağını anladı. Yemeği fazla kaçırmıştı, canı sigara istiyordu, kahve birazdan gelecekti. Seyretmeleri, saygı duymaları, çevresinde dönüp yaşamaları için gözlerini kapamış, gövdesini de onlara bırakmış gibiydi. "Geziniyorlar, esniyorlar, konuşuyorlar, şeker yiyorlar, gözlerinin ucuyla koltukta oturan bana bakıyorlar... Sonra uyuyacaklar, bayram ziyaretlerine gidecekler... Aaaa!.. Yarın ben Nigân ile o eski paşa konağına gitmek istemiyorum. O paşa oğullarını da görmek istemiyorum... Ama şimdi bunu düşünmek istemiyorum. Şimdi şu hareketi, kokuyu, sesleri dinleyeyim..."

"Kahve!"

"Cevdet Bey, kahve!"

İşte, bunu farkedememişti! Gözlerini açıverdi. Işık gözlerine dokundu, ama hemen alıştı. Karşısında Emine Hanım vardı. Kahve fincanını yanıbaşındaki sehpanın üzerine bırakıyordu. Cevdet Bey, “Sigara içeceğim!” diye düşündü. Sehpanın üzerinden, sabah koyduğu yerden Yaka paketini, kibriti aldı: Bu sigara günün en büyük keyfiydi.

Günde üç sigaradan fazla içmesini aile doktoru İzak yasaklamıştı. Altı ay önce doktora göre çok ciddi, ama kendisine göre o kadar fazla kulak aşılmaması gereken küçük bir kalp krizi geçirmişti. Sigara büsbütün yasaklanacaktı, ama doktor, Cevdet Bey’in ısrarlarına dayanamamış, sonunda günde üç sigaraya izin vermişti. Cevdet Bey, sabah kahvaltısından ve öğle ve akşam yemeklerinden sonra birer sigara içiyordu. Nigân Hanım paketteki sigaraları sayıyordu. Cevdet Bey, ilk zamanlar birkaç hile yapmaya kalkmış, yakalanmış, Nigân Hanım kıyametleri koparmış, ağlamıştı. Şimdi günün ikinci sigarasını içiyordu. “Sigarayı azalttım, ama hiçbir şey değişmedi!” diye düşündü. “Gene merdivenleri çıktıktan sonra fena oluyor, gene bazan tıkanır gibi oluyor, gene korku içinde yaşıyorum.” Uyuyamayacağı için canı bir kere daha sıkıldı.

Sigarasını bitirirken orta kattaki sarkaçlı büyük saatin ikiyi vurduğunu duydu. Nigân Hanım Fuat Beyler’in geciktiğini söyledi.

Cevdet Bey, “Şimdi gelirler... Şimdi gelirler...” dedi.

Uzun bir sessizlik oldu. Köşeden bir tramvay geçti. Refik gazetesini katlayıp karısıyla yukarı çıktı. Emine Hanım gelip boş kahve fincanlarını aldı. Nigân Hanım pencereden dışarı baktı. Cevdet Bey gözlerinin gene kapanır gibi olduğunu hissetti. Sonra bahçe kapısına bağlı boncuklu çıngırak şıngırdadı.

Nigân Hanım: “Geldiler!” diyerek ayağa kalktı.

Cevdet Bey de hareketlerinin her birini teker teker düşünerek, karısının arkasından aynalı hole ağır ağır indi. Nigân Hanım evin kapısını açarken, Cevdet Bey kalın çerçeveli boy aynasında kendini seyretti.

Gövdesi tatlı, eski bir şarkı gibi yakındı: Kravatı çarpılmış, pantolonu sarkmış, saçları dağılmış, yüzü ve ceketi de buruşmuştu. Büyük ellerini okşuyormuş gibi saçlarının içinden geçirdi. Altmış sekiz yaşındaydı, ama hâlâ gözleri parlıyordu. “Biraz kamburum çıktı, boyum kısalır gibi oldu, ama hepsi bu!” diye düşündü. Herkes ona sokakta gülerek ve sevgiyle bakıyordu. En önemlisi buydu: Çirkin ve sevimsiz bir ihtiyar değildi. Keyiflendiğini hissederek kapıya doğru yürüdü. Fuat Bey’in karısı ve oğluyla hızlı adımlarla basamaklara yaklaştığını görünce coştu.

“Maşallah efendim, maşallah, maşallah!” diyerek onlara doğru iki adım attı. Fuat Bey’le kucaklaştı. Leylâ Hanım’ın elini sıktı, elini öpen Remzi’nin de başını okşadı. Delikanlının gür saçlarını okşarken hüzünlendi: Yaşlanmıştı artık.

Karşılama töreni uzun sürmedi. Kadınlar kucaklaştıktan sonra, gövdelerinin üst kısmını hafifçe öne bükerek öpüştüler. Cevdet Bey bu öpüşme huyuna alışamadığını düşündü. Galiba kadınlar da alışamamışlardı. Sanki, öpüştükten sonra birbirlerine bakarken, “Yapılması gerekiyordu, yaptık. Acaba öpüşürken nasıl gözüküyoruz?” diye düşünüyorlardı.

Oturma odasına geçildikten sonra neşe başladı. Cevdet Bey Fuat Bey’e sevgiyle bakıyor, “işte bir bayram... İşte bir bayram daha!” diye mırıldanıyordu. Nigân Hanım’la Leylâ Hanım soğuktan sözediyorlardı. Leylâ Hanım babasının Şişli’deki evinden yürüyerek geldiklerini söyleyip, sağlıklı bir hareketle omuzlarını geriye atınca, Cevdet Bey uykusunu alamadığını düşündü. Sonra Nigân Hanım da, sabah hayvanlar kesilirken üşüdüğünü söyledi. Cevdet Bey caminin ne kadar soğuk olduğunu anlattı. Bayram namazlarına hâlâ gidiyordu. Leylâ Hanım babasının sağlığının iyi olmadığını söyledi. Cevdet Bey Mustafa Bey’in nesi olduğunu sorunca, Fuat Bey kayınpederinin böbreklerinden rahatsız olduğunu açıkladı. Nigân Hanım Mebrure Teyze’nin kocasının da böbreklerinden şikâyetçi olduğunu, Çırçır’a gittiğini söyledi. Sonra Remzi’nin çok çabuk büyüdüğünü, birdenbire boy atmış olduğunu sözlerine ekledi. Leylâ Hanım oğlunun çok çabuk uzadığını, üstelik dişlerinin de çürüdüğünü

söyledi. Nigân Hanım bu sırada, Emine Hanım’dan yukarıya, oğullarına, gelinlerine, kızına, torunlarına seslenmelerini istedi.

Cevdet Bey, “Herkes uyumuş bile!” diye düşündü. “Kimsenin misafire aldırış ettiği de yok! Yaşlandık biz!” Yukarı kattan oğulları, gelinleri, torunları neşeyle aşağıya indikten, saçılan leblebi taneleri gibi odaya dağılıp konuklarla kucaklaştıktan sonra, Cevdet Bey aynı şeyleri bir daha hüzünle düşündü. “Benim uykum var... Herkes sağlıklı, hareketli...” Kahvenin uykusunu açmadığını aklından geçirerek konuşulanları dinlemeye karar verdi.

Leylâ Hanım oğlu Remzi’den sözediyor, çocuğun son zamanlarda söz dinlemez olduğunu bir ona, bir ev sahiplerine bakarak anlatıyordu. Anlatırken gülümsediği, tombul oğlu da böyle şeylere alışık olan çocuklar gibi, hafif hafif ayağını salladığı için anlattıkları hoş karşılanıyor, herkes gülümsüyordu. Nigân Hanım da Leylâ’nın sözlerine hoşgörüyle karşılık veriyor, bu yaştaki her çocuğun biraz hırçınlaşacağını, kendi oğullarından örnekler vererek anlatıyor, bu örnekler neşe ve ilgiyle dinleniyordu. Bir ara Nigân Hanım hizmetçiye seslenerek Ayşe’yi çağırmasını istedi. Leylâ onu uzun zamandır görmediğini açıkladı.

Bu sefer yakınma sırası Nigân Hanım’a geldiği için, kızı hakkındaki şikâyetlerini sabırla ve herkesin beklediği gibi hoşgörüyle dinledi ve çok sevdiğini söylediği Ayşe’yi övmeye başladı. Sonra bir süre, geçen gün Şişhane yokuşunda dört kişinin ölümüyle sonuçlanan ve bütün gazetelerde bol bol sözü edilen tramvay kazasından konuştular. Nigân Hanım çayın demlenip demlenmediğini sordurttu. Herkes şaşkınlıkla saatine baktı. Zamanın çok çabuk geçtiğinden sözedilmeye başlandı. Bu sırada Cevdet Bey, Fuat Bey’in ortak anıları tazelemek için yeni bir fırsat ele geçirdiğini düşünerek eski dostuna baktı, ama onun başka şeyle meşgul olduğunu gördü: Osman ile Fuat Bey bir bayram ziyaretinde konuşulmayacak kadar ciddi şeylerden sözediyorlardı.

Cevdet Bey, “Beni aradan çıkarmak istiyorlar!” diye düşündü. Konuştukları şeyin Fuat Bey ile bir zamanlar ortaklaşa kurdukları bir ithalat-ihracat şirketinin geleceğiyle ilgili olduğunu biliyordu.

Meşrutiyet'ten, Fuat Bey Selanik'ten İstanbul'a taşındıktan sonra kurulan şirket, Cumhuriyet'ten sonra zayıflamış, son yıllarda gene kendini toparlar gibi olmuştu. Başında Avrupa'da iktisat okumuş bir züppe vardı. Osman onu oradan almak, şirketi de doğrudan kendi şirketine bağlamak gerektiğini savunuyordu. Cevdet Bey ise, Osman'ın düşüncelerini doğru bulmuyor, bu şirketin önemli olmadığını söylüyordu. Fuat Bey ise, her zamanki gibi, kendi yararına olan yenilikleri hoş karşılayan bir tavır takınmıştı. "Beni aradan çıkarıyorlar, ben yaşlandım," diye düşündü Cevdet Bey. "Fuat da benim kadardır. Ama o geç evlendi. Meşrutiyet'ten sonra evlendi ve iyi de iş yaptı." Cevdet Bey gözünün ucuyla Leylâ Hanım'a baktı. "Üstelik kendini benim kadar da yormadı... Öküz gibi sağlıklı!" Başka şeylerle oyalanmaya karar verdi. Sanki bir yudum acı ilâç içmiş de ağzındaki tadı unutmak için başka şeyler düşünmesi gerekiyormuş gibi kendini zorladı.

Sonra başını yukarı kaldırdı. Bu evi satın almadan önce gezerken dikkatini çeken köşelerdeki alçı kabartmalara gözlerini dikti. Defne dalları, irili ufaklı güller arasında şişman melekler uçuşuyorlardı. "Alafranga bir aile kurayım dedim, ama sonunda hepsi alaturka oldu!" diye düşündü. Bir zamanlar rahmetli ağbisinin yaptığı bir şakayı hatırlayarak güldü: "Sonunda hepsi alafranga olmak isteyen alaturka oldular ki, bu da alaturkanın kendine özgü bir türüdür!" Gözlerini meleklerden insanlara indirdi: Konuşuyorlardı. Fuat Bey anlatıyor, Osman başını sallıyordu. Onlara sert sert bakarak bu yakınlıktan hoşlanmadığını göstermek istedi. "Aile ile ticareti birbirinden ayırmayı öğrenseler." Başını gene yukarı kaldırdı. Meleklerden biri kendisine gülümsüyormuş gibiydi. Gözlerini gerçek dünyaya çevirdi: "Hâlâ konuşuyorlar!" diye mırıldandı. "Bütün sabah elimi öptüler, ama kimse aldırış etmiyor bana." Sedef takımın ve piyanonun yerleştirildiği odadan bir müzik geldi. Ayşe'nin az önce içeri gittiğini farketti. Müzik ince, dengesiz ve soğuktu: Hiçbir şeyi örtemiyordu. "Nigân da çalardı bir zamanlar. İlk duyduğumda heyecanlanmıştım, başkalarına gururla anlatmıştım, ama hiçbir zaman şu piyano tıngırtısına ısınamadım!" Emine Hanım çayları getiriyordu.

Çay içilirken Nigân Hanım, üzerinde mavi güller olan porselen fincanların rahmetli anneannesinin hediyesi olduğunu söyledi. Bunu daha önceki bayramlarda da, bu konudaki hatıraları başka fırsatlarda da anlatmıştı, ama hikâyesi gene de alıcı buluyor, herkes dikkatle dinliyordu. Sonra Leylâ Hanım annesinden kalan bir şekerlik ile ilgili anısını anlattı. Perihan da söze karışıp tarif edilen gümüş şekerlikten annesinde de olduğunu söyledi. Nigân Hanım kızına dönerek küçük böreklerden daha da yemesini söyledi. Ahçı Nuri'nin bu börekleri nasıl yaptığından konuşulurken ahçının kendisi geldi ve postacıya bahşiş verdiğini söyleyerek Cevdet Bey'e iki zarf uzattı.

Cevdet Bey birinci zarfın üzerindeki el yazısını hemen tanıdı. Şirketin muhasebecisi Sadık, Türk Hava Kurumu'nun tebrik kartlarından her bayramda, bir tane yollamayı alışkanlık edinmişti. Cevdet Bey zarfı açtı, bulutlar arasında yol açan bir uçağın resmine baktı. "Hep aynı şeyler!" diyerek iç çekti, ama hüzünlenmedi. "Pişman değilim!" diye mırıldandı. "Yalnız, yaşlandım artık!" Öteki zarfı ağır ağır, endişelenmeden açtı. Bütün aileye ve kendisine saygılar sunan bu imzayı hatırlamaktan korktu. "Neydi o? Kimdi o?" diye söylendi. "Ziya Işıkçı. Tabii Ziya Işıkçı!" İki yıl önce soyadı kanunu çıktığında o da aynı soyadını almıştı. Elindeki kâğıdı göremiyormuş gibi başını ileri geri oynatıyor, sanki harfleri seçmeye çalışıyordu. "Yolladım gitti, asker oldu! Evet asker!" Ziya Işıkçı askerdi, ama hoş bir hatıra da değildi. Cevdet Bey kâğıdı zarfına koydu. "Onca yıldan sonra neden birdenbire bizi hatırlasın?" diye düşündü. Başı bu sefer ileri geri değil, bir şeyi üstüste defalarca düşündüğünde olduğu gibi sağa sola sallanıyordu. Başka şeyler düşünmeye, bu saçma şeyleri de gözünden uzaklaştırmaya karar verdi.

"Kimden geliyor tebrikler?" Fuat Bey soruyordu.

Cevdet Bey: "Vefalı birkaç dosttan!" dedi. Suratını astı.

"Ooo, Vefa'dan tanıdıklarınız mı?"

"Hayır, hayır! Vefa ile ilgim kalmadığını sen de biliyorsun artık!" dedi Cevdet Bey. Kelimelerin bu saçma oyununa kızarak kaşlarını çattı. Söylenecek hoş bir söz aradı ve yüzü yumuşadı:

“Heybeliada’daki evimiz bitiyor!” dedi. Bu yeni bir konu değildi, ama gene de bir konuydu. “Ay sonunda inşallah çatı kapanıyor... Baharda bir gidelim diyorduk. Tabii sizler de geleceksiniz! Yeni vapur koymuşlar. Köprüden iki saatte gidiliyor!”

“Çok sevindim!” dedi Fuat Bey.

“Evet, yazlık ev konusunu da bitirdik böylece!” dedi Cevdet Bey. Nigân Hanım’a bir gözattı. Sonra utanarak, pencereden dışarı, Nişantaşı Meydanı’na baktı.

Hava kararırken dış kapının çıngırağı bir kere daha şıngırdadı. Sonra aynalı holden, merdivenlerden çığlıklar, bağrışmalar duyuldu. Torunlardan biri kahkaha attı.

Az sonra, iri yapılı, geniş omuzlu, yakışıklı bir delikanlı içeri girdi.

Kapının aralığından bakan ahçı: “Ömer Bey’i ilk ben gördüm ve tanıdım!” dedi.

Cevdet Bey, bu hareketli, cıva gibi çocuğa bakarken: “Ömer’miş. Nasıl tanımadım?” diye düşündü. Öpmesi için ona elini uzatırken delikanlının gözlerinin parlaklığına şaştı. Ötekilerle el sıkışması, bayramlaşması için ona biraz vakit tanıdı. Sonra üzerinden gençlik ve sağlık fışkıran delikanlının yakınına oturmasını isteyerek, hemen yanındaki sandalyeyi gösterdi.

“Gel buraya, gel de bana anlat bakalım! Ne yaptın oralarda? Şimdi ne yapacaksın, oraları nasıl, anlat bakalım!”

“Şimdi Sivas-Erzurum hattında çalışmayı düşünüyorum!” dedi delikanlı.

“Taa Sivas’ta mı?” dedi Cevdet Bey. Başını salladı. “Aferin, aferin! Peki Avrupa’da ne yaptın? Oraları nasıl, anlat da dinleyelim.”

Ömer orada ne okuduğunu, hangi şehirde kaldığını, gündelik hayatının nasıl olduğunu anlatmaya başladı, ama az sonra Cevdet Bey onu dinlemediğini, dikkatini çeken şeyin onun anlattıkları değil, odaya yaydığı, hareket ve gençlik olduğunu anladı. Herkes Avrupa’dan gelmiş, Avrupa’yı anlatan şu sağlıklı ve akıllı delikanlıyı

dinliyor, sanki herkes onun sözlerine değil, odayı dolduran gençliğine tutuluyordu. Ona bakarlarken kendilerinde bulunmayan, Ömer'de bol bol bulunan, ama ne olduğu da anlaşılamayan gizli bir değeri ortaya çıkarmaya çalışıyormuş gibiydiler. Bu gizli değeri bulup ortaya çıkaracaklar, sonra bundan kendileri de yararlanacaklardı. Cevdet Bey bir süre sonra, "Gençler... Gençler başka..." diye mırıldandı. "Demin elimi öptü. Ama ötekiler gibi, eski bir biblo, saygı duyulmazsa kırılıverecek bir eşya gibi bakmadı bana... Bunu nereden öğrendi? Oradan mı?" Derin derin soluyarak iç geçirdi.

Oralara kendisi de bir kere Nigân Hanım ile gitmişti. Evliliklerinin ikinci yılında Avrupa'yı gezmişler. Berlin'de bir süre kalmışlardı, ama bir daha da gitmemişlerdi. Bütün ticari hayatı dışarısıyla alışveriş olmasına rağmen, Cevdet Bey oralara gitmeyi boş bir masraf olarak değerlendiriyordu. Para harcanacaksa şirkete ya da Heybeliada'daki ev gibi kalıcı şeylere harcanmalı diye düşünürdü. Şimdi ilk defa bu inancının sarsıldığını sanmıştı, ama bu düşüncenin de fazla üzerinde durmadı. Çünkü böyle anı kırıntıları ve yeni düşünceler, içinde artık boş ve gereksiz bir yorgunluktan başka bir şey uyandırmıyordu. "Uyumak istiyordum!" diye söylendi. Sonra yeniden Ömer'i dinlemeye karar verdi, ama o da eğlenceli bir şey söylemiyordu artık: Nigân Hanım'a dönmüş, teyzesiyle eniştesini anlatıyor, trende Sait Bey'i gördüğünü söylüyor, Nigân Hanım da düğünlerinin orada yapıldığını anlatıyordu. Sanki kadınlar, az önce aradıkları şu gizli değeri bulamayacaklarını anlamışlar, değerin büyüsünü öldürmek için de Ömer'e sıradan sorular sormaya, onu kendilerine benzetmeye karar vermişlerdi.

Çaylar tazelenirken Ömer ile Refik yukarı çalışma odasına çıkacaklarını söyleyerek kalktılar. Cevdet Bey kendisini yalnız bıraktıkları, beraberlerinde odaya yayılan o sağlıklı, hareketli gençliği de alıp götürdükleri için onlara kırıldı. Ömer'in arkasından bakarken, "Acaba beni nasıl buldu?" diye düşündü. Orta kattaki tıkırtılı saat altıyı vurunca da bir yorgunluk hissetti. Sabah erken kalkmıştı, ta Akhisar'da edindiği alışkanlıkla bayram namazı için Teşvikiye Camii'ne gitmiş, üşümüş, öğleye doğru likör içmiş, öğle yemeğini fazla kaçırmış, uyuyamamış, bayram sohbetine fazla katılmamış,

insanları ve kendini dinlemişti. Bir bayram ikindisiydi şimdi; hiçbir şey eksik değildi. Fazladan, insana nem gibi yapışan ağır bir tatsızlık duygusu vardı. “Şimdi uykudan başka bir şey istemiyorum!” diye düşündü Cevdet Bey. Çenesini aşağı sarkıtarak, ama dudaklarını aralamadan keyifle esnedi, gözünden yaşlar fışkırdı.

4
Eski Arkadaşlar

Yukarı çalışma odasına çıktılar. Ömer odada dört yıl önce unuttuğu bir şey varmış gibi dikkatle çevresini inceledi.

Refik: “Eee, nasıl buldun her şeyi?” diye sordu.

“Yazıhaneye geldiğimde babanı görememiştim,” dedi Ömer.

“Çok yaşlanmış!”

“Evet, çok çabuk değişti son yıllarda!”

“Dört yıl önce hareketli, sağlıklıydı!” dedi Ömer. Gövdesini öne büktü. Kamburunu çıkardı. “Böyle olmuş. Sonra ağır ağır konuşuyor.”

“Kötü, kötü!”

Ömer: “Evet, üzüldüm!” dedi. Sonra sürgülü kütüphaneye yaklaşarak: “Kitaplar, kitaplar...” diye mırıldandı. Başını bükerek sırtlarını okumaya başladı. “Bütün bu kitapları okuyor musun?”

“Alıyorum, ama okumuyorum!” Refik güldü. “Hep okumayı tasarlıyorum, ama olmuyor işte... Sigara ister misiniz?”

“Evlendin de ondan,” dedi Ömer.

Refik konuyu değiştirmek isteyerek: “Açmak istiyorsan öteki yandan iteceksin!” dedi. Arkadaşının yanına geldi. Kütüphanenin sürgülü camekânlarından birini itti.

Ömer rafların birinden bir kitap aldı. Masanın başına geçti: “Muhittin okuyordur!” dedi. “Şairliği ne âlemde?”

“Birazdan gelecek! Sen yemeğe kalacaksın değil mi?”

“Yok! Ayazpaşa’ya gideceğim. Bir akrabaya söz verdim. Belki tanırsın... Manisa milletvekili Muhtar Laçin!..”

“Nen oluyordu?”

“Vallahi, karışık. Annem rahmetli karısının üvey kardeşi mi oluyor, yoksa onun karısıyla benim annemin başka bir akrabalıkları

mı var, şimdi hatırlayamıyorum.”

“Her şeyi unutmuşsun sen!” dedi Refik. Alınmış, gücenmiş gibi söylemişti bunu.

“Yok canım! Yalnızca bu akrabalıkları hatırlamıyorum. Yoksa başka bir şey unutmadım.”

“Peki, nasıl buldun her şeyi?..”

Ömer gözlerini odanın içinde dolaştırarak: “Bu odadakiler, mesela, aynı!” dedi. “Fazla bir şey değişmemiş, her şey aynı işte! Bu ev de bütün bayramlarda olduğu gibi cıvıltılı!” Gülümseyerek ekledi: “Daha cıvıltılı. Sayınız artmış!”

Refik bir şey hatırlamış gibi gülümsedi, sonra kızararak: “Evet, işte, ben evlendim!” dedi.

“İyi ettin.”

Refik ona aldırış etmeyerek ve şikâyet ediyormuş gibi “İşte evlendim ben, görüyorsun karım çok güzel, birbirimizi çok seviyoruz, yazıhaneye gidiyorum, mühendislik yerine babamın yanında tüccarlık yapıyorum, aldığım kitapları okuyamıyorum. Evlendim, dört yılda yaptığım tek şey budur! Ama şikâyetçi değilim!” dedi.

“Neden şikâyetçi olacakmışsın?” dedi Ömer. Önündeki kitaba gözünün ucuyla bir baktı. Sonra kalkıp kütüphaneye yerleştirdi. “Ben de bunlara vakit ayıramıyorum. Eskiden biraz okuyabilirdim. Şimdi nasıl yapıyorlar anlayamıyorum. Benim içim kaynıyor. Ben bol bol yaşayacağım. Çok şeyler yapacağım.” Odanın içinde aşağı yukarı yürüyordu. “Çok şey yapacağım işte!”

“Kararını verdin mi? Demiryoluna mı gidiyorsun?”

“Evet! Ya da... Aşağıda öyle dedim değil mi? Daha karar veremedim. Ama vereceğim kararın da fazla önemi yok. Önemli olan şimdi içimde gittikçe artan çok şey yapma isteği... Bunu anlatabiliyor muyum? Çok şey yapmak istiyorum. Her şeyin altından girip üstünden çıkmak, her şeyi ele geçirmek... Bir sigara versene... Anlatabiliyor muyum?”

Refik arkadaşının heyecanına katılarak, “Çok iyi anlıyorum!” dedi.

Ömer pencerenin önünde durdu: “Şu bahçeye bak. Değişmiyor. Şu kestane ağacı, ıhlamurlar dört yıl önce nasılsa öyle. Ben ise her şeyin gürül gürül, çatır çatır değişmesini, her şeyin dönmesini istiyorum. Hayır, istediğim tam bunlar da değil. İstediğim, bunlar benim olsun. Bunlara izimi vurayım, bunları altüst edeyim...” Gene odanın içinde yürümeye başlamıştı.

Refik heyecanla onu dinliyor, içinde endişe verici bir hareketin uyandığını hissediyor, arada bir, “Evet, evet!” diyordu.

Birden kapı açıldı. Hizmetçi elinde çay tepsisiyle içeri girdi. “Delikanlılar size çay getirdim,” dedi. “Ömer Bey sizi görür görmez tanıdım. Hiç değişmemişsiniz. Çayınıza da limon koydum. Yaa nasıl hatırlıyorum!”

“Aşkolsun, doğrusu!”

“Bak gene bana gülüyorsun!” dedi kadın. “Hiç değişmemişsiniz! Biz de böyleyiz işte...” Elinde boş tepsiyle odadan çıkıyordu. Refik’e baktı. “Bir tek küçük bey evlendi... Size küçük böreklerden getireyim mi?”

Refik: “istemez!” dedi. Sonra utanarak Ömer’e baktı. Kapı kapandıktan sonra: “Bu evlilik konusunda sana şunu söyleyeyim,” dedi. “Perihan’ı çok... çok beğeniyorum. Sana da evlen diyecektim. Vazgeçtim. Ne evlen diyorum, ne de evlenme!”

“Niye o?”

Refik acele acele: “Bilmiyorum, bilmiyorum!” diye söylendi. Şikâyetçi gözükmekten korkarak: “İşte sana söyledim, ama bilmiyorum,” dedi. “Nasıl olmalı? Evet... Bunları daha iyi konuşabilirdik... Ama bugün olmaz öyle değil mi? Bu gürültünün içinde bir şey konuşamazsın... Bayram böyledir! Yemeğe kalsaydın gece konuşurduk. Biliyorum, kalamazsın!” Sinirli hareketlerle ellerini çıtlatmaya başlamıştı.

Ömer gülümseyerek: “Seni anlıyorum!” dedi. “Sen de beni anlıyor musun?”

“Tabii, tabii... Bunları sonra konuşuruz. Aşağıya eskiden yaptığımız gibi semaver koyarız. Muhittin de gelir. Sabahlara kadar konuşuruz!”

“Nerede kaldı sahi o?”

Birden kapı açıldı. Osman gülümseyerek içeri girdi. “Merhaba, gençler, merhaba!” dedi. Onlardan birkaç yaş büyüktü, ama bu babacan tavırları takınmaktan çok hoşlanırdı. “Gene, birbirinizi bulmuş, köşeye çekilmişsiniz. Poker var mı, poker?” Ellerini bir iskambil destesini dağıtıyormuş gibi döndürüyordu.

Refik ağbisine: “O dört yıl önceydi!” dedi.

Osman bu çok gülünç bir sözmüş gibi bir kahkaha attı. “Niye dört yıl önce olan şimdi olmasın?”

“Tabii ya!” dedi Ömer. “Gene oynarız belki!” Eski bir şakayı hatırlatmak için, “Biz dört yıl burada poker oynadık, anneniz aşağıda oturdu,” dedi. “Biz mühendis olduk, o hiçbir şey!”

Osman bir kahkaha attı. Bu Nigân Hanım’ın durmadan tekrarlanan eski bir şakasıydı, ama Osman ilk defa duyuyormuş gibi kahkaha atıyordu. Sonra Ömer’in sırtına bir şaplak indirdi. Beklenmedik bir şey olmasına rağmen, ölçülü bir hareket olmuştu bu.

“Evet, dört yıl poker... Yedilileri çıkarır üç kişi oynardınız! Ha üçüncü nerede peki?”

“Muhittin geleceğini söylemiş!” dedi Ömer. “Ben de onu daha bir kere görebildim!”

“Yemeğe kalıyorsunuz tabii,” dedi Osman. “Nasıl? Ama olur mu? Peki, peki, bari biraz daha anlat bakalım. Londra’da ne yaptın? Bizden çok ileriler değil mi?”

“Çok ileriler!”

“Evet, ama, bizde de birşeyler yapılıyor. Nasıl buldun her şeyi? İlerleme gördün mü ilerleme?”

Kapı açıldı, içeri her zamanki sert, sinirli hareketleriyle Muhittin girdi. Osman’ı tanıyamamış gibi şöyle bir süzdü.

“Ah, işte üçüncü geldi!” dedi Osman. “Şimdi tam senden sözediyorduk.”

Osman’a fazla bir yakınlığı olmadığı için, galiba Muhittin bu heyecana şaşmıştı. Alaycı bir gülümsemeyle: “Ne diyordunuz?” dedi.

“Senden bahsediyorduk,” dedi Refik. “Eskiden nasıl poker oynadığımızı anlatıyorduk!”

Muhittin, Osman ile el sıkıştı. Sonra Refik ile Ömer’e bakarak, “Nasılsınız?” dedi. Köşedeki koltuğa oturup yanıbaşında duran bir gazeteyi aldı. Karıştırmaya başladı.

Osman: “Evet, ben gençleri başbaşa bırakayım,” dedi. Kapıdan çıkıyordu ki, birden durdu, Muhittin’e döndü: “Ne vaziyette senin şiir kitabın?” dedi.

“İyi iyi!” diye Muhittin homurdandı.

“Evet, gençleri başbaşa bırakmak lâzım. Onlar mühendis oldu, annem ise hiçbir şey.” Bir kahkaha daha attı. Kapıyı yavaşça çekti.

Ömer, Muhittin’e: “Ne o, suratından düşen bin parça,” dedi.

Muhittin başıyla kapıyı işaret ederek: “Ondan hoşlanmadığımı biliyorsun!” dedi. “Yoksa unuttun mu?” Refik’e döndü: “Ağbinden hoşlanmadığım için bozulmuyorsun ya?”

“Yok, canım!”

“Ee, ne konuşuyordunuz benim hakkımda?”

“Hiç yahu! Hâlâ eski şakalar,” dedi Ömer.

Bir sessizlik oldu. Kimsenin içinden bir şey söylemek gelmiyordu. Aşağı kattan gelen gürültü ve kapının önündeki saatin tıkırtısı duyuluyordu.

“Bu evdeki aile neşesi de...” dedi Muhittin. Ayağa kalktı, gözlüklerini çıkardı, mendiliyle camlarını silmeye başladı.

“Hoşlanmıyor musun?” dedi Ömer.

“Valla, karar veremiyorum. Böyle bir şeyden hoşlanmalı mı, nefret mi etmeli?..”

Ömer gülümseyerek Muhittin'e yaklaştı. “Seni anlıyorum!” dedi. Elini omuzuna koydu. Boyu Muhittin'inkinden çok uzun olduğu için hareketli bir ağabeyin şefkatini hatırlatıyordu.

Refik: “Ömer bana biraz kendinden sözetti de!” dedi.

Muhittin koltuğa oturarak gözlüğünü taktı. “Ne dedin!?”

Ömer: “Başka zaman konuşalım bunları!” dedi.

“İyi ya, zaten ben de çok oturmayacağım. Beyoğlu'na çıkacağım bir... Söz verdim, seni bir göreyim diye gelmiştim!”

“Hâlâ Beyoğlu ha?” dedi Ömer.

Muhittin beklenildiği gibi gülümsemedi. Utangaç ya da çapkın bir tavır da takınmadı. Kaşlarını çatıp sert sert baktı.

Birden kapı açıldı. Emine Hanım gene elinde tepsiyle içeri girdi. Tepside üç tane çay fincanı vardı. Muhittin'e bakarak: “Seni gördüm seni!” dedi azarlayıcı bir sesle. “Hemen buraya kaçmışsın!” Refik'in surat astığını görünce başka bir şey söylemeden boş fincanları alıp çıktı.

Muhittin özür diler gibi: “Aşağı kata uğramadan buraya geldim,” dedi. “Baktım, misafirler var...”

Ömer: “Çıkarken birlikte uğrarız!” dedi.

Gene bir sessizlik oldu. Aşağıdan gelen cıvıltıyı dinlediler.

Muhittin: “Peki, demin ne konuşuyordunuz?” diye sordu.

“Canım, ben biraz tasarılarımdan, düşüncelerimden sözettim. O da bana evlilikten sözetti. Ya da...”

“Evet, evet, işte öyle şeylerden konuştuk!” dedi Refik. Ama bu sefer evlilik sözünü hatırlayınca, dertsiz, tasasız bir neşeyle rahat rahat gülümsedi.

Muhittin, Ömer'e dönerek Refik'i gösterdi: “Evlilik bunu çok uslu yaptı!” dedi.

Ömer: “O zaten hep uslu olmuştur!” dedi. Gülmeye başladı.

Muhittin: “Doğru, doğru, fazla uslu hem!” dedi ve bir kahkaha attı.

Refik de onlara katılarak güldü, ama belli belirsiz bir suçluluk duyduğunu da farketti. Sonra Muhittin yolda rastladığı bir okul arkadaşından sözetti. Sanki hep başkaları kendisiyle alay etsin diye yaşayan insanlardan biriydi bu. Mühendis Mektebi anılarını hatırlayınca daha da neşelendiler.

Ömer az önce Muhittin’in karıştırdığı gazeteyi açtı: “Şuna bakın!” diyerek okudu: “Avukat Cenap Sorar’ın arabası dün Taksim Meydanı’nda bir tramvayla çarpıştı. Hasar büyük değildir. Nüfusça kayıp yoktur!” Başını gazeteden kaldırdı. “İşte Türkiye bu!” dedi. “Bir İngiliz gazetesinde böyle bir haber...”

Birden Muhittin: “Sen de Türkiye’yi taşra olarak görenlerden mi oldun yoksa?” dedi. “O haber son günlerde sık sık tramvay kazası olduğu için verilmiş!”

Refik: “O Türkiye’yi taşra değil, fethedilmemiş bakir toprak olarak görüyor!” dedi.

Ömer: “Yok, canım! Siz de neler diyorsunuz!” diye mırıldandı.

“Hadi, gidelim. Sen de çıkıyordun, değil mi?”

Merdivenlerden inerken Perihan’a rastladılar. Refik, Perihan’ın yüzünün kızardığını, arkadaşlarının da utanır gibi olduklarını gördü. Fuat Bey’ler gitmişlerdi. Her zamanki koltuğunda oturan Cevdet Bey gençleri görünce heyecanlandı. Muhittin elini öperken neşelendi. Oturmaları için o kadar ısrar etti ki, oturdular.

Cevdet Bey: “Ee nereye gidiyorsunuz şimdi? Eğlenceye mi?” dedi.

“Onlar gidiyorlar, ben kalıyorum evde,” dedi Refik.

“Tabii, sen kalacaksın. Sen evlisin artık. Sizler nereye gidiyorsunuz, bakalım? Beyoğlu’na çıkanınız var mı hiç?”

Muhittin: “Ben arada bir çıkıyorum!” dedi.

“Haa! Seni gidi seni... Ama fazla da ileri gitme... Ben gençliğimde hiç yapmadım, biraz daha yaşasaydım, eğlenseydim

diyorum şimdi, ama aile, iş önemli, öyle değil mi? Nerede çalışıyorsun sen?”

“Bir inşaat şirketinde.”

“İyi, aferin!” Ömer’e döndü: “Sen de oyalanmadan çabuk bir iş tut. Bak burası Avrupa’ya benzemez. Burası başkadır.”

“Biliyorum efendim!” dedi Ömer. Ayağa kalktı. Cevdet Bey’in eline uzandı.

Cevdet Bey elini öptürürken: “Bak hele şunlara!” dedi. “Hemen kaçıyorlar. Benden öğreneceğiniz çok şey var, daha çok!”

Nigân Hanım: “Pek de yakışıklılar!” diye iç çekti. Galiba Muhittin’e hiç uymayan sözünü düzeltmek isteyerek: “Pek de gençler!” diye ekledi. “Bir gün yemeğe beklerim. Söz verin, tamam mı?”

Osman gene o eski şakayı hatırlayarak gülüyordu. Odadan çıkarlarken küçük torunlardan biri Ömer’e sokularak, “Çat burda çat kapı arkasında, nedir o?” dedi.

Ömer: “Limon mu?” dedi, gülümsedi. “Yoksa o turşu fıçısı mıydı?”

Merdivenlerin eşiğindeyken Refik yukarı kattan inen Perihan’ı gördü. Gövdesini öyle bir yere yerleştirdi ki arkadaşlarının onunla bir daha selâmlaşmak zorunda kalmalarını istemediğini anladı. “Neden böyle yaptım?” diye düşündü. Onlarla birlikte bahçe kapısına kadar yürüdü. Bir akşam gene burada buluşmak, konuşmak için onlardan söz aldı. Nişantaşı Meydanı’nda bayram kalabalığına karışıncaya kadar arkalarından baktı. “Gençliğimi, üniversite yıllarımı onlarla birlikte geçirmiştim!” diye mırıldandı. Döndü, eve doğru yürüdü. İki gün önce yağan kar hâlâ erimemiş, bahçenin bazı yerlerinde, ağaçların dallarında duruyordu. Soğuk, bıçak gibi bir rüzgâr esti. Dallardan kar taneleri döküldü. Refik aceleyle sıcak eve girdi. Sobanın başına geçti, ısındı, sohbete katıldı.

5
Bir Ev Daha

Ayazpaşa'daki apartman katının kapısını açan hizmetçi, Ömer'e yemeğe oturmak için beklenildiğini söyledi. Paltosunu aldıktan sonra, onu iyi aydınlatılmış bir salona soktu. Ömer daha önceden bir kere gördüğü milletvekili Muhtar Bey'le çocukluğunu hatırladığı kızı Nazlı ve milletvekilinin kızkardeşi Cemile Hanım ile bayramlaştı. Sonra Muhtar Bey'in tanıttığı öteki konukla, başka bir milletvekiliyle selâmlaşarak hazır olan sofraya oturdu. Sofraya oturulur oturulmaz, asık suratlı hizmetçi yemeği getirdi ve şundan bundan konuşulmaya başlandı.

Ömer buraya, Cemile Hanım'a, karışık bir miras sorunu yüzünden ortaklaşa sahip oldukları Üsküdar'daki bir evin biriken kirasını almaya gelmişti. Sabah bu amaçla eve telefon etmiş, telefonu açan milletvekili de onu akşam yemeğine beklediklerini söylemişti. Ama yemeğe onu çağırmasına rağmen, milletvekili onunla fazla ilgilenmiyor, arkadaşıyla son siyasi dedikoduları gözden geçiriyordu. Ömer de delikanlının kendisine kalmasından hoşnut olan Cemile Hanım'la sohbet ediyordu. Cemile Hanım ellisini geçmiş, hiç evlenmemiş, neşeli bir kadındı. Ortak tanıdıkları, akrabaları anmaktan hoşlanıyordu.

"Alebru Teyzen'ler Çamlıca'ya taşındılar. Sabri Enişten emekli oldu. Ne yapıyor, biliyor musun? Eski para koleksiyonu! İlk zamanlar eğlence diye başlamış, sonra kendini kaptırmış. Şimdi her gün Kapalıçarşı'ya iniyormuş. Erenköy'deki arsasını satmış. Çünkü gümüş para alıyor durmadan. Alebru Teyzen çok üzülüyor, ama ne yapsın? Alebru Teyzen'i sen hatırlıyorsun, değil mi?"

Ömer bir yandan Cemile Teyze'yi dinliyor, bir yandan milletvekillerinin konuşmasına kulak kabartıyor, arada bir de gözünün ucuyla Nazlı'ya bakıyordu: "Hatırlıyorum tabii!"

"Tabii hatırlayacaksın." Nazlıya döndü Cemile Hanım: "Hatırlamazsın ama, sen de bizimleydin, bir yıl baharda Ihlamur'a

gitmiştik. Kıra eğlenceye, şimdi piknik denen şey... Alebru Teyzen Ömer'i çok severdi... Şimdi de sever ya... Tabii sen onu aramazsın. Niye aramıyorsun bakayım? Büyükleri ihmal ediyorsunuz. Bilseniz onlar sizi gördükleri zaman nasıl sevinirler."

"Vakit olmuyor ki teyzeciğim!"

"Vakit olmuyormuş! Ne diyordum?"

Cemile Hanım zeytinyağlı yemek gelene kadar akrabaları andı, milletvekilleri de siyasetten sözettiler. Zeytinyağlı yemek ortaya konunca Muhtar Bey Ömer'e döndü: "Siz İngiltere'deydiniz, değil mi?" dedi. Sonra dönüp milletvekili arkadaşına baktı. Bakışları, "Gel şu ilginç delikanlıyı birlikte inceleyelim!" diyordu.

"İngiltere'deydiniz! Nasıl oraları?"

"İyi, efendim!"

"Çok güzel! Yani siyasi durum? Bu İtalyan-Habeş harbi için ne diyorlar?"

"Ben siyaseti yakından izleyemedim, efendim!"

"Ah, işte genç kuşak böyle! Benim kız da böyle!"

"Ben siyaseti yakından izleyebildiğim kadar izliyorum baba!" dedi Nazlı.

"Evet, seni beğeniyorum!" dedi milletvekili. Sonra sözlerini unutmak istiyormuş gibi başını salladı. Ömer'e döndü: "Peki bizi nasıl görüyorlar orada?"

"Kimi?"

"Aaa, daha siz Türkiye'yi benimseyememişsiniz! Bizi, Türkiye'yi, bizleri diyorum."

"Bizi hâlâ fesli, haremli, çarşaflı bir memleket olarak görüyorlar..."

"Yaa... Yazık, yazık! Oysa ne kadar çok şey yapıldı!" diye söylendi milletvekili. Bir haksızlığa uğramış gibiydi.

"Önem vermiyoruz, ama çok önemli bu. Biz iyileştik. Şimdi iyileştiğimizi bütün dünyaya duyurmamız gerekiyor!"

“Ama bütün dünya da hasta azizim!” dedi Muhtar Bey. “Bir savaş çıkacak mı?” Bunu Ömer’e bakarak sormuştu, ama galiba ondan cevap beklemiyor, ya da cevabına değer vermeyeceğini biliyordu.

İki milletvekili bir savaş olasılığından, İspanya’daki durumdan, Habeşistan’daki savaştan sözetmeye koyuldular. Cemile Hanım, “Ah, bunların bu bitmeyen siyaseti!” diyen bir ifade takındı. Ömer ile Nazlı da ilk defa birbirleriyle konuşmaya başladılar.

Ömer, Nazlı’ya üniversitede ne okuduğunu sordu. Edebiyat bölümünde okuduğunu öğrendikten sonra da, orada okuyan bir akrabayı hatırlattı. Ama bu Ömer’in baba tarafından bir akrabası olduğu için Nazlı tanımıyordu. Bu kısa konuşmadan sonra ikisi de utanç verici bir şey yapmışlarmış gibi kızardılar. Nazlı, Ömer kızardığı için bir kere daha kızardı, ya da Ömer’e öyle geldi.

Yemeğin sonuna doğru odaya kül renginde bir kedi girdi. Nazlı hayvanı çağırdı, kucağına aldı, okşadı, Cemile Teyze öfkelendi. “Kızım,” diye sözünü ettiği yeğenine hiçbir şey öğretemediğini, kedi tüyünün ne kadar zararlı bir şey olduğunu söyledi. Kedi tüyü ciğerine kaçtığı için hayatı tepetaklak olan bir zenginin başına gelenleri mutsuz zengin için üzüle üzüle anlattı. Ömer de bu sırada Nazlıyı dikkatle inceleyebildi.

Yüzü güzel değildi, ama çirkin de değildi. Alnı genişti, gözleri büyüktü, burnu babasının burnu gibi küçüktü, ağzı da gülünçtü. Yüzünden hep birşeyler hatırlıyormuş gibi bir ifade okunuyordu. Yemekten kalktıktan sonra ellerini göğsünün üstünde kavuşturunca Ömer ona dikkat ettiğini, divanın köşesinde oturan bu kızın varlığından tedirgin olduğunu farketti. Nazlı ellerini kavuşturup otururken, Ömer’e hayran olduğu bir ilkokul öğretmenini, bir de çocukluğunda annesini ziyarete gelen çok güzel bir Alman kadınını hatırlatıyordu. Bu öğretmen de, kocası general olan o soylu Alman kadın da çok akıllıydılar ve ikisi de sık sık ellerini şimdi Nazlı’nın yaptığı gibi göğüslerinin üzerinde kavuştururlardı.

Kahveler gelmeden önce Cemile Hanım içerden getirdiği bir zarfı ve bir sözleşme örneğini elinde sallayarak, Ömer’e, kiralanan

ev ve kiracı hakkında bilgi verdi. Ömer'in dinlememesine ve başka şeylerle meşgul oluyormuş gibi yapmasına aldırış etmeden, bu konuda anlatılması gereken her şeyi içi rahatlayana kadar anlatarak, zarfları ona verdi. Ömer bütün bunları dinlerken koltukta oturan, kedisini okşayan Nazlı'ya bakmamak, Cemile Hanım'ı da dikkatle dinler gözükmemek için milletvekillerine kulak vermeye çalıştı. Muhtar Bey arkadaşına İsmet Paşa ile ilgili bir anısını önemsiz bir şeyden bahseder gibi anlatıyordu.

Muhtar Bey şu anda görevde bulunan İsmet Paşa hükümetini övmeye başladı. Övgüsünün şiddetli yerlerinde dönüp Ömer'e bakıyor, bakışları da sanki, "Lütfen İngiltere'deki dostlarınıza bu hükümeti açıklayın, bu hükümetin nasıl bir hükümet olduğunu anlasınlar!" diyordu. Gene bir haksızlığa uğramışmış gibiydi yüzü. Bir ara heyecanlanarak sordu:

"Peki, siz ne düşünüyorsunuz?"

"Ne hakkında, efendim?"

"İnkılâplar hakkında, Türkiye hakkında, bizim için?.."

"Evet, ben de onlara katılıyorum efendim!" dedi Ömer. Sonra gülümseyerek Nazlı'ya baktı. Bu hareketini aptalca buldu. Muhtar Bey'in bir öfke hareketiyle ceketinin koltuklarını çekiştirdiğini gördü.

"Yani kimlere katılıyorsunuz?" dedi Muhtar Bey. Sonra dudak büktü: "Her neyse! Siz şimdi ne yapacaksınız?"

"Para kazanacağım! Sivas-Erzurum hattında çalışacağım."

"Demek ki önce inkılâba hizmet edeceksiniz. Bu demiryolu çok önemli. Doğu kaynıyor. Bu yapılan demiryolu Türkiye'yi bir bütün yapacak, inkılâbı da doğuya götürecek. Siz önce, demek ki, inkılâba hizmet ediyorsunuz. Böyle söyleyin... Para sonra gelir!" Nazlı'ya bakarak, bakışlarıyla kendisine hak vermesini isteyerek sözlerini bitirdi. "Öyle değil mi?"

Öteki milletvekili: "Bugün günündesin Muhtarcığım!" dedi.

Muhtar Bey ona dönerek: "Ama haklı değil miyim?" dedi ve bir ara heyecanla kalktığı koltuğuna geri oturup, az önceki sohbeti

bıraktığı yerden yakaladı.

Ömer biraz şaşırmıştı. Nazlı'ya ve kucağındaki kediye bakıyor, söylediklerini düşünüyor, anlayış bekliyordu. Az sonra boş boş kıza baktığını farkederek utandı. Bu sırada Cemile Teyze her şeyi yumuşatan bir hatıraya döndü:

"Avrupa'da harbin ilân edildiği seneydi. Rahmetli annen, baban, rahmetli Tevfik Amcan, ben, hep birlikte nasıl olduysa Beyoğlu'na, yok yok, Tünel'e yeni açılan bir lokantaya gittik. Lokanta hoş bir yerdi. Zaten bizim gibi kadınların o zamanlar gidebileceği o çeşit yerler pek azdı. Sen biraz yaramazlık ettin, rahmetli anneni sıktın, ben de, biraz ben kucak yapayım dedim. Aldım seni kucağıma, sallıyorum. Üzerimde de yeni ipek bir elbise var. Sen, hınzır, o yeni elbisenin üzerine, efendime söyleyeyim, edivermez misin? Bir yandan rahmetli annen görüp de sıkılmasın diye seni kucağıma, lekelerin üzerine bastırıyorum, bir yandan da..." kıkırdayarak gülmeye başladı.

Ömer de gülmeye başladı. Gözünün ucuyla Nazlı'ya baktı. Yüzünün çirkin bir hikâye dinlemişmiş gibi buruştuğunu görünce bu hatırayı anlattığı için Cemile Hanım'a kızdı. Sonra birden bir şey hatırlamışmış gibi suratını astı ve ayağa kalktı.

"Ben kalkayım artık!" dedi.

Önce beklediği gibi ona karşı koydular. Sonra arkasından geldiler. Salonun kapısından geri dönen milletvekili seslendi:

"İnkılâpları unutmayın. İnkılâpları hiçbir zaman unutmayın. Önce devlet, sonra kendi isteklerimiz! Öyle değil mi? Teyzenize ve eniştenize de selâmlarımı söyleyin!"

Cemile Hanım da Bakırköy'de oturan teyze ile enişteye selâm söyledi. "Bir daha gel. Bak, bir daha gelmezsen darılırım. Bugün de zaten bunun için geldin!" Ömer'in elindeki zarfları gösteriyordu. Sonra pişman oldu: "Yok, yok, şaka söyledim!"

Ömer, teyzeye birşeyler söylüyordu, ama dikkatini kapının önünde kıpırdanan, kucağındaki kedisini okşayan Nazlı'ya verdiğini de biliyordu. Birden, "Ben bir fatih olacaktım!" diye mırıldandı.

Nazlı'nın da elini sıktı. Kedinin alnını okşadı. Merdivenleri inerken, "Evet, bir fatih olacağım!" diye yeniden mırıldandı. Cemile Hanım arkasından paltosunu giymesi, üşütmemesi için sesleniyordu. Dışarda soğuk bir rüzgâr vardı. Gümüşsuyu Hastanesi'nin önünde askeri bir araç durmuştu. İki erin omuzuna girmiş olan bir üçüncü er topallaya topallaya merdivenleri çıkıyordu. Ömer bir taksiye binip Bakırköy'e gideceğini söyledi.

Yolda şu uzun günü düşündü. Sabah eniştesiyle teyzesiyle olurmuş, kurban kesimini seyretmiş, öğle yemeğini bir akrabasında yemiş, öğleden sonra Refik'i görmüştü. Bayramı kutlayan İstanbul'da, büyük hareketli ailelerde, sıcak geniş salonlarda sakınılması, uzak durulması gereken bir şey vardı. Günü hatırladıkça içinde bir şey kırmak, ne olduğunu çıkaramadığı bir düzeni altüst etmek isteği uyanıyordu. "Bu uyuşuk, rahat, hımbıl yumuşaklığa, bu tutkusuz aile hayatına kendimi bırakmayacağım. Bunların yerine ne yapacağım?" Gerinerek esnedi.

6
Hayatta Ne Yapmalı?

Akşam yemeğinde ahçı Nuri'nin üç arkadaş için yaptığı sahanda İzmir köftesini yemişler, aile sohbetine katılmışlar, herkesi eğlendirmişlerdi. Sonra gene çalışma odasına çıkmışlar, gevezelik etmişler, ama asıl istedikleri şeylerden sözedememişlerdi. Refik gerçek sohbetin, herkes yattıktan, boşalan oturma odasına inildikten sonra başlayacağını düşünüyordu. Eskiden de böyle yaparlardı. Herkes yattıktan, uzun poker saatlerinden sonra aşağıya inerler, semaveri kurarlar, konuşurlardı. Muhittin bir kere bunu 19. yüzyılın Rus aydınlarıyla Puşkin'in hayatı hakkındaki bir kitaptan okuduklarıyla karşılaştırmıştı.

Kapının önündeki tıkırtılı saatin gongu vurmaya başladı. Ömer gerinerek ve havaya kalkan kolundaki saati görmek için, başını ileri doğru uzatarak esnedi. Sonra yeniden karıştırdığı kitaba döndü. Muhittin koltuğun kenarında parmaklarıyla trampet çalıyor, merdivenlerde ayak sesleri duyuluyordu. Bir süre sonra gene saatin tıkırtısından başka bir şey duyulmaz oldu.

Refik: "Haydi aşağıya inelim!" dedi.

Gürültü etmemeye çalışarak aşağı indiler. Refik ara kapıdan, dar merdivenlerden geçip mutfağa indi. Nuri'nin semaveri kurmuş olduğunu görerek keyiflendi. Büyük tepsiyle birlikte fokurdayan aracı yüklenip oturma odasına çıktı. Muhittin, Cevdet Bey'in her zaman oturduğu koltuğa oturmuştu.

Ömer eşyayı inceleyerek odalarda geziniyordu. Elinde bir sigarayla sedef eşyaların ve piyanonun durduğu odadan çıkarken: "Bu evde hiçbir şey değişmiyor!" dedi. Semaveri görerek heyecanlandı. "Sakın, ama sana şey ettiğimi sanma!"

Refik semaverin bir türlü ısınmayan sohbeti birdenbire ve istediği gibi fokurdatmaya başladığını anlayarak gülümsedi: "Demek, öyle düşünüyorsun?" dedi. Sonra Muhittin'i de bu havaya sokmak için: "Sen ne düşünüyorsun?" diye sordu.

Muhittin: “Bu evden de fazla hoşlanmadığımı biliyorsun!” dedi.

Refik her şeyin istediği gibi başladığını kesinlikle anladı. Gülümseyerek: “Evet, bu evden hoşlanmadığını biliyorum!” dedi. Başka bir şey söylemiş olmak için de: “Sen zaten şiirden başka neden hoşlanırsın ki?” diye ekledi.

Muhittin: “Kadınlardan, eğlenceden, zekâdan...” dedi.

Ömer onun karşısına oturdu: “Zekânı da göstermekten. Kitabın ne zaman yayınlanıyor?”

“Sen de hep bunu soruyorsun! Yakında... Bekliyorum!”

“Peki, başka ne yapıyorsun?”

“Mühendislik. Büro çok vaktimi alıyor! Yorgun, eve dönüyorum. Bazan Beyoğlu’na çıkıyorum. Beşiktaş meyhanelerinde de tanıdıklarım var! Evde şiir yazıyorum. Yetiyor bunlar!”

Ömer birden: “Bakalım, bana yetecek bir şey bulabilecek miyim?” dedi.

Refik: “İşte Muhittin şair ve mühendis!” dedi. “Hatırlıyor musun, sen bir zamanlar kendini Dostoyevski’ye benzetirdin. O da mühendis olduğu için...”

Ömer: “Hayır, aslında, o da onun gibi biraz şeytansı olduğu için benzetirdi galiba!” dedi.

Muhittin güldü. Kendisinden sözedilmesinden, özelliklerinin tartışılmasından hoşlanırdı.

Refik onu sevindirmek isteyerek: “Sonra, Muhittin, sen bir zamanlar kör olacağını da söylerdin!” dedi. “Tabii, en önemlisi, otuz yaşında iyi bir şair olamamışsan kendini öldüreceğini söylemen!”

“Evet, o zamanlar ağzıma gelen her şeyi söylerdim, ama inan ki, o şairlik ve kendimi öldürmek hakkında söylediklerim doğrudur!”

Ömer: “Breh, breh, breh!” diyerek güldü.

Muhittin ona: “İnanmak zorunda değilsin?” diyen bir bakışla baktı. İddiasına, kanıtlamaya kalkışmayacak kadar bağlıymış gibi kendinden emin bir tavırla “Sen gül bakalım!” dedi.

Refik her şeyin yolunda gitmesinden hoşnuttu. Dolaplardan bardaklar çıkarıyor, şekerliği tepsiye koyuyor, çayın demine bakıyor, hiçbir şey eksik olmasın istiyordu.

Ömer: “İçki de getirsene içki,” dedi.

“Bir şey yoktur ki bizde! Babamın çilek likörleri var. Bayramlarda biraz içer...”

“Neyse, boşver!” Ömer, Muhittin’e döndü; “Sen içiyor musun?”

“Arada bir.”

Refik: “Bir gün bana geldiydi. Eylülde galiba değil mi? İyice sarhoştu!”

“İçmek lâzım canım, içmek lâzım,” dedi Ömer.

“Niye?”

Ömer: “İçmek lâzım çünkü içki...!” diyerek Refik’e döndü:

“Ne güzel kokuyor çay!” dedi. Yeniden Muhittin’e döndü: “Çünkü bu iyi bir şeydir!”

“Bundan sonra herkes kendi çayını kendisi alır!” dedi Refik.

“Niye iyi bir şeymiş?”

Ömer: “Peki, söyleyeceğim!” dedi. Yüzünde, “Artık günah benden gitti!” diyen bir anlatım vardı. “Çünkü içki insanı günlük hayatın ötesine geçirir. Yüzeysel şeyleri aşmasına yardımcı olur!”

Heyecanla ayağa kalktı. “Sıradan, bayağı hayatın korkunçluğunu insan anlayabilir!”

Muhittin: “Neler varmış yahu sende!” dedi. “Otursana!”

“Sana bayramda söylemiştim böyle olduğunu!” dedi Refik.

“Bende çok şey var ya! Avrupa’dan çok şey öğrendim. Burada hımbıl bir insan olamam artık. Azla yetinemem. Avrupa’da öğrendim... Bir hayatım olduğunu, sonra öleceğini öğrendim!”

“Bunları bilmiyor muydun?” diyerek Muhittin güldü.

Yemek masasına doğru yürüyen Ömer birden durdu. “Bunları öğrendim. Senin anlamadan alay ettiğin bu şeylerin ne demek

olduğunu öğrendim. Bu hayatta birşeyler yapmalı. Onu doldurmak. Her şeyin ötesine geçmeli... Birşeyler yapmalı. Bu yaptıklarını insan başkalarına duyurmak... Sıradan bir hayat istemiyorum ben!”

“Ama demin bana ‘breh, breh, breh’ yapıyordun?”

“Doğru! Ama yanlış anlama. Şairlik için bunlar değer mi? Böyle düşündüğüm...”

“Demek değmez ha!” dedi Muhittin.

Ömer yemek masasının üzerinde duran semaverin küçük musluğunu açtı. “Değmez!” dedi, “Ya da benim görüşüme göre...”

“Peki, senin ne yapacağını öğrenmek isterim!” dedi Muhittin. Elleri gene koltuğun kenarında trampet çalıyordu.

“Sivas’a gidip para kazanacağım!” Neredeyse bağırmıştı. “Para kazanacağım! Bu parayla her şeyi ele geçireceğim! Her şeyi...” Kendisinden korkmuşmuş gibi birden durdu: “Alayla bakıyorsun. Beni çok ateşli buluyorsun, değil mi? Ya da... Evet, evet, çok ateşliyim.” Elindeki çay fincanını yan yolda bir sehpaya bıraktı. Sanki ellerini hareket ettirmeden içindekileri dökemezmiş gibi, birkaç tuhaf el kol hareketi yaptı. Bunların farkına vararak gülümsedi: “Sinirliyim bugünlerde,” dedi. “Çünkü, İstanbul’da gördüğüm bu uyuşuk, yumuşak aile havasına kapılmaktan korkuyorum!” Refik’e döndü: “Sakın üzerine alınma! Böyle bir şeye kapılırsam, yapacaklarımı yapamadan ayağıma terliklerimi geçirip sıradan bir hayata başlamış olurum!” Bunu söylerken gözünün ucuyla Refik’in ayağına bakmış, galiba ayakkabı giydiğini görünce rahatlamıştı. “Oysa ben ne kadar çok şey yapmak istiyorum! Zengin ve dolu yaşamak istiyorum. Kim demişti bunu? Zengin yaşamak, sonra gerçekten zengin olmak, her şeyi elde etmek!” Ezberlediği bir şeyi sıkıntıyla tekrarlıyormuş gibi mırıldandı: “Kadınları, parayı, herkesin hayranlığını kazanmak istiyorum...” Çay fincanını hatırlayıp aldı. Gelip az önce oturduğu yere oturdu.

“Peki şairliği niye küçümsüyorsun?”

“Çünkü şairlik sessiz bir iş. Şiirle neyi kırıp döker, neyi ele geçirebilirsin ki? Sabırla bekleyeceksin... Hah! Eskiden öyle derlerdi.

Sabrın sonu selâmet. Ben buna inanmamayı öğrendim işte! Sana sabırlı olmayı öğretenlere inanma! Ben yalnızca kendime inanıyorum!”

Muhittin: “Bunlar yeni düşünceler değil ki...” dedi.

“Evet, sen bunları kitaplarda okumuş olabilirsin! Ben senin kadar belki okumadım, ama bunları biliyorum. Bunları ben de senin gibi bir yerde okusaydım ‘düşünceler’ der geçerdim. Ama benim için böyle değil. Benim için bunlar yaşanan şeyler! Benim için her şey bunlar.”

Muhittin birden: “Evet, seni anladığımı sanıyorum!” dedi.

“Ama bunları ben doğru bulmuyorum! Bu kadar hırslı olmak seni nereye götürecek?”

“Düşünmedim. Ama söylediğim şeylere yönelmek istiyorum.”

Ömer birden Refik’e döndü: “Niye içki yerine bu çayı içiyoruz, anlayamıyorum?”

“Evet, sinirlisin sen; benden sinirli olmuşsun,” dedi Muhittin.

“Ama bu hırs sonunda seni yakar, yıkar, kötürüm eder!”

Refik: “Sana likör getireyim mi?” dedi.

“Yok, yok, getirme. Yıkılır mıyım? Öyle mi diyorsun?” Ömer ayağa kalkmış, sakin sakin odanın içinde yürüyordu.

Muhittin: “Evet!” dedi. Ama Ömer’in eşya arasında gezinen gövdesini görünce: “Bilmiyorum,” dedi.

Gövde sanki, “Bakın ben ne kadar yakışıklı ve akıllıyım!” diyordu. “Böyle biri hiç yıkılır mı?”

Bir sessizlik oldu. Muhittin kalkıp yeni çay doldurdu. Ömer, Refik’e son yıllarda açılan kitapçıları sordu. Refik birşeyler anlatmaya koyuldu. Söze Muhittin de karıştı. Cahit Sıtkı diye bir şairden sözetti. Galatasaray’dan ve Beşiktaş meyhanelerinden tanıyordu onu. Çirkin bir yüzü olduğunu, utangaç olduğunu, Peyami Safa’nın övgüsüyle parladığını söyledi. Beyoğlu meyhanelerinden fazla hoşlanmadığı için, öteki genç şairleri tanımadığını da söyledi. Beyoğlu’ndan, son

dört yılda bu caddenin ne kadar değiştiğinden konuşmaya başladılar, ama herkesin bu konularla değil, az önce konuşulan şeylerle ilgilendiği hareketlerden, hiçbir şeyi gizleyemeyen sözlerden anlaşılıyordu. Beyoğlu, dükkânlar ve değişen İstanbul üzerine sohbet uzun sürdü, ama hiçbir iz bırakmadı.

Yeniden bir sessizlik başlayınca, Muhittin üflediği sigara dumanına bakarak: “Demek, öyle düşünüyorsun ha...” dedi.

“Evet, bence yapılması gereken şey budur!” dedi Ömer. “Sıradan şeylere, sıradan bir hayata her zaman karşı koymalı. Ama bu yetmez. Gürültü patırtı etmeli. Her şeyi ele geçirmeli... Aynı şeyleri söylüyorum!” Çürütülemeyecek düşünceler ileri sürdüğü için özür diler gibi yaptı. “Günlük hayatın çekiciliğinden, küçük mutluluklardan insan kaçınmalı!” Gövdesiyle sanki gene meydan okumak, söylediklerini desteklemek istiyormuş gibi ayağa kalkıp semaverden çay doldurdu.

Muhittin: “Evet, evet, bunlar büyük laflar!..” dedi.

Ömer elindeki fincanı tepsiye bıraktı: “Sana bir şey söyleyeyim mi? Ama korkmayacaksın. Ben... ben uyuz bir Türk olmak istemiyorum!”

Muhittin: “Yaa!” dedi.

Sanki bir tabanca patlamıştı.

Muhittin bir Refik’e, bir Ömer’e bakıyordu. “Neler söylediğinin farkında mısın yahu?” dedi.

Sözünden Ömer’in kendi de korkmuştu galiba. Semaverin musluğuyla, bir türlü dolduramadığı çay fincanıyla oynuyordu. Dönüp Muhittin’e baktı. Bakışları, “Şakaydı canım bu dediğim!” diyordu. Yeniden fincanına döndü. “Bunun gibi bir şeyi bana Sait Nedim Bey’in karısı Atiye Hanım söyledi!” dedi. “Dönüş yolculuğunda beraberdik. Sana anlatmış mıydım, Refik?”

Muhittin: “Sen sözlerini açıkla! Ne demek istediğini söyle...” diye bağırdı.

Ömer: “Muhittin, Muhittinciğim, biz dost değil miyiz seninle?” dedi. “Kaç yıllık arkadaşımsın benim!”

“Evet, ama, bu kadarını beklemiyordum!”

Ömer çay fincanını sehpaya bıraktı. Muhittin’in yanına oturdu. Elini gene şefkatli, hoşgörülü bir ağabey gibi Muhittin’in omuzuna koydu: “Ben bir şey demiyorum ki, Muhittin! Şu hayatı nasıl iyi doldurabilirim, onu araştırıyorum.” Sonra birden elini onun omuzundan çekerek Refik’e döndü: “Ah, hoşgörü Türkiye’de yok!” dedi. “Hoşgörü çok önemlidir! Sen ne diyorsun?”

Refik bir şey söylemesi gerektiğini hissederek: “Şu günlük hayat dediğin şey niye yüzeysel ve basit olsun?” dedi. “Küçük mutluluklar diye küçümsediğin şeylerden niye insan kendini sakınsın? Günlük hayatın da kendine göre gösterişsiz bir şeyi... bir şiiri var.” Utanıyordu söylediklerinden.

“Sen Perihan’ı düşünüyorsun değil mi, Perihan’ı?” diyerek Ömer heyecanlandı. “Haklısın Perihan çok...”

Refik kızardı: “Hayır, onu düşünerek söylememiştim.”

“Seni anlıyorum. Perihan gibi bir kadın kolay bulunmaz!” diyerek Ömer onun sözünü kesti.

“Hayır, ondan sözetmiyorum. Ben alçakgönüllü olunabileceğini söylüyorum!”

Birden Muhittin bir kahkaha attı: “Alçakgönüllülük? Peki ya bu salon? Ya bu eşya?” Eliyle bütün salonu, piyano odasını, sedef takımları, eşyayı gösteriyordu. Bir kahkaha daha atarak: “İnsan bunların arasında nasıl öyle olur? İnsan bunların arasında, kızma ama ve o senin güzel karınla nasıl alçakgönüllü olabilir ki?.. Kah, kah. Kızmıyorsun, değil mi? Eğer alçakgönüllülükse senin istediğin onu benim yaşadığım çevrede gerçekleştirebilirsin. Ben yapabilirim onu.” Gövde gösterisi sırasının kendisine geldiğini düşünüyormuş gibi ayağa kalktı. “Ama ben alçakgönüllülükten hoşlanmıyorum. Ben ne kadar zeki olduğumu göstermek istiyorum. Bu konuda Ömer ile anlaşıyoruz! Ama, bu konuda!”

“Peki, sen benim gibi bir Rastignac olmak niye istemiyorsun?”

“Ne, ne, ne dedin? Rastignac! Haaa Balzac mı okuyorsun? O herife mi özeniyorsun?”

“Hayır, bu benim buluşum değil!” dedi Ömer. Özür diler gibi bir hali vardı. “Bu da Sait Bey’in karısı Atiye Hanım’ın sözü...”

Muhittin sinirlenerek: “Ne aile be!” dedi. “Sana çok şey öğretmişler!”

Ömer heyecanlanarak ayağa kalktı: “Arkadaşlar, beni anlıyor musunuz? Ben bu hayatı dolu, zengin yaşamak, her şeyi ele geçirmek gerektiğini söylüyorum. Beni anlıyor musunuz? On yıllık arkadaşınızım ben sizin! Bana öyle bakmayın. Biliyorum, bu halimde biraz belki sapıklık var. Evet, ama, ne istediğimi biliyorum. Bir hayatımız var. Onu nasıl yaşayacağımızı düşünelim. Kimse düşünmüyor bunu!” Muhittin’e baktı: “Sen her şeyi şairliğinle açıklamak istiyorsun. Yeterli mi bu? Sabır ve şiir... Bu kadar mı her şey? Zekânı göstereceksin... Bekleyeceksin. Neden peki?” Refik’e döndü: “Sen de bu rahat ev ve günlük hayata kapılmak üzeresin. Bir şey demiyorum. Bunu değiştir de demiyorum. Ama beni anlıyor musunuz? Çünkü bazan bakışlarınızdan korkuyorum.”

“Korkma, korkma canım bizden!” dedi Muhittin.

“Kaç yıllık arkadaşız biz!” dedi Ömer. Muhittin’e doğru yürüdü. Karşısında ayakta durdu: “Gel, öpeyim seni!” dedi.

Muhittin: “Sarhoş gibisin yahu!” dedi, ama ayağa kalktı. Duygulanmış gibiydi. Birbirlerine sarıldılar, gülüşerek öpüştüler.

Refik de duygulandığını düşündü. İçinden onlara, şakaya katılmak geldi, ama yerinden kalkmadı. Az önce söylediği sözleri, Perihan’ı, arkadaşlarının Perihan’ı nasıl gördüklerini düşünüyor, utanıyordu.

Ömer: “Okul yıllarında yaptığımız gibi!” diye bağırdı.

Refik de ayağa kalkmıştı: “Hatırlıyor musunuz yahu, bir gün mukavemet dersinde...” Arkadaşlarının kapıya doğru baktıklarını görerek döndü: “Aa babam!” diye mırıldandı.

Cevdet Bey de onları görünce şaşırdı. Üstünde mavi beyaz çizgili bir pijama ve uzun bir hırka vardı. Kapının önündeydi. Galiba önce saklanmak istemiş, sonra bunu yapamayacağını anlamıştı. Gecenin bu saatinde, eğlence bulduğu için sevinçliydi. Ağır ve ezberlenmiş adımlarla kendi koltuğuna doğru yürüyordu.

“Hayırlı akşamlar, delikanlılar, uyuyamadım, hayırlı akşamlar.”

“Efendim, yoksa çok mu gürültü yapıyorduk?” dedi Ömer.

“Yok, yok. Yaşlılıktan! Midem de bir tuhaf. Akşam çok yedim galiba.” Utanarak ekledi: “Güzel değil mi pijamalarım?”

“Yaa, çok güzel!” dedi Muhittin. Alaycı bir anlatım vardı yüzünde.

“Ne konuşuyordunuz siz?” dedi Cevdet Bey. Gövdesini sevgili koltuğuna dikkatle yerleştiriyordu. “Ne konuşuyordunuz, söyleyin bakalım!”

Ömer: “Hayatta ne yapmalı, diyorduk!” dedi.

“Bak hele! Ne yapmalıymış?”

“Daha karara tam varamamıştık,” dedi Ömer.

“Bundan kolay ne var? Hayatta çalışmalı, sevmeli, yemeli, içmeli, gülmek!..”

“Ama amaç ne olmalı? Biz bunu tartışıyorduk?”

Cevdet Bey elini kulağına götürdü: “Amaç mı diyorsunuz?”

Refik: “Yani asıl hedef ne olacak, bunu söylüyorlar baba!” dedi.

Cevdet Bey hınzır bir tavırla: “Onlar söylüyorlar. Ama sen? Sen bu işlere çok fazla karışma. Sen evlendin. Artık senin asıl amacın bellidir. Evin ve işin... Peki, başka ne diyordunuz, bakalım?”

Ömer birden hatırladı: “Ben bir de Sait Nedim Bey’den sözediyordum. Babası Nedim Paşa’yı tanıyormuşsunuz. Hatta düğününüz, galiba Nedim Paşa’nın konağında...”

“Evet, evet!” dedi Cevdet Bey. “Onun konağında olmuştu.” Galiba biraz canı sıkılmıştı. “Refik bana aşağıdan bir zahmet meyve

getirsene!" dedi. "Bir portakal soy da getiriver!"

"Sait Nedim Bey'i trende görmüştüm."

"Sen onu bırak. Bir iş buldun mu, bana onu söyle bakalım!" dedi Cevdet Bey. "Bir iş bul çabuk. Bir de kız. Maşallah yakışıklısın, iyi de okumuşsun. Evet, iyi bir iş, iyi bir kız. Sorunuza işte cevabım. Hayatta önemli olanlar bunlardır."

Refik merdivenlerden mutfağa indi.

7
Yola Çıkmadan Önce

Ömer öğle uykusundan kalktı, saatine baktı. “Ne kadar uyumuşum!” diye düşündü. “Nazlı’ya geç kalıyorum!” Merdivenleri indi. Pencereden konağın arka bahçesini, yeşillikleri neşelendiren bahar ışığını gördü. Uzaktan deniz gözüküyordu. Bakırköy’ün önünden bir mavna geçiyordu. “Kemah’a gideceğim!” Sivas-Erzurum hattında çalışmaya karar vermiş, bir şirketle anlaşmış, Kemah ile Erzincan arasındaki bir tünelde çalışmak için bir anlaşma imzalamıştı. Bu anlaşmaya göre kendisi de işe sermaye katacaktı. Bu sermaye için şimdilik yeterli parası vardı, ama sonra sıkışacağını düşünüyor, Cemile Teyze’nin kirasını aldığı evi, sonra aynı yerdeki başka bir arsayı, Kapalıçarşı’daki bir dükkânı satmak istiyordu. Bunun için Cemile Teyze’ye gitmesi gerekiyordu.

Eniştesi salonun bir ucunda komşuyla bezik oynuyordu. Ömer’i görünce: “Uyandın mı?” dedi. Sonra komşuya döndü: “Vidonuzu görüyorum, efendim!”

Teyze yün örüyor, arada bir pencereden dışarı bakıyordu. O da: “Uyandın mı?” dedi.

“Ben gidiyorum, geç kaldım!” dedi Ömer. “Uyuşmamak,” diye düşündü, esnedi. “Bir havaya kapılmamalı, buna çok dikkat etmeli!”

“Cemile Hanım’a mı?” dedi teyze.

“Evet, onunla şu ev ve arsalar hakkında konuşmak istiyorum!”

“Enişten de görürdü o işleri!” dedi teyze. “Neyse, selâm söyle. Cemile’nin yeğeni nasıl? Neydi onun adı?”

“Nazlı! Hadi, teyzeciğim, geç kalıyorum. Akşama gelirim!”

Teyze fırsat çıktığı için sevinerek onu yanağından, eskiden rahmetli annesinin de öptüğü yerden öptü. Ömer akan zamanı farketti. Hızlı hızlı yürüyerek bahçeyi geçti. Bir faytona bindi. Sonra istasyonun önünden bir taksi çevirdi. Yolda İstanbul’dan uzaklaşmak zorunda kaldığı için hüzünlendi, ama tasarılarını kendi kendine

tekrarlayınca rahatladı. Yalnız tatillerde değil, her gün komşusuyla bezik oynayan eniştesini, durmadan yün ören teyzesini düşünerek, “Onlar gibi olmamalı!” diye mırıldandı.

“Refik gibi de olmamalı. Muhittin gibi sabırlı da olamayacağıma göre...” Araba köprüyü geçerken Nazlı’yı düşündü. Onu bir ay önce gördüğü zaman konuştukları şeyleri hatırladı. “Niye arada bir öyle kızarıyordu?” diye düşündü. “Bir milletvekilinin kızı. Bir milletvekili fatih olma yolunda insana neler sağlayabilir?”

Kendini Nazlı’nın kocası ve o milletvekilinin damadı olarak düşündü. Ankara’da yeni yeni ihaleler alıyor, çok para kazanıyor, ona ve karısına hayran oluyorlar, arkasından da ‘Şu Ömer Bey hiçbir şeyle yetinmez’ diyorlardı. Birden düşüncelerinden utanarak: “Ne ayıp şey! Ne saçma şey!” diye mırıldandı ve güldü. Sonra Cemile Teyze’ye dükkânlar ve arsalar için söyleyeceklerini tasarlamaya başladı.

Kapıyı Cemile Teyze açtı. Ömer’i gene neşeyle karşıladı, daha önce gelmediği için çıkıştı, teyzesini ve eniştesini, hava günlük güneşlik olmasına rağmen yolda üşüyüp üşümediğini, kahvesini nasıl istediğini sordu. Ömer’in cevaplarını dikkatle dinledi, hizmetçinin izinli olduğunu söyledi, kahve pişirmek için mutfağa gitmeden önce de biraz hizmetçiden yakındı. Ömer, kadının arkasından bakarken, “Ee, Nazlı yok mu?” diye söylendi.

Kahvelerini içerlerken havadan sudan konuştular. Ömer, Cemile Hanım’ın sorması üzerine teyzesinin ve eniştesinin sağlığını, günlük hayatlarını anlattı. Cemile Hanım da kendi sağlığından yakındı. Tombul kollarını göstererek romatizmalarından çektiklerini anlattı. Sonra Ömer’in beklediği gibi bir sessizlik başladı. Teyze uzun uzun iç çekti.

Bunun üzerine Ömer çabuk çabuk anlattı: Kemah’a gidiyordu, bir yıla kalmadan yüklüce bir paraya ihtiyacı olacaktı. Cemile Teyze’sinden dükkânlara, ortak oldukları eve, arsalara alıcı bulmasına yardımcı olmasını rica ediyordu.

“Aman, her şey öyle satılır mı?” dedi kadın.

“Şimdi satılmayacak, teyzeciğim. Sonra satılması gerekecek!”

“Satmak iyi bir şey değildir. Rahmetli babam, bir kere mülk satmaya başladın mı sonu gelmez, derdi.”

“Ben bunları yemek için satmayacağım ki!” dedi Ömer.

“Sermaye etmek için satacağım.”

“İyi değildir, iyi değildir!” diye mırıldandı kadın. Ama sonra elinden gelen yardımı da yapacağını söyledi.

Ömer, “Ben buraya niye geldim?” diye düşündü. “Bu kadın bana hiçbir zaman yardım edemez. Ben buraya... Yoo, niye olmasın? Erenköy’ü iyi tanır...”

“Oğlum, Kemah nerede?”

“Erzincan’da.”

“Soğuk olur oraları.”

“Önümüz yaz!”

“Gene de sen kalın birşeyler almayı ihmal etme!” dedi Cemile Hanım. Sonra Erzurumlu bir uzak akrabasını anlatmaya başladı. Çayı elden ele dolaştırdıkları bir kocaman şeker parçasını yalaya yalaya içtiklerini söyledi. Sonra çay demlemek için mutfağa koştu.

Ömer odaya giren kül rengindeki kediyi gördü, ayağa kalktı. “İstanbul’dan gidiyorum!” diye düşündü, ama içinde arabadayken uyanan hüzün uyanmadı. Uyku mahmurluğundan kurtulmuş, hırsını bulmuş, bir fatih olması gerektiğini kesinlikle anlamıştı. “Bu hayatta çok şey yapılabilir!” diye mırıldandı. Kedi onu gözünün ucuyla süzerek yaklaştı, bir koltuğun üzerine bir hamlede sıçradı, yastığı kokladı, kıvrılıp yattı. “İstanbul’un da ama, tadını çıkaramadan gidiyorum!” Odanın içinde aşağı yukarı yürüyordu. Birşeyleri kırıp dökmek için sabırsızlanarak: “Hangi tat?” diye söylendi. “Londra’dayken İstanbul’u hiç de iyi düşünmezdim!” Pencereden dışarı, Boğaz’a bakıyordu. “Evet, İstanbul’u sevgiyle düşünmezdim, ama şimdi görüyorum ki, burada dostluklar var, bazı insanlar, yakınlar, tanıdık bir koku, gövdemi saran ılık bir hava var!” Bu doğruydu. Pencereden öteki duvara doğru yürüyordu. Bir kütüphane

ve üstüste yığılmış kitaplar gördü. “Sözgelimi şu kız var! Ne okuyor acaba?” Kediyi gördü. “Ama burada kalırsam uyuşabilirim de. Para lâzım bana!” Bu da doğruydu. Geri dönüp pencereye doğru yürüdü. “Para kazanmak için İstanbul’dan kaçıyorum, ama İstanbul’u fethedeceğim.” Üsküdar’ın üstünde iki bulut kümesi vardı. “Belki de bu fatihlik denen şeyi abartıyorum, özeniyorum. Sakın, Avrupa’da öğrendim dediğim şeyler saçma şeyler olmasın?” Gene geri dönmüş duvara doğru yürüyordu. “Ama yok! Tutkularım var benim. Başkalarına benzemiyorum. Cesaretim var! Nerede kaldı şu kadın?” Ayak sesleri duyarak geri döndü. “Çayı getiriyor!”

Kapıya döndü, dalgın dalgın baktı: “Aaa, Nazlı bu!”

“Kusura bakma, çıkamadım, komşu çocuğuna İngilizce öğretiyordum,” dedi Nazlı.

Ömer yüzünün alıklaştığını farkederek gülümsedi: “Tabii, tabii. Demek İngilizce öğretiyorsun?”

Nazlı: “Odanın içinde aşağı yukarı yürüyordun galiba!” dedi.

Ömer kızın boynunun uzunluğuna şaşarak: “İstanbul’dan ayrılıyorum üç gün sonra!” dedi.

“Yaa! Nereye gidiyorsun?”

“Kemah’a!”

Nazlı, kedinin yattığı koltuğa oturmuş, kediyi kucağına almıştı. “Doğuya gidiyorsun demek?”

Ömer birden: “Sana Montesquieu gibi doğudan mektuplar yazayım mı?” dedi. Şaşkınlaştı. “Yok, yok o İran’dan mektuplardır değil mi? Hayır, o da değil. Bir İranlının mektupları... Sen okumuş muydun?”

“Okumuştum!” dedi Nazlı. Yüzünden bir şey anlaşılmıyordu.

“Çok okuyorsun galiba!” dedi Ömer. Sonra bir şey hatırlamış gibi oldu: “Ben yaşamak gerektiğine inanıyorum!” diyerek ayağa kalktı. Çok aptal buluyordu kendini.

“Evet, ama sen bir erkeksin!” dedi Nazlı.

Bu sırada teyze içeri girdi. İki gencin konuşmasında hemen hayran olunacak birşeyler bulmuştu galiba. Bir gölge gibi, varlığını duyurmamaya çalışarak, sessizce bir köşeye oturdu, ama Ömer onu farketmişti. Sözlerinin onun tarafından dikkatle dinlendiğini anlıyordu.

“Doğru! Senin işinin ne kadar zor olduğunu biliyorum. Burada kadınlara dünya gerçekten cehennem. Sizleri evlerin içine mahkûm ediyorlar!” Bunları Cemile Hanım’a bakmadan söylemişti.

“O kadar da değil. Sonra insan bu sınırları zorlayabilir!” dedi Nazlı.

Ömer, “Aman, ne kadar akıllı!” diye düşündü. “Bir kişiliği var... Şu söz: ‘Sınırları zorlayabilir...’ Herkesin söyleyemeyeceği bir şey bu. Üstelik sevimli de.” Kendini bayağı buldu.

“Sonra bizde inkılâplar yapılıyor!..” dedi Nazlı. “Bazı bakımlardan çok ileriyiz!”

“Evet!” dedi Ömer.

“Sen ama, galiba inkılâpları küçümsüyorsun!”

“Yok, yok! Sakın şey sanma. Ben kendi hırslarımı...”

“Aaa, ne biçim şeyler söylüyorsun misafire!” diyerek Cemile Hanım Nazlıyı payladı.

Ömer birden: “Ben kendimi bir fatih olarak görüyorum!” dedi.

Gene Cemile Hanım cevap verdi: “Ama o İstanbul’u aldığında daha gençmiş. Ne yakışıklıdır değil mi? Sen de yakışıklısın maşallah!” Eliyle tahtaya vurdu.

Ömer konuşmanın daha da bayağılaşmasından korktu. “Evet, akıllı ve sevimli!” diye düşündü. Daha çok konuşmak istemiyor, çayını içip hemen kaçmak geliyordu içinden.

Cemile Hanım: “Şimdi kocaman gençler oldunuz, ciddi ciddi konuşuyorsunuz, ama ben sizin bu kadarlığınızı da biliyorum!” dedi, güldü. Nazlı’nın çocukluğuyla ilgili bir anısını anlattı. Sonra bir yenisine başlamıştı ki Nazlı öfkelendi:

“Aman, halacığım, siz de herkese bunları anlatırsınız.”

“Ömer herkes değil ki. Peki, peki, ben çay getireyim size!”

Kadın çıktıktan sonra Ömer: “Çok üzerine varıyor galiba!” dedi.

“Evet!” dedi Nazlı. Eliyle sinirli bir hareket yaptı. “Bu kadarı da olmaz artık!” Hareketin etkisiyle kucakta uyuklayan kedi başını kaldırmıştı.

“İşte, görüyorsun ya, inkılâp bir milletvekili evine bile girememiş!” dedi Ömer.

“Hayır! Babam Ankara’da oturur!” dedi Nazlı.

Sonra bir sessizlik başladı.

Az sonra Cemile Hanım çın çın neşeli, elinde çay tepsisi, içeri girdi. Reçelli ekmekler yaptığını söyledi, kendi gençliğinden neşeyle sözetti, sonra ekmeklerden yemediği için Nazlı’ya çıkıştı ve Ömer’e döndü:

“Hiçbir şey yemiyor bu. Ne olacak bilmiyorum. Çok sıska değil mi?”

“Yok, canım!” dedi Ömer. “Nasıl olmalıysa öyle!” Gene yanlış bir şey söylediğini düşündü.

“Sen de ye bunlardan! Sana da yaptım!” dedi Cemile Teyze.

Ömer bir şey yapmış olmak için ekmeklerden bir tane aldı, köşesinden ısırdı. Patavatsız bir yabancı, neredeyse bir budala gibi hissediyordu burada. “Bu evde elimi kolumu bağlayan birşeyler var! diye düşündü. “Zaten bütün İstanbul’da öyle bir hava var! Sanki ne diye burada oturuyorum ki. Kalkayım!” Ama kalkmadı. Hiç de alışık olmadığı bu beceriksizliğini daha çok ortaya dökmek istiyormuş gibi oturdu. Bir şey bekliyordu sanki, ama bunun ne olduğunu bilmiyor, öğrenmek için de oturuyordu. Bir ara, “Üç günüm kaldı İstanbul’da. Hâlâ bu evde pinekliyorum!” diye düşündü. “Oysa Beyoğlu’na çıkabilir, eğlenebilir, biraz olsun neşelenebilirim.” Ama Beyoğlu eğlencelerinde bulamayacağı bir şeyi burada bulduğunu hissederek oturdu. Konudan konuya atlayarak konuşan Cemile Hanım’ı dinledi.

Sonra birden, “Bir fatih olacaktım ben!” diye mırıldandı ve ayağa kalktı.

“Artık ben gideyim!”

“Gidiyorsun. Gidiyorsun ha!” dedi Cemile Hanım. Taa Kemah’a. Ne zaman döneceksin?”

“Kimbilir ne zaman?” dedi Ömer ve gene kimsesiz, bekâr bir erkek havasına büründüğünü, anlayış beklediğini farkederek utandı. Bu evde utanıp duruyordu.

“Teyzene, eniştene selâm söyle.”

Kapının önüne gelmişlerdi bile. Ömer, Nazlı’ya bakıyor, yüzünü okumaya çalışıyor, ama istediğini bulamıyor, ya da bulamadığını sanıyordu. Son anda bir şakayı akıl etti: “Sana İran’dan mektuplar yazayım mı?” dedi.

“Yaz, yaz!” dedi Nazlı. Yüzünde aranan şey bir an belirir gibi oldu.

“İran’a da mı gidiyorsun?” dedi Cemile Hanım.

“Yok, şaka ediyorum!” dedi Ömer. “Zaten kitabın adı da o değildi.” Açık havaya çıkmış gibi rahatlamıştı.

Teyze onu avutmak isteyen bir sesle: “Taa nerelere gidiyorsun?” dedi. “Yolun açık olsun! Allah yardımcın olsun!”

“Yazarım size, haber veririm!” dedi Ömer. Merdivenleri iniyor, kendini sağlıklı ve akıllı buluyordu.

8
Beyoğlu'nda Kadınlar

Nigân Hanım merdivenleri çıkarken terledi. Yüreğinin atışlarını, burnunun arkasındaki zonklamayı farkederek söylendi: "Ekim değil, sanki yaz!" Oysa yaz biteli, Heybeliada'daki yeni evden Nişantaşı'na taşınalı bir ay olmuştu. Şimdi, ekimin başında, dışarıda, Beyoğlu'nda kızgın bir gökyüzü vardı.

Nigân Hanım Perihan'a bakarak: "Burasıydı değil mi?" dedi.

Perihan başını salladı, zile dokundu. Ayşe'nin yeni piyano hocasının evi burasıydı. Bütün kış haftada iki kere buraya geleceklerdi. Bütün kış, haftada iki kere, Tünel'den az önceki bu hana gelip, dört kat merdiven çıkıp, küf ve toz kokan şu sahanlıkta dikilip, kapının açılmasını beklemek Nigân Hanım'a hiç de sıkıcı gelmiyordu, ama gene de kızı annesinin yaptıklarının değerini bilsin istiyordu.

Kapıyı, geçen gelişlerinde de gördükleri gündelikçi kadın açtı. Duvarlarında, temiz sakallı, kibar mösyölerin resimleri asılı bir odaya geçip oturdular. İçeriden piyano sesi geliyordu. Nigân Hanım saatine baktı. Dörde beş vardı. Perihan karşısında oturmuş, bir dergiyi karıştırıyordu. Sonra sıkılıp pencereden dışarıya bakmaya başladı. Nigân Hanım bir doktor muayenehanesinde bekliyormuş gibi bir duyguya kapıldı. İçerden gelen müziğin hiç de az sonra bitecekmiş gibi bir havası yoktu. "Şu kıza piyanoyu öğretmek için ne kadar zahmete giriyoruz!" diye düşündü. Bu zamanda artık kimsenin, hele gençlerin hiçbir şeyin değerini bilmediklerini aklından geçirdi.

1936 Ekim'inde, kırk sekiz yaşındaydı. Gıcırdayan sandalyede oturuyor, gelinini süzüyordu. "Çocuk daha bu kız!" Perihan alnını cama dayamış dışarı bakıyordu. "Ben onun yaşındayken..." diye düşündü Nigân Hanım ve hesapladı. "Perihan yirmi iki yaşında. Yani, yeni takvimle 1910'da, ben onun yaşındayken ikinci çocuğumu doğurmuştum!" Gururlanarak gözlerini kırpıştırdı. Bazan kendini çok çilekeş buluyor, bazan da hakkının yendiğini düşünüyordu. Şimdi de

üçüncü çocuğu için, şu huysuz kız için çile çekiyor, sıkıntıyla bekliyordu. Kendini avutmak için, “Ayşe’yi aldıktan sonra Lebon’a gideceğiz!” diye düşündü. Leylâ Hanım’la orada dördü çeyrek geçe buluşmak üzere sözleşmişlerdi.

Piyano sustu. Bir keman bir an gıcırdadı galiba; kısa bir sessizlik oldu. Sonra Macar hocanın bozuk Türkçesi ve ayak sesleri duyuldu. Açılan kapıdan önce elinde bir keman kutusu taşıyan, yakışıklı ve solgun yüzlü bir delikanlı çıktı. Nigân Hanım bunun kim olduğunu düşünürken Ayşe’yi gördü. Arkasında da Mösyö Balatzs düşünceli bir tavırla gülümsüyordu. Duvarlardaki resimlerde görülen bakımlı sakal onda da vardı. Nigân Hanım’la Perihan’ı görünce canlandı. Ellerini sıkarak birşeyler mırıldandı. Kısa boylu, tombul bir adamdı. İnsana bir piyano hocasını hatırlatmıyordu, ama ince sözler söylemesini de biliyordu. Kapıdan çıkarlarken, Nigân Hanım: “Kibar adam!” diye düşündü. “Ne de olsa bir Avrupalı!” Merdivenleri iniyordu. İçinden tuhaf düşünceler geçti. “Ama yazık!” Bir piyano hocasıydı.

Gene Beyoğlu’na çıktılar. Ama bu sefer yukarıda kızgın bir gök değil, sabırsız, aceleci bulutlar vardı. Sıcak ve ölü bir rüzgâr, sanki bir fırının ağzından çıkıyormuş gibi yüzleri yakıyordu. Nigân Hanım: “Fırtına geliyor!” diye düşündü. Ayşe Taksim tarafına dönünce seslendi:

“Oraya değil. Şeker alacağız.”

“Eve gitmiyor muyuz?”

Nigân Hanım öfkelenir gibi oldu. Çocukluğa karşı hoşgörülüydü, ama şımarıklığa karşı hayır!

Sert bir sesle: “Önce Lebon’a gideceğiz,” dedi. “Leylâ Teyzen’e söz verdik. Sonra eve...”

Ayşe surat astı. Perihan ona birşeyler anlatmaya koyuldu. Nigân Hanım gene aynı duyguya kapılır gibi oldu: Çocuklar hiçbir şeyin değerini bilmiyorlardı. Vitrinlere bakmaya başladı.

Vitrinlerde de fazla bir şey yoktu. Adadan döndükten sonra yatak odası için perdelik kumaş aramış, iyi bir şey bulamamıştı.

Bugün de Perihan ile o kadar dükkâna girip çıktıktan sonra ancak şu mavi çiçekli Amerikan bezini bulabilmişlerdi. Hiçbir şey yoktu dükkânlarda. Zaten Türkiye'de hiçbir zaman hiçbir şey yoktu. İşte mesela şu ünlü Hristodiadis'in mağazası. Bu vitrinlerde bir bakışta göz alan ne var? Orasından burasından iplerle çekiştirilerek gerilmiş kötü basmalar, rengi kısa zamanda solacak yerli mallar, donuk suratlı bir mankene giydirilmiş hazır elbiseler. Hiçbir şey yoktu. Nigân Hanım öfkelendiğini hissediyordu. Vitrinden uzaklaştı.

Çevresine bakındı. Ayşe ile Perihan'ı göremiyordu. "Yok oldular!" diye düşündü. Olduğu yerde durdu. Tünel'e doğru giden kaldırımda aradığı şeyi bulamadı. Gidip gelen lekeler başka insanlardı; karşı kaldırıma da baktı: Orası da öyle. Sonra durduğu kaldırımda, taa ötede bir yerde Ayşe'nin örgülü saçlarını gördü. Perihan ona yaslanmıştı. Aralarında konuşuyorlardı, Nigân Hanım'ı unutmuşlardı. Nigân Hanım haksızlığa uğramış gibi oldu. Böyle bir duyguya kapılmaması gerektiğini düşünüyor, ama onlara bakarak yürüdükçe içinde bundan başka bir duygu uyanmıyordu. Sonra yokluğunu farkettiler: Durup arkalarına baktılar, birkaç saniye arandılar, Nigân Hanım'ı gördüler ve beklemeye başladılar.

Nigân Hanım yanlarına gelince sordu: "Neler konuşuyordunuz bakalım?" Sesine suçlayıcı, sert birşeyler katmıştı.

Perihan: "Hiç!" dedi.

Nigân Hanım kaşlarını çatarak baktı. Ayşe'nin suçlu, sinirli bir hali vardı. Nigân Hanım üsteledi.

"Öyle dalıp gittiniz! Ne konuşuyordunuz?"

Ayşe kararlı bir tavır takındı: "Beni niye almaya geliyorsunuz? Ben tek başıma da eve dönebilirim. Okuldan buraya nasıl olsa tek başıma geliyorum!"

Demek buydu! Demek annesinin gelip kendisini almasından hoşlanmıyordu! Nigân Hanım öfkenin her yerine yayıldığını hissetti: Dudaklarının ucunun titrer gibi olduğunu farketti. Demek, buydu! Kaldırımdan insanlar geçiyordu. Bağırıp çağırmak, şu anlayışsız, saygısız kıza unutamayacağı birşeyler yapmak geliyordu içinden.

Yukarıda bulutlu, sarı bir gök vardı, güvercinler bir pencerenin önünde uçuşup duruyordu. Pastanenin önündeydiler. Bir rüzgâr koptu. Nigân Hanım sert hareketlerle içeri girdi. Kızıyla gelini arkasından geldiler.

Küçük bir masaya oturdular. Daha Leylâ gelmemişti. Garson kızdan çay ve pasta istediler. Sonra uzun bir sessizlik oldu. Nigân Hanım pastanenin zevkini çıkaramayacağını anladı. “Demek, gelip onu almamızdan hoşlanmıyor!” diye düşünüyordu.

“Neden istemiyorsun gelip seni almamı?”

Ayşe susuyor, suçlu suçlu önüne bakıyordu. Suçunun da farkındaydı demek.

“Neden istemiyorsun? Neden?” Bu kızın cevap verebilmesi için sorunun beş altı kere sorulması, kafasına kakılması gerekiyordu.

“Neden istemiyorsun, neden, söylesene? Annenle sokakta yürümekten utanıyor musun? Söylesene neden?”

Ayşe mızmız bir sesle mırıldandı: “Utanmıyorum!”

“Öyleyse neden? Neden gelip seni almayacakmışım? O piyano hocasını bulmak için az mı uğraştım? Her şey senin için yapılıyor. Söylesene bakalım neden istemiyorsun? Söylesene, neden?”

Ayşe ağlamaya başladı.

Nigân Hanım, “Ah, bir bu eksikti!” diye düşündü. “Üstelik herkesin ortasında!” Çevresine baktı. Camın önündeki masaların birinde şık giyimli bir bey gazete okuyordu. Soldaki bir masada iki kadın gülüşerek çay içiyordu. Nigân Hanım tedirgin olarak onları inceledi: Farketmemişlerdi. “Çok mu azarladım?” diye düşündü. Sonra bıkkınlık geçti içinden. “Evlendirmek bu kızı,” diye söylendi. “En kısa zamanda mutlaka evlendirmek. Evlenmezse sinirli, mızmız bir sulugöz olup çıkacak. Şu haline bak! Sözüm ona on altı yaşında... Evlendirmeli!”

Ayşe’nin başı göğsüne yaklaşmış, omuzlarının arasına girmişti.

“Hadi sil gözünün yaşını. Bak, çay geliyor!”

Çayla birlikte pastalar da geldi. Ama tatsızlık masaya sinmişti. Güzel fincanlara bakarak insan oyalanamazdı. Hiçbir şey konuşmadan pastalarını yemeye başladılar. Nigân Hanım “Leylâ’yı beklemeden atıştırmaya başladık!” diye düşündü, ama buna pek aldırış etmedi. Ayşe’yi düşünüyordu. “Peki, kiminle evlendirmeli bu kızı?” Cevdet Bey’e bu konuyu açmaya karar verdi. Sonra caydı. Cevdet Bey’in tek zayıflığı bu şımarık kızdı: Evlilik sözü açılınca mutlaka yüzünü buruşturacak, hüzünlenecek, daha vaktin gelmediğini söyleyecekti. Ayşe mendilini çıkarmadan, çıplak elleriyle gözlerini ovuşturuyordu. Perihan üzgün gözüküyordu. “Kime verebiliriz bu kızı? Kime verebiliriz?” Arkadaşlarının, tanıdıkların yetişkin çocukları, iyi okumuş delikanlılar geliyordu aklına... “Refik’in arkadaşı Ömer nasıl? Ya da Rezan’ın büyük oğlu...” Önündeki çikolatalı pastayı küçük küçük kesiyor, çayını yudumluyor, şarkı söyler gibi mırıldanıyordu: “Kime verebiliriz? Kime? Nusret Bey’lerin küçüğüne... Sabiha’nın oğlu Paris’te ne okuyordu?” Öfkesini unutuyordu galiba, pastadan da aklından geçenlerden de keyif alıyordu. Süklüm püklüm oturan Ayşe’ye bakarken damat adaylarını tek tek tartıyor, hafif hoş bir oyun oynuyordu.

Pastanenin kapısı açıldı. Leylâ Hanım hızlı, sağlıklı hareketlerle içeri girdi. Nigân Hanım, “Aa, tabii Leylâ’nınkine!” diye düşündü. “Remzi’ye...” Taa kurban bayramında gördüğü çocuğu hatırlamaya çalıştı. Sonra Leylâ gülümseyerek yaklaştı. Nigân Hanım, “Öpüşeceğiz!” diye düşündü. Başını ileri doğru uzattı. Leylâ’nın yanakları sıcaktı, yumuşak bir kokusu vardı. Perihan’ı ve Ayşe’yi öperken onu seyretti. Tamam, Remziydi en uygunu, Leylâ masaya yerleşti. Her zamanki gibi neşeli, coşkuluydu. Çayını ve pastasını söyleyip hemen anlatmaya başladı.

Leylâ Hanım’ın anlatacak çok şeyi vardı. Yazlıktan, Suadiye’den Şişli’ye yeni taşınmışlardı. Yazın da görüşemedikleri için çok şey birikmişti. Önce yaz sonuna doğru yapılan iki düğünü anlattı. Nigân Hanım bu düğünlere gidemediği için hayıflanıyordu. Hikâyeleri dinleyince fazla bir şey kaçırmadığını anlayarak sevindi. Sonra eylül başında gelen İngiliz kralı hatırlandı: Leylâ Moda’da

Gazi'yle birlikte yelken yarışlarını seyreden kralın açık renk bir spor elbise giydiğini söyledi. Kralın yanında gezdirdiği bir başka kadın vardı; karısı değildi, bu konuda dedikodu yapılıyordu. Dedikoduları anlattı. Nigân Hanım da görmüştü kralı, onun da anlatacak birşeyleri vardı: İlk gün Gazi'yle birlikte Dolmabahçe'den Beyoğlu'na çıkarlarken Nişantaşı'ndan, evin önünden geçmişlerdi. Kralın üzerinde koyu gri, beyaz çizgili bir kostümle açık gri bir gömlek ve siyah kravat vardı. Bahçeye çıkıp beklemişler, geçerlerken de alkışlamışlardı. Leylâ Hanım kralın gazetelerdeki fotoğraflarında göründüğünden daha yakışıklı olduğunu, ama Gazi'nin ondan da yakışıklı olduğunu söyledi. Sonra birer çay daha içmeye karar verdiler. Leylâ Beyoğlu'nda yaptığı alışverişten sözetti: O da iyi bir şey bulamamıştı.

Nigân Hanım gösterişli bir hareketle iç çekti: Bir süre, Türkiye'de hiçbir şey olmadığından sözettiler. Sortra Leylâ, kışın sonunda Avrupa'ya gitmek istediklerini söyledi. Nigân Hanım hüzünlendi: Cevdet Bey yıllardır Avrupa'dan mal getirip satmasına rağmen, seyahate çıkmaktan hoşlanmazdı. Yıllar önceki o Berlin gezisinden başka hiçbir yere gitmemişlerdi. Garson kız yeni çayları getirdi. Nigân Hanım gözucuyla Ayşe'ye baktı: Pastasını yememişti, önündeki fincan doluydu. Kendisini tutamadı:

"Çayın soğuyacak!" dedi. "Hadi, içsene!"

Sonra: "Leylâ'nın sözünü kestim!" diye düşündü. Leylâ da dönmüş Ayşe'ye gülümsüyordu. Nigân Hanım, "Evlendirmeli bu kızı!" diye düşündü. Ayşe'yi cezalandırmak istediğini farketti. Mutsuz bir tavır takınarak gözleriyle Ayşe'yi işaret etti:

"Az önce bana ne söyledi, biliyor musun? Piyano dersinden sonra gelip bizim onu almamızı istemiyormuş!"

Leylâ: "Ah, söylememiştir, söylememiştir!" diyerek güldü.

Nigân Hanım'ın canı sıkılır gibi oldu. Kimse kimseyi ciddiye almıyordu. Kelimelerin hiçbir değeri yoktu.

Birşeyler yapmak istediğini farketti:

"Söyledi, söyledi," dedi. "Perihan da tanık."

Daha sözler ağzından çıkarken çok saf buldu kendini. “Kızımı bile istediğim gibi azarlayamıyorum!” diye düşündü. Ama düşüncesizlik ettiğini de farkediyordu. “Ayşe’yi Remzi’ye vermeli!” Yok, bu da uymuyordu şimdi. Pastanede cansıkıcı, loş bir ışık vardı. Bir süre bunu düşünerek oyalanmaya çalıştı. Sonra pastaneden meyve şekerlemesi almaya karar verdi. Hangi şekerlemelerden almalıydı? Rahmetli annesiyle Teşvikiye’deki konakta bütün kış armut şekerlemesi yerlerdi. Bunu hatırlamak hoşuna gitti, avunur gibi oldu. Bir şimşek çaktı, mavi bir ışık her yeri doldurdu. Yağmur pastanenin camlarına vurmaya başladı.

Nigân Hanım, “Artık taksiyle döneriz!” diye düşündü. Gözlerini kırpıştırdığını farketti.

9
Bir Günün Sonu

Tramvay Harbiye'deyken, Refik, "Şimdi inmeyeyim! Nişantaşı'na Osmanbey'den yürürüm!" diye düşündü. Eminönü'nde tramvaya bindiğinde yağmur serpiştiriyordu. Karaköy'deyken iyice hızlanmış, Şişhane'de hâlâ dinmeyen bir sağanak başlamıştı. Arada bir şimşek çakıyor, yolcular pencerelerden dışarı bakarak gürültüyü bekliyor, tramvay da rayların içinde hafif hafif sallanıp kayarak ilerliyordu. Sanki fırtınalı bir havada gemi yolculuğuydu. Refik Osmanbey'e yaklaşırken yağmurun dinmeyeceğini anladı. "Koşacak mıyım?" diye düşündü.

Tramvaydan indi, hızlı hızlı yürümeye, sonra koşmaya başladı. "Ayıp olmasın diye yazıhaneye gidiyorum. Erken çıktığım yazıhaneden dönerken sağanağa tutuluyorum ve koşuyorum!" diye düşündü. Bir yandan koşuyor, bir yandan öfkeleniyordu. Her şey bundandı işte: Günlük hayatla yetiniyordu. Olmadık bir şey, beklenmedik bir tatsızlık hayatını bozsun istemiyor, yağmurdan sakınıyordu. Kaldırımların orasında burasında gölcüklere basmaktan çekiniyor, pantolonuna bulaşmasın diye çamurlara dikkat ediyor, pencerelerde ve saçak altlarında birikmiş insanların bakışı altında koşuyordu.

Birden bir şey hatırlayıvermiş gibi durdu. Yavaş yavaş yürümeye başladı. Yağmur daha da hızlandı. Sonra: "Ama bu saçma!" diye söylendi. Bir saçağın altına girmeye karar verdi. Yakınlarda da sığınılacak bir saçak yoktu. Alçak bahçe duvarları uzanıp gidiyordu. Yağmurun uğultusunu dinleyerek bomboş caddeye baktı.

Kaldırıma bir taksi yanaştı. Refik, "Bari bir taksi bulabilseydim!" diye düşündü. Sonra tanıdık bir ses duyar gibi oldu. Dönüp baktı, şaşkınlaştı: Perihan taksinin penceresinden uzanmış sesleniyordu. Koşup arabaya girdi.

Perihan: "Ne kadar ıslanmışsın," dedi.

Annesi de söze karışıp anlatmaya başladı: Beyoğlu’na Ayşe’yi almaya gitmişler, Lebon’da Leylâ ile buluşmuşlar, yağmur bastırınca taksiye binmişler, Şişli’ye Leylâ’yı bırakmışlar, Refik’i görünce çok şaşırmışlar... Konuşuyor, şakalaşıyor, arada bir Refik’in ne kadar ıslanmış olduğunu söylüyor, gülümsüyorlardı. Mutlu bir aileydi bu: Refik mutluluğun kuru, yumuşak bir yorgan gibi her yerini sardığını farkediyor, neşeleniyordu. O da şakalar yapmaya başladı!

Eve gelip Perihan’la yukarıya odalarına çıktıklarında çocukluk yapmak istediğini de farketti. Perihan havluyla başını kurularken şımarık bir çocuk gibi sesler çıkardı, biraz şikâyet etti, ahlayıp ofladı. Çamaşırlarını değiştirirken şakalar yaptı. Perihan’ın keyifle güldüğünü görünce coştu: Yatağın üzerindeki örtüyü çekip sarınarak Anibal’ın sıkıştırdığı Roma’nın telaşlı senatörlerini oynadı.

Bunları yaparken komodinin önünde oturan Perihan’a baktı, onun güldüğünü aklından geçirdi. “Şaka yapıyorum, gülüyoruz. Az önce yağmur altında ağırbaşlılıkla koşuyordum!” diye düşündü. Gene neşeli olduğunun bilincindeydi. Kapı vurulup Emine Hanım çay getirince, “Bitti!” diye mırıldandı. “Şimdi coşku dinecek. Çay içeceğim. Sakin ağırbaşlılık ve akim üstünlüğü başlayacak!”

Perihan ile karşılıklı oturdular. Refik pencerenin yanındaki koltuktaydı. Perihan komodine dirseklerini dayamış, arada bir aynaya bakıyordu. Refik uysal bir kedi gibi hissediyordu. Zaman hatırlanmış, kısa süren o coşku unutulmuş gibiydi. “Vatandaş olduğumu hatırladım!” diye düşündü. “Babasının kurduğu işte çalışan, yazıhanede oturmaktan pek hoşlanmayan, oradan herkesten erken çıkıp evine kaçan bir vatandaş. Şimdi karısıyla birlikte art nouveau yatak odası takımının içinde oturuyor!” Yumuşak kıvrımları, yuvarlak çizgileriyle gemi lombozlarını, güverteleri hatırlatan dolaba, büyük yatağa bakıyordu. “Vatandaşım... Hali vakti yerinde, sağlıklı biriyim. Şikâyetçi de olacağım yok: Ciddi ciddi yaşayacağım!” Yakınlara bir yere yıldırım düştü. Birlikte pencereden dışarı baktılar: Arka bahçenin yüksek kestane ağaçları rüzgârla birlikte titriyordu.

“Ne yaptın bugün?” diye Perihan sordu.

Refik, “Her akşam alay ediyormuş gibi bunu sorar!” diye düşündü. Ama Perihan’a kolay öfke duyamayacağını biliyordu.

“Hiç! Her zamanki gibi.”

Bir sessizlik başladı. Refik, “Her zamanki gibi!” diye düşündü.

“Sabah babam ve ağbimle birlikte evden çıktım. Yazıhanede gazeteleri okudum. Öğleye kadar birkaç kâğıdı gözden geçirdim. Almanya’ya bir sipariş mektubu yazdım. Sonra hep birlikte Sirkeci’ye lokantaya gittik. Yemekten sonra ağbimle biraz iş konuştuk. Muhasebeci Sadık’la kahve içerek bazı defterlere baktık. Sonra çıktım, yürüyerek köprüyü geçtim. Tramvaya bindim. Yağmura yakalandım.”

Perihan’a bakıyor, yüzünden bir şey çıkarmaya çalışıyordu: Kim olduğunu karısının yüzünden okuyacaktı sanki! Perihan sert bir hareketle alnına düşen saçları arkaya itince kendine geliverdi.

“Peki, sen ne yaptın?”

Perihan: “Ben mi?” dedi. Şaşkın gözüküyordu. Refik bunu pek sık sormazdı.

“Hadi, anlatsana!”

“Sabah yürüyüşe çıktık. Sabah hava ne güzeldi! Hava aldık! Taa Topağacı’nın oradaki kahveye kadar yürüdük!”

Kocasının yüzüne bakarak sustu. Refik, Perihan’ın anlatmak istediğini farketti. Kendisi de dinlemekten hoşlanacaktı.

“Ayrıntılarıyla uzun uzun anlatsana!”

Perihan: “Sen gittikten sonra arka bahçede oturduk!” dedi.

“Annen ve Nermin’le kahvaltıya devam ettik. Şundan bundan konuştuk.”

“Ne konuştunuz?”

“Aaa, her zamanki şeyler. Önce bahçeden sözettik. Kestane ağaçları çok büyümüş. Annen buraya ilk geldiğinde onların ne kadar olduğunu anlattı. Otuz yıl önce. Sahi, bir kestane ağacı kaç yıl yaşar? İşte böyle şeylerden konuştuk. Bahçenin bakımsızlığından

filan... Bu bahçıvan Aziz de hiç uğramıyor. Annen Aziz’i çekiştirdi, onun bahçeyi adam edemeyeceğini, bahçeden çok, açtığı manav dükkânıyla meşgul olduğunu, bir başkasını bulmamız gerektiğini söyledi, ama sonunda gene onun en iyisi olduğuna karar verdik. Bu çay içilirken annen örgü ördü. Nermin gazeteleri okudu. Ben annenin örgüsüne yardım ettim, ilmikleri saydım, üzerimde denedim filan... Saat on birde Topağacı’na yürüyüşe çıkmaya karar verdik. İçeri girdik. Ben odaya çıkıp etrafı biraz topladım. Yatakları yaptım. Canım sıkıldı. Pencereden dışarı, bahçeye baktım, Nermin bir arkadaşına telefon etti. Ben de birisine ederim diye düşündüm, ama kimseyi canım çekmedi. Daha anlatayım mı?”

“Anlat, anlat!”

“Nermin telefonda konuşurken aşağıya indim. Sedef odasına geçip oturdum. Biraz Ayşe’nin piyanosunu tıngırdattım. Biliyor musun, piyanoyu bıraktığıma çok pişmanım. Neyse, işte sonra biraz daha oyalandım. Ön bahçeye çıkıp gezindim. On birde kapı önünde buluştuk. Annenin evden çıkışı da bir âlem oluyor. Holde büyük aynanın önünde takılıp kalıyor. Nermin de çok sıcak giyindiğini söyledi. Annen aldırış etmedi. Zaten hep sıcak giyinir. Yola koyulduk. Annen gene eski Nişantaşı’nı anlattı. Şurada kim otururmuş, bu bahçenin eski sahibi kimmiş... bunun gibi şeyler. Ama eğlenceli. Nermin de anlattı bazı şeyler. Çocukluğunda caminin avlusunda, aşağıdaki bir bahçede oynarlarmış. Karakolun karşısından aşağıya indik. İşte böyle şeylerden konuşarak yürüdük. Kahvede her zaman oturduğumuz yere, mandra tarafındaki küçük masaya oturduk. Onlar çay içtiler. Ben gazoz istedim. Leblebi aldık. Kahvede fazla bir şey konuşulmadı. Daha çok sustum. Aşağıya, derenin oraya baktık. Dönüşte annen, İbrahim Paşa’nın nasıl delirdiğini anlattı. Konağın önünden geçiyorduk. Bilmiyordum... Çok gülünç şeyler olmuş. Paşanın torunlarından biri de Amerika’ya gidip Hıristiyan olmuş. Sonra, uşağıyla yürüyen ihtiyar bir adam gördük. Seyfi Paşa’ymış. Annen elini öptü. Biraz konuştular. Teşvikiye’de, caminin aşağısında bir inşaata başlamışlar. Annen merak etti, gidip baktık. Öğle yemeğinde köfte, patlıcan silkme yedik. Akşama da patlıcan var.

Yemekten sonra Leylâ telefon etti... Annenle konuştular. Ama sen dinlemiyorsun...”

“Yok! Dinliyorum!”

“Zaten anlatılacak bir şey de kalmadı. Yemekten sonra biraz uyudum. Saat üçte Beyoğlu’na çıktık. Annenle dükkânlara baktık. Hiçbir şey bulamadık. Sonra Ayşe’yi aldık. Lebon’da Leylâ ile oturduk. İşte bu yağmur başladı...”

Başını önüne eğmiş, gözlerini, konuşurken açtığı bir çekmeceye dikmişti. Refik de ona bakmaktan çekindi. Koltuğuna yaslanıp yağmurda titreyen ağaçları seyretti. Bir şey düşünecek gibi değildi. Hafif bir tedirginlik duyuyor, kendini düşünmekten de korkuyordu.

Bir sessizlik başladı. Bir ara diner gibi olan yağmur yeniden hızlandı. Birlikte pencereden dışarı bakıyorlardı.

Refik: “Akşama bir sinemaya gidelim mi?” diye sordu.

Perihan utangaç bir tavır takındı: “Gidelim!”

Gene bir sessizlik oldu.

Refik: “Nereye gidelim?” diye sordu.

Perihan cevap vermedi, omuzlarını silkti.

Refik: “Galiba pek gitmek istemiyor!” diye düşündü. Sonra:

“Gazeteler aşağıda mı?” diye sordu, “İpek’te bir şey vardı...”

Perihan başını sallıyordu. Refik: “Bari, gidip gazetelere bakayım!” dedi, ama yerinden kıpırdamadı. Kendini uyuşuk buluyor, hareket etmek de pek içinden gelmiyordu. “Sinemaya gitsek de bir, gitmesek de bir!” diyecek bir ilgisizlik içindeydi. Perihan’ın anlattıklarından da fazla etkilenmemişti. Kendini düşünmekten çekiniyor, bu da çok korkunç gelmiyordu. İnsanı küçük can sıkıntılarından kurtaracak bir şey bu evin içinde kolaylıkla bulunuyordu. Kendini, Perihan’ı, evliliklerini, hadi hadi hayatını düşünecek kadar hüzünleneceği tutsa annesiyle şakalaşabilir, yeğenleriyle oyun oynayabilir, hiç olmazsa aşağı kata inip gevezeliğe katılabilirdi. Gazetelere bakmak için aşağıya indi, babasını gördü.

Osman'a bir şey anlatıyordu. Onlara kulak verince, az sonra sıkıntıdan kurtulacağını anladı.

10
Doğudan Mektup

Cemile Hala kapıyı açıp da, okuldan gelen Nazlıyı karşısında görünce kelimelerle anlatılamayacak bir mutluluk sesi çıkardı. Üniversiteden dönen yeğenini her akşam bu şıngırtıyla karşılıyordu. Sonra, artık alışkın olan Nazlı'nın seçebileceği başka sesler ve kelimeler de döküldü.

"Geldin mi? Geldin mi kızım? Üşüdün diye öyle korktum ki..."

Nazlı: "Üşümedim!" dedi. Paltosunu, ayakkabılarını çıkardı. Terliklerini almak için dolabı açtı.

"Sabah Taksim'e çıkayım, bir lahana alayım dedim, çok üşüdüm. Kar yağar artık."

"O kadar da soğuk değil, canım!" dedi Nazlı. Sonra, "Bir erkek gibiyim!" diye düşündü. "Onu avutuyor, yatıştırıyorum!"

"Sabah da, az daha o ince yağmurluğu giyecektin!"

Nazlı cevap vermedi. Elbiselerini değiştiriyor, okulda geçen yarım günü gözden geçiriyordu. Edebiyat Fakültesi Vezneciler'de, Zeynep Hanım Konağı'ndaydı. İki ders boş geçmiş, birinde sohbet edilmiş, birinde de çeviri yapılmıştı. Sonra konaktan çıkmış, ağabey tavırları takınmaktan hoşlanan erkek öğrencilerle Beyazıt'taki havuza kadar yürümüş, tramvaya binmiş, tramvayda da sallana sallana düşünmüştü.

Temizlenip giyindikten sonra, salona geçti. Peşinden Cemile Hala da geldi. Getirdiği çayı içerlerken hala günün olaylarını özetledi. Kedi ayakkabı dolabının içine girmiş, kimse de farketmemiş, hayvancağız orada saatlerce hapis kalmıştı. Gazetelerin birinde babasından sözediliyormuş. Ömer'den gene bir mektup varmış. Bu sonuncusunu söylerken Cemile Hanım'ın sesi ve yüzü renklendi.

Nazlı gazeteyi açarak okudu: "Manisa'da kültür faaliyetleri... Manisa Halkevi'nin çevresi bir kültür mıntıkası haline gelmiş bulunmaktadır. Geçen yıl tiyatroların oynandığı, baharda

müsamerelerin verildiği, toplantıların yapıldığı sinema binasının yanında kütüphane açılmıştır. Kütüphaneyi Manisa saylavı Muhtar Laçin açmıştır."

"Okudun mu?" dedi hala.

"Okudum!"

"Yaa! Görüyor musun?" Cemile Hanım hayret etmiş gibi başını sağa sola sallıyordu. Gazete haberi konusunda küçük bir sohbet açılsın istiyordu galiba. Belki de haber konusunda konuştuktan gibi Ömer'in mektubundan da konuşulabileceğini düşünüyordu.

"Manisa Postası gelince artık resimleri de görürüz!" dedi Nazlı.

"O meydan da iyice şenlendi. Yazık, yıllar oluyor bir gidemedim!"

"İsterseniz gidersiniz halacığım," dedi Nazlı. Sonra sesinin perdesine dikkat ederek: "Mektup nerede?" diye sordu.

"Odana koyduydum. Dur, dur, getireyim..."

"Ben gider bakarım!" dedi Nazlı, ama kalkmadı. Mektubu okurken halasının kendisini seyretmesini istemiyordu. Gazeteleri karıştırarak çayını içti.

Cemile Hala kedinin yaramazlıklarından sözetmeye kalkıştı, ama bu kimseyi heyecanlandırmadı. Neşe kaçmıştı. Sanki bir tatsızlık olmuştu da neşeye dönmek için birisinin özür dilemesini bekliyorlardı. Nazlı, halasının da kendisi gibi mektubu düşündüğünü aklından geçirdi.

Ömer nisan başından beri, demek ki yedi aydır, Nazlı'ya sürekli mektup yazıyordu. Yazın sonlarına doğru bir kere sonbaharda İstanbul'a geleceğini yazmış, ama bütün kışı tünelde çalışmakla geçireceğini, hiç vakti olmadığı için gelemeyeceğini başka bir mektupla bildirmişti, ilk mektuplarında, daha çok, yaşadığı, çalıştığı yeri, insanları, gördüklerini alaycı bir dille anlatmıştı. Yazın ortasında Ankara'ya yazdığı mektuplardan birinde daha önceden de sözünü ettiği bir fatih olma konusundaki düşüncelerini açıklamıştı. Arada bir konukluğa gittiği, yakında bir şantiyede çalışan bir Alman

mühendisten de sözediyordu. Ayrıca, İstanbul'dan ayrılırken sözünü ettiği dükkânların ve arsaların satılmasında yardımcı olması için, Cemile Hanım'a ayrı bir mektup yazmıştı. Bakırköy'deki eniştesinin de yardımıyla bütün mülkü satılmış, Cemile Hala hayretini ve korkusunu gizlememiş, her şey hazır paraya dönüştürülmüştü.

Nazlı çayını içtikten sonra odasına gitti. Masanın üzerinden mektubu aldı. Yatağın kenarına oturdu. Mektup son zamanda aldıklarından hafifti. İçinde küçük bir tek kâğıt olmalıydı. Aklından geçenlerden endişelenerek ürperdi.

Ömer son mektuplarında daha çok kendinden sözediyordu. Belki kış aylarında yalnızca tünellerde çalışıldığı, çevresindeki kalabalık kaybolduğu, yeni bir şeye rastlayamadığı için böyle yapıyordu, ama kendinden sözediş biçiminde Nazlı'yı telâşlandıran birşeyler vardı. Kendini yalnız bulduğunu, Alman mühendisle dostluğun doyurucu olmadığını yazıyordu. Sanki içini dökmek istiyor, ama böyle yaparsa çok çirkin ya da korkunç şeylerin ortaya çıkacağını bildiği için hazırlık yapıyordu. Nazlı bu hazırlıktan korktuğu için son mektuplarında ona dikkatli cevaplar vermişti. Ona içkiye başlamamasını da öğütlemişti. Bunu yazabildiği için sonraları hem kendiyle övünmüş, hem de biraz utanmıştı. Edebiyattan ve hayattan biraz olsun haberli olduğu için taşra gecesinde Avrupa'dan dönmüş bir yalnız mühendisin içkiyle avunacağını kestirebiliyordu.

Mektubu bir kalemin kenarıyla açıp okudu:

30 Ekim 1936

Sevgili Nazlı,

Geçen mektubumun cevabını almadan hemen bunu yazıyorum. Şimdi okuyacaklarına herhalde çok şaşacaksın. Yazıp yazıp kâğıdı yırtmaktan bıktım. Artık nasıl olursa olsun bunu yollayacağım. Biraz da şarap içtim şimdi, keyifliyim. Odada gaz lambası yanıyor. Soba homurdanıyor. Yan odada birisi horulduyor! Neyse, sana yazacağım şuydu. Düşündüm, taşındım, seninle evlenmeye karar verdim. Nasıl? Bence iyi olur bu! Bana, benim

büyük tasarılarımla çelişmez gibi geliyor! Cevabını bana yaz. Acele etme, ama ağırdan alma işi. Senin cevabını alana kadar artık sana yazmayacağım, bekleyeceğim. Bunun ne kadar sıkıcı ve kötü bir şey olduğunu düşünebilirsin! Ama gene işte kendimi sana acındırmaya çalışıyorum. Çok kötü, berbat bir mektup oldu. Ama ne yapayım, yollayacağım, çünkü yollamak için bin kere kendi kendime yemin ettim, yazıp yazıp atmanın saçma olduğunu kimbilir kaç kere tekrarladım. Her neyse! İçinden nasıl geliyorsa öyle yap, ama çabuk yaz lütfen. Halana saygılarımı söylemeyi de her zamanki gibi unutma, rica ederim.

Ömer

Mektubu bir kere daha okudu. İkinci okuyuşunda, mektubu yazarken Ömer'in nasıl olduğunu gözünün önünde canlandırmaya çalıştı. Sonra, "Şimdi ne yapacağım?" diye düşündü. Beklediği gibi korkuya kapılmamıştı. Gövdesini arkaya verdi, yastığa yaslandı. "Herhalde evleneceğim onunla!" diye mırıldandı. Bu düşünceden de korkmayınca, endişelendi. Neden hemen bu işin olacağını araştırmaya başladı.

"Hemen bu işin olacağını anladım, çünkü onu beğeniyordum!" diye düşündü. "Taa kurban bayramında bize geldiği gün onu beğendiğimi anlamıştım." Ama bunlar çok sıradan, çok kullanılmış düşüncelerdi, kendine yakıştıramadı. "Akıllı, hırslı, girgin, yakışıklı..." diye sayıp dökmeye başladı. Bunları teker teker düşündükçe heyecanlandı. Bütün bu niteliklere sahip biri kendini beğendiği için gururlandı. Sonra birden: "Babam ne der?" diye düşündü. Babası Ömer hakkında hiçbir söz söylememişti. Yalnız bir kere Ankara'ya Ömer'in yazdığı bir mektubu aşağı kattan, kapının altından o yukarı çıkarmış, zarfı kızma uzatırken yüzüne bir gölge düşmüştü. Ya annem sağ olsaydı ne derdi? Annesinin kendisine gülümseyeceğini, iyi düşünmesini öğütleyeceğini aklından geçirdi. Annesi görücü usulüyle evlenmek zorunda kalmadığı için onun talihli olduğunu da söylerdi. Babası da böyle durumlarda fırsatı kaçırmaz, inkılâpçıları över, sonra Manisa Valiliği sırasında yaptıklarını anlatırdı. "Neler

düşünüyorum?” diye söylendi. Bacaklarını karnına doğru çekerek bir tesbihböceği gibi yalakta büzüldü. “Aşk” diye mırıldandı. Bu utanç verici kelimeydi, aile içinde söylenmezdi, birisi, bir yabancı söyleyiverirse işitilmemiş gibi yapılırdı. Ailede herkes birbirini çok severdi, ama kelimenin çirkin ve hışırtıyı hatırlatan sesinden herkes çekinirdi. Bu ses Nazlı’nın aklına odalarda tek başına okunan romanları, bazı filmlerin çabuk bitmesini istediği öpüşme sahnelerini ve herkesin küçümsediği bazı kadınları getiriyordu. Birden bütün bu utanç verici şeyleri unutarak kelimeyi tekrarladı ve şaşırdı. Sonra gözünün önünde düğün canlandı. Manisa Postası’nın bu düğüne çok yer vereceğini düşündü. “Ömer’den nasıl sözederler?” diye mırıldandı. “Avrupa’da okumuş genç bir inşaat mühendisi...” Bu düşündüklerinden utandı. Okuldaki arkadaşlarının ne diyeceğini düşündü... “Hoş bir çocukmuş, yakışıklı bir mühendis,” derlerdi. Onların hepsinin boş kafalı olduğuna bir kere daha karar verdi. “Okula da gitmem artık!” diye düşündü. “Bütün o boş geçen derslerden, oradaki o bayağı havadan hoşlanmıyorum. Peki, ben neden hoşlanıyorum?” diye mırıldandı. “Herkes mutlu olsun, herkes iyi olsun, gülsün, akıllı olsun! O öyle. Onun bana böyle bir hayat yaşatacağına inanıyorum. Bari hemen yazayım da içkiye alışmasın!” Yataktan kalktı. Dolabı açıp aynaya bakmak geldi içinden. Bunu neden istediğini anlayamadan dolabı açtı, kendini sağlıklı ve neşeli buldu. “Ne kadar kolay!” diye düşündü.

11
Beşiktaş'ta Tatil

Muhittin: "Ömer'in evlenmesi de matrak olacak ha!" dedi.

Refik boş boş baktı: "Niye?"

Muhittin: "Doğru, bunu ona anlatamam!" diye düşündü. "Bilerek, isteyerek evlendi o. Gün geçtikçe hımbıllaşan mutlu bir kocaya bunu nasıl anlatabilirim?" Gözünün ucuyla yanında oturan Perihan'a baktı.

"Niye matrak olacak sahi?"

Beşiktaş'ta, iskelenin yanında bir kahvede çay içiyorlardı. 1937'nin ilk pazarıydı. Hava güneşli olduğu için kahveci dışarıya masa çıkarmıştı. Hemen yanlarındaki masada kabak kafalı bir adam gazete okuyordu. Kahvede orta halli birkaç aile daha vardı.

"Bilmem ki," dedi Muhittin. "Öyle aklıma geliverdi!"

"Yok, yok, sen birşeyler söylemek istiyorsun."

Hem denize bakıyorlar, hem de konuşuyorlardı. Denize bakıp gevezelik edilecek, gelip geçenler seyredilecek, çekirdek yenecek bir pazardı. Yukarıda pırıl pırıl bir gök ve güneş de vardı.

"Ne bileyim, bu evlilik denen şey bana tuhaf geliyor!"

Refik suratını astı. Sözün tatsız yerlere varmasından korkuyordu galiba. Perihan'ın yanında da böyle şeylerden sözetmekten hiç hoşlanmazdı. Perihan Üsküdar'dan gelen kayıklara, kayıklardan inen yolculara bakıyordu.

"Anlıyorum seni, ama her şeyi biraz büyütmüyor musun?" dedi Refik.

"Belki... Ama şu mühendislik okulundaki yılları düşününce..."

"Evet?"

"O zaman bana hiç evlenmeyecekmişiz gibi gelirdi."

"Sahi mi?"

Muhittin yolcularını boşaltan bir sandala bakarak, “Yok, yok, ona anlatamam bunu!” diye düşündü. “Üstelik o tam evlenecek, bir ailenin içinde kaybolacak biriydi. Bunu niye hiç düşünmemiştim?” Birden Refik’in canını biraz sıkmak istedi. Bunun kötü ve gereksiz bir şey olduğunu hissetti, kendini tutamadı.

“Zaten sen Ömer’le benim gibi değildin. Daha çok aile ve günlük hayat çekiyordu seni. Şimdi düşünüyorum da, bizimle arkadaşlığın sadece...” Birden utanarak sustu. Sonra aceleyle: “Boş ver, boş ver!” dedi.

“Sen de evlen, hayata karış, bitsin bu iş,” dedi Refik.

“Ben bu işi kolay bitirmeyeceğim!”

“Şiir kitabın ne durumda?”

“Tamam, artık basılıyor.”

“Gene oyalamasın seni o herif?”

“Yok, yok!”

Gene sustular. Dönüp denize, iskeleye baktılar. Sandallardan inen yolcular acele etmiyor, bacaklarını iki yana açıp küçük adımlar atarak tabanlarının altındaki toprağı hissediyorlardı. Pırıl pırıl kış güneşi de onları ağır ağır yıkıyordu. Kimsenin, hiçbir şeyin acelesi yoktu. Bütün doğa da, insanlar da tadını çıkararak yaşıyorlar, taşkınlık etmeden, kendilerine verilen şeyin değerini öyle fazla düşünmeden, hafif hafif zamanı akıtarak ölümü bekliyorlardı. Muhittin, “Ömer haklı, birşeyler yapmak lâzım!” diye düşündü. Ama sonra Ömer’in o hırslı halinde çirkin birşeyler olduğuna karar verdi. Gene şüpheye düşünce, “Bilmiyorum, bilmiyorum!” diye mırıldandı. “Ben yalnızca iyi bir şair olmak istiyorum. Kusurum şimdi evde oturup çalışmak yerine, burada, tembellik etmektir.” Pazar sabahı şiir yazmıştı. Gene kelimelerle öfkesi arasındaki uzaklığa sinirlenmiş, yazmış yazmış, çizmiş, artık çizmeden yırtmaya başlayınca annesinin endişeli bakışları arasında evden çıkmış, Refik’e telefon etmişti. “Biz de Perihan’la bir yürüyüşe çıkalım diyorduk!” demişti Refik. Muhittin bu “yürüyüşe çıkmak” gibi aile ve kurulu bir günlük düzen kokan sözlerden de hoşlanmıyordu. Beşiktaş’a yürüyerek

gelmişler, Muhittin de onları iskelede beklemişti. “Sabırla oturup şiir yazmalıydım!” diye düşünerek gene kendine öfkelendi.

Perihan esnedi, son anda ağzını örttü. Refik ona dönüp gülümsedi. Sonra birlikte dönüp denize baktılar.

“Ee, yılbaşında ne yaptınız?” Muhittin bunu laf olsun diye sormuştu.

“Evde aile arasında eğlendik!” dedi Refik.

“Ne yaptınız bakalım?”

“Yemek yedik, tombala oynadık!” Refik Perihan’a baktı.

“Perihan küçük bir ayna kazandı!” Gülüyordu. “Annem bu tombala için hediyeler almış. Yılbaşı eğlencesini çok seviyor. Babam da şakalar yaptı. Ayna yanında mı?”

“Sahi, çantamdaydı!” Perihan neşeyle çantasını açtı.

Muhittin, “Acaba çantasında ne var?” diye düşündü. “Tarak, cüzdan, belki anahtar, mendil...” Hem merak ediyor, hem de içinden böyle şeylerle alay etmek geliyordu.

“Çok şirin bir şey, değil mi?” Perihan aynayı uzatmış gülümsüyordu.

Muhittin: “Ben onlar gibi saf olamam!” diye düşündü. “Ben günaha batmak istiyorum. Ne diye geldim buraya?” Aynayı aldı.

Çerçevesi gümüştü. Orta yerinde bir ceylan resmi vardı. Öteki tarafını çevirdi, kendini gördü. “Çirkinim!” diye düşündü. “Ama iyi ki böyleyim! Yoksa çok kolay yetinirdim. Şair bile olamazdım!”

“Neler düşünüyorsun?” dedi Refik.

“Ha?”

“Daldın! Neler düşünüyorsun?”

“Kendimi düşünüyordum!”

Refik başını sallayarak gülümsedi. Bakışları: “Ah, sen şairsin!” diyordu. “Sen ilginç şeyler düşünürsün, bize benzemezsin!”

Perihan: “Şu adamın şapkasına bakın!”

Üçü birlikte dönüp baktılar. Muhittin ilginç bir şey görmedi, döndü, Perihan'ın yüzünü yandan gördü. Birden, "Güzel kadın!" diye düşündü. Perihan'ın küçük burnunu, yumuşak tenini görüyordu. Sekiz on saniye ona öyle baktı. Gene, "Güzel kadın!" diye düşündü ve korktu. "Ne yapıyorum? Şaşırıyorum galiba biraz! Kendimi ona bakarken görmek istemezdim. Güzel bir kadın insanı öldürür!" Eğlenceli ve yeni bir düşünce bulmuştu. Az önce de çirkin olduğu için sevinmişti. "Ben yakışıklı olsaydım, ya da karım güzel olsaydı şiir yazamazdım. Refik gibi pazar günleri yürüyüşe çıkar, salonlarda tombala oynardım!" Gözünün önünde Işıkçı ailesinin mutlu evi, gürültülü, cıvıltılı yemek masası canlandı. "Oradaki o ışıl ışıl parlak havadan, tutkusuz, sakin, huzurlu ruhlardan, dengeli insanlardan hoşlanmıyorum!" diye düşündü. "Refik de onlardan biri. Oysa Refik eskiden..."

"Çekirdek alalım mı?"

Çekirdekçiye el ettiler. Omuzuna bir heybe asılı, kambur ihtiyar geldi. Çekirdek veriyor, gençlere bakıp neşeleniyordu.

"Oysa Refik eskiden böyle biri miydi? Böyleydi tabii... Yoksa değişti mi? Ben de onun gibi değişebilir miyim?" Beş altı yıl öncesinin Refik'ini hatırlamaya çalıştı. "Mühendis okulunun koridorlarında hep gülümser, her türlü şakadan hoşlanırdı. Sabahlara kadar bizimle poker oynar, sonra biraz utanırdı. Bir kere kerhaneye gitmiş, sonra pişmanlık buhranları geçirmişti. Zaten daha çok Hıristiyan'a benzer. Ama iyi yüreklidir de... Benim kaç yıllık arkadaşım..."

"Nasıl bakıyorsun yahu bana?"

"Nasıl bakıyorum?"

"Böyle!" Refik, gözlerini kısıp boynunu ileri doğru uzatarak, Muhittin'i taklit etti.

Perihan ilk defa bir kahkaha attı. Muhittin alınmamış, neşelenmişti. Başkaları tarafından nasıl görüldüğünü öğreniyordu.

"Gözlerin ilerliyor mu?"

"Hayır!"

Refik Perihan’a döndü. “Biliyor musun, Muhittin okuldayken ‘Ben beş yıl sonra kör olacağım’ diye tutturmuştu. Bu ona bazı haklar sağlardı. ‘Sen şu benim çizimi bitiriver de, ben biraz dünyayı seyredeyim’ derdi.”

“Miyobum çok hızlı ilerliyordu da...” dedi Muhittin. “O zamanki soytarılıklarım şimdi neşeyle karşılanıyor!” diye düşündü. Kendisine öfkelendi. Perihan’ın gözlüklerinin kalın camlarına baktığını görünce: “Ama şimdi iyiyim!” dedi. Gözlerinin sağlığını kanıtlamak istedi, çevresine bakındı.

Kabak kafalı adam hâlâ aynı gazeteyi okuyordu. Muhittin uzaktan başlıkları okumaya başladı: “Hatay Suriye esaretine bırakılamaz... Cumhurreisi Atatürk dün akşam Perapalas’a... Madrid bombardımanının... Şair Nazım Hikmet ve on iki arkadaşı... Artvin’de kar bir buçuk metre... Fenerbahçe (B): 5 - Güneş (B): 2.”

“Aferin yahu, ben okuyamıyorum!” dedi Refik.

Gazetesinin okunduğunu kabak kafalı adam sonunda anladı, onlara bakarak gülümsedi, yeniden okumasına döndü.

Refik: “Acaba maç ne oldu?” dedi ve esnedi.

Kabak kafalı adam gazetesini indirerek: “Fener kazanır, Fener kazanır!” dedi.

Dostluğun, yakınlığın, tatil havasının rahatlığıyla gülüştüler. Refik, Muhittin’e çekirdek verdi.

Muhittin çekirdekleri masanın üzerine koydu. “Onlar böyle rahat, sakin ve huzurlular, çünkü öleceklerini bilmiyorlar!” diye düşündü. “Tabii biliyorlar, ama bunu düşünmüyorlar. Kimse ölümü düşünmüyor. İnsan ölümü düşünmeyince bunlar gibi rahat olabilir, korkmaz, endişelenemez, her şeyi olağan karşılar, bir şey yapması gerektiğini düşünemez! Önünde duran çekirdeklere bakıyordu. Çekirdekler ilk bakışta birbirinin aynıydı, ama sonra insan küçük farklar görüyordu. ‘Ben, peki, nasıl böyle oldum?’ Şiirlerinde ölüm ve ölüm korkusu çok yer tutuyordu. ‘Ben öleceğimi Baudelaire’den öğrendim. Öteki Fransızlardan öğrendim, öğrendikten sonra da böyle

oldum işte! Ama boş düşüncelerle oyalanacağıma kalkıp eve gideyim!'"

Refik: "Ömer sana ne yazıyor?" diye sordu.

"Hiç! Zaten evlilik kararından sonra mektupları azalttı. Belki çekiniyordur benden. Yok canım, şaka ediyorum... Ama dişe dokunur bir şey de yazmıyor hani. Kıza mektupla evlenme teklif ettiğini yeni öğrendim! Kim bu kız?"

"Bir akrabası oluyor. Suyunun suyu bir akraba... Babasının Manisa milletvekili olduğunu biliyor muydun?"

"Vay canına!" diye bağırdı Muhittin. "Bizim Rastignac hedefi on ikiden vurdu. Bilmiyordum bunu ben!"

"Sen de az değilsindir ha! Ama nedir ki bir milletvekili?"

"Zafer veya hiç!"

"Bugünlerde eniştesiyle teyzesi Ankara'ya gidecekler. Gençler evlenmeye karar vermiş, ama tabii işin bir de resmi yanı var. Söz kesecekler..."

"Yahu, peki, bu sana gülünç gelmiyor mu?"

"Niye? Bizimkiler de Perihan'ı istemeye gitmişlerdi. Bak sonu ne güzel oldu." Perihan'a dönüp gülümsedi. "Hem böyle bir şey niye gülünç olsun? Anneler, babalar birbirini tanımak ister. Görüşünce eğlenirler..."

"Yok, yok, ona artık bunu anlatamam!" diye düşündü Muhittin. "Yazık ama... Dostluklar da ölüyor..." Ömer'i de düşündü. "Onun o alaycı halinden hoşlanırdım, ama biliyorum, o da başka türlü olacak. Yakışıklı, zengin bir mühendis rolüne girdi bile. Çok sevilen, gösterişli insanlardan hoşlanmıyorum. Kenarda köşede kalmış olanları, nefret edenleri seviyorum. Şu bizim iki askeri örneğin!" Arada bir, Yıldız'daki okullarına dönmeden önce, Beşiktaş çarşısında içki içen iki askeri okul öğrencisi vardı. Edebiyata meraklıydılar. Muhittin onları biraz etkilediğini düşünürdü. "Ne diye hâlâ burada otururum? Kalkıp gideyim... Hiç olmazsa o askerlerle gevezelik ederiz. Ortak yanlarımız var onlarla. Nefretimizi bileriz..."

Karaköy tarafından bir vapur gelmiş, iskeleye yanaşıyordu. Herkes ileri geri hareket eden vapura, denize bakıyordu. Muhittin ilk bakışta adını ve numarasını almıştı: 47, Halas!

“Annen nasıl, yahu, sen hiç sözetmezsin ondan!” dedi Refik.

“İyi işte. Evde oturuyor. Misafirliğe gidiyor, misafirleri geliyor, yemek yiyor, gülüyor, uyuyor, nefes alıyor. Saksılarda çiçek yetiştiriyor...”

“Sağlığı iyi mi?”

“İyi.”

“Bir zamanlar böbreklerinden şikâyeti vardı galiba!”

“Sen de neler hatırlarsın!”

“Babam kötü de benim,” dedi Refik. Düşünceli, hüzünlü bir surat takınıp sustu.

“Nesi var?”

“Biliyorsun, bir kalp krizi geçirdiydi. Ciğerleri de pek sağlam değil galiba. Kötü kötü öksürüyor. Sonra kulakları gittikçe daha az işitiyor. Yazıhanede bir şey yapamaz oldu. Bugünlerde daha da kötü oldu. Öfkeleniyor, kalbine sinirleniyor, derken ciğerler başlıyor... Gövdesi kadar kafası da kötü. Belleğinde boşluklar belirdi. Unutuyor. Unuttuğu için sinirleniyor... işleri artık yönetemez oldu. Osman da mecbur kaldı, onun karar hakkını kısıtladı. En kötüsü, kişisel masraflarını da Osman denetlemeye başladı. Sana bunları anlatıyorum, çünkü çok üzülüyorum! Sen de annene dikkat et.”

“Yaşlılık işte!” dedi Perihan.

Muhittin: “Çok kötü, çok kötü!” diye mırıldandı. Sonra, “Ben de sonunda böyle olacağım!” diye düşündü. “Babama da böyle olmuştu; sonra tak, gidiverdi. Hepimiz öleceğiz. Ben iyi bir şair olamazsam kendimi otuzunda öldüreceğim. İyi bir karar bu. Ölümü korkusuyla çırpınarak, takma dişlerim ağzımdan düşmesin diye kıvranarak yaşayacağıma, ölüme ben kafa tutarım. Coştum! Şiir vakti geldi, ama ben hâlâ burada oturuyorum!”

“Aaa çocuğa bakın!” dedi Perihan.

Dönüp baktılar.

12
Amca ve Asker Yeğen

“Oğlum, hiç anlamıyorum seni!” dedi Cevdet Bey. “Durup dururken, hem de en parlak yerlere gelmek üzereyken askerlikten ayrılınır mı? Ordudan başka yerde ne yapacaksın?”

“Ticaret! Ticaret diyorum ya amcacığım!” dedi Ziya. İki saattir de aynı şeyi söylüyordu.

“Ama ticaret için deney gerek. Sonra biliyorsun, piyasa durgunluktan yeni kurtuldu. Üstelik savaş geliyor.” Cevdet Bey de iki saattir aynı şeyleri söylüyordu.

Geçen kurban bayramında attığı bir kartla kendini hatırlatan yeğen Ziya, iki saat önce, birdenbire Sirkeci’deki yazıhaneye gelmiş, askerliği bırakacağını, ticarete atılacağını söylemiş, Cevdet Bey’den para istemişti. Yıllardır yüzünü görmediği yeğeninin bu beklenmedik hareketini Cevdet Bey anlamaya çalışıyordu.

“Ama niye? Bu yaştan sonra...”

“Ben kendimi daha genç görüyorum, amcacığım!”

Genç bir hali de yoktu oysa. Olsa olsa üstünde çocukluk vardı. Taa otuz iki yıl önce, babası öldüğü günlerde yüzünde görülen çocuksu ürkeklik hâlâ görülüyordu. Üstelik, buna bir de, Cevdet Bey’in anlayamadığı gurur ve patavatsızlık eklenmişti.

“Ama piyasada da durgunluk var. Sen daha iyi bilirsin, belki savaş çıkacak, değil mi? Bir asker için bu kendini göstermenin tam sırasıdır. Savaş yılları askerlerin yıllarıdır.”

“Ya tüccarların?..”

“O zaman bize bir şey düşmez. Bizim kadınlar ve çocuklarla birlikte elimiz kolumuz bağlanır, bekleriz.”

“Ama siz son savaşta beklememişsiniz. Şeker getirmişsiniz galiba!”

“Saygısızlık ediyorsun! Saygısızlık etmene izin veremem. Kim söyledi sana bu dedikoduları?”

“Dedikodu değil ki... Herkes biliyor!”

“Rica ederim, açık konuş! Herkes neyi biliyor? Şeker ticareti yaptığımı ve bunun savaş yıllarına rastlamasını mı biliyor herkes? Bunu kimseden saklamıyorum ki!”

“Herkes şekeri çok yüksek fiyatla sattığınızı biliyor...” dedi Ziya. Bir el hareketi yaptı. “Neyse bu beni ilgilendirmez!”

“Dur bakalım, dur bakalım,” dedi Cevdet Bey. “Yeğenim olarak, düşmanlarımın aleyhimde yaptığı dedikoduya kapılmana üzüldüm. Bu dedikoduyu vagon ticareti yapanların çıkardığını bilmiyorsun tabii. Ama dur da gerçeği öğren. Ben yüksek fiyatla hiçbir şey satmadım, satamam da. Ben malımı piyasadaki fiyatla elden çıkardım. Bir tüccar başka ne yapabilir? Ama senin aklın böyle şeylere ermez. Sen yalnız saygısızlık etmeyi biliyorsun!”

Ziya cevap vermedi. Alçak damların üstünden görünen Galata Köprüsü’nü, köprüye yanaşan bir gemiyi seyrediyordu. Cevdet Bey öğle sigarasını içmesine rağmen, pakete bir daha uzandı.

Birden Ziya döndü: “İçmeyin artık amcacığım. Osman söyledi, iyi gelmediğini siz de biliyorsunuz!”

Cevdet Bey kendini suçlu hissederek elini paketten çekti. “Peki, ne tüccarlığı yapmak istiyorsun, bakayım sen?”

“Onu daha düşünmedim. Para olduktan sonra alınıp satacak şey her zaman bulunur!”

“Demek tüccarlık hakkındaki düşüncen bu!”

“Tabii... Almanya’dan demir getiririm, olmazsa bir yerden şeker getiririm!” Gülüyordu. Sevimsiz ve küstahtı. Amcasından yardım bekleyen bir yeğen gibi değildi. “Şeker olmazsa kumaş, olmazsa araba... Türkiye’de nasıl olsa her zaman bir şeyin sıkıntısı var. Merak etmeyin siz!”

Cevdet Bey sert sert: “Merak etmek benim hakkım!” dedi.

Ziya gülerek: “Aaaa sahi unutmuştum bunu!” dedi.

“Nasıl unutursun? Baban seni bana emanet etmişti!” Cevdet Bey birden yanlış bir şey söylediğini, yeğeninin de kendisiyle alay ettiğini anladı. “İşim bitmiş benim!” diye düşündü. “Burada karşımda en bayağı küstahlığı yapıyor, en bayağı dedikoduları sıralıyor, ben ise ona laf yetiştirmeye çalışıyorum.” Yüreğinin atışlarını dinleyerek: “Ne yapayım, ne yapayım?” diye mırıldandı.

“Evet, babam beni size bırakmıştı. O korkulu günleri, beni arabayla Zeynep Hanım’dan alıp pansiyona götürdüğünüz günü hatırlıyorum. Zaten babamın vasiyetine ve sizin iyi niyetinize güvenerek buraya geldim!”

“Yaa! Gördün mü? Benden başka bir desteğin oldu mu hayatta?” Biraz öfkelenmiş, biraz da duygulanmıştı Cevdet Bey.

“Hiç kimsem olmadı benim!”

“O zaman amcanın kıymetini bil! Bak, amcan ne halde.” Elini yüreğinin üstüne bastırdı. “Burası nasıl ağrıyor, bir bilsen! Amcana saygısızlık etmek sana hiçbir şey kazandırmaz!”

“Evet, bunu düşünmemiştim! Neyse ben de sizin gibi düşünüyorum, benim tek desteğim olduğunuzu biliyorum ve bundan cesaret alarak para istiyorum sizden. Yani borç demek istiyorum. Kazandıktan sonra geri verilmek üzere borç!”

Cevdet Bey aklına yeni gelen bir düşünceyle heyecanlandı.

“Niye emekliliğini beklemiyorsun?”

“Bu üniformayı taşımaktan bıktım!”

“Aaa, ne biçim söz o? Üstelik madalyan var senin! O üniformanın hakkını vermek için yıllarca dövüştün. Sonra şeyde, nerdeydi, Sakarya’da da yaralandın ya! Bir gazisin de. Demin ettiğin sözler bir gaziye yakışır mı? Emekliliğini bekle!”

Ziya umutsuz bir tavırla: “O kadar bekleyemem!” dedi. “Bana para lâzım!”

“Oğlum, ne kadar kolay söylüyorsun bunu! Para kolay mı kazanılıyor sanıyorsun?”

Birden Ziya ayağa kalktı: “Bilmiyorum ben para nasıl kazanılır, nereden bileyim, askerlikten başka bir şey yapamadım ki!” diye bağırdı. “Ama hakkımı istiyorum! Hakkımı almasını bilirim!”

“Ne hakkı? Neyin hakkıymış bu?”

“Neyin hakkı olduğunu da bilmiyorum. Hayır, biliyorum. Rahmetli babamın ölümü yüzünden sizin kazandığınız şeyin...”

“Rahmetli baban senin bu küstahlıkları yaptığını görseydi çok üzülürdü. Oğlu böyle mi olacaktı? O bir idealist idi! Parayı düşünmezdi. Yazık, yazık!.. Kemikleri sızlıyordur!”

“İşte ben de onun bu hakkını almaya geldim!”

“Niye? Bütün bunlar niye? Niye şimdi?”

“Şimdi. Şimdi, çünkü çok düşündüm. Kırk iki yaşındayım. On iki yıl sonra emekli olacağım. Sonra emekli maaşımla bir kira evinin balkonlarında çiçek yetiştireceğim. Yaşamak istediğimi anladım. İstanbul’a yerleşmeye karar verdim...”

“Ama şeyin, karının Ankara’daki evinde oturuyordun!” Cevdet Bey, “İsimleri, kelimeleri unutuyorum!” diye düşündü.

“Ondan da ayrılacağım...” dedi Ziya ve yeniden koltuğa oturdu.

“Niye? Niye oğlum? Üstelik o kadın da hastaydı galiba.”

“Hasta!”

“Hasta karını bırakıyor musun?” dedi Cevdet Bey. Gene yanlış bir şey söylediğini düşündü. Artık zekâsına eskisi gibi güvenemiyordu.

“Ailemle, karımla ilgilendiğinizi hiç sanmıyorum!” dedi, Ziya. “İlgilenseydiniz ben cephedeyken ona biraz yardım ederdiniz.”

“Etmedim mi? Allah var, etmedim mi?”

“Etmediniz! Başınızdan savmak için verdiğiniz üç-beş kuruş hariç tabii.”

Cevdet Bey o üç-beş kuruşun hesabını yapacaktı, utandı, gücü yetmedi. “Yazık... Yazık...” diye mırıldandı. Sonra öksürmeye

başladı. Bir yandan öksürüyor, bir yandan, "Ne hakkı? Nereden çıkarıyor bunları?" diye düşünüyordu. "Çocukluğunda ona ben baktım. Askeri okuldayken parasını verdim. Tatillerde arada bir gelir, yanımızda kalırdı. Çok fena öksürüyorum!" Öksürüğünü bastırmaya çalışıyor, yeğeninin mahsustan öksürdüğünü sanacağını düşünerek utanıyordu. Bir süre kıvrandıktan sonra bu küçük öksürük buhranından kurtuldu, ama yüzünün de kıpkırmızı olduğunu anladı. Hem bitkin, hem de suçlu hissediyordu kendini! Pek bir şey düşünecek durumda değildi. Bu işin nereye varacağını merak ediyordu.

Uzun bir sessizlik oldu. Cevdet Bey söze başlamaktan çekiniyor, yeğeninin de aynı duyguya kapılmış olduğunu düşünüyordu.

Bir süre sonra Ziya ayağa kalktı. Cevdet Bey'in oturduğu büyük yazı masasının kenarına ellerini dayayarak başını ileri doğru uzattı. Cevdet Bey endişelendi.

"Şimdi söyleyin, amca: Bana para verecek misiniz, yoksa oyalayacak mısınız? Çocukluğumda yeteri kadar yardım etmediniz bana. Şimdi borçlusunuz."

Cevdet Bey kelimeleri heceleyerek yavaşça söyledi: "Ben sana karşı her zaman görevimi yaptığımı düşünmüşümdür. Hiçbir borç hissetmiyorum. Kendime düşeni fazlasıyla yaptım!"

"Yaptınız, öyle mi? Babam olmasaydı şu işi nasıl kurardınız, merak ediyorum doğrusu."

"Babanın ne katkısı olabilir ki?"

"Babam ve babam gibiler olmasaydı ne Meşrutiyet olurdu, ne Cumhuriyet!"

"Neler diyorsun sen? Bu saçmalıkları kim soktu aklına? Yoksa babanın Meşrutiyet'ten üç yıl önce öldüğünü unuttun mu? Aklını başına topla! Sonra çok rica ediyorum, eski şeyleri de karıştırma. Ben babana hep yardım ettim. Şunu da unutma ki, rahmetli baban eğlenceye biraz fazla düşkündü. Erken ölümüne de içki sebep olmuştur. Sonra kereste dükkânından buraya gelinceye kadar ben

neler yaptım, biliyor musun? Susuyorsun değil mi? Çünkü aklına bir şey koymuşsun ve bunun için her türlü saygısızlığı yapmaya hazırsın.” Hızlı konuşmak yorucuydu. Cevdet Bey nefes nefese birden soruverdi: “Bütün bunlar neden? Başka bir kadına mı tutuldun?”

Ziya şaşkın bir tavırla: “Evet,” dedi. Utanmıştı galiba. Beklenmedik bir şeydi bu. Ziya oturdu. Bir durgunluk oldu.

Cevdet Bey de şaşkınlaştı. “Sonunda ona istediği parayı versinler, diyeceğim galiba!” diye düşündü. Karısından, askerlikten, yaşadığı hayattan bıkıp amcasından para sızdırmaya kalkan şu gence bakıyor, ahlak kurallarına, eski alışkanlıklara artık pek kulak asılmadığını düşünüyordu. Ama yaşlılara özgü bir hüzün ve kinle düşündüğünü de açık seçik görüyordu.

Ziya: “Şimdi bana para verecek misiniz?” diye sordu. Deminki suçlu hali kalmamıştı.

Cevdet Bey gene rahatsız oldu: “Ne kadar istediğini bilmiyorum. Hem sonra ben de bir şey verecek durumda değilim artık!”

Ziya ayağa kalkarak: “Gene oyalamayın beni. Başınızdan kolay atacağınızı sanmayın!” diye bağırdı.

Cevdet Bey: “Bağırma! Bağırma rica ederim!” dedi.

“Hep benden kurtulmanın yollarını aradınız! Askeri okula da zaten onun için yolladınız!”

“Asker olmayı, ama sen istiyordun!”

“Bu da tabii işinize geldi. Benden kurtulmak istiyordunuz. Bulduğunuz o paşa kızının yanında ben pek uygunsuz kalıyordum, değil mi? Askeri okula sepetleyiverdiniz beni! Durun, durun da bir kerecik olsun sözümü bitireyim. Ayda bir Kuleli’den Nişantaşı’na geleceğim tutsa yüzünüzü buruşturarak cebime üç-beş kuruş koyardınız. Sofranın bir ucuna konan tabağa bir yanaşma gibi iliştiğimi düşünürdüm. Sonra yemin ettim de adımımı atmadım.”

Cevdet Bey ölü gibi mırıldandı: “Seni hiçbir zaman evlâtlarımdan ayrı düşünmedim!”

“Yalan! Beni niye onlar gibi Galatasaray’a yollamadınız peki o zaman? Ben de pekâlâ o kibar beyzadelerin okuluna gidebilirdim! Askeri okula sepetlediniz beni!”

“Askerlik hakkında böyle düşündüğünü bilmiyordum!” dedi Cevdet Bey.

“Nasıl düşüneyim, peki? Ayak parmaklarım Sarıkamış’ta donarken siz burada şeker ticareti yapıyordunuz. Ben Sakarya’da az daha ölüyordum. Siz şirketinizi büyütüyordunuz!” Ağlamaklı suratını Cevdet Bey’e yaklaştırdı. “Şimdi karşıma şu kadın çıktı. Bu benim son kısmetim amca, anlıyor musunuz? Bir daha da gelmez başıma böyle şey.”

Cevdet Bey telâşlandığını farketti. Yeğeninin ağzı içki kokuyordu. “Cesaretlenmek için içki içmiş!” diye düşündü.

“Demek, her şey bir kadına para yedirmek için! Beni gözüne kestirmiş!” Ona acıması gerektiğini düşünüyor, ama bunu yapamıyor, hatta belli belirsiz bir tiksinti duyuyordu. Ailesini, çocuğunu yüzüstü bırakacağını hiç utanmadan söyleyen birisi vardı karşısında. “Rahmetli babam olsa, Allahına dua et!” derdi diye mırıldandı. “Ama ben ona bir şey söyleyecek durumda da değilim!”

Ziya gene bağırdı: “Bana bir şey vermezseniz sizin peşinizi bırakmam!”

“Evlâdım, otur yerine, otur yerine!” dedi Cevdet Bey. Ziya’nın allak bullak olmuş bir suratla hâlâ karşısında sallanıp durduğunu görünce: “İstediğini vereceğim!” deyiverdi. “Ama sen de kendine gel biraz. Bunca yıl sonra amcan hakkında düşündüğün bu mu?”

Ziya da şaşırmış gibiydi. “Bir sigara yakmama izin verir misiniz?” dedi. Amcasının cevabını beklemeden masanın üzerindeki paketi aldı. Elleri titriyordu. Perişan bir hali vardı.

Cevdet Bey de bitkin buluyordu kendini. Sigara içen yeğenini seyrederken ne bir şey düşünebilecek, ne de söyleyebilecek gücü

kendinde buluyordu. Canı geniş ve derin bir uykuyu çekiyordu. Az sonra sordu:

“Ne kadar istiyorsun?”

“Çok istemiyorum. Ama Karaköy’de bir dükkân açıp iş yapacak kadar bir şey... Ya da Taksim’de bir apartman dairesi alacak kadar...” Kararlı görünmeye çalışıyor, sigarasını sinirli hareketlerle tüttürüyordu.

Cevdet Bey birden: “Ooo... o kadarını nasıl bulurum?” dedi.

“Ben de sanıyordum ki...”

Ziya öfkeyle birşeyler söylemeye başladı. Ama Cevdet Bey işitmediğini göstermek için elini kulağına götürdü.

“Peşinizi bırakmam. Hayalet gibi arkanızdan gelirim!” Ziya gene ayağa kalkmış, hiç de güzel olmayan yüzünü, içki kokan ağzını Cevdet Bey’e yaklaştırmıştı.

Cevdet Bey yeniden bir öksürük buhranına yakalandı. Gövdesini öne doğru büküp sallanarak birkaç dakika şiddetle öksürdü. Sonra birkaç saniye sessiz durdu. Arkasından yeniden şiddetle öksürmeye başladı. Öksürürken çenesi masaya vuracakmış gibi yaklaşıyor, yüzüne kan hücum ediyor, gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi ağrıyordu. Bir ara yüreğini dinleyerek, “Öleceğim galiba!” diye düşündü. Sonra başına bir şey gelmeyeceğini anladı, ama kendisinden para sızdırmaya çalışan yeğeninin karşısında, böyle kıvranarak ölmek düşüncesi öyle ağır geldi ki, kendine hâkim olamadı. Korkuyla bakan Ziya’ya kapıyı gösterdi. İki öksürük arasında:

“Çık dışarı!” “Çık dışarı!” diye inledi. Gözünün ucuyla ona baktı: “Başka zaman konuşuruz!”

Yeğeni masanın kenarında titreyerek ayakta duruyordu. Galiba birşeyler söylemeye çalışıyordu, ama Cevdet Bey onun dudaklarının kıpırtısından başka bir şey farkedemiyordu. Ziya amcasına yaptığı saygısızlıklardan değil de, sanki karşısında tütün içmeye cesaret edebildiği için azarlanıyormuş gibi elindeki sigarayı saklamaya çalıştı.

Cevdet Bey bu sefer daha sert bir sesle: “Hadi çık dışarı, diyorum, saygısız seni!” diye inledi. Sonra öksürüğüne boş yere hâkim olmaya çalıştığını anlayarak kendini bıraktı. Ziya’nın odadan çıktığını gördü. İçinden ona birşeyler söylemek geçti, ama bunu yapacak gücü kendinde bulamadı. Sanki ciğerinde, nefes borusunda ateşler yanıyor, inleyip öksürerek alevleri püskürtmesi gerekiyordu. Biraz kendine gelir gibi olunca mendilini çıkarıp alnındaki ter damlacıklarını sildi. Odada yalnızdı, kendini yaşlı ve güçsüz buluyordu. “Hayalet,” diye mırıldandı. “Çok da iyi biliyor ne olduğunu... Hayalet.” Sonra kendini toparladı. “Hayaletmiş!” Aklı her şeyi yeniden düzenlemeye, şu yarım saat içinde tepetaklak olup yıkılanı, yeniden kurmaya girişti.

13
Söz Kesme

Eniştenin pipo, teyzenin de parfüm kokusuyla dolan taksi Yenişehir'in bir ara sokağına saptı, birörnek evlerin arasından ilerleyip Ömer'in işaret ettiği birinin önünde durdu. Ömer ağaçların arasında oturma odasında yanan lambayı görünce heyecanlandı. Dün de buraya gelmiş, Nazlı'yı görmüştü. Bugün, önceden kararlaştırıldığı gibi şu "söz kesme" denen şey yapılacaktı.

Kapı çalınır çalınmaz açıldı.

Enişte: "Ben Cüneyt, karım Macide!" diyerek bir hamle yaptı, ama kapıyı açan Muhtar Bey değil, ince uzun bir adamdı.

"Ben Refet Bey efendim! Evet, sizin geleceğinizi biliyorlar. Yukardalar. Bir rastlantı oldu. Ben aşağı inmiştim. Siz de Ömer Beysiniz galiba. Memnun oldum. Ben Nazlı'nın amcası sayılırım, buyurun, buyurun..."

Teyze: "Münasebetsiz ve geveze biri!" diye düşünüyormuş gibi yüzünü buruşturdu. Merdivenlere doğru yürüyorlardı.

Birden Muhtar Bey merdivenlerin ucunda gözüktü. Birkaç basamak aşağı indi. Sonra, yolu kapayacağını düşünmüş olacak ki geri geri yukarı çıktı. Aranarak kendi çevresinde bir döndü. Nazlıyı görünce rahatladı. Bunları yaparken: "Buyurun, buyurun, rica ederim!" diyordu.

Ömer: "Enişte işte Nazlı bu!" dedi. Onlar zaten el sıkışıyorlardı.

"Bu, Macide Teyzem!"

"Beni hatırladın mı?" dedi Macide Teyze.

"Hatırlar gibi oluyorum, efendim!" dedi Nazlı.

Muhtar Bey ile enişte de el sıkışıyorlardı. Onlar da kendi olağan varlıklarının dışına taşmışlardı. Sanki kimse kendisi gibi olamıyordu.

“Buyurun, efendim, buyurun, siz önce rica ederim...” dedi Muhtar Bey. Paltoları alan hizmetçiye emirler yağdırıyordu.

Nazlı da Macide Hanım’ın paltosuna uzanmıştı. Ama o karşı koyuyor, askının önünde çekişiyorlardı.

Oturma odasına girerlerken Macide Hanım: “Geç kalmadık değil mi?” dedi.

Muhtar Bey: “Yoo, hayır, hayır!” dedi. “Siz pek köşede kaldınız, buraya zahmet etseniz.”

Teyze: “Yok, rica ederim!” diye mırıldandı, oturduğu koltuk köşede kalıyordu, ama Nazlı’yı yakından inceleyebileceği en iyi yer burasıydı. Ömer bunu sezdikten sonra, Muhtar Bey’in kendisine yakın oturduğunu endişeyle farketti.

Bir sessizlik oldu.

Sonra Refet Bey yarım kalan cümlesini tamamladı: “Bugün bir de başka bir rastlantı oldu. Geçerken Muhtar Bey’e bir uğrayayım dedim. Geleceğinizi bilmiyordum.” Özür dilermiş gibi bir hali vardı.

Enişte: “Rica ederim!” dedi. “Biz sizi bekletmedik değil mi?”

Muhtar Bey: “Hayır, hayır!” dedi. “Hanımefendi de bunu söylediler. Hatta Nazlı’ya diyordum ki...”

Teyze kendisinden sözedildiğini farkedince gözlerini dikkatle incelediği Nazlı’dan telâşla kaçırdı. “Yaa! Biz de geç kaldık diye telâşlanıyorduk!” dedi. Sonra gene Nazlı’yı incelemeye başladı.

Nazlı hafif kızarmıştı. Ömer ona bakmaktan çekindi. Nazlı’ya hiç çekinmeden baktığı için teyzesine öfkelenir gibi oldu. Sonra, “Acaba şimdi ne düşünüyor?” diye geçirdi içinden. Teyzesinin gelini hakkındaki yargısını merak ettiğini farketti.

Hizmetçi içeri girince Muhtar Bey: “Kahvelerinizi nasıl istersiniz?” diye sordu. Kahvelerini söylediler: Gene bir sessizlik başladı.

Cumbayı andıran küçük bir çıkıntısı olan, alçak tavanlı bir odada oturuyorlardı. Karşıki duvarda kalın çerçeveli, yağlıboya bir Venedik manzarası asılıydı. Ömer oturduğu yerden yemek

masasının arkasındaki tezhib levhasını da görüyordu. İki odayı birbirinden ayıran duvarın köşesinde de sedef kakmalı bir kavukluk vardı. Eşya, her şey, herkes yerli yerinde, sanki bir şey bekliyormuş gibiydi. Bir duvar saatinin kalın ve kesin tıkırtısı duyuluyor. Teyze dikkatle Nazlı'yı inceliyordu. Ömer, "Sonunda buraya koyun gibi oturdum!" diye düşündü, ama koltukta iğreti oturduğunu farketti.

Muhtar Bey: "Ankara'yı nasıl buldunuz, efendim?" diye sordu.

Teyze odayı ısıtmak için: "Pek farkına varamadık ki Ankara'nın!" dedi. Bu, çok şaşırtıcı ve hoş bir şeymiş gibi gülümsüyordu. "Dün öğle üstü geldik zaten. Ama gerçekten de soğuk."

Muhtar Bey: "Evet, soğuktur Ankara'mız!" dedi. "Hele bugünlerde... İnanın, mecliste arkadaşlarla üşüdük bugün!"

Teyze: "Afedersiniz, efendim, kimlerin meclisinde?" diye sordu. Bunu sorar sormaz yaptığı yanlışlığı farkederek: "Aaaa, tabii, tabii!" diye bağırdı.

Muhtar Bey: "Millet Meclisi'nde, Kamutay'da efendim!" dedi. Teyzenin yanlışlığını farkettiğini görmüş, ama gene de söylemişti. Bu uzak akrabanın bir anlık unutkanlığına pek şaşırmamıştı galiba.

Teyze kıpkırmızı kesilmişti: "Biliyorduk, tabii canım, biliyorduk!" dedi. Sonra galiba bilinmesi gereken şeyi bu sefer de gereğinden fazla büyüttüğünü anlayınca daha da kızardı, gülmeye çalıştı.

Ömer gelecekteki kayınpederinin de güldüğünü gördü. Teyze milletvekilinin güldüğünü görünce rahatlayarak daha da çok güldü. Sonra enişte de güldü. Hep birlikte gülmeye başladılar. Hizmetçi kahve getiriyordu. Ömer, insanları olduklarından başka türlü yapan o belirsiz telâşın yumuşayarak dağıldığını hissetti. Milletvekili kahveyle birlikte konuklarına sigara ikram etti, ama Ömer'den yana bakmadı. Ömer eniştesinin sigarayı geri çevirmediğini görünce sevindi. Piposunu yakacağından, bunun da odada bir soğukluk yaratacağından korkmuştu.

Her şey gevşiyordu işte. Konuşulması gereken şeyler de birazdan konuşulacaktı, ama biraz daha sıcaklık, sohbet ve yakınlık

gerekiyordu. Uzak akrabalıkların hatırlanması bu sıcaklık için elverişliydi.

Bu konuyu Teyze açtı. Nazlı'nın annesiyle kendisinin kardeş çocukları olduğunu hatırlattı. Ama aynı anneden kardeş olmadıklarını, eski ve uzak bir miras yüzünden yıllar süren dargınlığı hatırlatmadı. Muhtar Bey'i de tanıması bu yüzden gecikmişti. Teyze ölçülü konuşmasıyla burada sözü edilebilecek ortak akrabalıkları bir bir saydı. Ömer uzak akrabalıkların yakın akrabalıklardan daha zengin bir sohbet konusu olduğunu düşündü. İsimler, hastalıklar, ölüm ve doğum tarihleri, felâketler, mutluluklar hatırlanıyor, kahveler içiliyordu. Ömer: "Bir gün ben de bunlar gibi olacağım!" diye mırıldandı. "Bir gün ben de kahvemi içerek akrabalardan sözedeceğim. Bütün bu tutkulardan sonra üstelik... Evlilik beni gemleyecek. Zaten şu demiryolunda burnum biraz sürtülmüştü. Demek hazırmışım ben de öyle şeylere." Gene kendini didikliyordu, ama harekete geçmek için fazla bir güç de göremiyordu. "Bir gün, hem de çok uzak bir tarihte değil, ben de ayağımda terliklerle odada yün ören karımla... Karım?" Şaşkınlıkla Nazlı'ya baktı. Orada, karşısında, gelecekteki kocasının, teyzesinin bakışları altında rahat olmaya çalışan, kızarıp bozarmamak için zorlanan bu kız! Birden kendini toplayarak: "Ee, ne var, işte karım!" diye mırıldandı.

Enişte Bey kendi hayatını, ticari geçmişini anlatıyordu. Sonra biraz kaba ve suçlayıcı bir tavırla ticaret hayatının sıkışıklığa uğradığını, her şeyin eskisi kadar serbest olmadığını söyledi. Bunun üzerine Muhtar Bey de kendi hayatını özetlemek gereğini duydu: Memurluklarda, kaymakamlıklarda, valiliklerde bulunmuştu. Sekiz yıldır siyasetin içindeydi. Ticaretin, daha doğrusu ihracat ve ithalatın sıkıntıya girmesini de olağan karşılıyordu; memleketin kalkınması için daha da galiba çok sıkıntıya girilecekti. Hem durum, altı-yedi yıl öncesine göre şimdi çok daha iyiydi. Milletvekili bunları öyle gönül alıcı ve tatlı bir sesle söylemişti ki, şikâyeti de zaten biraz zorlama olan enişte onu onaylamaya başladı. Böylece çinili sobanın ısıttığı odada mutluluk havası daha da yoğunlaştı. Teyze de Nazlı'yla konuşmaya başlamıştı. Onu dikkatle inceliyor, sorular soruyor,

gülümsüyordu: Liseyi nerede okumuş, hangi yabancı dilleri öğrenmiş, üzerindeki bu hoş elbiseyi kendisine nasıl yakıştırmıştı?

Ama bir süre sonra gergin bir sessizlik başladı. Herkesin bekler gibi olduğu bütün hareketlerin ve sözlerin altındaki sessizlikti bu. Simdi yalnızca ortaya çıkmıştı. Saat tıkırtısından başka bir şey duyulmuyor, sanki herkes, “İşte şimdi asıl konuşulması gereken şey konuşulacak, enişte söze başlayacak!” diye düşünüyordu.

Enişte: “Efendim buraya ne için geldiğimizi biliyorsunuz herhalde,” dedi. Küstah bir tavrı yoktu, alçakgönüllü gözüküyordu. “Kızınızla yeğenim görüşmüşler, anlaşmışlar.”

Ömer, “Eniştem gene gerçekçiliğe başlayacak!” diye düşündü. Enişte, yumuşak ve ölçülü sözlerin daha elverişli olacağı böyle gergin durumlarda, beklenenin tersine sert bir tavır takınır, düşünülmesi, ama söylenmemesi gereken şeyleri söylemekten hoşlanırdı. Bir keresinde, bu tutumunu Ömer’e gerçekçiliği ve ikiyüzlülükten hoşlanmamasıyla açıklamıştı, ama Ömer, eniştenin her gerçekçilik buhranında, daha ikiyüzlü olduğunu düşünüyordu.

“Kendi kendilerine görüşmüşler, anlaşmışlar. İkisinin de aklı başında. Bana kalırsa bizlere söz bile düşmez. Doğrusu da bu galiba. Bize söz düşmemeli, öyle değil mi? Madem ki onlar aklı başında ve... ve iyi okumuş iki insan, bize kararlarını doğru bulmak düşer.” Bunları kendi kendine tartışıyormuş gibi düşünceli bir tavırla söyledikten sonra, galiba gerçekçilikte fazla ileri gittiğine karar vererek ekledi: “Böyle olmalı, böyle olmalı, değil mi efendim?”

“Nasıl? Tabii, tabii!” dedi Muhtar Bey.

“İşte onun için size şunu soruyorum: Yeğenim kızınızla evlenmek istiyor. Siz razı mısınız?”

Muhtar Bey şaşkınlaştı. Sanki hiç beklemediği bir şey işitmişti. Koltuğunda kıpırdanıyor, yardım bekliyormuş gibi Nazlı’ya bakarak kıvranıyordu. Ömer de suçluluk duyuyordu. Telaşlı hareketlerle kıvranan şu adamdan, böyle tatsız durumlara yolacağı için özür dilemek geliyordu içinden.

Sonunda, Muhtar Bey: “Ah, annesinden sonra o da mı yanımdan ayrılacak?” diye mırıldandı. Hüzünlü ve yalnız gözüküyordu.

Enişte: “Daha ama, evliliğe çok zaman var!” dedi. Sonra Muhtar Bey’i avutmanın değil, tasarlanan şeyleri yürütmenin zamanı olduğunu düşünüyormuş gibi aceleyle ekledi: “O zaman mutlu olsunlar, efendim, mutlu olsunlar.”

Kısa süren bir durgunluk oldu. Teyze iç çekti.

Enişte söylenmesi gereken öteki şeyleri de söyledi: “Ömer oğlumuz, biliyorsunuz demiryolunda çalışıyor. Bahar başında, inşaat mevsimi gelmeden nişanın yapılmasına karar vermişler. Siz de nişanın İstanbul’da yapılmasını istiyormuşsunuz.”

“Ben değil, ben değil!” diye bitkin bir tavırla milletvekili mırıldandı. “Rahmetli annesi... Ankara’dan hiç hoşlanmazlardı. Vasiyet etmişti...”

“Nasıl isterseniz, efendim!” Enişte bunu bir sıkıntıya katlanıyormuş gibi homurdandı. Sonra nişanın tarihi ve ayrıntıları hakkında birkaç cümle daha söyleyerek sustu.

Odaya bir durgunluk yayıldı. Herkes kendi düşüncesine çekilmişti. Ömer, “Kendi hayatlarını, kendi tasarılarını düşünüyorlar,” diye içinden geçirdi. “Ender bulunan şu zamanın tadını çıkarıyor, kendilerini düşünmek için de bizden yararlanıyorlar!” Herkesin kendi hayatına ilişkin bir hatırayı, ya da bir küçük tasarıyı gözden geçirdiğini, bunu yaparken de, Nazlı ile kendisini gözünün önüne getirdiğini hissediyor, bunu dayanılmaz buluyordu. Öfkeyle, “Kendilerinden o kadar geçtiler ki, bu tuhaf sessizliği bozmak bile akıllarına gelmiyor!” diye düşündü.

“Efendim, çok duygulandınız; neredeyse üzüldünüz diyeceğim.” Teyzeydi bunu söyleyen. Merakla milletvekiline bakıyor, biraz da gücenmiş gibi duruyordu.

Galiba Muhtar Bey bu ilgiden hoşlandı: “Ne diyeyim, ne diyeyim?” diye inledi. “Bekliyordum ama, gene de tuhaf geldi bu

bana. Ne diyeyim? Belki de böylesini beklemiyordum.” Ömer’e baktı. “Delikanlıya kanım kaynamıştı. Ama gene de şaşkınım!”

Enişte: “Bu zamanda artık böyle oluyor!” dedi. Bilgisiyle gururlanıyormuş gibiydi. “Memleket de değişiyor, böyle oluyor işte. Kendileri görüşüp anlaşıyorlar. Böylesi daha uygun değil mi?”

Muhtar Bey Ömer’e bakıyordu. Ömer, “Tamam işte, şimdi beni ölçüp biçmeye başladılar!” diye düşündü. Orada rastlantıyla bulunan ince gövdeli Refet Bey de kendisine bakıyordu. “Ne düşünüyorlar acaba? Beni nasıl buluyorlar?..” İçinden kalkıp odadan çıkmak geliyordu.

Milletvekili, Ömer’den gözlerini kaçırarak: “Evet, evet, zamana uymak gerek!” diye mırıldandı. Sonra hoş bir şeyi hatırlamış gibi birdenbire neşeleniverdi: “Biz görücü usulüyle evlenmiştik rahmetliyle.” Ama hemen arkasından yüzüne bir gölge düştü: “Ama benim şaşkınlığım bundan değil ki... Ben çünkü her zaman ilerdik taraftarı olmuşumdur.” Heyecanla Refet Bey’e dönerek ekledi: “Refet Bey ile mecliste bu yüzden çok şimşek çekmişizdir. Biz bu mücadelenin içindeyiz!” Sonra hüznünü unutarak, kıyafet kanununu uygulamak için Manisa Valiliği sırasında softalarla nasıl savaştığını anlatmaya koyuldu.

Muhtar Bey’den beklenmeyen bu hüzün ve neşe galiba enişteyle teyzeyi şaşırtmıştı. Bir süre milletvekilinin neşeyle anlattığı şeyleri dinlediler. Muhtar Bey’in söylediklerinden çok, tavırlarına, neşeli el kol hareketlerine, kelimelerine dikkat ediyorlardı.

Ömer, “Galiba onu biraz deli dolu buluyorlar!” diye düşündü, ama sonra kendisinin de gelecekteki kayınpederini böyle gördüğünü farkederek şaşırdı. “Babacan bir adam!” diye mırıldandı. Sonra Nazlı’ya baktı. Babasını ilgiyle dinliyordu. Refet Bey’in de ağzı açılmıştı. Ömer, “Kendimi düşünmemeliyim, biraz olsun onlar gibi olmalı, bu neşeye ben de katılmalıyım!” diye düşündü. İçinden hırslarını, tutkularını unutmak, çinili sobanın ısıttığı bu mutlu havaya karışıp bilincini ve gururunu silmek geldi. Böyle yapabileceğine bir ara inanarak gözlerini keyifle odanın içinde gezdirdi, ama hizmetçinin kapı aralığından kendisini seyrettiğini görünce bir damat adayı

olduğunu hatırlayıverdi. Manisa Valiliğini anlatan Muhtar Bey'i süklüm püklüm dinledi. "Olacağı buydu!" diye düşündü, ama kendisini daha fazla da didikleyemeyeceğini anladı.

Enişte içten bir tavırla: "Hiç Avrupa'ya çıktınız mı?" diye sordu.

Muhtar Bey, "Ah, hayır, fırsat olmadı," diye hayıflandı. "Ama gidip bir görmek şart... Nazlıcığım gitsin, çok istiyorum." Sonra, herhalde sözlerinin yanlış anlaşılmasından korkarak, elinde bir tepsiyle içeri giren hizmetçiyi işaret etti: "Galiba yavaş yavaş masaya geçmemiz gerekiyor," dedi.

Yavaş yavaş masaya geçtiler...

14
Temiz Hava Yürüyüşü

"Hayalet!" Ziya'yı görüşünün üzerinden bir ay geçmişti, ama Cevdet Bey hâlâ düşünüyordu: "Ağzı içki kokan, göğsünde madalya taşıyan, amcasından para sızdırmaya çalışan bir hayalet!" Gene bahçeye açılan kapının önünde, holde, aynanın karşısındaydı. Arada bir büyük aynaya bakıyor, kendini seyrediyordu. "Bir daha ne zaman gelir o?" Amcasını öksürük buhranı içinde bırakıp çıktıktan sonra, ertesi gün bir daha gelmiş, Cevdet Bey de ona bir şey verecek durumda olmadığını söyleyip, Osman'ı çağırmıştı. Osman, Ziya'ya şirketin parası olmadığını, zaten yazıhaneyi Sirkeci'den Karaköy'e taşımak için paraya ihtiyaç duyulduğunu anlatmıştı. Ziya bunları somurtarak dinlemiş, çıkıp gitmeden de bir fırsatını bulup amcasına gene peşini bırakmayacağını fısıldamıştı.

"Ama hangi hak için?" Cevdet Bey aynanın içindeki ihtiyar gövdeyi seyrediyor, düşünüyordu: "Bu cesareti nereden buluyor?"

"Geliyoruz, geliyoruz!"

Nigân Hanım'dı bu seslenen. Torunlarla birlikte yürüyüşe çıkacaklardı, ama o her zamanki gibi geç kalmıştı. Merdivenleri inen torunların sesi duyuluyordu.

Cevdet Bey aynaya baktı. Kamburunun daha da çıktığını, boyunun daha da kısaldığını düşündü. Aynanın karşısında hep bunları farkediyordu artık. İnatla, "Beni sevimsiz bir ihtiyar olarak görsünler istemiyorum!" diye düşündü. Şapkasını başına geçirdi. Son bir kere daha aynaya baktı: Bu şapkalı ve ihtiyar yüze alışalı yıllar oluyordu, fesli genç yüzü çoktan unutmuştu. Ama her zamanki gibi gene bir eziklik duymadan edemedi.

Dışarda gevşeyen bir kar vardı. Şubatın sonuydu. Üzerinden üç gün geçmişti, ama kurban bayramında yağan kar hâlâ erimemişti. Cevdet Bey çıngıraklı bahçe kapısıyla eve çıkan merdivenler arasındaki taşlıkta aşağı yukarı yürümeye başladı.

“Onca yıldan sonra insan, ihtiyar amcasını korkutup para sızdırmaya kalkışacak cesareti kendinde nasıl bulur?” diye düşünüyordu. “Diyelim ki, tutulduğu o genç kadın aklını başından aldı. Onun için her şeyi yapacak kadar çılgınlaştı. Peki, para bulmak için niye bu yolu seçti? Benden para sızdıracağına onu inandıran şey nedir?” Bahçenin ortasında durdu. Son zamanlarda sık sık yaptığı gibi, unuttuğu bir adı, ya da kelimeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi kendini zorlayarak düşünmeye çalıştı. “Kendimi zorluyorum, ama hiçbir şey bulamıyorum!” diye söylendi. “Ama niye bu yolu seçti?.. Aa, geldiler işte!”

Nigân Hanım merdivenlerden bahçeye iniyordu. Üzerinde deve tüyü renginde bir palto, başında küçük siyah bir şapka vardı. Torunlarının ellerinden tutuyordu. Bulaşıcı hastalık görüldüğü için anneleri onları iki gündür okula yollamıyordu. Bu yıl ilkokula yeni başlayan Cemil, merdivenlerden indikten sonra babaannesinin elinden kurtularak bahçede koşmaya başladı.

Nigân Hanım: “Dur, koşma! Dur koşma, diyorum, düşeceksin!” diye bağırdı.

Cevdet Bey karısının sesini renksiz ve ölü buldu. Sonra kapıya bağlı çıngırak şıngırdadı. Maçka’ya doğru yürüyeceklerdi. “Ona borçluluk duyacağımı sanıyor. Neden buna inanıyor? Çünkü onu başımdan savmışım, yeterince yardım etmemişim!” Nigân Hanım koluna girdi. Cevdet Bey ağbisinin ölümünü, evlenip Nişantaşı’ndaki eve taşınışını, o yıllarda evin içinde gezinen küçük Ziya’yı hatırladı. “İşte bu torunlardan birazcık büyüktü o zaman. Ama tuhaf bir hal vardı üzerinde. Sanki çocuk değildi. Büyümüş de küçülmüş gibiydi. Sinsi sinsi bakardı. İnsanı sorguya çekiyormuş, yargılıyormuş gibi aşağıdan şöyle bir bakışı vardı. Üstelik yüzü de çocuksuydu öyle bakarken: Tıpkı, bir ay önce yazıhaneye girip paraya ihtiyacı olduğunu söylerken baktığı gibi!” Tramvay yolundan karakola doğru yürüyorlardı. Cevdet Bey öfkelenir gibi oldu. “Hoşlanmıyordum!”

Karakolun köşesindeydiler. Bir dükkândan biri çıktı. Onlara yaklaştı. Cevdet Bey tanı yamıyordu, ama adam adını saygıyla

söyleyerek eline uzanmıştı bile. Cevdet Bey elini öptürürken, “Kim bu?” diye düşünüyordu. Adam, Nigân Hanım’ın eline de davranmıştı. Genç bir şeydi. Yüzü temizdi, önlüğü vardı. Cevdet Bey’e sevgiyle bakıyordu. Sonra torunlara yaklaştı. Onlara da sevgiyle baktı. “İyice tanıdık biri olmalı, ama kim?”

Karakolu geçtikten sonra, Cevdet Bey sıkılarak karısına bunu sordu.

Nigân Hanım: “Tanıyamadın mı? Bahçıvan Aziz işte!” dedi. “Manav dükkânı açtıktan sonra bahçeye bakmaz oldu.”

“Aziz’miş demek! Eskiden bahçıvanlık yapardı. Arka bahçeyi adam etmişti.” İki yıl önce, manav dükkânı açmak için Cevdet Bey ona yardım etmişti. Onu ilk defa babasıyla evi gezerken görmüştü. Babası bostancı olduğunu söylemişti. O bahçede çekirdek yiyordu... “Nasıl hatırlayamadım?” diye düşündü. İlk defa dükkânının önünde şimdi görüyordu onu.

Sonra Nigân Hanım’ın o tatsız sözünü hatırladı: “Tanıyamadın mı?” Cevdet Bey, “Başkalarını da artık tanıyamıyorum,” diye düşündü. Her şeyi birbirine karıştırıyordu. İhtiyarlıktı bu. Artık haftada iki kere yazıhaneye gidiyordu. Canı bir şey yapmak istemiyordu. İstese bile kimse ona bir şey yaptırmıyordu. Sonra aklına başka bir şey geldi: “Ama kimseden de yardımı esirgemedim!..” Biraz heyecanlandı. Nişantaşı’nda herkes onu tanıyordu: Herkes Cevdet Bey’i görünce saygı duyuyor, sevgiyle selâm veriyordu. Herkes için bir şey yapmıştı. “Otuz iki yıldır buradayım!” diye düşündü.

Teşvikiye’ye yaklaşıyorlardı. Cevdet Bey caminin karşısında yeni yapılan bir apartmanı gördü. Kimindi burası? Üç gün önceki yürüyüşte bunu Nigân Hanım ona söylemişti, ama şimdi hatırlayamıyordu. Sonra hatırladı: İzmirli bir tütün tüccarınındı, uzun boylu biriydi, ama adı bir türlü aklına gelmiyordu. Teşvikiye’ye kadar dilinin ucundaki kelimeyi arayıp durdu. Sonra üzülerek aramayı bıraktı. Havanın soğuk olduğunu düşündü.

Otuz iki yıldır buradaydı. Otuz iki yıl önce Teşvikiye’deki konağa gelip Nigân’ı ilk defa görmüştü. Otuz iki yıldır Nişantaşı’nın karşısındaki evde oturuyordu. Otuz iki yıl önce, o kocaman eve bir

yaz günü Nigân Hanım'la girmişlerdi. Bir hizmetçiyle bir ahçı tutmuşlardı. Sonra babası ölünce o aşağıdan bakan, sessiz, soluk yüzlü çocuk gelmişti. Onlarla birlikte yaşamıştı. Asker olmak istiyordu. Cevdet Bey de bir gün ona, "Ziya madem ki asker olmak istiyorsun, imtihanları da kazandın, git Kuleliye!" demişti. Osman daha yeni doğmuştu, evde mutluluk vardı. Ziya'nın sinsi, ürkek bakışları, hiçbir şeye dokunmadan, yabancı gibi evde sessiz gezinişi Cevdet Bey'e tatsız bir geçmişi, geçen, eski, soğuk yılları hatırlatıyordu. Ziya askeri okula gittikten sonra Nişantaşı'ndaki evde huzur daha derinleşmiş, neredeyse elle tutulur olmuştu. Cevdet Bey gene: "Hoşlanmıyordum ondan!" diye mırıldandı. Günahlarını benimseyecek bir durumdaydı. Derin derin nefes alıyor, ciğerlerini temizliyordu.

Arada bir durup derin derin nefes alması gerekiyordu. Doktor İzak son gidişinde ciğerlerinden şüphelendiğini itiraf etmek zorunda kalmıştı. Cevdet Bey'in temiz havaya ihtiyacı vardı. Bu da yazıhaneye gitmemek için iyi bir bahane oluyordu. Osman ile Refik bir gün ona, artık yazıhaneye her gün gelmesinin gerekmediğini uzun uzun anlatmışlardı. Cevdet Bey de, sağlık bahanesinin, çekilmek için en onurlu yol olduğunu aklından geçirmişti. Şimdi derin derin solurken bütün bunları çekinmeden düşünecek kadar rahattı.

Karşı kaldırımdan iri yarı bir adam geçiyordu. Onları görünce adımlarını yavaşlattı ve kafasındaki geniş kenarlı fötr şapkayı gösterişli bir hareketle çıkardı. Hafifçe eğilerek selâm verdi. Cevdet Bey şapkasıyla selâmı alırken tanıdı: Avukat Cenap Beydi. Avukatların iş saatlerinin kesin olmadığını düşünerek saatine baktı:

Saat on bire geliyordu. Bu saatte Maçka'da yürümenin bir erkek için can sıkıcı bir şey olduğunu düşündü. Ev kadınlarının, emeklilerin, aylak insanların vaktiydi. İşsiz güçsüz insanların yaptığı başka şeyleri de yapıyordu. Radyoyu dinliyor, torunlarıyla şakalaşıyor, arka bahçede tuhaf bitkiler ekiyor, sonra bunların Latince adlarını ezberleyip yemek masasında tekrarlıyordu! Ama bir de önemli işi vardı: Hatıralarım hazırlıyordu. Daha tek bir kelime yazmamıştı, ama malzeme toplama işine başlamış, yayımlamayı düşündüğü kitabın adını da bulmuştu: Yarım Asırlık Ticaret Hayatım!

Kitapta kerestecilik yıllarından bugüne kadar yaptığı her şeyi fotoğraflar, belgeler, makalelerle zenginleştirerek anlatacaktı.

Kışlanın karşısında, çocuklarını arabayla gezdiren iki kadınla karşılaştılar. Kadınlar iyi giyinmişlerdi, genç ve sağlıklıydılar, gülüyorlardı. Onları görünce arabalarını durdurdular. Cevdet Bey'e selâm verdiler, sonra Nigân Hanım'la üç-beş kelime konuştular. Biri eğilip torunların ikisini de öptü. Nigân Hanım da arabaların içine sarkıp çocukları mıncıkladı.

Ağaçların altında yürürlerken Nigân Hanım kadınları anlattı: "Uzun boylu ince olan Saffet Bey'lerin gelini. Öteki de kardeşi. İkisi de evvelki yaz evlendiler!" Sonra o uzun boylu ve ince olanın daha önceden bir başkasıyla nişanlı olduğunu anlatmaya başladı.

Cevdet Bey birden: "Hayalet!" diye mırıldanıverdi. Abdülaziz zamanında temelleri atılıp da bitirilemeyen caminin kullanılmamış taşlarının arasında, artık Taşlık denilen o tenha bahçenin içindeydiler. Nigân Hanım genç kadınları hâlâ anlatıyor, uzaktan boğaz ve adalar gözüküyordu. "Hayalet! Ondan kurtulamayacağım! İstediğini versem de vermesem de kurtulamayacağımı o da biliyor. Para istemeye de onun için geliyor!" Soğuk ve kuru bir rüzgâr esiyordu. Cevdet Bey Nigân Hanım'a yaslandı. Karısı da ona kedi gibi sokuldu. Torunlar, hâlâ çamurlaşmamış bir kar yığınını didikliyorlardı. Oyuna dalmışlar, dedeyle nineyi unutmuşlardı. Cevdet Bey, "Benim işim bitmiş!" diye düşündü.

Nigân'ın kolunu sıktı. Unutmak için denize baktı. Sonra birden, "Kurtulamayacağım!" diye düşünüverdi. "Oduncu dükkânından, Haseki'den, Vefa'daki evden, ağbimden, hayaletten!" Çocuklara bakıyordu, ama görmüyordu; görüntüler aklında at koşturuyordu: Kerestecilik yapan babası ölüyordu, nalbur dükkânını Cevdet Bey büyütüyordu, Anadolu'ya satışa başlıyordu, ağbisi yatakta can çekişiyor, küçük Ziya'yı kardeşine emanet ediyordu, Nigân Hanım ile evleniyordu, şeker getirtmek için İsmail Hakkı Paşa'yı ziyaret ediyordu, Nişantaşı'ndaki evde hep huzur olsun, Fransızca öğrenirken okuduğu kitaptaki aile gibi ailesi olsun istiyordu.

Nigân Hanım bağırdı: “Bırak onu, bırak üstünü kirleteceksin!” Cemil çamurlu bir dal parçasını yere bıraktı.

Cevdet Bey karısına: “Üşüyorum, dönelim!” diye mırıldandı.

Nigân Hanım kocasına sokuldu.

Dönüş yolunda görüntüler gene aklında at koşturdu. Cevdet Bey onlara hâkim olmaya kalkışmadı. Arada bir hayaleti düşündü. Ziya’ya biraz para vermeyi gene oğluna teklif etmeye karar verdi, ama Osman’ın razı olmayacağını da aklından geçirdi. Üşümemek için hareket etmeye, kollarını ovuşturmaya kalkıştı, ama hemen yoruldu. Teşvikiye durağının önündeyken geçen bir tramvaya binmeye karar verip caydı. Sonra yemeğin üzerine uyuyacağını aklından geçirdi. Kimse bir şey söylemiyordu. Torunlar da yorulmuşlardı galiba: Dedeyle ninenin yanından ayrılmıyorlardı. Cevdet Bey öğle yemeğini düşünerek kendini avutmaya çalışıyordu.

Teşvikiye Camii’nin önünden geçerlerken bir küçük leke gevşek düşünceler arasına damladı: “Bir daha bayram namazını kılabilecek miyim acaba?” Bu bayramda da caminin soğuk halıları üzerinde tir tir titremiş, ama acı çektiği ve buna huzur içinde katlandığı için mutluluk duymuştu. Lekenin başka düşüncelere de bulaşarak yayıldığını anlıyordu: “Acaba Refik’in çocuğunu görecek miyim?” Perihan’ın gebe olduğu iki ay önce açıklanmıştı. “Ya yazıhanenin Karaköy’e taşınışını?” Yazıhanenin taşınmasına karşı çıkması sonuç vermemiş, o da bunu benimser gözükmüştü. Karakolun önünden geçerlerken, “Bari şu hatıralarımı çabuk bitireyim!” diye düşündü. “Acaba arka bahçeye hatmi diksem, tutar mı? Hatmi, hatmi... Neydi? *Lonicera capri*... Ama o hanımeli değil mi? *Althea officinalis*!”

Birden hırıltılı boğuk bir ses duyuldu: “Cevdet Bey!”

Cevdet Bey döndü. “Vah, vah, Seyfi Paşa ne hale gelmiş!” diye düşündü. Abdülhamit’in Londra sefiriydi. Nigân’ın babası Şükrü Paşa’nın dostuydu. Yıldızı daha çok parlayacaktı, ama Meşrutiyet onu gölgede bırakmıştı.

“Nasılsınız, efendim?” dedi Cevdet Bey.

Seyfi Paşa cevap olarak: “Nigân, kızım, nasılsın bakayım?” dedi.

Nigân Hanım kocasının kolundan çıktı, uzanıp saygıyla paşanın elini öptü.

Seyfi Paşa daha da hırıltılı bir sesle: “Baban gibi insanlar artık kalmadı!” dedi. “Şükrü Paşa ne insandı! Artık öyle insan yok!” Başka birşeyler daha söyledi. Yanındaki uşağa yaslanmasına, ayakta zor durmasına, yüzü de ihtiyar ve sevimsiz bir köpeğin yüzüne benzemesine rağmen gene de çevresinde saygı uyandırıyordu.

Cevdet Bey hayranlık duymadan edemedi. “Doksanını geçmiş olmalı!” diye düşündü. “Bunlar çok yaşar. Çünkü ticaret dertleriyle kendilerini yıpratmadılar. Ben ondan önce gideceğim. Nigân niye elini öptü sanki onun?”

“Baban ne insandı!” dedi gene Paşa. “Öyle hakiki insan kalmadı artık!” Cevdet Bey’e döndü: “Ticaret mahdum beylere mi bırakıldı?” Başını sağa sola sallıyordu. “Taşlık bahçeden, temiz hava yürüyüşünden ha? Ah, hah hoh! Paşa’nın hırıltılı kahkahası hırıltılı bir öksürüğe dönüştü.

Cevdet Bey: “Evet efendim!” diye mırıldandı. Yaralandığını hissediyor, ama bir şey yapamayacağını da biliyordu.

Seyfi Paşa gene Nigân Hanım’a döndü. Kızkardeşlerini sordu. Başka akrabalarını, tanıdıklarını da soruşturdu, ama her seferinde “hakiki insan,” olarak gördüğü tanıdıklardı soruşturduğu. Az sonra sıkıldı. Koluna girmiş olan uşağı sallanıyor diye azarladı. Nigân Hanım vaktin geldiğini anlayarak gene uzandı, Paşa’nın elini öptü. Paşa, Cevdet Bey’in etekleri dibinde sallanan torunlara tatlı sesle birşeyler söylemeye çalıştı, ama ağzından çıkan boğuk hırıltı onları daha çok korkutmaktan başka işe yaramadı. Sonra uşağını itip, kakıp, azarlayarak uzaklaştı.

“Ne kadar yaşlanmış!” dedi Nigân Hanım. İç çekti.

Cevdet Bey, “Yaşlı, ama sağlıklı!” diye düşündü. Uzun bir süre, hiçbir şey söylemeden, karısının da koluna girmeden yürüdü. Sonra Nişantaşı’nın köşesinde durdu. “Niye öptü sanki Nigân onun

elini?” diye düşündü. Bir tramvay rayları gıcırdatıp inleyerek önlerinden geçti. “Niye öptü?” Bir arabanın kornası çaldı, torunlar ürkek dedeyle nineye sokuldular. Belki Seyfi Paşa’yı unutmuşlardı, ama hâlâ bir şeyden korkuyorlardı. Orada, az önce Nigân Hanım’ın Paşa’nın elini öpmesiyle tuhaf, sinir bozucu bir gerginlik olmuş, sanki bir şey kırılmış, bir suç işlenmiş, sinsi bir rüzgâr esmişti. Cevdet Bey bu el öpme işine gittikçe daha kızıyor, bakışlarıyla Nigân’ı suçlamak istiyordu, ama karısı oralı değildi. Ağır ağır karşıdan karşıya geçtiler ve ev gözüktü.

Ön bahçede kestane ve ıhlamur ağaçları vardı. Üst katın pencereleri soğuğa rağmen açılmıştı. Yan balkonun korkuluğuna beyaz bir kumaş bağlanmıştı: Bu, sakaya su için verilen işaretti. Bacadan ince mavi bir duman çıkıyor, rüzgârda hemen dağılıyordu. Arka bahçenin çıplak ağaçları sallanıyordu. Yan duvarın dibinde bir kedi yürüyordu. Cevdet Bey, “Karnım aç!” diye düşündü. “Şimdi evime gireceğim. Karnımı doyuracağım. Sonra bir güzel sigara içeceğim. Sonra da tatlı ve uzun bir öğle uykusu...”

15
Şair Mühendis Nişanda

Kapı birdenbire açıldı. Feride Hanım: “Oğulcuğum biraz hava alsan!” dedi. “Çay da hazır! Şu odadan çıksan. Biraz benimle otursan. Zaten haftada bir kere bir pazarın var. Onu da bütün gün şu sigara dumanı içinde, hep bu kitaplar arasında oturarak geçirmek olur mu? Şu yüzünün haline bak. Vallahi, iblis gibi.”

Muhittin: “Anne ben çayımı sonra alırım,” dedi. “Birazdan da çıkıyorum zaten. Ömer nişanlanıyor.”

“Aaa, Ömer mi nişanlanıyor? Neden söylemiyorsun? Kiminle?”

Muhittin soğuk bir sesle: “Bir kızla!” dedi, ama bunu bile söylediğine pişman oldu. “Şimdi gelinin kim olduğunu, babasının ne iş yaptığını soracak, ayrıntıları öğrenmek isteyecek!” diye düşündü. Sorulardan hoşlanmayacağını göstermek için suratını astı.

Annesi: “Çay hazır. Onu söyleyecektim!” dedi.

Muhittin annesinin arkasından, “Canını sıktım. Aksilik ettim!” diye düşündü. “Merakını doyurabilir, hiç olmazsa birkaç cümleyle bir-iki gün onu eğlendirecek, aklında yer tutacak bilgi verebilirdim.” Ama sonra annesinin açıklamalarla hiçbir zaman yetinmeyeceğini, Ömer’in ne kadar mutlu olduğunu öğrendikten sonra nişanlanan, evlenen öteki tanıdık mutlu insanlardan sözedeceğini düşündü. Bunları oğlunun mutsuzluğu için ne kadar üzüldüğünü, bu mutsuzluktan kurtulmak için Muhittin’in ne yapması gerektiğini göstermek için yapacaktı. “Başka? Bir şey çalıştığım yok. Gene dalga geçiyorum!” diye düşündü Muhittin. Hâlâ kapanan kapıya bakıyor, boş boş oturuyordu.

Saat beşe geliyordu. Sabahtan beri Beşiktaş sırtlarındaki bu odada masanın başında oturuyordu. Pazar günlerini şiir yazmaya ayırmıştı. Hafta içinde bazı akşamlar da şiir yazıyordu, ama yorgun olduğu için pek bir şey çıkaramıyordu. Şimdi de fazla bir şey

çıkaramamıştı. Saatlerdir aynı şeyleri yazıp yazıp çiziyor, yarım kalmış bir eski şiire istediği biçimi veremiyordu. Masasından kalkıp pencereye yaklaştı. Beşiktaş'ın üstünde yeni, gencecik bir bahar vardı. Serencebey yokuşuna açılan sokaktan pazar gezintisinden dönen bir aile geçiyordu. İkindi vakti göğü birbirine katan kırlangıçlar birazdan coşacaktı. Uzaktan durgun ve kıpırtısız gözüken denizin üstünde küçük iki mavna hareket ediyor, bir çaylak bir bacanın üstünde çemberler çiziyordu. Muhittin, "Gene iyi çalışamadım!" diye düşündü. Böyle zamanlarda Beşiktaş'a iner, içki içerdi, ama şimdi nişana gidecekti. Törenin soğuk ağırlığını içinde duyuyordu. "Böylece bir gün daha geçiyor. Otuz yaşında iyi bir şair olamamışsam ben kendimi öldürmeye karar vermiştim!" Hoşgörüyle karşılanması gereken bir gençlik taşkınlığı, heyecanla yapılmış bir şaka gibi geliyordu şimdi bu düşünce ona, ama gene her zaman yaptığı hesabı yapmadan edemedi: "Otuz yaşında... Demek ki 1940'ta... Şimdi 1937 baharında, üç sene var önümde. Hâlâ yayımlanmayan o şiir kitabı çok değerli bir şey değil. Üç yıl çok şey yapmak gerekiyor."

Üç yıl kalmıştı. On yılın yedisini obur obur yiyip bitirmiş, tadına da varamamıştı. Buraya bu kadar çabuk geleceğini o günlerde hiç düşünmemişti. Mühendis Mektebi'nde öğrenciydi. Değil şu kolayca geçen yedi yılın, iki yıl sonra bitecek okulun bile hiç sona ermeyeceğini sanıyordu. Ders aralarında koridorlarda top oynayan, çizim masalarının üstünde para maçı yapıp Beyoğlu'na sinemaya giden sınıf arkadaşlarına üstünlük duygusuyla bakar, keyfini çıkara çıkara bir Dostoyevski olduğunu açıklardı. Refik ve Ömer ile aynı ilkeleri paylaşmış gibi gözüküyorlardı: Sürekli bir aşağılama ve nefretle beslenen alaycı bir tavırları vardı. Zekâya ve hoşgörüye inanıyorlardı, ya da Muhittin'e öyle geliyordu. Bir keresinde Beyoğlu'nda bir meyhanede çok içmişler, Muhittin de intihara ilişkin bu kararını açıklamıştı. Karar tam beklediği gibi karşılanmıştı. Masaya belli belirsiz bir saygı yerleşti, ama şaşkınlık ya da hayranlık belirtisi hiç gözükmemişti. Otuz yaşından sonrasını silip atmak kolay geliyordu. Kimsenin otuz yaşından sonra da hayatı olacağını düşündüğü yoktu.

“Otuz yaş! Üç sene sonra!” diye düşündü Muhittin. Sokaktan şapkalı bir ihtiyar geçiyordu. Altmış yaşlarında gözüküyordu. Koltuğunun altına gazetelerini sıkıştırmıştı. Çarşı içindeki kahvelerden birine gidip, tavla şakırtıları içerisinde gazetesini okumuş, sonra kendi gazetesini öteki emekli arkadaşlarının getirdiği gazetelerle değiştirip, günün bütün haberlerini dikkatle gözden geçirmiş olmalıydı. Muhittin’in asker babası emekliye ayrıldıktan sonra böyle yapardı. Camiye de giderdi tabii. Muhittin, sokaktan geçen bu ihtiyarın camiye gidip gitmediğini düşündü, onu çarşı içinde görüp görmediğini çıkarmaya çalıştı. Sonra pencerenin önünden çekilip masasına oturdu. Artık bir şey yazamayacağını biliyordu, ama gene de masaya oturmak pencereden bakmaktan iyiydi.

Masanın üzerinde yarım kalan şiirlerin çiziştirildiği kâğıtlar, gazeteler, dergiler, sigaralar, kalemler duruyordu. Ağzına kadar dolmuş küllükten pis bir kül kokusu geliyordu. Muhittin. “İşte hepsi bu!” diye düşündü. “Pis bir kül kokusu. Mıncıklana mıncıklana hamura dönmüş bu buruşuk kâğıt parçaları, dergiler... Niye kendimi kandırıyorum? Hor gördüğüm dünyadan bana kalanlar da bunlar... Tabii elimde parasını kazanmak için yaptığım mühendislik de var...” Masanın üzerinde duran gazetelerden birini açıp baktı. Çarşıdan dönen ihtiyar mutlaka baştan sona okumuştu bu gazeteyi. “Başvekilimiz Paris’te rical ile görüştü... Hatay davamız için müsait neticelere varıldı... Fransa’da Blum kabinesi 380 güven oyu aldı... Saray sinemasında iki Türkçe film birden... Sabun pahalılığı zeytin azlığından ileri geliyor... Lokman Hekim’in öğütleri... Francocular’ın tayyareleri tarafından bombardıman edilen Guernica’nın harap vaziyetinden bir köşe... Burla biraderlerin zırhlı soğutma cihazı: Frijder... Borsa: Sterlin 620, dolar 123, allın 1059, Lokman Hekim’in öğütleri... Nervin: Sinir ağrıları, asabi öksürükler, zayıflık ve uykusuzluk için...” Muhittin, “Ben de aynı şeyi yapıyor, okuyorum işte!” diye düşündü. Muhittin’in babası da aynı şeyi yapmış, o da güne biraz neşe katacak gevezelik malzemesi bulduğu için emekliliğinde bütün gazeteleri baştan sona okumuştu. Muhittin bomboş bir duygusuzlukla mırıldandı: “Peki ne yapmalı? Nasıl yaşamalı?” Ama yalnızca kelimelerdi bunlar. Bu sözlerin gerektirdiği

umutsuzluğu, ya da arayış heyecanını duymuyordu. Üstelik şairdi; kelimelerin başlı başına bir değeri olduğunu biliyor, ama onların altında fazla bir şey de bulamıyordu.

Yeniden masasından kalkmaya karar verdi, ama karşısındaki kütüphanede duran babasının resmini görünce caydı. Babasının bu gümüş çerçeveli resmini oraya, beş altı yıl önce annesi koymuş, Muhittin de dokunmamıştı. Resimde mülazım Haydar Bey üniforması ve kılıcıyla gözüküyordu. Babası bu resmi emekli olmadan önce Beyoğlu'nda çektirmiş, kısa bir süre sonra da yorulduğunu, artık kendi köşesine çekileceğini herkese söyleyerek ordudan ayrılmış, Ankara'ya savaşa gitmemişti. Haydar Bey 7. Ordu'da, Filistin'de çarpışmış, burada nişancılığıyla ün yapmış, Muhittin de üç yıl önce soyadı kanunu çıktığı zaman, babasının hünerini hatırlamış, Nişancı soyadının bir şaire yakışacağım düşünmüştü. Resim çekilirken Nişancı Haydar Bey'in takındığı düşünceli pozu. Muhittin gülünç buluyordu. Haydar Bey'in üzerinde kendine güvenen güçlü bir erkek hali vardı, belli belirsiz gülümsüyor, uçları havaya kalkık kocaman bıyıkları, boyu kısa olduğu için arkaya iyice kıvrılmış olan kılıcı, bir sehpanın üzerinde biblo gibi duran kalın ve kısa parmaklı eli, her şeyi zavallı gözüküyordu. Muhittin bu resmi her görüşünde, babası gibi olmaması için ne yapması gerektiğini düşünür, bazan dehşete kapıldığı olurdu. Karşısında, kütüphanenin bir gözünde, gümüş çerçeve içerisinde duran bu şey, sıradan bir asker, boşa gitmiş bir hayat, hep birşeyler bekleyerek endişeyle yaşamış, yüzeylerin arkasına hiç geçememiş, acınacak bir insandı. Üstelik Muhittin'in duyduğu hayranlıktan sıyrılıp bunu anlayabilmesi için on sekiz yaşına gelmesi, babasının ölümünün üzerinden dört yıl geçmesi gerekmişti. Muhittin gene, “Ne yapmalı!” diye düşündü, ama gene heyecanlanmadı, yalnızca, artık alışkanlık haline gelen bir tedirginliğe kapılır gibi oldu. Bir süre daha karşısındaki resme bakıp oyalanarak, hayat ve önündeki yıllar hakkındaki endişelerinin hafif hafif arttığını sezerek oturdu. Sonra saatine bakıp nişan töreni için hazırlık yapmaya, Beşiktaş'ta çarşı içinde tıraş olmaya karar verdi.

Giyinip kuşandıktan sonra odadan çıkıp mutfağa girdi. Annesi mutfak penceresinden sarkmış, yeni taşınan komşuyla konuşuyordu.

Yeni taşınan komşu: “Hanımefendi çiçekleriniz tutmuş!” dedi.

Feride Hanım da: “Tuttu ama, bunlar açmadı!” diyerek denizlikteki saksıları gösterdi. Sonra Muhittin’in mutfağa girdiğini farketti ve içeri çekildi. Muhittin’i dikkatle inceledi ve oğlunun kılığını beğendiğini gösteren bir ifade takındı. Mutlu bir sesle: “Demek, gidiyorsun. İyi eğlen bari!” dedi.

Muhittin annesinin oğlunun bir eğlenceye katılacağını, mutlu olacağını düşünerek sevindiğini, bu akşam oğlunun da bulunduğu bir salonda bazı insanların mutlu olacağını düşünmekten, bu mutluluğu belli belirsiz hayâl etmekten keyif aldığını hissetti.

Çarşıda yürürken sıkıntısız ve rahat buluyordu kendini. Tanıdıklara selâm veriyor, “Acaba orada içki verirler mi?” diye düşünüyordu. “Acaba yüzükler takılırken Ömer’in yüzü nasıl olacak? Buna dikkat edeyim, şu bizim fatihin yüzünü iyice görebileceğim bir yere oturayım!” Gene selâm veriyor, yürüyor, şık olduğunu düşünüyor, insanların kendisine mühendis olduğu, işte şimdi şık olduğu, genç ve zeki olduğu için değer verdiklerini seziyordu. Sonra babasını tanıdıkları, çocukluğunu bildikleri için sevgi duyan o ihtiyarlar vardı, zekâsına hayran olan o genç askerler vardı, yıllardan beri tanıdığı şu yaşlı berber vardı.

Berber, aydan aya, hayatına ilişkin bütün haberleri dinlediği için, bu genç mühendisin hayat hikâyesini eksiksiz biliyordu. Muhittin’i görünce sevgiyle güldü:

“Sakal, değil mi?” dedi. Çekmeceden temiz bir önlük çıkarırken de, annesinin nasıl olduğunu sordu.

Muhittin, çocukluğunda buraya geldiği ilk yılları hatırlıyordu. Boyu aynanın düzeyine erişsin diye berber, koltuğun iki kolu arasına bir tahta koyar, oturulacak yere de ayakları kirletmesin diye bir gazete sererdi. İlk gelişlerinde Muhittin ağlamıştı da berber “asker çocuğu ağlamaz!” diyerek avutmuştu. Öteki gelişlerinde annesi onu berbere teslim eder, sonra küçük gövdesini bol çarşafın içinde hızlı hızlı oynatarak çarşıya alışverişe çıkardı. Sonra bir kere de babasıyla birlikte geldiklerini, berberin babasına çok saygı duyduğunu hatırlıyordu. Berber mülâzım Haydar Bey’e değer

veriyordu. Şimdi de mühendis Muhittin Bey'e değer veriyordu işte. Yüzünü saygıyla sabunlarken mesleği hakkında bilgiler edinmeye çalışıyor, bu mühendisin de bir zamanlar çocuk olduğunu, dükkânında ağladığını unutmuş gözüküyordu.

Muhittin ellerini beyaz önlüğün altına sokarken, "Çocuk gibi hissediyorum kendimi burada!" diye düşündü. Berbere gövdesini bir süre için bırakıyor, berber vitrini andıran geniş camın önündeki koltuğa yerleştirdiği bir müşteriyi çarşıya sergiliyor, başkalarına yaptığı gibi onunla bilgi ve dedikodu alışverişinde bulunuyor, çarşıdan geçenler de gözucuyla onlara bakıyorlardı. Muhittin de çarşıdan her geçişinde berberin vitrinine bakar, "Aa, kâtip Hüsamettin Bey tıraş oluyor!" diye düşünürdü. Şimdi bu pazar öğleden sonra çarşıdan geçenler de herhalde, "Aa, mühendis Muhittin tıraş oluyor," diyorlardı.

"Evet bir mühendis, mühendis Muhittin! İşte buyum ben!" diye düşündü. Mühendis, ama pek yakışıklı sayılmaz; kısa boylu, gözlüklü, hırçın bir yüzü var ki, insanda ya korku uyandırır, ya da hayranlık, ama sevgi değil. Aynaya bakıyor, kırılmış şişe diplerine benzetmekten hoşlandığı gözlüklerini süzüyor, kendine özgü bir varlığı olsun istiyor, arada bir de berberin sorularına karşılık veriyordu. "İşte buyum ben. Bir mühendis. 1937 yılında dünyanın bir şehrinde, burada, İstanbul'da Beşiktaş'ta bir berber koltuğunda, sessiz ve sakin, öteki berber müşterileri gibi beyaz bir önlüğün altında uysal, kıpırtısız, ben... Ben Muhittin, mühendis... İyi bir şair olmaya çalışan, ama irade eksikliği ve çalışma gücü sıkıntısı çeken, bekâr ve zeki, bir bahar günü arkadaşının nişanına gidecek olan, hâlâ yayımlanmamış şiir kitabı için sabırsızlanan, geleceği için endişe duyan Muhittin Nişancı..." Birden gözlerini aynadan kaçırdı. "Hayır, hayır, şimdi düşünmek istemiyorum. Nişan törenini seyredip eğlenmek istiyorum," diye söylendi. "Ne olduğumu, kim olduğumu, ne olacağımı düşünmek istemiyorum!" Birden öyle bir irkildi ki, kulağının dibinde vızıldayan ustura sustu.

Berber anlayışlı ve soran bir bakışla aynaya baktı. Muhittin de oraya baktı, ama kendini görmek istemedi. Suratı sabunlanırken de aynaya bakmadı. Berberden çıkana kadar koltuğunda hiçbir şey

düşünmemeye çalışarak kıpırdandı. Yüzünde gezinen usturanın vızıltısını dinledi.

Berberden çıktıktan hemen sonra bir taksiye bindi. Şoförü Beşiktaş çarşısından tanıyordu. Şoför de bu mühendisin yüzünü tanıyordu. Muhittin düşünmemek için yolculuk sırasında şoförle gevezelik etti, pahalılıktan, futbol maçlarından, öteki dikkatsiz şoförlerden sözedildi.

Ayazpaşa'daki apartmanı ona Refik tarif etmişti. Muhittin merdivenleri çıkarken, "Geç kaldım!" diye düşünüyordu. İçinde sanki görülmesi, yaşanılması gereken her şeyi kaçırmış gibi bir felâket duygusu vardı. Ama kapının zilini çaldıktan sonra birden şaşırdı. "Orada kalabalık var!" diye düşündü. İçerdeki kalabalık ona bakacak, inceleyecek, gülümseyecek, o da onlara aynı şeyleri yapacaktı. Tanımadığı bir kadın onu bir salona soktu, insanların arasına girdi, oturacak bir yer aradı.

Salonda kadınlar ve genç kızlar bir yanda, delikanlılar ve yaşlı erkekler de başka bir yanda oturuyorlardı. Herhalde kimse böyle ayrı ayrı oturmaları gerektiğini düşünmemiş, daha doğru ve uygar olanın birlikte oturmak olduğunu çoğu aklından geçirmişti ama, hiçbiri kuralı bozmaya cesaret edememişti. Bir gramofon çalıyor, herkes fısıldaşıyor, birşeyler bekleniyordu. Muhittin, Refik'i karnı şişkin olan Perihan'ı gördü. Sonra bir kapıdan Ömer çıktı, el etti, ama yanına gelmedi. Nazlı'yı da bir an görebildi ve güzel olduğuna karar verdi. "Evet, geç kalmışım!" diye düşündü. Az sonra gramofon susturuldu, beklenen şeyin yaklaştığını gösteren bir gerginlik oldu. "Şu kapıdan gireceklerine göre Ömer'in yüzünü iyi görebilirim!" diye düşündü Muhittin. İyi bir yere oturduğuna karar verdi.

Muhittin'in beklediği yerden, koridora açılan kapıdan Ömer ile Nazlı içeri girdiler. Hemen arkalarından da milletvekili Muhtar Bey geldi. Muhittin, Nazlı'nın ilk gördüğü kadar güzel olmadığına karar verdi, yüzünde bir çirkinlik bile görür gibi oldu. Sonra arkalarından yaklaşan milletvekili aralarına girdi ve ikisinin de bileğinden tuttu. Birşeyler arıyormuş gibi sağına soluna baktı. Aceleyle elini cebine sokup birbirine kurdelayla bağlı yüzükleri çıkardı. Kalabalığın

bakışlarıyla yıkanan pırıl pırıl iki yüzüğü beceriksiz hareketlerle parmaklara taktı. Muhittin, yüzüklerin birbirine kurdelayla bağlı olması gerektiğini bilmiyordu. Milletvekili birisinin uzattığı bir makasla bu kurdelayı kesti. Sonra duygulandı:

“Sevgili kızım ve çok sevdiğim bu evlâdım, delikanlıyı işte nişanladık. Çocuklarımızın birbirlerine sevgi ve saygı...”

Muhittin, “İşte yüzü alıklaştı!” diye düşündü. Ömer’in donuklaşan yüzünü dikkatle inceliyordu. “Bir fatihin yüzü böyle mi olmalıydı? Kuzu gibi! Utanıyor, sıkılıyor herhalde, ama bunu kendi seçti. Acaba milletvekili ona şu fatihlik yolunda ne gibi kolaylıklar sağlayabilir?”

Bir alkış başladı. Muhittin, “Ne çabuk bitti!” diye düşündü. Sonra yanındakilerle birlikte o da elini birkaç kere birbirine vurdu, gülümsedi. “Şimdi bunları yapıyorum, çünkü böyle davranmak gerekir!” diye düşündü, ama kendini ikiyüzlü bulmadı.

Milletvekili gençleri, nişanlılar da milletvekilinin elini öptüler. Milletvekili bir kenara çekilince nişanlılar öyle ortada kalıverdiler. Bir şaşkınlık, bir durgunluk oldu. Nazlı tedirgin olarak uzun uzun Ömer’e baktı. Bu acemi bakışıyla, artık davranışlarını ve kararlarını bu yanındaki erkeğe göre düzenleyeceğini herkese göstermiş oldu. Sonra beklenmedik bir hareketle yere eğildi ve bacaklarının arasında gezinen kül rengindeki bir kediyi kucağına aldı. Mutlu bir gülüşme başladı. Herkes kalkıp nişanlıları öpmeye, kutlamaya koştu.

Muhittin Ömer’i öperken duygulandı. Böyle bir şeyi beklemiyordu; şaşırdı, ama hazırladığı sözü de söyledi: “Hadi bakalım Rastignac, iyi başladın gerisini de getir!”

“İyi başladım ha?.. Ah, Muhittinciğim!” diye bağırdı Ömer. Galiba biraz içki içmişti. “Ah Muhittinciğim sen her zamanki gibisin, ama ben!..”

“Yok, yok, sen de çakı gibisin!” dedi Muhittin. Bir başka akrabasına sarılan Ömer’in kendisini dinlemediğini görünce Refik’e döndü: “Perihan da iyice gebeymiş!” dedi. Hiç düşünmeden söylediği sözlerin aptalca olduğunu aklından geçirdi.

Refik: “Akşam bize gidelim, olur mu?” dedi. “Herkes dağıldıktan sonra!” Kalabalığı işaret etti.

Salonda tatlı ve yumuşak bir hareket, bir dalgalanma vardı. İnsanlar oturdukları yerlerden kalkıyorlar, birbirleriyle öpüşüyorlar, gülüyorlar, bakışıyorlar, hoş sözler söylüyorlardı. Mutlu bir uğultuydu bu. Sanki nişandan çok bu sıcak hareket ve uğultu bekleniyormuş gibi rahatlanılmıştı. Muhtar Bey bir köşede Ömer’in eniştesi ve teyzesiyle konuşuyordu. Nazlı ile Ömer pencerenin yanındaki genç kızlarla birlikte gülümsüyordu. Kızların arasında o yaşlı kedi vardı; somurtkan hayvan kucaktan kucağa geziyor, ölçülü kahkahalar duyuluyor, Nazlı’nın halası, evsahibi kadın salondaki topluluklar arasında bağlar kurmak, neşe köprüleri yerleştirmek için bir köşeden ötekine koşuyor, gülüyor, mutluluğu körüklemek için de arada bir şaka yapıyor, ya da istemeden hüzünleniyordu.

Muhittin: “Ben de onlardan biri olmalıyım, ben de onlara katılmalıyım!” diye düşündü. Ama onlar gibi olması, uğultunun içine katılabilmesi için ilk önce ne yapması gerektiğini çıkaramadı. Sonra bir şaka yapmaya karar vererek Refik’e döndü:

“İyi tiyatro değil mi?” dedi. Gülmeye çalıştı, gülemedi.

“Evet, iyi eğleniyoruz!” dedi Refik.

Muhittin bir şey söylemiş olmak için “Asıl yemekte eğleneceğiz,” dedi. “Acaba içki var mıdır?”

Bu sırada bir kahkaha duydular. Nazlı’nın halası Cemile Hanım bir hikâye anlatıyordu.

Muhittin, “Hayır, onlar gibi olamam ben!” diye düşündü.

16
Hırslı ve Nişanlı

Cemile Hanım, Ömer’e daha önce de anlattığı şu kucağı kirletme hikâyesini şimdi de köşede oturan yakınlarına anlatıyordu. Hikâyenin sonuna gelince, leke gözükmesin diye küçük Ömer’i nasıl kucağına bastırdığını anlatmak için gene ellerini karnının üstünde birleştirdi ve kıkırdamaya başladı. Hikâyeyi dinleyenler de Ömer’e bakıp gülümseyerek başlarını sağa sola salladılar: Cemile Hanım: “O zamanlar Tünel’de bize göre bir lokanta açıldı diye nasıl sevinmiştik!” dedi. Macide Hanım: “Bir de o ünlü kulüp vardı, ama oraya hanımların girmesi cesaret işiydi!” dedi.

Cemile Hanım: “Ben bir kere kendimde o cesareti bulmuştum!” dedi. “Ama sonra o kadar utanmıştım ki, evde ağlamıştım. Muhtar götürmüştü beni!”

Muhtar Bey esniyordu. Esneyip gerindikten sonra Ömer’e döndü: “Delikanlı, niye oturmuyorsun?” dedi. Sonra bir şey hatırladı: “Hâlâ inkılâplar hakkında öyle mi düşünüyorsun?”

“Muhtar, bugün onu rahat bırakalım!” dedi Cemile Hanım.

“Canım, bir şey yaptığım yok ki çocuğa!”

Ömer gülümseyerek, gülümsemesiyle, “Beni bugün kimse rahatsız edemez!” demeye çalışarak yeniden genç kızların, Nazlı’nın arkadaşlarının yanına döndü.

Bu sırada, birisi gramofona bir Alman şarkısı koydu. Bir an herkes sustu. Sonra gene neşe akmaya başladı. Genç kızlardan biri, Nazlı’nın bir çocukluk arkadaşı bir hatıra anlatmaya koyuldu. Hatırayı anlatırken gülünmesi gereken yerlerde arkadaşlarına bakarak hep birlikte gülmek için onları kışkırtıyor, arada bir de Ömer’e bakıyordu. Öteki kızlar da Ömer’e bakıyorlardı. Bakışları: “Senin beğendiğin, şimdi nişanlandığın, evlenmeye karar verdiğin bu kız bizim ne kadar eski ve iyi arkadaşımızdır, anlıyor musun? O şimdi ne kadar ilgi çekici ve cana yakınsa, biz de öyleydik, öyle olacağız!” diyordu.

Ömer onları dinlerken kucağına aldığı kediyi okşuyor, bir kral gibi hissediyordu kendini. Gramofona aynı şarkı bir daha konulunca gülümseyerek kediyi Nazlı'ya verdi. Sıkıldığını saklamaya hiç gerek duymadan ayağa kalktı. Bugün böyle küçük şeylere aldırış etmeyecek kadar geniş hissediyordu kendini. Uğuldayan salonu bakışlarıyla taradı: "Acaba kimin yanına gitsem?" diye düşündü. Bunu "Acaba hangi tatlıdan yesem?" diye düşünen şımarık bir çocuk gibi düşündüğünü biliyor, bunun da şimdi kendine uygun olduğunu aklından geçiriyordu. "Bizimkilerin yanına gideyim. Refik ile Muhittin ne konuşuyor acaba? Muhittin'in de suratı her zamanki gibi korkunç!"

"Delikanlı, sen de pek yakışıklıymışsın..."

Ömer, Nazlı'nın bir akrabası olması gereken bu yaşlı adamı tanımıyordu. Ona hoş bir şey işitmiş gibi gülümsedi. Sonra Refik ile Muhittin'in yanına gitti.

"Ne dedi o adam sana?" dedi Muhittin.

"Beni bugün pek yakışıklı buluyormuş."

"Öylesin, öylesin!" diyerek Refik gülümsedi.

Muhittin: "Herkes seni çok seviyor!" dedi.

"Öyle mi?"

"Eee, sen nasıl hissediyorsun peki? Rastignac olduğunu hatırlıyor musun?"

"Sahi, bunu unutmuştum!" dedi Ömer, güldü.

"Unutma... Günlük hayatı küçümsüyordun sen!"

"Muhittin bugün çok hırçın!" dedi Refik. "Niye böylesin? Bırak canım biraz kendini. Şu neşeye katıl. Böyle yapıyorsun da sanki ne oluyor? Akşam bize gidelim olur mu?"

"Ne yapacağız?"

"Semaver kurmak istiyor o!" diyerek güldü Muhittin. "Eski defterleri karıştıracak, efkârlanacak, eğlenecek..."

Ömer: "Eh, aslında iyi olur. Semaveri kurar, oturur konuşuruz!" dedi. Sonra Nazlı'yı görerek heyecanlandı. "Ben nişanlandım!" diye

düşündü. Bu yeni farkına vardığı bir şeymiş gibi şaşkınlıkla nişan yüzüğüne baktı:

“Şimdi asıl dikkat etmen gereken devreye giriyorsun!” Nazlı’nın yeni evli bir akrabasıydı bu. “Nişanlılık ile evlilik arasındaki devre en önemli devredir.”

“Evet, evet!..” dedi Ömer. Sonra herkesin nasıl oturması gerektiğini söyleyen Cemile Hanım’a döndü: “Bana başköşeyi ayırmışsınız efendim!”

“Herkesin gözü bugün sende evlâdım!” dedi kadın.

Hizmetçi gene somurtarak içeri girdi, tepsiyi andıran büyük bir geniş tabağı ortaya koydu. Birisi yalancı bir çığlık attı, ama bunun yalancı bir çığlık olduğunu da gizlemediği için gülüşüldü. Tabakları doldururken ev sahibi kadın, Nazlı’nın halası, yemekte kusur olarak gördüğü şeyleri sayıp dökmeye başladı. Herkes ona karşı çıktı: “Yemek çok güzeldi, şu sofra çok güzeldi, her şey çok güzeldi.”

Yemeğin ortasında bir ara herkes ısrar edince Ömer demiryolunda, Kemah’ta, şantiyenin barakalarında yaşadığı günlük hayatı anlatmak zorunda kaldı. Soğuk kış gecelerinde orada nasıl yaşadığına şaşanlar oldu, bazıları delikanlıyı şimdi daha da çok sevdiklerini söylediler. Bir ihtiyar da bunların o kadar da büyütülmemesi gerektiğini söyleyerek Sarıkamış’ı anlatmaya koyuldu. İçki içiyor, kimsenin ilgilenemeyeceği ayrıntıları anlatıyordu. Bir süre sonra, durmadan yüzüne baktığı yanında oturan bir delikanlıdan başka hiçbir dinleyicisi kalmadı. Şakacı bir delikanlı da ona takılmak için gramofona İzmir marşını koydu. Muhtar Bey şarkıyı mırıldanmaya başladı. Birkaç kişi daha katıldı ona. Rakı kadehlerini tokuşturuyorlar, gülüşüyorlardı. Genç kızlar da açılmış, rahatlamışlar, delikanlılarla konuşmaya başlamışlardı. İçki içmiyorlardı, ama delikanlılarla konuşurken kızarmıyorlardı da. Onlar da herkes gibi arada bir nişanlılara, sofranın merkezine bakıyorlardı. Ömer bakışların üzerinde gezindiğini gördükçe gene bir kral gibi hissediyor, aradığı şeyin biraz da bu olduğunu utanarak anlıyor, duyduklarının yakışıksız olduğunu aklından geçiriyor, Muhittin’in ne düşündüğünü merak ediyor, bu sinsi düşünceler alevlendikçe içkiye sarılıyordu.

Gramofona konan marş bitince plağın öteki yüzü kondu. O yüz de bitince Nazlı da hoş bir şey dinlemek istediğini söyleyerek kalktı. Ömer de ona yardım etmek istediğini açıklayıp arkasından gitti. Gramofon salonun köşesindeydi. Nazlı plakların durduğu gözü karıştırıyordu. Ömer, “O benim nişanlım!” diye düşündü. Gramofonun durduğu köşenin sofradan gözükmediğini bilmesine rağmen dönüp arkasına baktı. Sonra bu kadar ihtiyatlı olmayı çirkin bularak Nazlı’yı yanağından öptü ve hemen, “Onu öptüm!” diye düşündü, sanki kendisinde kirli, utanç verici bir hastalık varmış ve bu öpüşle hastalık kıza bulaşmış gibi suçluluk duydu ve bugün, bu akşam, hiçbir zaman kral gibi hissedemeyeceğini düşünerek şaşkınlaştı. Nazlı plağı gramofona koydu. Bir cızırtı başladı, arkasından kırık dökük bir piyano sesi geldi. Bu ses hiçbir şeyi değiştirmiyordu. İnsanlar da hiçbir şeyin farkında değildiler, onlara göre yeni bir şey yoktu, her zamanki uğultudan başka çatal bıçak sesleri vardı.

Ömer masaya doğru yürürken arkasından Nazlı’nın geldiğini gördü. Birden masada biri elini çırpmaya başladı, ona birkaç kişi daha katıldı, sonra hepsi birden alkışa başladılar. Ömer: “Ne yapayım? Ben buyum işte! Böyle oldu!” diye düşündü. Yemekten sonra gramofona, gençlerden birinin getirdiği en son plaklar konuldu. Gençler coştular, bağırıp çağırdılar, birkaç kişi dansetti, herkes onlara baktı, dansa kaldırılmayan kızlarla dans edemeyecek kadar utangaç delikanlılar köşelere çekildiler, hikâyeler anlattılar, şakalar yapıldı, gülüşüldü. Gençleri yalnız bırakmak gerektiğini düşünen yaşlılar ise sofrada oturdular, kahvelerini burada içtiler, salonun bir ucundan gelen sesleri hoşgörüyle karşıladılar, birbirlerinin hayatlarını öğrendiler. Ömer, Nazlı ile birlikte yemek masasıyla gençlerin köşesi arasında gidip geldi. Hiçbir şey düşünmemeye çalışarak, yalnızca neşeli olduğunu, bugün nişanlandığını aklından geçirerek herkese gülümsedi.

Yaşlılar sofradan kalktıktan sonra durgunluk başladı. Gramofona her takılışında yepyeni bir şaka yapılmış gibi neşeyle karşılanan plaklar artık çalınmıyordu. Bir süre sonra konukların bir kısmı nişanlıları bir daha kutlayarak ayrıldılar. Sonra yavaş yavaş herkes ayağa kalktı. Muhtar Bey esneye esneye konukları kapıya

kadar geçirdi. Cemile Hanım kusurlarından dolayı özür diliyordu. Kapının önünde herkes duygulanıyor, nişanlılara hoş sözler söyleniyordu.

Herkes gittikten sonra Muhtar Bey: “Oh çok şükür!” diyerek esnedi.

Cemile Hanım: “Aman iyi oldu, değil mi, iyi oldu!” dedi.

Nazlı: “İyi oldu, halacığım!” dedi. Sonra Perihan’a dönerek birşeyler anlatmaya başladı.

Sonra Refik ile Perihan da kalktılar. Perihan’ın şişkin karnını görünce Muhtar Bey endişelenir gibi oldu. Muhittin’i görünce de, galiba, canı sıkıldı. Ama Ömer’e de aynı huzursuz bakışla bakıyordu.

Ömer ona sevimli gözükmeye çalışarak: “Efendim, biz kalkıyoruz,” dedi. “Arkadaşıma gidip biraz oturacağız!”

“Niye? Burada da oturabilirdiniz!” dedi milletvekili, ama uyku akan gözleri başka şey söylüyordu.

Ömer birden böyle yapması gerektiğini düşünerek önce milletvekilinin, sonra Cemile Hanım’ın ellerini öptü, çok duygulanan milletvekili de Ömer’e sarıldı. Sonra kızını öpüp okşamaya alışkın olan bir babanın rahatlığıyla Nazlı’yı öptü. Ömer’e döndü:

“Yarın geliyorsun değil mi? Ben hemen Ankara’ya dönüyorum. Demiryoluna gitmeden önce seni görmek isterim!”

Ömer: “Geliyorum tabii, efendim!” dedi. Nazlı’ya baktı. Onunla aralarında geliştirdikleri bir yakınlık ve sevgi işareti olsun da kimseye farkettirmeden selâmlaşabilsinler istedi, ama böyle bir şey yoktu. Yalnızca birbirlerine baktılar. Ömer Nazlı’nın yeşil ve uzun elbisesini gülünç bulmaktan korktu. Sonra başka şeylerden, hırsını kaybetmekten, aile hayatının içinde kaybolmaktan, günlük hayat ile yetinmekten de korktu.

Ayazpaşa’dan Taksim’e kadar yürüdüler. Muhittin en önde tek başına yürüyor, çevresini dikkatle inceliyordu. Refik ile Perihan kolkolaydılar. Ömer onların bir adım arkasından geliyor, bir kolkola yürüyen çifte, bir geniş lacivert göğe bakıyordu. Yokuşun ortasındaki

yeni açmış ağaçların dallarıyla gök parçalanmıştı. Ömer: “Ben hırslı mıyım? Eski tutkularımdan bir şey kaybettim mi?” diye düşündü.

Nişantaşı’ndaki evin boş salonuna yerleştikten, Perihan yukarı çıktıktan sonra bunu Muhittin’e sordu.

“Evet, bugün ben de bunu düşündüm!” dedi Muhittin. “Eskisi kadar hırslı bulmuyorum seni. Bir yıl önce, Kemah’a gitmeden önce başka bir insandın!”

“Yaa! Nereden anladın bunu?..”

“Vallahi, insan böyle şeyleri nasıl anlar bilemiyorum. Belki şu nişanlanmadan, belki halinden tavrından...”

“Hayır, yanılıyorsun!” diye bağırdı Ömer. “Ben eskisinden daha da hırslıyım. Hem o kadar hırslıyım ki eskiden yaptığım gibi hırsımla övünemiyorum da... Bu kadarı fazla geliyor bana... Onun için saklanmaya çalışıyorum. Sen yanılıyorsun!”

Muhittin soğuk ve ilgisiz: “Yanıldığımı sanmıyorum!” dedi.

“Yanılıyorsun işte! Bu bir yılda ne kadar para kazandım ben, sen biliyor musun? Kırk bin. Evet! Kırk binden fazla. Gelecek yıl bunun iki katını kazanacağım. Mühendis Mektebi’ni bitirmiş iki delikanlıyla anlaştım. Sonra yeni...”

“Neler konuşuyorsunuz?” Refik semaveri aşağı kattan çıkarmış yakıyordu.

“Çok hırslı olduğunu anlatıyor!” dedi Muhittin.

“Evet, onu anlatıyorum. Sonra Muhittin’e de soracağım! Muhittin’e, otuz yaşında kendini öldürüp öldürmeyeceğini soracağım...”

Refik: “Bir dakika bekleyin de ben de geleyim!” dedi. “Çay fincanlarını getireyim!” Her şey yolunda gittiği, istediği gibi bir tartışma açıldığı için sevinçliydi.

Muhittin: “Görürsün bakalım!” dedi. “İyi bir şair olamamışsam bunu yapıyor muyum, yapamıyor muyum görürsün!”

“Yapamazsın!” dedi Ömer. “Seni iyi tanıyorum. Kendine biraz vakit tanırsın. Bahane de bulursun. Mesela Türkiye’de insan değerinin kolay anlaşılmadığını, ya da bir iki yıllık bir gecikme için akılsızlık yapmamak gerektiğini düşünürsün!”

Refik: “Durun, durun, ben şimdi geliyorum, o zaman devam edersiniz!” dedi. Tartışmanın hiçbir kelimesini kaçırmamak için mutfağa koşa koşa indi. Elinde fincanlarla aynı hızla geri geldikten sonra: “Ne diyordunuz?” diye sordu.

17
Yarım Asırlık Ticaret Hayatım

Cevdet Bey arka bahçede, kestane ağacının altında hasır koltukta oturuyor, başını ve gövdesini hiç bükmeden, ayağının dibinde gezinen bir karıncayı seyrediyordu. Daha yaz gelmemişti, ama hava sıcaktı. Mayısın on dokuzuydu, gençlik bayramıydı. Kesin ve sakin bir güneş arka bahçeyi sabırla ısıtıyordu. Az önce öğle yemeği yenmişti. Bütün aile, arka bahçede, Cevdet Bey'in çevresinde toplanıyordu.

Her zamanki gibi, önce Nigân Hanım gelmiş, Cevdet Bey'in yanındaki koltuğa oturmuştu. Kocasının neye baktığını anlamak için ayaklarının dibine bakıyor, ama karıncayı görmüyordu galiba, çünkü hizmetçinin ayakkabılarının tozunu almadığını söylüyordu. Osman da annesinin sözlerini işittiği için, her zamanki gururlu ve düşünceli hareketleriyle, ayakkabılarına bakarak, ağacın altına doğru yürüyordu. Ağzında istediği zaman istediği kadar içebileceği sigaralardan bir tane vardı. Osman'ın arkasından Nermin, çocuklarına birşeyler söyleyerek gelip oturdu. Torunlar ellerindeki erikleri dişleyerek bahçede gezinmeye başladılar. Sonra mutfak kapısından Perihan ile Refik çıktı. Perihan'ın kocaman ve şişkin karnı bakanı tedirgin ediyordu. Onu görünce Cevdet Bey elinde kolay kırılır bir şey varmış gibi titizleşiyor, sesinin perdesine, hareketlerine dikkat ediyordu. Perihan hasır koltuğa oturduktan sonra Nigân Hanım rahatlayarak Cevdet Bey'e döndü:

“Sizin o tuhaf çiçeklerinizden biri açmış, gördünüz mü!?”

Cevdet Bey başını salladı. “Ocimum neydi?” diye düşündü, hatırlayamadı. “Ocimum granimus!” diye uydurdu. Kimsenin uydurduğunu anlamadığını farkedince rahatladı. Sabah da aynı şey olmuş, Nigân Hanım sormuş, Cevdet Bey uydurmuştu. Latince bitki isimlerini belleğinin zayıflamadığını göstermek için ezberliyordu. Herkes ya hayran oluyordu Cevdet Bey'e, ya da hayran olmuş gibi

yapıyordu. Ama karısının, ya da oğullarının adını bir an hatırlamayınca da ona gülmüyorlardı artık.

Nermin: “Çok yoruldum!” diyerek iç çekti. Osman’a bakıyordu. “Bütün sabah sandıklarla uğraştım!”

Bahar sıcakları bastıralı çok oluyordu, ama hâlâ kışlıklar sandıklara konuluyor, yazlıklar sandıklardan çıkartılıyordu. Ayrıca, yazlığa, Heybeliada’ya taşınmak için hazırlıklara da başlanmıştı. Cevdet Bey ömründe ilk defa baharın gelişini evin içinden izlemişti: Kış soğuğuna dayanamayan saksılar dışarı çıkarılmış, hasır koltuklar onarılmış, alt katın bazı odaları badanalanmış, eve böcek taşıdığı için evin arka yüzünü saran sarmaşıkların bir kısmı kesilmiş, bahçe baştan aşağı gözden geçirilmiş, ev uzun bir süre Cevdet Bey’in hâlâ alışamadığı tuhaf bir kokuyla, naftalin kokusuyla kokmuştu.

Evin içinden donuk, neşesiz bir piyano sesi geldi.

Nigân Hanım: “Canım yemekten hemen sonra da çalınır mı?” dedi. Bütün arkadaşları gibi Ayşe’nin de Taksim’deki törene katılmasını istemişti Nigân Hanım, ama kızına sözünü biraz da Cevdet Bey onu desteklediği için dinletememişti.

Cevdet Bey, “Bırak, canım, çalsın!” diyecekti, ama caydı. Az önceki karıncayı aradı, bulamadı. Başını koltuğun arkasına yasladı, konuşulanları dinledi, ama bir şey anlayamadı. Refik ile Perihan fısıldaşıyor, Osman birşeyler homurdanıyordu.

Kahve geldikten sonra sigarasını yaktı. Bu sırada Nigân Hanım şikâyetçi, suçlayıcı bir yüzle ona sert sert baktı. Günde üç kere içtiği şu sigarayı da elinden almak istiyorlardı. Cevdet Bey, “Ne için alacaklar?” diye düşündü ve kendi kendine güldü. “Sağlığım için! Peki sağlık da ne için? Daha çok yaşamak için... Sigara içmeyeceksem ne diye yaşayayım?”

“Ne düşünüyorsun?” Nermin’di bu. “Görüyorsunuz!”

Cevdet Bey önce hüzünlü, dokunaklı bir tavır takınmaya, derin şeyler düşündüğünü sezdirmeye çalıştı: “Hiç, hiç!” diyerek başını salladı. Sonra bu gösterişe kızarak: “Bir şey düşündüğüm yok!” dedi.

Az sonra, Nigân Hanım bahçede gezinen torunlara seslendi. Anneleri de onları yukarıya uykuya yolladı. Nigân Hanım torunlarını öperek keyiflendi. Torunlar dedeye de sokulacaklardı galiba, ama onu fazla düşünceli bulduklarından çekinmişlerdi.

Nigân Hanım: "Ah, lütfen, artık dibini içmeyin bari!" dedi. Cevdet Bey'in elindeki sigarayı işaret ediyordu. Sonra kocasının öfkeli yüzünü görünce kendini hoş göstermek istedi: "Yatıp uyuyacaksınız, değil mi?"

"Hayır, uyumayacağım, çalışacağım!"

"Siz bilirsiniz!"

"Tabii ben bilirim!" diye düşündü Cevdet Bey. Aslında yatıp uyumak istiyordu, ama karısının bu şefkatine sinirlendiği için ters bir şey söylemek gelmişti içinden. "Artık uyumak da olmaz!" diye düşündü. "Bir kere söyledik artık! Uykumu açmak için biraz bahçede yürürüm. Sonra yukarı çıkıp çalışırım."

Cevdet Bey, iki aydır hatıraları üzerinde çalışıyordu. Artık yazıhaneye, şirkete gitmesinin saçma olduğunu anlamıştı. Kararlar kendi dışında alınıyor, gururunu koruması için bile gelip ona birşeyler sormuyorlar, sorulmadan açıkladığı düşüncelerini de her zaman bir ayakbağı olarak görüyorlardı. Cevdet Bey, kendi harcamalarının da Osman'ın denetimi altına girmesinden bir süre sonra, artık evde çalışmak istediğini açıklayarak, herkesi sevindirmişti. Herkes bunun Cevdet Bey'in sağlığı için de iyi olacağını söylüyordu. Nigân Hanım, kocası ticaret dertleriyle yıpranmayacak, her gün asansörsüz hanın altı katını çıkmayacak, bütün gün yanıbaşında olacak diye neşelenmişti. Cevdet Bey, "Ama bütün gün yanıbaşında olmuyorum, çalışıyorum!" diye düşündü. "Çalışıyor, hatıralarımı yazıyor, ticari tecrübemi benden sonrakilere aktarıyorum!" Heyecanlanarak yürüyüş için ayağa kalktı. Ağacın altındaki hasır koltuklarda oturanların bakışlarından kurtulmak için bahçenin içlerine doğru yürüdü.

Mısırçarşısının yanındaki çiçekçilerden tohumlarını getirttiği, sözlükleri karıştırarak Latince'lerini ezberlediği çiçeklerden bazıları hemen açmıştı. Üzerinde yazılar kazınmış ıhlamur ağacının altında

durdu. Dönüp kestane ağacına baktı. Evi ilk aldığı yıllarda bahçe burada biterdi. Meşrutiyet'ten hemen sonra bu yan bahçeyi satın almıştı. “Hey gidi günler hey! O zaman nasıldım? Nigân da gencecikti. Evimiz yeniydi, eşyalarımız yeniydi, ruhlarımız...” Tatsız bir şey hatırlayarak sıkıldı: “Evin içinde bir de o çocuk vardı: Ziya! Evet, kendi istedi, askeri okula gitti!” Sonra, rahatlamak için: “Neyse bugünlerde ortalıkta gözükmüyor!” diye söylendi ve bahçe duvarına kadar yürüdü. Burada bir köşede bakımsız otlar, bir kenarda yığılmış odun parçaları, boş saksılar, tenekeler duruyordu. “Şu çocuk da bahçeyi adam edemedi!” diye düşündü. Onu ilk bu evi babasıyla gezerken görmüştü. Sonra manav dükkânı açsın diye yardım etmişti. O da geçenlerde elini öpmüştü, ama bahçeye bakmıyordu işte. “Adı... Adı da şeydi canım!” diye söylendi. Yan duvar boyunca başka şeyler düşünmek isteyerek ve saçma sapan Latince kelimeler, Latince'ye benzeyen uydurulmuş kelimeler mırıldanarak, sonra da nereden hatırladığını anlayamadığı bir çocuk şarkısına başlayarak yürüdü. Birden bir hanımeli kokusu duydu. “Zeynep Teyze! Kimdi o? Bir kadındı! Vişne reçeli... Zeliha Hanım... Hanım, hanım! Babam böyle derdi Nigân Hanım!” Saatine baktı: ikiyi çeyrek geçiyor. Eski alışkanlığıyla vakti anlamak için ikiye altı ekleyip, “Sekizi çeyrek geçiyor!” diye düşünmedi. “Yazık, uyuyamayacağım!” diye düşündü. “Ağzımdan söz bir kere çıktı. Koca Cevdet Bey hâlâ ayakta. Sözünden hiç döner mi? Ama uyusaydım, ne güzel rüya görürdüm!” Ağaçların altından çıkmıştı. Kestane ağacının altında oturanlara görünmeden, duvarın dibinden ön bahçeye yürüdü. Evin yan duvarına güneş vuruyordu. Burası, bütün bahçenin en rüzgarsız, en sakin yeriydi. Mutfağın köşesinde çöp tenekesi, kapağın üstünde de bir kedi vardı. Cevdet Bey'i görünce kaçtı. “Kaçma kedi, sana ne zararım olur!” diye mırıldandı. “Bu gövde koşamaz, aşırı harekete gelemez...” Ciğerlerini denetlemek için yalancıktan bir öksürdü. Yüreğini dinledi. Nişantaşı Meydanı'na bir gözattı. “Otuz iki yıl oluyor!” diye düşündü. Apartmanların, evlerin pencerelerinde bayraklar vardı. “Gençlik bayramı! Benimki de ihtiyarlık yürüyüşü!” Öbür duvarın dibinden, az sonra çıkacağı çalışma odasının altından geçti. Hafif bir serin rüzgârı sırtında hissedince, “Teftiş bitti!” diye düşündü. “Teftiş bitti, başmüfettiş merkeze dönüyor. Hah, hah, hah!”

Birden kolunun üstünde bir ağrı duyarak şaşırdı. Pazusunu yokluyormuş gibi öteki eliyle kolunun üst kısmını tuttu. “Acaba bir yere mi çarptım?” diye düşündü. Sonra bahçenin öteki ucuna bakan Nigân Hanım’a, gülünç ensesini seyrederek ağır ağır sokuldu. Birden, evliliklerinin ilk yıllarında yaptığı ve Nigân’ın çok kızdığı bir şakayı hatırlayarak elini karısının omuzuna bir pençe gibi koydu.

“Ay! Ödümü kopardınız Cevdet Bey!” dedi Nigân Hanım. “Vallahi, hâlâ çocuksunuz!”

Cevdet Bey neşelenmedi: “Ben yukarıya çıkıyorum!” dedi.

“Gidip yatsaydınız!”

“Çalışmaya çıkıyorum, dedim.”

Nigân Hanım, hâlâ kahkaha atan Osman’a dönüp: “Ne var bunda bu kadar gülecek!” dedi. Sonra arkasını dönmeden bağırdı: “Cevdet Bey, ne diye uyumuyorsunuz? Çok rica ediyorum, beni dinleyin ve biraz olsun...”

Cevdet Bey mutfak kapısından içeri girmişti bile. Bulaşık tenceresine eğilmiş olan ahçıya bir kahraman gibi bakarak, “Şu hatıralarla ne yaptığımı kimse anlayamıyor!” diye düşündü. Mutfaktan çıkarken Nuri’ye döndü:

“Saat üçte çayımı istiyorum. Saat üçü geçirirsen sen bilirsin!” Nigân Hanım’ın, sinirlerine dokunmasın diye, bu yeni çay düzenini baltaladığından kuşkulanıyordu.

Merdivenleri ağır ağır çıktı. Birinci katta, “Bir şeyim yok hamdolsun!” diye düşündü. Salondan, ara kapıdan geçerek ikinci kata çıkan merdivenleri tırmandı. Tıkırtılı koca saatin önünde durup biraz nefes aldı. “Acaba kolumu nereye vurdum?” diye düşünerek çalışma odasına girdi. Masaya oturdu. Fotoğrafların, belgelerin, kâğıtların, defterlerin arasındaki dosyanın kapağına baktı: “Yarım Asırlık Ticaret Hayatım.” İki ayda yalnızca bunu yazabilmişti. Zamanının geri kalan kısmı gerekli malzemeyi toplamakla ve yazdıklarını yırtıp atmakla geçiyordu.

Birden kapı açıldı, Refik içeri girdi: “A, baba siz misiniz, yatmadınız mı?” dedi.

“Yatmayacağımı söylemiştim... Ne arıyorsun?”

“Sigara paketimi... Yemekten önce burada...”

“Bir yere mi gidiyorsun sen? İşte sigaran orada bak!”

“Şöyle bir çıkıyorum. Belki kulübe giderim...”

“Nereye? Her neyse. Yalnız sana şunu söyleyeyim. Seni son zamanlarda iyi görmüyorum. Dağınıklaştın. Şirketle de ilgilenmiyorsun. Şunu unutma ki bir gün benim başıma bir şey gelirse şirketi idare eden yalnız Osman olmayacak...”

“Allah korusun!”

“Peki, peki!.. Biliyorum karın doğuracak diye sinirlisin! Hadi, peki, güle güle, güle güle! Çok sigara içme!.. Kapıyı yavaş çek!”

Kapı kapandıktan sonra Cevdet Bey hatıraların ilk kısmı için gerekli gördüğü bir defteri karıştırdı. Sonra bir süre eski gazete kesikleriyle oyalandı. Son yıllarda gazetelerde çok beğendiği bazı yazıları kesiyordu. Bu yazılardan hatıralarında da yararlanmak istiyordu. Bu makalelerden birini okurken, birden başını kaldırdı... “Refik nereye gitti? Yürüyüşe, kulübe, oralarda sigara içecek!” Yemekten sonra aklına gelen şeyi hatırlayarak: “Sigara içmeyeceksem ne diye çok yaşayayım?” diye mırıldandı. “Sigara içmeyeceksem... Bari onun paketinden bir tane kendime ayırsaydım. Şimdi güzel güzel içerdim.” Alışkanlıkla eski resimlerin durduğu kutuyu açtı. Resimleri teker teker çıkarıp yaymaya başladı. Resimlerle ilgili hatıralarını yazacak, sonra gene bu yazdıklarını birisinin okumasından utanarak yırtacaktı. Berlin yolculuğu sırasında çekilmiş bir fotoğrafa bakarak düşüncelerini toparlamaya çalıştı. “Burada refikam, hayır hanımım Nigân ile birlikteyiz. Berlin gezisi benim için çok öğretici olmuştur. Almanya’da Krupp’un dev fabrikalarından birini gezdim. Bizde de fabrikaların kurulması şarttır. Evet işte böyle... Bu fotoğrafa bakarken başka ne düşünüyorum? Fotoğraf güzel şeydir, yararlanınız... Bir köşesine tarih atınız... Ah, ben böyle mi olacaktım! Ben böyle zavallı saçmalıklarla uğraşmayı iş mi sayacaktım! Birden öyle kederlendi ki, ayağa kalktı. “Ben ne oldum, ben ne oldum?” diye mırıldandı. “Hayır, yazıhaneye gitmek

istiyorum. Yazıhaneye gideceğim, bütün işleri ben yöneteceğim. Osman bir şeyden anlamıyor, aptal. Refik'in aklı başka yerde! Şirketi kim idare edecek?" Pencereye yanaşmış, dışarıya, Nişantaşı'na bakıyordu. "Herkes yaşıyor, koşuyor, ben burada. Bari yürüyüşe çıkayım." Birden ağbisini hatırlayarak korktu. O ölüm yatağında çıldırmış, şarkılar, marşlar söylemeye başlamıştı. Tuhaf sözler söylüyordu. Marseyez söylüyordu. "İşte onun republique'i kuruldu. Marseyez'ini de işittim, ama onun beklediği gibi ihtilâlcilerden değil, İttihat ve Terakki'den tabii hiç değil; işgalci Fransız ordusundan işittim!" İşgal altındaki İstanbul'u hatırladı. "Ne günlerdi o günler! Şekeri getirmiştim. Geminin Çanakkale'den geçtiği haberi gelince peşimden koşmaya başladılar. Ama vagon ticaretine Allaha şükür bulaşmadım. Orada Fuat kazandı, İsmail Hakkı Paşa ile dostluğun, İttihat Terakki'nin faydasını gördü!" O güzel, hareketli, ticaret ve başarıyla dolu günleri hatırlayınca neşelendi. Odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. "İşte budur hayat! Başarmak, güzel bir iş yapmak, kazanmak... Ya şimdi? Şurada şu kâğıt parçalarıyla uğraşıyorum! Ağbime döndüm! Hayır. Marseyez'i işitmek istemiyorum! Evet, ben her zaman gerçekçi oldum. Gerçekçi olabilmek, her zaman gerçekçi olabilmek çok zordur, ama ben bunu yaptım! Kolumu acaba nereye vurdum. Yoksa bu?" Birden korkuya kapılarak masasına oturdu. "Kolumun burası ağrıyor!" diye düşündü. "Sanki kolumda bir akrep var, ağır ağır yüreğime sokuluyor." Sinirlenmemek için, "Yok bir şey, yok yok!" diye söylendi. Oyalanmak için fotoğraflara bakmaya başladı. Refik'in düğününde çekilmiş bir fotoğrafı gördü. "Refik masrafsız bir şey istediydi. Acaba benden sonra şirketi nasıl idare edecekler? Evet artık fabrika şart. Siemens'le, mesela, anlaşsınlar, burada bir fabrika kursunlar... Artık şart. Biz yapmazsak çünkü, başkası yapacak! Ama bu ağrı tuhaf. Bu resim ne? Osman evlendiği yıl alt katta çekilmiş. Nermin! Şu kadını pek sevemedim. Hep bizden yararlandı, ama bizi sevmedi gibi geldi bana. Biz? Ben, Nigân, Osman, Refik, Ayşe... Torunlar..." Fotoğrafa dikkatle baktı. "O zamanlar alt kattaki eşya ne kadar başkaymış!" diye düşündü. "Her şey ne çabuk değişiyor da farketmiyoruz. Alt kattaki eşya. Sedef odası... Şimdi Nigân yatak odası takımını değiştirmek istiyor. O yatağa otuz yılda zor alıştım, şimdi bir de bu yaştan sonra yenisine

mi alışacağım?.. Başka bir fotoğrafa bakayım!” Bu fotoğrafta bir kalabalık vardı. Önde, yere oturmuş, çömelmiş, birbirine yaslanmış, uzanmış işçiler, hamallar ve tezgâhtarlar vardı. Arkada Cevdet Bey, Osman, muhasebeci Sadık ve tüccar Anaviler’den biriyle kızı ayakta duruyordu. Cevdet Bey heyecanla hatırladı: “Voyvoda Caddesi’ndeki dükkân ve deponun açılış günü! Yeni komşu Anavi de kızıyla gelmişti. Kızı görünce şaşırmıştım!” Bir başka fotoğraf daha almak istedi, ama kutuya uzanan kolunun kalkmadığını farketti. “Niye kalkmıyor?” diye düşündü. Bir kere depoda hamallara yardım ettiği için kolunun akşam ağrıdığını hatırladı. “Yüreğimmiş!” diye düşündü ve bir kalp krizi daha geçirmek üzere olduğunu, bundan kurtulmak için ilaç alması gerektiğini anladı. Bundan önceki krizi hatırlayarak, “Evet, yatakta yatarım!” diye düşündü. “Öğleden sonra yatarım!” Sonra nefes alamadığını anladı. Küçükken bir odaya kapatmışlardı. Kapıyı kilitlemişlerdi. “Kapıyı mı, yorganı mı?” Yorgan üzerindeydi galiba yorganın üstünde de ağbisi Nusret vardı; Cevdet içinden çıkmasın diye yorganı sıkıştırıyordu. Cevdet de nefes alamıyordu. “Nefes almalıyım!” diye düşündü. Birden ilâcı hatırladı. Sonra merdivenleri çıkan ayak seslerini duydu. “Çayım geliyor... Uyusaydım... Nefes... Nefes? Bu bir kriz... Geçtikleri sonra bana kızacaklar... Yatakta yatarım. Uyurum. Uyurum...” Atlatılmış kalp krizinden sonra yatakta nasıl yatacağını, çevresini herkesin nasıl saracağını düşünüyordu ki birden, sanki sandalye havalandı ve masa yüzüne yaklaştı. Kafasını masaya vurduğunu, bunun kötü olduğunu, nefes alamadığını, yorganın içindeymiş gibi tıkandığını anladı. Kafasını bir daha vurmamak için bütün gücüyle kasıldı ve başka gücü kalmadığını anlayarak düşündü: “Yorganın içi gibi. Kadın bana bakıyor, bağırıyor, çay tepsisini... Yorganın içi gibi sessiz ve karanlık!”

18
Cenaze

Osman: “Tamam artık, artık tamam, cenaze için her şey hazır,” dedi. Boynunu sıkan kravatı gevşeterek oturacak bir yer aradı. “Birkaç dakikacık olsun dinleneyim!” Belirsiz bir şeyden yakınan birkaç kelime daha mırıldanıp koltuğa kendini bıraktı. Arkasına yaslandı, başı bükülür gibi oldu, sonra bir şeyin farkına vardı.

“Aaa, nereye oturmuşum!” dedi. Hiç de alışık olmadığı bir suçlulukla Refik’e baktı. Akılsız ve şaşkın bir bakışla gülüverdi. Hemen, babasının ölümü üzerinden daha bir gün geçmeden güldüğünü, bunun yakışıksız bir şey olduğunu, galiba, düşündü ve özür dileyen bir sesle: “Ne kadar yorulmuşum!” dedi. “Babamın koltuğuna oturuyorum da farketmiyorum!”

Refik: “Evet, çok yoruldun!” dedi. O da salonda ağbisinin karşısında oturuyordu. Az önce ikisi birlikte annelerinin koluna girerek Cevdet Bey’in yanından çıkarmışlardı. Ceset soyulup, yıkanıp tabuta konacağı için bütün gece ağlayan Nigân Hanım’ı odadan çıkarmak gerekmişti.

Refik dün akşamüstü eve geldiği zaman, olağanüstü bir şey olduğunu anlamış, telâşlanmış, sonra birkaç kere sormasına rağmen kendisine cevap vermeyen hizmetçiye öfkelenerek merdivenleri çıkmış, kütüphanenin açık kapısından içeriye ağlayarak bakan Ayşe’yi görünce babasına bir şey olduğunu hissederek korkmuş, sonra, orada sandalyede kıvrılıp kalan babasını farketmişti. Babasının sandalyede, öyle bükülüp arkaya yaslanan gövdesini görünce önce ona acımış, sonra gövdenin ne kadar küçük, zavallı ve kuru olduğunu farketmiş, bir ara eskiden babasının böyle olmadığını, ölümün, gövdeyi birkaç saat içerisinde kurutup küçülttüğünü düşünmüş, sonra yapılması gereken şeyleri düşünmeye başlamıştı.

Yapılması gereken şeyleri yapmışlardı: Bayram tatilinin bitmesini beklemeden hemen cenazenin kaldırılmasına karar

vermişler, gazetelere telefon edip ölüm ilanını yazdırmışlar, Osman ile akrabaları aramışlar, evin içinde dehşete kapılmış bir kedi gibi dolaşan korku ve telâşı yumuşatmaya çalışmışlar, Nigân Hanım'ı ve Ayşe'yi avutmuşlar, küçük torunlara yatmalarını söylemişler, sonra gelinlerle birlikte, teker teker sökün eden ziyaretçileri karşılamışlar, bütün gece oradan buraya sigara içerek koşmuşlardı. Refik bu uzun ve yoğun gecenin, sabahın daha da artan başsağlığı ziyaretçilerinin doldurduğu saatler içinde ilk defa kendi kendine kalıyor, babasını değil, geçen günü düşünüyor, sigara içiyordu.

Osman da sigara içiyordu. Koltuğa iyice yaslanmıştı. Birden bükülen başını doğrultarak sordu: "Sadi Beyler'e telefon etmeyi unutmadın değil mi? Neslihan Hanım alınır sonra!"

Refik: "Ettim, ama evde yoklarmış!" dedi.

Osman: "Bir daha etse miydik acaba?" diye homurdandı. Sigaradan bir nefes çekti ve başı bükülerek eski durumuna döndü.

Gene bir sessizlik başladı. Yalnızca ahçı Nuri'nin mutfakta çıkardığı tencere gürültüsüyle orta kattaki saatin tiktakları duyuluyordu. Nigân Hanım artık dün akşamki kadar güçlü ağlamıyordu. Sabahki ziyaretçilerle birlikte, kısa da olsa suskunluklara başlamış, uzun iç çekmeler ve titreyen hıçkırıklar haykırışların yerini alır gibi olmuştu.

Bahçe kapısına bağlı çıngırak şıngırdadı. Osman başını kaldırıp tül perdelerin arasından dışarı baktı. Refik ağbisinin babasına özgü hareketlerle dışarı baktığını gördü, sonra koltukta oturup da bahçe kapısına doğru bakmak isteyen herkesin eninde sonunda aynı hareketleri yapmak zorunda kalacağını düşündü.

Osman: "Mebrure Teyze geliyor," dedi. "Yanında da torunlarından biri var!"

Mebrure Teyze'nin kocası altı ay önce uzun böbrek ağrıları sonunda ölmüştü. Refik annesiyle Mebrure Teyze'nin birlikte ağlayacaklarını düşündü.

Osman: *"Son Posta*'daki ilânı okudun mu?" diye sordu. "Her şeyi yanlış yazmışlar. Böyle şeylere dikkat etmeyi ne zaman

öğrenecekler? Bir ölüm ilânında da dikkatsizlik, saygısızlık olur mu?” Sigarasını sinirli hareketlerle söndürerek ayağa kalktı. Bahçe kapısından girenler evin kapısını çalmışlar, ahçı Nuri mutfaktan çıkmış merdivenlere koşuyordu.

Osman, birkaç saniye ayakta kıpırdamadan durdu, bir şeye karar veremiyormuş gibi tedirgin, kıpırdandı, merdivenlere koşan ahçının arkasından baktı, sonra galiba kararını verdi:

“Babamın bankadaki kasasının anahtarını aldım. Noterlerle, vergi memurlarıyla uğraşmadan orayı biz kendi aramızda halledelim!” Merdivenlere doğru yürürken ekledi: “Bunu sana söylemem gerektiğini düşündüm.” Sonra kendini tutamayarak döndü ve gene suçlu bir yüzle Refik’e bakıverdi.

Refik: “Sen bilirsin!” dedi. Sonra şöyle düşündü: “Burada oturuyor, sigara içiyorum. Suçluluk duymam gerektiğini düşünüyor, hiçbir şey duymuyorum.”

Merdivenlerde bir gürültü oldu. Sonra haykırışlar, iç çekmeler, anlaşılamayan sözler duyuldu. Galiba Mebrure Teyze buraya kendi acısını tazelemeye gelmişti: Ölüyü de, Nigân Hanım’ı da görmeden, yukarı kata çıkan merdivenlerin eşiğinde ağlamaya başlamıştı. Refik oraya gidince, kadının oradaki bir dolabın üzerinde, ya da içinde duran bir şeyi işaret ettiğini; çekmelerini gösterdiği ve herhalde onun için bir değeri ve anısı olan bu şeyden güç aldığını anladı, ama bunun ne olduğunu çıkaramadı. Oradaki vazolardan, işlemeli tabak ya da bardaklardan biri olmalıydı bu şey. Ağbisiyle birlikte koluna girerek kadını merdivenlerden çıkardılar. Mebrure Hanım Nigân Hanım’ın sessiz sessiz hıçkırdığı odaya girince önce bir şey arıyormuş gibi çevresine bakındı, sonra istediği şeyi bularak titredi ve bir haykırışla Nigân Hanım’a sarıldı.

Refik dışarı çıktıktan sonra, babasının cesedinin yattığı odanın kapısında bir süre durdu. İçerde Osman’ın sabah bulup çıkardığı, böyle zamanlarda yapılması gereken işleri yapan iki ihtiyar olduğunu biliyordu. Onların içerde ne yaptıklarını açık seçik hiç düşünmemiş, yaptıkları şeyi gözünün önünde hiç canlandırmamıştı. Kapının önünde dururken çekinerek bunu ilk defa düşündü: “Babamı

soydular, sonra yıkadılar, kefene sarıyorlar!” Aynı şeyi bir daha düşünmekten korkup kapıyı açtı. Yatağın başında beyaz ve uzun bir nesneye eğilmiş, acele acele bir şeyler yapan iki adam gördü. Bunlardan biri kapının açıldığını duyunca döndü. Sakallı bir ihtiyardı, elinde bir ip parçası vardı. Aceleyle söyledi:

“Tamam, tamam, şimdi bitiyor!”

Refik ona başını sallayarak kapıyı kapadı. Perihan’ı düşündü. Üst kata çıktı. Odaya girdi. Perihan yatakta sırtüstü yatıyor, yanında Nermin bir gazeteye bakıyordu.

Nermin, Refik’i görünce gazeteyi bıraktı. Perihan’ı işaret etti: “İyi değil galiba!”

Perihan: “Bir şeyim yok! Yalnız demin kustum!” dedi. Yatakta upuzun yattığı için şişkin karnı, galiba, olduğundan da büyük gözüküyordu.

Refik bu korkunç çıkıntıyı görünce her zamanki gibi endişelendi. Sonra Perihan’ın gözlerinin kızarık olduğunu farketti. Sinirli bir sesle: “Sen ağlamışsın!” dedi. Perihan bir şey söylemeden: “Çok rica ediyorum, cenazeye gelme sen!” diye ekledi. Düşüncesini desteklemesi için Nermin’e baktı.

Nermin: “Ben de aynı şeyi söylüyorum, gelmesin!” dedi. “Ayşe de gelmese iyi olur! O da çok kötü çünkü. Çocukları yolladım yanına, ama hiç susmadı!”

Refik odadan çıkarken Perihan’a sert seri: “Sen gelme, tamam mı gelmeyeceksin!” dedi. Yandaki odaya girdi.

Burada da yatakta Ayşe yatıyordu. Yastığa gömülmüş olan başı hareketsizdi. Galiba ağlaya ağlaya uyuyakalmıştı. Cemil’le Lâle pencereden dışarı bakıyorlardı. Amcalarını görünce kıpırdandılar, ama bir şeyden korktukları, arada bir ağladıkları yüzlerinden belli oluyordu. Cemil’in yüzü buruşmaya başladı.

Refik: “Eyvah ağlayacak!” diye düşündü. Onlara gülümsemeye çalıştı: “Hadi, siz bahçeye çıkın, oynayın biraz!” dedi.

Cemil yüzünü biraz daha buruşturdu. Sonra iki hızlı adım atıp kendini yatağa, Ayşe'nin yanına attı: "Ben ölmek istemiyorum, ben ölmeyeceğim!" dedi ve ağlamaya başladı.

Odaya Emine Hanım girdi. Çocuğun başını okşadı: "Ağlama, küçük bey. Sen çocuksun, daha ölmezsin!" dedi. Sonra Refik'e dönüp "Osman Bey sizi aşağıya çağırıyor. Misafirler var!" dedi. Refik odadan çıkarken hizmetçi kadın: "Vah bu başımıza gelenler bizim..." diye inledi, ağlamaya başladı.

Refik, merdivenleri inerken, "Bu başımıza gelenler?.." diye mırıldandı. Salona girdi. Osman'ın karşısında bir adam vardı. Elinde bir kasket tutuyordu, koltuğa tam oturmamış, köşesine ilişmişti, yere bakıyordu. Refik yaklaşırken anladı: Depoda çalışan işçilerden biriydi. Onun yanında bir başkası daha vardı. Eli kasketli iki tanesi de köşedeki sandalyede oturuyordu. Depolar bayram tatillerinde bile çalıştığı için haberi almış olmalıydılar.

Refik'i görünce hepsi ayağa kalktılar. Aralarında en yaşlı gözükeni en öne çıktı, Refik'e sarıldı, dokunaklı ve tok bir sesle birşeyler söyledi, ama Refik anlayamadı. "Duygulanıyorum, ama gözümden yaş gelmeyecek!" diye düşündü. İkinci adamın yüzünü hatırlayamadı. Biraz sonra sigara içeceğini düşündü. Üçüncüyü hemen çıkardı, arada bir evin işleri için oraya buraya da giderdi, ter ve tütün kokuyordu. Bunu farkettiği için utanarak dördüncüsüne daha sıkı sarıldı, birşeyler mırıldandı. Sonra onlar gibi bir sandalyenin köşesine ilişti.

Osman: "Depolarda çalışan arkadaşlar temsilci seçmişler, başsağlığı diliyorlar!" dedi. "Öbürleri camiye geliyorlarmış!"

İşçilerin en yaşlısı: "Cevdet Bey büyük adamdı!" dedi. "Elimizden tuttu. Yirmi senede bir tek kötülüğünü görmedim, bir tek haksızlığını duymadım."

Osman: "Babam da sizi, hepinizi çok severdi!" dedi.

Uzun bir sessizlik oldu. Sonra Osman hamallardan birine sordu: Ankara'ya yollanacak sandıklar kapatılmış mıydı? İhtiyar

alçak sesle karşılık verdi. Osman karşılıktan hoşlandığını göstermek için başını salladı. Sonra gene bir sessizlik oldu.

İşçiler, kısa bir süre daha, kendilerini saran yabancı eşyaya bakmaktan, yakışıksız bir şey yapmaktan korkarak oturdular. Sonra sessiz ve saygılı, yanlış bir yere basmaktan, bir şeye dokunmaktan çekinerek çıktılar. Refik yakmak istediği sigarayı yaktı. Osman, Emine Hanım'ı çağırıp pencereleri açmasını, odayı havalandırmasını söyledi.

Öğleye doğru arabanın geldiğini söylediler. Teşvikiye Camii'ne götürülecek tabut arabaya taşınırken oradan buradan yetişenler oldu. Komşular, bahçıvanlar, tanıdık gençler, bazı mahalle arkadaşları yardım ettiler. Birkaç hıçkırık duyuldu, bir iki genç gelip Refik'e sarıldı. Sonra Nigân Hanım da beş yüz metrelik yolculuğa dayanamayacağı için bir taksi çağrıldı. Pırıl pırıl bir mayıs güneşi vardı yukarıda. Tatildi, geçen bir tramvayın alnına küçük bayraklar asılmıştı, gökyüzünde neşe vardı. Nigân Hanım sarmaşıktı bahçe duvarına yaslanmış, büyük oğlunun koluna girmişti. Üzerinde siyah bir palto, başında siyah ve tüllü bir şapka vardı. Nigân Hanım bir keresinde tartışmaya ve geleneklerine çok düşkün bir akrabaya cenaze törenlerinde koyu elbise giymenin Hristiyan'ca bir davranış olmadığını, yalnızca bir saygı ve ağırbaşlılık işareti olduğunu söylemiş, gururla gözlerini kırpmıştı. Refik annesinin yüzünde şimdi nasıl bir anlatım olduğunu göremiyordu. Şapkadan sarkan tül, çünkü yüzünü örtüyordu. Osman'ın yüzünde ise sabır gözüküyordu. Başını hafifçe yukarı kaldırmış, gözkapakları düşmüştü. Galiba, açık pencerelerden, karşı kaldırımdan, meydanın öbür köşelerinden kendisini seyreden Nişantaşlılar'a, ölüme, sonsuzluğa, hayata ilişkin birşeyler düşündüğünü, gökyüzüne bakarak göstermek istiyordu. Sonra evin kapısından cılız bir hıçkırık sesi geldi; herkes anladı, ama kimse bir şey yapamadı: Ayşe'ydi. Emine Hanım koluna girmiş, onu torunlarla birlikte bahçeye çıkarıyordu. Geciken taksi kaldırıma gürültüyle yanaşınca kıpırdadılar.

Refik taksiden inince annesinin koluna girmedi. Nigân Hanım şapkasını çıkarmış, başörtüsü takmıştı, kolunda Osman vardı. Ağır ağır camiye doğru yürüyorlardı. Caminin avlusu kalabalıktı. Ağaçlar

açmıştı. İnsanlar avluya yayılmışlardı. Avlunun girişinde işçiler vardı. Galiba, şimdi kendilerine yapacak fazla bir şey düşmediği için canları sıkılıyordu. Sigara içiyor, çevrelerini seyrediyorlardı. Sonra yazıhanede çalışan memurlar vardı: Muhasebeci Sadık bir ağacın dibinde karısının kolundaydı, çocuklarını da getirmişlerdi. Sadık, Nigân Hanım'ın elini öperken karısı patronun karısını dikkat ve saygıyla süzdü. Refik kalabalığın arasında Muhittin'i gördü. Cami duvarına yaslanmış çelenkleri inceliyordu. Arkasında Cevdet Bey'in Haseki'den akrabaları vardı. Çok kalabalık değildiler, Teşvikiye Camii'ne, camiyi çeviren kalabalığa, çevredeki yeni apartmanlara çekinerek bakıyorlardı. Evlerin balkonlarında bayram bayrakları ve meraklılar vardı. Pencereler bahar sıcağına ve tatile açılmıştı. Yoldan bir tramvay daha geçiyordu. Pencerelerinden yolcular avlunun kalabalığını seyrediyorlardı. Caminin ağzında Nigân Hanım'ın akrabaları vardı. Kravatlı, ceketli ve hepsi koyu elbiseli ve ağırbaşlı insanlardı bunlar. Nigân Hanım onlara yaklaşınca rahatladı, oğlunun kolundan çıktı, sonra ablalarından birine Türkân Hanım'a sarıldı, çevrelerinde bir sessizlik oldu. Sonra Şükrü Paşa'nın öbür kızı Şükran da geldi. Üç kızkardeş birbirlerine sarıldılar. Osman teyzelerinin yanına gitti. Sonra Seyfi Paşa geldi, yanındaki uşağı çekiştirerek Nigân Hanım'a sokuldu. Nigân Hanım onun elini öpecekti galiba, ama bugün böyle bir şey yapmamaya hakkı olduğunu anladı. Seyfi Paşa Refik'i görünce alışkanlıkla suratını astı, sonra yakınlık göstermesi gerektiğini anladı galiba ve gülümsedi, ama gülümsemesi ölçülüydü, uygunsuz değildi. Refik bu kalabalıktan biraz çıkmaya karar verdi. Sait Nedim Bey'i gördü. Yanında kızkardeşi Güler vardı. Refik onun nasıl bir kadın olduğunu merak etti. Hava iyice sıcaktı, güneş artık bahar güneşi değil, yaz güneşiydi. Yüzlerde ter damlaları gözüküyordu. Yüzlerde sabır da gözüküyordu. Refik cami duvarına doğru yürürken Fuat Bey'i gördü. Karısı Leylâ yanındaydı, çok üzgündüler. Refik onların ne kadar üzgün olduklarını gördüğünü, bu perişan halleriyle Cevdet Bey'i ne kadar sevdiklerini kanıtlamış olduklarını göstermek istedi, ama bunu göstermek için yapılması gereken şeyi bulamadı. Yalnızca başlarıyla “Bizi, babamı ne kadar sevdiğinizi anladım, artık yeter, üzülmeyin!” diyerek onlara başını salladı. Sonra babasının bazı iş arkadaşlarını gördü.

Bunlardan birkaçı saygılı, sakallı bir ihtiyarla konuşuyorlardı. Galiba bu ihtiyar da bir paşaydı, ama uzak bir akrabaydı, Refik kim olduğunu hatırlayamadı. Refik'in Sirkeci'den tanıdığı başka tüccarlar ve bankacılar da vardı. Bunlar biraz sıkılmış gibiydiler, yüzlerinde, "şu tatil sabahı o gazete ilânını neden okuduk sanki!" diye bir anlatım vardı. Güneş de cami avlusunu gittikçe kızdırıyordu. Tüccarların arkasında çelenkler vardı. Muhittin'i demin burada gördüğünü düşündü, çelenkler üzerindeki yazıları okudu: "Fuat Güvenç ve Ailesi... Tesisat-ı Elektrikiye... İş Bankası Sirkeci Şubesi... Bazaar de Levanı Anonim Şirketi... Anavi Ailesi." Sonra Muhittin geldi, Refik'e sarıldı, ne kadar ciddi, ne kadar üzüntülü olduğu anlaşılmıyordu. Birlikte dönüp gene çelenklere bakmaya başladılar. Birbirlerinden rahatsız oluyormuş gibiydiler. Galiba Muhittin söyleyecek bir şey arıyor, ama bulamıyordu. Sonunda çelenk yollamanın bizde de artık alışkanlık olduğunu söyledi. Bundan ne hoşnuttu, ne şikâyetçiydi, öyle söyleyivermişti. Refik de iki yıl önce bu alışkanlıkla birlikte Nişantaşı'nda bir çiçekçi dükkânının açıldığını söyledi. Arkalarındaki kalabalığın uğultusunu, fısır fısır konuşan, bir rezalet, ya da savaş çıkmış gibi endişelenen, sonra bakışlarıyla, tavırlarıyla ve elbiseleriyle kelimelerinden daha çok şey söyleyen kalabalığın uğultusunu dinleyerek sustular. Refik böyle yapmasının daha yerinde olduğunu düşünerek, Muhittin'in yanından ayrıldı, caminin ağzına yürüdü. Gene, bazı paşaların, sefirlerin arasına girdi: Annesinin akrabalarıydı. Nigân Hanım oğlunu küçükken bu insanların oturduğu konaklara götürürdü, onlar da Refik'i severler, okşarlar, gülümserlerdi, ama hiçbir zaman o "iade ziyaret"lere gelmezlerdi. Şimdi de Refik'e gülümsüyorlar, ya da sevgiyle bakıyorlardı. Refik, "Çocukken beni çok sevimli bulurlardı!" diye düşündü. "Acaba şimdi nasıl buluyorlar?" Kızkardeşlerinin koluna giren annesini seyrederek bir süre hareketsiz durdu. Avlunun girişinde ağaçların oradaki işçiler de hareketsiz duruyorlardı. Dönüp camiye biraz daha sokuldu. Sonra sütunların üstüne, mermer alınlığa iliştirilmiş olan bir tuğrayı gördü. Abdülmecit'in tuğrasıydı. Bir hareket oldu.

Osman kardeşine yaklaştı ve sordu: "Namaza gelmiyor musun?"

“Namaz?” diye düşündü Refik. Başını salladı. Ayakkabılarını nasıl çıkaracağını düşündü. Eskiden camiye her gelişinde bunu düşünürdü. Eskiden hizmetçilerle, bir de bayramlarda babasıyla gelirdi buraya. Ayakkabılarını bir şey düşünmeden acele acele çıkardı. İçerisi serin ve loştu, küf ve halı kokusu vardı. “Aptes almam lâzımdı!” diye düşündü, ama galiba Osman da almamıştı. Sonra kalabalık hızlı hızlı toplandı. Herkes elini göbeğinin üstünde birleştirerek bekledi. Refik, Osman’ın yanında olduğunu gördü. Yüzünde gene kibirli bir anlatım vardı; başını dik tutuyor, insanlara değil, onların üzerindeki bir noktaya, mihrabın mermer kakmalarına bakıyordu, ama ayağında ayakkabı olmadığı, çorapları gözüktüğü için bu kibirli tavrı tuhaf duruyordu. Refik dönüp baktı: Arka sıralarda yeralan bahçıvanların, kapıcıların çoraplı ayakları tuhaf değildi. “Onlar buraya yakışıyor!” diye düşündü. Sonra namaz başladı. Refik “Babam öldü,” diye düşündü ve önündeki adamın ensesine bakarak yaptıklarını tekrarlamaya başladı. İnanmadığı halde bu hareketleri yapmasının, yere eğilip kalkmasının doğru olmadığını düşündü, sonra düşünmek istemedi ve “Babam öldü!” diye mırıldandı. Aynı şeyleri birkaç kere daha mırıldandıktan sonra namaz bitti. Yeniden güneşe çıkıldı. Refik tabuta doğru dalgalanarak toplanan, hareketlenen kalabalığa katıldı. Güneş cayır cayır caminin avlusunu yakıyor, tabut orada duruyordu.

19
Sıcak ve Bebek

Refik basamaklara parmaklarının ucuyla basıyor, neşeyle düşünüyordu: “Perihan bu saatte beni karşısında görünce ne düşünecek kimbilir?” İkinci katın sahanlığını dönmüş, üçüncü katın merdivenlerini çıkıyordu. Saatin tıkırtısından başka bir şey duyulmuyordu. “Hâlâ kimse beni farketmedi! Demek, eve hırsız böyle tıpış tıpış girse ruhları bile duymayacak!” Terlediğini farkederek durdu. Odanın kapısını hafifçe araladı. Perihan’ı gördü. Bebeğin yatağının yanındaki sandalyede gazete okuyordu. Okuduğu şeye pek değer vermiyormuş gibi bakıyordu: Kelimeleri ve cümleleri okuyordu, ama başka şeyler düşünüyordu galiba. Refik onu sevimli buldu. İçinden gülmek geldi, sonra birden kararını verdi:

“Böh!” diye bağırarak içeri girdi. “Korktun mu?”

“Yoo, korkmadım!” dedi Perihan. “Ama çocuğu uyandıracaksın!” Gözucuyla yatağa baktı, çocuğun uyanmadığını gördü.

“Sen işe gitmedin mi?”

“Gittim, geldim!”

“Hasta filan mısın?”

Refik: “Turp gibiyim!” dedi. Sonra heyecanını göstermek istedi: “Geldim, geldim, geldim! Şaşırdın mı?”

Perihan bir şey söylemiyor, sorarak bakıyordu.

Refik, “Galiba hiç hoşlanmadı beni görmekten!” diye düşündü. “Biraz şaşırdı, merak ediyor. Suçüstü yakalanmış gibi gözüküyor. Çocuğu uyandırmamdan korkuyor!”

“Öyle geldim işte. Osman ile yazıhaneye girdik. Baktım, çok sıcak, eve dönmeye karar verdim! İyi ettim değil mi?”

“İyi ettin!” dedi Perihan. “Çok sıcak, değil mi?”

“Yaa... Kavruluyor ortalık. Milletin sinirleri üzerinde. Dönüşte tramvayda biletçiyle bir kadın kavga ettiler. Bu saatte böyle heyheylenirse artık öğleden sonra...”

“Saat kaç?”

“Onu yirmi geçiyor.”

“Ne kadar çabuk gidip gelmişsin!”

“Çabuk değil mi? Odama girdim. Birden aklıma geldi: Dönüp Osman’ın odasına girdim, ‘Ben pek iyi değilim, eve gidiyorum!’ dedim. Biraz şaşırdı galiba.” Gülmeye başladı. “Suratını görecektin! Nen var diye bile sormadı!”

“Bir şeyin yok değil mi?”

“Yok, diyorum ya... Biraz belki aklımdan zorum var!” Uzanıp Perihan’ı yanağından öptü.

Perihan: “Bak belki bu doğru olabilir!” dedi. “Bir tuhafsın zaten bugünlerde.”

Refik, “Tamam, anlamıştım, hiç de hoşuna gitmedi beni görmek!” diye düşündü. “Yalnız oturmak istiyordu, tasarıları, yapacak işleri vardı herhalde.”

“Senin bir işin var mı şimdi?”

“Yoo. Ne işim olacak ki. Çocuk da uyudu!”

Birlikte yatağında uyuyan bebeğe baktılar: Kırk günlüktü, ama şimdiden koskocaman bir şey olmuştu. Refik kızının ileride iriyarı olmasından korkmaya başlamıştı. “İkimiz de zaten uzun boyluyuz!” diye düşündü ve endişelenir gibi oldu. Kızları Cevdet Bey’in ölümünden on gün sonra doğmuştu. Bu iriyarı kıza, bir de Melek adı vermişlerdi. Bu Refik’in eskiden düşündüğü bir şeydi. Bebeğin çıplak bacaklarındaki kızarıklıkları gördü.

“Cibinliği niye örtmedin?”

“Biraz hava alır diye düşündüm.”

Bir sessizlik oldu.

Refik yatağın köşesine oturdu. Laf olsun diye: “Amma sıcak yahu!” dedi. “Bir haftadır böyle. Bütün temmuz böyle geçecekse...”

Perihan: “Keşke Ada’ya gitseydik!” dedi.

“Canım nasıl gidebilirdik ki? Senin kucağında çocuk... Sonra babam yeni ölmüş!”

Perihan boynunu büktü: “Haklısın! Düşünmeden öyle söyleyivermiştim zaten.”

Refik: “Evet, şimdi Ada’da olsaydınız siz, belki iyi olurdu, ama artık olmaz!” dedi. “Hem annem de Osman da istemiyorlardı ki.” “Biliyorum, biliyorum!”

Gene bir sessizlik oldu.

Refik endişeyle: “Sahi yapacak bir işin yok muydu?” diye sordu.

Perihan: “Yoktu diyorum ya!” dedi. “Aklında ne var merak ediyorum doğrusu!”

“Nasıl ne var?”

“Hayır, yapacak neyim olabilir ki? Ne düşünüyorsun?”

“Haa! Hiç, hiç!” dedi Refik. Perihan’ın yere attığı gazeteyi alıp karıştırmaya başladı: “Hiçbir şey yok!” Gelişigüzel gazeteyi okumaya koyuldu: “Tifo vakaları karşısında resmi tedbirler. Rus-Japon anlaşmazlığı halledildi. Fransız komiseri bugünlerde Hatay’a gidecek ve...” Sabah yolda da bunları okuduğunu hatırladı. Perihan’a baktı. Sandalyesinde öyle kıpırdamadan oturuyordu.

“İstersen bu pazar gidelim Ada’ya!” dedi Refik.

“Yok, canım! Üç saat gidiş, üç saat geliş. O telâş ve curcuna da cabası. Çocukla kim meşgul olacak?”

“Nermin bakar. Emine Hanım var. Bu evde insan sıkıntısı mı çekeceğiz?”

“Yok, yok, laf olsun diye söyledim! Zaten canım hiçbir şey istemiyor! Bu sıcakta konuşmak bile yorucu!”

“Öyle! Sana aşağıdan, buzdolabından bir şey getireyim mi? Söyleyeyim de Nuri’ye bir limonata yapsın!”

“Nuri yoktur ki. Alışverişe, kahveye, bir yere gitmiştir. Hem canım bir şey çekmiyor!”

Refik neşeyle: “Biliyor musun, benim geldiğimi kimse görmedi!” dedi. “Çıngırak çalmasın diye duvarın üzerinden atladım. Arka kapı, mutfak kapısı açıklı. Hırsız girse hiç kimsenin ruhu bile duymayacak!”

Perihan cevap vermedi. Sandalyeden kalkıp komodinin küçük taburesine oturdu. Bunu yaparken birkaç dikkatli adım atması gerekmişti. Çocuk için yeni alınan küçük karyola odaya konunca eşyaların yeri değişmiş, zaten pek fazla büyük olmayan oda tıkış tıkış dolmuştu. Refik Perihan’a bakıyor, bir şey söylemesini bekliyor, neşesinin söndüğünü farkediyordu. Bir süre sonra:

“Zaten bu cıvık halim de çok gülünçtü!” diye düşündü.

“Demin bir şey diyordun. Bugünlerde bir tuhafmışım?”

“Bilmem! Önemli bir şey değil. Aklıma geldi de söyledim!”

“Canım, çekinme, söyle.”

“Ne bileyim, tuhafsın işte!” Perihan bir süre kendi kendine mırıldanarak kelime aradı. Sonra: “Dengen!” dedi. “Eski dengen yok üstünde. Belki yanılıyorum. Aklıma geldi, söyledim!”

Refik, “Demek dengesizleştim!” diye düşündü. Son günleri gözden geçirdi: “Ne yaptım?” Belki biraz fazla içki içtim. Surat astım! Abuk sabuk konuşur oldum, ama bunlar o kadar önemli mi? Başka ne yaptım?” Düşünüyor, aklına başka bir şey gelmiyordu. Biraz utanarak: “Babam öldü!” dedi.

Perihan: “Haklısın!” diye mırıldandı.

Refik heyecanla: “Sonra bir kızım oldu!” dedi. “Şaşkınım herhalde!”

Perihan: “Kızın olması niye seni şaşırttı?” dedi. Başını hafifçe yukarı kaldırmıştı.

Refik boş bulundu: “Şaşırttı işte! Bir çocuğum olacağı hiç aklıma gelmezdi. Kanlı canlı bir çocuk! Tuhaf bir şey...” Yatakta yatan çocuğa bakmamaya dikkat ederek “Beklenmedik bir şey, canım, anlaşana!” dedi. Sesinin perdesinden korktu, ama ekledi: “Bir yığın sorumluluk!”

Perihan ses çıkarmıyordu. Ne düşündüğü de anlaşılmıyordu.

Refik bir haksızlığa uğradığını düşünerek, birdenbire: “Ben bundan sonra işe gitmeyeceğim!” dedi ve şaşırdı: “Bu kadar da değildi yahu aklımdaki!” diye düşündü, ama içinde şimdi böyle bir şey söylemeye, yalnız söylemeye değil, yapmaya da hakkı varmış gibi bir duygu vardı. Bu hakkı nereden çıkardığını bilmiyordu, ama bu duygunun varlığından emindi:

“Hayatımda başka şeyler de olsun istiyorum artık!” diye bağırdı. Başka şeyler söylemekten de korktu.

Perihan: “Ne olur bağırma, çocuk uyanacak!” dedi. “Sonra uyutmak öyle zor oluyor ki!” Yataktaki çocuğa bakıyordu. Sonra döndü sordu: “Nasıl başka şeyler istiyorsun?”

Refik: Bilmiyorum!” dedi. “Babam öldükten sonra çok düşündüm, ne yapayım diye, aklıma fazla bir şey gelmiyor... Artık böyle olmaz. Birşeyler yapmam lâzım!”

Perihan: “Artık işe gitmeyecek misin sahiden?” dedi. “Bütün gün evde mi oturacaksın?”

Yerinden kalkıp çocuğa yaklaştı. Bebek kıpırdanıyordu, Perihan endişeyle başını ona yaklaştırdı.

Refik karısının dikkatli, çocuksu yüzünü yandan görüyordu. “Eninde sonunda gene gideceğim tabii işe!” dedi. Bu geri dönüş için Perihan ile gözgöze gelmeyeceği bir zamanı seçmişti: “Bu evde yaşadıkça o yazıhaneye gitmem şart. Ama birşeyler de yapmak istiyorum. Anlatabiliyor muyum? Bana yardımcı olabilirsin!” Perihan’ın hâlâ çocuğa baktığını görünce öfkelendi: “Ama sen nasıl yardım edebilirsin ki bana? Daha çocuksun sen!”

Perihan döndü: “Sana dengen kalmadığını söylemiştim!” dedi.

Refik, “Dengem kalmamış, dengem kalmamış,” diye düşündü. “Haklı. Ben de haklıyım. Zeki, ama çocuktur Perihan! Dengem kalmamış... Ne yapayım ben?.. Bu ev, ayıp olmasın diye gittiğimiz yazıhane... Ne yapayım ben?”

“Biraz okumak, ciddi ciddi okumak ve düşünmek istiyorum!” dedi.

Perihan: “Sen bilirsin!” diye mırıldandı.

Gene bir suskunluk oldu.

Refik: “Amma sıcak yahu, amma sıcak!” dedi.

Perihan sessizce: “Evet!” dedi.

Gene sustular.

Refik düşünmeye koyuldu: “Yazıhaneden kaçtım. Hava çok sıcak. Bir şey yapmak gerektiğini anlıyor ama bunun ne olduğunu bulamıyorum. Şunlar yapılabilir: Bir: Program ve disiplinle uzun bir süre okumak; iki: Birşeyler yazmaya kalkışmak; üç: Şirketteki payımı Osman’a satıp, evden ayrılıp, mühendislik yapmak; dört: Perihan ile bir Avrupa seyahatine çıkmak. Ama bu sonuncusunu yapamam, çünkü çocuk var. O zaman beşincisi şu oluyor: Tek başıma bir geziye çıkmak. Bunun için de bir bahane bulmak lâzım. Hava çok sıcak!” Birden, yalnız çeneleriyle değil, bütün gövdesiyle gerine gerine esnedi.

Perihan: “Ohoo!” dedi. “Senin şimdiden uykun geldi galiba!” Gülüyordu.

Refik karısının yüzünde sevgi görünce sevindi, ama keyfi kaçmıştı bir kere: “Hayatıma bir anlam vereceğim!” dedi.

Perihan gene gülerek: “İyi edersin!” dedi. Neşelenmek sırası şimdi onundu.

“Böyle yaşanmaz. Anlıyorsun beni değil mi? Hak veriyorsun değil mi? Böyle yaşanmaz çünkü!”

“Veriyorum, tabii veriyorum!”

“Ne yapayım peki? Ne dersin?”

Perihan umutsuz, ama neşeli: “Bilmiyorum!” dedi. Kelime odada bomboş tınladı.

Refik, “Bilmiyormuş!” diye düşündü. “Ne yapayım? Bari böyle boş boş oturacağıma kütüphaneye bakayım...”

Yataktaki çocuk ağlamaya başladı.

Perihan: “Hah, işte uyandı!” dedi. “Olacağı da buydu zaten!” Çocuk uyanmıştı, ama Perihan’ın canı sıkılmamıştı. Beklediği ve istediği şey başına gelmişmiş gibi keyifliydi; çocuğu inceliyordu. Bir süre inceledikten sonra başını kaldırarak: “Anladım, bu gene kakasını yapmış!” dedi ve çocuğu kucaklayarak havaya kaldırdı. Havaya atıp tutuyormuş gibi birkaç kere yukarı aşağı oynatılınca yüzü ekşimiş olan çocuk gülmeye başladı: Refik: “Bak, bak, beni gördü gülüyor!” dedi. “Babasını tanıdı.”

“Attın işte şimdi kıtırı! Daha annesinden başka kimseyi tanımıyor!” Perihan çocuğu yatağının yanındaki küçük masaya yatırıp soymaya başladı.

Refik: “Hayır, beni tanıdı. Babası gibi çok zeki olacak!” dedi.

Perihan: “Oooh maşallah, iyi de doldurmuşuz altımıza!” dedi. Çocuğu soymuş, küçük gövdeye gene başını yaklaştırmıştı.

Refik ayağa kalkıp Perihan’ı bu kadar neşelendiren şeyi yakından görmeye gitti. Ama çocukla Perihan’ı birlikte gülerken görünce gene haksızlığa uğramış gibi bir duyguya kapıldı. Bu duygudan korkarak acele acele söyledi:

“Ben aşağı iniyorum. Kütüphanede çalışacağım!”

Perihan kirli bezleri topladı. Sonra bebeğin küçük elini yakalayıp salladı: “Hadi, babaya selâm ver. Babaya selâm ver bakalım!”

“Kütüphaneye inip çalışacağım!”

“Ama kütüphanede annen vardır şimdi.”

Refik hatırladı: Babasının ölümünden sonra annesi vaktinin çoğunu kütüphanede geçirir olmuştu. Bütün gün burada oturuyor, eski fotoğrafları karıştırıyor, ağlıyor, arada bir de aklına eserse

namaz kılıyordu. Nigân Hanım kütüphanedeki eşyaların yerini de değiştirmiş, duvardaki resimleri kaldırmış, bir zamanlar Refik'in arkadaşlarıyla poker oynadığı bu küçük odayı mescide çevirmişti.

Refik: "Sahi ya, unutmuştum!" dedi. Canı sıkılmıştı. "Ama son zamanlarda sokağa çıkmaya başlamıştı değil mi?" diye ekledi.

"Belki bugün Ayşe'yle çıkacaklardı."

Refik geri dönüp gene yatağın kenarına oturdu: "Annemi biliyorum: Bu böyle çok uzun sürmez. Gene her zamanki hayatına dönecektir. Sonra namaz kılması da çok tuhaf. Annem bir şeye inanmaz ki. Oruç tutuyor diye Nuri'yle alay eder!"

Perihan: "Öyle!" dedi. Kucağına aldığı çıplak çocuğu mıncıklayarak güldü: "Hadi, kızım, biz gidip şimdi bıcıbıcı yapalım!"

Perihan çocukla çıktı. Refik, "Ne yapıyorum ben?" diye düşündü. Kendini yalnız ve gevşek buluyordu. "Karım, kızım!" Aynı şeyi birkaç kere daha mırıldandı. "Kütüphaneye iner, bir-iki kitap alır, sonra aşağıda okurum. Ama koskoca evde oturacak bir oda da yok. Üç katlı evde kümes gibi bir odaya tıkılmışız... Zaten bu zamanda, böyle bütün aile bir evde oturmak hata. Herkes dikkatle birbirini izliyor, bir şey yapmaya kalksan hemen kokusu çıkar. Ben de bu odaya bu sıcakta girip oturuyorum!" Düşünmekten çekinerek bir süre durdu. Pencereden dışarı baktı. Sonra gene kendini bıraktı: "Bir tüccar ailesinin tüccar oğlu... Tasasız, dertsiz, boş bir herif... Evlendim... Çocuğumuz oldu. Şimdi de hayatımda anlam olsun istiyorum... Biraz mücadele, bu iç sıkıntısı ve durgunluğu giderecek biraz düşünce ve küçük birkaç fırtına... Bir tüccarın oğlu hayatına yön vermek istiyor. Burada art nouveau yatak odasının içinde, uyuşuk ve hımbıl oturuyor ve sıcaktan bunalarak esniyor. Ama geç kaldım. Bu çocuk da var şimdi... Hırs yok bende!.. Tutku yok!.. Dertsizim! Mutluluk fazla geldiği için biraz coşmak istiyorum. Eh, ne de olsa paşa torunuyum... Her ne kadar damarlarımda daha çok tüccar kanı akıyorsa da, yüce amaçlar bulmak gerektiğini de anlıyorum... Nasıl şeyler bulmalı? Biraz okusam mı, yoksa bir geziye mi çıksam? Babam öldükten sonra fazla içtim. İçkiyi azaltayım. Sonra bir program yapayım! Kendime biraz çekidüzen vereyim,

eziyet edeyim.” Takındığı alaycılığı farkederek korkuyla ayağa kalktı. Bir zamanlar Muhittin’e bakarak alaycılığın, mutsuzluğun ve yıkılışın belirtisi olduğunu düşünmüştü. Hâlâ pencereden dışarı bakıyordu. Arka bahçenin bittiği yerde geniş bir arsa vardı. Orada, güneşin altında birkaç çocuk birdirbir oynuyordu. Refik korkuyla: “Çok değil, on on iki yıl önce ben de onlar gibiydim!” diye düşündü.

“İşte yıkandık, geldik!” Perihan odaya girmişti. “Kızımız Melek Hanım suyu çok seviyorlar. Yıkandıkça neşeleniyorlar!”

Refik döndü, Perihan’ın güldüğünü gördü. “Peki, onun için ne yaptım?” diye düşündü.

Perihan: “Aaa, tuhaf bir halin var! Niye öyle bakıyorsun?” dedi. Havluyla çocuğu kuruluyordu.

Refik: “Çok sıcak, çok sıcak!” diye homurdandı. Sonra birden: “Seni hiç yalnız bıraktığım oldu mu?” diye ekledi.

Perihan bir an durdu. “Beni mi?” dedi. Refik’in yüzünden sözkonusu olanın kendisi olduğunu anlayınca biraz şaşkınlık, biraz da gururla: “Hayır!” dedi. Sonra birkaç saniye düşündü ve: “Bir şikâyetim yok benim!” dedi. “Sen iyi misin? Sen iyi ol!”

Refik gülümsemeye çalıştı: “İyiyim! İyiyim canım!” dedi. “Biraz sıkıntılıyım... Düşünmek istiyorum, anlatabiliyorum, değil mi? Ne yapayım, diyorum. Bilmiyorum. Dalgınım. Sıcak çok fena!” Sustu.

Perihan dikkatle: “Sen iyi ol. Bu çok önemli!” dedi.

Refik: “Beni seviyor!” diye düşündü. İçinden Perihan’a sarılmak geldi, ama kendini tuttu. Bunun özür dilemek anlamına geleceği duygusuna kapılmıştı. “Beni seviyor, odada oturuyoruz... Bir de kızımız oldu şimdi! Üstelik biraz canım sıkılınca çocukluğunu yüzüne vuruyorum... Yeter artık, düşünmemeli.”

“Ben kütüphaneye iniyorum. Belki annem çıkmıştır.”

Perihan: “Ben de bunu uyutacağım,” dedi.

Refik kapıya doğru yürürken kapı açıldı. Nermin’di. Refik’i görünce şaşırmadı.

“Hah, buradasın değil mi?” dedi. “Osman telefon etti. İyi değilmişsin. Merak etmiş! Nasılsın?”

Refik ezilip büzülerek: “İyiyim, iyiyim, aşağıya iniyorum!” dedi.

20
Biz Niye Böyleyiz?

“Babanız!” dedi Sait Nedim Bey. “Babanız!.. Babanız... Eğer bunu söylememi küstahlık saymazsanız.”

“Rica ederim!”

“Evet, bunu söylememi küstahlık saymazsanız ve biraz da şu içtiğim içkinin etkisini gözönünde tutarsanız ‘izin verin lütfen’ babanızı çok takdir ederim. Bunu söylemek istiyordum. İstiyordum ki rahmetli babanızdan biraz sözedelim, geçmişi hatırlayalım, kendimizi düşünelim. Bunları yapalım.”

Bunları yapıyorlardı. Hem bunları yapıyorlar, hem de Sait Nedim Bey’in paşa babasından kalan Nişantaşı’ndaki konakta, sofrada, ağır akşam yemeğinin üstüne, meyvelerini yiyorlardı. Cevdet Bey ile Nigân Hanım’ın düğününün yapıldığı konaktı bu.

Sait Bey son bir gayretle: “Bunu söylemek istiyordum,” dedi. “Bizim memleketin babanız gibi insanlara ihtiyacı var!”

Refik: “Yani nasıl insanlara?” diye sordu.

Sofrada bir durgunluk oldu. Osman: “Bu da hiç sorulur mu? Babamızın nasıl bir insan olduğu ortada! Üstelik Sait Bey saatlerdir bunu anlatıyor!” diye düşünüyormuş gibi hayretle Refik’e baktı. Sait Nedim Bey açıklamasını yapmadan önce ağzına birkaç tane üzüm attı. Güler ağbisinin cevabını beklerken kaşlarını çattı, çatal bıçakla yediği şeftaliyi dikkatle kesmeye koyuldu.

Sait Nedim Bey gülümsedi: “Babanız gibi, paranın ve ailenin ne demek olduğunu bilen insanlara...” Sözlerinden hoşlanarak önce karısına, sonra kızkardeşine ve sofrada oturan öteki iki kadına, Perihan ile Nermin’e baktı. Onların yüzünde istediği şeyi göremeyince, galiba, biraz daha açıklama yapması gerektiğini anladı: “Anlatamadım, anlatamadım!” dedi. “Anlatmaya çalışacağım, ama kahvelerimizi ve sigaralarımızı içerken. Çünkü, galiba, gevezeliğim hanımları yordu.”

Beklenildiği gibi, hanımlar bu sözlere karşı çıktılar. Sait Bey hem çok ilginç şeylerden sözediyordu, hem de anlattığını çok hoş anlatıyordu. Nermin ayrıca sözü edilen şeylerin herkesi yakından ilgilendirdiğini de söyledi. Sait Bey de yapmacıklığını gizlemese bile bir alçakgönüllülük takınmak zorunda kaldı. Evet, belki sözleri ilgi çekiyordu, ama kendisi de şu çenesini bir türlü tutamıyordu. Az önce hanımlardan birinin, haklı olarak, esnediğini görmüştü. Gene ona karşı koymaya başladılar. Ama bu sefer hafif bir tedirginlik oldu. Refik, Perihan'ın kızardığını farketti. Birkaç dakika önce esneyen Perihan'dı. Ama ilgisizlikten değil, galiba iş olsun diye esnemişti. Perihan arada bir masanın kenarında yatan seter köpeğe de bakıyordu.

Yemek masasından kalkıp, ortasında pirinç kakmalı bir mangal duran geniş bir odaya geçtiler. Yüksek pencereleri ve geniş cumbasıyla bu oda, bahçeye uzanıyor, tavanda asılı avizenin ışığı yakındaki ıhlamur ağacına vuruyordu. Nişantaşı'nın çoğu bahçeleri gibi bu konağın bahçesinde de ıhlamur ve kestane ağaçları vardı. Sait Bey'in rahmetli Cevdet Bey'i anmak ve geçmişe tatlı bir yolculuk yaparak sohbet etmek için verdiği yemekten önce, hava kararırken ve can sıkıcı yağmur bulutları tepede toplanırken ev sahibi, ağaçların tarihi hakkında birkaç söz söylemişti. Şimdi de konağın tarihinden sözediyor, rahmetli babasından kalan bu yapıyı yeniye nasıl çevirdiklerini anlatıyordu. Selamlığın bu geniş sofasını salona çevirmek için çok masraf yapmışlar, döşemeyi baştan aşağı yenilemişler, bazı duvarları yıkmak zorunda kalmışlar, ama eskiyi de kurtarmışlardı. Birçoklarının sandığı gibi eski yeniye dönüştürülemeyecek bir şey değildi: İnsan gelip geçici heyecanlara kapılmayacak kadar sakin ruhlu ve becerikli olursa, eskiyi biraz kıvırıp bükerek yeniye çevirebilir, birçoklarının yeni baştan yapmaya kalkıştığı şeyi, küçük ama, zeki uzlaşmalarla zamana uydurulan eskinin içinden çıkarabilirdi. Sait Bey bunları söyledikten sonra gene kendi gevezeliğinden yakındı ve bu konuya, belki gene, bu konakta evlenen rahmetli Cevdet Bey'den sözetmeye cesaret edebilirse döneceğini söyleyerek sözü artık konuklarına bıraktığını ilân etti.

Bir suskunluk oldu. Seter köpek içeri girdi. Herkes, “Acaba şimdi ne konuşsak?” diye birbirine bakıyordu. Yemekten önce biraz yağmur serpiştirmiş, ağustos sonunun sıcak havalarından sözedilmişti; Nigân Hanım’ın ne kadar üzgün olduğundan sözedilmişti; Cevdet Beyin ölümünden sonra şirkette yapılan son düzenlemelerden de sözedilmişti; Refik ile Perihan’ın iki aylık kızı da tabii hatırlanmış, gazetelere yansıyan dünya ve memleket haberleri de gözden geçirilmişti; kimsenin sağlığından da bir şikâyeti olmadığına göre başka neden sözedilecekti? Köpek odadaki suskunluğu yadırgayarak çevresine bakındı. Sonra mangalın yanına uzandı.

Refik, “Niye geldik biz buraya?” diye düşündü. Son günlerde artan sıkıntısını ve Perihan ile karşılıklı tekrarladıkları hayatın amacına ilişkin can yakan sözleri unutabileceğini, güzel bir yemeğin ve hoşsohbet bir tüccarın gevezeliklerine kendini bırakabileceğini ummuştu, ama şimdi gene kendisini, hayatını, Perihan’ı, üstelik bir de şu dul kadını, Güleri düşünüyor, Gülerin nasıl biri olduğunu düşününce de endişeleniyordu. Sinsi ve soğuk bir endişeydi bu: Korku gibi düşünülmemesi, sağlıklı ve dengeli bir bilince yaklaştırılmaması gereken şeyleri yaklaştıracağını sezdiriyor, dikkatli ve titiz adımlarla sokuluyordu. Refik birden, “Bütün yaz hiçbir şey yapmadım!” diye düşündü. “Yeni hiçbir adım atamadım. Gene yazıhaneye gittim. Gene Perihan’la sıcaktan şikâyet edip karar veremeyerek oturdum. Belki biraz okudum, ama ne için? Şimdi de, şu dul kadına aklım takılıp duruyor!”

Kahveler gelince Sait Bey: “Bakın!” dedi birdenbire. “Bakın, bu köpek aklıma neler getiriyor! Kimse bir şey söylemiyor, gene konuşmak bana düşüyor, bunun için söylüyorum!”

“Rica ederim!” dedi Osman. Kibarlığı ve düşünceli olmasıyla gururlanıyormuş gibiydi.

“Bakın, bu köpek bu evde rahat, yaşıyor, geziniyor, kaşınıyor... Bu köpek babamın, rahmetli babamın zamanında bahçeye zor girerdi. Müslüman evinde köpek, olacak şey mi?” Köpeğe seslendi: “Gel buraya bakayım Kont!”

Köpek saygıyla ayağa kalktı, gerindi, kuyruğunu sallayarak efendisine gitti.

Sait Bey düşüncelerini bir şakayla sunabilmenin keyfiyle: “Sen Müslüman evine yakışacak şey değilsin!” dedi. Sonra kahve içen konuklara dönüp güldü: “Ama görüyorsunuz ya, oldu işte. Biz ona alıştık, o bize. Zamana uyduk. Annem görseydi bütün evi şartlatırdı.” Köpeğe döndü: “Hadi, tamam, tamam, git sen yerine otur!”

Neden çağrıldığını anlayamayan hayvan biraz kararsız kaldı. Sonra çevreyi kolaçan etti, konukları kokladı, ıslak burnunu Refik’in eline değdirdi, her şeyin her zamanki gibi sakin ve düzenli olduğuna karar verince güvenle yattı.

Sait Bey: “İşte bunu söylemek istiyorum!” dedi. “Her şeyi zamana uyduruyoruz da farkında değiliz. Söylediğim gibi eski neden yeniye uydurulmasın? Bakın şu odaya. Bir salon değil mi burası? Dün bir selamlığın sofasıydı. Bakın bana. Basit ve geveze bir tüccar değil miyim? Yok, yok, izin verin artık anlatayım. Dün bir paşa oğluydum... Anlatabiliyor muyum? Rahmetli babam der ki, bizde büyük değişmeler fazla göz almaz, çünkü hep küçük ve sonsuz uzlaşmaların sonucudur... Ne dersiniz bu düşünceye? Evet, uzlaşmalar... Küçük ve zeki uzlaşmalar ki, bütün tarihin bu sessiz akışını sağlamış! İşte böyle derdi rahmetli babam. Benim bir tüccar olacağımı, her şeyi toprakları, arsaları satıp satıp ticarete yatıracağımı, Güler’in küçük ve Cumhuriyetçi basit bir askerle evleneceğini bilirmiş gibi... Avrupa, ah Avrupa! Hep onu düşünüyorum, oraya her gidişimde onu düşünüyorum. Onlar neden öyle de biz böyleyiz? Evet, soruyorum. Onlar neden öyle de biz böyleyiz? Durun! Likör içer misiniz? Kahveyle güzel olur.” Kimseden karşılık beklemeden fırlayıp büfeye yürüdü. Birkaç şişe aldı. Sonra karısına: “O albümü de getirsene!” dedi. “Avrupa albümünü!” Biraz utanmış gibiydi, ama heyecanını yatıştırmak istemiyordu. Daha çok konuşmak, içini dökmek istiyor, Refik’e ve Osman’a bakarak cesaret arıyordu.

Kısa ve sinirli bir sessizlik oldu. Nermin’le Güler kahveyle likör içmeye karar verdiler.

Osman düşünceli bir tavır takınarak: “Haklısınız. Çok haklısınız!” dedi. Ağırbaşlılık ve hoşgörüyle tatsızlığı yumuşatmak istiyordu galiba.

Atiye Hanım elinde bir albümle geldi. “Çocuğun resimlerini de getirdim!” dedi. “Avrupa albümü”nü Refik’e verdi.

Sait Bey, albümü karıştıran Refik’e: “Ben geçmişe yolculuk kadar Avrupa’ya yolculuktan da hoşlanırım!” dedi. “Fotoğraf çekeriz sık sık, sonra yapıştırırız. Şimdi nereye bakıyorsunuz?” Kalkıp Refik’in yanına geldi. Resimlerden ve kartpostallardan da olsa, Avrupa’yı seyretme zevkini genç konuğuyla paylaşmak istiyordu. Refik’in omuzunun üstünden albüme baktı: “Ah, bakın bu Paris, dört yıl önce 1933’ün Paris’i nasıl? Gençmişim o zamanlar, değil mi? Bu da aynı yıl... Bunlar Berlin’de çekilen resimler. Paris ve Berlin! Avrupa’ya çıkan hangi insan, dünyanın biraz farkına varan hangi Türk bunlardan vazgeçebilir?.. Viyana var belki bir de, ama ben müzikten anlamam... Ah, bakın bu geçen yılın gezisi. Paris! Çok çabuk çeviriyorsunuz. Durun. Tanıdınız, değil mi?”

Refik tanımıştı tabii: Ömer’in resmiydi bu. Elinde bavulla bir tren kompartımanında surat asıyordu.

“Tabii bizim Rastignac bu!” diye bağırdı Sait Bey. “Dönüş yolunda trende görmüştük. Ne yapıyor şimdi?” Refik’in cevabını beklemeden devam etti: “Bakın bu da aynı yıl çekilmiş... Berlin’de tanıdığımız bir Fransız ailesi... Evet, evet. Fransız ailesi, gerçek, kültürlü, şakacı bir Fransız ailesi... Şarap, peynir, Eyfel Kulesi... Sonra kadından anlayan erkekler! Çok mu çenem düştü?.. Ama, bakın işte bir aile! Bakın bu resme. Berlin’de aynı otelde kalıyorduk. Odalarımız yanyanaydı. Sabah kahvaltısını birlikte yapıyorduk. Şakacı insanlar... Sayfayı çevirin. Bakın tam bir aile... İşte Cevdet Bey’i bunun için anıyorum. Bunun için. Evet, Cevdet Bey kusursuz bir aile kurdu. Belki gülünç bulacaksınız, ama sizin ailenize, Işıkçı ailesine hayranım: Başarılı bir baba, çalışkan çocuklar, güzel ve iyi anneler, sağlıklı torunlar... Nasıl olması gerekiyorsa öyle. Saat gibi, ama renkli canlı, tam onlar gibi!” Birden bir kahkaha kopardı. Ama pek içlen bir kahkahaya benzemiyordu bu. Daha çok söylediklerini

yumuşatmak, uygunsuz bir şey söylemişse bunun farkında olduğunu hissettirmek için gülmüştü galiba. Sonra Refik'in yanından ayrıldı. Likör dolu küçük kadehi havaya kaldırdı. "Biz de işte birşeyler yapmaya başladık!" dedi. "Likör yapıyoruz. Likör sanayii! Mecidiyeköy'de likör fabrikası... Büyük kuruluş! Hah! Güleyim bari... Söyleyin şimdi, söyleyin, niye biz böyleyiz de onlar öyle? Niye? Bunun sırrını kim biliyor? Söyleyin! Niye biz böyleyiz? Niye biz biziz ve böyleyiz? Söyleyin!"

Güler: "Çok heyecanlandın ağbi!" dedi. "Otursana!"

Sait Bey elindeki likör bardağını herkese göstererek sallıyor, kızkardeşinin söylediklerini duymamış gibi orada dikiliyordu. Çevresinde utanç ya da telâş gibi bir şey oluşmuştu. Kimse onun ne kadar ciddi, ne kadar içten olduğunu kestiremiyordu. Herkes kendini heyecana kaptırmış gibiydi. Ağır yemeğin üzerine gevşeyen yüzlere birdenbire beklenmedik bir gerginlik bulaşmıştı. Herkes Sait Bey'in durup durup tekrarladığı soruya cevap arıyor ve bulamıyormuş gibi üzgün gözüküyordu. Belki biraz da Sait Bey'in alaylarına gülüyor, gerçekten bizim niye böyle olduğumuza şaşıyormuş gibiydiler.

"Neden böyleyiz biz?.. Böyleyiz, böyleyiz! Lütfen karışmayın bana bu akşam! İçtim ve coştum! Eh, arada bir insan böyle şeyler yapmalı. Yüreğin gerçek coşkusuna kendini bırakmalı. Çünkü bıktım, yemin ederim ki, bıktım, bıktım kendimi denetlemekten, kasılmaktan." Refik'in kucağındaki Avrupa albümünü işaret etti. "Onlar gibi olmak için, onlar gibi olmak için kasılmaktan ve içimden geleni yapmamaktan bıktım. Bu akşam kendimi bırakıyorum. Uzlaşmıyorum ve bağırıyorum!"

Sonunda likör kadehini dikti ve bir kahkaha daha attı. Bu seferki kahkaha sinir bozucu bir şeydi.

Refik ilk defa Güler'in endişelenir gibi olduğunu gördü. Bu gür ve sinirli ses konakta alışılmadık bir şey olmalıydı. Köpek de yattığı yerden başını kaldırmış şüpheyle tuhaf şeyler yapan efendisine bakıyordu.

Sait Bey köpeğin başını kaldırdığını görünce: "Aaa, çok ileri gittim galiba!" dedi. "Baksanıza, Kont bile huysuzlandı." Köpeğe

bakarak bir süre kıpırdamadan durdu, sonra: “Kont!” dedi. “Kont, otur, otur çağırmıyorum seni!” Dönüp kendini seyredenlere baktı. “Paris’te kibar bir kadın görmüştüm!” dedi. “Elektrik direğinin dibine işeyen köpeğini çekiştiriyor, ‘Hadi Paşa, hadi Paşa gel’ diyordu. Doğrusu bir paşa oğlu olarak alınmadım değil. Ben de buna Kont andını verdim.. Her neyse! Bıktınız, değil mi bir tüccarın gevezeliklerinden? Hepimiz tüccarız artık. Şeker, demir, araba, tütün ya da incir. Susuyorum artık. Susuyorum, susuyorum. Hem verin bana artık o albümü de bu konu kapansın. Hala oraya mı bakıyorsunuz? Bu bizim Rastignac ha? Fatih gibi bir şey. Nasıl? Ne yapıyor şimdi o? İnanın, sizin benim gibi biri değildi. Ama sonunda mutsuz olacak... Çünkü uzlaşmak gerek. Babam haklı: “Uzlaşmak gerek. Bizim fatih gururlu birine benziyordu. Ama kapayalım bu konuyu. Peki ne yapıyor Ömer Bey şimdi? Mutsuzdur mutlaka. Ah, uzlaşmak gerek, uzlaşmak gerek, yüreği susturmak, bir tüccar olmak, sakin ve ihtiyatlı, dengeli ve kurnaz olmak gerek. Alınmıyorsunuz değil mi? Tüccarız hepimiz. Önemli mi bu? Alıp satıyoruz, alıp satıyoruz… Ama gene konaklarımızda yaşıyoruz işte. Bu önemli. Gördünüz ya! Yerime oturdum. Köpek de başını gömdü. Şimdi susuyorum. Susuyorum. Utancı, yüzyıllar sürecek utancı bekleyerek susuyorum!” Oturduğu koltuğun arkalığına başını bir hasta gibi yasladı ve sustu.

Bir sessizlik başladı. Refik, ev sahibinin bu coşkusundan sonra çok utanacağını baştan beri düşünüyordu. Az önce birisi ölmüş ya da yıllar önce işlenmiş bir cinayet itiraf edilmişmiş gibi bir utanç ve şaşkınlık vardı. Refik, “Bari birisi bir şey söylese,” diye düşündü. Güler’e baktı. “O ne düşünüyor? Küçük ve Cumhuriyetçi bir asker… Acaba ayrıldığı o askerden o da mı öyle sözediyor? Birisi bir şey söylese ya…”

“Ah, Cevdet Bey, nerelere getirdiniz bizi, nerelere!” Gene Sait Bey’di. Başını kaldırmış, can çekişen bir komutan tavrı takınmış, hoşgörüyle gülümsüyordu.

Ev sahibinin takındığı bu hoşgörü gerginliği gevşetti. Refik, Ömer’den sözedip etmemeyi düşündü. Sonra Perihan’a baktı.

Perihan da gösteriden fazla etkilenmemiş gözüküyordu. Refik onun bu rahatlığını görünce ferahladı.

Sonra birden Atiye Hanım: “Ah, ne güzel anlattın Saitciğim!” dedi. “Ne güzel heyecanla anlattın; şeyi de anlatsana. Onu da hep heyecanla anlatırsın. Rahmetli baban anlatırmış onu da. Hani Abdülhamit, Kâmil Paşa’yı azarlarken içeri haremağası girmiş de... Onu da anlatsana lütfen!”

Sait Bey: “Susacağımı söylemiştim!” dedi. “Artık susacağım.” Sonra esnedi ve kendi dalgalı bilincine gömüldü.

21
Beşiktaş'ta Meyhane

"Peki, Yahya Kemal bir şair olarak Tevfik Fikret'ten üstün mü?"

"Al birini, vur ötekine!" dedi Muhittin. "Hiçbirinin önemi yok... Baudelaire'in yanında hepsi solda sıfır!"

Bir durgunluk oldu, ama Muhittin bunu fazla önemsemedi. Bu küçük suskunluklara alışmıştı artık. Ama suskunluk uzayınca, gene bundan keyif aldığını kendine itiraf etmek zorunda kaldı. "Şimdi benim cümlemi inceliyorlar!" diye düşündü. "Şiire meraklı iki Harp Akademisi öğrencisi benim cümlemi inceliyor, böyle parlak cümleleri yumurtlayamadıkları için hayıflanıyor, bana daha da hayran oluyorlar!" Beşiktaş'ta çarşı içinde meyhanede oturuyorlardı. Berberin karşısındaki meyhaneydi bu. Memurlar, dükkâncılar, balıkçılar ve şoförlerle doluydu. Muhittin haftada bir-iki kere okullarından, Yıldız'daki Harp Akademisi'nden kaçan bu genç askerleri görüyor, onlara ağbilik ediyordu.

"Ah ne yazık!" dedi gençlerden biri. "Ağbi ne yazık ki şu Fransızcayı bir türlü öğrenemedik! Baudelaire bile okuyamıyoruz!"

Muhittin azarlayıcı bir sesle: "Öğrenmeniz şart!" dedi. "Tembellik ediyorsunuz! Türkiye'de genç bir şair mutlaka bir yabancı dil bilmeli."

Gene bir durgunluk oldu. Muhittin gene cümlesinin incelendiğini farketti.

"Ben akşamları yatakhaneye çekilmeden önce biraz vakit bulabiliyorum. Ama o kadarı da yetmiyor ki!" Bu Turgay'dı: Arkadaşı Barbaros'a oranla daha girgin, daha yakışıklı, ama daha kafasızdı. Üzerinde ince bir gömlek vardı. Pazar öğleden sonraları, okullarına dönmeden önce, bu tatil elbiselerini çıkarıp askeri kıyafetleri giyiyorlardı.

Muhittin bir şey söylemedi. Yabancı dil konusundaki tembellik ve kararsızlıklarını bir şey söylemeyerek cezalandırıyordu.

“Üstelik soracak kimse de yok ki... Bir şey sorsak hemen tersliyorlar bizi!”

Muhittin gene cevap vermedi. Bakışlarıyla, “Herkes kendinden sorumludur. Özür dilemem!” diyordu.

“Ağbi, Varlık’ta Cahit Sıtkı’nın şiirini okudunuz mu?” dedi Barbaros.

“Hayır!”

“Ne diyorsunuz, diyecektim.” Askeri öğrenci biraz kararsız kaldı. Sonra: “Sizin kitabınız hakkında da daha bir şey çıkmadı!” diye ekledi.

Muhittin’in canı sıkıldı. Şiir kitabı çıkalı bir ay oluyordu, ama basından hiçbir tepki gelmemişti. “Bir şey söylesinler de ne söylerlerse söylesinler!” diye düşünüyordu. “Bir şey yazmazlar daha!” dedi. “Benim kitabımın hazmı güçtür!” Bir kenara yazılması gereken bir cümle söylemişti. Kibirli bir surat takındı, ama birden kendine öfkelendi. “Şurada şu çocukcağızlara fiyaka yapıyorum!” diye düşündü. Kendine daha da öfkelenecekti ki birden aklına başka şey geldi:

“Birazdan bir konuğumuz gelecek, çocuklar!”

Refik gelecekti. Çalıştığı inşaat bürosuna telefon ederek Muhittin’i aramış, konuşmak istediğini söylemişti. Telefondaki ses titrek, kararsız, sıkıntılı bir sesti. Muhittin’in Refik’ten işitmeye alışık olmadığı bir şeydi bu.

“Edebiyatçı mı, ağbi, bu arkadaşınız?”

“Haa, yok! Mühendis! Edebiyatçılar Beşiktaş meyhanelerine pek uğramazlar. Onları görmek istiyorsanız Beyoğlu’na çıkın! Bir mühendis bu arkadaş. Mühendis Mektebi’nden sınıf arkadaşı. Gerçi o da pek Beşiktaş’a uğramaz: Nişantaşı’lıdır!” Gülmeye başladı. Sonra askeri okul öğrencilerinin de güldüklerini görerek tedirgin oldu. Hem anlamadan gülüyorlar, hem de gülüşleriyle Refik’i biraz alaya almış oluyorlardı. Oysa kim olursa olsun, Muhittin’in arkadaşına öyle kolay gülmemeleri gerekirdi. Eğer Refik’le alay etmek gerekirse bu Muhittin’e düşerdi, onlara değil.

Suratını asarak: “Eee, ne gülüyorsunuz bakalım?” dedi. Sonra biraz ayıp ettiğini düşündü. “Evet, Beşiktaş’a uğramaz,” dedi. “Nişantaşı’lıdır o. Yukarıdan geliyor sizin anlayacağınız. Zaten bu Beşiktaş hep altta kalmıştır. Eskiden Yıldız’da saraydaydı efendilerimiz, şimdi Nişantaş’talar!..” Bir kahkaha attı. “Bir özdeyiş yahu bu söylediğim!” diye düşündü, bunu daha iyi nasıl söyleyeceğini araştırdı: “Mesela şöyle: Yıldız’daki efendi Nişantaşı’na taşınınca Cumhuriyet oldu! Hayır, bu pek güzel değil. Başka nasıl söylenebilir bu?” Birden şüpheyle durdu.

“Gülüyorsunuz, ama anladınız mı bakalım ne dediğimi?”

“Eskiden padişah vardı, şimdi de tüccarlar var. Ama bu Beşiktaş’ta değişen bir şey yok!” Barbaros’tu bu.

“Of, berbat ettin!” dedi Muhittin. “Lise kitaplarındaki gibi.” Barbaros’un üzülerek önüne baktığını gördü, ama aldırış etmedi. Şarabını içiyor, özdeyişini düşünüyordu: “Yıldız’daki saraylı Nişantaşı’na... Hah, geldi işte!”

Refik meyhaneden içeri girmiş, Muhittin’i arıyordu. Muhittin ses etmeden bir süre onu inceledi. Refik’in suratında belli belirsiz bir tiksinti, kararsızlık ve hüzün vardı. Bu bayağı meyhaneye gelmek zorunda kaldığı için kendine kızıyordu galiba.

“İyi ki burada buluşmamızı söyledim ona!” diye düşündü Muhittin. “Biraz da benim çöplüğümde ötsün bakalım! Onun salonlarından bıkmıştım ben.” Sonra arkadaşına el etti. Yaklaşan Refik’in yüzünü yakından görünce şaşırdı. “Bir şey var onda!” diye mırıldandı. Duygulanıyordu: “Keşke başka yerde buluşsaydık. Ne oldu acaba ona?”

Refik’e yer gösterdi, genç askerlerle tanıştırdı, ne içeceğini sordu. Bunları yaparken dikkatle yüzünü inceledi. “Bir şey var onda. Canı sıkkın!”

Bir süre havadan sudan konuştular.

Şarabı gelince Refik: “E, hani bana kitabını getirecektin?” dedi. Bunu dün telefonda konuşmuşlardı.

Muhittin ceketinin cebinden kitabı çıkardı: *Zamansız Yağmur*. Birinci sayfasını açtı. "İmzalayacağım şimdi!" diye düşündü. "Ne yazacağımı merak ediyorlar. Ne tören be!" Sonra aklına başka bir imza töreni gelince anlattı:

"Benim kitabımı yayımlayan yayınevine kitabını parayla bastıran yaşlı bir memur gelmişti. Herkese kitaplarını imzalayıp dağıtıyor. Bana döndü: 'Evlâdım siz ne iş yaparsınız?' diye sordu. Şair olduğumu öğrenince fiyakayla şöyle imzaladı: Şiirlerini zevkle okuduğum şair arkadaşım Muhittin'e." Muhittin bir kahkaha attı, ama Refik'in neşesiz olduğunu görünce ciddileşti. "Bugün keyifsiz, onu eğlendirmek bana düşüyor!" diye düşündü ve şiir kitabını imzaladı: "Hayatını zevkle izlediğim genç tüccar arkadaşım Refik'e." Bunu yazar yazmaz şakasını bayağı buldu, ama çaresiz kitabı Refik'e uzattı.

Refik kitabı biraz inceledi, kapağına baktı, dizgisi ve sayfaları hakkında birkaç söz söyledi, sonra ilk sayfadaki bu cümleyi okuyunca surat astı:

"Of, kardeşim, benim hayatım!" dedi. "Benim hayatım rayından çıktı!"

"Ne diyorsun!" diye inledi Muhittin. Şaşırmıştı, afallamıştı... Kendini böyle bir şeye biraz hazırlamıştı, ama bu kadarım beklemiyordu. Meyhanenin gürültüsünü dinliyor, Refik'in yüzüne bakmaya çekiniyordu. "Kardeşim, hayatım rayından çıktı. Kardeşim... Kardeşim..." Dün Refik telefonda da söylemişti bunu: "Kardeşim..." Kaç zamandır duymamıştı böyle bir söz. "Çok fena duygulanıyorum!" diye düşündü. "Peki ne oldu sana kardeşim? Sen mutluydun! Benim gibi değildin. Ne oldu sana kardeşim? Hadi, konuşalım. Konuşalım. Ama bu çocukların da önünde olmaz ki..."

"Sahi, senin küçük kız nasıl?" Laf olsun diye sormuştu bunu.

"İyi, iyi... Çok çabuk büyüyor!"

"Bak, buna sevindim. Ben karar verdim. Evlenmeyeceğim. Onu bekleyeceğim."

“Evlenme!” dedi Refik. “Evlenme, evlenme iyi edersin.” Şarabını hızlı hızlı içiyordu.

“Hayır, onunla evleneceğim. Senin kız mutlaka çok güzel olacaktır. Bundan kuşkum yok.” Bir şey daha söyleyecekti ki sustu. “Az daha Perihan’ı çok güzel bulduğumu söyleyecektim!” diye düşündü.

“Hayır!” dedi Refik. “Benim kızım sana göre değil. Kocaman, iri yarı bir şey olacak o. Şimdiden bu kadar oldu.”

Muhittin şaşırdı, “Utanmasa bana bücür diyecek!” diye düşündü. Sonra, “Canım, o kadar da kısa boylu muyum ben?” dedi. Hemen bunu söylediğine pişman oldu, askeri öğrencilere bakmaya çekindi.

“Yok canım!” dedi Refik. “Sana kim kısa boylu olduğunu söylüyor?”

Muhittin sözün daha da uzamasına öfkelendi. Saatine baktı. Askerlere döndü:

“Çocuklar, siz geç kalmıyor musunuz?”

“Daha vakit var, yetişiriz,” dedi Turgay.

Barbaros: “Ama kalksak iyi olur galiba!” diye homurdandı.

“Yokuşu koşa koşa çıkmak iyi olmuyor.”

Muhittin cevap vermedi. Askerler kalktılar. Askeri elbiselerini emanet ettikleri fotoğrafçının evinde giyeceklerdi. Muhittin onların gönlünü alacak birkaç söz söyledi. Çarşamba günü gene burada buluşacaklarını ekledi. Çıkarlarken arkalarından seslendi:

“Geç kalmayın. Yoksa kumandanlarınız kulaklarınızı çeker. Derslerinizi de iyi çalışın. Annenize babanıza mektup yazın. İyi asker, iyi evlât, iyi vatandaş olun!” Her zaman söylediği sözlerdi bunlar: Çocuklar gene biraz ezildiler, gülümsediler, süklüm püklüm çıktılar.

Muhittin, Refik’e: “Nasıl buldun onları?” diye sordu.

“Daha oturmak istiyorlardı galiba!”

"Daha oturamazlardı!" dedi Muhittin sıkıntıyla. "Geç kalıyorlardı." Sonra eliyle bir hareket yaptı: "Amaan, boşver yahu! Sen kendini anlat. Biraz daha şarap isteyelim mi?"

Refik başım salladı. Şarapları istediler, sonra sustular. Uzun bir sessizlik oldu.

Şarap gelince Muhittin: "Sende bir şey var!" dedi.

"Evet. Bende bir şey var!"

"Başına bir şey mi geldi?"

"Söyledim işte: Hayatım rayından çıktı."

"Pek bir şey anlatmıyor bu söz..."

"Haklısın... Kendi kendime hep bunu söylüyorum... Alıştım artık. Başka nasıl söyleyeyim?"

"Düşünsene biraz... Ne oldu?"

"Eskisi gibi olamıyorum. Eskisi gibi yaşayamıyorum. Tam böyle değil." Refik bir süre kelime aradı. "Başka birşeyler daha olsun istiyorum. Eskisi gibi olamıyorum işte!"

"Hımmmm!" diye bir ses çıkardı Muhittin. Düşündüğünü, ama bir şey anlamadığını göstermek istiyordu.

"Perihan eski dengemin kalmadığını söylüyor..."

"Sen doğru buluyor musun bunu?"

"Biraz... Eğer denge denen şey hayatın akışına kendini bırakmaksa... Eğer kolay mutlu olmaksa denge, biraz dengesizleştim galiba..."

"Çok kötü!" dedi Muhittin. Sonra biraz düşündü. "Sen eskiden bu dengenle ovunurdun!" diye ekledi. "Seni sağlıklı, mutlu, ama açıkçası biraz miskin yapardı bu. Hayır, dengesizleşmen o kadar kötü bir şey olmasa gerek..."

"Nasıl hareketleneyim nasıl? Ne yapayım?"

"Bunun hali çok fena yahu!" diye düşündü Muhittin. "Ama derdini anlayamıyorum." Ağzında belli belirsiz bir öfke birikiyordu.

“Derdini anlayamıyorum. Biraz daha anlat!”

“Söyleyecek başka ne var?..” Refik biraz düşündü. Sonra utanarak:

“İşe de gitmek gelmiyor içimden,” dedi. “Yazıhaneye gitmemeyi düşünüyorum!”

“Ne yapacaksın o zaman?”

“Bilmiyorum... Bunu seninle konuşuruz diye düşünmüştüm...”

“Bak!” dedi birden Muhittin. “Evlisin. Bir çocuğun var. Mühendissin. Seni fazla sıkıntıya sokan zor bir işin yok. Mutlu bir evde yaşıyorsun. Her şeyin, sevimli bir karın, birkaç arkadaşın, bir çevren, sakin bir günlük hayatın var... Bunları sana hatırlatan ben mi olacaktım? Bütün bunların farkındasın herhalde.”

“Farkındayım!” dedi Refik. “Fazlasıyla farkındayım.” Tuhaf, hüzünlü bir gülümseme vardı yüzünde. “Bütün iş de galiba oradan çıkıyor!” diye ekleyiverdi.

Muhittin ağzındaki öfkenin büyüdüğünü hissetti. “Başka... Başka bir şey olmadığına emin misin?.. Sıkıntın bunlardan mı kaynaklanıyor? Bunlardan biri bozulmuş, başına tatsız bir iş gelmiş olmasın sakın!”

“Hayır. Gelmiş olsa söylerdim!”

“Hımm. Peki babanın ölümü, çocuğunun doğumu, belki biraz bunlar şaşırttı seni.”

“Belki.”

“Peki, her şey eskisi gibi olamıyor da ne oluyor? Eskiden yaptığın da şimdi yapamadığın nedir?”

“Eskiden dengem vardı. Galiba Perihan haklı. Sen de aynı şeyi söyledin aşağı yukarı. Dengem kaybolunca eski uyumu bulamaz oldum. Aynı şeyleri, eskiden yaptığım şeyleri yapabiliyorum, ama dünya ile aramda uyum yok. Bir süre daha devam ederim, sonunda eski yaptıklarımı da, şu günlük hayatı da sürdüremez olurum.”

“Vah, vah, vah!” dedi Muhittin. Alaycı gözükmekten korktu:

“Baksana yazıhaneye de gitmek istemiyorsun!”

“Görüyorsun değil mi işte!”

“Mutsuz musun yani?”

“Mutsuzum kardeşim, mutsuzum galiba, üstelik, garip bir şey bu!”

“Kardeşim!” diyordu, ama şimdi bu pek etkilememişti Muhittin’i. Yutmaya çalıştığı öfke gene ağzında birikmişti.

“Belki bir seyahat etsen iyi gelir. Paran ve vaktin var nasıl olsa!”

“Hayır, hayır! Bunu hiç düşünmedim değil, ama olmaz.” Çekinerek ekledi: “Ömer’e demiryoluna gideyim mi diye düşünüyorum.”

“Belki o ev size küçük geliyor.” Muhittin dudağının kenarındaki gülümsemeyi topladı. “Çocuk da var. Perihan’la başka ayrı bir eve taşının.”

“Ne değişecek o zaman?.. Şarap isteyelim mi?”

“İsteyelim. Belki sıcaklardandır derdin diyeceğim, ama ekim giriyor...”

“Alay mı ediyorsun?” dedi Refik. “Ben mutsuzum diyorum. Dengemi kaybettim...”

“Bak!” dedi birdenbire Muhittin. Bu sefer öfkeyi, ağzında kan gibi, zehir gibi biriken öfkeyi yutamayacağını anladı. “Senin mutsuz olmaya hiç hakkın yok. Anladın mı, hakkın yok buna. Bak aklıma ne geliyor. İki yıl önce gene böyle bir eylül günü sana gelmiştim. Sarhoştum. Bana öğüt vermiştin. Gururum kırılmıştı. Dur dinle şimdi: Şimdi sıra bende: Evet, mutsuz olmaya hakkın yok. Mutsuzluk şiirle oyalanan o çocukların işi, şairlerin işi, şu balıkçıların, şoförlerin işi. Biz mutsuzluğumuzun tadını çıkarıyoruz. Ne bakıyorsun öyle, saçmalıyor muyum? Peki, peki, saçmalıyorum, ama sen de saçmalıyorsun, çünkü hiçbir şey anlayamıyorum.”

“Ben de anlayamıyorum!” dedi Refik. Muhittin’in öfkesinden korkmuş gibiydi. “Söylediklerine şaştım doğrusu!”

“Ben de sana şaştım,” dedi Muhittin. Öfke hâlâ orada, ağzının içinde cayır cayır yanıyordu. “Dün telefonda sesini duyunca şaşırmıştım. Buraya girer girmez yüzünü görünce de şaşırdım. Başına bir tatsızlık, kötü bir şey, bir felâket geldi sanıyordum. Oysa hiçbir şey olmamış!”

Refik mırıldandı: “Ne bekliyordun peki?”

“Hiçbir şeyin yok senin. Gerçekten insanı mutsuz edecek bir şey geldi başına sanıyordum. Ne bileyim, çocuğun hasta, bir başka kadına âşık oldun, şirketiniz iflâs ediyor, karın seni aldattı... böyle bir şey. Ama senin mutsuz olman için gerçek bir bahanen yok... Dün telefondaki ses, bugün gördüğüm surat mutsuz bir insanı hatırlatıyordu. Buna şüphem yok. Ama hayatın dümdüz mutlu bir hayat. Rahat, dertsiz, dümdüz bir hayatın var... Bu durumda...” Muhittin dilinin ucuna gelen şeyi söylemeye karar verdi. Bir süre zorlanarak sustu. Sonra söyledi: “Bu durumda ne söyleyeyim? Rahat kıçına batıyor olmalı!”

Refik’in suratı allak bullak oldu. “Demek diyeceğin buydu!” diye söylendi.

“Ne yapayım, söyledim! Ama böyle diyeceklerdir sana. Çünkü senin durumundan kimse hoşlanmaz. Herkes ister ki, senin gibi insanlar mutlu olsun. Kimse senin durumunu anlamaz. Hem her şeyi var hem şikâyetçi: Bu, kimsenin anlamayacağı bir şey; kimsenin ilgilenmeyeceği bir hikâye...”

“Sen de ilgilenmediğini mi söylemek istiyorsun?”

“Nasıl söylersin bunu?” diye bağırdı Muhittin, ama içten gözükmemekten de korktu. “Kaç yıllık arkadaşız!”

“Ama dişe dokunur bir şey de söyleyemedin. Sana gelmeden önce, ‘Muhittin şairdir, birşeyler söyler,’ diye düşünmüştüm.”

Muhittin çaresizlikle: “Yeni birşeyler yap,” diye söylendi.

“Yapıyorum!” dedi Refik. “Kitap okuyorum. Bugünlerde Rousseau okuyorum. İtiraflar beni etkiledi...” Biraz sustu, sonra utanarak söyledi: “Hatıra defteri tutuyorum!”

Muhittin gülmemeye çalıştı: “Hatıra defteri!” diye düşündü. “Sonra mutsuzluk sözleri, rayından çıkan hayat, uyum... Ne diyor? Derdini anladım. Evlendi, çocuğu oldu, babası öldü. İhtiyarladığını düşünüyor herhalde. Hayatının boşa gittiğini düşünüyordur...”

“Belki de ihtiyarladığını düşünüyorsundur!”

“Belki... Senin gibi şair olmak isterdim.”

“E, kimse seni tutmuyor ki!”

“Haklısın!”

Muhittin gene duygulandığını farketti. Refik’e sevgiyle baktı, ama bunu bundan sonra kolay kolay yapamayacağını anladı. Aklındaki Refik görüntüsü kirlenmiş, lekelenmişti. “Bedelini ödemeden hayatında derinlik arıyor!” diye düşündü. İçinden onu cezalandırmak geldi.

“Bak Refikciğim! Senin düpedüz için sıkılıyor. Kitaplardan başka oyalanacak şeyler de bulabilirsin. Pul biriktir, satrançla oyalan, poker oynayacak yeni arkadaşlar bul, maça git, fotoğrafçılıkla uğraş, ne bileyim ben, koleksiyonculuk yap, yap işte bir şey!”

Refik öfkeyle: “Demek, söyleyeceğin bu ha?” dedi. “Pul biriktirmeliymişim. Başka bir sözün yok mu?”

“Yok! Birer şarap daha içelim! Hey, kardeş, buraya iki tane daha...”

22
Hatıra Defteri I

13 Eylül Pazartesi 1937

Dün Beşiktaş'a gittim. Muhittin'i gördüm. Bir meyhanede oturduk, konuştuk. Bana hiçbir şey söyleyemedi. Üstelik üzerinde o alaycı tavır da vardı. Onunla konuştuktan sonra, günlük hayat bana yasak bir şeymiş, her saniye işlenen bir günahmış gibi gözükmeye başladı.

Bugün yazıhaneye gittim. Bütün gün orada oturdum. Akşam evde radyo dinledim. Rousseau'nun İtiraflarını okudum, ama umduğum kadar hoşlanmadım. Ne yapayım? Bazan, keşke Allah'a inanabilseydim diyorum. Muhittin'in şiirlerini bir daha okudum. Doğrusu fazla bir şey bulamadım.

23 Eylül

Yazıhaneye gittim. Sıkıntıyla eve geldim. İtirafları ortasından biraz okudum. Biraz ferahladım, ama bunun da tuhaf bir şey olduğunu düşündüm. Yatmak için yukarıya odaya çıkmadan önce gazeteleri karıştırdım, bunları yazıyorum.

İsmet Paşa rahatsız olduğu için çekildi. Celâl Bayar Başbakan.

29 Eylül Perşembe

Bayram! Öğleden sonra Perihan ile Taksim'e kadar yürüdük.

Dönüşte kavga etmeye başladık. Benim hep suratımı astığımı, şikâyetçi olduğumu, ama neden şikâyet ettiğimi de açıkça anlatmadığımı söyledi. Sokağın ortasında ağladı. Ona kendisini suçlamadığımı anlatmaya çalıştım, ama başarılı olamadım. Bu kavgalarım ve tuhaflıklarımla başka kocalara benzemeyen bir koca olduğumu biliyorum.

7 Kasım

Osman ile yazıhanede şirketin son durumu hakkında konuştuk: Bu yıl geçen yıla oranla kârın çok büyük olacağından, yeni depo binasının en kısa zamanda bilmesi gerektiğinden, babamın ölümünden sonra muhasebeci Sadık'ın defterlerde kendi yararına ve şirketin zararına bazı küçük, ama dikkatli halalar yaptığından sözetti. Osman ihracata da dayanmamız gerektiğini söyledi. Ben de işlerin böyle saat gibi işlemesinin öneminden sözettim. Belki yazıhaneye artık gelemeyeceğimi çıtlattım, ama bir şey anlayamadı. Yazıhanenin girişine ve kendi odasına, Osman, babamın resimlerini astı.

23 Kasım Çarşamba

Sudan çıkmış balık gibiyim. Böyle yapmam gerektiğini düşünerek, kendimi zorlayarak yazıhaneye gidiyorum. Yazıhanede işlere canla başla kendimi veriyorum, kendimi unutuyorum, ne olduğumu, ne yapmam gerektiğini unutmaya çalışıyorum. Ama vicdanım, ya da rahatsızlığım ağır basıyor... Evin içinde de sarhoş gibi geziniyorum. Kitap okumaya çalışıyor, dikkatimi toplayamıyorum.

23 Kasım

Bu vicdan, sorumluluk ve suçluluk duygusuyla herhalde daha çok bir Hıristiyan'a benziyorum. Bazan eski uyumumu bulmak için her şeyi unutmam gerektiğini düşünüyorum. Yazıhaneye gittim. Yorgun geldim. Her akşam eve dönerken, “Bu son, artık yarın gitmem!” diye düşünüyorum. Sabahları da, “Biraz oturur, sonra dönerim!” diye düşünüyorum, ama evde yapacak bir şey, bağlanacak ve düşünecek bir şey yok. Ben de kendimi ticarete veriyorum.

4 Aralık Cumartesi

Akşam Perihan ile Sait Nedim Bey'i karakolun köşesinde gördük. Köpeğini gezdiriyordu. Bizi görünce biraz sıkıldı galiba.

Ayaküstü şundan bundan konuştuk. Yazın verdiği o yemeği, likör içişini düşündüm. Niye biz böyleyiz? Niye onlar öyle de, biz böyleyiz? Niye Rousseau ya da Voltaire okumak hoşuma gidiyor da, Tevfik Fikret ya da Namık Kemal'den zevk alamıyorum? Neden ben de böyleyim?

13 Aralık Pazartesi

Yazıhaneye gittim. Ömer'den mektup var. Kışı Kemah'ta geçireceğini yazıyor... Evliliği gelecek sonbahara kalmış... Bir tünelde çalışıyormuş, çok yoruluyormuş, "dünyayı unutmuş"muş. Oturup Ömer'e cevap yazmaya karar verdim, ama bir şey yazamadım. İçimden karamsar, kötü şeyler yazmak geliyordu. Mektubu bıraktım. Buraya yazmaya karar verdim. Şimdi çalışma odasında yazıyorum. Çalışma odasını da eski haline soktum. Annem babamın ölümünden sonra bir ara burayı mescide çevirmişti. Şimdi gene her şey yerli yerinde. Akşamları buraya kapanıp pinekliyorum. Kâğıtlara yazılar yazıyorum, tasarılar yapıyorum, arada bir kütüphaneden bir kitap çıkarıp okuyorum. Bir Voltaire, Kızıl ile Kara ya da gene bugün biraz okuduğum İtirafları okurken karşılaştığım aydınlık ruhu neden kendimde, ya da tanıdığım hiçbir insanda, bir Türk yazarında bulamadığımı düşünüyorum. Umutsuz, çirkin, mıymıntı bir halim var, ama neden Türkiye'de her şey böyle? Her şey, herkes uyuyormuş gibi... Yağmur başladı.

17 Aralık Cuma

Eski dengemi arıyorum. Muhittin eski dengemin beni mutlu, ama miskin yaptığını söylemişti. Yazıhanede çok çalışıyorum.

19 Aralık Pazar

Geceyarısı saat üç. Çocuk birdenbire ağlamaya başlayınca Perihan ile uyandık. Perihan onu uyutmaya çalışıyor. Ben buraya indim. Uykum kaçlı. Evin içinde pijamalarımla üşüyerek geziniyordum. Sonra elbiselerimi giydim. Aşağıya inip sobaya kömür attım. Buradaki küçük sobayı da yaktım; Bunları yaparken

düşünmeye çalıştım. Ama benimkisi düşünmek değil. Aklımda düşünceler yerine görüntüler canlanıyor. Yağmur yağıyor. İki gündür durmadan yağıyor. Düşüncelerimi yazmak istediğim zaman aklıma bunun gibi şeyler geliyor. Ben şimdi burada oturuyorum, üşüyorum. Yarın yazıhaneye gideceğim. Bu deftere yazdıklarımı okudum. Muhittin'e hatıra defteri tuttuğumu söylediğim zaman az daha gülüyordu. Ona hayatım rayından çıktı da demiştim. Yazın başından beri ne yapıyorum? Yazıhaneye gidip geliyorum! Perihan ile arada bir sinemaya gidiyoruz. Gazeteleri okuyorum. Gazeteleri okurken şöyle düşünüyorum: Acaba burada okuduğum şeyler benim hayatımı hiç etkiler mi? Her sabah gazeteleri hayatımı değiştirecek, etkileyecek yeni bir şeyle karşılaşma umuduyla okuyorum. Belki bir dünya savaşı çıkar diye düşünüyorum, ya da başka bir şey. Savaş çıksın istemiyorum. Beklediğim değiştiremediğim hayatımı değiştirecek bir olay. Hayatımı değiştirecek gücü kendimde bulamıyorum. Zaten bu değişmenin nasıl olması gerektiğini de bilmiyorum. Bildiğim şey bu evdeki ve ticarethanedeki hayatın onurlu bir insana yakışmayan, uyuşuk, kötü, pis, dar kafalılıkla dolu, zavallı bir hayat olduğudur. Muhittin bana mutlu olmam gerektiğini, bende her şeyin olduğunu söylemişti. Haklı! Bunu düşündükçe suratım kızarıyor... Ama sonra eksik olan bir şey var diye düşünüyorum. Buna “denge,” “uyum,” filan diyordum, ama ne olduğunu söyleyemiyorum. Muhittin'in “rahat kıçına batıyor!” deyişini hatırladıkça da sinirim bozuluyor... Burada bunları yazıyor, üşüyor, sabaha kadar hangi kitabı okuyacağımı düşünüyorum. Belki Ömer'e mektup yazarım.

22 *Aralık Çarşamba 1937*

İki gündür evde yatıyorum. Çok fena hastayım. Ateşim var. Pazartesi günü üşüttüm herhalde. Akşam yazıhaneden eve geldim, yattım. Ateşim 39,5'tu. Dün akşam da öyleydi, bu akşam 39”oldu. Gözlerim sulanıyor, başım ağrıyor, öksürüyorum, ölü gibiyim. Perihan hastalık bulaşmasın diye çocuğu alıp Ayşe'nin odasına geçti. Burada art nouveau yatak, odasının içinde tek başıma oturuyorum. Bir şey okuyacak halde değilim. İtiraflar'ı okuyup kendimi unutmaya

çalışıyorum, ama kendimden başka bir şeyi de düşündürtmüyor bu kitap... Gazeteleri karıştırıyorum. Memlekette de şiddetli bir kış var. Yeni milletvekilleri için adaylar ilân edilmiş. Fırtınadan iki gemi kayıp. Bu haberlerin hepsini en azından onar kere okudum.

24 *Aralık Cuma*

Hastalık geçmedi. Hep aynı ateş. Yatakta yatmaktan sırtım ağrıyor. Bütün gün yaptığım iş gazeteleri okumak, Oblomov gibi miskin miskin yatmak. Voltaire'i, Rousseau'yu hep aynı şeyleri, gazeteleri okumak. Yattığım yerden, pencerenin dar aralığından gözüken ağaçlara ve gökyüzüne uyuşuk uyuşuk bakmak. Bütün gün yaptığım bunlar... Bu hasta ve zayıf gövdemden, uyuşuk kararsız çürüyen ruhumdan utanıyorum...

27 *Aralık Pazartesi*

Sabah kalktım. Ateşime baktım: 38. Oysa hep, "Pazartesi sabahı artık yazıhaneye giderim!" diye düşünüyordum. Artık yatakta yatmaya dayanamam diye düşündüm ve kalktım. Sıkı sıkı giyindim, yürüyüşe çıktım. Taşlık'a kadar yürüdüm. Soğuk da bir rüzgâr esiyordu. Pazartesi sabahının Nişantaşı'nı seyrettim. Bakkallar, manavlar, alışverişe çıkan hanımlar, uşaklar, çocuklar, ağaçlar, tek tek geçen arabalar... Taa Maçka tramvay durağına kadar yürüdüm. Dönüşte tramvaya bindim. Bizim köşede Sait Nedim Bey'in kızkardeşi Güler'i gördüm. Köpeğini gezdiriyordu. Onu görünce suratım, biraz, biliyorum, tuhaflaştı. Endişe, sıkıntı, tedirginlik gibi bir duyguya kapıldım. Böyle şeyleri hesaba katmam çok kötü, ama suratımda bir haftalık sakal olduğu için de sıkıntılıydım. Bana, "Sakal mı bırakıyorsunuz?" diye sordu. Allahım ne saçmalıklar. Böyle şeyler niye beni etkiliyor? Ben ne yapıyorum? Ne biçim kişiliğim var? Nerede eski dengem?

29 *Çarşamba*

Pazartesi akşamı ateşim arttı, kırka kadar çıktı. Gene yatağa yattım. Doktor İzak geldi. Kötü bir grip geçiriyormuşum. Burada yatakta eli kolu bağlı yatmak felâket!

31 Cuma

Ateşim düşmedi. Yılbaşı akşamı. Aşağıda tombala oynanıyor. Ne uyuyorum, ne de bir şey yapabiliyorum. Boş, bomboş, geçmişi ve geleceği olmayan, kişiliksiz bir eşya, bir saksı ya da ne bileyim kapı tokmağı gibi hissediyorum. Evet, ben bir kapı tokmağıyım.

2 Ocak 1938 Pazar

Ateşim düşmedi. Yatıyor, hiçbir şey düşünmek istemiyorum.

17 Ocak

Üç gündür ayaktayım, ama yazıhaneye gitmiyorum. Doktor İzak ile görüştüm. Bir hafta on gün evde dinlenmenin iyi olacağını söyledi... Sigara içiyorum. Bütün günü çalışma odasında kitap okuyarak geçiriyorum. Bir karış sakalım var.

21 Ocak

Çok sıkı okuyorum. Bazı iktisat ve felsefe kitapları okudum. Gene dönüp dönüp Voltaire'i ve Rousseau'yu okuyorum, ama eski heyecanla değil. Bu sabah Ömer'e bir mektup daha yazdım. Önceki mektubuma yazdığı cevapta bana, "Perihan ile baharda buraya gelin, o olmazsa sen gel!" diyordu. Bir ara ciddi ciddi bunu düşündüm. Hâlâ düşünüyorum. Böyle bir hava değişikliği bana çok iyi gelecektir, biliyorum. Osman da buna benzer birşeyler söyledi. Ama en kısa zamanda yazıhaneye dönmemi istiyor. Bu geçirdiğim, geçirmekte olduğum hastalık belki gripten başka bir şey. Ciğerlerim hâlâ dolu... Öksürükten çıkardığım hırıltı hiç de sağlıklı değil. Perihan işitince yüzünü buruşturuyor. Bir de şunu yazacaktım. Bugünlerde birkaç kere kendimi Güler'i düşünürken yakaladım ve şaşırdım. Ne yaptığını, günlük hayatını, sonra bütün hayatını merak ediyorum. Bir

insanın nasıl olduğunu, nasıl düşündüğünü merak etmekten öte bir merak değil bu. Böyle olduğunu kesinlikle bilmeme rağmen, nedense buraya bunu yazmak ihtiyacını duydum. Kötü kötü kar yağıyor...

27 *Ocak*

Ay sonu geldi, hâlâ yazıhaneye gitmedim. Ciğerlerim iyi, sağlığım, neşem yerinde, bütün gün çalışma odasında masanın başında okuyorum. Arada bir Perihan ile yürüyüşe çıkıyoruz, sinemaya gidiyoruz. Eski hayatımı sürdürüyorum, ama bir büyük eksikle: Yazıhaneye gitmiyorum. Osman ve annem neden gitmediğimi birkaç kere sordular. Sağlığımla, yorgunluğumla ilgili birşeyler mırıldandım. Şubatın ilk haftasında yazıhaneye gitmeye karar verdim. Osman'dan rica etmiştim, istediğim bazı kitapları Sahaflar'dan bulup aldırmıştı. Şimdi heyecanla onları okuyorum. İktisadi Devletçilik, İnkılâp ve Teşkilât, Devlet ve Fert, Vergi Siyaseti. Teşkilât dergilerinin koleksiyonlarını aldırdım. Neşeliyim. Neredeyse eski sağlık ve dengemi bulduğumu söyleyeceğim. Bu deftere de yazmak içimden pek artık gelmiyor...

5 Şubat 1938

Bu yazdıklarımı okudum. Günlük hayatımı doğru yansıtmıyor. Günlük hayatımın çoğu Perihan ile, yeğenlerle, Ayşe ve annem ile gevezelikle, küçük basit işlerle geçiyor. Buraya hiç yansımamış. Sonra düşüncelerim, sıkıntılarım, dertlerim de öyle... Çok daha karışık, küçük belki, ama can sıkıcı, milyonlarca şey düşünüyorum. Hâlâ yazıhaneye gitmedim. Bu işi tatil sonuna bırakıyorum. Kurban bayramından sonra... Bu koca sakalı da o zaman keseceğim... Defter gerçeği yansıtmadığı için artık yazmaktan da vazgeçiyorum. Yazarken zaten hep ikiyüzlülük ediyormuşum gibi bir duyguya kapılıyorum. Bayram için alman koyunlar arka bahçeye bağlandı, arada bir meliyorlar, duyuyorum. Bugün Osman ile Nermin kavga ettiler... Evde tatsız bir hava var. Artık yazmamalı... Çünkü yeni bir şey yok...

23
Bir Bayram Daha

Ahçı Nuri de elindeki tabağı dikkatle taşıyordu. Nigân Hanım bakmadı, ama görür gibi oldu: Nuri gene parmaklarının ucuna basıyordu. Sofrada hareket, sabırsızlık, bir kıpırdanma vardı. Nuri uzanarak tabağı masanın üzerine koydu. Tabak iki yıl önce Nigân Hanım'ın büfeden çıkarmayı akıl ettiği yaldızlı servis tabağıydı. Üzerinde gene pilav kuleleri vardı, kulelerin burçlarındaki bezelyeler de eksik değildi. Cevdet Bey, hariç, hiç kimse, hiçbir şey eksik değildi. Cevdet Bey'in resmi de yemek odasının duvarında asılıydı. Oturma odasına, sedef odasına, çalışma odasına da asılmıştı. Osman yazıhanenin duvarlarına da astığını söylemişti. Nigân Hanım masanın üzerindeki sıcaklığa yüzünü yaklaştırdı: Sofraya konan tabağın, bayramın, hareketin, sağlığın, dikkatle korunması gereken mutluluğun ve aile düzeninin sıcaklığıydı bu. Nigân Hanım kendisiyle birlikte herkesin bunu hissetmesini istiyor, her şeyin tamam olduğuna inanmak istiyor, gözlerini kırpıştıracağı o eksiksiz zamanı arıyor, bunu yaptığının da farkına varıyordu, ama karşısında Refik'in o çirkin sakalı vardı.

"Yemeği kim dağıtacak?" dedi Osman. Sonra sorusuna kendisi cevap vererek kaşıkları karısına uzattı: "Hadi sen yap!"

Yemeği Nermin dağıtıyordu. Dışarda soğuk, ama kuru ve güneşli bir hava vardı. Şubatın ilk haftasıydı. Nigân Hanım oturduğu yerden Nermin'i seyrediyordu. Büyük gelinin yüzünde gururlu, kararlı bir ifade vardı. Biraz da sıkılıyormuş, şikâyetçiymiş gibi gözüküyordu. Nermin ile Osman önceki gün kavga etmişlerdi. Nermin'in yanında Lâle vardı; on yaşındaydı. Onun yanında Cemil vardı; o da sekiz yaşındaydı. Onun yanında, köşede kimse yoktu, orada eskiden Cevdet Bey otururdu, şimdi orada sandalye de yoktu. Eskiden Cevdet Bey'in doldurduğu geniş boşluğun yanında Ayşe vardı. Nigân Hanım gözünün ucuyla Ayşe'nin tabağına aldığı pilava baktı, az buldu ama, ses etmedi. Nigân Hanım'ın öteki yanında Perihan vardı.

Perihan’ın karşısında Osman oturuyordu. İkisinin arasında da Refik vardı. Refik’in sakalı Nigân Hanım’a çok çirkin gözüküyordu.

Refik’in sakalı aklına takıldıkça, Nigân Hanım kendi kendine, “Hayır, bir insanı, hele oğlumu, yalnızca sakalı olduğu için çirkin bulamam!” diyordu. “Paşa babamın evinde, adam olan herkesin sakalı vardı. Babamın evinde kırkını bitiren herkes sakal bırakırdı, ama o zaman başka zamandı, o insanlar başka insanlardı, şimdiki zaman başka!” Bunu son günlerde hep düşünüyor, evin içinde gezinirken, ikindi çayını içerken, Beyoğlu’na çıkarken, birisine konukluğa giderken aklına çirkin sakal geldikçe öfkeyle mırıldanıyordu. Şimdi de gene öfkelenmek üzereydi ki bütün bunları hatırladı ve bayram yemeğinin soğuk öfkenin değil, sıcak ve tatlı mutluluğun yeri olduğunu aklından geçirerek, sofradaki sessizliği farketti: Kimse bir şey söylemiyordu. Herkes yemeğine ve kendi dünyasına gömülmüştü. Eskiden, rahmetli Cevdet Bey, hain ve kurnaz şakalarıyla bu sessizliği bozar, kimse kendi kendine kalmazdı. Bu görev şimdi Osman’a düşüyordu, ama o böyle sorumluluklardan çok başka şeyleri düşünüyordu. “Onun ne düşündüğünü merak ediyorum,” diye mırıldandı Nigân Hanım. “Babası gibi geveze değil, babacan hiç değil ve olamayacak. Ne düşündüğünü merak ediyor ve korkuyorum!” Çünkü Osman, sabah bayram namazına da gitmemişti. Nigân Hanım dindar değildi, ama bayram namazına aileden birinin gitmesi iyi bir şeydi. Şeker bayramında gittiği namaza şimdi niye gitmiyordu? Üstelik önceki gün de karısıyla kavga etmişti. Nigân Hanım, büyük oğlu hakkında bu endişe verici düşüncelerle oyalandıktan sonra, küçük oğlunun daha büyük bir endişe kaynağı olduğunu aklından geçirerek umutsuzluğa kapılır gibi oldu. Hayır, sakal olamazdı onu öfkelendiren, sakalın arkasında başka bir şey vardı, ama şimdi onu araştırmak hoş değildi. Sessizliği bozmak istedi. Lokmasını yuttuktan sonra sordu:

“Eti nasıl buldunuz?”

Gene sessizlik duyuldu. Sonra da fısıltı gibi bir ses:

“Çok yağlı.”

Ayşe'ydi bu. Her zamanki gibi, gene annesinin canını sıkacak bir tatsızlık bulmuştu. Nigân Hanım'ın içinden onu azarlamak geldi, ama soruyu soran da kendisiydi. Hem, babasının ölümünden sonra ağzını bıçak açmayan şu kızcağıza konuşabilmesi için biraz fırsat vermek de gerekiyordu. Nigân Hanım kızına hiçbir şey söylemedi. Başka kimse de bir şey söylemedi. Gene yalnızca yemeğin, çatal bıçağın ve tabakların gürültüsü duyuluyordu.

"Neden böyle olduk?" diye düşündü Nigân Hanım. "Cevdet Bey gitti böyle olduk!" Bu cevabı doyurucu bulmadı. "Neden böyle sessiz olduk? Neden herkes hep böyle kendi dünyasına çekiliyor?" Refik'in suratına bakmadan, ama bakmamasına rağmen, yavaş yavaş oynayan çeneyle birlikte aşağı yukarı kıpırdanan o kara lekenin sinir bozucu varlığını hissederek düşünüyordu. "Niye şu çocuk kırk gündür işe gitmiyor, surat asıyor, yaşamıyor? Sağlığı bozuldu, ama iyileşti... Acaba şimdi iyi mi? Ya bayramdan sonra da sakalını kesmez ve yazıhaneye gitmezse?"

Kendini zorlayarak: "Refikciğim sen iyisin değil mi?" diye sordu. Sonra, bunun bayram yemeğinde sorulmayacak bir şey olduğunu düşündü.

"İyiyim, iyiyim canım!" dedi. Refik sert sert. Sakalı aşağı yukarı oynamıştı.

Nigân Hanım, "İşe gidecek!" diye düşündü. Zeytinyağlı ıspanağın gene ağır ağır sofraya yaklaştığını ve kalkan yaldızlı tabağın yerine konduğunu gördü. Tabaklarını değiştirdiler. Meydanı yavaş yavaş dönen bir tramvayın sesini dinlediler. Nigân Hanım gene, "Hep susuyoruz işte!" diye mırıldandı. Sonra belki de sessizliği gerektiğinden fazla önemsediğini düşündü ve kendi düşüncelerine çekildi. Aklından, öğleden sonra Cevdet Bey'in mezarına gideceğini, yarın da kardeşlerini göreceğini geçirdi. Her bayram üç kızkardeş rahmetli babalarının konağında buluşurlardı. Bu ziyaretlerde Şükran ile Türkân'ın ailesi de olurdu, ama Nigân Hanım Cevdet Bey'i götüremezdi. Cevdet Bey birkaç kere homurdanarak o paşa konağından hoşlanmadığını, konağın da kendisinden hoşlanmadığını söylemişti. Bir bayram da, çok içtiği likörden sonra,

kusmadan önce, “Ben basit bir tüccarım, oraya gitmeyeceğim!” demişti ve Nigân Hanım öğle yemeğinin üzerine kusan, sonra da suçu yediği taze ete atan sarhoş ve tüccar kocasından iğrenerek, koşa koşa babasının evine, kendi ailesine gitmiş ve ağlamıştı. Bunları düşündüğünü farkedince de sıkıldı ve gene hayatında eğlenceli, heyecanlı birşeyler olsun istedi. Böyle şeyler olmasın, yalnızca böyle şeylerin, eğlencenin, heyecanın ve mutluluğun bekleniși olsun, buna da razıydı. Belki zamanın tıkır tıkır saat gibi akıtıldığı bu bekleyişi beklenenin kendisinden de güzeldi, ama insan hiçbir şey olmadan da bekliyor gibi yapamazdı ki. Şimdi de bekliyordu işte. Susuyor ve birisinin konuşmasını, güzel ve hoş bir şey söylemesini ve bir de birazdan ahçı Nuri’nin getireceği portakallı ekmek kadayıfını bekliyordu. Biraz böyle düşünerek, bugün üzerine giydiği elbiseyi giymekle iyi ettiğini, mavi güllü çay takımının bir fincanının da bu sene kırıldığını aklından geçirerek bekledi ve sonra ahçı Nuri’nin ayak seslerini duydu. Tatlıyı görmek için döndü, ama Nuri iki tane zarf getirmiş uzatıyordu.

Zarflardan birini acele acele açtı: Bu muhasebeci Sadık’tan gelen Türk Hava Kurumu’nun tebrik kartıydı. Okumadan Osman’a uzattı. Öbür zarfı da, şu asker yeğenden geldiğini düşünerek açtı, okudu: “Sevgili yengeciğim, rahmetli amcamın bana bırakmış olduğunu öğrendiğim parayı bana hâlâ yollamadınız. Ne paradan, ne mülkten haber verdiniz. Bu hakkım her zaman bakidir. Bayramınız mübarek olsun. Ellerinizden ve herkesin gözlerinden öperim.” Birdenbire öfkelendi: “Deli bu çocuk!” diye düşündü. Geçen şeker bayramında da böyle bir kart atmış, o zaman şaşırmışlardı. Cevdet Bey’in vasiyeti açıktı; yeğenine hiçbir şey yoktu. Zaten olamazdı. Gene de Osman, Ziya’ya kibar bir mektup yazmış, bu hakkının kaynağını sormuş, tabii o da hiçbir şey gösterememişti. “Deli bu çocuk!” Bir daha okudu. Geçen mektupta yalnız paradan sözediyordu. Şimdi bir de mülk çıkarmıştı. Uydurduğu ortadaydı, ama bu küstahlığı yapacak cesareti nereden buluyordu? Nigân Hanım zarfı Osman’a uzattı. Sonra mektubu okuyan oğlunun yüzünü inceledi. Osman’ın da öfkelendiğini görünce, “İştahım kaçıyor!” diye düşündü. Oysa portakallı kadayıf da sofraya gelmiş duruyordu.

Osman mektupları okudu. Sonra beklenildiği gibi onları Refik'e uzatmadı. İki elinin arasına sıkıştırdığı zarfları birdenbire, hızla yırttı. Çöpleri yaklaşan ahçı Nuri'ye verirken "Şaşırmış!" dedi. "Artık iyice şaşırmış bu herif!"

Refik: "Kim?" diye sordu. "Ziya mı?"

Osman: "Biti kanlanan her askere bir şey verecek insan olsaydık, biz bu şirketi, bu aileyi, bu düzeni zor kurardık!" dedi.

Nigân Hanım oğlunun öfkesinden ve sözlerinden hoşlandı. İstediği güzel söz, istediği mutluluk beklenmedik bir biçimde birdenbire gelivermişti. "Huyu suyu ne olursa olsun, büyük oğlum şu aileye ve hayata babası kadar bağlı!" diye düşündü. Sonra Ziya'yı ve bu eve ilk geldikleri günleri düşündü. Evliliklerinin üçüncü senesiydi. Abdülhamit alaşağı edilmişti. Cevdet Bey'in Abdülhamit'e karşı olanlarla da arasının iyi olduğu ortaya çıkmıştı. Bir gün eve hem asker, hem siyasetçi biri gelmişti. Yemek yenirken Ziya da köşeye ilişmiş, hep askere bakmış, sonra da asker olmaya karar vermişti. O zaman Nigân Hanım, kendisine hep korkuyla bakan, bu çekingen, ürkek çocuk; evde efendi olmayı öğrenemeyen hep bir hizmetçi, uşak ya da yanaşma gibi, efendilerin dışında kalan, ama onları da hep çevreleyen gurursuz, aşağıdan yukarı bakan bu çocuk evden gidecek diye sevinmişti. Cevdet Bey de galiba sevinmişti. Ama Nigân Hanım şimdi bunları düşünmek istemiyordu. Çünkü o çocuktan, şimdi koskocaman asker olan o çocuktan ve bunları düşünmekten hoşlanmıyordu. Sonra masanın üzerinde portakallı kadayıf hâlâ dokunulmamış duruyordu.

Osman yeniden: "Biti kanlanan her askere bir şey verecek olsaydık!" dedi. Ama bu sefer yakında bir yerde sözlerini işitebilecek bir başkası varmış gibi sesini kısmıştı. Sonra bir süre sustu. Galiba herkesin dikkatle kendisini dinlediğini, kararlılık ve öfkesini saygıyla karşıladığını anladı ve ekledi: "Para kolay kazanılıyor sanıyorlar... Para kazanmak, şu sofraya oturmak, şu evi ayakta tutmak için neler yapıldığını bilmiyorlar..."

"Babasından da kararlı!" diye düşündü Nigân Hanım. "O kadar kararlı ki, her şeyi kendisi yapmış gibi heyecanlanıyor... Ama

kapansın artık bu tatsız konu.”

Osman gene: “Paranın nasıl kazanıldığını kimse bilmiyor!” dedi. Sonra birden Refik’e dönerek: “Bayramdan sonra geliyorsun yazıhaneye değil mi?” dedi.

Refik şaşırdı: “Evet, geliyorum, geliyorum!” diye homurdandı.

Nigân Hanım bu konu da tatlıya bağlandığı için sevindi. Bir şey daha vardı ki, şimdi söylemenin tam sırasıydı. Düşündü; vakit geçirmeden söyledi: “Öğleden sonra, babanın mezarına gitmeden bir de şu sakalını kesiversen!” dedi. En tatlı, en anaç sesiyle söylemişti bunu. “Şu sakalını kesiversen, olmaz mı, Refikciğim?..”

Refik buz gibi: “Keseceğim!” dedi.

“Tamam!” diye düşündü Nigân Hanım. “Artık her şey tamam. Tatlı da bizi bekliyor!”

“Tatlıya niye başlamıyoruz?”

Tatlıyı yemeye koyuldular, ama Nigân Hanım gene bir şeyin eksik olduğunu düşündü. Bu Cevdet Bey değildi, bunu biliyordu, ama ne olduğunu bilmiyordu. Rahmetli annesinin dediği gibi: “Nigân, kızım, canım bir şey yemek istiyor, ama nedir bilmiyorum!” Nigân Hanım neyin eksik olduğunu bilmiyor, tatlısının tadını çıkarmak istiyor, ama gene can sıkıcı şeyler aklına geliyordu. Sonra durdu ve hep aynı şeyleri düşündüğünü aklından geçirdi. Sofradakilere teker teker baktı: İyi kötü bir bayram yemeğiydi işte. Sonuna gelmişlerdi. Öğleden sonra Cevdet Bey’i ziyaret edeceklerdi, birazdan kahve içeceklerdi. “Ama bu sessizlik!” diye düşündü. “Herkes kendi kendine... Bu kötü sessizlik!”

Birden cılız bir çığlık duydu. Emine Hanım koşa koşa içeri girdi. Çocuğun yukarıda ağladığını, bir türlü susturamadığını söyledi. Perihan özür dileyerek sofradan kalktı. Ama suratını asmıştı. Galiba bir çocuğu olduğu için, bu bayram yemeğinden aldığı tadı bozduğu için, surat asmaya hakkı olduğunu düşünüyordu.

Nigân Hanım, “Benim üç çocuğum var, ama hiçbir zaman böyle haklar iddia etmedim!” diye mırıldandı.

Sonra tatlı bitti. Herkes teker teker ve birbiriyle ilgisiz ve birbirinden kopuk masadan ayrıldı. Sessizlik kimsenin umurunda değildi.

Nigân Hanım sofradan kalkan Ayşe'ye dönerek: "Hadi, bize bir şey çal bakalım!" dedi. "Her şey o kadar sessiz ki..." Ayşe'nin suratını astığını gördü. "Hadi, çal bize bir şey... Bunu istemeye de mi hakkım yok? Rahmetli babanın sevdiği, o alaturka gibi bir şeyi çal hiç olmazsa, hadi!"

24
Fırtına

Refik kapıyı açan hizmetçiye: “Sait Bey’e bir şey bırakacaktım!” dedi.

Hizmetçi: “Sait Bey’ler evde yoklar!” dedi. “Atiye Hanım’la çıktılar. Küçük hanım evde.”

“Zaten bir zarf bırakacaktım,” dedi Refik. Ceketinin cebinden Osman’ın verdiği zarfı çıkardı.

Hizmetçi, “Durun, küçük hanımı çağırayım!” dedi. Refik’in paltosunu almak istedi.

Refik paltosunu çıkarmadı, birşeyler homurdandı, ama zarfı bırakıp gitmedi. Hizmetçi de çıkmıştı zaten. “Niye zarfı bırakıp gitmedim?” diye düşündü. Kapının önünde dikiliyordu. Saatine baktı: Altıyı biraz geçiyor. Yazıhaneden erken çıkmıştı, ama Beyoğlu’nda oyalanmıştı.

Hizmetçi tekrar geldi: “Güler Hanım şimdi geliyor. Siz içeri buyurun!” dedi.

Refik: “Yok, yok, zahmet etmesin! Ben oturmayı... keşke çağırmasaydınız!” dedi ve paltosunu çıkarıp içeri girdi.

Yaz sonunda Sait Nedim Bey’in, elinde likör bardağıyla, kendinden geçtiği odaydı burası. Refik eşyayı seyretti. Yaldızlı bir çerçevenin içinde bir ayna gördü ve çekinerek kendine baktı. Yüzünü beyaz ve sağlıksız buldu, ama bıyığını beğendi. Üç gün önce, bayram yemeğinin üstüne, mezarlığa gitmeden önce sakalını kesmiş, ama bu bıyığı bırakmıştı. Bıyık her zaman dağınık ve anlamsız duran yüzüne “derli toplu” bir anlatım vermişti. Bu, Perihan’ın sözüydü. Refik aynaya bakarak Perihan’ı düşündü. Sonra endişeyle Güler’i hatırladı. Merdivenlerde ayak sesleri duydu. “Şaşırıyorum!” diye mırıldandı.

Güler odaya girdi. Refik gene, “Şaşırıyorum!” diye mırıldandı. Selâmlaştılar, karşılıklı birkaç cümle söylediler. Refik cebinden zarfı

çıkarıp anlatmaya koyuldu: Sait Bey'in Osman'dan rica ettiği iş mektubu örneği buradaydı; sabah yollayamamışlardı, çünkü hazır değildi. Mektup Almanya'ya Siemens'e yazılmıştı, ama aynı şeyler bir başka şirkete de yazılabilirdi. Bu bilgileri dikkatle veriyor, biraz sonra da evden çıkacağını düşünüyordu. Güler de ağbisiyle ilgili birşeyler söylemeye başladı. Refik, kadının söylediklerini dinlemiyor, elinde tuttuğu zarfı hemen verip çıkıp gitmeyi aklından geçiriyordu. Güler bir ara susar gibi olunca zarfı uzattı ve az önce söylediği bu iş mektubu kopyasıyla ilgili cümleleri tekrarladı.

Güler: "Niye? Hemen gidiyor musunuz?" dedi. Sonra koşup hizmetçiye çayı getirmesi için seslendi. Refik'e biraz oturmasını rica etti. Refik'in cevabını beklemeden kendisi oturdu ve Refik'e kızının nasıl olduğunu sordu.

Refik birşeyler mırıldanarak Güler'in arkasından koyun gibi yürüdü. Kadının oturduğu divanın karşısındaki kolluğa oturdu. Söyleyecek başka bir şeyi olmadığı için yapmacıklı bir heyecanla kızını anlatmaya başladı. Küçük kızlarının zekâsı Refik ile Perihan'ın gurur kaynağıydı. Bu zekânın şimdiden bir yığın belirtisi vardı. Refik bu belirtilerden birkaçını anlattı, sonra belli belirsiz bir suçluluk duydu. Perihan'dan ve kızından bu kadına sözetmek canını sıkmıştı. Buna neden sıkıldığını araştırdı. Sonra "Çünkü bu bir dul kadın!" diye düşündü ve daha çok düşünmekten korkarak, verdiği mektup örneği hakkındaki bilgileri tekrarladı. Hizmetçi çayları gelirdi. Bir sessizlik başladı, ama kısa sürdü. İçeriye köpek girmişti. Hayvan, Refik'i görünce önce şüpheyle durdu, sonra ihtiyatla yaklaştı, kokladı ve yabancı olmadığını anlayıp mangalın yanına uzandı.

Güler: "Sizi tanıdı," dedi.

Refik: "Evet tanıdı," dedi. Çabuk çabuk çayını içiyordu. "Konuşacak şey de kalmadı," diye düşündü. Suçluluk duygusuna kapılmaktan da korkuyor, Güler'in yüzüne bakmıyor, bu halinden de hiç hoşlanmıyordu. Ortasında garip bir mangal duran oda, içinde hiç alışık olmadığı bir eziklik ve yenilgi duygusu uyandırıyordu.

Güler: "Bıyık bırakmışsınız!" dedi. "Sakalınızı kesmişsiniz."

Refik söyleyecek bir şey aradı, ama başını sallamaktan başka bir şey yapamadı. Kadının, bıyıklı ya da sakallı görünüşü hakkında bir yargı vermesinden çekindi. Sonra çayını bitirdi ve kalkmadan önce, nezaket gereği, bir şey söylemesinin doğru olacağını düşündü:

“Peki... Peki siz başka ne yapıyorsunuz?”

“Hiç!” dedi Güler... Soruyu kavrayamamış gibi biraz düşündü. “Evde oturuyorum. Bugün odamdaki eşyaların yerini değiştirdim... Evet... Başka? Bir eğlence tertiplemeyi düşünüyoruz.”

“Sahi mi? İlginç!” dedi Refik.

Güler: “Siz ne yapıyorsunuz?” dedi. “O gün Nişantaşı’nın köşesinde sizi pek iyi görmemiştim!”

Refik: “Evet, hastaydım!” dedi... “Uzun bir süre evde yattım. Kaç zamandır ilk defa bugün yazıhaneye gidiyorum.” Sonra birden içinden şunu söylemek geldi: “İyi değilim. İyi değilim, hayatım rayından çıktı; ne yapacağımı bilemiyorum.” Ama bunu düşünür düşünmez korkarak ayağa kalktı. Ayağa kalktığını farkedince şaşırdı. Çayını daha bitirmemiş, durup dururken yerinden fırlamıştı. Köpek de şaşırmış, kendisine bakıyordu. Bir şey söylemiş olmak için getirdiği zarf hakkındaki bilgileri bir kere daha tekrarladı. Sonra kapıya doğru yürümeye başladı. Kapıya doğru yürürken yıllardır gururlandığı, gizli gizli övündüğü şu sevgili dengesini de artık kolay bulamayacağını anladı. “Şimdi yanlış bir şey yapmamak lâzım!” diye düşündü. “Şuradan çıkayım, şu dul kadından kurtulayım!”

Kapının önündeydiler. Refik: “Allahaısmarladık!” dedi. “Sait Bey ve Atiye Hanım’a selâm söyleyin.”

Refik kadının yüzünde alaycı bir şey görür gibi oldu. Düşündü: “Küçük ve Cumhuriyetçi bir askerin dul karısı! Ben de küçük kızımın annesinin kocası!”

Tam çıkıyordu ki Güler: “Eğlenceye çağırsak sizi Perihan ile gelir miydiniz?” dedi.

Refik: “Gelirdik. Niye gelmeyelim?” dedi. Güler’e değil kapıya kadar gelen köpeğe bakıyordu.

Güler: “Eğlenir, konuşurduk!” dedi.

Refik, “Konuşurduk!” diye düşündü. “Konuşurduk, konuşurduk! Dul bir kadınla konuşmaya ihtiyacım var: Hayatım rayından çıktı.” Sonra gene köpeğe bakarak: “İyi olur!” dedi. “Sizin gibi bir kadınla konuşmak istiyordum, zaten!” Hâlâ köpeğe bakıyordu. “Ne söyledim!” diye düşündü. Güler’in yüzüne bakmadan merdivenleri indi: “Hayatım rayından çıktı! Ne söyledim demin!”

Dışarıda soğuk ve hafif bir rüzgâr vardı. Marmara tarafından geliyordu. Lodostan önceki bu yumuşak kış soğuğunu Refik iyi tanırdı. Nişantaşı yosun ve deniz kokuyordu. Koku ıhlamur ağaçlarına, dükkânlara, kirli ve yeni apartmanlara, eski evlere, kravatlı erkeklere, her şeye sinmişti. Karakolun önünden caddeye çıktı. İnsanlar evlerine dönüyorlardı. İthalatçılar, müteahhitler, ölümü bekleyen Abdülhamit paşaları bakkal çırakları bahçıvanlar, gündelikçi kadınlar, bankacılar, memurlar, tramvay yolcuları evlerine dönüyorlardı. Sanki kimse havanın yosun koktuğunu düşünemiyor, herkes şu alelade gündelik hayatın içinde hiçbir şey koklamadan yaşıyordu. Refik Nişantaşı’nın köşesinde durdu. “Eve gidiyorum, akşam yemeği yiyeceğim!” diye düşündü. “Sonra kitaplar okuyacağım. Hayatım niye rayından çıkmış olsun?” Karşıda evin ışıkları vardı. Havada o koku vardı. Evin içinde mutfak kokusu, aile kokusu, Perihan’ın teninin kokusu, küçük kızın ter ve bebek kokusu, yemek kokusu vardı. Aklında o dul kadın vardı. Kendinden korkuyordu: “Geçmişi ve geleceği olmayan, kişiliksiz bir eşya, bir saksı, ya da bir kapı tokmağı gibi hissediyorum kendimi!” Sakallarını kesmişti, çünkü sakal kendi gibi erkeklerin bırakacağı bir şey değildi. Ama bir çözüm, küçük bir uzlaşma her zaman bulunur: Bıyığını kesmemişti. Karşıya geçti, bahçe kapısına bağlı çıngırak şıngırdadı. Eve girdi: İçerde sıcak ve hayat vardı. Yukarı çıktı. Perihan çocuğun başındaydı, üzerinde lacivert bir elbise vardı, makyaj yapmıştı.

Perihan: “İşe gitmenin şerefine makyaj yaptım, bu elbiseyi giydim!” dedi.

“iyi olmuş!” dedi Refik. Sonra kendini sağlıklı buldu.

Birlikte akşam yemeği için aşağı indiler. Yemekte Osman gevezelik etti. Kardeşi aylar sonra yazıhaneye geldiği için sevinçliydi. Nigân Hanım da neşeliydi. Nermin de konuşuyordu, galiba kocasıyla aralarındaki gizli dargınlık bitmişti. Kavgalı oldukları zamanlar aralarında konuşmazlar, ama başkalarının ve ailenin önünde konuşulması gereken şeyleri de konuşurlardı. Yemekte Nigân Hanım Cevdet Bey'le ilgili bir anısını anlattı. Torunlar biraz şımarıklık ettiler, ama hoşgörüldüler.

Yemekten sonra Refik küçük Cemil'in aritmetik ödevine yardım etti. Sonra çalışma odasına çıktı. Hatıra defterine yazmak istedi, ama içinden bir şey gelmedi. Bir süre oturup kitap okudu, ama okuduğuna kendini veremedi. Sigara içerek odada aşağı yukarı gezindi. Sonra yeniden oturma odasına indi, gazeteleri açıp okumaya başladı. Arada bir radyodan gelen sesi dinliyor, gazetelere bakıyor, şundan bundan konuşan Nigân Hanım'la Perihan'a kulak veriyordu. Onların sözlerinden ve dışardan gelen seslerden lodos çıktığını anladı. Sonra okuduğu gazeteyi daha dikkatli okumak istedi. Gazeteye bakarken birdenbire, "Perihan bana bakıyor!" diye düşündü. Bunu nasıl anladığını çıkaramıyordu, ama Perihan'ın Nigân Hanım ile konuşurken, başkalarıyla konuşurken arada bir gözucuyla kendine baktığını, sanki orada olup olmadığını denetliyormuş gibi koltukta oturan kocasının gölgesini süzdüğünü biliyordu. Son günlerde neşelenir gibi olduğu, sakalını kestiği, yazıhaneye gittiği için Perihan'ın sevindiğini seziyordu. Ama şimdi, üzerinde gezindiğini hissettiği bakışın, bu sevinçten çok, tedirginlik taşıdığını da anlıyordu. Birden gazetesini topladı ve Perihan'ı önceden hissettiği gibi kendisine bakarken yakaladı. Perihan gülümsemeye çalıştı. Refik tekrar gazeteyi açtı, ama bu sefer dikkatini hiç toplayamadı. Annesi ile Nermin konuşuyorlardı.

Nigân Hanım: "Rüzgâr hızlanıyor!" diyordu.

Nermin de: "Ya, ya, lodos çıkıyor," diyordu.

Gazetedeki Almanya ve Avusturya hakkındaki bir yazıyı birkaç kere okuyarak onları dinledi. Yazı "Almanya Avusturya'ya boyun eğecek mi?" diye soruyor, dışardaki rüzgâr hızlanıyordu. Refik,

“Delireceğim galiba!” diye düşündü. Gazeteleri alıp odadan çıktı. Merdivenleri çıkarken, “Olmuyor, eskisi gibi olmuyor. Ne yapmalıyım? Hiçbir şey yapamıyorum. İğrenç bu!” diye düşündü. Yatak odasına girdi. Komodinin küçük ışığı yanıyordu. Küçük kız yatağında uyuyordu. On gün önce Refik’in hastalığının geçtiğine herkes inanınca onu yatağıyla beraber Ayşe’nin odasından buraya getirmişlerdi. Refik elinde gazetelerle yatağın kenarında dikilip uyuyan kızını seyretti: Kız uykusunda kıpırdandı, birşeyler mırıldanır gibi yaptı, yüzünü buruşturdu, sonra rahatladı ve gene eski dertsiz uykusuna döndü. Refik yatağın başında oturup gazeteleri okumaya koyuldu. Biraz sonra merdivenleri çıkan ayak seslerini duydu. Terliğin kendine özgü yumuşak ve kararlı sesini tanıdı: Perihan geliyordu. Refik bütün bu gün, aylar sonra yazıhaneye gittiği, sinir bozucu dul kadına aklı takıldığı, derinden derine hayatını düşündüğü bütün bu gün arkada kalsın, bitsin istiyordu, ama Perihan’ın ayak seslerinden böyle olmayacağını anladı: Önünde daha vakit vardı. Perihan odaya girdi. Refik gene gazeteleri okumaya çalıştı, ama odanın içinde gezinen, perdeleri çeken, çekmeceleri açan, dolapları karıştıran, dikiş kutusuyla oyalanan Perihan’a dikkat ediyordu. Sonunda Perihan sandalyeye oturdu ve eline aldığı bir gömleğin kopuk düğmesini dikmeye başladı. Refik bu kopuk düğme için sabah Perihan ile tartıştıklarını hatırladı. Perihan’ın bir tartışmaya yol açan bu düğmeyi hâlâ dikmemiş olduğunu, gömleği yeni eline aldığını düşündü. Sonra okuyamayacağına karar vererek gazeteyi yere atıp Perihan’a bakmaya başladı.

Perihan kocasının kendisine baktığını anladı. Gözlerini gömlekten kaldırdı: “Yatacak mısın?” diye sordu.

“Şimdi mi?” dedi Refik. Saatine baktı, dokuz buçuğa geliyordu. “Hayır, yatmayacağım. Çıkıp biraz yürüyeceğim. İyi değilim.” Bunu daha önceden düşünmemiş, şimdi dilinin ucuna geldiği için söylemişti, ama yerinden kıpırdamadı. Perihan’ın iğneyi tutan ince parmaklarını, inip kalkan beyaz elini seyrediyordu. Günün bitmediğini biliyor, bitmesi için bir şey olması gerekliğini sezinliyor, bunu bekliyordu. Bu belirsiz şeyi bir süre bekleyerek durdu. Uzun bir sessizlik oldu. Sonra Refik birşeyler söylemek istedi:

“Bugün şu Güler Hanım’a gittim. Bir eğlence tertipliyormuş, bizi de çağırıyor.”

Perihan ipliği dişleriyle koparıp başını kaldırdı: “İyi işte, gideriz!”

“Gider miyiz? Ne yapacağız orada?”

“Niye? Gider, eğlenirdik!”

“Hayır, hayır, ne işimiz var bizim orada?”

“Niye? Hiçbir şey yapmıyoruz! Bari, hiç olmazsa biraz insan yüzü görürüz!”

“Yok, canım! Hele oradaki insanların yüzü. Hoşlanmıyorum o insanlardan. Şu Sait Nedim Bey’den! Neydi o akşamki soytarı hali... Acı çeken paşazade, tüccarlığın vicdanına ağır geldiğini söyleyen maskara. Babası paşaysa babasının dedesi çoban! Sonra o ukalâ kızkardeşi... Çirkin bir şey var onlarda! Gitmeyeceğiz!”

“Ben gitmek istiyorum ama...” dedi Perihan. Kararlı gözüküyordu. “Eğlenceli insanlar... Hep evde oturmaktan bıktım!”

“Eğlenceli ha!” diye bağırdı Refik. Sonra Sait Nedim Bey’i taklit etmeye başladı. “Avrupa, ah Avrupa!.. Çok rica ederim! Lütfen! Ah, teşekkür ederiz! Ah, Paris! Vah benim babam bir paşaydı! Of, yazık oldu bana!” Bunları söylerken eğilip bükülüyor, Sait gibi havaya öpücükler konduruyordu.

Birden Perihan sinirli bir kahkaha kopardı. “Bu Sait Bey’den çok, sana benziyor” dedi. Bu sefer o taklide başladı: “Off, hastayım! Ah, içim sıkılıyor! Vah, yazıhaneye gidemem!..” Taklidi bıraktı ve deminki kararlılığıyla ekledi: “Ben oraya gitmek ve eğlenmek istiyorum!” Sonra birden yataktaki çocuğa döndü: “Bunu da uyandırdık işte!”

Refik: “Demek, benim hakkımda düşündüğün bu!” diye bağırdı. Bir şey düşünemiyor, Perihan’ın demin yaptığı taklitten başka aklında hiçbir şey canlanmıyordu. “Demek, benim hakkımda düşündüğün bu!”

Perihan: “Ben o eğlenceye gitmek istiyorum!” dedi.

Refik Perihan'ın bu sözleri inatçılığından, gururunu korumak için söylediğini anladı, ama bağırdı: "Zaten şimdiye kadar bütün istediğin de buydu: Eğlence... Bir gömleğin düğmesini bile dikmiyor, hep eğlence düşünüyorsun!" Perihan'ın etkilenmemiş gözükmeye çalışarak çocukla meşgul olduğunu görünce daha çok bağırdı: "Sen kafasız, yüzeysel, zavallı bir yaratıksın!" Perihan'ın dönüp kendisine baktığını gördü ve gene bağırdı: "Sığ, aptal ve işe yaramaz bir yaratıksın sen, anlıyor musun? Beni hiçbir zaman anlamadın, ne de anlamaya çalıştın."

Perihan bir hastaya bakar gibi endişeyle Refik'e baktı.

Refik odadan çıktı, kapıyı vurdu. Kapının önünde bir süre içeriden gelecek bir sesi bekleyerek durdu, ama hiçbir şey duymadı. Sonra çalışma odasına indi. Orada, gene az önce okuduğu kitabı okumaya kalkıştı. Kendini zorlayarak, her hareketini, elini kolunu denetim altında tutarak hep o kitaba, Rousseau'nun İtirafları'na bakmak, okuyup anlamak istedi, ama aynı cümleleri birkaç kere okumaktan başka bir şey yapamadı. Ayağa kalkıp sigara yaktı. Elinin titrediğini farketti. Sigarasını içerken odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. Demin söylediği sözleri, Perihan'ın yaptığı taklidi düşünüyordu. Birisi önceden karısının kendisiyle böyle alay edebileceğini, kendisinin de kaba ve hayvani sözler söyleyeceğini bildirseydi, ona inanmaz, böyle şeylerin zayıf ve ahlaksız insanların evliliklerinde olacağını söylerdi. En şaştığı şey buydu: Zayıf insanların hayatlarında görülebilecek şeyler kendi hayatına nasıl girmişti? "Bunlar nasıl oldu, şu dul kadına neler söyledim, Perihan'a neler söyledim?" diye mırıldandı, ama bunları ayrıntılarıyla düşünüp anlayacak durumda değildi. Boğazında yumruk gibi bir öfke vardı. Öfke bir şey düşünmesine engel oluyor, içinde bir felâket duygusu yükseliyor, birşeyler yapmak istiyordu. Odanın içinde yürürken, koltuğa çarptı, masanın kenarındaki küllüğü devirdi, sinirlerine hâkim olmaya, elinin titremesini durdurmaya çalıştı. Sonra odadan çıktı. Merdivenleri hiçbir şey düşünmek istemeden hızla tırmandı. Sarhoş gibi odaya girdi. Perihan yatağın kenarına oturmuş ağlıyordu. Çocuk da ağlıyordu.

"Beni hiçbir zaman anlamadın! Benimle hiç ilgilenmedin!"

Kaba bir hareketle dolabı açtı ve ceketlerini, kazaklarını, çoraplarını yatağın üstüne atmaya başladı. Yaptıklarını Perihan görsün istiyordu, ama o ellerini yüzüne kapamış ağlıyordu.

Bir daha: “Beni hiç anlamadın!” diye bağırdı, ama sesi boğuluyormuş gibi kısılmıştı. Kısık sesle acele acele ekledi: “Artık ben bu evde duramam, gidiyorum!”

Perihan: “Allahım, Allahım, ben ne yaptım ki!” dedi.

Refik dolaptan çıkardığı bavula donlarını, çoraplarını tıkıştırıyor, arada bir gene: “Beni hiç anlamadın!” diyordu. Sonra bir ara durdu. “Eee, nereye gideceğim?” diye düşündü ve içinden Perihan’a sarılmak geldi, ama korktu ve gene: “Artık bu evde duramam!” dedi. Kendini inandırmak istiyormuş gibi bunu birkaç kere tekrarladı, bavulunu kapadı, çekmeceden bütün parasını aldı, Perihan’ın yüzüne bakmaktan korkarak odadan çıktı. Merdivenlerden indi, çalışma odasına girip masanın üzerinde duran kitapları ve defterleri bavuluna sıkıştırdı. Aldığı kitapları yeterli bulmayarak kütüphanenin raflarına baktı. Birkaç kitap daha aldı. Başka kitaplar da almak istedi, ama bunları bavuluna sığdıramadı. Sığdırmak için uğraşırken de kendine öfkelendi ve bavulunu kapıp odadan çıktı. Merdivenleri hızla indi.

Oturma odasında radyo çalıyordu. Annesiyle Nermin gevezelik ediyor, Osman sigara içiyordu. Refik kararlı ve hızlı adımlarla odanın ortasına yürüdü ve bavulunu yere bıraktı.

Bir durgunluk oldu. Osman ayağa kalktı: “Hayrola?” dedi. “Ne oluyor?”

Refik gene: “Gidiyorum!” dedi. Çok can sıkıcı bir durumdu bu. İşin içinden nasıl çıkacağını bilmiyor, öyle ayakta dikiliyordu. Durumu hemen kavrayamadıkları, anlamak, inandırılmak istedikleri için onlara öfkeleniyordu.

Nigân Hanım: “Ne oluyor?” dedi.

Refik, Osman’a bakarak: “Perihan ile kavga ettik!” dedi.

“Eee, bunun için bavul yapılıp evden çıkılır mı?” dedi. Osman,

“Aşağıda yat bu akşam. Sen benim odama gel, Nermin oraya çıksın!”

“Yok, yok!” dedi Refik. “Zaten iyi hissetmiyorum!”

Nigân Hanım: “Nereye gidiyorsun, nereye?” diye bağırdı. Felâkete alışmış, buna kendini hazırlamış bir sesti bu. Birazdan ağlayacaktı.

Refik ezilip büzülüyor, bir şey söyleyemiyordu. Sedef odasından Ayşe ile torunlar çıktılar. Merakla olup bitene bakıyorlardı.

Osman, Nermin’e döndü: “Hadi, sen çocukları yatır,” dedi. Ayşe’ye de bakarak yukarı çıkması gerektiğini hatırlattı. Nermin’le çocuklar çıktılar.

Nigân Hanım ağlamaya başladı. Bir ara: “Biliyordum, biliyordum!” dedi.

Osman: “Anne, durun bakalım, anlayalım ne oluyor,” dedi. “Ne var ağlanacak şimdi?” Refik’e döndü: “Peki ne diye kavga etliniz Perihan’la. Bak, senin kabahatin olabilir. Biraz tuhafsın bugünlerde.”

Refik, Osman’a cevap vermedi. Annesine dönüp: “Anne, ağlamayın canım!” dedi.

Osman galiba söylenmemesi gereken bir şeyi söylediğini anladı. “Peki şöyle gel de otur, Allahaşkına!” dedi.

Refik “Hayır, çıkıyorum!” dedi.

“Hiçbir şey anlamıyorum! Hiçbir şey anlamıyorum!” dedi Osman.

Refik hâlâ yere bıraktığı bavulun yanında duruyor, ne bavulu eline alıp çıkabiliyor, ne de annesinin yanına gidip oturabiliyordu. Dışardan, gittikçe artan lodosun tıkırdattığı ağaçların gürültüsü geliyordu. Bahçeye bakan pencere camları arada bir esniyor, odanın karanlık camlara vuran görüntüsü çarpılıp bozuluyordu.

Birden, Nigân Hanım: “Bir yere gidemezsin. Nereye gideceksin bu fırtınada!” dedi. Ama umutsuzlukla konuştuğu için söyledikleri oradaki felâket havasını arttırmaktan başka bir işe yaramadı.

Refik: “Gideceğim, gideceğim!” dedi. Sonra, “İnşallah, Perihan aşağı inmeyi akıl etmez!” diye düşündü.

Osman iki adım atıp Refik’e yaklaştı. Babacan bir tavır takınmaya çalışarak elini kardeşinin omuzuna koydu, ama çok iğreti bir hareketti bu.

“Nereye gideceksin, sahiden, Refik?”

Refik ağbisinin elini omuzunun üstünde hissediyordu: “Ömer’e gideceğim!”

“Ömer’e mi? İstanbul’a mı geldi Ömer?”

“Hayır, gelmedi!”

Osman elini çekti: “Yoksa şeye gideceğini mi söylüyorsun? Nerede o demiryolu inşaatı... Oraya gideceğini mi söylüyorsun?”

Refik: “Evet, oraya gideceğim!” dedi. O da, “Kemah,” kelimesini söylemek istememişti. “Oldu bitti işte!” diye düşündü. Yerden bavulunu aldı: “Anne ben gidiyorum!” Kızardı, mutlu ve sakin gözükmeye çalışarak: “Gidiyorum, bir ay sonra gelirim!” dedi. “Allah için, şimdi ağlayacak ne var?.. Bir ay sonra gelirim diyorum. Durun sizi şöyle bir öpeyim.” Bavulunu bırakıp annesine sarıldı, yanaklarından öptü. Sonra bir ara kararsız kaldı ve ani bir hareketle elini de öptü. Bunu yapar yapmaz pişman oldu. El öpmek büyük, gösterişli, duygulu törenlere yakışan bir şeydi. Orada ciddi birşeyler olduğunu şimdi kendisi de kanıtlamış oluyordu.

Nigân Hanım: “Peki, nereye gidiyorsun?” dedi.

“Bir otele giderim!” dedi Refik. “Siz kalkmayın, lütfen kalkmayın.”

Nigân Hanım: “Otele mi gidiyorsun?” dedi, ama Refik bavulunu kapıp çıkmıştı. Annesinin bir daha, “Otele mi gidiyormuş?” diye Osman’a sorduğunu duydu.

Osman kapıya geldi: “İyi etmiyorsun, iyi etmiyorsun!” dedi. “Yarın bana yazıhaneye telefon et. Hemen yola çıkacak değilsin ya... Biraz düşün...” Sonra galiba ağbilik damarı kabardı ve sert sert ekledi: “Aklını başına topla!”

“Yarın telefon ederim!” dedi Refik ve çıktı.

Kapıya bağlı çıngırak şıngırdadı. Fırtına vardı, ama Nişantaşı sakindi. Ağaçlar uğulduyordu. Birkaç saat önceki yosun ve deniz kokusu yoktu. Akşam kalabalığı ve telâş da yoktu. Fırtına, Nişantaşı’nın sakin ışıklarını titretiyor, pencerelerden dışarı yayılan huzur ve düzen havada eriyip dağılıyordu.

25
Rastignac'ın Odası

Ömer: “Biraz daha gecikseydin karanlığa kalırdın!” dedi.

“Evet!” dedi Refik. Üzerinde hâlâ yolculuğun heyecanı vardı. “Kırk kilometrenin bu kadar da süreceğini hiç sanmazdım.” Sonra gene aynı şeyi, üç gün süren yolculuğunu anlatmaya koyuldu. Ankara'dan Sivas'a trenle gelmiş. Sivas'tan Erzincan otobüsüne binmiş; tam bir gün süren bu maceralı yolculuktan sonra, dün akşam, Erzincan'da yatmış, sabah da yarım gün süren bu kırk kilometrelik Erzincan-Alp yolculuğuna çıkmıştı. Geleli yarım saat olmuş, karlı paltosunu çıkarmış, barakanın büyük sobasının yanına oturmuştu, ama Ömer hâlâ onun ince gövdesinden soğuğun fışkırdığını hissediyordu. Doğu soğuğu, şu Nişantaşlı narin gövdeye iyice işlemiş olmalıydı.

Ömer: “Üşüyorsun galiba.” dedi.

“Üşüyorum, ama çok değil.”

“Birazdan yemek yeriz. Çorba içer, ısınırsın. Ama önce sana burayı göstereyim.”

Birlikte kalktılar. Ömer önüne gelen ilk kapıyı açtı. Kiracıya ev beğendiren ev sahibi gibi sesini değiştirerek: “Burası helâ!” dedi. “Alaturka, ama idare edersin artık. Hem sizin Nişantaşı'ndaki evin alt katında vardı bir alaturka helâ... Uşaklar ve hizmetçiler için.”

Refik: “Ama babam da kullanırdı o helayı,” dedi. Özür diliyormuş gibiydi. “Üstelik evi aldıklarında alafrangaymış orası. Babam sonra değiştirmiş.”

Ömer, “Tatsız bir şakaydı yaptığım,” diye düşündü. Sonra hatırladı: “Babana çok üzüldüm,” dedi. “Başın sağolsun!”

Bir sessizlik oldu. Görülecek bir şey varmış gibi hâlâ helanın soğuk taşlarına bakıyorlardı.

Ömer yeniden: “Başın sağolsun,” dedi. Sonra Refik’e sarıldı: “Geldiğine sevindim. Telgrafını alınca sevinmiş, inanamamıştım. Çok sevindim.” Kendini çok duygulu buldu ve yüzünü Refik’in bakışlarından kaçırdı: “Dur, odanı göstereyim!” Helanın yanındaki kapıyı açtı: Burası kocaman, bomboş bir odaydı. Küçük penceresinden dışarıda serpiştiren kar gözüküyordu.

“Çok büyük yahu!” dedi Refik. “Hem çok soğuk!”

“Evet, ısıtmak derttir. Büyük bir oda istersin diye düşünmüştüm. Kışın yalnız tünellerde çalışılabildiği için barakalar boş oluyor... İstersen benim odaya da bir bak. Ama orada okumak için köşe bulabilir misin bilmem.” Gülümseyerek kendi odasının kapısını açtı.

Refik içeri doğru çekingen bir adım attı. Ömer, Refik’in arkasından kendi odasına baktı. Refik’in odada ne gördüğünü düşünerek, alışkanlıktan varlığını unuttuğu eşyaya alıcı gözüyle baktı: Bir yatak, birkaç boş somya, üzerinde çizim ve hesap kâğıtları duran bir masa kaba bir dolap, borusunu odanın içinde dolandıran iri bir soba, küçük bir masanın üzerinde kurutulan sigaralar, pencerelerin kenarlarına sıkıştırılmış gazeteler, döşemesi ahşap kirli ve eski bir oda.

“Burası daha iyi,” dedi Refik. “Daha sıcak!”

“İstersen burada yerleş.”

“Seni rahatsız etmeyeyim.”

“Ne diyorsun!.. Daha iyi olur. Bol bol konuşuruz da.”

“Konuşuruz ya!” dedi Refik. “Konuşacak çok şey var!”

Ömer başını salladı. “Çok şey var mı?” diye düşündü. “Şimdiden rahatsız olmaya başladım bile. Niye geldi?.. Ama gelmesine sevindim. Konuşurum... Doğru, konuşuruz, konuşuruz!” Hâlâ odayı inceleyen Refik’e dönüp, birdenbire: “Eee, daha nasılsın bakalım?” dedi, ama bunu çok tuhaf bir sesle söylediğini farkederek şaşırdı.

Refik: "İyiyim işte!" dedi. Onun da şaşkın bir hali vardı. Yüzü beyazdı, zayıflamış, eski yuvarlaklığını kaybetmişti. Bakışlarında da eskiden olduğu gibi mutluluğun güven ve rahatı gözükmüyordu. Daha çok endişelerle, rahatsızlıklarla boğuşan bir insanın şüpheciliği vardı üzerinde, ama Ömer onun bakışlarında her şeyi yumuşatıp gevşeten iyi niyeti görüyordu. Bu Refik'in her zamanki iyi niyetiydi. Üstelik şimdi uzun ayrılıktan sonra daha da güçlenmiş, aradaki bütün tortuları dağıtarak dostlukla ışıl ışıl parlıyordu.

Ömer: "İyi ki geldin, iyi ki geldin!" dedi.

Bu sefer aşırı duygusallıktan sıkılan Refik oldu. "Bavulumu getireyim de yerleşeyim," diyerek çıktı.

Ömer kendi odasına alıcı gözle bakarak: "İki yıldır buradayım!" diye düşündü.

Refik odaya bavulla girdi. Ömer gülümsemeye çalıştı. Sonra bir somyanın üzerinde katlanıp üstüste konmuş şiltelerden birini çekti, kokladı, pis buldu. Ötekine baktı, gene aynı kokuyu aldı, üçüncüsünü çıkarıp Refik'e nerede yatacağını sordu. Refik bir süre kararsız kaldı. Evini döşeyen yeni evli gibi, barakanın büyük odasını ölçüp biçer gibi yaptı. Sonra şilteyi serdiler. Çarşaf da vardı, fazla yorgan da vardı. Onları da serdiler. Ömer, "Kaç yıllık arkadaşız biz!" diye düşündü. Sobanın homurtusu duyuluyordu. "On yıllık. Zaten şimdi, şu hırs dediğim çirkin şeyi de unuttum, unutuyorum..." Refik'in açtığı bavuldan çıkan İstanbul kokusunu içine çekti. Bavuldan çıkan kitapları ve eşyaları inceledi. Sonra yatağının kenarına oturup sigara yakarak Refik'i seyretmeye koyuldu. Refik bavulunu boşaltıyor, eşyalarını küçük bir sandığın üstüne koyuyordu. Ömer birden Refik'i yadırgadığını şaşarak anladı. İnsan yıllar yılı bir tezgâhın arkasında görmeye alıştığı bir kasabı, sokakta yürürken görünce adamın bacaklarına nasıl şaşkınlıkla bakarsa, Ömer de Nişantaşı'ndan, Mühendislik Mektebi'nden, İstanbul'dan başka bir yerde görmediği Refik'e öyle bakıyordu. Birden, sanki karşısındaki Refik değilmiş, kendisi de başka bir ortamda bir başka insanmış gibi heyecanlanarak, "Ne olsaydım?" diye düşündü. "İngiltere'den geldikten sonra ne yapabilirdim?" İki yıldır durmadan saydığı şeyleri

gene parmaklarını teker teker bükerek saymaya başladı: “Üniversite, bir mühendislik şirketi, küçük inşaatçılık, İstanbul’da hayat...” Birden kendine öfkelendi: “Hiçbiri!” diye mırıldandı. “O zaman haklıyım!”

Birden Refik başını çevirip sordu: “Sahi, Nazlı nasıl yahu?”

“İyi. Yazın ve baharda birkaç kere Ankara’ya gidip gördüm. Şimdi mektuplaşıyoruz.” Ömer birden içini dökmek isteyerek: “Mektuplaşıyoruz, ama yazacak şeyler de gittikçe azalıyor!” diye ekledi. “O bana günlük hayatını yazıyor, ben de ona günlük hayatımı yazıyorum... Peki, bunun anlamı ne?”

Refik gülümsedi. Bakışları sanki, “Bunun anlamı ne mi? Bunun anlamı nişanlıların mektuplaşmasının güzel bir şey olmasıdır! Bunu niye soruyorsun ki?..” diyordu.

“Peki, Perihan nasıl?”

“İyi.”

“Sahi, kızından hiç sözetmedin bana. Adı Melek’ti değil mi?”

“Evet.”

“Nasıl bir şey?”

“Melek gibi, ama biraz iriyarı olacak galiba,” dedi Refik.

“Kimin aklına geldi bu isim?”

Refik: “Benim!” dedi çekinerek. “Doğrusu hep melek gibi bir kızım olsun isterdim!” Boşalan bavulu bırakıp yatağa uzandı.

Ömer de yatağa uzandı. Sigarasını içiyor, tavana bakıyor, son kırıntılarını yaşadığı şu ilk karşılaşma anının tadını çıkarmaya çalışıyordu. Kardeşliğin, uzun aradan sonra alevlenen dostluğun son pırıltıları da birazdan sönecek, burada, yatakhanede iki öğrenci, ranzada iki asker gibi yataktan yatağa konuşarak paylaştıkları ortaklık duygusu yok olacak, yerine, hayatlarını tokuşturan, birbirlerini yargılayan iki kocamış insanın soğukluğu yerleşecekti...

Refik yeniden: “Melek gibi bir kızım olsun isterdim!” dedi... Sonra sinirli, hastalıklı bir kahkaha attı.

Ömer şaşkınlaştı. Hiç beklemediği, Refik'ten işitmeye alışık olmadığı bir şeydi bu: "Yahu, seni iyice sinirli gördüm!" dedi.

"Yoruldum! Kaç gündür yollardayım..."

"İstiyorsan uyu biraz. Bir saat sonra yeriz. Uyursan iyi gelir."

"Yok, yok... Burada bir ay bol bol uyayacağım nasıl olsa... Şimdi konuşalım."

"Bir ay mı kalmaya niyetlisin?"

"Bir ay, evet... Evden bir ay diye çıktım!"

Ömer, "Evden bir ay diye çıkmış!" diye düşündü. "Bir ay diye öyle çıkmış, buraya gelmiş. Burada yatacak, getirdiği kitapları okuyacak, her zamanki mutlu ve dengeli ruhunu odaya yayacak, ben de gene hırslı, tutkulu, rahatsız ve kötü bir herif olduğumu düşünmeye başlayacağım... Hiçbir şeye bulaşmadan namuslu gözükmek, mutlu ve ahlaklı gözükmek kolay!.. Ama onun da sinirli bir hali var şimdi... Gene başladım düşünmeye! Bari şu getirdiği gazeteleri okuyayım... Burada fatihlik yapmaya, para kazanmaya çalışırken dünyada neler oluyor anlayalım bakalım."

Dünyada ne olup bittiğinden çok da habersiz sayılmazdı. Bir Alman mühendisinin bütün Avrupa'yı alan güçlü bir radyosu vardı. Arada bir Ömer ona gidip dinlerdi, ama Ankara'dan gelen taze memleket gazeteleri başka şeydi: "Başvekilimiz Celâl Bayar'ın beyanatı: Hükümet kanunlar için yeni bir çığır açıyor... Hatay'da Fransa ve Suriye'nin... Kral Faruk'un Türkiye seyahati... Avrupa'nın buhranlı günleri... Avusturya Hitler'in ültimatomuna... Stalin diyor ki tecavüzlere karşı..." İçinden daha okumak geliyordu, ama gazeteyi bıraktı. "Refik ne yapıyor?" diye düşündü. Refik'in varlığının bilincine iyice sindiğini gene anladı ve yastıktan başım hafifçe kaldırarak odanın öbür ucundaki yatakta uzanan lekeyi gördü. "Tamam!" diye düşündü. "Bir ay rahatsız olacağım... Bir ay üzerimde şu mutlu, ama ince ve düşünceli insanın yargılayıcı bakışları dolaşacak! Bari başlayan ben olayım!"

Yeniden yatağa düşen başını kaldırarak sordu: "Peki, peki, başka? Başka ne yaptın seni görmeyeli?"

Refik: “Boşver şimdi,” dedi aceleyle. “Sen buradaki hayatı anlat bana...”

“Buradaki hayat?”

“Nasıl yaşadığını, tünelden, çalışmaktan kalan vakitte neler yaptığını, insanları... Hayatı işte canım!”

“Karanlık oldu... Karanlık basınca burada yemek yeriz: Gaz lambalarını yakarız. Sana yazmıştım. Bizden dört sınıf küçük iki mühendis var benimle çalışan... Onlar biraz kâğıt oynarlar... Pişti, ya da altmışaltı. Sözünü ettiğim o Hacı var... Yemeği yapar, barakayı siler süpürür, çamaşır yıkar, ayak işlerine koşar... Bu kış bu koca barakada dört kişiyiz. Kemah yolunda, iki kilometre batıda asıl büyük şantiye var... Orada büyük lojmanlar, bir Alman mühendis ve jeneratör var. Ben arada bir ona giderim, gevezeliğe... Sonra zaten uyku vakti gelir... Akşamları böyle geçer! Zaman da çok yavaş, çok ağır akar... Kar yağar... Sabah pencereden bir bakarsın, canın kalkmak istemez... Sigara içerim... Arada bir içki içeriz... İşte böyle şeyler... Buradaki hayat bu. Birazdan kalkar, çorba içeriz... Rastignac’ın, fatihin odası da bu... Hadi, kalkıp çorba içelim... Sonra rahat rahat uyursun sen!”

26
İlk Günün Sabahı

Refik ahşap döşemenin üzerinde gezinen ayak sesleri duyuyordu. Birisi bir sobanın kapağını açtı, içine odun atmaya başladı, ama açılan soba kapağı, ahşabın sesi tanıdık değildi. Gözlerini açtı, anladı: Buradaydı, Erzincan ile Kemah arasındaki bu şantiyenin barakasındaydı. İçeriye güneş vuruyordu. Dışarıdaki karlı tepeleri gördü.

“Hah uyandın mı?” dedi Ömer. “Ben uyandırmadım ya?”

“Hayır zaten uyanmıştım!” dedi Refik ve gerine gerine, yatağından ve durumundan hoşnut, huzurlu insanların rahatlığıyla esnedi. Sonra, “Dengemi buldum bile!” diye düşündü ve az önce bir rüya gördüğünü hatırladı. Rüyada Nigân Hanım ile Cevdet Bey, Perihan’ı azarlıyor, “Çocuğu sen kaçırdın!” diyorlar, Perihan da Nişantaşı Meydanı’nda bisikletle geziniyor, durmadan gülüyor, “Hiç kimse Refik’e kızmaz. Hepimiz onu seviyoruz!” diyordu. Kendisi de onları evin bahçe duvarının arkasından gizli gizli seyrediyor, seviniyordu.

“İyi uyudun mu?”

“Evet. İyi uyudum. Turp gibiyim.” Refik gerindi ve birden yataktan kalktı. Odanın beklediği gibi soğuk olmadığını düşündü. Saatine baktı. Yedi buçuk. “On iki saat uyumuşum!” Tam deliksiz uyuduğunu Ömer’e söyleyecekti ki, hatırladı: Bir ara uyanmış, kurt uluması duymuştu.

Elbiselerini giyerken bunu Ömer’e söyledi. Ömer de çevrede çok kurt olduğunu, gece dışarı silâhsız çıkmanın tehlikeli olduğunu söyledi ve dışarı çıktı. Refik tıraş takımını aldı. Odanın bir köşesinde ayna vardı. Soğuk heladan getirdiği bir tas suyla aynanın karşısına geçti. Yüzünü beyaz ve sağlıksız buldu, ama neşesiz ve sıkıntılı değildi. Evden ayrıldıktan sonra, ertesi gün Beyoğlu’ndan aldığı yeni tıraş takımıyla tıraş olurken dengeli, mutlu, gevşek olduğunu aklından geçirdi. “Dün biraz sinirliydim, ama şimdi iyiyim!” diye

düşünüyor, yuvarlak ve beyaz yüzüne, gözlerinin altındaki morluklara bakıyordu. Tıraşı keyifle, sabırsızlanarak, dışarıdaki parlak ve mavi göğün altına kendini bir an önce atmak, geniş, özgür hissetmek, yaşamak, yapılması gereken şeyleri yapmak için sabırsızlanarak bitirdi. Sonra odadan çıkıp dün Ömer ile karşılaştığı, sofa görevini gören, geniş orta odaya girdi.

Odanın ortasındaki büyük masada bir kahvaltı sofrası kurulmuştu. Ömer bir uçta oturuyor, ekmek yiyordu. Refik'i görünce masanın iki yanında oturan gençleri işaret etti.

"Hah, geldi işte!" dedi. Ağzı doluydu. "Bu da bizdendir, inşaat kısmından, o da benim gibi ağbiniz olur!"

Bir gülüşme oldu. Refik dün akşam erken yattığı için tanışamadığı gençlerle tanıştı. Uzun boylu, esmer olanın adı Salih. Öteki şişmanın Enver'di. Masanın üzerinde peynir, reçel ve kaymak vardı. Sobanın üzerindeki çaydanlıkta çay demleniyordu. Refik çay alıp masaya oturdu. Gençlerden biri, Salih, Refik'in yüzünü hatırladığını söyledi. Refik gururlanır gibi oldu; bir şey söylemesi gerektiğini anlayarak Salih'e sordu: Münip Bey'in emekliye ayrıldığı yıl mı okula girmişlerdi? Sonra başka hocalar da hatırlandı. Demiryolu dersini aynı hocadan almışlardı. Ömer, Refik'e bilgisini tazeleyeceğini söyledi, ama Refik fazla kalmayacağını, kalsa bile bu işlerden bir şey hatırlamayacak kadar uzaklaştığını belirtti. Refik yeniden çay alırken şişman mühendis, Enver:

"Ben sizin çalışmaya geldiğinizi sanmıştım!" dedi.

"Aaa, hayır, hayır!" dedi Refik. "Ben mühendislik değil, tüccarlık yapıyorum. Buraya bir aylık bir tatile geldim!" Birkaç saniye sustu, sonra ekledi: "İstanbul'dan, şehirden kaçtım, dinleneceğim!"

Enver sert sert: "Herkes bu iş için Avrupa'ya gider," dedi. Sonra galiba bir şeyden utanarak sofradan kalktı. Onun arkasından Salih de kalktı.

Gençler çıktıktan sonra Ömer: "Senin çalışacağını sanmışlar!" diyerek güldü: "Onlarla çok iyi bir anlaşma yaptım. Ücretle değil, pay alarak çalışıyorlar. Senin de ortak olacağını sandılar ve korktular." Bir

kahkaha attı, ama pek sevimli gözükmüyordu. “Peki, nasıl buldun onları?”

Refik, Muhittin’i hatırladı.

Refik’in cevabını beklemeden, Ömer: “İyi çocuklar,” dedi. “İkisi de zehir gibi! Sınıflarının en iyi öğrencileriymişler. Paraya da ihtiyaçları var!” Ömer, Refik’in önceden onda hiç görmediği becerikli patron tavrıyla gülümsüyordu.

Refik laf olsun diye: “Evet, iyi çocuklara benziyorlar!” dedi. Sonra bir daha çay almak için kalktı. “Sen de ister misin?” dedi Ömer’e.

“Bir çay daha ha?” dedi Ömer. Gerindi, esnerken “Eehh, içelim bakalım!” dedi. Bir daha esnedi.

Refik çay fincanlarını doldurup masaya koydu: “Dışarda ne güzel güneş var!” dedi.

“Yaa! Şubat ayında da böyle güneş İstanbul’da bile yoktur!”

Birlikte pencereden dışarı bakıyorlardı. Masanın kenarına güneş vuruyordu. Refik kaymaktan biraz daha aldı.

Ömer: “Güzel değil mi kaymak?” dedi. Sonra şaşırarak söylendi: “Aa, tıraş olmuşsun sen! Herr Rudolph bu işe çok şaşacak ve kızacak. Sana Herr Rudolph’dan söz etmedim, değil mi? Akşam gideriz. Seni görünce sevinir... İyi Türkçe konuşan bir Alman. On altı yıldır Türkiye’de. Samsun-Sivas hattında da çalışmış... Boş yere tıraş olanlara kızar. Disipline karşıdır.”

Refik’in arkasındaki kapı açıldı. İçeri Hacı girdi. Refik dün tanımıştı onu: Rahat ve gösterişsiz bir adamdı. Hiçbir şey söylemeden dışarı çıkıp gitti. Refik karda ağır ağır yürüyen ihtiyarı pencereden görünce kendini hemen dışarı atmak istedi. Tam kalkıyordu ki Ömer:

“Otur da şu ilk sabah sigarasını iç!” dedi. “Sonra birlikte tünele gideriz. Benim işim var. Sen yalnız dönersin, gezer, etrafı görürsün!”

Birlikte sigara içtiler. Hiçbir şey konuşmadılar. Refik pencereden dışarı, insanı çağıran dağlara ve gökyüzüne baktı.

Dışarı çıkınca karda parıldayan güneş gözünü aldı. Hiç görmediği, keskin, ama sakin bir ışık vardı. Başını fazla yukarıya kaldıramıyor, ışığa, gözünü ve bilincini dolduran tuhaf parlaklığa alışmaya çalışıyordu. Hava soğuktu, ama içe işleyen acımasız bir soğuk değildi bu: İnsanı dinçleştiren, hareketli ve kararlı olması gerektiğini hatırlatan bir şeydi. Birlikte tünele doğru yürümeye başladılar. Refik ayağının altında gıcırdayan kardan başka bir şey duymuyordu. Tepeye hafif bir eğimle çıkıyorlardı. Refik gözlerini ışığa alıştıra alıştıra başını gökyüzüne doğru kaldırdı. Orada, her şeyin çevresinde, tertemiz, geniş, pırıl pırıl gökyüzü, mavi, durgun, derin gökyüzü vardı. “Belki de bunun için geldim!” diye düşündü. “Sanki aklımda dağınık, birbiriyle ilgisiz, paramparça duran bir şeyi şu ışık, şu gök birleştiriyor ve rahatlıyor, huzur duyuyorum. Huzur!..” Önünde yükselen tepeciğe, solda, aşağıda kalan barakalara ve uzaktaki ırmağa bakıyor, gördükleri hakkında bilgi veren Ömer’i dinliyordu. Ömer arada bir gülümseyerek bilgi veriyor, ağzından çıkan buhar uzun zaman kaybolmadan burnunun ucunda duruyordu. Aşağıda gözüken büyük ve geniş barakalar işçi barakalarıydı. Ömer onların günde on ikişer saatten iki vardiya çalıştıklarını, barakaların ve yatakların hep dolu olduğunu anlattı. Refik içinde gene birşeyler yapma isteğinin uyandığını hissederek uzaktaki ırmağın kıvrılışını, tünele doğru gittikçe dikleşen kayaları, kayalar arasına sıkışmış karla kaplı düzlükleri seyretti.

Tünelin ırmak tarafındaki ağzından içeri girdiler. Yoğun bir insan ve âlet uğultusu vardı. Tünelin içi nemliydi, küf ve ıslak toprak kokuyordu. Girişten içeri doğru duvarlar örülmeye başlanmıştı. Ömer kendisine çekinerek bakan işçilere gözünün ucuyla bakıyor, birisine, bir taş ustasına, ya da kalıpçı marangoza dudağının kenarı ve başının küçük bir hareketiyle selâm veriyor, sonra coşkuyla Refik’e anlatıyordu: Şu çalışan duvar ustaları Karadeniz’liydi. Bunlar, kazı işinde çalışan işçiler İspir’liydi. içi toprak ve kaya dolu bir dekovil dışarı çıkıyordu. Tünelin uzunluğu altı yüz metreydi. İki uçtan iki yüzer metre kazılmıştı. Öteki uçta kayaya rastlanmış, aksilik çıkmıştı. Duvarlarda karpit lambaları yanıyordu. Ömer jeneratör ısmarlamıştı, ama daha gelmemişti. Eylülün başında tüneli bütün duvarları

tamamlanmış, ray döşemesi için hazır edip teslim etmeleri gerekiyordu. İçerden, derinden delinen taşın sesi geliyordu. Öğle paydosunda dinamit atılacaktı. Dinamit için yuvalar kazılıyor, dün atılan dinamitin parçaladığı taşlar da dekovile dolduruluyor, duvar ustaları taşları yontuyor, marangozlar kalıp kesiyor, tünel uğulduyor. Ömer selâm vere vere, arada bir durup bir ustayla bir iki söz konuşarak yürüyor, Refik onun anlattıklarını dinliyordu. Öğleyin atılacak dinamitler için yuva kazılan yere gelince Ömer bir ustayla bir şeyler konuştu. Sonra geri dönüp, bir yanardağ ağzı gibi uğuldayan tünelden çıkıp, sakin gökyüzünün altına geldiler. Güneş hâlâ karın üzerinde parlıyordu.

Ömer: “Ben öbür ağıza da gideceğim,” dedi. “Sen de gel, öbür şantiyeleri, büyük tüneli ve köprüleri de görürsün.”

Bu sırada orta yaşlı bir köylü, elinde kasket, yaklaştı. Birşeyler söylemeye hazırlanıyordu ki arkasından biri:

“Olmaz, olmaz, beyi rahat bırak!” dedi.

Eli kasketli adam şaşırdı, sonra cesaretini toplayıp birşeyler söylemeye başladı.

Ömer acele acele: “Ben ne yapayım, git kalfayla konuş!” dedi.

Birkaç adım attıktan sonra Refik’e döndü: “Beş altı kişi oluyorlar, köyden çıkıp iş aramaya geliyorlar. Bir de bunun gibi çavuş seçiyorlar, sonra şantiye şantiye dolaşıyorlar... Bak, bak, asıl büyük şantiye orada!.. Oradaki Kerim Naci Bey’in tünelinde bin iki yüz kişi çalışıyor.”

Tünelin deldiği kayalı tepenin çevresinde, aşağıda kıvrılan ırmağın çizdiği yayı izleyerek yürüyorlardı. Irmağın kıyısında demin gördüklerinden daha büyük barakalar vardı. Daha ileride bir bakkal, bir kahvehane ve devlet denetmenlerinin çalıştığı küçük barakalar ve yabancı mühendislerin lojmanları gözüküyordu. Yukardaki büyük dağların arasında, geniş ve derin gökyüzünün altında bütün bunlar açık seçik bütün çizgileriyle, temiz yüzleriyle pırıl pırıldı. Hepsi her yere yayılan katıksız ışığın içinde alçakgönüllü ve sakin duruyordu. İnsanlar da alçakgönüllüydü; bu ışığın içinde başka türlü

olamazlardı. Refik yukarıdan onları görüyordu: Barakaların arasında dolanıyorlar, bakkala gidiyorlar, oturuyorlar, sigara içiyorlar, birşeyler taşıyorlar, tepeye çıkıyorlar, karın içinde karınca gibi, ağır ağır hareket ediyorlardı.

Ömer: “Asıl öğle paydosunda göreceksin sen!” dedi. “Bakkalın önünde itiş kakış olur. Kahvenin kapısı hiç kapanmaz!..”

Refik birdenbire: “Bu ışık, bu hareket,” diye mırıldandı. “Peki ben ne yapıyorum?” Bilinci çelik gibiydi, nesneler ve hareket yerlerini almışlar, huzur içinde duruyorlardı, ama derinde, daha derinde, Refik biliyordu, bir kıpırdanış vardı ki, bundan kurtulması için başka bir şey, belki de hiç bulamayacağı bir şey gerekiyordu. “Düşünmeyeceğim!” diye söylendi ve tünelin öteki ağzına geldiklerini farketti. Canı buradan içeri girmek istemiyordu. Ömer’den ayrılıp barakaya doğru yürümeye başladı.

Bir süre demin Ömer ile yürüdükleri yerden gene ırmağı, barakaları ve kıpırdanan insanları seyrederek yürüdü. Sonra uzaktan kendi barakasını görünce izleri takip etmekten cayıp yokuştan aşağı inmeye başladı. Birkaç adım daha atıp gene kara gömülünce barakaların düzlüğüne kadar bütün yamacın bu yumuşak karla kaplı olduğunu, bu üç yüz metrelik yolu böyle didinerek inmesi gerektiğini anladı, ama geri dönüp sertleşmiş karda yürümek istemedi. Güneş karşıdan geliyordu, dik değildi, ama göz alıyordu. Refik adımlarını teker teker sayarak, her adımda gövdesinin hareketlerinin farkına vararak yürüdü.

Düzlüğe, sertleşmiş kara inince yorgunluğunu farketti. Nefes nefeseydi; dönüp arkasında bıraktığı ize baktı. Sonra barakaya doğru yürümeye başladı. Yürürken gövdesi biraz yorulduğu, terli gömlek etine yapıştığı için sevindi. Tünelde çalışan işçileri, işleyen âletin, delinen dağın uğultusunu düşündü. “Ben de gövdemi yormak istiyorum!” diye mırıldandı. Barakaya doğru yürüyor, hafif bir utanç duyuyor, tasarılar yapıyordu: Her sabah cimnastik yapacak, küçük de olsa, insanı aşağılayan şu göbeğini eritecek, gövdesinin hamlığını giderecek, getirdiği bütün kitapları okuyacak, birşeyler yazacak,

düşünecek, eskiden olduğu gibi, sağlıklı, dengeli ve mutlu bir insan olarak Nişantaşı'ndaki evine dönecekti.

Barakanın önünde Hacı'yı gördü. Dışarı, güneşin altına bir sandalye çıkarmış, oturmuş, patates soyuyordu. Yanında çok tüylü, genç ve neşeli bir çoban köpeği vardı. Hacı galiba köpekle birşeyler konuşuyordu, ama Refik'i görünce sustu. Refik barakaya yaklaşırken Hacının gözlerinin içine baktı, gülümsedi. Hacı, Refik'in bakışlarını gördü, ama yüzünün anlatımı değişmedi. Yalnızca başını, "Bana dostça baktığını gördüm!" diye düşünüyormuş gibi bir kere salladı. Refik onlara yaklaşırken oynayıp sıçrayan, karda yuvarlanan köpek de ciddi bir tavır takındı: Yanından geçerken dikkatli ve sorumlu bakışlarla bu yabancı adamı süzdü. Refik barakaya girdi, pencereden baktı. Köpeğin eski neşesiyle koştuğunu gördü. Hacı da gene ona birşeyler söylemeye başlamıştı. İkisinin birlikte orada oluşturdukları bir yakınlık vardı: Bu gökyüzünün ve ışığın, hareketsiz duran şu dünya parçasının kendilerinin olduğunu söylüyorlardı.

Refik, "Benim hakkımda acaba Hacı ne düşünüyor?" diye düşündü. Sonra "Şimdi ne yapayım?" diye söylendi. Çaydanlık hâlâ sobanın üzerinde duruyordu. Paltosunu çıkardı. Bir fincan çay aldı. Masaya oturdu, içmeye başladı: "Şimdi, ne yapayım? Hava aldım, dolaştım, çevreyi gördüm, iyiyim. Hemen kitapları okumaya başlayayım." Bir çay daha içip odasına geçti.

Kitaplarını dün akşam uyumadan önce yatağının kenarına bir sandığın üzerine dizmişti. *İnkılâp ve Teşkilât'ı* sandığın üzerinden alıp ciddiyetle Ömer'in çalışma masasına oturdu. Bir süre okudu. Sonra kitaba dikkatini vermediğini, başka şeyler düşündüğünü anladı. Kitaptan başını kaldırdı. "Dışarısı ne güzeldi! Tünel nasıl uğulduyordu..." diye düşündü. "Tabii her gün böyle güneş olmaz... Acaba şimdi Perihan ne yapıyordur? Saat kaç? Daha yalnızca on bir, ama karnım acıktı. O barakalar, ırmak uzaktan ne hoş gözüküyor! Esniyorum, uykum var! Ama barakaların içi kimbilir nasıldır? İşsizlik var. Bunu okuyamayacağım, başka bir şey okuyayım!" Masadan Rousseau'nun İtirafları'nı aldı, gene masaya oturdu. Dikkatini vererek okumaya çalıştı, İstanbul'dayken en sevdiği, kır hayatına, doğaya ilişkin parçaları açıp okudu, ama içinde bir şey uyanmadı.

Demin gördüğü şeyleri düşünüyor, canı gene dışarı çıkmak istiyordu. Sonra bir daha esnedi ve uykusunun geldiğini anladı. Saatine yeniden baktı: Öğle yemeğinden sonra uyumaya karar verdi, ama burada öğle yemeğinin bir alışkanlık olup olmadığından şüpheye düştü. İstanbul'daki günlerin yemeklerle düzenli bir şekilde bölündüğünü, gününü bu bölümlere göre ayarladığını anladı. Sonra Rousseau'yu da öbür kitapların arasına bıraktı. Bir sigara yaktı. Odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. “Yemekten sonra çalışacağım, çok çalışacağım!” diye düşündü ve gerçekten kararlı olduğuna inanarak sevindi.

27
Şair Beyoğlu'nda

Muhittin tramvaydan indi. Helaların önünden geçerken yavaş yavaş meydana dönmesi gerekiyordu. Yavaş yavaş meydana döneceğini ve keyifli adımlarla insanlara bakarak meydanı dönerken, şimdi yaptığı gibi, sigara içeceğini, ağzında sigaranın zehriyle birlikte keyif verici bir acı bulacağını, bütün gün inşaat mühendisliği yaptığı yazıhanede akşam Beyoğlu'na gideceğini, Beyoğlu'nda yürüyeceğini, ayaküstü bir içki içeceğini, sonra randevuevine gideceğini, sonra da sinemaya gideceğini düşünmüştü. Taksim Meydanı'nı dönerken bütün bunlara yaklaştığı için keyifliydi. Açık, kesin, utanç verici, çocuksu bir heyecan duyuyordu. "Sanki babamla sinemaya gidiyorum!" diye düşündü. Mülazım Haydar Bey aşırı Müslüman'dı, ama kendine göre hoşgörülü olduğu zamanlar olurdu. Emekliliği ile ölümü arasındaki birkaç yıl içinde ayda bir oğlunu Beyoğlu'na çıkarır, sinemaya götürürdü. "Belki de hoşgörüden değil, düpedüz hoşlandığı için götürürdü!" diye düşündü Muhittin, ama neşelenmedi. "Mülazım Haydar Bey mühendis Muhittin için tatsız bir konudur!" diye mırıldandı. Birkaç dakika daha yürüdükten sonra rahatladı: "İşte sevgili Beyoğlu!.. Akıp geçen insan yüzleri... Bütün gün bunu bekledim. Sevgili kirli, kanlı, kalleş Beyoğlu. Şairim ben! Soğuktan kızarmış yüzlere bakıyor yürüyorum!" Kararlı, tutarlı bir mart soğuğu vardı. Caddenin içinden arada bir rüzgâr kopuyor, paltoların etekleri havalanıyordu. Ama artık kadınlar yoktu ortalıkta. Tek tek gelip geçenler de erkeklerin kolundaydı. Muhittin bakmaya bile üşeniyordu: Güzel bir kadını erkeğinin yanında görmek acı veriyordu. Ama gene de Ağa Camii'nin yanındayken birine baktı. Güzel buldu: Erkeğinin koluna girmiş, uslu ve dikkatli yürüyordu. Refik ile Perihan'ı hatırladı. İçinden gülmek geldi: Refik'in Ömer'e gittiğini telefon ettiğinde Osman'dan öğrenmişti. Osman'ın telefondaki sesi dertli ve şaşkındı. Kardeşinin bu deliliği konusunda Muhittin'den bilgi koparmak istiyordu ama, Muhittin'in de bir şey söylemek içinden gelmemişti. "Kardeşiniz hayatına bir anlam vermek

istiyor!” mu deseydi? Ya da “Benim gibi bir şair olmadığına, hayatını bir amaca yöneltmediğine pişman kardeşiniz, bunu arıyor!” mu deseydi? Şu oturaklı tüccarın canını biraz yakmak için bunları söyleyebilir, hatta ileri gidip biraz öğüt de verebilirdi, ama içinden gelmemişti. Üstelik “Şair olmadığı için pişman,” derken, Osman’ın ailenin içinde böyle şeyler düşünen biri çıktığı için utanan, alıklaşan yüzünü de göremeyecekti.

Refik’in, “Senin gibi şair olmak isterdim!” demesini hatırlamaktan hoşlanıyordu. Bir başkası, mesela dedesinin boş vakitlerinde rubailer yazmasıyla şairliği bir tutan biri söyleseydi bunu, Muhittin aldırış etmeyecekti. Refik’in söyleyişinde açık ve kesin bir yakınma vardı ki, Muhittin her hatırlayışında hayatının onda imrenme uyandırdığını anlıyor, avunuyordu. Avunması gerekiyordu, çünkü gene hayatın dışında kaldığını, gene şairliğinin başarısızlıkla sonuçlandığını düşünüyordu. Üzerinden altı ay geçmişti, ama şiir kitabı, bir gazetede yayımlanan, babacan görünüşlü, ama aslında düşmanca ve sinsice yazılmış bir kısa yazıdan başka hiçbir tepkiyle karşılaşmamıştı. Şimdiye kadar yalnızca iki yüz elli tane satan şiir kitabı aklına geldikçe bu ikiyüzlü ve küçümseyici yazıyı hatırlıyor, yazının bir kere bir meyhanede gördüğü yaşlı yazarını öfkelendirecek bir şey yapıp yapmadığını araştırıyor, bunlardan bir sonuca varamadığı için şairliğinin ve hayatının başarısızlığa uğradığı sonucuna varıyor, aylardır içinde taşıdığı bu düşünce yoğunlaşınca bütün gün yaptığı gibi Beyoğlu’na çıkmayı tasarlıyordu. 1938 Mart’ında, yirmi sekiz yaşındaydı. Şairliğe ve intihara ilişkin eski kararına bağlı kalıp kalmayacağını artık düşünmeye başlaması gerekiyordu. “İki yıl sonra otuz yaşındayım!” diye düşündü Muhittin ve alışkanlıkla her zaman içtiği o meyhaneye girdi: Tanıdık yüzlerle selâmlaşmamak, bayağı meyhane törenlerine kendini kaptırmamak için soğuk bir yüz takındı. Garson her zaman getirdiği rakıyla leblebileri önüne koydu. Başını önünden kaldırmadan çabuk çabuk içmeye başladı.

Yirmi sekiz yaşındaydı. Şairlikten beklediğini alamamıştı, ama gene şiirden ve Beyoğlu’ndan başka sığınacak bir şey bulamıyordu. Ama işte şimdi Beyoğlu da tiksinti uyandırmaya başlamıştı bile.

Arkasında, yandaki masalarda konuşulanları dinliyordu. Sesinden tanıdığı bir gazeteci, sözlerinden saygı duyulmaması gereken biri olduğu anlaşılan bir kadına, nasıl sert bir söz söylediğini anlatıyordu. Aynı masada oturan biri başka bir insandan sözederek: “O ne aç gözlü heriftir, o ne aç gözlü heriftir!” diyordu. Arkadaki masada biri, yakından tanıdığı bir siyasetçinin çocukluğunda ne kadar zavallı bir şey olduğunu anlatıyordu. Beyoğlu’na değil, alçakgönüllü Beşiktaş meyhanelerine gitmeliydi, ama kadınlar Beşiktaş’a yakın değildi. Üstelik oraya askeri öğrencilerle buluşmak için zaten gidiyordu.

Muhittin içkisini bitirdi, hesabı ödedi, masadan kalkarken, “Otuz yaşında kendimi öldüreceğim!” diye düşündü. Tam kapıdan çıkıyordu ki, mühendislik bürosuna sık sık uğrayan bir ihtiyar inşaatçıyla gözgöze geldi. Kendisine sıcak bir dostlukla bakan ihtiyara hiçbir şey düşünmeden, yalnızca böyle ihtiyarların karşısında böyle yapıldığı için sevgiyle gülümsedi. Sonra içinde uyanır gibi olan duygu yüzünden kendini cezalandırmak istediğini anladı ve Ömer’in bir zamanlar kendisine, “Sen kendini öldüremezsin!” dediğini hatırladı.

Gene caddedeydi. Acele acele içtiği rakı kanına karışıyordu. İnsan yüzleri akıyor, vitrinlerden, sinema afişlerinden, lokanta lambalarından fışkıran renkli, ölü ışıklar yüzlerde yansıyordu. “Otuz yaşında öldürecek miyim kendimi?” Bir sokaktan içeri girdi. Bu sokaktan her içeri girişinde içini yakan tiksinti ve korkunun canlandığını farkederek, kaldırımlarda, parke taşlarının üzerinde kırmızı ışıklar yansıtan su birikintilerinin çirkef olduğunu, Beyoğlu’nun çirkin olduğunu, kendisinin sefil, zavallı, korkak olduğunu, yıkılmak üzere olduğunu düşünerek yürüdü. Üç katlı eski evi gördü. Her zaman takındığı kayıtsız, heyecansız tavırla kendi evinin kapısından içeri giriyormuş gibi içeri girdi. Kapıyı açan ihtiyar kadına boş boş baktı, merdivenleri çıktı, küçük aydınlık bir sofada koltuklarda oturan kadınları gördü, kadınların kendisini gördüğünü ve bir tanesinin sevindiğini, kendisine iğreti, çapkın bir işaret yaptığını, ötekilerin güldüğünü gördü; düşünmek istemedi. Düşünmek istemeden, içkinin daha çabuk kanma karışmasını isteyerek birine para verdi, merdivenleri çıktı. Kırmızı bir lambayla aydınlatılmış, havasız,

penceresiz kirli bir odaya girdi. Biraz beklemesi gerektiğini söyleyen başka birisine gene kayıtsız, duygusuz bir bakışla bahşiş verip yatağın kenarındaki koltuğa oturdu. “Birazdan gelecek!” diye düşündü.

Başını arkasına yaslamış, kısa kollarını bir kenardan aşağı koyvermiş, kalp krizi geçiren bir ihtiyar gibi kendi içini dinleyerek koltukta oturuyor, sıcak ve pis kokulu odanın yüksek tavanından sarkan kırmızı ampule bakıyordu. Ampul kırmızı kirli bir şeydi. Yanmasına rağmen insanda soğuk olduğu izlenimini uyandırıyordu. Muhittin bir zamanlar “Kırmızı Ampul” diye bir şiire başlamış, ama tasarladığı şeyin açıkyüreklilik ve sonuna kadar gideceği bir içtenliği gerektirdiğini anlayınca yarıda bırakmıştı. İkiyüzlü olduğu; kendini saklamaktan hoşlandığı için değil, böyle bir içtenliğin sapıklık olarak algılanacağı bir ortamda yaşadığını; o şiirin bu ortamda bir rezalet çıkarma, ilgi çekme hevesinden başka türlü yorumlanamayacağını düşündüğü için yarıda bıraktığına karar vermişti. Ama şimdi, burada tek başına otururken, gene kendisine karşı acımasız olması gerektiğini seziyor, istemeye istemeye şiiri korkaklık ve ikiyüzlülükten bitiremediğini düşünüyordu. Kendine karşı acımasızdı şimdi: Kendini otuz yaşında öldüremeyeceğini, ikiyüzlü olduğunu, kötü bir şair, iyi bir sahtekâr olduğunu, biraz, gelecek olan kadından hastalık kapmaktan korktuğunu düşünüyordu. Ama hastalık düşüncesini yumuşatabilecek zekâsı da vardı. Ne zaman bu korkuya kapılsa hemen Baudelaire’i hatırlıyordu. Toplumun dışında kalmış, orta halli o sefil Fransız’ı Baudelaire yapan iki şey vardı: Yalnızlık ve frengi!.. “Baudelaire gibi yalnız, karamsar, zeki, aşka susamış bir şairim ben!” diye düşündü. “Baudelaire gibi tek dostum orospular; ondan tek eksiğim frengi. Onu da kapsam tam olur! Tam olur!” Kırmızı ampule bakarak, yaklaşan şeyin endişelerinden kendini sıyırmak için hızlı hızlı bunları söyledi. Sonra bir kadının bir şarkı mırıldanarak merdivenleri çıktığını duydu. Ayak seslerini dinledi, ama şarkı kendi kapısının önünde durmadan geçti. Sonra yandaki odanın kapısı gıcırdayarak açıldı. Orada kendisi gibi biri olmalıydı. Muhittin, “Tek dostum onlar!” diye düşündü. Gelecek olan kadının yüzünü çıkartmaya çalıştı, ama fazla bir şey hatırlayamadı. Aklına başka

kadın yüzleri geldi. Bugün yazıhaneye ortağının alışverişten dönen karısı gelmişti. Otuz yaşlarında, esmer, sıradan bir kadındı. Birden içinde bir küçümseme uyandı. “Ortağımın karısını düşünüyorum, çünkü o hayalimdeki prensese benzemiyor!” diye düşündü ve güldü. Hayalindeki prensese benzemeyen bütün kadınları küçümsüyordu. Muhittin’i evlendirmek için sinir bozucu bir çaba gösteren ortağı da, bir kere ona kadın düşmanı olduğunu şaka yollu söylemeye kalkışmış, Muhittin de hayalindeki prensese ne kadar saygı duyduğunu hatırlayarak ortağına bütün gücüyle karşı çıkmış, ters bir cevap vermiş, sonra kendine kızmıştı. “Tek dostum onlar!” Onlara bazan bütün kadınlardan çok saygı duyduğunu düşünüyordu. Böyle bir düşünceye kapıldığı zamanlarda bu kadınların şimdi içinde bulundukları duruma yoksulluktan, ya da çaresizlikten değil, başkalarının yaptığı şeyleri yapmak istemedikleri; toplumun kurallarına değer vermedikleri için kendi bilinçli seçmeleri sonucunda geldiklerine inanıyordu. Birisinin merdivenleri çıktığını farkederek heyecanlandı. Heyecanla birlikte endişeye de kapıldı. Sonra her zaman düşündüğü şeyleri de acele acele düşündü: “Buraya bir daha gelmeyeceğim!.. Daha çok çalışacağım! Buraya bir daha gelmemeli!”

Ayak sesleri kapının biraz ötesinde durdu. Muhittin’in yakından tanıdığı o kısık, boğuk kadın sesi kendini gizlemeye hiç çalışmadan birisine sordu:

“Benim küçük gözlüm burada mı?”

Bir erkek cevap verdi. Muhittin alışmıştı artık, aldırmıyordu. Daha önce de duymuştu bunu. Altı ay önce buraya ilk gelişinde... Değil aldırış etmek, galiba hoşlanıyordu: Kadının sesinde belli belirsiz bir şefkat, anaç bir yakınlık buluyordu. “Benim küçük gözlüm!”

Kapı açıldı. Kadının yüzüne kırmızı ışık vurdu. Yüz her zamanki sahte ifadeyi takınarak Muhittin’e “Ah, seni çapkın seni!” dedi. Muhittin de utangaç bir ifade takındı. Birazdan kadın konuşacak, birbirlerinin hatırını soracaklar, sonra kadın elbisesini çıkarırken, “Beklettim mi seni?” diyecekti. Muhittin birden ayağa kalktı, kadını omuzlarından tuttu:

“Ben kendimi öldürebilir miyim?” diye, sordu.

“Beni öldürecek misin?” dedi kadın şaşkınlıkla. Korkuyla silkinip Muhittin’in kollarından kurtuldu. “Ne biçim söz o?”

Bir deliye bakar gibi Muhittin’e bakıyordu, ama çok da fazla korkmamıştı galiba. Alışık olmalıydı böyle şeylere.

Muhittin, “Hayır seni değil, kendimi!” demedi. Boynunu büktü.

28
Vakit Geçirmek İçin

Dışarda tipi vardı. Rüzgâr camları titretiyor, baca uğulduyor, fırtınanın sesi radyonun sesini örtüyordu. Uğultu arttıkça Herr Rudolph, ya da Herr von Rudolph kaşlarını çatarak kulağını radyodaki ateşli sese, Hitler'in sesine yaklaştırıyordu. Hitler'in kelimeleri başkalarına aktarılamayacak kadar ağırlaşınca Alman mühendis utangaç bir tavır takınıyor, dizlerinin üzerinde duran ellerine bakıyor, Refik de endişelenilmesi gereken sözlerin radyodan fışkırdığını anlıyordu. Hitler Viyana'daydı. Herr Rudolph konuklarına radyodan duyduklarını çeviriyordu. Ömer camlara vuran tipiye bakıyor, arada bir esniyor, Refik dikkatle Herr Rudolph'un yüzünü inceliyordu. Herr Rudolph bir kere daha utangaç bir tavırla ellerine baktı ve Hitler'in sesi kesildi. Bir spikerin saygılı sesi duyuldu, sonra alış gücü Alman mühendisinin özel araçlarıyla güçlendirilmiş radyo parazit yapıp homurdandı ve bir vals başladı: Mavi Tuna.

"İşte tamam!" dedi Herr Rudolph. "Almanya Avusturya'yı yuttu.. Hitler Viyana'da heyecanla karşılandı..." Alman mühendis on senedir konuştuğu kusursuz Türkçesiyle haberleri de çevirmişti: İspanya'da Franco'cular zafere daha yaklaşmış, Fransa'da hükümet buhranı başlamış, Çekoslovakya'da gerginlik artmıştı.

Refik: "Peki, şimdi ne olacak?" diye sordu.

Ömer: "Bir şey olacağı yok!" diyerek ayağa kalktı. "Biz satranç oynayacağız. Öyle değil mi Herr?" Dolabın üzerinden takımları alıp sehpanın üzerine koydu.

"Görüyorsunuz ki arkadaşımız çok pratik bir insan," dedi Alman mühendis, "Avrupa'nın üzerine kapanan korku onu ilgilendirmiyor. Onu ilgilendiren şey yalnızca satranç..." Utangaç bir gülümseyişle ekledi: "Ama doğrusu şimdi ben de buna ilgisiz sayılamam."

Refik: "Oynayın siz, canım, istiyorsanız!" dedi. "Rica ederim, oynayın."

“Bir oyuncuk!” dedi Alman ve hemen kızardı. Sonra heyecanla kalkıp satranca oturdu. Bir saat önce içeri girdiklerinde Refik satranç değil sohbet istediğini şakayla söylemişti.

Ömer: “Yenik pehlivan güreşe doymaz!” dedi. İki gün önceki son oyunu hatırlıyordu.

İki-üç günde bir Ömer ile Refik akşamları Alman mühendisi ziyarete geliyordu. Mühendis de onları görünce çok seviniyordu. Yalnız biriydi. Almanya’dan, on yıl önce, Sivas-Samsun yolunda çalışmak için gelmiş, sonra Sivas-Erzurum hattında çalışmaya başlamış, Hitler’in Almanya’yı ele geçirmesini gördükten sonra da dönmemeye karar vermişti. Galiba başka şeyler de vardı: Bir kere soylu bir general olan babasından hoşlanmadığını, Alman dar kafalılığından nefret ettiğini söylemişti. Almanya’ya dönmemesini, bir de, Türkiye’de aldığı paranın çokluğuyla açıklıyordu.

Refik sandalyesini satranç sehpasının yanına çekip oturuyorken: “Ne diyorsunuz?” diye yeniden sordu.

“Artık ülkeme hiç dönemem!” dedi Alman, “Avrupa istediğini almasına izin verirse Hitler savaş açmaz, ama Almanya’nın başından da gitmez.”

“İyi işte!” dedi Ömer. “Burada kalırsınız. Zaten on yıldan sonra nasıl gideceksiniz bilmem! Yarı Türk sayılırsınız siz!”

Alman mühendis: “Hah, güldürmeyin beni!” dedi. “Güldürüyorsunuz, sonra kaybediyorum.”

Uzun bir sessizlik oldu. Yalnızca Mavi Tuna ve fırtına işitiliyordu. Refik de satranç tahtasına bakıyordu.

Karşılıklı on-on iki hamle yapmışlardı ki, Herr Rudolph’un bir hamlesinin hemen arkasından Ömer hiç beklemeden taşını oynadı ve Alman mühendisin hamlesini öngördüğü, bu hamleye göre önceden uzun uzun düşündüğü ortaya çıktı. Alman mühendis yarı Türkçe yarı Almanca birşeyler homurdandı, ahlayıp pufladı, elinden eksik etmediği piposunu mıncıkladı, uşak çayları getirirken de oyunu kaybettiğini anlayıp hüzünle, yenik ve ezik bir somurtmayla satranç tahtasına baktı.

Ömer kalkarak: “Konyak ikram edin bize Herr!” dedi. Ev sahibinin cevabını beklemeden şişeyi alıp getirdi. “Bir de şunu söyleyin: Yarı Türk sayılmak size niye o kadar gülünç geliyor?”

“Çünkü Türkler başka insanlar, ben başka!” dedi Alman mühendis. Yenilginin izini taşıyan yüzü hırçınlaştı.

Refik: “Türkiye’den nereye gideceksiniz?” diye sordu.

“Amerika’ya!”

Ömer neşeyle: “Peki niye burada kalmıyorsunuz?” dedi.

“Çünkü bu memleket bana göre değil!”

“Niye? On yıldır buradasınız. Alıştınız artık...”

“Belki gövdem alıştı,” dedi Herr Rudolph. “Ama ruhum değil.” Duygulu bir hareketle elini yüreğinin üstüne koydu.

Ömer: “Niye alışmasın?” dedi. “Sizin gibi Almanya’dan kaçan birçok insan var İstanbul’da. Onlar gibi niye olmayasınız?”

“Ben ruhumdan sözediyorum.”

“Ruhmuş! Buradaki hayat şartlarını beğenmiyorsunuz. Artık huzur istiyorsunuz. Çocukluğunuzda babanızla geldiğiniz Türkiye’yi bir daha görmeye geldiniz, biraz oturdunuz, para kazandınız, şimdi rahata kaçıyorsunuz!”

“Hayır, hayır!” dedi Alman. Yüzü daha da kızardı. “Biraz dediğiniz on yıl. Kızdırdınız beni, söyleyeceğim: Ben şu doğudan hoşlanmıyorum. Ben buradaki bu havadan, benim ruhumla hiç uyuşmayan bu yabancı ruhlardan hoşlanmıyorum! Şunu kaç kere okudum size, çevirdim yazdım, siz de okudunuz...” Refik’e önceden okuttuğu Hölderlin’i gene heyecanla ezbere okudu. Sonra cümleleri teker teker hatırlayarak Türkçeye çevirdi: “Tıpkı muhteşem bir Despot gibi doğu, gücü ve göz kamaştıran ışığıyla insanları yere çalar, insan orada daha yürümeyi öğrenmeden diz çökmek, konuşmayı öğrenmeden dua etmek zorunda kalır! Bunu kaç kere okudum size, bana hak verdiniz, şimdi ne oluyor?”

“Konuşuyoruz Herr! Vakit geçirmek için konuşuyoruz. Sinirlenecek ne var, konuşuyoruz. Ama siz de bizi

küçümsüyorsunuz... Yalan mı? Şu deli şairin sözlerini tekrarlayıp tekrarlayıp bizi küçümsüyorsunuz. Bu böyle...”

“Kimseyi küçümsemiyorum... Doğu’nun ruhuyla uyuşamadığımı söylüyorum. Bunu hep söylüyorum...”

“Peki ama benimle hep iyi anlaştığınızı söylerdiniz?”

“Tabii. Çünkü siz de onlardan değilsiniz! Rastignac’a benzeyip benzemediğinizi siz sormadınız mı bana? Siz de bu memleketin ruhuyla uyuşamıyorsunuz...” Herr Rudolph heyecanla Refik’i işaret etti: “Siz de uyuşamıyorsunuz tabii, siz de! Hiçbirimiz şu içinde yaşadığımız toprağa göre değiliz. Şeytan girmiş bir kere içinize, ruhunuza aklın ışığı düşmüş, artık yabancısınız, ne yaparsanız yapın yabancısınız. Yaşadığınız dünya ile ruhunuz arasında uyuşmazlık var, bunu biliyorum, çok iyi görüyorum. Ya dünyayı değiştireceksiniz, ya da dışarda kalacaksınız!” Refik’e dönerek sordu: “Ha, ne vaziyette sizin çalışmalarınız?.. Bitirip İstanbul’a dönmeye karar verdiniz mi?”

Refik: “Hiçbir şeye karar vermedim!” dedi.

“İşte, işte görün,” diye inledi Alman: “Aklın ışığı Doğu’nun ruhuyla uyuşmuyor... Çevrenizdekiler gibi olamıyorsunuz. Bana Rousseau’dan sözediyorsunuz... Ama içinde yaşadığınız dünya bambaşka...”

“Peki ne yapalım?”

“Dur bakalım!” dedi Ömer: “Benim hesabıma konuşma... Ben ne yapılacağını gayet iyi biliyorum... İnsan hedefini seçer, tasarılar yapar ve inançla yürür. İşte o kadar... Herkes kendi hesabına konuşsun!”

“Peki, peki!” dedi Refik. Sonra gene: “Hiçbir şeye karar vermedim!” diye mırıldandı. Dört haftadır getirdiği iktisat kitaplarını okuyor, Türk ekonomisi, devletçilik, inkılâplar üzerine düşünüyor, birşeyler yazıyor, düşünüp yazdıklarını Herr Rudolph ile tartışıyor, bütün bunlardan bir sonuca varmak istiyordu, ama daha düşüncelerini toparlayamamış, bunu da kolay kolay yapamayacağını anlamıştı.

“Akılcılıktan vazgeçmeyin!” dedi Herr Rudolph. “Akılcılıktan vazgeçerseniz yıkılır gidersiniz!” O da Ömer gibi hızlı hızlı konyaklı çay içiyordu.

Refik düşündü: “Nedir bu akılcılık dediği?.. Sağlıklı, dengeli olmak, düşüncelerime coşkularımı ve tutkularımı karıştırmamak. Böyle şeyler olmalı... Ne için söylüyor bunu? Nişantaşı’ndaki evde eski huzuru bulmama yardımcı olur mu bu “akılcılık” denen şey? Vicdanın ağırlığından, rahatsızlıklardan kurtulabilir, eski günlük hayatı şimdiki bilincimle sürdürebilir miyim?.. Hayır! Birden Nişantaşı’ndaki ev hayatını hatırladı. Perihan’ı ve çocuğu düşündü... Merdivenlerdeki saat tıkırtısını, o kendine özgü huzur kokusunu duyar gibi oldu.

“Ama siz Hölderlin’e hak verirdiniz!” Herr Rudolph hâlâ aynı yerdeydi. Ömer’in şimdiye kadar karşı çıkmadığı Hölderlin’in sözlerine şimdi karşı çıkar gibi yapmasına alınmıştı. Çay getirmek için odadan çıkarken: “Beni arkadan vurdunuz!” dedi. Elinde tepsiyle içeri girince ekledi: “Üstelik rahat hayat istediğimi söylediniz. Neyim eksik ki burada. Jeneratörüm var, mutfakta hâlâ beni bekleyen uşağım var... Rahat hayat ha?.. Siz de bir Rastignac!..”

Dışardan kurt ulumaları duyuldu.

“Bu akşam burada yatarsınız artık!” dedi Herr Rudolph. Pencereye yürüdü, cama yüzünü yapıştırdı, ellerini gözlerinin kenarlarına yasladı, karanlığa baktı.

Ömer: “Biz, biz Türkleri küçümseyenlerin evinde kalmayız!” diye bağırdı.

Ömer ne kadar ciddiydi, ne kadar şaka yapıyordu. Refik anlayamadı, ama Herr Rudolph’un çok alındığını anladı. Alman pencerenin kenarından çekilmiş, öfkeli ve kıpkırmızı bir yüzle Ömer’e bakıyordu. Yüzü iyi beslenmiş bir Alman olduğu için değil, canı yandığı, sinirlendiği için kırmızıydı.

“Siz ki bir Rastignac olduğunuzu söylemekten hoşlanıyorsunuz... Hayır öyle de olamazsınız.” Hırçın hareketlerle koltuğuna oturdu. Piposunu mıncıkladı, yaktı, bir süre ellerine

bakarak sustu. Sonra gene başladı: “işte söylüyorum, öyle olamazsınız. Benim memleketim ve ruhum yolun sonunda, sizinki de başında... Sizin ruhunuz, şu demin sözünü ettiğim ışık yeni düştüğü için genç... Ama olgunlaşmaya da fırsat bulamayacak... Çünkü, sizi Rastignac yapan bu tohum bu toprakta, Doğu’nun bu sert, acımasız toprağında nasıl yeşerir bilmem... Hayır Rastignac ile karşılaştırılamayacak bir şey bu... Hiç olmazsa Refik Bey gibi ahlaki endişeleriniz olsaydı biraz... Eee, niye öyle bakıyorsunuz?”

“Hâlâ bizi küçümsüyorsunuz!” dedi Ömer sert sert. “Dinlemeyeceğim sizi... Bir ‘von’ olduğunuzu ağzımdan kaçırdım diye aklınıza gelen her şeyi söylüyorsunuz...”

“Aklıma gelen her şey değil bunlar...” dedi Alman. “Sizin için endişeleniyorum... Ben kırkımı geçtim... Bundan sonra da ne yapacağımı biliyorum. Amerika’da bir şehir, biraz mühendislik, kitaplar ve müzik... Ama siz... Sizin bu hırslarınıza bu toprak uygun değil... Çünkü düşünüyorum ki bu toprak eski ve verimsiz otlarından, dikenlerinden temizlenmedi. Balzac’ın Rastignac’ının arkasında kanlı Fransız Devrimi vardı. Burada? Burada en büyük efendi hâlâ Kerim Naci Bey... Burada bütün demiryolu inşaatının en büyük patronu bir toprak ağası... Hem toprak ağası, hem demiryolu müteahhidi, hem de milletvekili... Size bir şey kalmamış dostum... Hah, ha... Yaşlı otlar, dikenler her yeri tutmuşken siz neyi fethedeceksiniz Herr Fatih?”

“Ben yapacağımı biliyorum!” dedi Ömer. “Ben biliyorum, siz karışmayın, susun!”

Herr Rudolph sustu, ama yüzünde coşku ve hırçınlık duruyordu. Fincanına hiç çay koymadan, doğrudan konyak doldurup hızlı hızlı içmeye koyuldu. Bir durgunluk başladı.

“Fırtına hâlâ dinmedi!” dedi Ömer. Sanki hiçbir şey konuşulmamış gibi rahat hareketlerle esnedi. Ayağa kalktı: “Bari biraz müzik dinleyelim!” dedi. Alman’a döndü: “Geç oldu mu? İsterseniz biz kalkalım.”

“Oturun rica ederim!” dedi Herr Rudolph. Coşku orada, yüzünde hâlâ dinmemiş duruyordu. “İyi ararsanız Berlin’i

bulabilirsiniz... Bugünlerde vals çalarlar artık.”

Ömer radyoyu karıştırmaya başladı. Biraz sonra aradığını buldu. Tatlı ve uykulu bir ağır vals odayı doldurdu.

Herr Rudolph acele acele: “Sizi küçümsediğimi hiç düşünmüyorsunuz değil mi?” diye sordu.

“Düşünmüyorum, ama siz de beni yaraladınız!” dedi Ömer. Bir süre sustu, sonra ekledi: “Ama burada da, itiraf edin, küçümsediğiniz bir şey var.”

“Evet, var!” dedi Alman mühendis. “Var: Kerim Naci Bey. Nefret ediyorum ondan. İşçiler, ustalar, taşeronlar, herkes hayran ona... Herkes onun hakkında hikâye anlatıyor... General babam gibi... Herkes ona âşık: Ata binişini, servetini, yürüyüşünü, yakışıklılığını övüyorlar... Hem kölelik ediyorlar, hem de seviyorlar... O ne yapıyor? Hiç! Eskişehir’de gezmekle bitmeyecek toprağı vardır! İyi insanmış, milletvekiliymiş, iyi nişancıymış... İyi nişancı, kölesinin başını okşayan iyi efendi! Hakkında efsaneler uyduruyorlar. Batsın efsaneler! Artık akıl çağında yaşıyoruz. İnsanlar niye bu karanlık güçlere hâlâ hayran?..”

“Ben hayran değilim!” dedi Ömer. “Ben de o kendini beğenmiş, babacan tavırlı heriften nefret ediyorum!”

“İşte benim ruhumun yabancı olduğu şey bu!” dedi Alman mühendis. “Aklım bir türlü alışamıyor... On iki saat onun için çalışıyorlar, sonra ona hayran oluyorlar... Ata binişini, alçakgönüllülüğünü anlatıyorlar... Ona inanıyorlar... Neredeyse onun için severek, inanarak çalışıyorlar... Bunu anlamıyorum... İşte Amerika’da bu yok!.. Orada da insanlar çalışır, ama inanarak, hayran olarak değil! Orada insan başka türlü yaşayamayacağını düşünerek çalışır... Belki burada çalışanlar inandıkları için daha mutlular, ama onların efsane ve yalanlarına işte benim aklım alışamıyor... Anlatabiliyor muyum? Ben her yere aklın egemen olmasını istiyorum. Yoksa sizi küçümsemiyorum!.. Nasıl küçümserim? Ben o Kerim Naci Bey’i küçümsüyorum...”

“İyi yapıyorsunuz!” dedi Ömer.

“Gülün bakalım, gülün! Siz kendinize bu kadar güveniyorsunuz, ama...”

“Biliyorum, biliyorum, demin ağzınızdan kaçtı, ruhum genç diye beni kıskanıyorsunuz... Bir fatihin hırsını taşıdığım, ya da bunu inançla söyleyebildiğim için... Çünkü siz artık böyle olamazsınız... Ama içiniz gidiyor!”

Refik kızışan tartışmayı yatıştırmak için: “Yok canım artık!” dedi.

“Merak etmeyin, kızmıyorum!” dedi Alman. “Bana gene bir Von,’ olduğumu söylese bile kızmam. Çünkü onu tanıyorum...”

“Bir ‘von’ olduğunuzu da söylerim tabii!” dedi Ömer. Ama hırçın gözükmüyordu. Birden döndü: “Şimdi bir satranca ne dersiniz, onu söyleyin?” Almanın Refik’e baktığını görerek: “Canım o bir şey demez. O kendi düşünceleriyle meşgul, içki içiyor... Biz oynarız. O içer, derin düşüncelere dalar, sevgili eviyle, sevgili memleketi arasında bocalar. Biz de arada işimizi görürüz!..” Refik’e döndü: “Alınmadın ya?”

“Alınmadım canım! Oynayın siz!”

“Oynarız, sonra burada uyuruz, değil mi?”

“Tamam, evet!” diye bağırdı Herr Rudolph. Sonra yakışıksız bir şey yapmış gibi birden endişelenerek durdu. “Dünya kaynıyor, biz satranç oynuyoruz!” dedi. “Evet! Eh, ne yapalım. Olan Avusturya’ya oldu... Ama biz ne yapabilirdik ki?”

29
Hatıra Defteri II

14 Mart, Pazartesi 1938

Dün akşam gene Herr Rudolph'a gittik. Geç saatlere kadar oturduk, içki içtik. Fırtına da vardı; gece orada kaldık. Ömer ile Rudolph satranç oynadılar, her zamanki gibi birbirlerini iğnelediler... Sonra konuştular, konuştuk. Rudolph gene ezberden Hölderlin okudu. Doğu'nun ruhuna, Ömer'in yaptıklarına ilişkin düşüncelerini açıkladı. Benim hakkımda da fikir yürüttü. Bana akılcılıktan ayrılmamamı öğütledi. Bu akılcılık dediği nedir? Düşüncelerimi duygularım ve coşkularımdan ayırmak mı? Galiba biraz da Rousseau'ya duyduğum hayranlığı iğneliyor... Ama onun aydınlık dediği şeyi çok iyi anlıyor, yaşadığım toprakla uyuşmamamı açıklayışını doğru buluyorum. Bu Alman'la konuşmak zevkli! Fırtına dünden beri sürüyor... Aynı şeyleri düşünüyorum: Eve ne zaman, nasıl döneceğim?

19 Mart

Fırtına dün dindi. Okuyorum. Evden ayrılalı bir aydan çok oldu, ama hâlâ dönmedim. Bir mektup yazmam, ya da kararımı verip dönmem gerekir. Düşünüyorum: Neden buradayım? Bir aylık bir yer değiştirmenin, evden uzaklaşmanın iyi geleceğini düşünmüştüm. İstanbul'da eski hayatımı sürdüremiyordum. Bunlar böyle, biliyorum, ama ne bekliyordum? Bilmiyorum. Yola çıkarken, şimdi anlıyorum, bir ay içinde her şeyin çözüleceğine, eski huzuruma kavuşacağıma inanıyordum. Şimdi böyle bir şeyin kolay olamayacağını anlıyorum. Gene huzursuz, rahatsız, sıkıntılı olacağım. Buraya gelmemin o zaman iki yararı var: 1- Evden uzaklaşıp her şeye uzaktan biraz bakabilme. Başka bir dünya da olduğunu görme. 2- Şu okuduğum kitaplara kendimi verecek enerji ve rahatlığı bulma.

22 *Mart Salı*

Eve bir ay sonra döneceğimi bildiren bir mektup yazdım. Burada bazı tasarılar üzerinde çalıştığımı, bütün günümü okumak ve düşünmekle geçirdiğimi, eve hemen dönersem başladığım şeyi bitirememekten korktuğumu anlattım. Perihan'a da bir mektup yazacağım. Bir aydır ona yazmamamın saçma olduğunu düşündüm. Ettiğimiz kavgada kabahat benimdi. Zaten kavga bir bahaneydi. Dün Ömer ile bunları konuştuk ve düşüncelerimin doğru olduğunu, hemen Perihan'a yazmam gerektiğini söyledi. Ömer ile başka şeyler de konuştuk. Bana niyetimin ne olduğunu sordu. Anlattım: Şu okuduklarımdan işe yarar bir şey çıkana kadar çalışacağım. Köy kalkınması için ne yapmalı?

26 Mart

Perihan'a da mektup yazdım, rahatladım. Ona bütün kavgalarda suçun bende olduğunu, son bir yıl içinde hırçın, kavgacı, sinirli bir insan olduğumu, ondan çok kendimi düşündüğümü anladığımı yazdım. Bana burada çalışabilmek için biraz vakit bırakmasını, beni anlayışla karşılamasını da rica ettim. Şimdi bunları kaç zamandır duymadığım bir iç huzuruyla yazıyorum. Gönlüm rahat. Düşüncelerim açık, ya da öyle sanıyorum. Geleceğimi kestirebiliyorum. Daha doğrusu, geleceğimin kendi ellerinde olduğunu anlıyorum. Başıma iyi ya da kötü şeyler gelmesi, mutlu ya da mutsuz olmam, huzur ya da sıkıntı, bütün bunlar görüyorum ki, bana bağlı, yapacaklarıma bağlı. Hayatımı belirleyecek benden başka bir güç yok. Çok zeki bir insan olmadığımı da biliyorum artık.

2 *Nisan Cumartesi*

İlk geldiğim gündeki gibi güneşli bir gün. Ömer'in de fazla yapacak bir şeyi yoktu. Hacı bizi biraz gezdirdi. Erzincan yönüne doğru dört beş kilometre, Alp istasyonuna kadar yürüdük. İstasyondan biraz ötede Hacı'nın eskiden kâhyalığını yaptığı bir çiftlik var. Hacı'nın karısı, güzel kızı ve büyük oğlu burada kalıyorlar. Eskiden çiftlik ve topraklar Abdülhamit'in Kemah'a sürgün edip kaymakamlık verdiği birininmiş. O ölünce mirasçılar bölüşmüş. Bir

kısmı satılmış. Bir kısmına da Hacı kâhyalık edermiş, ama sonra ayrılmış. Çok ince, zevkli ahşap işlemeleri olan eski köşk çürüyor. En alt katta Hacı ile ailesi oturuyor. Dönüşte de bir hayvana rastladık. Kalın, kocaman bir kuyruğu vardı. Tilkiymiş. Hacı tüfeğiyle nişan alana kadar kaçtı. Bu Hacı da tuhaf bir adam, daha anlayamadım. Yakında köprülerde, açık havada çalışmaya başlanacak galiba. İlk hazırlıklar başlamış. Ömer ile az önce konuştuk. İhaleyi vaktinde yetiştirememekten korktuğunu söyledi, ama çok vakit var. Üzerimde tatlı bir yorgunluk var, esneyip duruyorum, yatacağım...

8 Nisan Cuma

Rudolph'a gittik. Gevezelik ettik. Ben de satranç oynadım. Rudolph'a yenildim, çok sevindi. Sonra gene aynı şeyler konuşuldu. Rudolph benim ve Ömer'in geleceğini çok merak ettiğini söylüyor. Ben aptal mıyım?

12 Nisan

Okuduklarımdan, aldığım notlardan birşeyler çıkarır gibi oluyorum. Türkiye'de köy meselesinin çözümü için ne yapmalı. Köyleri ortaçağın karanlığından kurtarmak, şehirlerle ve inkılâplarla ilişkiye sokmak için düşünüyorum ki, şimdiye kadar yapılanlardan başka şeyler yapmak gerekiyor... Devletçilik çerçevesi içinde ele alınacak şeyler var! Ama inkılâp ve Teşkilât her şeyi çözmeye yeterli değil. Devlet ve Fert'in liberalizmi de... Kendine özgü, değişik, karışık şeyler düşünüyor, yazıyor, sonra bunları geliştiriyorum. Birşeyler bulduğumu sanınca çok seviniyorum, masadan heyecanla ayağa kalkıp odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başlıyorum, sonra aklıma başka şeyler geliyor, aklım daha da karışıyor. Derken, gözümün önünde görüntüler canlanıyor. Mesela demin olduğu gibi, Perihan'la evlenişimiz, ya da bir gün bir yerde gördüğüm olmadık bir insan. Köy meselesi ile ilgili düşüncelerimi sonuna kadar götürmek ve sonra bir gün bunu yazıp birisine vermek istiyorum... İsmet Paşa niye olmasın? Heybeliada'da onu görebilirim. Ya da başka biri... Süleyman Ayçelik? Böyle düşünmeme rağmen kendimi hayalperest

bulmuyorum. Belki sabah uyanınca biraz canım sıkılıyor, ama o kadar.

16 Nisan

Perihan'dan mektup geldi. İki sayfalık kısacık bir şey. Bütün gün kimbilir kaç kere okudum. "Sen istediğin zaman dönebilirsin, bu senin bileceğin iş, ama ben en kısa zamanda dönmeni ve beni burada çocukla birlikte yalnız bırakmamanı istiyorum!" diyor. Evden ayrılmayı, annesinin yanına gitmeyi hiç düşünmemiş, kavgada haklı olduğunu biliyormuş. Benim haksız olduğumu anlamam da iyi bir şeymiş... Kısa mektupta biraz da çocuktan sözediyor. Kimseyi suçlamamış. İkimizin de gururunu korumak için çok ölçülü cümleler kullanmış, içimden hemen İstanbul'a dönmek geldi, ama bu her şeyi yüzüstü bırakmak olur. Peki, ne zaman döneceğim? Geleli iki ay oluyor, fazla da ilerlemiş değilim... Sabah yedide kalkıyorum. Sekize kadar kahvaltı edip, hava nasıl olursa olsun, kısa bir yürüyüşe çıkıyorum. Saat bire kadar çalışıyorum. Sonra yemek ve kısa bir şekerleme. Öğleden sonra saat altıya ya da güneşin batmasından az sonraya kadar çalışıyorum. Sonra akşam yemeği. Ya Rudolph'a ziyaret, ya da bugün yaptığım gibi kitap okumak... Voltaire, Rousseau... Perihan istediğim kitapları alıp yollayacağını yazmış. Aslında utanıyorum, çok utanıyorum, ama ne yapayım?

26 *Nisan*

Bahar! Köprülerde açık havada çalışmaya başlandı. Barakanın öteki odaları da yeni gelen mühendislerle doldu. Artık odayı eski rahatlıkla kullanamıyoruz. Üç kişi geldi, tanıştık. Bu insanlar işleriyle ilgim olmadığını öğrenince şaşıyorlar. Ne yaptığımı öğrenmek istiyorlar. Açıklamak sıkıcı... Rahatsız oluyorum. Şu Enver ile Salih de galiba alaycı açıklamalarda bulunuyorlar.

27 Nisan

Şu meşhur Kerim Naci Bey'i de tanıdım. Atı ile geziyordu. Söylendiği kadar var. Nerdeyse atına binmiş Napolyon. Herkes ağzı açık, hayran, el pençe divan durup bakıyor. O da ordusunu teftiş eden kumandan gibi başını sallıyor. Ömer'in kendi başına buyrukluğuna ve girişimciliğine takıldı, ama bunu subayına iltifat eden bir paşa gibi yaptı. Benim ne olduğumu anlamadı. Devlet denetmenleri de atlarıyla arkadan geliyor... Bir ata bindim, düşerim sandım, düşmedim. At yürüyor, her şeyi kendi yapıyor, sen üstünde duruyor, gidiyorsun.

Tasarılarım hızla ilerliyor. Bunun sevinci içindeyim.

30
İki Müziksever

Cezmi caddenin ortasındaki ağaca, orada dikkat edilmesi gereken bir şey varmış gibi bakarak: "Yaz tatilinde ne yapacaksınız?" dedi. Taksim'den Harbiye'ye doğru yürüyorlardı. Geniş caddenin ortasındaki ağaçlar açmıştı. Mayısın başıydı. Mösyö Balatzs'ın müzik dersinden çıktıktan sonra birlikte Tünel'den Harbiye'ye doğru yürüyorlardı. Cezmi Nişantaşı'na kadar gelmek istiyordu, ama Ayşe izin vermiyor, aralarında, uygarlığa, kadın erkek ilişkilerine ilişkin tartışmalar da bu yüzden çıkıyormuş gibi oluyordu. Bu sene Nigân Hanım Ayşe'yi müzik dersinden almaya Beyoğlu'na gelmiyordu. Ayşe bu kararı aldırtana kadar evin içinde uzun ve sessiz bir savaş olmuş, sonunda Nigân Hanım kızının hiçbir zaman istediği kız olamayacağını, kendisinin de bu çileli hayattan usandığını gösteren bir dudak büküşü ve bıkkınlık hareketiyle konuyu kapatmıştı.

Cezmi yeniden, bu sefer elindeki keman kutusunu sallayarak: "Yaz tatilinde ne yapacaksınız?" diye sordu.

Yaz tatilinde, geçen sene Cevdet Bey'in ölümü yüzünden gidemedikleri Heybeliada'ya gideceklerdi, ama annesiyle ağbisi bu sene liseyi bitiren Ayşe'nin Fransızcasını sağlamlaştırmak için İsviçre'deki teyzesinin yanına gitmesini istiyorlardı. İsviçre'ye giderse buradaki müzik dersleri, Tünel'den Harbiye'ye yürüyüş, bu çocuk yakında olmayacaktı. Ayşe, "İsviçre'ye gitmek istemiyorum!" diye düşündü. Sonra çocuğun gene keman kutusunu sinirli sinirli salladığını farkederek: "Bilmiyorum. Sen ne yapmayı düşünüyorsun?" dedi ve utandı. Çünkü Cezmi bir kere aralarındaki derin ayrılıkları vurgulamak için, kendisinin ve kendi çevresindeki insanların böyle soruları yalnızca yalın, "Ne yapacaksın?" biçimiyle sorduklarını, çok şey seçmek ve yapmak için zamanı olan Ayşe ve onun çevresindeki insanlarıma hep bu "yapmayı düşünüyorsun?" biçimini kullandıklarını söylemişti.

“Trabzon’a, annemin babamın yanına gideceğim herhalde!” dedi Cezmi. Kışları İstanbul’da hukuk okuyordu.

“Ne güzel!” dedi Ayşe. Heyecanlı gözükmeye çalıştı: “Orada sevdiğin romanları okur, denize girersin.”

“Hah! Orada kimse denize girmez. Denize yalnız burada, adalarda ve Suadiye’de girilir. Bir de Avrupa’da tabii.” Cezmi, sinirlendiği zamanlarda, uygarlık taraftarı olması gerektiğini unutuyor, yoksul bir ailenin çocuğu olduğunu hatırlıyordu. Babası Trabzon’da müzik öğretmeniydi.

Ayşe gene utandı: “Bir dakika içinde iki kere,” diye düşündü. Sonra bir şey hatırlayarak sevindi: “İyi işte!” dedi. “Sen de onlara şu uygarlık ilkelerini öğretirsin. Denize girmenin ayıp olmadığını öğretirsin!”

“Öğreteceğim!” dedi Cezmi sert sert.

Sustular. Ağır ağır Harbiye’ye doğru yürüyorlardı. Eğik gelen mayıs güneşi yalnızca yolun ortasındaki ağaçların tepesine vuruyor, bir de, uzaktaki bazı apartmanların sırtını aydınlatıyordu. Yol, ağaçlar, duvarlar gölgedeydi. Arada bir Şişli tarafından esen hafif bir bahar rüzgârı gölgeye ıhlamur ve hanımeli kokusu taşıyordu.

Birden Cezmi endişeyle sordu: “Bana kızmadın ya?”

Ayşe, “Evet, o öfkelenmez!” diye düşündü. Gözünün ucuyla yanındaki ince, zayıf ve güzel gövdeye baktı, heyecanlandı. Cadde ıhlamur kokuyordu. İçinden sevgi geldiğini anladı, ama kendini tuttu.

“Bugünkü ders hoştu, değil mi?” dedi aceleyle. “Mösyö Balatzs da iyi çaldı!”

Her zamanki gibi bu derste de Macar hoca önce teker teker öğrencileriyle uğraşmış, sonra bir süre plak dinlenmiş, sonra da öğrencilerin isteği üzerine kemanıyla küçük birşeyler çalmıştı.

Cezmi burnunun ucuna doğru kayan gözlüğünü iterek: “Her zamanki gibi bir dersti işte!” dedi.

“Balatzs’ın kemanını beğenmiyor musun?”

“Çok fazla değil!”

“Ben çok beğeniyorum... Piyanoya kemanla eşlik ettiği zaman hele bayılıyorum! Aslında büyük bir müzisyen olabilirdi!”

“Ben de o kadar eşlik edebilirim size!” dedi Cezmi. Çok sinirli ve duygulu okluğu zamanlarda Ayşe ile konuşurken, “sen”den “siz”e geçiyordu. “Kreutzer sonatı birlikte çalabilirdik. Aynı adlı hikâyeyi okudunuz mu?”

Ayşe belli belirsiz bir korkuya ve öfkeye kapıldığını anlayarak: “Okumadım!” dedi.

Böyle durumlarda Cezmi hiç roman okumadığını Ayşe’ye hatırlatırdı, ama bir şey söylemedi. Bir süre konuşmadan yürüdüler.

“Peki, Hatay davamız hakkında ne düşünüyorsunuz?” dedi Cezmi.

“Hiç!”

“Bir düşüncen olmalı ama!”

Ayşe bir şey söylemedi. Yanlarından bir otobüs tozu dumana kalarak geçti. Ayşe otobüsün penceresinden onlara dikkatle bakan başörtülü bir kadın gördü. Kadının ne gördüğünü, ne düşündüğünü merak etti. “Çirkin genç kızla elinde tuhaf bir kutu taşıyan yakışıklı bir çocuk!” diye düşündü, tatsız düşünce canını sıktı.

“Yazın ne yapacağını söylemedin hâlâ!”

Ayşe birden: “Ağbim ve annem İsviçre’ye gitmemi istiyorlar!” dedi.

“Sen istiyor musun?”

“Bilmiyorum!”

Cezmi her zamanki alışkanlığıyla sormaya başladı: Ağbisi ne düşünüyor, annesinin niyeti ne, onu niye yollamak istiyorlar, evin içinde bu konuda ne konuşuluyor, evin içinde başka ne konuşuluyor, Refik ağbiden haber var mı? Ayşe kısa ve isteksiz cevaplar veriyordu. Bu çocukta hoş karşılayamadığı tek kötü huy, Işıkçı ailesinin içinde neler olup bittiğini öğrenmek için gösterdiği meraktı. Her şeyi ayrıntılarıyla, biraz nefret, biraz da aşırı merakın gölgelendirdiği hırslı bir suratla dinliyor, birkaç kere sanki özlediği

uzak bir cennet düşlüyormuş gibi iç çekiyor, sonra kendi eleştiri ve düşüncelerini sıralamaya başlıyordu. Bu düşünce ve eleştirileri her zaman iki açıdan yapıyordu: Ya ailenin içinde olup bitenlerin uygar ülkelerdeki ailelere ve uygar insanların davranışlarına benzemeyen yanlarını gözönüne çıkartıyor, ya da aile hayatının ve zenginliğin Türkiye'deki çoğunluğun hayatıyla hiç ilgisi olmadığını anlatıyordu. Sonra gene her zamanki gibi Ayşe, rahmetli babasının; ağbilerinin, hatta annesinin bile, aslında, iyi insanlar olduğunu anlatmaya başlıyordu.

Harbiye Kışlası'na yaklaşıyorlardı. Cezmi, Ayşe'nin sözlerine karşı çıkmanın alışkanlığıyla: "Ben onların kötü insan olduklarını söylemiyorum!" dedi. "Ben yalnızca onların niye öyle olduklarını merak ediyorum. Ben onların uygarlığın ilkelerini daha akılcı ve daha mantıklı bir hayatı niye benimseyemediklerini anlayamıyorum. Trabzon'da bir Hacı İlyas Efendi var. Tüccarlık, yapıyor, zengin, dinine düşkün, tefecilik de yapıyor! Ha, evet, yani yüksek faizle borç veriyor... Bu adamın inkılâplara karşı olmasını biraz anlıyorum... Ama ya sizin aile? Tabii, ben onlar inkılâplara karşılar demiyorum, yapılan şeyleri sevinçle karşıladıklarını biliyorum, nasıl düşündüklerini biliyorum. Ama görüyorum ki, gene de bütün bu yapılanları biraz da şüpheyle karşılıyorlarmış gibiler... Ya da yeterince heyecanlı değiller! Oysa düşünüyorum ki, şehirlerde oturan zenginler, yani Avrupa'yı bilen zenginler, anlatabiliyor muyum, yani iyi zenginler inkılâpları benimsemeli. Ama onlar heyecanlı gözükmüyor. Cahil halk zaten bir şey bilmiyor. O zaman Ayşe, peki kim, kim inkılâpları ileri gösterecek? Hep biz memurlar mı, hep Trabzon'da herkesin heyecanıyla alay ettiği benim zavallı babam mı? Öğrenci yurdunda, müzikten hoşlandığı, elinde bu gülünç kutuyla dolaştığı için alay edilen ben mi? Üstelik artık memurlar da bu kaba saba zenginlere özeniyor, onlar gibi olmak istiyorlar. Peki, sen ne düşünüyorsun?" Heyecandan kızaran terli yüzünü Ayşe'ye çevirdi... "Sen de Trabzonlulara denize girmeyi öğretmemi söyleyerek benimle alay ediyorsun. Oralarda denize girilmediğini söylediğim zaman zenginlerden hoşlanmadığımı sanıyorsun. Ben zenginlerden hoşlanmıyor değilim! Ben zenginlerin kaba, kültürsüz, cahil

olmalarına, memleketi, inkılâpları, böyle şeyleri düşünmemelerine karşıyım!”

Ayşe: “Demek ailemin kaba, kültürsüz ve cahil olduğunu düşünüyorsun!” dedi, ama dediğine inanmıyordu.

“Hayır, yanlış anlama!.. Senin ailenden sözetmiyorum... Ben... Ben, sizinkiler niye öyle davranıyorlar diyorum. Hem seni Avrupa’ya yollamak istiyorlar, hem de mesela siz... sen evet Nişantaşı’na kadar birlikte gelmemi istemiyorsun benim...” Önüne düşen başını birden yukarı kaldırdı. Çevresine birşeyler bekleyerek baktı.

Harbiye Kışlası’nın önüne gelmişlerdi. Yol burada ikiye ayrılıyordu. Ayşe endişeyle bir kere daha çocuğa baktı, yüzündeki telâş ve hüznü gördü, Nişantaşı’na gelmesine karşı çıkamayacağını anladı. Birlikte, sanki her zamanki ayrılış yeri burası değilmiş gibi, yürümeye başladılar. Kışlanın ahırından ve yolun ortasındaki teneke helalardan çevreye yayılan sidik ve gübre kokusu ıhlamur kokusuna karışıyordu.

Birden: “Çok teşekkür ederim!” dedi Cezmi. Sonra galiba bunun yanlış bir söz olduğunu anladı. “Bana kızmadın ya?” diye mırıldandı, ama yüzünde zaferin izi okunuyordu.

Ayşe gene içinden sevgi geçtiğini anladı, ama bu sefer dikkatle karşılık verdi: “Sana ne için kızmamı bekliyorsun?”

“Bütün bu aptal sözlerim için. Ailen hakkında söylediklerim için. Ailenin davranışları ne olursa olsun, ailene saygı duyduğumu söylemek isterim. Belki çok zengin oldukları için, sen de onlardan olduğun için seni iğneliyorum, ama sanma ki...” diyordu Cezmi. “Çünkü benim inandığım şeyler var... Değer verdiğim şeyler var... Ama sen beni dinlemiyorsun?”

“Dinliyorum!” dedi Ayşe. Gözleriyle caddeyi taramaya başladı. Köşede gazete satan bir tütüncü vardı. Önünde bir araba duruyordu.

“Ben yazın Trabzon’a gitmeyeceğim!” diye kekeledi Cezmi. “Ben o anlayışsız, cahil insanların arasında bunalıyorum. Bir otelde iş buldum. Ben yazın, Ayşe dinliyor musun? Seni sıkıyor muyum? Ben bu yaz senin...”

“Ağbim o!” diye düşündü Ayşe. “Bizim araba! Vişne çürüğü rengindeki yeni araba!.. Demin nasıl farketmedim?” Bir felâkete tanık olup da korkudan, heyecandan donup öyle hiç kıpırdamadan bakanlar gibi arabaya, bir arabadan çıkan o adama, ağabeyine bakıyordu.

“Ağbim ordaki!” diye mırıldandı.

“Hangisi? Elinde gazete olan mı?”

Aralarında yirmi adım ya var ya yoktu. Ayşe bu kadar korkacağını, şaşıracağını, sanmıyordu. Bu tarafa saptıklarında, korktuğu şeyin saçma, Cezmi’nin haklı olduğuna inanmaya çalışıyordu.

“Eli gazeteli olan mı?” dedi gene Cezmi. Sonra Ayşe’nin yüzünden, o olduğunu anladı. Hakkında o kadar hikâye dinlediği, aile hayatını ayrıntılarıyla öğrendiği bu adamı merakla incelemeye koyuldu.

Ayşe bu meraka öfkelenerek: “Hadi git sen, git sen, git, git!” dedi.

“Niye? Ben kimseden korkmam. Gitmiyorum. Onun gibi bir insan kız erkek ilişkilerini artık...”

Osman da görmüştü onları. Tam arabaya girerken başını kaldırıp şöyle bir çevresine bakmış ve görmüştü. Arabaya binmeye karar veremiyormuş gibi öyle duruyordu. Sonra birkaç saniyede yolun öteki tarafına geçti. Onlara doğru yürümeye başladı. Ayşe korkuyla, belki de daha çok merakla, vali konağının karşısındaki ağabeyine bakarak bekliyordu.

Osman geldi, Ayşe’ye birkaç adını kala bir kere Cezmi’ye baktı. Ayşe’ye: “Eve mi gidiyordun?” dedi. “Kızkardeşinin cevabını beklemeden: “Hadi arabaya bin de seni götüreyim!” diye homurdandı. Ayşe’nin şaşkınlaşan yüzünü görmemiş gibi yaptı. Sonra küçümseyici bir bakışla Cezmi’yi bir daha süzdü. “Bu delikanlı da seninle beraber mi?”

Cezmi, yarı öfkeli, yarı saygılı, ama kesin ve kararlı bir tavırla, “Evet efendim!” dedi. Kendine çok güveniyormuş gibi ileri doğru bir

adım attı, ama Osman elini uzatmamıştı.

“Delikanlı bu yaptığınız...” dedi Osman. Sonra gözü Cezmi’nin elindeki keman kutusuna takıldı. Can sıkıcı bir şey görmüş gibi yüzünü ekşitti. “Her neyse... Siz de müzikle mi?”

“Adım Cezmi efendim... Hukukta...”

“Kızkardeşimi buraya kadar getirmişsiniz. Ama zahmet etmeyin bir daha!” dedi Osman. Bütün bu yüz kızartıcı sözlerin, durumun suçlusuymuş gibi gene yüzünü ekşiterek keman kutusuna baktı. “Artık ben götürürüm onu!” Sonra vedalaşmalarına izin vermek istermiş gibi birkaç saniye çevresine bakındı. Galiba bir gören olup olmadığını da araştırıyordu.

Ayşe dikkatle çocuğun yüzüne baktı. Bakışlarıyla ona: “İşte görüyorsun, kabahat sende. Ben ne yapabilirim ki...” demeye çalıştı.

Cezmi de gururlu ve kibirli bir tavır takınmaya çalışıyordu, ama şaşkınlaşmıştı. O da bakışlarıyla Ayşe’ye: “Ben kimseden korkmam. Demek ağbin buymuş? Ona nasıl davrandım?” diyordu. Osman Ayşe’nin kolundan tuttu. “Hadi gidelim!” dedi. Sonra rahmetli Cevdet Bey’in babacan hareketlerini andıran, ama onlardan çok daha soğuk ve iğreti bir davranışla Ayşe’nin başını okşadı ve okulu, dersleri hakkında sorular sormaya başladı. Çocuğa arkalarını dönüp kestane ağaçlarının altından arabaya doğru yürüdüler.

31
Uyanış?

Gene Beyoğlu'nda, o sefil meyhanede, insanların ve uğultunun içinde, önünde bir kadeh rakı ve küçük tabak beyaz leblebiyle oturuyor, birazdan randevuevine, sonra sinemaya, iki yıl sonra da ölüme gideceğini düşünüyordu; çünkü koca kış geçmişti, mayıs gelmişti, ama bütün hayatını bağladığı şiir kitabı ciddiye alınacak hiçbir yankı yapmadan unutulup gitmişti. "Tıpkı okyanusa atılmış bir taş gibi!" diye düşündü Muhittin ve bu düşüncede de şairliğinin izlerini bularak öfkelendi. Kendi hayatının da iki yıl sonra okyanusa atılan taş gibi hiçbir yerde yankılanmadan, hiçbir şeyi değiştirmeden unutulacağını aklından geçirdi. Sonra, başkalarında hiç olmadığına karar verdiği, bu gencecikken unutulma ve yok olma düşüncesini cesaretle göğüslemesinden, tam kendine bir kahramanlık payı çıkarıyordu ki, karşısındaki masaların birinden bir ihtiyarcığın, hayır, kırk beş elli yaşlarında bir adamcağızın kendisine dikkatle ve dostlukla bir daha ve uzun uzun baktığını görerek meraklandı.

İlk anda adam Muhittin'de bir ihtiyar izlenimi uyandırmıştı, çünkü yüzünde ihtiyarlara özgü, görmüş geçirmiş o hoşgörülü gülümseyiş vardı. Şimdi ama, başka türlü bakıyor sanki, "Ben seni biliyorum. Seni çok iyi tanıyor, ruhunu okşuyor ve senin için üzülüyorum!" diyordu. Böyle kararlı, kesin ve derine inen bir bakış Muhittin'in az rastladığı rahatsız edici bir şeydi. Üstelik şimdi, üçüncü keredir ki kendi üzerinde rahat rahat geziniyor, orada olup olmadığını yokluyormuş gibi dönüp dolaşıp gene kendisini buluyordu. Muhittin bu sefer adama, bu meyhanede takındığı o sert, düşmanca yüzle baktı, ama onda gene, o ilk gördüğü yumuşak ve hoşgörülü gülümseyişi görünce kendisi de gülümsedi. Bunun üzerine adam ayağa kalktı, sanki ince ve uzun gövdesinin ne kadar hafif, ne kadar genç olduğunu göstermek istiyormuş gibi, tüy gibi farkedilmez birkaç adımla gelip karşısına oturuverdi. Sonra hoşgörülü gülümseyiş yerini ağırbaşlılığa bıraktı.

“Siz Muhittin Nişancısınız, değil mi?” dedi adam. “Sizi tanıyorum!..”

Muhittin acele ve telâşla ceplerini karıştırır gibi bilincini yokladı, ama karşısındaki yüz hiçbir çağrışım yapmadan rakının gevşettiği görüntüler arasında kayıp gitti.

“Tanıyamadınız tabii,” dedi adam. “Siz beni tanımıyorsunuz, ama ben sizi tanıyorum, çünkü babanızı biliyorum. Sizi de Halit Yaşar Yayınevi’nde görmüştüm bir kere. Siz dışarı çıkıyordunuz. Yayımcı Halit Yaşar sonra sizden sözetti. Kitabınızdan bir tane bana verdi. Evet, kitabınızı okudum. Ama kendimi tanıtmadım: Mahir Asaf. Ya da Mahir Altaylı...” Alçakgönüllü bir tavırla elini uzattı.

“Çok memnun oldum!” dedi Muhittin. Adamın sert ve büyük elini sıktı.

“Rahmetli babanızı tanıdığımı söylemiştim,” dedi adam. “Yedinci ordudan tanıyorum. Filistin’de beraberdik. Nişancı soyadını almaya hakkınız var!”

“Belki de Nişancıoğlu olmalıydı!” dedi Muhittin. Küçük, eski, saçma bir sıkıntıyı hatırlamış, laf olsun diye söylemişti.

“Ne farkeder? Burada önemli olan, sizin bir Türk askerinin oğlu olmanız ve bunun farkında olmanız... Evet, anlıyorum ne düşündüğünüzü!” Yüzünü buruşturarak elini meyhanenin içinde gezdirdi. “Böyle bir yere kaç yıldır ilk defa geliyorum ben Muhittin Bey, kaç yıldır ilk defa! Gördüklerim, şu insanlar beni çok üzdü. Anlatacağım, ama sizi sıkmıyorum ya?”

Muhittin ister istemez: “Rica ederim,” dedi. Canı sıkılmaya başlamıştı bile. Sıkı bir ahlakçıyla, bir öğretmenle karşılaşmaya hazırlanıyormuş gibi hırçınlaşmıştı. Ama gene de, adamın sözlerinde insanı meraklandıran, çeken bir şey vardı. Üstelik şiir kitabını okuyan iki yüz elli kişiden biriydi bu.

“İzninizle, o zaman şuradaki bir arkadaşıma haber bırakayım!” dedi Mahir Altaylı. Kalkıp az önce oturduğu masaya gitti. Orada birine birşeyler söyledi. Döndü, geldi, oturdu: “Beni neredeyse zorla getirdiler buraya!” dedi. “Okuldan çıkmış eve gidiyordum. Sağlığım

askerliğe elvermiyor. Ordudan ayrıldım. Kasımpaşa Lisesi'nde edebiyat öğretmeniyim! Siz de mühendissiniz değil mi?" Gene o her şeyi bilen, insanın içinden neler geçtiğini okuyan bakışla gülümsedi.

Muhittin: "Evet mühendisim!" dedi. Sonra "Acaba benim hakkımda başka ne biliyor?" diye düşündü ve şiir kitabının arkasında mühendis olduğunun yazıldığını hatırladı.

"Evet, buradaki insanları görünce üzüldüm. Sakın beni yobaz sanmayın: İçki de içtim gençliğimde... Ama buradaki bu ruhsuz, inançsız havayı görmek bir Türk olarak üzdü beni!"

"Bir Türk olarak!" diye düşündü Muhittin. Birşeyler sezer gibi oldu, şaşırdı, içinden buradan kalkıp kırmızı lambalı odaya girmek, kendi kendine kalmak geldi.

"Sonra sizi gördüm burada, tanıdım! İşte dedim kendi kendime, çelik gibi, cıva gibi bir delikanlı, ama mutsuz. Gülün canım, istiyorsanız gülün, kendinizi tutmayın. Mutsuzsunuz, ama değil mi?"

Muhittin, adamın kendinden emin haline sinirlendiği için "Hayır!" diyecekti, demedi; sustu.

"Evet, biliyordum mutsuzsunuz!" diyerek gülümsedi Mahir Altaylı. Sonra bu sözlerin üzerine gülümsemenin yanlışlığını farketmiş gibi ağırbaşlı, hüzünlü bir surat takındı. Ağlamaklı bir sesle: "Peki neden gencecik bir insan, neden böyle olsun?" diye inledi, ama pek de gülünç bir hali yoktu.

Muhittin birden endişelendi. Burada ahlakçı öğretmen sesiyle bu adamın konuşmasına izin verirse, kendisine olan güveninden çok şey kaybedeceğini düşündü. Birisiyle buluşacağını, ya da başka bir yalanı söyleyip bu meyhaneden çıkmak istedi, ama nedenini iyi kavrayamadığı bir uyuşukluk ve merak onu hareketten alıkoydu.

"Şiirlerinizi okudum. Şiirlerinizi okuyup, orada kitapçıda gördüğüm yüzünüzü hatırlayınca mutsuz biri olduğunuzu anladım. Yetenekli ve mutsuz bir şair... İyi şiir yazmak için ilk bakışta her şey var gibi galiba sizde, ama bir şey eksik! O da bir ülkü! Hayatınızda bir ülkü yok!"

Muhittin, “Ülkü?” diye düşündü. Bu kelimenin kendisine ne hatırlattığını araştırdı: “Ziya Gökalp... Bazı eski Türkçü şiirler... Ortaokula giden halasının oğlunun okuma kitapları... İkiyüzlülüklerini gizleyemeyecek kadar aptal bazı yazarların gazetelerdeki makaleleri... Gülünç şeyler...”

“Siz hiç, bir Türk olduğunuzu düşündünüz mü?” dedi Mahir Altaylı.

Muhittin gülümsedi. Sonra birden ilk defa adama saygısızlık ettiğini düşündü. Onun gönlünü alacak bir cevap aradı, bulamadı. Biraz düşündü sonra: “Ben bir kadeh daha içeceğim!” dedi.

Garsona seslendi. Onun her gelişinde, bir tabak leblebiyle, bir kadeh rakı içmesine alışkın olan garson bu ikinci kadehi şaşkınlık ve olgunlukla karşıladı.

“Siz hiç, bir Türk olduğunuzu düşündünüz mü?” diye yeniden sordu adam. Bu sefer, “Senin hakkında vereceğim yargı şimdi söyleyeceğin söze bağlı! Söyleyeceğin söze göre, demin yaptığım gibi seni övebilirim de, küçümseyebilirim de!” diye düşünüyormuş gibi dikkatli, ağırbaşlı bir tavır takınmıştı.

Muhittin’in içinden hem şu öğretmenin burnunu sürtecek, canını sıkacak bir cevap vermek, hem de onun öfkelenip masadan kalkmasına yol açmayacak birşeyler söylemek geliyor, ama ağzından hiçbir şey dökülmüyordu. Sonunda: “Düşündüm, ama bundan ne çıkar ki!” diye söylendi.

Mahir Altaylı üzgün, ama bağışlayıcı: “Böyle düşüneceğinizi biliyordum!” dedi. Üzerine biraz önceki o çok görmüş, hoşgörülü ihtiyar hali gelmişti. “Ama mutsuzluğunuzun da sebebi budur: Bunu, bir Türk olduğunuzu üzerinde durarak hiç düşünmüyorsunuz. Oysa bir Türksünüz siz, babanızı biliyorum. Bu çok önemli bir şey. Sarılmanız gereken ülkü işte burada!” İşaret parmağını masanın üzerindeki bir noktaya bastırmıştı.

Muhittin, adamın etli işaret parmağının dokunduğu noktaya baktı. Sonra başını kaldırıp karşısındaki babacan, hoşgörülü, gülünç yüzü inceledi ve adama kızamayacağını, olsa olsa onu

küçümseyeceğini anladı. Ama bu küçümseyiş de durup dururken masasından kalkıp yanına gelen, şiirlerini okumuş olan, gülünç olmak pahasına birşeyler söylemeye çalışan bu adamcağıza duyduğu yakınlığın yanında önemsiz gözüktü: “Anladım, bir Turancı bu!” diye düşünüyor, Turancılıkla, milliyetçilikle ilgili yargıları, bu konudaki küçümseyici, alaycı düşünceleriyle şimdi adama duyar gibi olduğu yakınlık arasında gidip geliyordu.

“İşte, burada oturuyor, mutsuz bir hayat sürüyor, içkiyle kendinizi zehirliyorsunuz!” diyordu Mahir Altaylı. “Çünkü bir ülkü yok hayatınızda. Neye bağlısınız hayatta? Dine mi? Hayır! Ailenize mi? Hayır! Mühendisliğe mi? Hayır!” Her seferinde bir parmağını bükerek soruyor, her seferinde Muhittin’in boş bakışlarını görerek cevabı kendi veriyordu: “Bir kıza mı? Hayır! Zevke eğlenceye mi? Hayır! Bazı yaşıtlarınız gibi inkılâplara mı? O da hayır! Peki şiire mi? Evet buna hayır demiyorsunuz, ama ötekiler olmadan şiirin ne değeri kalır ki? Ötekileri belki küçümsemekte haklısınız... Ama bir şey var. Bir şey. Bir Türksünüz siz!” Parmağını gene masanın üzerine, aynı noktaya bastırdı.

Muhittin gene, etli ve tombul parmağına baktı. Sonra, “Peki benden ne istiyor?” diye düşündü. “Herhalde benim doğru yola gelmemi, onun inançlarını benimsememi istiyor... Beni bu meyhanede gördü, biraz acıdı, yanıma geldi. Demek başkalarına acınacak biri olarak gözüküyorum!”

“Bir Türk olmak! Bunu düşünün. Bir Türk olarak, bütün Türklerin ortak ülküsü için savaşarak toplumun içinde erimek.

Toplumun, öteki bütün ırkdaşlarımızın arasına katılmak, onların hep birlikte mutlu olmaları için kendimizi unutmak... Sizin inandığınız tek şey şiir ve kendiniz. Şiir diye beğendiğiniz şeyler de, kitabınızdan anladım, orada Avrupalılar tarafından yazılan çirkin şeyler... Baudelaire değil mi? Çürümüş, esrarkeş bir Fransız! Oysa siz bir Türksünüz. Fransızlar Hatay’da ırkdaşlarımıza neler yapıyorlar biliyor musunuz?” Birden heyecanlandı, öfkeyle neredeyse bağırarak söylendi: “Fransızlar Hatay’da ırkdaşlarımızın canına okuyor, siz

Fransız şairlerine özenerek yeteneğinizi boşa harcıyorsunuz. Ah, Türk milleti! Ah, milletim ne zaman uyanacaksın?”

Muhittin birden endişelendi. Az önce düşüncelerine katılmadığı adama söylemeye hazırlanıyordu, ama şimdi bunu kolay yapamazdı. Adamın hoşuna gideceğini düşünerek utangaç ve suçlu bir tavır takındı. İçinden adamı yatıştıracak birşeyler söylemek geliyor, ama alay etmekten, ya da böyle bir izlenim uyandırmaktan korkuyordu.

İkinci rakı kadehini bitirirken: “Evet siz galiba haklısınız. Benim durumum hoş değil. Ama ne yapayım, başka türlü olamıyorum!” diye mırıldandı.

Mahir Altaylı bir cevap vermedi. Az önceki sözlerinin heyecanını yatıştırmaya çalışıyordu galiba. Bir sessizlik başladı.

Muhittin: “Onun bir inancı var. Ne kadar saçma ve yanlış olursa olsun, böyle bir inancı olan insana çirkin gözükmeye mahkûmum ben!” diye düşündü. Sonra, ama bu inanç ve adamın öfkesi ona o kadar saçma ve boş gözüktü ki, öfkelendi: “Niye bu kadar heyecanlanıyor?” diye düşündü. “Bu kadar heyecanlanacak ne var?” Hatay’da olup bitenleri aklından geçirdi. Gazetelerde okumuştu: Bir seçim yapılacaktı, seçimden önceki sayım sırasında olaylar çıkıyor, yazılanlar doğruysa oradaki Türklere eziyet ediliyordu. “Peki bundan bana ne?” diye mırıldandı, ama bu düşünceyi ve kendini bayağı buldu. Randevuevini, kırmızı ampulü, kadını düşündü. Sonra bir zamanlar böyle şeylere verdiği değer, kendi yalnızlığını ve hayatını yüceltişini, mutsuzluğunu büyük bir oyun yapışı; bütün bunlar yüzeysel ve çirkin gözüktü. Birden bir gazetede okuduklarını hatırladı:

“Bazı yerlerde tüyler ürpertici olaylar oluyormuş!” diye mırıldandı.

“Evet, Fransızlar bir Türk kahvesine ateş açmışlar, sonra bir Türk jandarmasını öldürmüşler. Beyrut’tan kamyonlarla Ermeni getiriyorlarmış...” Mahir Altaylı bu sefer çok heyecanlanmamıştı: “Birşeyler yapmak lâzım!” diye söylendi. “İki yıl önceki gibi İstanbul’da birşeyler yapılabilir...”

Muhittin hatırladı; iki yıl önce gene bu Hatay davasıyla ilgili büyük bir yürüyüş olmuştu. Öğrenciler ve kalabalık Beyazıt'tan Taksim'e yürümüş, bazı yerlerde, polisle çatışır gibi olmuşlardı.

“Hükümet böyle bir şeye izin verir mi?” dedi. Sonra garsondan bir kadeh rakı daha istedi.

“Hah, hükümete kalırsak!” diye dudak büktü Türkçü öğretmen. “Onlar bu meseleyi Fransızlarla anlaşarak çözmek isliyorlar... Düşmanlarımızla masaya oturacaklar... Barışçı çözüm... Buna inanmak ya aptallıktır ya da ihanet!” Gösterişli bir tavırla söylemişti bunları. Sonra fısıldar gibi ekledi: “O da Mersin'e gitti. Ama hiçbir şey yapacakları yok. Size bunları rahatlıkla söylüyorum, ama başkalarına kolay söylemem!”

Muhittin gösterilen güveni gülünç buldu. Sonra, “Bütün bunlar beni niye ilgilendirsin?” diye düşündü. “Mesela bütün Türklerin bir bayrak altında toplanması niye beni heyecanlandırsın?” İçinden dürüst ve açık olmak, içtenliğine biraz yakınlık duyduğu adama bütün düşüncelerini dökmek geldi. “Ben, ama böyle şeylere inanmıyorum ki!” dedi. “Bütün Türkler birlikte olsun bunun ne önemi var? Ben Turancılığı, ırkçılığı ve milliyetçiliği doğru bulmuyorum.”

“Siz kim oluyorsunuz da bunları söylüyorsunuz!” diye birden bağırdı adam. “Siz kim oluyorsunuz da Türkçülüğü küçümsüyorsunuz...”

Muhittin şaşırdı. Sağına soluna baktı, ama kimse oralı değildi: Meyhanenin her zamanki uyuşuk, kirli havası ağır ağır çürüyordu.

“Siz kim oluyorsunuz da Türk milliyetçiliğini doğru bulmadığınızı söyleyebiliyorsunuz? Bu cesareti nereden buldunuz? Şu içkiden, çürüyen ruhunuzdan, hiçbir yere, hiçbir şeye kök salmadan kayıp giden şu mutsuz hayatınızdan mı? Rica ederim, kendinize gelin! Kendinizi düşünün. Ne olduğunuzu, ne yaptığınızı, kim olduğunuzu düşünün! Siz, siz kendinizden de, başkalarından da, her şeyden nefret ediyorsunuz! Bu topluma yabancısınız. Yalnız yabancı olsanız... Bu toplumun düşmanısınız. Şiirlerinizdeki, şu halinizdeki, sözlerinizdeki kendini beğenmişlikten utanın. Kendinizi bu kadar beğenmek için ne yaptınız? Hiç! Oysa yeteneklisiniz,

zekisiniz, bunları biliyorum, kalkıp bu masaya boş yere oturmadım. Yazık size oğlum, yazık size. Size, milletimize yazık değil mi? Rahmetli babanızı tanıyorum. Yazık değil mi? Anlıyor musunuz beni?”

Muhittin kendini bir vazo kırmış, bir sakarlık yapmış gibi suçlu hissederek adama bakıyor, “Haklı, haklı, kendimden başka hiçbir şey düşünmüyorum!” diye mırıldanıyordu. Ama aklının yetenekleri ve zekâsına ilişkin şu küçük övgüye daha çok takıldığının da farkındaydı. Türkçü öğretmen sözlerini bitirip gene o şaşırtıcı gülümseyişle, hoşgörülü babacan gülümseyişle yüzünü aydınlatınca Muhittin içinden suçsuz, günahsız, temiz gözükme isteğinin geldiğini anladı:

“Bana bunları söylüyorsunuz. Sanmayın ki ben durumumdan memnunum. Ben bu halimi hiç beğenmiyorum. Ama bu kötü ve dediğiniz gibi utanılacak durumdan kurtulmak için inanacak, sarılacak hiçbir şey bulamıyorum.”

“İşte Türkçülük! İşte milletinize kendinizi adamanız! İşte Türkçülük davası!” diye söylendi adam. Şu delikanlı nasıl oluyor da kendisine uzatılan kurtuluş meyvesini daldan kopartmıyor, nasıl oluyor da böyle konuşuyor diye düşünüyormuş gibi şaşkınlıkla başını sağa sola sallıyor, parmağını aynı noktaya bastırıyordu.

“Ben kötü biri değilim ki!” diye düşünüyordu. Muhittin “Kötü bir insan olsam kendimi öldürmeye karar veremezdim. Yalnızca zekâma değer veriyorum ve belki bu yüzden kötü gözüküyorum. Her şeyi düşündüğüm için böyleyim... Düşündüğüm için de şu Türkçülüğe belki inanamayacağım. Oysa şimdi böyle bir şey yapabilmeyi isterdim. Şu adama iyi bir şair olmazsam otuz yaşında kendimi öldürmeye karar verdiğimi söyleyeyim mi?”

“Anlıyorum sizi!” dedi Mahir Altaylı. Bakışları da gene, “Ben senin ruhunu okuyor ve anlıyorum!” diyordu. “Sizi anlıyorum. Siz inanmadan önce düşünmek, anlamak istiyorsunuz. Bunu yaptığınız için de inanamıyorsunuz. Ama böyle mutsuzluktan kurtulamazsınız ki... Önce kendinizi duygularınıza bırakın! Önce inanın, heyecanlanın. Sonra aklınızı kullanırsınız... Böyle durup

derinlemesine düşünmek... Bu insanı işte mutsuz yapar. Türkiye'de burada böyle düşünmek insanı toplumun dışına iter. Bunu benim kadar bilirsiniz. Burada düşünen yalnız kalır... Burada duygulanmadan düşünmek sapıklıktır... Hem her şeyi aklımızla nasıl kavrarız? Yaradılıştan bize yalnız akıl verilmemiş. Duygularımız da var! Türk bayrağını görünce, Hatay'da olup bitenleri öğrenince heyecanlanıyor musunuz?.. Biraz olsun heyecan yeter! Heyecanlanın, inanın, toplumun içine katılın, kendi aklınızı silin. İşte o zaman mutlu olacaksınız..."

"Biliyorum!" dedi Muhittin umutsuz bir tavırla. Kendisine kurtuluş yolunu gösteren şu adam, bunun için gereken heyecanı da içinde uyandırsın istiyordu.

"Biliyorsanız ne duruyorsunuz?" dedi Mahir Altaylı. "Her şeyi akılla kavramamak gerektiğini de anlıyorsanız sizi tutan hiçbir şey yok demektir. Biraz yüreğinizin sesine kulak verin. Yüreğiniz ne diyor? Hiç şüphem yok. 'Şimdiye kadarki hayatın için suçlusun!' diyordur. 'Beni dinlemediğin için mutsuzsun. Ben öteki Türkler için savaşmak istiyorum!' diyordur. İşte o sesi dinleyin. Yüreğiniz size düşmanlarınızın da kim olduğunu söylüyordur. Düşmanlarınız bütün öteki milletler, Yahudiler, şimdi Fransızlar, Araplar, yarın başkaları, masonlar, komünistler, devletin içine sızan bütün yabancı unsurlar, rahmetli babanızın savaştığı bütün o yabancılardır." Türkçü öğretmen düşmanların değil, dostların adını sayıyormuş gibi hoşgörüyle gülümsüyordu.

Muhittin, "Peki ben bunu yapabilir miyim? Bir Türkçü olabilir miyim?" diye düşünüyor, Mahir Altaylı'nın sözlerini aklından geçiriyordu. Hayır sözler değildi onu etkileyen: Daha çok adamın tavırlarına, kendine olan güvenine, bazan sertleşen, öfkelenen, bazan da yumuşayan ve gülümseyen yüzüne tutuluyor, bütün bu şeylerde kendisinde olmayan başkalarında da pek rastlamadığı ve ilk bakışta anlaşılamayan bir düzen buluyor, buna şaşıyordu. Bütün bu düzenin zembereği, besbelli Türkçülük inancıydı. Mahir Altaylı tıpkı dakik bir saat gibi öfke gereken yerde öfke, hoşgörü gereken yerde hoşgörü gösteriyor, ama buna rağmen bir saat gibi mekanik ve ruhsuz da gözükmüyor, meyhanedeki yaratıkların hepsinden daha

çok insana benziyordu. Muhittin birden, “Ben de onun gibi olacağım!” diye düşündü, ama bunun için önce ne yapması gerektiğini çıkaramadı. Bunu anlatmasını adamdan nasıl isteyebileceğini düşünürken, birden Mahir Altaylı’nın ayağa kalktığını gördü. =

“Gidiyor musunuz?”

“Gidiyorum. Böyle bir yerde daha fazla durmak insanı kirletir!” dedi Türkçü öğretmen.

“Durun. Belki ben de çıkarım. Bana daha söyleyecekleriniz var mı?” diye mırıldandı Muhittin.

“Ben size söyleyeceğimi söyledim ve görevimi yaptım oğlum!” dedi adam. Son kelimeyi söylerken gülmüş, babacanlık takınmıştı. “Gerisi artık size kalıyor. Beni görmek isterseniz liseye gelin. Ya da salı ve perşembe günleri Ötüken dergisine gelin!” Cüzdanından bir kartvizit çıkarıp Muhittin’e verdi. “Bundan sonrası artık size kalıyor!” diyerek Muhittin’in elini sertçe sıktı. Sonra başını hafif hafif sallayarak, “Bundan sonra seni övebilirim de küçümseyebilirim de!” diye düşünüyormuş gibi dikkatle Muhittin’e baktı ve ince gövdesini sanki fazla pisliğe bulaştırmak istemiyormuş gibi acele acele yürüdü.

Muhittin elindeki kartvizite baktı: Mahir Altaylı, Kasımpaşa Lisesi Edebiyat Öğretmeni, Kemeraltı Sokağı No. 14, Vezneciler... Muhittin bu kartviziti gülünç bulmadı.

32
Bir Tüccarın Dertleri

Bahçe kapısına bağlı çıngırak şıngırdayınca Osman alışkanlıkla saatine baktı, altıyı yalnızca çeyrek geçtiğini gördü. Umduğundan önce eve döndüğünü anlayarak sevindi. Bahçeyi acele acele geçti. Gelişini kimseye duyurmadan evdekileri küçük bir baskınla yakalamak istediği zaman yaptığı gibi, kapıyı anahtarıyla açtı, aynaya gözucuyla baktı, merdivenleri çıktı, evin içindeki sessizliği farketti: Saatin tıkırtısı duyuluyordu. Oturma odasında kimse yoktu: Arka bahçede çay içiyor olmalıydılar. Merdivenlerin eşiğinde bahçeden gelen Emine Hanım'ı gördü.

Hizmetçi, Osman'ı görünce: “Ah, geldiniz mi beyefendi?” dedi. Suratını astı. “Arka bahçedeler. Misafir var.” Misafirin kendisi için yalnızca fazla fincan, tabak ve zahmet anlamına geldiğini göstermek istiyormuş gibi burnunun ucuyla elindeki tepsiyi işaret etti: “Leylâ Hanım ile Dildade Hanım geldiler!”

Osman söylenenleri duyduğunu, anladığını göstermek için başını sallayarak merdivenleri çıktı. Orta katta, tıkırtılı duvar saatinin altındaki masanın üzerine tütüncüden aldığı gazeteleri bırakırken, kenarda duran iki mektubu gördü, birincisini el yazısından tanıdı: Refik'tendi. İkincisinin köşesindeki adı görünce canı sıkıldı: Amcaoğlu Ziya'dandı. Mektupları gazetelerle birlikte sonra okumaya karar vererek yukarı çıktı. Odasına girdi. Ceketini çıkardı. Pencereden gözucuyla arka bahçeye, ağacın altında oturan kadınlara baktı. Ellerini ve yüzünü yıkamak için banyoya girdi.

İşten eve geldikten sonra, her zaman yaptığı ilk iş ellerini yıkamak oluyordu. Ellerini uzun uzun sabunlayarak temizledikten sonra, yüzünü de bol suyla yıkıyordu. Bunları yaptıktan ve banyodan çıktıktan sonra günün geri kalan kısmını neşeyle karşılamak için yeterli gücü ve ruh sağlığını kendisinde kolaycacık buluyordu. Yazıhanede çalışırken canı sıkıldığı, insanlarla boğazlaşmak zorunda olduğunu anladığı, para kazanmanın ve hayatın kirine

bulandığı zamanlarda akşam eve döneceğini, ellerini bol suyla, uzun uzun, tadını çıkarıp sabunlayarak yıkayacağını düşünürdü. Günün iş saatleriyle, aile içinde geçirilen dinlenme saatlerini birbirinden ayıran bu temizlik sırasında o gün yaptığı işleri gözden geçirirdi.

Musluğu çevirdi, su akmaya başladı. Bugün yazıhanede iki şeyle uğraşmıştı. Birincisi fazla önemli değildi: Bir Alman boya şirketine kataloglarda gösterilen fiyatlarda kendi yararına yapılabilecek indirimler hakkında bir mektup yazmış, Türkiye'deki pazar genişliğine ilişkin bilgi vermişti. İkinci iş çok önemliydi: Almanya'dan gelen bir inşaat malzemesi şirketinin temsilcisiyle görüşmüştü. Türkiye'ye musluk, boru ve banyo malzemesi satan Alman şirketi temsilcisi, aynı alanda Türkiye'de kendisinden daha güçlü olan bir İngiliz şirketinden daha ucuz fiyatlarda mal satmaya hazır olduklarını, her türlü ödeme kolaylığını da sağlayacaklarını söylüyordu. Bu şirketle Türkiye temsilciliği için anlaşabilirse, son yıllarda, özellikle rahmetli Cevdet Bey'in son yıllarında büyümesi yavaşlayan şirketi büyük kârlarla genişletebileceğim ve hayalindeki güçlü şirketi kurabileceğini düşünüyordu. Sabunu avucunun içinde köpürte köpürte çeviriyordu. "Ama belki de Almanca bilmediğim, Fransızcam da çok iyi olmadığı için adamla anlaşamayacağım!" diye düşündü ve canı sıkıldı. Başını kaldırıp aynaya baktı. Kendini yaşlı, yıpranmış ve cansız buldu. Otuz iki yaşındaydı, ama ellisine merdiven dayamış bir küçük memur gibi çökmüştü; gözleri parlaklığını kaybetmiş, saçlarına ak düşmüş, az da olsa kamburu çıkmıştı. Bazı yaşıtları yardı ki hâlâ gençlik denen çağdaydılar. Elini suyun altına bir daha sokarken, "Çünkü ben çok çalışıyorum!" diye düşündü. "Çünkü babam sağken çok çalıştım. O öldükten sonra daha da çok çalışmaya başladım. Ailenin bütün yükü benim omuzlarımda!" Refik gittikten sonra işler daha da çoğalmış, sıkıntıları daha da artmıştı. Şirketten Cevdet Bey'in son yıllarında kaybettiği zamanı kazanmak istiyor, hayatının tek amacının babasının kurduğu bu ticarethaneyi genişletmek, büyütmek olduğunu hissediyordu. Elini ikinci defa sabunlamaya karar vererek suyun altından çekti. Bugün yaptığı bir başka şeyi, şirketten mal alan bir Kayserili tüccarla yediği öğle yemeğini hatırlayarak neşelendi. Tüccar yılda bir-iki kere geldiği

İstanbul'un bir cennet, bir eğlence merkezi olduğunu, yaptığı çapkınlıkları da ekleyerek anlatmıştı. Elini yıkadıktan sonra yüzüne bol bol su vurdu. "Acaba Refik ne yazdı?" diye düşündü ve neşesi kaçtı. "Tam da işlerin sıkıştığı zamanda çekip gitti!" diye öfkeyle mırıldandı. Sonra kardeşinin ne zaman döneceğini endişeyle düşünmeye koyuldu. Birden, "Almanı yemeğe çağırayım!" diye mırıldandı. Yüzünü sabunluyordu. Almanın ve evdekilerin bu çağrıyı nasıl karşılayacaklarını düşündü. Rahmetli Cevdet Bey eve, yakın dostlarından başka hiçbir iş arkadaşını getirmemişti. Buna sıkıldı. Ama Almanın eve geleceğini, neşeleneceğini, kendisine yakınlık duyup bir anlaşmaya varacağını hayâl edince sevindi. Bu davette özellikle karısının yıldızının parlayacağından, Almanın ona hayran olacağından emindi. Nermin'in salonlarda, kalabalık içinde çok rahat hareket ettiğini, benzeri kadınların tersine, herkesle, özellikle erkeklerle çok rahat konuşabildiğini gururla aklından geçirdi. Sonra Alman'la konuşurken yaptığı Fransızca hatalarını hatırlayarak kızardı. Liseyi Galatasaray'da okumuştu, ama Fransızcası kötüydü. Suratına son bir kere su vururken, "Çünkü ticaretten okumaya vaktim olmadı benim!" diye düşündü. Liseyi bitirdikten hemen sonra babasının yanına girmişti. "Çekirdekten yetişme tüccarım!" Bu "çekirdekten yetişine" sözü gene Kayserili tüccarı aklına getirdi. "Çekirdekten çapkın" olduğunu söyleyen tüccar üstü kapalı bir dille ona birlikte zamparalık yapmalarını önermiş, Osman da tabii, onu soğuk bir tavırla geri çevirmişti. Suratını havluyla kurularken, "Zamparalık!" diye mırıldandı. Bu gülünç bir kelimeymiş gibi gülümsedi. Kapıyı açıp dışarı çıktı. "Keriman!" diye mırıldandı. Haftada bir kere gördüğü metresini tam düşünmeye başlayacaktı ki kendini tuttu. Yıkanıp temizlenmişti; ellerinde yüzünde tatlı bir serinlik hissetti. Odasına gidip balkona doğru yürüdü: Açık pencereden içeri hoş bir ıhlamur kokusu giriyordu. Kendini sağlıklı ve güçlü bularak, neşeyle balkona çıkıp korkuluğa yaslandı.

Aşağıdan, bahçeden, ağaçların altında oturan kadınların sesi geliyordu. Uzakta, ağaçların, kiremitlerin üstünde kırlangıçlar uçuyordu. Bir selvi ağacına bir çaylak konmuştu. Mayısın sonuydu. Osman günün bu en güzel zamanının tadını çıkaracağını

hissediyordu. Gökte, taa uzakta, bütün gün bahçeyi pişiren güneşin kızarttığı iki bulut vardı. Güneş birazdan Harbiye tarafındaki apartmanların arkasından kaybolacaktı, ama misafirler hâlâ kalkmamışlardı. Osman konuşmalarını duyuyordu onların.

Yumuşak ve ince bir ses: "Ben bütün bu kış dört sobayı da yaktırdım!" diyordu. "İnsan yaşlandıkça daha çok üşüyor..." Bu Dildade Hanım'dı.

Genç ve neşeli bir ses kaloriferli dairelerin rahatlığını anlatıyordu. Bu da Fuat Bey'in karısı Leylâ Hanım'dı.

Sonra Nigân Hanım: "Apartman denen şeye hiç alışamam herhalde!" diyerek iç çekti. Sanki kendisini apartmanda oturtmaya zorlayan biri varmış gibi sıkıntılı ve şikâyetçi bir sesle söylemişti bunu.

Söze Nermin karıştı. Yaz hazırlıklarından, damı akan Heybeliada'daki evden sözetti. Osman onu ağaçların arasında görebilmek için yerini değiştirdi. Perihan'ı gördü. Perihan onda her zamanki gibi küçük bir çocuk izlenimi uyandırdı. Sohbete katılmıyor, elindeki fincana çocuk gibi bakarak oyalanıyordu. Osman çayını bahçede kadınlarla değil, çalışma odasında mektupları ve gazeteleri okurken içmeye karar verdi, ama yerinden kıpırdamadı. Bahçeyi ve kadınları dinliyor, kendini sağlıklı buluyordu.

Orada, aşağıda beş ev kadını vardı. Onları düşündükçe Osman'ın aklına ruh sağlığı, dinlenme, neşe gibi şeyler geliyordu. Aşağıdaki kadınları, annesini, karısını, Perihan'ı, iki konuğu teker teker düşündü. Ayşe'yi sıkıntıyla, küçük kızını da neşeyle hatırladı. Birden gene, "Keriman!" diye mırıldandı, ama bu sefer onu aklından uzaklaştıramadı. Refik gitmeden önce, kurban bayramının arifesinde, Nermin onun farkına varmış, aralarında bir kavga çıkmış, sonra Osman yeminler ederek onu bir daha görmeyeceğini söylemiş, karısı da inanmıştı. Dildade Hanım'a birşeyler anlatan Nermin'e bakarak düşünüyordu: Yeminine nasıl bu kadar kolay inanmıştı? Bu konuyu her hatırlayışında yaptığı gibi, "Çünkü ona ilk defa yalan söylüyordum!" diye düşündü ve korkuluğun tahtaları üzerinde trampet çalmaya başladı. "Peki inanmasaydı ne olacaktı? Ya da

gene onunla buluştuğunu anlarsa? Anlayamaz, çünkü bütün rahatlığına rağmen zayıf bir kadın o!” Sonra, biraz sıkıntı ve gururla hatırladı: “Ama babam anlardı. Zaten onun sağlığında böyle bir şeye cesaret edemezdim... Babam çok...” Birden bahçeden kendisine seslendiklerini farketti.

“Niye aşağıya gelmiyorsun, aşağı gelsene!” diyordu Nigân Hanım.

Osman aşağıdan, yaprakların, dalların arasından kendisini görmek için güvercin gibi başlarını aşağı yukarı oynatan kadınlara neşeli, ama yorgun ve düşünceli bir tavırla selâm verdi. “Şimdi geldim!” dedi. Birşeyler söyleyen Leylâ Hanım’ın sesine doğru, “Hoşgeldiniz!” diye seslendi. “Biraz işim var, sonra iniyorum.”

Kendisini gören konukların az sonra gideceğini düşünerek içeri girdi. Orta kata indi. Gazetelerle mektupları aldı. Çayını yukarı getirmeleri için aşağıya seslendi. Çalışma odasındaki masaya oturdu. Üzerine bir Mecidiye tutuşturulmuş kitap açacağı ile zarfları açtı ve okudu: Refik mektubunda gene her zamanki gibi birkaç ay daha gecikeceğini yazıyor, orada “tasarılarım,” dediği bazı tuhaf ve belirsiz şeylerle uğraştığını anlatıyor, herkese selâm söylüyor, yarım ağızla da Osman’a şirketin durumunu soruyordu. Osman mektubu öfkeyle bir kenara attı. Sonra Ziya’nın mektubunu, içinde ne olduğunu bilmesine rağmen, isteklerine ve küstahlıklarına bir yenisini ekleyip eklemediğini merak ederek okudu, ama yeni bir şeye rastlayamadı. Üç-dört ayda bir Ankara’daki asker böyle bir mektup yazıyor, hakkı olan parayı alacağını belirtiyor, ama bu gülünç isteğini gerçekleştirmek için de bir harekete geçmiyordu. Bu mektubu tam yırtacakken annesine göstermeye karar verdi. Sonra öfkesini yatıştırmak için gazeteleri açtı. Bütün gazetelerin başlıklarında yer alan tek bir haber vardı: Hatay davası. Osman bu davanın son yıllarda gösterdiği gelişmeleri izlememişti, ne olup bittiği hakkında kesin bir düşüncesi yoktu. Oysa herkesin orada burada sözünü ettiği komisyonlardan, gözlemcilerden, heyetlerden kendisi de sözedebilir, bu konuda başkalarına dikkatle dinleteceği kendine özgü düşünceleri de olabilirdi. Birden “Bütün bunlar çok çalışmak yüzünden. Dünyada ne olduğunu izlemeye bile doğru dürüst vaktim yok!” diye düşündü

ve gazeteleri dikkatle okumaya başladı: “Hariciye vekilimizin nutku: Doktor Aras dün Kamutay’da Hatay meselesini izah etti. Hatay’da zulmün itiraz götürmez vesikası...” Bunları okurken birden her haberden sonra şöyle düşündüğünü anladı: “Hatay’ın bizim olmasının benim ticaretime ne yararı olabilir? Hatay’a ne satabiliriz? Orası da sonunda bir pazardır ve bize katılması çok iyidir.” Bu düşüncelerden utandı ve gazeteyi başka şey düşünmemeye çalışarak dikkatle okudu: “Hatay’daki bir Türkün feryadı... Hakkımızı mutlak alırız!..”

Tam bu sırada kapı açıldı ve Emine Hanım geciktiği için özür dileyerek çayı getirdi. Onun arkasından içeri Lâle girdi. Osman gazeteden başını kaldırıp on yaşındaki kızına baktı ve ona işten dönen ve kızını seven bir baba gibi sevgiyle gülümsedi.

“Ee, bugün ne yaptın bakalım?” dedi ve yeniden gözünü gazeteye çevirdi.

Lâle: “Hiç!” dedi.

Osman kızını sevip okşamadığını hatırladı. İçinden onu yanına çağırmak, öpmek geldi.

Emine Hanım: “Küçük hanım dersinden pekiyi almış!” dedi. Dışarı çıkmamış, kapının eşiğinde, baba kız arasındaki duygulu sahneyi seyretmek için, elinde tepsi ve yüzünde başkalarının mutluluğuna tanık olmanın sevinciyle dikiliyordu.

Osman kızına: “Niye söylemiyorsun? Hangi dersten bakalım?” diye sordu. Resimden olduğunu öğrenince kaşlarını çatarak: “Resim önemli, ama matematik daha önemli!” dedi. “Hesap her şeyin başıdır. Matematikten kaç aldın?” Sonra gazeteye bakarken bugün aritmetik dersi olmadığını öğrendi. Kızına Cemil’in nerede olduğunu sordu. Odasında olduğunu öğrendi. Misafirlerin gidip gitmediğini sordu, ama bunun cevabını biliyordu, çünkü pencerenin altından vedalaşma sesleri geliyordu. Gazeteye bakarken başka şeyler de sordu ve tek heceli cevaplar aldı. Birden, “Şu Almanı mutlaka yemeğe çağırayım!” diye düşündü. Sonra kapıdan çıkan kızına Ayşe halasını sordu. Gene gazeteye bakarken Lâle’nin

“Yukarıda odasında ağlıyor!” dediğini duydu ve canı sıkıldı.

Gazetesine bakıyor, kapıdan bir türlü çıkamayan misafirlerin şıngırdattığı çıngırağı dinliyor, kızkardeşinin neden ağladığını düşünüyordu. Şu keman kutusu taşıyan çocukla, sonra onu bir de Nermin görmüş, Osman da onu dikkatli bir dille uyarmıştı. Gene benzeri bir olay olmuşsa çok öfkeleneceğini biliyordu. Öfkelenmekten ve sinirlenmekten korkarak başını gazeteden kaldırdı. Odanın duvarına asılı babasının resmine baktı. Tam bir yıl önce ölen Cevdet Bey bu yaşlılık resminden düşünceli ve neşeli bir suratla kendisine bakıyor, sanki, “İşte bir aile böyledir. Bir aileyi kurmak ve ayakta tutmak kolay mıdır sanıyorsun?” diyordu. Birden, bir metresi olduğunu hatırlayarak babasının gözlerinden gözlerini kaçırdı. Ama sonra, son yıllarda ne kadar çok çalıştığını, şirketi büyütmek ve hayalindeki fabrikayı kurmak için ne kadar uğraştığını aklından geçirerek kendini affetti. Bir türlü çıkıp gidemeyen misafirlerin en sonunda gittiklerini seslerden anlayınca gazeteleri yanına alıp aşağıya indi. Emine Hanım’a taze çay istediğini söyleyip, mutfak kapısından arka bahçeye çıktı.

Misafirleri uğurlayan kadınlar gene hasır sandalyelere oturmuşlardı. Osman onlara yaklaşırken her akşam takındığı sevgi, dostluk ve şefkat isteyen yorgun erkek tavrını takındı ve keyiflendi. Teker teker onlara bakarak, hepsine ayrı ayrı selâm vererek hasır koltuklara doğru yürüdü. Sonra birden annesini yakından gördü ve inşaat malzemesi şirketinin temsilcisi Almanı eve yemeğe çağıramayacağını kesinlikle anladı. Annesi koltukta her zamanki sıkıntılı, şikâyetçi haliyle oturuyordu. Osman, onun yanında otururken ilk anda Alman’ı eve çağıramayacağını nasıl anladığını çıkaramadı. Ama sonra, oğlu gelip yanına oturduğu için az da olsa bazı mutluluk belirtileri göstermeden edemeyen, gözlerini kırpıştıran Nigân Hanım’a dikkatle bakınca, bazı şeyleri çıkarır gibi oldu: Annesinin hareketlerinde, hem neşesinde, hem de mutsuzluğunda öyle bir şey vardı ki, Alman ile onun karşılıklı aynı masada oturduğunu insan düşünemiyordu bile. Annesinin, kültürlü, zengin bir çevrede yetişmiş bir paşa kızı olmasıyla gururlanan Osman’ı daha çok şaşırttı bu. Nigân Hanım’ın az önceki mutlu yüzünün yerini

hayattan usanmış bir insanın yüzü alınca, annesinin sandalyesinde kıpırdanışım, çay fincanını tutuşunu daha önceden hiç etmediği bir dikkatle gözleyince, kendisi için, iyi yetişme, kültür, zenginlik demek olan şeylerin Alman için, harem, Doğu, Osmanlı kadını gibi eğlenceli şeyler olacağını anladı ve inşaat malzemesi şirketinin temsilciliğini, o adamı eve yemeğe çağıramayacağı için kaçıracağına inanarak öfkelendi. Hizmetçinin getirdiği taze çayı içerken annesinden ve Nermin'den günün haberlerini dinledi. Bunlar her zamanki gibi küçük, önemsiz şeylerdi: Nigân Hanım bahçıvanı azarlamış, Fuat Beyler Nermin'le onu yemeğe çağırmışlar, Heybeliada'ya bir aktarıcı yollanmış, yukarda odasında uyuyan küçük Melek'in ishali geçmiş... Bu sonuncusundan sözedilirken kısa bir sessizlik oldu ve Osman bir an herkesin Refik'i düşündüğünü anladı.

Az sonra Nigân Hanım bu sessizliğin herkes için tek bir anlamı olduğunu düşünüyormuş gibi "Ne yazmış?" diye sordu. Sonra gözünün ucuyla Perihan'a baktı.

"Gene aynı şeyleri yazmış!" dedi Osman. "Birkaç ay daha gecikeceğini, bazı yazılar üzerinde çalıştığını söylüyor!" Kardeşi hakkında küçümseyici, suçlayıcı birkaç kelime kullanacaktı ki Perihan'ın varlığını hatırlayarak sustu. Yalnızca "İşlerin bu kadar sıkıştığı şu zamanda!" diye mırıldanmakla yetindi.

Kısa bir suskunluk oldu.

Nigân Hanım birden öfkeyle: "Peki öteki?" diye sordu. "Öteki ne yazmış?"

Osman önce anlayamadı. Sonra annesinin Refik'le Ziya'yı aynı kefeye koymasına şaştı, ama biraz da sevindi. Bu sevincinden utanarak: "O da aynı şeyleri yazmış!" dedi.

"Bari postacıya söyleyeyim de o delinin, o küstah asker bozuntusunun mektuplarını bize vermesin!" dedi Nigân Hanım. "Onları geri yollasın!" Düşüncesinin beğenilip beğenilmediğini merak ederek bir Osman'a, bir Nermin'e baktı. Sonra birden meraktan çok pişmanlık ve şaşkınlık gösteren bir hareketle: "O niye gelmiyor? Ah Refikciğim, biz sana ne yaptık ki!" diye inledi. Suratını buruşturdu.

Osman, “Ağlayacak!” diye düşündü. Cevdet Bey öleli bir yıl oluyordu, artık herkes Nigân Hanım’ın olur olmaz ağlamasına alışmıştı, ama gene de can sıkıcı bir şeydi bu. Osman gazetesini okumak, ıhlamur kokusunu içine çekmek, sakin sakin bir çay içmek istiyor, endişeyle annesinin yüzüne bakıyordu.

Nigân Hanım küçük küçük hıçkırmaya başladı. Osman çaresiz, Nermin’e baktı. Evde istediği huzuru bulamadığını ona bakışlarıyla anlatmak istedi. Ama Nermin birşeyler bilen bir insan gibi başını hafifçe geriye atmıştı.

“Dildade Hanım’la Leylâ gelirken yolda Ayşe’yi görmüşler,” dedi Nermin. Elinde ağır bir bavul varmış gibi omuzunu aşağı sarkıttı. “Gene o kemancı çocukla...” Sonra, “Annen asıl bunun için ağlıyor,” demek istermiş gibi anlayışlı bir ifadeyle Nigân Hanım’a baktı: “Leylâ, Ayşe’nin ne kadar büyüdüğünü, güzelleştiğini söyledi. Sonra yanında bir kemancı gördüklerini ağzından kaçırmış gibi yaptı!”

Osman, “Demek buymuş, buymuş ha!” diye düşünerek birden ayağa kalktı. Hem sözlerinin dinlenmemesine, hem Ayşe’nin bu deliliği yapmasına, hem de istediği şu huzuru aile içinde bulamamasına öfkelenmişti. “Nerede o? Çağırın buraya. Çağırsanıza!” diye söylendi.

Nigân Hanım: “Kimsenin bizi saydığı yok! Ah Cevdet Rey, siz gittikten sonra!” diye mırıldanıyordu.

Osman annesine bakarken bir daha ve kesinlikle Alman’ı eve çağıramayacağını anladı.

Perihan ayağa kalktı: “Ben bebeğe bakacaktım zaten!” dedi. “Yukarı çıkıyorum, Ayşe’ye haber vereyim!” Onun da ağlamaklı bir hali vardı. Kopacak fırtına sırasında burada bulunmak istemiyordu galiba.

Osman bir fırtına koparacağını biliyordu. Leylâ’nın söylediği şeyleri Nermin’e bir daha tekrarlattı. Nermin bir ara yukarı çıkan Nigân Hanım’ın Ayşe’ye bağırdığını söyledi. Osman, “Demek onun için ağlıyormuş!” diye düşündü. Öfkeli öfkeli bahçe içinde yürümeye

başladı. Annesinin bir daha aynı sözleri tekrarladığını duyunca, “Annem üstelik onu galiba Leylâ’nın şu tombul oğluna vermeyi tasarlıyordu!” diye düşündü. “Bir kemancı çocukla... Kimseden utanmadan... Üstelik ilk gördüğümde taa vali konağına kadar da gelmişlerdi!” Kendini toparlamak için evde ilk sigarayı akşam yemeğinden sonra içme kuralını bozarak bir Tiryaki sigarası yaktı. Sonra bütün öfkesini bir noktada toplaması, kopartacağı fırtınayı bereketli bir sonuca yöneltmesi için şimdi çabuk bir karara varması gerektiğini anladı ve birden, “Onu mutlaka bu yaz Avrupa’ya yollamak!” diye düşündü. “Bu yaz onu mutlaka Taciser Hanım’ın yanına İsviçre’ye yollamak.” Leylâ’nın o tombul oğlunun da orada olacağını aklından geçirdi. “Ama ya razı olmazsa?” Bunu düşünmek cinlerini başına çıkardı. Küçük, hızlı adımlar atarak bahçede dolaşıyordu. “Şu evin içinde huzur istiyorum, ama onu bunların yüzünden...” Refik’i hatırladı, daha da öfkelendi. Aklına Ziya’nın mektubu geldi. “Razı olmazsa ben ona yapacağımı bilirim! Nedir bu evin hali. Şu çiçeklere bak solmuş!” Demin içine bahar kokusunu çekerken gördüğü yeşilliklerin yerinde sarı, ölü, yoz otlar gördü. “Bir bahçıvanı idare edemiyorlar...” Cevdet Bey’in ölümünden az önce yetiştirmeye başladığı o tuhaf isimli tuhaf çiçeklere baktı. Nigân Hanım onları kendi eliyle suluyordu. Birden bir haksızlığa uğramış gibi oldu: Babası hiç olmazsa evin içinde istediği düzeni, rahatı buluyordu. Metresini aklına getirdi ve haksızlık duygusu dengelendi. “İnsan başka yerde huzuru aramaz da ne yapar?” diye söylendi. Keriman’ın, Nermin’in o büyük ve gururlu ağzına hiç benzemeyen küçük ve sevimli ağzı, çenesi aklına geldi, neşelenir gibi oldu. Sonra Ayşe’yi gördü. Suratını asmış yürüyordu, ama gözü yaşlı değildi galiba. Kızkardeşinin çirkin olduğunu aklından geçirerek, “Ah aptal, aptal kanıverdi hemen!” diye söylenip ona doğru yürüdü. Hasır koltuklara birkaç adım kala kızkardeşinin yüzüne dikkatle baktı ve umduğu gibi gözlerinde, yaş ya da korku değil, belli belirsiz bir meydan okuma gördü.

“Neredeydin?” dedi ve ilk sözünün böyle soğuk ve anlamsız olmasına şaştı.

“Odamdaydım!” dedi Ayşe. Yüzündeki meydan okuma kesinleşti: “Kitap okuyordum!”

“Ders kitabı mı? Hayır, tabii, değil mi? Oku, ama yalnızca okumak marifet değil!” Kendi sesini duydukça öfkeleniyordu... Ayşe bütün bu sözlerin nereye varacağını bilen, kendinden emin bir tavırla ağbisine bakıyor, susarak bekliyordu. Böyle bir güven ve meydan okuyuş alışıldık bir şey değildi onda.

“Sözü uzatmayacağım!” dedi Osman. Yüzünü ekşitti: “Gene o kemancı çocukla görmüşler seni!” Nermin’e ve Nigân Hanım’a bakıp ekledi: “Dildade Hanım’la Leylâ Hanım görmüş!” Hasır koltuğa otururken: “Söyleyecek bir şeyin var mı?” dedi.

Ayşe başını salladı. Sonra buraya, yalnızca bu hareketi yapmaya gelmiş de gitmesi gerekiyormuş gibi sabırsızlanarak kıpırdandı.

“Nereye? Otursana şuraya, otur ve beni dinle! Bu konuda seni iki kere uyarmıştım. Birincisinin bir rastlantı olduğunu düşünerek tatlılıkla, ikincisinde ciddiyetle uyarmıştım seni... Ama şimdi açıkça görüyorum ki sözlerim bir kulağından girip ötekinden çıkmış.” Öteki kulaktan nasıl çıktığını göstermek için kendi kulağının memesini parmaklarının ucuyla tutmuştu. Bunu farkedince kendisini gülünç buldu, içindeki haksızlık duygusu alevlendi ve öfkeyle söyledi. “Sözü uzatmıyorum. Birincisi, bu yaz İsviçre’ye, Taciser Hanım’ın yanına gideceksin. Onlara hemen bir mektup yazacağım. Yazı orada geçireceksin... İkincisi, bundan sonra o adamdan piyano dersi almayacaksın.” Sözlerinin etkisini Ayşe’nin yüzünde izleyerek ekledi: “Okuldan da seni almaya birisi gelecek bundan sonra... Nuri gelir... Sonra o hiçbir işe yaramayan bahçıvan gelir, birisi gelir işte!.. Bir diyeceğin var mı?”

Yüzündeki meydan okuyuş son bir kere daha parıldarken Ayşe mırıldandı: “Bundan sonra piyano dersi almak istemiyorum!” Sonra bu parıltının yerini yenilgi ve umutsuzluk aldı.

“Hayır, bundan sonra yalnız o adamdan piyano dersi almayacaksın demiştim!” diye tekrarladı Osman. “Bu sene artık almazsın. Ama gelecek sene alacaksın. Gelecek sene... Beni dinliyor

musun? Beni dinlerken lütfen gözümün içine bak. Evet, öyle!.. Bir de, ayaklarını sallama rica ederim, sinirime dokunuyor. Şunu unutma. Babamız öldü. Artık ben senin ağbinden çok baban sayılırım...” Belli belirsiz bir zafer duygusuyla önce Nigân Hanım’a, sonra Nermin’e baktı.

Nigân Hanım da, Nermin de: “İşte sonu böyle olur!” diye düşünüyormuş gibi dikkatle Ayşe’ye bakıyor, başlarını aşağı yukarı sallıyorlardı.

Osman çayını içmeden, gazetesini okumadan önce söylenmesi gereken son şeyin ne olduğunu düşünerek: “Bir daha da eli keman kutulu çocukla görülmeni istemediğimi söylememe bilmem gerek var mı?” dedi... Cevap bekleyen bir bakışla, “Bilmem var mı?” diye tekrarladı. Sonra birden sordu: “Ne yapıyor onun babası?”

“Öğretmen!” diye mırıldandı Ayşe.

“Öğretmenmiş! Bir öğretmen çocuğu...” Öfkeyle ayağa kalktı. “Seni kandırmış işte! Apaçık ortada! İyi bir ailenin kızı olduğunu anlamış. Seni kandıracak, babamın mirasından sana kalanların üzerine yatacak, bütün ömrünce keyif çatacak... Tabii sana borcunu ödemek için gıy gıy keman çalar...” Belini büküp öne eğilerek kollarıyla keman çalma taklidi yaptı, ama bu hareketinin gülünç değil, istediği gibi küçümseyici olduğunu görerek sevindi.

“İyi bir çocuk!” dedi birden Ayşe ve ağlamaya başladı.

“İyi çocukmuş. İyi çocuk dediğin bir kurnaz tilki. Seni kandırmış... Niyetinin ne olduğunu anlamıyor musun? Bu kadarcık aklın yok mu senin? İyi çocuk! iyi çocuk her şeyin üstüne yatacak! Sonra sana da gıy gıy gıy keman çalar... Para nasıl kazanılıyor, biliyor musun sen? İsviçre’ye yollayacağız seni. Bunun masraf olduğunu biliyor musunuz?” Birden içinde bir tiksinti uyandı. Elini uzun uzun köpürterek bol suyla yıkamak istedi. Daha da öfkelenerek: “Ağlama, ağlama, ağlamakla hiçbir şey elde edemezsin!” dedi. “Ağlayacağına aklını başına topla! Bütün bunların neye patladığını, bir evin, bir şirketin nasıl kurulduğunu gör... Rahmetli babanın odunculukla işe başladığını unutma! Peki, peki, ağla istiyorsan, ama burada değil. Çık yukarı odana ağla...”

Mutfağa doğru yürüyen kızkardeşinin arkasından baktı. “Bütün bu işleri, bu aileyi, şirketi, bütün her şeyi!” diye mırıldandı. Sonra hasır masanın üstünde duran çayın da soğuduğunu farketti. Sinirlerini yatıştırmaya çalışarak koltuğa oturdu. Bir annesine, bir karısına döndü. Sonra içindeki haksızlık ve huzursuzluk duygusunu bastırmak için Hatay davası hakkında gazetelerde yazılanları bütün dikkatini vererek okumaya çalıştı, ama kendini toplayamadı. Gazeteleri kucağına bıraktı, başını hasır sandalyenin arkalığına hafifçe yasladı, bahçenin yüksek kestane ve ıhlamur ağaçlarına boş boş baktı.

33
Yüreğin Sesi

Haziranın dördü cumartesiydi. Yemeğin üzerine yatmış, başını yastığa gömmüş, ama uyuyamamıştı. Uyuyup mühendislikte geçen sabahın yorgunluğunu üzerinden atmak, sonra Rıza Nur'un Türk Tarihi'ni okumak istiyordu, ama gözüne uyku girmiyor, terliyor, yastığa gömülü başında, kulağının arkasında nabzının atışlarını duyuyordu. Yüreği ağır ağır vuruyordu. On gün önce Mahir Altaylı: "Biraz yüreğinizin sesine kulak verin!" demişti. Muhittin yüreğinin sesini dinliyor, kitaplar, dergiler okuyor, coşmak istiyordu; coşmak ve yüreğinin coşkusuyla aklının alevini söndürmek istiyordu. Bir Türkçü olmaya karar vermişti. Tıpkı bir delikanlının doktor, bir çocuğun itfaiyeci olmaya karar vermesi gibi, bir Türkçü olmaya karar vermişti, ama kararının tuhaf olduğunu düşündüğü için, onlardan biraz farklı olduğunu anlıyordu. Sıcaktan ve alnından damlayan terden hamura dönmüş yastığa başını yeniden yerleştirirken, "Ben ne yapıyorum? Yaptığım doğru mu?" diye düşündü ve birden korkuya kapıldı. Sonra korkaklığından utandı. Güçsüz, zayıf insanlara özgü bu düşüncenin, uykulu olduğu için aklına geldiğine karar verdi. Uyuyamayacağını anladı. Yataktan kalktı, gidip yüzünü yıkadı, gözlüğünü taktı, masaya oturdu. Neden uyuyamadığını araştırdı.

Düşüncelerinden korkmuş, uyuyamamıştı, çünkü içinde bir fırtına patlak vermişti. Fırtına Muhittin'e hiç alışık olmadığı bir soru sorduruyor, "Yaptığın doğru mu?" diyordu. Şimdiye kadar bu soruyu kendine çok az sormuştu, çünkü yüreğinin sesini dinlememişti. Hep düşünceleriyle hareket etmiş, hep aklıyla çevresini didikleyerek karar vermişti. Masanın üzerindeki gazetelere, dergilere, kitaplara bakarken, "Şimdi kendimi yüreğimin coşkusuna bırakıyorum, hiç duymadığım şeyler duyuyorum ama alışacağım!" diye mırıldandı. Sonra masada da oturamayacağını anladı. Odasının içinde aşağı yukarı yürümeye başladı.

Başkalarının başına gelen şeylerden biri başına gelmiş, sanki kansere yakalanmış, ya da birisini öldürmüş de, alışmak

zorundaymış gibi huzursuzdu. Huzursuzluğunun nedenini kestiriyor, yüreğini dinlemeye alışık olmadığı için böyle olduğunu anlıyordu, ama bu sıkıntılardan nasıl kurtulacağını bilmiyordu. “Tepeden tırnağa değişmem gerekiyor demek!” diye düşündü. Gözünün önünde eski hali canlandı. Gene bu odada, bu masada oturur, şiir yazmaya çalışır, düşünür, sonra sıkıntıyla kendini sokağa atar, eğlence arardı. Birden her şeyden, herkesten nefret eden, o eski mutsuz haline özlem duyar gibi oldu. “O zaman her şey aklımın önünde apaçık durur, bana bir düşünmek kalırdı!” diye söylendi. “Ama düşünmekten başka bir şey de yapmadım ki!” diye ekledi. “Peki şimdi ne yapıyorum? Şimdi başka bir insan oluyorum!” Şüpheyle odanın ortasında durdu. “Gerçekten başka bir insan mı oluyorum, yoksa bir serüvene mi atılıyorum?”

“Bir serüven!” Eğlenceli bir kelimeydi bu. Yazıhane, meyhane ve uyku arasında geçen, genç yaşta küflenen hayatını parlatıyordu. Meyhanede Mahir Altaylı’ya rastladıktan üç gün sonra Ötüken dergisine gitmiş, onu görmüştü. Mahir Altaylı onu sevgiyle karşılamış, kendisine hayranlık ve saygıyla bakan birkaç kişiye tanıtmış, sonra Hatay davasından sözedilmişti. Muhittin dergiye Türkçü olma düşüncesiyle değil, meraktan ve o günlerde aklını kurcalayan şeylerden kurtulmak için gitmişti. O insanlarla karşılaşır karşılaşmaz kendini koruması, ölçülü olması, sözlerine dikkat etmesi gerektiğini de anlamıştı. Burada insanları incelemek, onları öğrenmek ve ruhlarını avucunun içine almak gibi, oynamaya yatkın olduğu bir oyunu oynamaya, ya da bu oyunda oynatılmaya gönüllüler olduğunu sezinlemişti. Hatay davasından sözediliyordu, ama Muhittin başka şeylerden sözedildiğini, herkesin kendi yetenek, zekâ ve kurnazlığını sergileyip, derinden derine başka bir kavgaya hazırlandığını düşünmüştü. Bu “kavga” kelimesi aklından geçince gülümsedi. “Gene her zamanki Muhittin’im işte!” diye düşündü. “At koşturacağım bir alan buldum!” Sonra masanın üzerindeki dergileri gördü ve bütün bu düşüncelerinden utandı. Mahir Altaylı’nın sesi: “Hatay’da ırkdaşlarımızın canına okuyorlar, sizse burada neler düşünüyorsunuz!” diyordu. “Ben kötü bir insandım. Bu çirkin, kendini

beğenen halimden kurtulmam, yüreğimi coşturmam lâzım!" diye düşündü ve masaya oturdu.

Yüreğini coşturması gerekiyordu. Yüreği coşarak, akimin o küçük, sinsi ve hınzır alevini söndürecek, Muhittin de toplumun içinde eriyip yok olacak, günahlarından arınacaktı. Bazan yıllardır günahın içinde yüzdüğünü düşünüyor, kendisine kızıyordu, ama bu çok seyrek oluyordu. Geçmişini düşündüğü zaman daha çok nefret uyanıyordu içinde. Şimdi ise nefreti hedeflere yöneltmeye çalışıyordu. Hatay'da ırkdaşlarımızı öldüren Fransızlar, sonra bizi arkadan bıçaklayan Araplar... Ama yok, yok, Yahudilere ve masonlara daha çok kızıyordu. Mühendislik Mektebi'nde bir Yahudi çocuk vardı. İlk bakışta iyi biri sanırdınız, imtihanlarda başkalarına kopya verir, yardım eder, yaptığı ödevleri çekmeleri için tembellere çekinmeden verirdi; ama şimdi Muhittin onun bütün bu davranışlarında bir ikiyüzlülük olduğunu anlıyordu. Sonra aklına masonlar geldi. Bütün mason dernekleri mallarını halkevlerine bağışlayarak kapanmışlardı, ama bu tek tek bütün masonların hareketten çekildiğini göstermezdi ki... Mason deyince de aklına hep Refik'in ağabeyi Osman geliyor, mutlaka mason olduğunu düşünüyordu onun. Tam mason tavırları vardı onda: Kendini beğenir, iyi bir tüccardır, züppeliğe yaklaşan bir kibarlığı vardır, elleri temiz ve bakımlıdır, insana sabun kokusunu hatırlatan bir konuşması vardır. Sonra Arnavutlar ve Çerkezler vardı ki, bunlar Mahir Altaylı'nın dediği gibi devletin içine sızdıkları için tehlikeliydiler. Bir de Kürtler vardı. Sonra tabii, komünistler vardı.

Birden çenesini bütün gücüyle açarak esnedi. Sonra gerine gerine bir daha esneyerek, "Deliriyorum galiba!" diye düşündü. "Ne oluyor bana? Nasıl biri oluyorum? Bir Türkçü oluyorum. Daha da tam olmadım, ama olacağım. Nasıl oldu da böyle oldum?" Hemen aklına Mahir Altaylı'ya rastladığı o gece geldi. O gece, Türkçü öğretmen meyhaneden çıktıktan sonra Muhittin bir kadeh daha içki içmiş, sonra randevuevine gitmeden doğru evine dönmüştü "İşte, her şey bundan!" diye düşündü: "Randevuevine gelseydim adamın sözleri büyüsünü kaybedecek, bana değersiz gözükecekti. Böylece o dergiye de gitmez, eskisi gibi olurdum. Peki niye randevuevine

gitmedim? Çünkü, evet, çok içmiştim.” Yürüttüğü bu akıldan çıkan sonuca şaştı ve bunun mantıksız olduğuna karar verdi. Sonra “Doğru olan tek şey şu: Artık eskisi gibi olamam!” diye düşündü ve aklına, Refik’in kendisine geçen sonbahar aynı sözleri söylediği geldi. “O ne yapıyordur şimdi? Mektup yazmış, köy kalkınması diyor! Bana ne! Köy kalkınmasıyla uğraşacağına Türkçülükle ilgilense ya!.. O ilgilenmez, çünkü o zaten Türk’e benzemez. O da züppedir. Zaten ağbisi tam bir mason!” Birden öfkesinin yönünden ürkerek başını kaldırdı. Karşısında, kütüphanenin gözünde, babasının resmini gördü ve babası hakkındaki düşüncelerinin de değiştiğini anladı. Babasını artık hayatını boşa harcamış, hiçbir şeyi anlayamamış, zavallı bir insan olarak değil, kahraman ve inançlı bir savaşçı olarak gördüğünü, Kurtuluş Savaşı’na katılmadığı için de onu kınadığını farketti. Gerçekten böyle mi düşünüyordu, yoksa böyle düşünmek mi istiyordu, bunu tam anlayamadı. “İkisi de aynı kapıya çıkar! Eninde sonunda alışacağım!” diye söylendi ve heyecanlandı. Alışacaktı işte. Yüreğinin sesini dinlemeye, toplumun içinde kaybolmaya, şu küflü bilinci silip, yerine coşku koymaya alışacaktı. Heyecanlanarak sandalyeden kalktı. Gene odanın içinde gezinmeye başladı.

Odanın içinde yürüyor, iyi bir Türkçü olunca başına neler geleceğini çıkarmaya çalışıyordu. “Bu mutsuzluktan kurtulurum. Kendimi otuz yaşında öldürmek gibi saçma saplantılara kapılmam. Düzenli, inançlı bir hayatım olur! Bana saygı duyarlar!” Birden “Saygı duyarlar!” diye yüksek sesle söylendi. Gözünün önünde Ötüken dergisi canlandı. Orada birkaç delikanlı vardı, Mahir Altaylı’ya hayranlıkla bakıyorlardı. Sonra kendi yaşında bir başkası vardı. Muhittin’i şüpheyle, evet, biraz da küçümseyici bakışlarla süzmüştü. Bakışlarından, “Türkçü olmak için niye bu kadar geciktin, neredeydin?” diye düşündüğü anlaşılıyordu. Aklına Beşiktaş’ta meyhanede buluştuğu asker gençler geldi. Daha onlara inançları konusunda bir şey söylememişti. “Kendimi iyice hazırlayayım da öyle!” diye düşündü. Kendini çok iyi hazırlamaya, dikkatli olmaya karar vermişti. Hatay davası hakkındaki tartışmayı hatırladı. Mahir Altaylı ve gençlerden biri barışçı çözüme karşı çıkıyor, öteki iki kişi aynı sonucu, Türkiye’ye katılma sonucunu verecekse barışçı çözüme

karşı çıkmanın yanlış olabileceğini söylüyorlardı. Muhittin: “Benim bu konudaki düşüncem nedir peki?” diye mırıldandı. Orada, dergide hiçbir şey söylememiş, kendisine bir iki kere söz düşünce de, yuvarlak laflarla sırasını savmıştı. “Şimdiki düşüncem Mahir Altaylı’nın haklı olduğu, ya da onun düşüncelerinin daha çok hayranlık toplayacağı ve gençleri heyecanlandıracağı. Çünkü bir sözün böyle heyecanlandırıcı olması, belki de doğruluğundan daha önemli.” Yürürken gözünün ucuyla masanın üzerindeki gazeteye baktı. Gazetede sekiz sütunluk bir başlık vardı: “Hatay’da örfi idare ilân edildi!” Dün de başbakan bu konuda mecliste açıklamalar yapmıştı. Olup biteni ayrıntılarıyla düşünmeye çalıştı, ama Hatay’ın bağımsız bir devlet olduğunu, orada seçimler yapıldığını, seçim listeleri için kayıt yapılırken çeşitli toplulukların çatıştığını gözünün önünde canlandırmaktan başka bir şey yapamadı. Bu konulardaki, Türkçülük konusundaki bilgisizliğinden utandı ve yeniden masaya oturdu.

Masanın üzerinde, Rıza Nur’un Türk Tarihi, Ziya Gökalp’in kitapları, bazı makaleler, dergiler ve son ayın gazeteleri vardı. Eski dergileri iyi okuyor, Türkçülerin kendi aralarında ve düşmanlarıyla yaptıkları tartışmaları iyi öğrenmek istiyor, dikkatle, bir de, çeşitli Türk tarihlerini inceliyordu. Rıza Nur’un tarihinin sayfalarını çevirirken yazarı düşündü. Onu basit, ilkel ve yüzeysel buldu. Sonra belki bir gün kendisinin de bunlardan çok daha değerli bir tarih yazabileceğini aklından geçirdi. Dergide rastladığı insanların hepsinden akıllı olduğuna karar vermişti.

Ama kendini beğenmişlikten kurtulmaya da karar vermişti; aklından geçenlerden utanması gerektiğini anladı. Sonra Mahir Altaylı’ya meyhanede: “Ben milliyetçiliği doğru bulmuyorum!” dediğini utançla hatırladı. Eski haline kızdı ve farkında olmadan gene ayağa kalkmış olduğunu anladı. “Ama o eski halimden de memnun olmadığımı ona söylemiştim!” diye heyecanla söyledi. Gene unutmaya çalıştığı mutsuzluk günlerinin anıları canlanıyordu içinde: Ömer’in nişanlandığı gün, çok içtiği zamanlar, Beyoğlu meyhaneleri, Refik’lerin evinde duyduğu nefret ve yalnızlık... “Ama bunlardan kurtulmam gerekir!” diye söylenerek masaya oturdu. “Bunlardan

kurtulmam, aklımın gevezeliklerinden sıyrılmam, kendimi yüreğimin sesine ve coşkularına bırakmam gerekir!” Rıza Nur’un Türkiye Tarihi’ni açıp dikkatle okumaya başladı.

34
Ziyafet

Kerim Bey: “Ooo, hoş geldiniz Herr!” dedi. Dilinin ucundaki adı söylemeye üşeniyormuş gibi bir süre sustu: “Herr Rudolph... Hoş geldiniz. Oraya değil, şöyle oturun lütfen...” Sofraya oturuyorlardı. Kerim Bey, Ömer’i de gördü. “A, bizim genç müteahhidimiz de burada tabii... Hoş geldiniz...” Ömer’in elini yakalayıp yanındaki kısa boylu, badem bıyıklı adama doğru çekti. “Delikanlı Manisa milletvekili arkadaşımız Muhtar Bey’in kızıyla nişanlı...”

Badem bıyıklı adam: “Aa Nazlı Hanım’la mı?” dedi. “Çok cici, çok hanım bir kızımızdır. Tebrik ederim!”

Ömer gülümsedi. Badem bıyıklı adam da “Ah seni seni, işin iş ha!” diye düşünüyormuş gibi gülümsedi. Amasya milletvekili ve doğu illerinden birinin parti müfettişiydi. Kerim Bey dostlarını, bazı müteahhit ve mühendisleri her yıl verdiği bu akşam yemeğine çağırırken, doğu gezisinden dönen parti müfettişi İhsan Bey’in de konuklar arasında olacağı haberi yayılmıştı.

“Bu da bir başka genç mühendisimiz,” dedi Kerim Bey. Refik’i de parti müfettişine tanıttı. Sonra Refik’le Ömer’e bakarak başladığı bir cümleyi başka bir mühendise gülümseyerek bitirdi ve kolundan tuttuğu İhsan Bey’i masanın öteki ucuna, tanıştırılacak öteki insanlara doğru çekti.

Yarım saattir sofranın çevresinde aç kediler gibi dolanan konuklar yavaş yavaş sandalyelere oturdular. Ateşin üzerinden az önce indirilen kuzunun parçalanmasını bekliyorlardı. Beyaz elbiseli bir ahçıyla bir uşak ilerde bir ağacın altında hayvanın üzerine eğilmiş kesiyorlardı. Az önce Kerim Bey’in barakasının çevresinde, jeneratörün gücüyle aydınlatılmış geniş salonunda küçük topluluklar halinde fısıldaşan konuklar susmuşlar, sofrada oturan Kerim Bey’i dinliyorlardı. Kerim Bey Sivas-Samsun demiryolunun yapımıyla ilgili bir anısını anlatıyordu. O anlatırken herkes dinliyor, arada bir onu

onaylayan İhsan Bey’le anlatılanları karısına çeviren bir Danimarkalı mühendisin sesinden başka bir ses duyulmuyordu.

Parçalanmış et sofraya gelince herkesin dikkati bir noktada toplandı. Beyaz önlüklü ahçı, parçaları dağıtmaya koyulunca İhsan Bey doğu gezisini anlatmaya başladı: Geçen yılın Dersim harekâtından sonra doğuda huzur sağlanmıştı. Artık kimse eşkıya korkusuyla titremiyor, kimse yarın kimbilir ne olacak diye endişelenmiyordu. Huzur ve düzeni sağlayan yalnız askerin gücü değil, ayrıca Cumhuriyet’in bayındırlık ve eğitim seferberliğiydi. İhsan Bey sık sık dönüp Kerim Bey’e bakarak konuşuyordu, ama herkes parti müfettişinin aslında bütün sofraya, özellikle geçen seneki harekât yüzünden paralarını vaktinde alamayan müteahhitlere seslendiğini anlıyordu. Müfettiş bunları söyledikten sonra Elazığ’da bir köprünün açılış töreninde başından geçen gülünç bir olayı hatırladı: Valinin kızgın güneş altındaki açış konuşması iyice uzamış, bu sırada bir eşek anırmaya başlamış, uzaktan birisi de; “Sustursanıza şu eşeği!” demiş, memurlar arasında birisi gülmüş, sonra o gülen küçük memurla eşeğin sahibini vali akşam karakola çektirip dövdürmüş. Parti müfettişi bunu anlattıktan sonra hoşgörülü bir tavırla gülümsedi. Bu gülümseyişle sanki masadakilere, “Hayatta iyilikle birlikte, ne yazık ki kötü, acıklı, hatta gülünç olan da vardır. Ben bunları da sizlere anlatmaktan çekinmiyorum!” diyordu.

İhsan Bey’den sonra, yaşlı bir devlet denetçisi de, bu hoşgörülü havanın etkisiyle Filyos hattında başından geçen bir olayı anlatmaya koyuldu. O da anlatırken arada bir Kerim Bey’e bakıyor, konuklar da önlerine testilerle konan buzlu kaçak rakıdan içip dinliyorlardı. Sakin, rüzgarsız bir haziran akşamıydı. Uzakta işçi barakalarının durgun karanlığa dağıttığı ışık gözüküyordu.

Etle birlikte sofraya kocaman büyük bir tepsinin içinde pilav da getirilmişti. Bu pilavın dağıtımı uzun sürdüğü için yemeğe bir türlü başlanamamış, konukların çoğu ilk kadeh rakıyı aç karnına içmişlerdi. Ömer bu erken içilen ilk kadehin bazılarını gevşettiğini, sofradaki düzenli, saygılı havanın yavaş yavaş dağıldığını görüyordu. Kendisi de bu havaya katılmak, birşeyler söylemek, konuşmak istiyordu. Konuşmayı Kerim Bey’in insanı ezen, güçlü, her

şeye hâkim olan kişiliğinden çekinmediğini göstermek, kendi varlığını hissettirmek için mi istiyordu, yoksa içinden yalnızca neşelenmek geldiği için mi istiyordu, açıkça bilmiyordu, ama sofrada oturdukça bu isteğin arttığını anlıyordu. Bir süre Rudolph ve Refik'le bir şeyler konuştu, ama onlarla bu masada konuşabileceği şeyler sınırlıydı; çünkü fısıldaşarak konuşamazlardı. Üstelik aylardır durmadan aralarında konuştukları için birbirlerine söyleyecek şeyleri de kalmamıştı. Filyos hattında başından geçenleri anlatan yaşlı devlet denetçisi hikâyesini bitirip güldükten sonra, ihsan Bey bu hikâyeden çıkarılacak dersleri özetleyen bir konuşmaya başladı. Bunun üzerine Ömer ne olursa olsun birisine bir şey anlatmak, kendi sesini duymak için, karşısında oturan orta yaşlı, sessiz mühendise dönerek geçen yıl başından geçen ve hiç de ilgi çekici olmayan bir olayı anlatmaya başladı. Mühendisin başka yere, Kerim Bey'e bakmasına izin vermemek için gözlerini gözlerine dikerek uzun bir süre onu esir aldı. Ama hikâyenin bittiği ve gülünmesi gereken yere geldiği zaman mühendisin sofranın merkezine özür diler gibi baktığını görünce istediği neşeyi bulamayacağını anladı. İçinden sofradan kalkmak geldi, ama rahat rahat karnını doyuran Refik'i görünce bunu yapmadı.

Refik hiç konuşmuyor, sofrada anlatılanları dinliyor, insanları seyrediyor, bol bol yiyordu. Sanki bu sofraya uzun zamandır doyuramadığı gövdesini yiyecekle, gözlerini de değişik insan yüzleriyle beslemeye gelmişti. Anlatılan şeylere herkes gibi yüzeysel bir heyecan duyuyor, arada bir gülümsüyor, tabağına yeniden pilav alıyor, dertsiz, tasasız oturuyordu. Uzun ve yorucu bir işi başarıyla bitirip ziyafet sofrasına koşmuş bir insan gibi rahat ve huzurlu gözüküyordu, ama Ömer onun geceleri rahat uyuyamadığını, aylardır üzerinde çalıştığı şu “Köy Kalkınması” ile ilgili tasarılar için, kendi geleceği, hayatı için endişelendiğini, korkulara kapıldığını biliyordu.

Kerim Bey'le İhsan Bey bir ihtiyarı dinliyorlardı. Ömer'in de işi düştüğü için tanıdığı bu ihtiyar, mühendis olmamasına rağmen geçen yıl devletin resmî denetçi kadrosuna alınmıştı. Herkes hesap kitaptan anlamayan bu adamın bu göreve getirilişini, tecrübesi ve daha çok

hastalık derecesine varan titizliği ve namusuyla açıklıyordu, ihtiyar denetmen geçen yıl bu görevde olmadığı için bu yemeğe de çağrılmamıştı. Şimdi hayatında ilk defa çağrıldığı böyle bir yemekte parti müfettişine de rastladığı için galiba çok heyecanlanmıştı: Ateşli ateşli bir şeyler anlatıyor, bazı haksızlıkların düzeltilmesi için neler yapılması gerektiğini söylüyor, herhalde önceden düşündüğü, hazırladığı cümleleri heyecandan birbirine karıştırdığı, insana hayatta bir kere gelen şu fırsatı iyi değerlendiremediği için kendine kızıyordu.

İhtiyar denetmen sözünü bitirince İhsan Bey ihtiyarın yanındaki gence: "Siz de mühendissiniz, değil mi?" diye sordu. "Bu durumda ne yapılabilir?"

"Bu durumda bordroların ve cetvellerin düzenlenmesine bir ay önceden başlanır ve bütün bu şikâyetler hemen tatlıya bağlanır," dedi genç mühendis.

Parti müfettişi de ihtiyara, aceleyle: "Gördünüz mü?" dedi ve telâşlanan denetmenin cevabını beklemeden sofranın çevresinde koşturan ahçıya: "Bana biraz daha pilav ver bakalım!" dedi. Sonra badem bıyıklarının altında gizlenmiş gibi duran küçük ağzını rakı kadehine dayadı, bir yudum aldı ve gözünün ucuyla ihtiyar denetmene bakıp: "İnkılâba ve devlete güvenin!" dedi. "Elbette her şey kusursuz değildir... Ama böyle küçük kusurları büyütmek sizi inkılâp düşmanlarının yanına götürür. Oysa bir yanlışlık yapmaktan korkan herkes devletle birlikte olmalıdır. Üstelik şimdi, Hatay davası her şeyden önemli..."

Neşe ve gürültü artıyordu. Artık sohbet, sofranın merkezindeki hareketle değil, konukların kendi aralarında oluşturduğu küçük toplulukların gayretiyle sürükleniyordu. Arada bir Kerim Bey'in herkesi bastıran sesi duyuluyor, ama konuklar kendi konuşmalarını sürdürüyorlardı. Masanın bir ucunda iki kadın vardı. Bunlar Danimarkalı mühendislerin karılarıydı. Yanyana oturmuşlar, aralarında kendi dilleriyle konuşuyorlar, dikkatle rakı içiyorlar, gülüyorlardı. Masanın öbür ucundaki erkekler arada bir kadınlara bakıyorlar, rakıyla birlikte sigara içiyorlar, sohbeti dinliyorlar, sonra

kimseyle gözgöze gelmeyecekleri bir an yeniden kadınlara bakıp düşünceli düşünceli sigaralarını tüttürüyorlardı. Ömer onların bu yabancı kadınlarla, kendi hayatları ve istekleriyle ilgili bir şeyler düşündüklerini yüzlerinden anlıyor, onlardan birini çirkinleşmiş bir yüzle kadınları seyrederken görünce Nazlı'yı düşünüyor, aklına Nazlı geldiği için şaşırıyor, bir şeye öfkeleniyor, sonra o da o erkekler gibi rakısından daha çok içip yeni bir sigara yakarak sofradaki küçük topluluklardan birine kulak veriyordu.

Sofrada iki türlü topluluk vardı. Daha yaşlıca, ağırbaşlı, dikkatli erkeklerin oluşturduğu birinci topluluk bu demiryolu yapımı sırasında zenginleşen müteahhitlerden oluşuyordu. Soyadı kanunu çıktığı zaman Demirağ, Yolaçan, Demirbağ, Kayadelen gibi soyadları alan bu yeni zenginler altı yedi yıl önce ya bir ufak taşeron, ya yeni mezun bir mühendis, ya da bir devlet memuruydular. Demiryolu yapımı sırasında zekâlarını, girişkenliklerini kullanarak zengin olmuşlardı. Üç beş yılda ulaştıkları bu beklenmedik zenginliğe de şaştıkları için çok dikkatli, ihtiyatlı ve titizdiler. Kimsenin bir şikâyeti olmasın, kimse haksızlığa uğramasın, kimse şu demiryolu düzeninden hoşnutsuz kalmasın istiyorlardı. Bazan sanki birisi şikâyet eder, sızlanırsa ellerindeki servet gidiverecekmiş gibi telâşlanıyorlar, Cumhuriyet'in başarılarını, Hatay davasını, bastırılan Kürt isyanlarını, kardeşlik ve beraberlik sözlerini bu yüzden sevinçle karşılıyorlardı. İkinci toplulukla devlet denetmenleri, memurlar, maaşlı mühendisler vardı. Bunlar nasıl zengin olduklarını çok iyi bildikleri için bu birincileri küçümsüyorlar, ama çoğunluğu onlar gibi olmak istediği için küçümsemeleri kıskançlık, hayranlık, öfke ve tiksintiyle karışıyordu. Yerine göre, kimisi aşırı namusluydu, kimisi herkesten, her şeyden nefret eder gibiydi, kimisi birinci topluluğa girmek için aceleci ve terbiyeliydi, kimisi de artık hiçbir şey yapamayacağı için yalnızca uyuşuk bir seyirciydi. Ama onlar da demiryolundan zenginleşen ötekiler gibi bütün varlıklarının ve geleceklerinin İhsan Bey gibi milletvekillerine ya da Kerim Bey gibilerine, devlete bağlı olduklarını seziyorlardı. Sofradan bu yüzden kendini denetlemeyen, Kerim Bey'e, İhsan Bey'e korku ve saygıyla bağlı olmayan, gerçek neşe ve coşku, içten gelen söz yalnızca yabancı mühendislerle, nasılsa bu

ilişkiler ağının dışında olan bir genç sarhoş mühendisten geliyordu. Herr Rudolph fazla konuşmuyor, Refik ise yalnızca gözlerinin ve gövdesinin zevkiyle meşgul gözüküyordu.

Ömer de Refik gibi çok içiyor, kendi varlığının, şu ünlü milletvekili toprak ağası ve müteahhit Kerim Naci Bey'in varlığının altında ezilmediğini farketmek istiyordu. Bunu farketmek için ya demin yaptığı gibi kendini zorlayarak ve bağırarak başkalarıyla konuşmalıydı, ya da aşırı bir şeyler yapmalı, gövdesini rahatsız etmeli, durmadan birşeylerle uğraşmalı, yemeli içmeliydi. Tabağına ikinci defa dolma alırken, rakı testisini yenilemesi için ahçıya seslenirken bunları düşündü ve birden içinden gene sofradan kalkıp gitmek geldi. Bunu tam yapacaktı ki sarhoş olduğunu düşündü. Sonra aklına bu düşünceyle her zaman birlikte gelen avuntuyu hatırladı: "İçki benim yalnızca mideme vurur!" Birden ayağa kalktı. Ayağa kalkarken Herr Rudolph ile gözgöze geldi ve hiçbir şey düşünmeden mırıldandı:

"Ben helaya gidiyorum!"

Herr Rudolph anlayışlı bir tavırla gülümsedi. Yanında oturan bir başka mühendis de gülümsedi. Ömer helaya doğru yürüdü. Kerim Naci Bey'in lojmanında geçen yıl da yemek yediği için biliyordu, kapıları açtı, kapadı. Helaya girerken "Kusmak istiyorum galiba!" diye düşündü. Sonra deliğe doğru eğildi ve kustu. Muslukta ağır ağır suratını yıkadı. Aynaya baktı. Yüzü beyaz değildi, renkli ve sağlıklıydı. Heladan çıktı. Sofranın gürültüsünü duydu, ama oraya gitmek istemedi. Yana açılan bir kapı vardı. Oradan kıpırtısız gecenin içine, durgun karanlığa çıktı. Toprak ve ot kokusunu içine çekerek derin derin soludu. Kalabalıktan sıyrılıp kendinin, gecenin farkına varmanın keyfini çıkardı. "Ben başkayım. Ben onlardan değilim. Ben onlar gibi olmayacağım!" diye mırıldandı ve kendinden korktu. Sigara içerek lojmanın çevresinde yürümeye başladı. Bir köşede mutfağın ışıklarını gördü.

Mutfağın penceresine yaklaşıp içeri baktı. Ahçı bir baklava tepsisinin üzerine birşeyler serpiyordu. Sonra bir ressam gibi bir

adım çekilip eserine baktı. Eline bir bıçak alıp yeniden tepsiye yaklaştı, birşeyleri düzeltmeye başladı.

Ömer: “Evet onlar gibi olmayacağım!” diye düşündü. “Bunun gibi, sonra şu barakadakiler gibi de olamam tabii!” Masalara doğru yürüyordu. “Efendiler ve köleler... Kerim Naci Bey! Ondan neden nefret ediyorum?” Herr Rudolph’un sözünü hatırlayarak: “Çünkü o her yeri, her köşeyi tutmuş!” diye cevap verdi. “Bu doğru mu? Bu doğruysa ona, devlete ve devletin şu iğrenç kullarına karşı yapacak bir şeyim yoktur! Ama bir şeyler yapmak, her şeyi kırıp dökmek istiyorum! Ben bir efendi olmak istiyorum. Üstelik o Kerim Bey’den çok daha... daha akıllı ve bir efendi.” Gene işçi barakalarına doğru baktı. “Bana hayran da olamazlar... Ama gelip iş istiyorlar... Ne yapayım? Daha çok para kazanayım. Bu boş düşünceleri bırakayım... Düşünceler, ahlak! Neye yarar?.. Evet, gidip oturayım, işlerimden başka bir şey düşünmeyeyim! Peki sofrada herkes ona bakarken ben ne yapacağım? Bunu düşünmeyeceğim!”

Sofraya oturdu. Ahçı baklava tepsisini getirdi. Herkes tepsiye baktı.

35
Hep Aynı Sıkıcı Tartışmalar

Baklavalar ve meyveler yendikten sonra, Kerim Bey havanın serinlediğini söyleyerek konukları lojmanın içine çağırdı. Kahveler burada içildi. Kerim Bey konuklara duvarlarda asılı akraba fotoğraflarının, bir tüfeğin ve Ahmet Muhtar Paşa'nın dedesine hediye ettiği bir kemerin hikâyesini anlattı. Sonra birkaç kere her şeyi unutarak esnedi ve konuklar dağılma vaktinin geldiğini anladılar.

Kerim Bey kapının önünde konuklarıyla teker teker vedalaşmaya başladı. Yanında parti müfettişi İhsan Bey vardı. Ömer'i görünce gene aynı bakışla, sanki "İşin iş ha!" diye düşünüyormuş gibi başını salladı, ya da gene Ömer'e öyle geldi. Kerim Bey ise Ömer'i görünce herhangi bir yüzü gördüğü zaman yaptığı gibi alışkanlıkla gülümsedi. Herr Rudolph'u görünce de değişik bir tatlıdan almak üzereymiş gibi neşelendi. Herkese söylediği sözleri onlara da söyledikten sonra birden Ömer'e döndü:

"Düğün ne zaman bakalım?"

"Eylülden sonra!" dedi Ömer, Kerim Bey'in yüzünü yakından gördü. Dar bir alnı, kalın kaşları, birbirine yakın büyük gözleri vardı.

"Eylüle kadar köprü ve tünel yetişecek mi?" Büyük gözleri yarı yarıya örten gözkapakları kıpırdanır gibi oldu. Gözkapaklarının ağır ağır kıpırdanışı sanki Ömer'e, "Yetiştireceğim desen de bir, yetiştirmeyeceğim desen de bir!" diyordu. "Benim yanımda, benim dünyamda senin sözlerinin ne değeri olabilir ki!"

"Yetiştireceğim inşallah!" dedi Ömer.

Kerim Bey: "İnşallah!" diye tekrarladı. Sonra Refik'in de elini aceleyle sıkıp onların arkasından gelen yaşlı bir müteahhide döndü.

Ömer, Refik ve Herr Rudolph lojmandan çıktıktan sonra uzun süre bir şey konuşmadan yürüdüler. Sonra Refik gerine gerine esnedi:

“Ohh be, ne geceydi yahu!” Arkadaşlarından karşılık almayınca da şüpheyle ekledi: “İyi eğlendik, değil mi?”

“Eğlendik mi Herr Rudolph?” diye Ömer sordu.

“Ben eğlenmedim, ama doydum!” dedi Alman mühendis. Sonra tuhaf, sinirli bir kahkaha attı.

“Allah hepsinin belâsını versin!” diye Ömer bağırdı. Uzakta kalan Kerim Bey’in lojmanına duyurmak istiyormuş gibi aynı şeyi yeniden bağırdı. Sonra: “Sarhoşum ben ulan!” dedi. Sözlerinde zorlama, özentili bir kabalık var mı, yok mu düşündü. “Bu herifleri görünce içimden kaba olmak geliyor!” dedi.

Refik: “Aaa, ben de siz iyi kötü eğleniyorsunuz sanmıştım!” dedi.

Ömer: “Ne vardı, ulan, eğlenilecek, ne vardı?” diye bağırdı. Sonra gene kabalık yapma özentisi içinde olup olmadığını düşündü.

“Yemek güzeldi. Sonra değişik insanlar gördüm,” dedi Refik. Eğlencenin özünün ne olduğunu arıyormuş gibi, saf saf durup düşündü. “Değişiklikti işte!” diye ekledi.

“Değişiklikmiş yahu!” diye bağırdı Ömer. “Bizim hayatımız, işimiz, kanımız canımız değişiklikmiş Herr Rudolph, sen ne diyorsun bu değişikliğe?”

Alman gene tartışmaya, nefrete başlamak istemediğini gösteren bir el işareti yaptı.

Ömer: “Demek değişiklik ha!” diye gene bağırdı. “Buraya da onun için geldin galiba: Değişik şeyler görmek için hayvanat bahçesine gelir gibi bizi...” Birden sustu, Refik’in suratını gördü. “Hayvan herifin tekiyim ben, Refikciğim!” diyerek arkadaşının koluna girdi. Bir süre sessiz yürüdüler. Ömer Refik’in kolunu sıktı; sarhoş olup olmadığını düşünmeye başladı. Sarhoş olmadığına, yalnızca coşkulu olduğuna, sarhoşmuş gibi davranmaktan hoşlandığına karar vererek Refik’in kolundan çıktı. Karanlıkta zor görülen bir tümseğin üzerinden atladı. Sonra bir maniye başladı: “Ben bir yeşil fenerim/Hem yanar hem sönerim/Ben nişanlı değilim/Kime olsa dönerim.” Bu nereden aklına gelmişti? Hatırladı: Anneannesi

söylerdi; yedi sekiz yaşındayken kendisi de sıkıntıyla dinlerdi. “Güzel bir şeymiş, ama saçma!” diye düşündü. Anneannesini, babasını, teyzesini, başka şeyleri hatırladı. Sonra: “Bütün bu saçmalıkları düşünmeye, söylemeye hakkım varmış gibi davranıyorum. Sarhoş numarası yapıyorum, oysa hiçbir şeyim yok,” dedi ve sustu.

Uzun bir süre hiçbir şey konuşmadan yürüdüler. Arada bir havlayan köpeklerin, cırcırböceklerinin ve Karasu’nun sesi duyuluyordu. Kendi lojmanını görünce, Herr Rudolph: “Artık benim için yalnızca Amerika var!” dedi. Kendi kendine konuşur gibiydi, “Yalnızca Amerika var!” Sonra birden Refik’e döndü. “Peki siz ne yapacaksınız? Siz nasıl çıkacaksınız işin içinden?” Eliyle göğü, toprağı işaret etti. “Bu karanlığın içinden?”

Ömer alaycı bir sesle: “Her gecenin bir sabahı vardır dostum!” dedi. “Bizim için endişelenmeyin.” Gülmeye başladı.

Refik: “Ben o kadar mutsuz değilim ki!” dedi.

Herr Rudolph: “O zaman içeri gelin, size birer kahve yapayım, konuşalım,” dedi.

Bu konular aralarında çok konuşulduğu, her seferinde, sabahlara kadar bir sonuca varılmadan tartışıldığı için önce Ömer içeri girmek istemedi. Ama sohbet isteyen Alman a acıdığı için tartışmaya katılmamaya karar vererek biraz oturabileceğini söyledi. İçeri girdiler. Herr Rudolph sabaha kadar uyuyamayacağını söyleyerek jeneratörü çalıştırdı, kahveleri yaptı. Her zaman oturduğu koltuğa otururken tartışmayı alayları ve iğnelemeleriyle kesip kesmeyeceğini anlamak istiyormuş gibi Ömer’e baktı. Sonra Refik’e döndü, özür dilermiş gibi:

“Yeni bir şey söyleyemeyeceğim size,” dedi. “Aynı şeyleri söyleyeceğim, belki siz de aynı cevapları vereceksiniz, ama gene de söyleyeceğim. Herr Fatih’i biraz sıkacağız ama... Evet, bana göre burası, yani doğu, karanlığın ve köleliğin ülkesidir. Bundan ne demek istediğimi anlatmıştım. Bundan burada insanların özgür olmadığını, biraz metafizik bir dille söylersek, burada ruhların tutsak olduğunu söylemek istiyorum. Bunu size söylemiştim ve buna karşı söyleyecek fazla bir şeyiniz...”

“Evet, yok, ama ben sizin anlatmak istediğiniz şeyi başka türlü söylüyordum. Ruhları önemsemeden!.. Sonra özgürlüğün yasal temelinin hiç olmazsa Türkiye’de biraz olsun bulunduğunu hatırlayarak ve...”

Ömer onları dinleyemeyeceğini anlayarak ayağa kalktı. Odanın içinde yürümeye başladı. “Çocuk bunlar!” diye düşündü. “Gülünç, kitaptan çıkma, hep aynı sıkıcı tartışmalarla eğleniyorlar. Bari yeni bir şey söyleseler!..” Esnedi. Herr Rudolph’un satranç dergilerinden birini rafın üzerinden alıp açtı. “İki hamlede beyazların matı varmış! Ata da dokunulmayacak... Nasıl?” Refik’in hâlâ anlattığını, Herr Rudolph’un da sohbet uzasın diye cevaplar verdiğini duydu. “İnsanın bir hedefi olmalı, yaşamalı. Benim hedefim fatih olmak!..” Satranç sorununu dergiye bakarak çözemeyeceğini anlayınca tahtayı ve taşları çıkardı, kurdu, yerleştirdi, düşünmeye başladı. Bir süre sonra Refik’le Alman’ın kendisinin satrançla uğraştığını görerek rahatladıklarını farketti. Onları rahat bırakmak istediği için yeni bir sorun daha çözdü. Arkasından, çözüm süresi olarak on beş dakika verilen bir sorunu yirmi dakikada çözdü. Bir başkasını da on dakikada çözdü ve dergide bu sürede çözenlerin satrancın çıraklık devresinde sayılmaları gerektiğini okudu. Çırak değil usta olduğuna inanmak için bir sorun daha çözdü, ama usta olduğuna değil, derginin saçma görüşleri olduğuna inanarak öfkelendi. Bu sırada Herr Rudolph’un gene ezberden Hölderlin okuduğunu farkedince ayağa kalktı:

“Amin!.. Ama artık yatma vakti geldi.”

Tartışmayı şimdiye kadar alayları ve iğneleriyle kesmediği için Ömer’e fazla kızamayan Herr Rudolph da, her zamanki gibi: “Ah, ah, bir gün anlayacaksınız!” dedi.

Dönüş yolunda Ömer Refik’e sordu: “Ne var o adamla o kadar konuşacak? Üstelik hep aynı şeyleri konuşuyorsunuz!”

“Aynı şeyleri konuşuyoruz, tamam, doğru!” dedi Refik. Sakin, heyecansız bir sesle öğretmen gibi açıkladı: “Ama konuşmaya değer şeyler bu konuştuklarımız.”

Ömer elinin tersiyle havaya iki tokat attı: “Boş laflar... Boş laflar...”

“Biz üçümüz eskiden az mı tartışırdık? Sen, ben ve Muhittin az mı?..”

“Doğru!” dedi Ömer. “Eskiden tartışırdık, ama düpedüz eğlenceydi o tartışmalar... Peki, surat asma şimdi; istiyorsan tartışalım... Ama ne tartışacağız?.. Tartışarak neyi çözeceğiz? Bence tartışmaya değen tek şey şu ziyafet olabilir. Niye bu ziyafet böyleydi. Niye her şey böyle bayağı olur?.. Ama sen bu ziyafeti eğlenceli buluyorsun! Bu akşam neden böyleydi, söyleyemezsin...”

“İşte biz de onu söylüyoruz. Bu akşam neden böyleydi?”

Karanlıkta, zor seçilen bir ağacın altında durmuşlar, birbirlerine bakıyorlardı. Ömer yeniden: “Neden böyleydi?” diye söylendi. “Çok iğrençti, çok bayağıydı!” Bunu söylerken kendisine ne zaman evleneceğini, ihalesini zamanında yetiştirip yetiştirmeyeceğini soran Kerim Bey’i, Kerim Bey’in birbirine yakın, kapakları sarkık büyük gözlerini hatırladı ve bağırdı: “İşte konuşulacaksa öyle şeyler konuşulmalı. Neden o insanlar o kadar bayağı, köle ruhlu, neden hepsi öyle? Sen onları öyle bulmuyor musun?”

“Hangilerini?”

“Hepsini...”

“Hayır! Bak orada parti müfettişi de vardı, yeni zengin müteahhitlerde. İkisini birbirinden ayırmak lâzım... Parti müfettişi en sonunda inkılâplara bağlıdır!”

Ömer alaycı bir sesle: “Ve tabii bu inkılâplar da Türkiye’ye ışığı getirecek değil mi?” dedi. “Sen bunlara inanıyor musun? Susuyorsun. İnanıyorsun, inanıyorsun. Sonra Ankara’ya onlara mektup yazıyorsun, onlara ‘köy kalkınması’ tasarılarını vereceksin... Hah, ha!.. Anladın mı şimdi durumunu?”

“Bir defa onlar dediklerinle değil, yalnızca Süleyman Ayçelik ile mektuplaşıyorum. Sonra senin inkılâplar hakkındaki düşüncelerinin bu kadar küçümseyici olduğunu da ilk defa öğreniyorum!”

Ömer aceleyle: “Hadi, hadi!” dedi. “Sözü başka yerlere çekme. Onlarla hiçbir şey olmayacağını senin de anladığını biliyorum. Onlarla hiçbir şey olmaz!..”

“İşte burada ayrılıyoruz!” dedi Refik. Şimdiye kadar her şeyde anlaşmışlar da şimdi bir anlaşmazlık noktası çıkmışmış gibi heyecanlandı. “Ben birşeyler yapılacağına inanıyorum, sen ise hiçbir şeye.”

Ömer aceleyle: “Ben kendi yapacağım şeylere inanıyorum!” dedi. Sonra uzun bir sessizlik oldu.

Refik: “Hayır, işte bunu anlayamıyorum!” dedi çok sonra. “Sen yapılanı görmüyorsun. Şimdi herkes eskisinden daha özgür. Şu karanlık eskiden olduğundan daha az koyu. Bunu aklına yerleştir. Birşeyler yapılıyor, yapıldı, yapılacak!” Söyleyecek daha çok şeyi varmış da, şimdi bir türlü aklına gelmiyormuş gibi sinirli sinirli kıpırdanıyordu.

“Daha özgür ha!” dedi Ömer. Alaycı olduğunu göstermek istiyor, ama boğazından duygulu, boğuk bir ses çıkıyordu. “Daha özgür ha?.. En özgürleri de bunlar!” Eliyle karanlığın bir köşesini işaret etti. Yarım saattir yürüdüklerine göre işçi barakaları orada olmalıydı. “En özgürleri... Gelip bize işe girmek için yalvarıyorlar. İki yıl önce altı liralık yol parasını veremiyorlar, angaryaya götürüyorlardı. Belki özgür dediklerin şu senin eğlenceli, değişik ziyafet masasında gördüklerindir? Ha, ne dersin? Masada herkes Kerim Bey’e bakıyordu. Belki onlardır...”

Birden sustu. Uzakta köpekler havlıyor, ırmağın sesi işitiliyordu. Yakında bir yerde tuhaf kokulu bir ağaç, ya da çiçekler olmalıydı. Burnuna tatlı, yumuşak bir koku geliyordu. Refik de bir şey söylemiyordu,

Ömer bağırdı: “Burada herkes köle. Burada herkes ikiyüzlü, yüzeysel, yalancı, kötü. Kötü, kötü, iyi hiçbir şey yok. İyi denebilecek şeyler, acınacak zavallı şeyler, masadakiler... Hepsi kişiliksiz, taklitçi, zavallı... Geçen yıl Dersim’de neler yapıldığını da biliyorsun... O parti müfettişini de işittin. Ama bana ne bunlardan. Bunlardan sözetmek istemiyorum ben. Sen Rousseau filan diyorsun. Ne ilgisi var onların

burayla?.. Rousseau Türkiye’de yaşasaydı bir falakadan geçirir adam ederlerdi.”

Refik yeniden yürümeye başladı. “Her şey o kadar kötü değil!” dedi. İç çekti. “Belki söylediklerinde gerçek payı var. Ama dünyayı böyle kötü görmek neye yarar? O zaman insan hiçbir şeye aklıyla inanamaz!”

“İşte bu doğru. Burada, Türkiye’de insan hiçbir şeye aklıyla inanamaz.” Ömer gene işçi barakalarını işaret etti. “Ya onlar gibi Allah’a inanırsın, ya da hiçbir şeye. Çünkü her şey sahte burada. Her şey taklit! Her şey yalan, ikiyüzlülük, kandırmaca dolu. Rousseau diyorsun. Bizim Rousseau’muz kim? Namık Kemal mi? Okuyabiliyor musun? Okuyunca içinde bir şey uyanıyor mu? Belki bir zamanlar birilerinde birşeyler uyandırmış, eh ne de olsa aralarında en iyisi oymuş. Sonra? Şu Alman haklı: Fransa’da en azından elli yıl süren o çağ, bizde beş ay bile sürmedi. Her şey gene eski bayağılığına, ikiyüzlülüğe gömüldü. İşte Türkiye bu... Ah Türkiye, düşününce içimden ağlamak geliyor, ama işte!.. Düşünmemeli!”

“Bütün bu söylediklerine/inanıyorsan çok kötü!” dedi Refik.

“Nedir kötü olan? Gerçeği gördüğünü söylemek mi? Bence hayallere kapılmak daha kötü. Hem artık bunları konuşmayalım. Saat kaç? Birazdan ortalık ışıyacak...”

“Konuşalım, konuşalım!” dedi Refik. “Sana şimdi aklıma gelen her şeyi söylemek istiyorum. Bu düşüncelerini doğru bulmuyorum. Böyle düşünerek, hiçbir şeye inanmadan nasıl yaşamaya devam ediyorsun, anlamıyorum?”

“Ne var bunda? Herkes öyle yaşıyor. Bir şeye inanmadan yaşayan bir ben miyim? Bir yıl önce sen neye inanıyordun peki?”

“Ben mi?” Refik iyi niyetle, saf saf gülümsedi. “Ben o zaman bir şeye inanıp inanmamak gerektiğini düşünmüyordum ki.” Heyecanla ekledi: “Ama sen... sen biliyorsun. Bir kere bildikten sonra olmaz artık.”

36
Adaya Gidiş

Vapurun lüks kısmına çıkan merdivenlerini ağır ağır tırmanırken Nigân Hanım trabzanlara sıkı sıkı sarılmıştı: Dar ve yüksek vapur merdivenlerinden, daha doğrusu, vapurun her şeyinden küçüklüğünden beri çok korkardı. Küçüklüğünden beri vapurdan çok korkardı, ama küçüklüğünden beri de adada bir evi olsun isterdi. Merdiven geniş bir salona açılıyordu. Nigân Hanım salonun genişliğine, döşemelerin ve tavanların kaplamasına baktı ve biraz sevinir gibi oldu; bakımlı, geniş ve yeni bir vapurdu bu. Adı aklındaydı: Kalender. Böyle, küçük de olsa sevindirici yeniliklerle karşılaştığı zaman Türkiye hakkındaki karamsar düşüncelerinden sıyrılabiliyordu. İşte, üstelik, iskeleden vaktinde kalkıyordu. Yerler de temizdi, sigara izmaritleri ve bilet parçaları, ya da kimbilir ne pislik taşıyan kâğıt ve çöp yığınlarına basmak zorunda da değildi insan. Ama kalabalıktı. Nigân Hanım koltukları tıkabasa dolduran insanlara yüzünü buruşturarak baktı. Sonra uzun bir koltuğu, üstüne koyduğu şapkalar, çantalar, kutularla işgal eden Emine Hanım'ı gördü. Onu vapurda yer tutması için önceden yollamışlardı.

"Ah, hanımefendi, az daha yetişemeyeceksiniz sanmıştım," dedi hizmetçi. Kalkıp yer verdi. "Yerinize oturmak isteyenler çıktı, ama izin vermedim!" diye ekledi.

Nigân Hanım oturdu. Yanına Perihan oturdu. Araya bir yaşındaki bebeği koydu. Nigân Hanım'ın karşısına Nermin oturdu. Osman onun yanına geçti ve bir sigara yaktı. Küçük torunlar Perihan'ın yanına iliştiler. Emine Hanım köşeye çekildi. Refik yoktu. İsviçre'ye yollanan Ayşe de yoktu. Ahçı Nuri alt katta, halatların yanına konan buzdolabını bekliyordu. Bu yıl da Heybeliada için ayrı bir buzdolabı alınmamıştı. Uzun tartışmalara, tatsızlıklara yol açmıştı bu konu, ama Nigân Hanım, şimdi iyi şeyler düşünmek, yolculuğun tadını çıkarmak istiyordu.

Heybeliada’ya, rahmetli Cevdet Bey’in ölümünden bir yıl önce yaptırdığı sayfiye evine gidiyorlardı. Geçen yıl Cevdet Bey’in ölümü yüzünden gidememişler, hazırlıklar yarıda kalmıştı. Bu yıl Nigân Hanım hazırlıklara, belki de erken başlamanın uğursuz olduğunu aklından geçirdiği için, geç başlamaya karar vermişti. Bu kadar gecikmelerinin, temmuzun bu ilk pazarına kalmalarının nedenlerinden biri buydu. Sonra Ayşe’nin lise bitirme imtihanları vardı. Onu İsviçre’ye yollamak için uğraşılmıştı. Osman’ın işleri çıkmıştı. Herkes elini ağır tutmuştu, geç kalmışlardı işte. Nigân Hanım birden: “Acaba bir şey unuttular mı?” diye söylendi. Sonra iyi şeyler düşünmek istediğini hatırlayarak pencereden dışarı baktı. Vapur ağır ağır Sarayburnu’nun önünden geçiyordu. Yukarıda, tepede Topkapı Sarayı, aşağıda elini beline dayayarak denize bakan Atatürk’ün heykeli gözüküyordu. Atatürk’ün hasta olduğu söyleniyordu. Nigân Hanım başkalarını azarlama ve övme alışkanlığı olan insanların rahatlığıyla: “Onun yaptıklarını takdir ediyorum!” diye düşündü ve gözlerini kırpıştırmaya başladığını anladı. Yalnız bütün yolculuğun değil, belki de bütün yazın en tatlı ânıydı bu. Her şey yolundaydı, o da kendinden hoşnuttu. Her şeyi, herkesi unutarak kendini düşünmeye başladı. Elli yaşında olduğunu aklından geçirdi. Sonra anılara gömüldü.

Bir seyyar satıcının çığlıklarıyla kendine gelince neşesi kaçtı. Oysa hoş şeyler düşünüyordu: Cevdet Bey’le Nişantaşı’ndaki ilk yıllarını hatırlamıştı. Cevdet Bey’e adada bir evleri olmasını istediğini söylemişti. Cevdet Bey de şimdilik kiralık yerlerle yetineceklerini belirtmişti. O zamanlar Büyükada’ya giderlerdi. Sonra bir gün Cevdet Bey Heybeli’de bir arsa aldığını açıklamış, Nigân Hanım’ın aklının Büyükada’da olduğunu bildiği için de gevezeliğe başlamıştı: Kınalı Ermenilerin, Burgaz Rumların, Büyükada da Yahudilerin olduğuna göre Türk tüccarlarına yalnızca Heybeliada kalıyordu. Sonra Cevdet Bey şakalarından biriyle gevezeliği bağlamıştı: İsmet Paşa da zaten Türk tüccarlarının ve askerlerinin dostu olduğu için Türk tüccarlarının ve askeri okulun yerleştiği Heybeliada’da bir ev almıştı. Nigân Hanım bu sözler üzerine fazla surat asacak gücü kendinde bulamamış, gülümseyivermişti. Gerektiği zaman azla yetinmesini bilen

insanlardan olduğunu düşünürdü. Şimdi bu düşüncenin tadını çıkararak gözlerini kırpıştırıyordu. Ama bu keyfi uzun sürmedi, çünkü seyyar satıcı hâlâ avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

Altmış yaşlarında, üstü başı kirli, beyaz saçlı bir adamdı. Bir elinde eski bir çanta vardı. Öteki eliyle çantadan çıkardığı bir dereceyi sallıyor, sattığı şeyin marifetlerini anlatıyordu. Nigân Hanım öğrendi: Cilâlı bir tahtanın içine gömülmüş olan Avrupa yapısı derece suda tıpkı bir gemi gibi yüzüyor, deniz suyunun sıcaklığını ölçmeye yarıyordu. Ayrıca küçük bebeklerin, hastaların banyolarında da kullanılabilirdi. Satıcı koltukların arasında gezinirken yaklaşınca Nigân Hanım onu yakından gördü. Eski ceketinin dikişleri sökülmüştü, pantolonunda yağ lekeleri vardı. “Bu millet temiz giyinmeyi, doğru dürüst konuşmayı, her sabah yıkanıp tıraş olmayı ne zaman öğrenecek?” diye düşündü. Gene Atatürk’ü hatırladı ve hastalığı için üzüldü. Kendisine yaklaşmasına fırsat vermemek için gözlerini satıcıdan kaçırdı. Sonra ama, derecenin kullanışlı bir şey olduğunu aklından geçirdi. İşte Türkiye böyleydi: Dükkânlarda hiçbir şey yoktu, kullanışlı eşya arayanlar, ya istediğini Avrupa’dan getirtmek zorundaydı, ya da vapurlarda gezen satıcılardan, şimdi o Panama şapkası giyen beyin yaptığı gibi alışveriş etmek zorundaydı. Nigân Hanım bu yeni, temiz ve bakımlı salona girdiği zaman içini saran duygudan kurtuldu ve Türkiye hakkındaki o karamsar ve umutsuz düşüncelerine döndü. Satıcı da bir müşteri bulduğu için daha çok bağırmaya, malını yolcuların teker teker gözlerine sokmaya koyuldu.

Çoğunluğunu Rumlar’ın, Ermeniler’in, Yahudiler’in oluşturduğu yolcular arasında bir hareket başladı: Kınalı’ya yanaşıyorlardı. Zaten gürültülü olan salon Kınalı’da inecek olanların, bir şey unutmamak için seslenen annelerin, birbirlerini kaybetmemek için bağıran tüccar çocuklarının, homurdanan babaların gürültüsüyle dayanılmaz oldu. Nigân Hanım böyle zamanlarda tüccar ailelerinden, azınlıklardan nefret ettiğini düşünür, rahmetli kocasının, azınlıklarla çok iş yapan bir tüccar olmasına rağmen, başka bir soydan olduğuna karar verirdi. Cevdet Bey başka bir soydandı: Bahçesinde hanımelleri açan bir Müslüman ailesinden geliyordu ve bir paşa

kızıyla evlenmişti. Nigân Hanım gözlerini yolcuların üzerinden çekip karşısında oturan oğluyla gelininin üzerinde dolaştırdı ve onları da beğendi.

Yanyana oturuyor, uslu çocuklar gibi alçak sesle birbirleriyle konuşuyor, arada bir pencereden dışarı bakıyorlardı. Nigân Hanım onların şu gürültülü insanlardan farklı olduklarını keyifle gördü ve ailesini bir kere daha beğenerek Cevdet Bey'i saygıyla andı. Ama sonra Nermin ile Osman'ın iki gün önce yaptıkları sert tartışmayı hatırladı. Böyle bir şeye başkaları tartışma da demez, daha sert bir kelime kullanırdı, ama Nigân Hanım daha ağır bir sözü onlara yakıştıramadı. Üç gün önce sofrada, akşam yemeğinde, herkesin önünde tartışmışlardı. Tartışma konusu, şimdi aşağıda başında Nuri'nin beklediği buzdolabıydı, ama daha başka şeyler, Nigân Hanım'ı telâşlandıran daha başka şeyler de sözkonusu edilmişti galiba. Nermin bütün gün yolculuk için hazırlık yapan, sandıkları boşaltıp dolduran, tabakları, fincanları eski gazetelere saran bir kadının anlaşılabilir öfkesiyle, Osman'a, yeni bir buzdolabı almaları gerektiğini, Nişantaşı'ndaki buzdolabını her yıl buradan oraya, oradan buraya taşımanın artık yakışıksız olduğunu söylemişti. Osman da ona, adada yalnızca yılda üç ay kaldıklarını ve elektriklerin de akşam saat sekizden sonra kesildiğini hatırlatarak asıl yakışıksızlığın işler bu kadar sıkışıkken ve şirketin paraya bu kadar ihtiyacı varken karısının böyle boş masrafları düşünebilmesi olduğunu söylemişti. Osman'a göre, Nermin'in daha önce konuşulan bu konuda bu kadar direnmesinin asıl nedeni paranın nasıl kazanıldığını bilmemesiydi. İşte bunun üzerine Nermin, Nigân Hanım'ı telaşlandıran, Osman'ı da kıpkırmızı yapan o sözleri söylemişti: Kocası şirkete para ayırırken ailenin harcamalarından değil, hiç de hoş olmayan bazı kendi harcamalarından kısıntı yapmalıydı. Büyük gelin bunu söyledikten sonra öfkeyle bir kocasına, bir Nigân Hanım'a bakmış, kişisel harcama dediği şeyin ne olduğunu söyleyiverecekmiş gibi bir tavır takınmış, sonra sofraya bir sessizlik yerleşmişti. Nigân Hanım, belki bütün bunlardan telaşa kapılmazdı, ama akşam onların odasında ışığın geç saatlere kadar yandığını görmüş, üstelik sesinin perdesinden hiç çekinmeyen Nermin'in

öfkeyle birkaç kere bağırdığını duymuştu. Nigân Hanım, şimdi karşısında uslu uslu oturan geliniyle oğluna bakarken, Osman'ın başka bir kadınla ilgisi olduğuna, ama ondan uzaklaştığına karar verdi ve bu can sıkıcı konuda düşünmeyi bir başka zamana erteledi. Oğlunu rahmetli Cevdet Bey'le karşılaştırmaktan çekiniyordu. Osman da zaten bu karşılaştırmadan korkuyormuş gibi elindeki gazeteyi çarşaf gibi açmış, arkasına gizlenmişti.

Vapur Burgaz'a yanaşıyordu. Panama şapkalı adam ayağa kalkmıştı. Adalar arasında Cevdet Bey'e o şakayı yaptıracak kadar kesin bir fark yoktu, ama Rum olmalıydı bu adam. Nigân Hanım'ın aklına Beyoğlu'ndaki terzisi Rum madam geldi. Hoş, güleç, geveze bir kadındı. Bir keresinde sırf çirkin kızına iyi bir koca bulmak için yazları Burgaz'a gittiklerini ağzından kaçırıvermişti. Birden Nigân Hanım Ayşe'yi hatırladı. Onu İsviçre'ye yollamak için çektiği sıkıntıları, kızının düşüncesizliklerini aklından geçirdi. Korkuyla, "Keman çalan bir oğlanla!" diye mırıldandı. Sonra bu konuya denk düşen o çok yaygın atasözünü hatırladı: "Zaten tam davulcuya, ya da zurnacıya varacak kafada bir kız o!" Ama tatsız şeyleri düşünmek istemiyordu. Zaten kızı da İsviçre'ye yollamışlardı. Leylâ'nın oğlu da orada olacaktı. Terbiyeli, kibar, efendi bir çocuktu şu Remzi. Belki biraz şişmandı, elleri kolları gibi kafası da ağır işliyordu, ama keman çalan bir öğretmen çocuğundan her zaman daha iyiydi.

Kaşıkadası'nın önündeyken birden vapur sallanmaya başladı. Nigân Hanım rahmetli annesinden öğrendiği dualardan birini yarım yamalak mırıldandı ve gün geçtikçe dine yavaş yavaş bağlandığını düşündü. Tabii, Cevdet Bey'in ölümünden sonra yaptığı gibi tuhaf, beklenmedik bir bağlanma değildi bu. Sohbetlerinin bir kısmında bozulan sağlıklarından bahseden bütün yaşıtları gibi o da, eskiden alayla karşıladığı bu konuyu artık sessizlikle geçiştiriyor, ramazanlarda oruç tutan hizmetçi ve alıcılarla alay etmiyordu. Ama kendi sağlığı iyiydi. Ciddiye alınacak hiçbir rahatsızlığı yoktu. Çok yaşayacağına inanıyordu. Öfkeli olduğu zamanlar herkesin duyacağı bir sesle, "Cevdet Bey, bekleyin beni, geliyorum yanınıza, hemen gelmek istiyorum!" derken bile çok yaşayacağına inanırdı. Dine bağlılığının da hiçbir zaman yobazca olmayacağını biliyordu. İşte

şimdi de Heybeliada'nın tepesinde, çam ağaçlarının içindeki papaz okuluna hoşgörüyle bakıyordu. Küçük torunlarda korku, ahçı ve hizmetçilerde nefret uyandıran kara sakallı ve koca şapkalı bir şık Heybeli papazı, Nigân Hanım'da gülünç bir hikâye dinlemiş gibi neşe ve biraz da Avrupa özlemi uyandırırdı.

Vapur Heybeli'nin çevresinde ağır ağır dolanıyordu. Çam ağaçlarının arasından birazdan evin damı gözükecekti. Küçük torunlar pencereye yaslanmış bakıyorlardı. Perihan da kucağına çocuğunu alarak ayağa kalkmıştı. Nigân Hanım her zamanki gibi onun da bir çocuk olduğunu düşündü: Sonra Refik'i hatırladı O da çocuktu, ama onun şımarıklığı hoşgörülecek gibi değildi. Geçenlerde gene bir mektup yazmış, gene gecikeceğini bildirmişti. Bu konu Nigân Hanım'ın yüreğinde bir yaraydı. Bu sözü kendi kendine sık sık söyler, bazan bu yara için Perihan'ı suçladığını farkederdi: Küçük gelini kocasını evde tutmayı başaramamıştı.

Vapur Heybeli iskelesine yanaşırken ayağa kalktılar. Nigân Hanım gene bir şey unutup unutmadıklarını düşündü. Merdivenleri inerken trabzanlara gene sıkı sıkı tutundu, torunlara dikkatli olmadıkları için söylendi, buzdolabının başında bekleyen ahçı Nuri'yi denetledi, vapurun içine uzatılan dar tahta iskelenin üzerinden küçük ve titiz adımlarla korkuyla yürüdü. Karaya çıkar çıkmaz at ve at pisliği kokusunu içine çekti ve Cevdet Bey'le ilk adaya gidişlerini hatırlayarak hüzünlendi.

Vapurdan inen kalabalık faytonların beklediği yere üşüştü. Osman söylenerek bir fayton buldu, içine yerleşmek uzun sürdü. Büyük torun Cemil arabacının yanına binmek istediği için azarlandı. Sonra ağır yükü alan fayton yavaş yavaş hareket etti. Bir o tarafa, bir bu tarafa sallanarak hızlandı, atların düzenli ve yorgun nal sesleri Nigân Hanım'a çocukluğunun ve gençliğinin seyrek yapılan ve hep beklenen gezilerini hatırlattı. Çarşı içinden geçerlerken Osman tanıdık yüzlere, iki yıllık adalı olmalarına rağmen onları iyi tanıyan esnafa, yanlarından geçen öteki faytonların yolcularına, her seferinde elini şapkasına götürerek, ama şapkasını da bir kere olsun çıkarmayarak selâmlar dağıttı. Her verdiği selâmdan sonra da annesine kime selâm verdiğini söyledi. Gözleri bu açıklamaları

gerektirecek kadar zayıf olmamasına rağmen Nigân Hanım dikkatle dinledi: Kasap Foti dükkânının yerini değiştirmişti. Mihrimah Hanımlar da yeni taşınıyorlardı, tütün ticaretine de atılan Zekeriya Bey kızıyla çarşıya iniyordu, kilisenin karşısında yeni bir ev yapılıyordu, demir tüccarı Sacit Bey'ler daha taşınmamışlardı, avukat Cenap Sorar Bey küçük evinin küçük bahçesini çapalamakla meşguldü, İsmet Paşa'nın evinin pancurları açıktı, yolsuzlukları anlaşılınca Avrupa'ya kaçan tüccar Leon'un evine başkaları yerleşmişti.

Birden Nigân Hanım: "Zaman ne çabuk geçiyor!" diye mırıldandı.

Sözlerinin duyulup duyulmadığını anlamak için oğluna ve gelinlerine teker teker baktı. Duymamışlardı. Herkes kendi düşüncesine çekilmişti. Osman anlatıyor, onlar dinliyorlardı. "Zaman ne kadar çabuk geçiyor!" Nigân Hanım adalara giden öteki tüccar ailelerini düşündü. Bir an kendisiyle onlar arasındaki ortak bağı hisseder gibi oldu; eşeklerle su taşıyan sakalardan birini görmüştü. Sonra kendi ailesinin benzersiz olduğuna ilişkin yeni kanıtlar aradı: Perihan çok güzeldi, torunlar sağlıklıydı, oğlu çalışkandı. Ama bunlar da inandırıcı olmaktan uzaktı. Canı sıkıldı. Araba eve yaklaşıyordu. Nigân Hanım hiç kapılmadığı bir duyguya, ailesinin bütün Türk tüccar ailelerinin arasında, sıradan bir aile olduğu duygusuna kapıldı. Sonra geçmişini hatırlayarak avunmayı akıl etti.

Geçmiş: Geçmişti ona gurur ve yaşama aşkı veren. Gelecek korkunç ve belirsiz bir şeydi: Her şeyin bozulacağından, şirketin ve ailenin bir gün anlaşılmayan korkunç bir dalgayla tepetaklak olmayacağından insan nasıl emin olabilirdi ki? Oysa zamanın çabuk geçtiğini düşünüyordu. Zaman yavaş aksın istedi. Her şey yavaş yavaş değişsin, yeni eskiyi hoşgörüyle karşılasın, herkes çevreyi saran şu zamandan ve varlıktan hoşnut olsun, kimse kimseye fazla dikkat etmesin istedi. Sonra faytondan dikkatle indi. Yorgun atlardan biri başını sallayarak öfkeyle homurdandı. Yaz başladı.

37
Ray Döşeniyor

Refik bir gürültüyle uyandı. Dışarıda, tanı penceresinin dibinde bir köpek havlıyordu. Sesinden tanıdı: Hacı'nın tüylü çoban köpeğiydi. Hacı'nın sesini duydu:

“Şşşt, Toraman sus!” diyordu.

Refik saatine baktı: On ikiyi geçiyor! “Bugün bitecek,” diye düşündü. “Bugün, 8 Eylül 1938.” Bugün “poz katarı,” denen ray döşeyen tren Ömer'in tüneline gelecekti. Ömer ya vaktinde ihaleyi yetiştirerek trene yol verecek, ya da yarım gününe bin lira ödeyerek gecikmeyi kapatmaya çalışacaktı, ama Refik, Ömer'in vaktinde yetiştireceğini yatmadan önce anlamıştı.

Dört saat önce yukarıya tünele çıkmış, oradaki telâş ve hareketi görmüş, anlamıştı. Belki bir yarım günlük gecikme olacağını söyleyen Ömer bunun da galiba kapatılacağını açıklamıştı. Ömer iki gündür uyumuyordu. İşçilerin çoğu da çift mesai çalışıyorlardı. Refik yataktan kalktı. Gerinerek odanın içinde gezindi. Dün akşam uyuyamamıştı. Biraz, oradaki, tüneldeki korkunç çalışmadan rahatsız olduğu için, biraz da kendi geleceğinden, bir temize çekilmesi kalan şu “köy kalkınması” tasarılarıyla ne yapacağını kesinlikle bilemediği için uyuyamamıştı. Bütün gece masanın başında oturup aylardır yazdığı şeyleri okumuş, orasını burasını çizip düzeltmiş, yatıp uyumaya kalkmış, uyuyamamış, sonra sabah tünele gitmiş, dönüşünden sonra da hâlâ havlayan köpeğin gürültüsüyle uyanmıştı.

Yataktan kalktı, helaya girdi. Helaya her girişinde buraya ilk geldiği günü, Ömer ile helanın taşlarına bakarak konuştuklarını hatırlıyordu. Aynaya baktı. Yüzü sağlıklıydı. Perihan görse: “Yüzüne renk gelmiş,” derdi. Buraya ilk geldiği gün bıyığını da kesmişti. Yedi ay oluyordu. Suratına soğuk su çarpıp çıktı, odaya girdi. “Yedi ay!” diye düşündü. Yatağın kenarına oturdu.

Masanın üzerinde “tasarılarım,” dediği şeyler duruyordu. İnsanın bir elle kolay okkalayamayacağı bir kâğıt yığınıydı. Dönüp

dönüp yeniden okuduğu kitaplar da duruyordu. Goethe'nin çerçevelenmiş resmini onların yanına koymuştu. Bu resmi, bir ay önce Herr Rudolph Amerika'ya giderken vermişti. İki bavula ve bir sandığa sıkıştırdığı eşyalarını ve kitaplarını kamyona yükletirken hediyeyi utanarak Refik'e vermiş, bir süre birşeyler kekelemiş, kızarmış, sonra bir "von" olduğunu, babasının da bir general olduğunu hatırlatan bir tavırla başını hafifçe yukarı kaldırarak, Refik ve Ömer'in, bu genç insanların ve genç ülkenin, Türkiye'nin geleceğini çok merak ettiğini söylemişti. Refik yatağın kenarından kalktı. "Ne olacak ileride?" diye mırıldandı. "Peki şimdi ne yapayım?" Tasarılarını yazmayı bitirmişti. On gündür onları yeniden okumaktan başka bir şey yapmıyordu. Ömer'le birlikte Ankara'ya gidecekti. Ankara'da İnkılâp ve Teşkilât adlı kitabın, "Teşkilât" adlı hareketin liderlerinden Süleyman Ayçelik'i görecek, Ömer'in kayınpederinin yardımıyla milletvekilleriyle, bakanlarla ilişki kurmaya çalışacaktı. "Şimdi ne yapayım?" diye düşündü. "Perihan'a mektup yazayım. Artık ne olacaksa Ankara'da olacak!"

Perihan'a mektup yazmak için masaya oturdu, ama mektuba başlayamadı. Perihan'a her mektupta biraz daha gecikeceğinden, onu ve çocuğu çok özlediğinden başka bir şey yazamıyordu. Arada bir, biraz da buradaki hayattan, insanlardan sözettiği olurdu, ama hep bunların Perihan'ı öfkelendireceğini düşünürdü. Gene kendini zorlayarak birşeyler yazmaya çalıştı, ama yazamadı. Sonra gözü masanın üzerinde duran romana takıldı: Yakup Kadri'nin Ankara adlı romanını birkaç kere okumuş, yazarın inkılâp ve yeni Türkiye heyecanını sevinçle karşılamıştı. Kitabı her okuyuşunda Ankara'da kendisi gibi birşeyler yapmak isteyen insanların varlığı aklına geliyor, rahatlıyor, endişelerinden biraz sıyrılır gibi oluyordu. Kitabı okumaya başladı, yarım sayfa okuduktan sonra, "Şimdi tünelde ne oluyor, acaba yetişecekler mi?" diye düşünüp ayağa kalktı. Odanın içinde biraz gezindi. Sonra tünele gitmeye karar vererek dışarı çıktı.

Kapının önünde Hacı'yı gördü. Gene her zamanki huzurlu, sakin haliyle patates soyuyordu. Sanki ömrünün sonuna kadar burada patates soyacakmış, bugün buraya poz katarı hiç uğramayacakmış, bir hafta içinde bütün şantiyeler dağıtmayacak,

barakalar boşalmayacakmış gibi rahattı. Köpeği de yanına oturmuş, güneşin altında uyuyordu. Refik varlığıyla onları rahatsız etmek istemeden sessizce yanlarından geçip tepeye tırmanmaya başladı. Başkaları tarafından yürüne yürüne oluşan o küçük ve dar yoldan değil, kayaların, dikenlerin arasından gelişigüzel yürüyor, çevreyi seyrediyordu. Yedi ay önce karla kaplı olan toprağı şimdi dikenler, yaban otları sarmıştı. Barakalar gene aşağıda, kıpırdanan insanlar arasında duruyorlardı, ama artık sarıya boyanmış tahtaları, derme çatma damları ve küçük pencereleriyle yüzleri Refik'e yabancı gelmiyordu. Uzaktaki ırmak *da* öyleydi: Refik uğultusuna alışmıştı; farkına varması için düşünerek onu dinlemesi, seyretmesi gerekiyordu. Gene, her zaman yaptığı gibi, gözlerini alıştıra alıştıra başını göğe doğru kaldırdı. İlk geldiği gün onu heyecanlandıran aynı gökyüzüydü; pırıl pırıl, geniş, durgun, derin... Ama şimdi gökyüzüne bakarken aynı şeyleri duymuyordu: "Köy kalkınması tasarıları ne olacak? Perihan ne yapıyordur? Acaba şu milletvekili beni kimlerle tanıştırır? Nefes nefese kaldım, oysa geldiğim gün her gün cimnastik yapmaya karar vermiştim!"

Tünelin ağzından girerken, buraya her gelişinde içini saran pişmanlık ve suçluluk duygusuna gene yakalandı, ama hemen içerdeki harekete kendini kaptırdı. Tünelin her şeyi bitmiş, bir tek tabanın ray döşemeye elverişli bir hale getirilmesi ve bazı yerlerde duvarların örülmesi kalmıştı. Tünelde şimdi yalnızca iki yerde çalışılıyordu: Tünelin orta yerinde duvar örülüyor. Refik'in girdiği ağzın yakınında tabana taş dökülüyordu. Dekovil hattının üstü örtüldüğü için taş çok ilkel bir yöntemle, eşeklerle taşınıyor, bu da özellikle mühendislerin sinirini bozuyordu. Artık yapacak hiçbir şeyleri olmamasına rağmen, Ömer'in ortağı iki genç mühendis de Ömer ile birlikte oradaydılar. Son günün ciddiyetini, kaybedilecek zamanın değerini işçilere duyurmak için oradan oraya koşuyor, sağa sola bağırıyor, eşeklerin boşaltılmasına yardımcı oluyorlar, taş taşıyorlardı. Ömer de işçileri gayrete getirmek için aynı şeyleri yapıyordu. Bazı işçiler beylerin bu kol işine bulaşmalarından kendileri sorumluymuş gibi utanarak onların el attığı yere koşuyor, onlara iş bırakmak istemiyor, bir kısmı da yorgunluktan hiçbir şey yapamıyor,

bir şeye el atacak olsalar yalnızca kalabalık edip işleri zorlaştırıyorlardı. Orada kargaşanın içinde, Ömer, Refik'i görünce alaycı alaycı başını sallayarak gülümsedi. Refik de bir ara bir eşeğin boşaltılmasına yardım etmek için ona yaklaştı, ama hayvanın sırtındaki küfeye dokunur dokunmaz bu hareketinin ne kadar saçma, zorlama ve iğreti olduğunu anlayıp oradan uzaklaştı. Tünelin öteki ağzından dışarı çıkana kadar oradan gelen bağırışları, boşalan küfelerin sesini duydu. Sessiz çalışan duvar ustalarını da gördü, ama pişmanlık ve utanç duygusu gene içini sardığı için dönüp onlara bakmadı.

Tünelden çıktıktan sonra rayların döşenmesi için hazırlanmış taşların üstünde yürüyerek batıya doğru ilerlemeye başladı. Poz katarını görmek, katarın tünele ne kadar yaklaştığını anlamak, çevreyi, öteki şantiyeleri yukardan son bir kere görmek istiyordu. Gene tasarılarını, Perihan'ı, evini, Ömer'in çalışmasını, kendi geleceğini aklından geçiriyor, ama bunların üzerinde tek tek ve uzun uzun durup bir sonuca varamadan, konudan konuya, bir düşünceden başkasına atlayarak, arada bir gözüne çarpan ilgi çekici bir şeye, ırmağa, tuhaf bir bitkiye, barakalara, ya da insan yüzünü hatırlatan bir buluta bakıp oyalanarak yürüyordu.

Altı yüz metre yürüdükten sonra poz katarını Kerim Bey'in yaptırdığı bir köprünün üstünde gördü. Lokomotife, çalışan işçilere fazla sokulmadan uzaktan demiryolu dersinde ayrıntılarıyla öğretilen şu "ray ferşiyatı" denen işlemi seçmeye çalıştı. Sonra işçilerin arasında gene demiryolu dersinde hocanın sözünü ettiği Türkiye'nin tek ray döşeyicisi ünlü Pozcu Bekir'i de gördü. Bütün demiryolu müteahhitlerinin nefret ettiği bu adamı Nişantaşı'ndan tanıyordu. Ray döşemekten kazandığı parayla Nişantaşı'nda arsa alıyor, sonra başka bir demiryolunda gene kendi usta ve becerikli takımıyla ray döşüyor, gene arsa alıyordu. Bir ara işçiler arasında sigara içerek dolaşan adamla gözgöze gelir gibi olunca, "Burada ne işim var?" diye mırıldandı. Sonra ray döşeyenlere bakarken birden bir zamanlar: "Hayatım rayından çıktı!" diye söylendiğini hatırlayarak kendisiyle alay ede ede güldü ve geri döndü.

Sonra barakaya döndü. Kapının önünde Hacı'yı ve köpeği göremeyince bir eksiklik duygusuna kapılır gibi oldu. Masasına oturdu. Ankara romanını karıştırdı. Okuyamayacağını anlayınca bir türlü başlayamadığı mektuba kendini zorlayarak başladı. Her zaman yazdığı şeyleri, çocuğun hatırını, Perihan'ın ve evdekilerin ne yaptığını sormayı alışkanlıkla hızlı hızlı yazarak bitirdikten sonra, her zamanki gibi gene gecikeceğini ekledi. Bunu yazarken utandı, sırtındaki teri hissetti ve gecikme nedenlerini yazmaya başladı. Bunları tek tek düşünürken "köy kalkınması" tasarıları gözünün önünde canlandı. Tasarının özünü oluşturan "Biz bize benzeriz," düşüncesinin ve bu düşünceden yola çıkarak birleştirilmiş köy birimlerine modern şehirlerin bütün olanaklarının ucuza götürülmesi yollarının açıklandığı bölümlerin Ankara romanında anlatılan, inkılâplara inanmış iyi insanlar üzerinde yapacağı etkiyi hayâl ederek sevindi. Sonra: "Bu tasarılar mutlaka benimsenecek, bu olacak, biliyorum!" diye heyecanla söylenerek ayağa kalktı. Goethe'nin resmine baktı, sigara içerek odanın içinde gezindi. Sonra yeniden masaya oturup aceleyle mektubu bitirdi ve birkaç kere gerinince uykunun yeniden bastırdığını anlayıp yattı.

Uyandığında hava kararmıştı. Saatine baktı: On! "Yedi saat uyumuşum!" diye düşündü. Yataktan kalktı. Mum ışığında masanın üzerindeki mektubu okudu, beğendi. Orta odadan gürültüler, kahkahalar geliyordu. Oraya girdi. Birden yoğun bir rakı kokusuyla karşılaştı.

"Ooo, bizimki geldi!" dedi bir ses. "Neredeydin yahu?"

Refik: "Uyuyakalmışım," dedi. Sonra demin konuşanın Salih olduğunu anladı. Öteki de Enver'di.

"Sen daha uyu. Biz işi bitirdik. Bitti, bitti," diye Enver bağırdı. "Şimdi ray döşüyorlar. Lokomotif geldi. Düdüğünü çaldı. Biz de ona yeşil bayrağı salladık. Nah bayrağı böyle salladık. Gel, ulan, gel, döşe rayını bakalım Pozcu Bekir dedik!" Bir kahkaha attı. Bayrağın nasıl sallandığını gösteriyormuş gibi elini oynatıyor, gülüyordu. Sonra birden bir şey hatırlamışmış gibi ciddileşti: "Sen de içer misin?" diye sordu. Masanın üzerindeki rakı şişesini kaldırıp uzattı.

Refik masanın üzerinde ve köşede yanan gaz lambalarına gözünü alıştırmaya çalışıyor, “Bitmiş, yetiştirmişler!” diye düşünüyordu.

Enver sert sert: “Sen de içer misin?” diye yeniden sordu.

Refik: “Ömer nerede?” dedi.

“Patron dışarıda galiba,” dedi Enver alaycı bir sesle, “Rüşvete boğduğu memurlardan biriyle konuşuyor...”

Refik dışarı çıktı. Kapıyı kaparken arkasından gelen kahkaha seslerini duydu. Barakanın önüne çıkarılan masanın üzerindeki gaz lambasını gördü. Masanın iki yanında Ömer ile Refik’in Kerim Bey’in üç ay önce verdiği ziyafette tanıdığı bir denetmen oturuyor, birşeyler konuşuyorlardı. Uzaktan, işçi barakalarının oradan, bir darbukanın sesi geliyordu.

Ömer, Refik’i görünce: “Hah uyandın mı?” dedi.

Refik tam Ömer’i kutlayacaktı ki, denetmen ayağa kalktı. Acele acele birşeyler mırıldanıp Ömer’in elini sıktı. Sonra Refik’in de eline sarılıp onu da kutladı.

Denetmen gittikten sonra Refik utangaç bir tavırla: “Tebrik ederim,” dedi.

Ömer, karanlıkta kaybolan denetmeni işaret ederek: “Ona da hiç lüzum yokken birşeyler vermek zorunda kaldım!” dedi. Derin derin soluyarak birkaç kere iç çekli: “Allah hepsinin belâsını versin!”

“Evet, hiç yoktan rüşvet alması çok çirkin bir şey!” dedi Refik.

Ömer: “Hayır, canım, onu demiyorum!” dedi. “Bütün işlerin, bütün bu ilişkilerin, Ankara’dan gelen memurların, Kerim Bey’in, her şeyin, her şeyin Allah belâsını versin...”

Refik endişeyle: “Neyse, bitti ya!” dedi.

“Evet, bitti!” dedi Ömer. “Çok para kazandım. Bitti.”

İkisi de sustular. İşçi barakalarının oradan gelen darbuka sesine bir keman da katıldı. Hoş, neşeli ve oynak bir müzik durgun

geceye yayıldı. Barakanın içinden de arada bir sarhoş kahkahaları geliyordu.

Ömer: “Ben de içeceğim,” dedi. Sonra başıyla müziğin geldiği yönü işaret ederek: “Bak, herkes eğleniyor. Çingeneler gelmiş. Kahvenin önü curcuna,” dedi. “Herkes bu demiryoluna söve söve eğleniyor. Ben de içeceğim.”

Refik: “Gidip bakalım mı?” dedi.

“Hadi, peki, bakalım,” dedi Ömer.

Kalkıp işçi barakalarına doğru yürüdüler. Yaklaştıkça neşelenen müzik bu durgun gecenin içinde Refik’in alışamadığı uzak ve yabancı bir şeydi. Ömer daha önceden de gördüğü için, bu çingene topluluğunu biliyordu. Sivas’tan Erzurum’a kadar bütün şantiyeleri gezdiklerini, bir şantiyeden ötekine gidip, çalıp söyleyip oynadıklarını, sonra kadınların, taşeronların, ya da ustaların yanında gecelediklerini, yıllardır ilkbahardan sonbahara kadar böyle konaklaya konaklaya dolaştıklarını anlattı. Sonra geçen yıl gelişlerinde Kerim Bey’in şantiyesinde kızlardan biri için iki yaşlı taşeronun kavga ettiğini, bu kızın da pek güzel bir şey olduğunu homurdana homurdana ekledi. Kahveye yaklaşırken de birde Refik’e döndü:

“Benim hakkımda ne düşünüyorsun?” dedi. Galiba hemen bunu sorduğuna pişman oldu ve kalabalığın ortasında kızlardan birini işaret ederek: “İşte bak, demin sözünü ettiğim o,” dedi. “Nasıl, güzel mi?”

Kahvenin önünde elli altmış kişilik bir işçi kalabalığı vardı. Darbukacıyla kemancı bir kenara çekilmiş çalıyor, ortada iki kız oynuyordu. Kızların ikisi de güzel değildi, yorgun bir halleri vardı, çevrelerine zorla gülümseyerek bakıyorlardı. Çevrelerindeki işçiler de pek neşeli gözükmüyorlardı. Sekiz on tanesi el çırpıyor, arada bir, biri bağırıyor, çoğu yorgun, uykulu gözlerle: “Şu da aradan çıksa da gidip uyusak,” diye düşünüyormuş gibi esniyordu. Orada uzun süren, pahalıya oturan, kanlı bir zaferden sonra evlerine dönmeyi bekleyen, ama savaşın bittiğine bir türlü inanamayan bitkin askerler gibi birşeyler bekleyerek dikilip duruyorlardı. Kahvenin içinde de

masalara abanarak uyuklayan birkaç kişi vardı. Bir sarhoş kahvenin kapısına yaslanmış sallanarak el çırpıyor, arada bir bağırıyordu. Bir ara darbuka sustu. Bir durgunluk oldu. Kızlardan biri para toplarken sataşan birini itti. Birkaç kişi güldü. Kalabalık kıpırdandı. Kahvenin kapısı açılıp kapandı. Beş altı kişi ağır ağır, barakalara, uykuya doğru yürüdü. Sonra darbuka ve keman yeniden başladı.

Darbuka çalıyor, kalabalık bir şey bekleyerek seyrediyor, Refik bu kalabalık için birşeyler yapması gerektiğini düşünüyor, tünele her girişinde içini kaplayan pişmanlık ve utanç duygusuna yakalandığını anlıyordu. Düşündü: “Şu kalabalığın içine karışabileceğimi hiçbir zaman ileri sürmedim, ama bu kadar dışarıda kalmak da çirkin... Onları niye seyrediyorum? Onlar işlerini bitirdiler, yorgunlar, yatmadan önce biraz eğleniyorlar. Ben? Onlar orada, ben bütün bunlardan...”

“E ne düşünüyorsun öyle?” diye Ömer sordu.

“Hiç!”

“Ben düşünüyorum,” dedi Ömer. “Dönüp içeceğim.”

Refik: “İyi, ben de birazdan gelirim,” dedi. “Belki biraz dolaşırım.”

38
Son Akşam

Ömer arkasından gelen müziği dinleyerek barakaya doğru yürüyordu. “Oh, ne güzel içeceğim... Allah’a şükür bitti!” diye düşündü. “Şimdi zengin oldum... Benden söz ederlerken artık ‘zengin herif’ diyecekler... Ama şimdi bunların sırası değil!” Barakada yanan lambanın ışığını gördü.

Barakanın kapısını açarken cılız bir inilti duyuldu. İçeri girince ses kesildi. Galiba Salih şarkı söylüyordu, ama Ömer’i görünce susmuştu. Salih’le Enver masanın bir köşesine oturmuşlar, önlerine de büyük bir rakı şişesi koymuşlar, içiyorlardı. Ömer masanın karanlıkta kalan öteki ucunda iki boş şişe daha gördü.

“Merhaba, çocuklar!”

Enver, Ömer’e dönüp bakmadı bile. Salih’in omuzunu dürttü: “Canım ne susuyorsun, söylesene sen şarkını!” dedi.

Salih birşeyler mırıldanmaya çalıştı. Ömer’e baktı, sustu, bir süre düşündü. Sonra: “Canım patronun gözünün içine bakarak da söylenmiyor ki!” dedi, güldü.

Enver meydan okuyan bir tavırla: “Ne var? Ben söylerim,” dedi. Kendini zorlayarak, bağıra bağıra şarkıya başladı. Biraz söyledi. Sonra: “Hem patron değil ki o,” dedi. “Ortak o. Bizim ortağımız. Öyle değil mi? Şerefine ortak!”

Salih saf bir tavırla: “Tamam öyle, ama patron gibi,” dedi. “Patrona benziyor işte!” Ömer’e baktı: “Kızmıyorsunuz ya?” dedi.

Ömer: “Afiyet olsun çocuklar, yarasın!” dedi. Babacan bir tavır takınmaya çalışıyordu.

Enver: “Şerefine ortak, şerefine!” dedi. “Sen de içsene ortak!” Bir süre, “Nasıl sataşayım?” diye düşünüyormuş gibi Ömer’e baktı. Sonra: “Ama ne akıllısın sen ortak,” dedi. Salih’e döndü: “Başkaları gibi ücretle çalıştırmadı bizi; pay verdi: Ortak etti. Evet, ortak etti. Biz de iş bizim işimiz diye eşek gibi çalıştık. On mühendisin işini ikimiz

yaptık.” Salih’e dönmüş, orada Ömer yokmuş gibi, söyledikleri de Salih’in bilmediği şeylermiş gibi heyecanla anlatıyordu.

Ömer mutfağa girdi. Önceden bir köşeye koyduğu rakı şişesini aradı, ama bulamadı. “Yoksa benimkini alıp içtiler mi?” diye düşündü. Sonra koyduğu yeri hatırladı. Tam çıkıyordu ki bardak almadığını anladı. Mutfağın içinde: “Bardak... bardak...” diye mırıldanarak gezindi. Sonra aklının başka şeyle meşgul olduğunu anladı: “Ne konuşuyorlar onlar orda?” diye düşündü. Seslerini duydu. Enver bir şey anlatıyordu. Sonra ikisi birlikte kahkahalarla gülmeye başladılar.

Ömer elinde boş şişe ve bardakla içeri girdi. Öteki kapıdan dışarı çıkacak, dışarıdaki masada açık havada tek başına içecekti.

“Ortak etmek için neden bizi seçti?” Enver hâlâ anlatıyordu: “Neden? Biz iyi mühendis olduğumuz anlaşıldı diye sevinirken, o bizi kaz gibi yoluyordu. Eşek gibi çalıştırdı bizi!”

Ömer: “E, siz de çalışmasaydınız canım o zaman!” dedi. Ama hemen bu söylediklerinin çirkin olduğunu, Enver’i de çok sevindirdiğini anladı.

Enver, Ömer’i hiç duymamış gibi Salih’e anlatıyordu: “Evet, kurnaz herif. Üstelik patron gibi değil, bir arkadaş, bir ağabey gibi davranmaya kalkıştı bize. Onunla böyle konuşuyoruz, ama faturasını da ödüyoruz. Tavladı bizi, tavladı! Sonra kaz gibi yoldu.”

Ömer birden: “Daha çok mu istiyorsunuz?” dedi. Sonra gene bir yanlışlık yaptığını anladı.

“Hah, ha!” diye bağırdı Enver. “Para dilendiğimizi sanıyor. İyi mi? Bir şey istemiyoruz, ulan, senden! Hem kaz gibi yoluyor, hem de dilenci sanıyor bizi. Salih baksana şuna?”

“Ben şimdiye kadar hiç dilenmedim,” dedi Salih. “Benim zavallı anneciğim bana demişti ki...”

Ömer dışarı çıkmak için davrandı.

Enver: “Dur, nereye gidiyorsun?” diye bağırdı. “Otursana bizle. Otur da konuşalım...”

Ömer: “Çok sarhoşsunuz siz!” dedi.

“Eee, ne olmuş sarhoş olmuşsak? Sen de içmeyecek misin? Otur da bizle iç, hadi. Hadi, hadi, otur da iç! Bak işte, bunu istiyoruz. Öyle değil mi, otursun da bizle içsin değil mi Salih, söylesene?”

“İçsin ya!” dedi Salih. “Ağbi oturup bizle içsenize!”

Birden Enver: “Ne yaltaklanıyorsun ulan! Oturmazsa oturmasın,” dedi.

Ömer babacan bir tavır takınmaya çalışarak: “Oturuyorum çocuklar oturuyorum!” dedi. Sandalyeyi çekip masanın öteki ucuna oturdu.

“Bak yaltaklandın, o da gitti taa oraya oturdu,” dedi Enver. “Bizim yanımıza oturmadı. Bana bulaşırlar, sataşırlar, yakışmaz, diye düşünmüştür. İyi, gene tenezzül etti değil mi?”

Ömer: “Orada yer yoktu!” dedi. Sonra birden utanarak bardağına rakı doldurup dikti.

“Niye gelip yanımıza oturmuyor da oradan, uzaktan bakıyor bize? Niye? Çünkü bunun gözü yukarıda. Kerim Bey ile, o Avrupalı mühendisle içmek ister o, bizim gibi garibanı ne yapsın.” Sonra birden bağırdı: “Biz gariban değiliz ama!..”

“Daha içeceğim,” diye düşünüyordu Ömer.

“Sonra o karı kılıklı Almanla ahbaplıktan hoşlanır. Ulan bunun oynadığı kâğıt bile başkadır. Bizim gibi pişpirik oynamaz. Briç oynar. Sonra satranç: Düşünce sporu! Hah hah haa...” Sesini incelterek taklide başladı: “Monşer, siz kaç kâğıt rica etmiştiniz?”

Salih dikkatle: “Ama ‘monşer’i Fransızlar söyler!” diye mırıldandı.

Enver bağırdı: “Hepsi kefere değil mi sonunda? Bu herif de keferelerle ahbaplıktan hoşlanmıyor mu? Avrupalıları bizden üstün buluyor. Bıktım ulan bıktım. Okulda onlar daha iyi dediler, evde onlar daha iyi dediler, sinemalarda, dergilerde onları gördük, şimdi de burada bu züppe onlarla ahbaplığı daha çok seviyor.”

Ömer dikkatle dinliyordu.

“Gözü de yukarıdadır.” Enver odada bulunmayan bir başkası hakkında dedikodu yapıyormuş gibi anlatıyordu. “Gözü yukarıda olduğu için şu milletvekilinin kızını tavlamış. Milletvekilinin kızını tavlamış.” Kelimelerin teker teker üstünde duruyor, keyfini çıkararak anlatıyordu: “Milletvekilinin kızı nasıl bir kızdır acaba? Bizimki maşallah yakışıklı. Yakışıklılığına söz yok bizimkinin, ama acaba kız nasıl? İster misin, o pembe zarflara mektup koyan şey kaknemin teki olsun?” Birden sustu. Bir sessizlik oldu. Sonra sahte bir öfkeyle bağırdı: “Sen ne biçim herifsin, ulan! Suratına tükürsek bir şey söylemeyeceksin!”

Ömer de öfkeli görünmeye çalıştı: “Sarhoşsun sen! Seni ciddiye alamam!” Ama bayağı, sıradan sözlerdi bunlar. Sıradan, kibirli, düzenli, aklıbaşında bir yeni zenginin sıradan, ihtiyatlı sözleri...

“Ciddiye alamazsın ha!” diyordu Enver. “Ciddiye alamazsın, elemek. Peki, ben söyleyeyim, sen ister al ciddiye, ister alma. Ben söyleyeyim...” Biraz düşündü. Sonra: “Şu Kerim Bey var ya şu Kerim Bey,” dedi. “Sen onun tırnağı olamazsın, anladın mı, tırnağı...”

“Nerden buldu bunu?” diye düşündü Ömer. “Hedefi buldu. Ama nerden buldu?”

“O Kerim Bey sana benzemez. Sen kıçını yırttın, bizi eşek gibi çalıştırdın, vaktinde yetiştireceğim diye. Yetiştirdin! Çok kazandın!

Ama Kerim Bey’e bak, Kerim Bey’e... O her şeyiyle zengin. Ruhuyla, cüzdanıyla, soyuyla, sopuyla, gönlüyle... Onun toprağı bir ayda gezilmez. O senin gibi değil. Para kazanmak için yırtınmıyor. O bari boş duracağıma biraz para kazanayım diyor. Babası ağa. Toprağı atla bir günde gezilmez. Sen onun tırnağı olabilir misin? Senin baban avukat mıydı, yoksa küçük bir tüccar mı?”

Ömer, “Yüzümden anladı!” diye düşündü. “Hedefi bulduğunu yüzümden anladı, şimdi de tadını çıkarıyor!”

“Avukat mıydı?” diye tiksintiyle yeniden sordu Enver. “Benimki de askerdi işte. Öyle bir asker ki paşalara hayranlığından benim adımı...”

Salih: “Benimki garsondu, benimki garsondu,” dedi. “Şimdi benden para bekliyor anam!”

“İyi işte!” dedi Enver. “Parayı kazandık. Sağolsun ortak bize iyi para kazandırdı!” Masadan kalktı. Odanın içinde gezinmeye başladı. Ömer’e yaklaşıp birden sordu: “Bunun babasının garson olduğunu biliyor muydun?”

Ömer: “Şimdi öğrendim!” dedi. Sesinde acıklı bir şey olduğunu utanarak anladı.

“Haaa, öğren işte!” dedi Enver sert sert. “Babası garsonmuş. Hem de Tokatlıyan Oteli’nde, biliyor muydun? Senin gibi tuzu kuru zibidilerin ekmeğin yarısını koparıp yarısını masada bırakarak ziftlendiği, sosyete orospularının kırıttığı bir lokantada uşaklık edermiş anladın mı?” Salih’i bir ağabey gibi sahiplenerek ekledi: “Bu çocuk o sosyete karıları yüzünden lokantaya gidemez, bunu da biliyor muydun?”

Ömer bir şey söylemek istemiyor, hızlı hızlı rakısını içiyor, bu hızla içerse dışarı çıkmadan burada hemen kusacağını düşünüyordu.

Enver hâlâ: “O sosyete karılarının yüzünden!” diyordu. Bir süre sustu, sandalyesine oturdu ve bağırdı: “Ben de bir sosyete karısı tavlayacağım ulan! Bir sosyete kızı tavlayacağım... Şöyle ilik gibi bir karı tavlayacağım... Şu Danimarkalı mühendislerin karıları gibi bir karı tavlayacağım, Salih. Ne karıydı o değil mi? Ortak, sen bilirsin, bu sosyete karıları nasıl tavlanır söylesene? Ne yapmak lâzım yani? Söylesene, neden hoşlanırlar? Her gün sinemaya götürürüm vallahi!” Birden elini Salih’in omuzuna koydu: “Bak Salih, paramız var, İstanbul’a gidince birer sosyete kızı tavlayalım. Paramız var. Diplomamız var, mühendisiz. Sen yakışıklısın. Ben nasılım? Ben zekiyimdir!”

“Sen, kızma ama, fıçı gibisin be kardeşim!” dedi Salih.

Enver inançlı ve kesin bir sesle: “Önemli değil!” dedi. “Önemli olan ruh güzelliği.” Bir kahkaha attı. “Ruh güzelliği!” diye bağırdı. Gene bir kahkaha attı. Sonra birden ciddileşti: “Aslına bakarsan, şu

çingenelere de razıyım ben!” dedi. “Ama sosyete kızları da...” Birden Ömer’e seslendi: “Ama sen de söylemiyorsun. Haa, Salih, asıl kime sormalı bunu biliyor musun? Bunun şu arkadaşına... Refik’e. O bu işlerden çakar!”

Ömer: “Refik!” diye düşündü. Kendini hatırladı. Az önce birlikte orada, o işçilerin yanındaydılar. “Dostum, en yakın arkadaşım o benim!” diye düşündü. “Benim kim olduğumu, ne olduğumu o bilir.”

“O bu işlerden çakar, çünkü bir kere önceki kış Nişantaşı’nda görmüştüm. Yanında lokum gibi bir şey vardı!”

Ömer: “Refik’in düşünceleriyle alay ettim,” diye düşündü. “Bu düşünceleri küçümsedim. Oysa görüyorum ki o her zaman benden daha ahlaklı, daha namuslu, daha iyi olmuştur.”

“Böyle lokum gibi gencecik bir şeydi,” diye Enver anlatıyordu. “Nişantaşı’nda, o kibar sosyete semtinde bunları kolkola görmüştüm. Ben de İstanbul’a gidince Nişantaşlı bir sosyete kızı tavlayacağım. Bunu şu Refik’e soralım. O Nişantaşlı, iyi bilir bu yolları...”

“Ee uzattın ama!” dedi Ömer.

“Ne o, bozuldun mu? Şuna bak. Salih, arkadaşına toz konduramıyor... Ulan, biz senin de, arkadaşının da kim olduğunu biliyoruz, be... Okuldan hatırlıyorsun değil mi bunları... Bir bu, bir şu Refik, bir de cüce gibi biri vardı yanlarında. Herkese şöyle küçümseyerek bakarlardı. Bu züppeydi. Her gün en şık kravat ceketle gelir, pipo içerdi. Öteki cüce hastalıklı bir şeydi. Gözlüklerinin arkasından bir bakışı vardı, şeytandan farksız... Biz birinci sınıftaydık. Hatırlıyorum bu ukalâ takımını... Her şeyi küçümserlerdi. Gene en iyisi şu Refik’ti, önün iyiniyetli bir hali vardı, ama anladım şimdi: Alıklıktan, hödüklükten öyleymiş!”

“Yeter artık, yeter!” diye Ömer bağırdı. Sonra birden şöyle düşündü: “Birazdan Refik gelecek. Duymasın bu çirkinlikleri, ona göre değil böyle şeyler!”

“Bak, bak, arkadaşına toz kondurtmuyor! O alık, hödük Nişantaşlı sosyetiğe toz kondurtmuyor. Herif o lokum gibi karıyı bırakmış, buraya gelmiş. Niye gelmiş? Ağlamak için... Kürtlere,

açlara, memleketin sefaletine bakmak için... Köyü kalkındırmak için yazılar yazıyor, ağlıyor. O karı kılıklı Alman'a gidiyor, ağlıyor. Oğlum, madem tüccarsın İstanbul'da paşa paşa otur, işlerini yürüt, o lokum gibi karının yatağını boş koyma! Hayır, olmaz! Buraya gelip ağlayacak!"

Ömer: "Sus, ulan, sus!" diye bağırdı.

Enver gözünün ucuyla Ömer'e bakıp aceleyle ekledi: "Hödük herif, canım. Bir de defter tutuyor biliyor musun? Hâtıra defteri... Masasının üzerine koymuş. Geçenlerde açtım baktım. Gülmekten ölürsün!.. Herif nereye baksa ağlıyor. Vah sefalet, vah bu memleket, yazmış!.. Arada sevgili karıcığım da yazmış! Gülmekten donuma ediyordum! Karının adı da Perihan. Peri gibi bir lokum! Yatağı da boş değildir canım. Bu sosyetikleri bilirsin. Birini çağırmış, demiştir ki: 'Ben gidiyorum, ama sen bizim Periyi...'"

Birden Ömer sandalyeden fırladı. Enver'e doğru yürüdü. Yürürken gözünün önünde bazı kavga sahneleri canlandı. Kavgacılar, kavgadan önce birbirlerinin gözlerinin içine bakarlar, ağır ağır yürürlerdi. Enver de ayağa kalkmıştı. Ömer: "Sarhoş olduğu için onu belki yere yıkabilirim!" diye düşündü. Sonra: "Salih ayırır!" diye mırıldandı. Hiç kavga etmediğini aklından geçirdi ve Enver'in de dövüşmek istemediğini anladı. "Dövüşmek çok aptalca bir şey olur!" diye düşündü. "Tekmeleşiriz... İkimiz de birbirimize vururuz... Kimin kazandığı anlaşılmaz... Şişeler, bardaklar kırılır... Refik de onun yüzünden kavga ettiğimi..."

Birden Enver: "Seninle dövüşmem bile ben be!" dedi ve yerine oturdu.

Ömer şişesini alıp açık havaya çıktı. "İçki yalnızca mideme vurur!" diye mırıldandı. Dışardaki masaya oturdu. Şişenin dibinde kalan son damlaları bardağına boşalttı. Geceyi dikkatle dinledi. Darbuka hâlâ yorgun yorgun çalıyor, keman vızıldıyordu. "Bitti!" diye düşündü. "Şimdi ne yapacağım?" Nazlı ile evliliği düşündü. "Milletvekilinin kızı! Eh bizim de bir mutfağımız olur!" Barakayı dinledi. Oradan artık ses gelmiyordu. "Refik'i bekleyeyim," diye düşündü. "O gelsin. Biraz konuşalım. Sonra Ankara'ya gideceğiz.

Sonra ben milletvekilinin kızını alacağım. Peki, başka ne yapılabilir? Nasıl yaşanabilir? Sıradan bir hayata karşı koyulması gerektiğine ilişkin nutuklar atmıştım ben! Mesela şurada bir çiftlik de alabilirim. Hacı'nın gösterdiği çiftlik. Kaçadır? Ben bütün bu işlerden ne kadar kazandım? Dur bakalım: Birinci yıl toprağın metreküpü kaç kuruştan hesaplanmıştı?" Hiç unutamayacağı, hesaplarında kaç yüz kere kullandığı bu sayıyı unuttuğunu anlayınca çok şaşırdı. Sonra bu unutkanlığından paraya değer vermediği sonucunu çıkarıp tam gururlanıyordu ki, sayıyı hatırladı. Nazlı'yı düşündü, İngiltere'den gelişini düşündü. Sonra ağır ağır yaklaşan Refik'i gördü, ama az önce barakada ondan sözedilirken içinde canlanan sevgi bu sefer canlanmadı. Çok uykusu olduğunu, günlerdir doğru dürüst uyuyamadığını hatırlayarak gerine gerine esnedi.

39
Sonbahar

Nigân Hanım oturduğu yerden: “Cevdet Bey’in kendi elceğiziyle diktiği çiçekleri de öldürdüler!” dedi. Başıyla rahmetli kocasının Latincelerini ezberlediği çiçeklerin bir zamanlar dikili olduğu köşeyi işaret ediyordu.

Nigân Hanım’la Perihan ve Nermin arka bahçede, ağacın altında, hasır koltuklarda oturuyorlardı. Osman evden çıkalı bir saat olmasına rağmen, yaprakların ve otların üzerindeki sabah nemi kaybolmamış, zayıf sonbahar güneşi sabah serinliğini bahçeden çıkaramamıştı. Eylülün son günüydü. Adadan dönüleli iki hafta oluyordu. İki haftadır Nişantaşı’ndaki evde yoğun bir mutsuzluk, sıkıntı ve sonbahar havası vardı: Ahçı Nuri iki hafta önce, tam taşındıkları günün sabahı ölüvermişti.

Nigân Hanım yeniden: “Rahmetlinin kendi elceğiziyle diktiği çiçekler...” dedi. Sözünün sonunu getirmeden, herkesin bildiği o mutsuz ve sıkıntılı suratı takınarak sustu. Herkesi, her şeyi, rahmetli Cevdet Bey dışında bütün dünyayı suçlayan bakışlarla gelinlerini süzdü. “Nuri de tam ona ihtiyacımız olduğu zamanda çekip gitti!” dedi. “O hiç olmazsa Cevdet Bey’e saygı duyar, çiçekleri sulardı.”

“Cevdet Bey onların isimlerini bir kâğıda yazmıştı galiba!” dedi Nermin. “Gidip Eminönü’nden bugün alayım!” Dönüp Perihan’a sert ve soğuk bir yüzle baktı. Bakışı: “Bu öğleden sonra nereye gideceğimi anladın mı?” diyordu.

Perihan korkuyla gözlerini Nermin’in yüzünden kaçırdı. Bir ay önceki o rastlantıdan sonra, Nermin’in takındığı meydan okuyan tavrı anlaşılmaz buluyordu. Bir ay önce bir gün, onu uzun boylu, yakışıklı bir adamla Sirkeci tren istasyonunda kolkola görmüştü. Bu konuda düşünmek istemediği için Nigân Hanım’a kulak verdi. Nigân Hanım aynı tohumları hiçbir zaman bulamayacaklarını, bulsalar da o hiçbir işe yaramayan bahçıvanın onları öldüreceğini anlatıyor, parmaklarının ucuyla omuzlarındaki şalın köşelerini çekiştiriyordu.

Sonra elinde tepsiyle mutfak kapısından çıkan hizmetçiye gözü takıldı, biraz yaklaşmasını bekledi ve sordu:

“Uyandı mı o?” Dört gün önce Avrupa’dan dönen Ayşe’den sözediyordu.

Emine Hanım başıyla hayır işareti yaptı. Tepsiyi masaya koymadan önce Perihan’a döndü: “Küçük hanım, kız ağlıyor!”

Artık on beş aylık Melek’ten ‘bebek,’ ya da ‘çocuk,’ diye değil, ‘kız,’ diye sözediliyordu. Perihan kalktı. Tepsinin üzerindeki dolu çay fincanıyla gazetelerden birini alarak eve yürüdü. Mutfak kapısından girerek yukarı çıktı. Merdivenleri çıkarken kızın ağlayışından, bir kesilip bir güçlenen sesinden altına doldurduğunu anladı. Odaya girer girmez küçük yatağın başına gitti. Ağlayan kızını görünce gülümsedi, Melek de ona baktı ve derdini unutarak sustu, sonra gene ağlamaya başladı. Perihan elindeki çay ile gazeteyi masanın üzerine bırakıp kızını yataktan bir küçük paket gibi kaldırdı. Bacakların arasındaki yumuşak sıcaklığı farkederek: “Ah, seni soytarı seni!” diye söylendi ve elindeki küçük şeyi dikkatle üzerine kalın bir örtü serilmiş masanın üzerine koydu.

Her zaman yaptığı gibi onunla konuşarak elbiseleri ve ince bezleri çıkarmaya başladı. En üstteki gömleği çıkarırken: “Of, terlemişiz galiba!” dedi ve kızını çok kalın giydirdiğini düşündü. Sonra havaların soğuduğunu düşünerek: “Ama bir de hasta olursan daha mı iyi?” dedi. Melek birşeyler mırıldanınca da, kızı ona hak vermiş gibi sevindi. Sonra aklına Refik geldi. En son yazdığı mektuba göre bir hafta içinde İstanbul’da olacaktı. Perihan, Refik’ten bir ay daha gecikeceğini bildiren yeni bir mektup almaktan korkuyordu. Bir türlü açamadığı bir çengelli iğneyi zorlarken: “Baba gideli yedi ay oluyor!” dedi ve sesinden korktu, çünkü merdivenleri çıkan ayak seslerini duymuştu. Çengelli iğne açıldı. “Belki artık gelir!” diye düşündü. Bezin her yerine bulaşmış pisliği görünce yüzünü buruşturdu. Kirli bezleri bir köşeye bıraktı, kızı kucağına alıp banyoya girdi, yıkadı. Yıkarken Refik’i ve kendi durumunu düşündü. Hapşırınca kızın soğuk sudan rahatsız olduğunu anladı ve telâşlandı. Aklına doktor olan babası geldi. Kız birden ağlamaya başlayınca, “Buradan ayrılıp

eve gitmem daha mı doğru olurdu?” diye düşündü. Bunu çok düşünmüş, üç ay önce kararını da vermiş, ama annesi onu caydırmıştı. Annesinin, Refik’in onu değil, İstanbul’u bıraktığını açıklayan sözlerini hatırladı. “Bu saçma!” diye düşündü. Sonra caydı. “Saçma değil!” diye mırıldandı. Refik’in özür dileyen, bütün suçun kendisinde olduğunu yazan mektuplarını hatırladı. Ona verdiği cevabı düşündü. Evden ayrılmayı hiç düşünmediğini yazdığı mektupla övünüyor, Refik’in de aynı duyguyu beslediğini seziyordu. Kızın üşümesinden korkarak aceleyle odaya geri döndü. Temiz bez ve gömlek çıkardı. “Benim durumumda olan başka bir kadın ne yapardı?” diye düşündü. Buna her zamanki gibi gene cevap vermedi, çünkü kendi durumunu benzersiz buluyordu. Kendi durumunun benzersiz olmasının nedeni de Refik’in benzersiz olmasıydı: Tanıdığı hiçbir kadının Refik gibi kocası yoktu. Ama kız elbiselerini giydikten sonra bir daha hapşırınca kendini cezalandırmak istedi: “Hâlâ bu evde oturuyorum, çünkü gurursuzum!” diye düşündü. Kızı yatağına yatırınca rahatladı. Yedi aydır her gün aklında at koşturan bu düşüncelerden kurtulmaya karar vererek masanın üzerindeki çay fincanını aldı, gazeteyi açtı.

Çay soğumuştu. Gazete: “Dünya Sulhu Kurtuldu. Münih’te Tam Bir Anlaşmaya Varıldı,” diyor. “Daladiye, Hitler, Çamberlayn ve Musolini,” diye yazıyordu. Perihan her zaman yaptığı gibi kendi dışındaki dünyanın içine girmek istiyormuş gibi gazeteyi iştahla okumaya başladı. Bütün evde yurt ve dünya haberlerini kendisi kadar yakından kimse izlemiyordu. Münih konferansına ilişkin haberleri tam bitiriyordu ki, kapı önceden vurulmadan açıldı, içeri Nermin girdi.

“Sende yeşil iplik var mı?” diye sordu Nermin. “Bu renkte!” Elinde tuttuğu fıstıkî bir düğmeyi gösteriyordu.

Perihan gene o belirsiz korkuya kapılarak ayağa kalktı. Sanki onunla bu odada birlikte yalnız olmak suçmuş ve bu suçtan bir an önce kurtulması gerekiyormuş gibi dikiş kutusu olarak kullandığı eski ilkokul çantasını aceleyle açtı, telâşla aradı ve istenilen şeyi bularak uzattı.

“İşte!” Öteki elini hızlı bir hareketiyle küçüklüğünü hatırlatan çantayı kapadı.

“Teşekkür ederim!” dedi Nermin. Birden o eski çantayı her görüşünde yaptığı gibi gülümsedi. Sonra kendi düğmesi ve düğmeyi dikeceği elbiseyle ilgili duygularına döndüğünü belli eden düşünceli bir suratla odadan çıktı.

Nermin’in ilkokul çantasına gülümseyişi bu sefer Perihan’a sevimli gözükmemiş, soğuk, küçümseyici, hatta gene meydan okuyan bir şey gibi gelmişti. Kapanan kapının arkasından bakarken yanılıp yanılmadığını araştırdı. Sonra onu yakışıklı adamla gördüğü günü hatırladı. Bu karşılaşma her geçen gün aklında daha değişik canlanıyordu. Yakışıklı olduğunu düşündüğü adam uzun favorili, yüzü güneşten yanmış, bıyıkları ve elleri bakımlı, Perihan’da korku ve iğrenme uyandıran cinsten bir adamdı. Perihan istasyona, Karaköy’de buluştuğu annesini banliyö trenine geçirmek için gelmişti. Nermin ile bir adam gar lokantasından çıkıyorlardı. Birbirlerini aynı anda görmüşler, Perihan gözlerini kaçıramamıştı. Nermin önce telâşlanmış, sonra yavaş yavaş, Perihan’ı korkutan, şaşırtan bir meydan okumayla gülümsemişti. Birbirlerine sekiz on adım kalmışken birden ikisi de başlarını başka yöne çevirmişlerdi. Perihan’ın yaptığı alışverişten sözeden annesi Nermin’i görmemişti. Akşam Osman ile üçü birlikte adaya dönerlerken Nermin’in takındığı soğukkanlı tavır Perihan’ı o kadar şaşırtmıştı ki, istasyonda gördüğünün Nermin’in bir ikizi olduğuna inanası gelmişti. Ama bu rastlantıdan birkaç hafta sonra Nermin’in, Osman’ın şirket denen şu para makinesini işleten bir makineden başka bir şey olmadığını, üstelik bir zamanlar bir de metres tuttuğunu öfkeyle kendisine açıkladığını hatırlayınca davranışının bazı akılcı temelleri olduğunu düşünmeden de edemedi. Sonra her geçen gün Nermin’in meydan okuyucu sözleri ve hareketleriyle karşılaştıkça o rastlantı aklında daha değişik canlanmaya başladı. Her geçen gün Nermin’in Sirkeci istasyonundaki o gülümseyişinin daha cesur ve daha korkunç olduğunu düşünüyor, gülümseyişin aklında boyut değiştirerek kendisiyle alay ettiğini sanıyordu. Gülümseyiş: “Bak, ben bunu yapmaktan çekinmem!” diyordu. “Ben senin anlayamayacağın kadar

özgür bir kadınım. Sen ise böyle şeylerden yalnızca korkar ve uslu uslu kocanı beklersin...” Gene aynı şeyleri korkuyla aklından geçirdiğini, Nermin’i öğleden sonra yeşil elbisesini giyerek bir yerlere gideceğini düşündüğünü anlayınca başka şeylerle uğraşmak istedi ve gazeteyi açtı. Bir iki cümle okumuştu ki, kapı vuruldu, Ayşe gülümseyerek içeri girdi.

Ayşe kapıyı kaparken esnedi. Perihan’ı yanaklarından öptü. Gene gülümsedi. Melek’in yatağına yaklaştı. “Yaramaz, amma bağırıyorsun!” dedi.

Perihan: “Aaa, seni, uyandırdı mı?” dedi.

Ayşe: “Yok canım, zaten erken kalkmak istiyordum!” dedi. Pencereye yanaştı. Gerindi. “Oooh ne güzel gün!” dedi. Dönüp yeniden küçük kızın yatağına sokuldu. Yatağın kenarındaki küçük çıngırağı alıp Melek’in yüzüne yaklaştırıp sallamaya başladı. Üzerinde mavi, ipekli bir gecelik vardı.

Perihan onun beyaz gerdanını, göğüslerinin üst kısmını görüyor, İsviçre’den bambaşka bir insan olarak döndüğünü düşünüyordu.

Ayşe: “Hah, ha! Şuna bak, şuna! Halayı tanıdın mı, halayı tanıdın mı küçük Melek?” dedi. Sonra birden çıngırağı yatağın kenarına bıraktı. Gerinerek esnedi. Saçlarını karıştırmaya, kaşımaya başladı.

Perihan: “Uykunu alamadın galiba!” dedi.

“Geç yattım. Saat ikide... Ama öyle eğlendik ki...”

Perihan onun, Fuat Bey ile Leylâ Hanım’ın oğlu Remzi ve arkadaşlarıyla birlikte olduğunu biliyordu: “Nereye gittiniz?”

“Beyoğlu’nda, Tünel’de yeni bir lokanta açılmış!” dedi Ayşe.

“Çok güzel bir yer. Artık bizde de iyi yerler açılıyor. Görünce çok sevindim. Sonra hep birlikte Leylâ Teyzeler’e gidip oturduk. Dönüşte de Emirgân’a uğrayıp çay içtik! Acaba annem kaçta geldiğimi biliyor mu?”

Perihan sırdaşlıklarının alışkanlığıyla: “Az önce uyanıp uyanmadığını sorduydu!” dedi.

“Geç kalmışsam ne olacak ki... Hem dört ay önce böyle gezip tozmamı isteyen de kendisiydi.” Pencereye yaklaştı, sonra birden döndü: “O kadar da iyi çocuk ki!”

Perihan, “Kim?” diye sormadı. Anlayışlı bir tavır takınarak gülümsedi.

Ayşe: “Remzi o kadar iyi çocuk ki!” dedi. “Hep benim iyiliğimi istiyor. Hep beni düşünüyor. Tam bir centilmen. Kibar. Eli açık. Dürüst. Ah, işte anneme bak. Suratını asmış beni bekliyor.” Pencereyi açtı, aşağıya seslendi. “Hu, huu... Ben kalktım! Peki, peki birazdan geliyorum!”

Perihan’a döndü, az önce sözettiği şeyin ne olduğunu araştırıyormuş gibi düşündü, hatırladı: “Aa, evet. O kadar iyi çocuk ki... Bana İsviçre’de de yakınlık gösterdi. Onun öyle biri olduğunu burada niye anlamadım diye kendime kızdım. Zaten ben eskiden niye öyleydim, o da başka bir şey ya... Hayata bakışım değişti belki de! Gülüyor musun? Yok, yok, oraya gidince insanın her şeye bakışı değişiyor.” Gözleri parladı. “Orada her şey o kadar değişik, buradan o kadar başka ve güzel ki... Biz ne zaman öyle olacağız, diye düşündüm. Biz öyle olabilecek miyiz? Biz de onlar gibi olacağız inşallah bir gün, değil mi? Perihan, sen de mutlaka bir gün gitmelisin. Ağbimle gidin.” Birden yanlış bir şey yapmış gibi sustu.

Perihan dalgın dalgın: “Bilmem ki,” dedi.

“Hep burada, bu odada mı oturacaksınız canım!” dedi Ayşe.

“Ben ağbimi kandırırım. Belki birlikte gideriz! Ama orada, insanın her şeye bakışı değişiyor. Orada hayatımın bir hayat olduğunu anladım. Oraya giden biri mutlaka bir başkası olur. Ya da onlarla... Her neyse... Ben zaten artık bu eve bu kadar kapanmaya niyetli değilim... Üniversiteye kayıt yaptıracağım, ama çok fazla da düşünmüyorum. Belki bir sene sonra bir gün bir bakarsın ben...” Gülümseyerek kızardı.

Birden kapı açıldı. Ahçı Nuri'nin oğlu Yılmaz'dı. Elinde bir zarf vardı. Perihan zarfı uzaktan görür görmez Refik'ten olduğunu ve onun bir ay daha gecikeceğini yazdığını anladı.

Yılmaz zarfı Ayşe'ye uzatırken: “Büyük hanım sizi aşağıya bekliyor,” dedi. Ayşe'nin çıplak gerdanına bakmamak için gayret ediyordu.

Ayşe: “Peki, peki geliyorum!” dedi.

Yılmaz, gene gerdandan başka yere bakmaya gayret ederek ve kızararak: “Kahvaltınızı bahçeye mi getireyim?” dedi.

Ayşe: “Geç oldu!” dedi. Sonra birden eliyle gerdanını kapattı, geceliğini çekiştirdi: “Neyse, getir birşeyler işte! Anneme de söyle, geliyorum!” Kapı kapandıktan sonra Perihan'a döndü ve eliyle arkasını işaret ederek: “Kapıyı önceden bir vurması lâzım canım!” dedi.

Perihan şaşkınlıkla: “Vurmadı mıydı?” dedi.

“Vurmadı ya... Ama çok komik bir burnu var değil mi? Hemen de kızarıyor! Babasına ne kadar benziyor. Ah, Nuri'nin ölümüne çok üzüldüm. Cenazesinde bulunmak isterdim. Bana, biliyorsun, ‘çekirdek’ derdi. Çekirdek gibi küçük, kuru, neşesiz olduğum için herhalde. Nuri'yi bir kere daha görmek isterdim. Beni çok severdi. Hemen öyle kalpten gidivermiş ha? Neyse, ağbimin, oğlunu işe alması iyi olmuş. İyi akıl etmiş... Camın, onca yıl yemeğimizi pişiren adamın oğluna, okumamış diye depolarda hamallık ettirmemiz de yakışıksız olurdu. Bu da yavaş yavaş öğrenir artık.”

Perihan dalgın dalgın dinliyordu. Gözü Ayşe'nin elindeki zarftaydı. “Gene aynı şey! Gene gecikeceğini yazıyordur!” diye düşündü.

Ayşe, Perihan'ın gözünün nerede olduğunu farketti: “Haa sana mektup var, değil mi?” dedi. Zarfın üzerine baktı. “Ağbimden! Hay Allah, ben de gevezeliğe daldım!” Zarfı Perihan'a verdi. “Annemi de bekletiyorum!” Kapıya yürüdü. Tam çıkarken yataktaki kızı gördü. Küçük çıngırağı salladı, neşeyle çıktı.

Perihan kapanan kapıya ve elindeki zarfa boş boş baktı. Komodinin çekmecesinden bir tırnak törpüsü çıkardı. Zarfın bir köşesine soktu, ama hemen yırtmadı. Refik'in her mektubunu böyle ağır ağır bekleterek açar, bu arada içinde ne yazılı olmasını istediğini düşünürdü. Gene, "Ne istiyorum?" diye düşündü. "Hemen döneceğini yazsın! Hemen dönünce ne olacak? Ağbisiyle birlikte yazıhaneye gidecek!" Osman'ı, onun için "para makinesi işleten makine," diyen Nermin'in gülümseyişini, Ayşe'yi düşündü. Sonra aklına gelen şeyden korktu: "Refik'in nasıl olmasını istiyorum?" diye düşündü. Düşünceleri ve istekleri ona bir an saçma ve çözümsüz gelince korktu. Hiçbir şey düşünmek istemeyerek zarfı açtı, mektubu okudu. Gene aynı şeydi: Gene gecikeceğini yazıyordu, ama şu "köy kalkınması" dediği şeylerden daha çok sözediyordu. Perihan bunların ne olabileceğini, Refik'in köyü kalkındırma tasarısıyla karısının hayatı arasında ne gibi bir ilişki kurabileceğini düşünerek mektubu yeniden okumaya başladı.

40
Ankara

Muhtar Bey birden öfkeyle ayağa kalktı. Yüksek tavanlı bakanlık koridorunda aşağı yukarı yürümeye başladı. “Söz vermişti, ama yarım saattir burada bekliyoruz!” diye söylendi. “Hava karardı! İçerde hâlâ ne konuşuyorlar?” Sanki o karşılık verebilirmiş gibi Refik’e bakarak sormuştu bunu. Utanarak gözlerini Refik’in gözlerinden kaçırdı: “Başka zaman gelirdik canım!” Birden döndü, kararlı bir hareketle bakanın kâtibinin kapısını açarak: “Oğlum ben Manisa milletvekili Muhtarım. Bir yanlışlık olmasın?” diye söylendi. Kâtibin cevabını dinlerken yüzünü buruşturdu. Sonra biraz zorlama bir öfkeyle: “O Alman heyeti ticaretindense, ben de Türk heyeti milisindenim,” dedi. Kapıyı vuracakmış gibi hareket yaptı, ama caydı, kulpu usulca çekti. Koridorda, gene, aşağı yukarı bir yürüdü. Sonra gelip Refik’in yanına oturdu: “İşte görüyorsun, Ankara bu!” dedi.

Ziraat bakanının kapısında bekliyorlardı. Ankara’ya Ömer’le gelen Refik’in tasarılarını, niyetlerini öğrenen milletvekili, gelecekteki damadının bu yakın arkadaşına yardım etmeye karar vermişti. Milletvekili, Refik’in tasarılarını dinledikten sonra onu bir bakanla, hatta İsmet Paşa ile görüştüreceğini açıklamış, ama beklenen fırsat bir türlü çıkamamıştı. Milletvekilinin yakını olduğu bakanlar çok meşguldü, çoğu Ankara’da yoktu. Atatürk’ün ağır hastalığı yüzünden her şey karışmış, herkes birşeyler beklemeye başlamıştı. Refik, Kemah’tan mektuplaştığı teşkilatçı yazar Süleyman Ayçelik’i de daha görememişti. Ankara’ya geldiği ilk günlerde tasarılarını kesin bir sonuca bağlamak için çalışmış, sonra da yazarın yıllık iznini aldığını şaşırarak öğrenmişti. Yirmi gündür Ankara’daydı, ama daha tasarıları konusunda hiçbir yetkiliyle görüşememişti.

“Ankara bu! Ama sen hiç canını sıkma!” dedi milletvekili. “Eğer senin gibi birine de yardım edemezsek...” Düşünceli bir tavırla sustu. Sonra: “Eğer senin gibi birinden yararlanamazsak...” diye düzeltti.

Bir saat önce kaldığı otele telefon ederek Refik'e, Meclis'te ziraat bakanıyla karşılaştığını, akşam saat beş için ondan randevu aldığını, acele Kızılay'a gelmesini söylemişti. Kızılay'da buluşmuşlar, bakanlığa koşmuşlardı, ama kâtip onlara yarım saat önce bakanın meşgul olduğunu söylemişti. Manisa milletvekili Muhtar Laçin, gene öfkeyle ayağa kalktı ve kızı Nazlı'nın ufak tefek gövdesine hiç benzemeyen iri ve yaşlı gövdesini bakanlık koridorunda gezdirmeye başladı.

Sonra kapı açıldı. Bir gürültü oldu. İçerden adamlar çıkmaya başladı. Refik derilerinin renginden, gururlu, dimdik yürüyüşlerinden içerden çıkanların bazılarının Alman olduğunu anladı. Arkalarından bakan olduğunu sandığı birisi ve bir çevirmen geliyordu. Hep birlikte koridorun sonuna kadar yürüdüler. Bu arada bakan Muhtar Bey'e gözünün ucuyla bir de selâm verdi. Az sonra acele acele geri dönüp odasına girdi. Kâtip Muhtar Bey'i çağırmaya geldi, ama, o çoktan Refik'in koluna girmiş, bakanın odasına doğru onu öfkeyle çekiyordu. Refik, "Peki bakana ne söyleyeceğim? Ona her şeyi nasıl özetleyebilirim!" diye mırıldanıyordu. "Tasarılarımın özünü ve çekirdeğini oluşturan şu düşünceyi ona söyleyeceğim..."

Büyük, geniş, ama eşya ile tıkış tıkış doldurulmuş bir odaya girdiler. Bakan masasında değildi, pencerenin kenarındaydı, dışarı bakıyor, sigara yakıyordu. Refik gazetelerden az çok tanıdığı bakanı korkulacak, aşırı saygı gösterilecek biri olarak görmüyordu. Zaten o da bir koltuktan öteki bakanlık koltuğuna oturan, partide önemli bir yeri olan dar kadronun içinde değildi. Celâl Bayar'a yakınlığı olduğu için bakanlık almış olmalıydı.

Bakan onların içeri girdiğini farkedince döndü. Muhtar Bey'den beklettiği için özür diledi. Sonra eliyle pencereden aşağısını işaret ederek: "Bu Almanlar... Şimdi bütün Ankara bu Almanlar'ın peşinde!" dedi. "Başbakan bazı teknik ayrıntılar için heyetten birileriyle bizim de bir görüşme yapmamızı rica ettiler. Sizi beklettim. Belki bir ticari anlaşma imzalanabilir. Bizim, ne olur ne olmaz ayrıntılar üzerinde çalışmamız istendi... Ooo evet, sözünü ettiğiniz delikanlı bu mu?" Refik'in elini sıktı. "Muhtar Bey sizden sözetti. Mühendismişsiniz!"

Refik: “Evet!” diye mırıldandı. Sonra gene, “Tasarılarımın özünü oluşturan...” diye düşündü.

“Memleketin sizin gibi, birşeyler yapmak isteyen, çırpınan evlâtlara ne kadar ihtiyacı var, biliyor musunuz?” dedi bakan. Muhtar Bey’e dönerek ne kadar güç koşullar altında görev yaptığını gösteren bir surat takındı: “Şu deminki çocuk! Almanca’dan bir cümle çevirmek için yarım saat düşünüyor... Mahcup oldum!” Yeniden Refik’e dönerek: “Memleketin bilgili, okumuş insanlara ihtiyacı var!” dedi.

Muhtar Bey gururla: “Delikanlı inşaat mühendisidir,” dedi.

Bu sırada masasının başına geçen bakan, bir dosyayı karıştırarak ve besbelli başka şeyler düşünerek: “Aa, demek inşaat mühendisi,” dedi... “Çok ilginç. İnşaat mühendisi ve ziraat bakanlığımıza müracaat ediyor, çünkü... çünkü... şey için?” Birden şaşkınlıkla başını kaldırdı. “Ne içindi?” diye söylendi. Refik’in cevabını dinlemeden de: “Aa, tabii, tabii!” diye hoşgörülü bir tavırla başını salladı.

Refik: “Bazı tasarılarım var efendim,” dedi. “Köy kalkınması için bazı ilkeler getiriyorum...”

“Tabii, tabii!” diyordu bakan. “Bunları yayımlamak mı istiyorsunuz?”

“Bunların okunmasını ve tartışılmasını, bu konuda daha başka görüşlerle...”

“Bakanlığımızın belirli yayınlar için bir ödeneği var!” dedi bakan. “Sizin kitabınız kalın mı? Yanınızdaysa bir görebilir miyim?”

Refik: “Daha daktilo edemedim!” dedi. Utançla terledi.

Refik’in yüzündeki şaşkın ifadeyi gören bakan: “Evet, kalınsa bize bir özetini de verebilirsiniz!” dedi.

Muhtar Bey: “Yanılmıyorsam, delikanlı tartışılmasını istiyor!” dedi.

Refik: “Okunmasını ve tartışılmasını!” diyerek araya girdi.

Bakan: “Tabii, bu kitabı ilk okuyacak olan benim!” dedi. “Köylerimizin kalkınması ve ziraat üzerine bütün yeni düşüncelere değer veririz!” Sonra yeniden önündeki dosyaya döndü. Saatine baktı, çekmecelerini karıştırmaya başladı. “Ama siz niye oturmuyorsunuz?” diye onlara sorarak kendisi ayağa kalktı. Kâtibine seslendi.

Refik: “Ona başka ne söyleyebilirim?” diye düşünüyordu. “Ona benim için önemli olanın tartışma ve birleştirilmiş köy birimlerine şehirlerin bütün modern... Bari ona benim için önemli olan yazdıklarımın yayımlanması olmadığını söyleyeyim... Kâtibiyle konuşuyor? Ah, aklım başımda değil!”

Bakan, kâtibiyle birkaç cümle konuştuktan sonra: “O halde siz kitabınızın kısa bir özetini bakanlığımıza verirsiniz. Ben yayın komisyonunun üyeleriyle görüşürüm,” dedi. Refik’in yüzünü görünce: “Bir başka yol daha var,” dedi. “Siz kısaltmadan kendiniz yayımlarsınız. Biz bakanlık olarak belirli sayıda satın alırız.” Bu çözüm yolunu da önermek gibi bir cömertlik ettiği için başını hafifçe kaldırarak Muhtar Bey’e gülümsedi. Sonra dolaptan çıkardığı bir büyük çantaya masadaki dosyaları, çekmecelerinden çıkardığı bazı kâğıtları aceleyle tıkıştırmaya başladı.

Refik: “Hayır, benim istediğim bu değildi!” diye düşündü. “Ama bu adam da bana yardım edebilir!”

Bakan kâtibin koşarak getirdiği bir dosyayı da çantasına yerleştirdikten sonra: “Özür dilerim! Sizleri beklettim, ama çabuk gitmem de gerekiyor!” dedi. “Dr. Funk şerefine Alman sefaretinde yemek var!” Çantasını kapadı, eline aldı, sigarasını küllüğe bastırdı, birkaç adım atıp Refik’e yaklaştı. Sonra Refik’i kolunun üst kısmından tutarak Muhtar Bey’e döndü: “Delikanlıyı bana getirdiğiniz için çok sevindim!” dedi. “Ona mutlaka yardım edeceğiz!”

Refik artık bir şey söylemesi gerektiğini anlayarak: “Teşekkür ederim, ama ben böyle bir şeyden çok, bir tartışma ortamının açılmasını isterdim!” dedi.

Bakan delikanlının aklından neler geçtiğini, nasıl bir insan olduğunu pazusunun kuvvetinden anlayacakmış gibi, Refik’in kolunu

sıkıyordu: “Nasıl bir tartışma?”

Refik: “Mesela Teşkilât dergisinde olduğu gibi!” dedi ve bakanın neşesinin kaçtığını gördü. Muhtar Bey’e baktı: O da şaşırmıştı.

Bakan, Refik’in kolunu birden bıraktı: “Ah Teşkilât dergisi. Teşkilât hareketi. Ama onun modası geçti.” Muhtar Bey’e döndü: “Geçti değil mi?” Sonra bir şey hatırlamış gibi bir tavır takınarak: “İsmet Paşa nasıl?” diye Muhtar Bey’e sordu.

Muhtar Bey: “Ben de sizin kadar bilgi sahibiyim!” dedi. Suratı kızarmıştı.

Refik, Nazlı’nın, bir zamanlar babasının İsmet Paşanın yakını olduğunu, soyadlarını İsmet Paşa’nın vermiş olduğunu söylediğini hatırladı. Yanlış bir şey söylediğini anladı, ama bunun ne olduğunu çıkaramadı.

Bakan: “İsmet Paşa’ya hepimiz bağlıyız. Ama şimdi başbakan Celâl Bey” dedi. “Hem o niye, Gazi’nin bu en ağır hasta olduğu günlerde İstanbul’a bir kere olsun gitmiyor?” Kapıya doğru ağır ağır yürüyordu. Birden Muhtar Bey’e döndü. Elindeki çantayı işaret ederek: “İş başımızdan aşkın efendim!” dedi, ama bunu öfkeyle değil, gülümseyerek söylemişti. “Bugün Alman İktisat Bakanı Funk, yarın bir de bakarsınız İngiliz İktisat Bakanı sir bilmem kim. Münih konferansına bakmayın: Dünya harbe gidiyor. Herkes bizi yanına almak istiyor. Öyle değil mi?” Arada bir sözünü onaylatmaktan hoşlanıyordu. Odadan çıkmış, üçü birlikte koridorda yürüyorlardı. “Dünkü kazaya ne dersiniz?” Dün Alman İktisat Bakanı Dr. Funk’un karısını çiftlikte gezdiren araba devrilmiş, kadının kolu incinmişti.

Merdivenleri inerken bakan: “Ya geçen günkü ziyafetle söyledikleri!” dedi. “Bizimle ticaretleri bizim öteki ülkelerle ticaretimizi engellemezmiş. Yani engeller diyor... Ne yazık ki Gazi de hasta. Bekliyoruz. Bütün bunlardan ne çıkacak? Öyle değil mi?” Birden kapının eşiğinde durdu. Aranarak çevresine baktı. “Oğlum ver bakayım onu!” dedi. Bir odacının uzattığı paltoyu giydi. Sonra gene Refik’in kolunu tutarak Muhtar Bey’e döndü: “Delikanlıyı bana getirdiğiniz için teşekkür ederim!” dedi. “Ona yardım edeceğim.”

Şüpheyle Refik'i süzdü: "Elimden geleni yapacağım." Muhtar Bey'e baktı: "Milletvekillerinin dilekleri bizim için bir emirdir... Siz ne yana gidiyorsunuz?" Bunu eliyle makam arabasını göstererek sormuştu.

Muhtar Bey gene sert bir sesle: "Yürüyeceğiz!" dedi.

"O halde, ben delikanlı için yayım komisyonu üyeleriyle konuşurum!" dedi bakan. Sonra kibar, ama aynı zamanda kibarlığı küçümseyen bir gülümseyişle arabasına bindi. Araba gürültüyle hareket etti.

Muhtar Bey arabanın karanlığa karışışını seyretti. "Soytarı, şarlatan, namussuz!" diye bağırdı sonra.

Birlikte Kızılay'a doğru yürümeye başladılar. Hava soğuk, kuru ve ölüydü. Yenişehir'de, cadde üzerinde, dairelerinden çıkan memurların, akşam alışverişini yapanların, eve dönmeden ayaküstü bir şey içenlerin kalabalığı vardı. "Bekliyoruz," demişti bakan. Herkes vitrinlerin başında, küçük meyhanelerde, çiçekçilerin önünde, otobüs duraklarında bekliyordu. Refik, "Ben de bekliyorum işte!" diye düşündü.

Muhtar Bey: "Bakan olacak adam, bir küçük Alman memurunun arkasından taa nereye kadar yürüyor!" diyordu. "Nerede devletin itibarı? Sonra İsmet Paşa'ya laf dokundurmaya cesaret edebiliyor."

"Perihan da beni odasında bekliyor!" diye düşündü Refik, "Ağbim yazıhanede, annem oturma odasında!" Utanç duyduğunu, düşünmek istemediğini farkediyordu.

Muhtar Bey söyleniyordu: "Görüyorsun, ondan para istediğimizi, kitap satmak istediğimizi sandı. Çünkü bunlarda şu idealizm denen şeyin zerresi yoktur. Ama hâlâ aynı kadro işbaşında. Yakında her şey değişecek!" İç çekti. "Yakında her şey, inşallah, değişecek!"

Refik: "Peki ben ne olacağım?" diye düşündü. Caddedeki insanları, ışıkları ölü, heyecansız ve bıkkın buluyordu. Otel odasında başucunda duran Ankara romanını hatırlayarak güldü. Kendisiyle

alay edecekti, korktu: “Hiçbir şey düşünmek istemiyorum!” diye mırıldandı.

“Aaa, surat asma bakalım!” dedi Muhtar Bey, “Her şey yoluna girer. Seni maliye bakanıyla, adliye bakanıyla da görüştürürüm. Yazdıklarının bu yönleri de var değil mi? Surat asma! Beklemesini bilmek lâzım. Dikkatli de olmak lâzım. Teşkilât dergisinden niye sözettin? Her neyse, her neyse. Şu var ki, çok talihsiz günlerde geldin buraya. Her şey değişiyor, değişecek. Böyle zamanlarda beklemesini bilen kazanır. Ama bu adam da çok bayağı imiş. Cumhuriyet kimlerin elinde görüyorsun. İsmet Paşa bu adama değil bakanlık, taşısın diye çantasını bile vermez!..” Kızılay’ın köşesine gelmişlerdi. Milletvekili elini Refik’in omuzuna koyarak: “Yarın akşam Ömer Bey ile yemeğe bekliyoruz!” dedi.

Refik, Ulus’a, oteline döndü. Odasına çıktı. Küçük masanın üzerine koyduğu Goethe’nin resmine baktı. “Ben neyim?” diye söylendi. Yatağa uzandı. Bakanla konuşmasını, buradaki yirmi günlük bekleyişi, demiryolundaki yedi ayı, İstanbul’u, Perihan’ı düşündü. Bir yıl önce, bir gün, Beşiktaş’ta, Muhittin’e, eskisi gibi olup olamadığını söylemişti. “Şimdi nasılım?” diye mırıldandı, ama aklından düşünceler değil, bakanın sözleri, bazı anılar, Perihan, Nişantaşı’ndaki evi, eski hayatı geçiyordu. Uzun bir süre hiçbir şey düşünmeden otel odasının kirli lambasına bakarak yattı. Sonra Yakup Kadri’nin Ankara romanını açtı. Gene her zamanki gibi önce okuduğunu gülünç ve zavallı buldu, sonra kendini zorlayarak yazarın heyecanına inandı.

41
Bir Cumhuriyet Kızı

Horoz öttü. Horoz bir daha öttü. Nazlı uyandı, "Cumhuriyet Bayramı!" diye düşündü. Saatine baktı: Yedi. Horoz bir daha öterken yataktan kalktı. Odayı soğuk buldu. Pencereden dışarı baktı. Yan evin arka bahçesinde tavuklar vardı. Gene, "Cumhuriyet Bayramı!" diye düşündü. Heyecanlandı. Günün ilk ışıkları kümesin üzerine vuruyordu. Horozun öttüğü bahçede, pijamasının üzerine palto geçirmiş bir adam, terlikleriyle dolaşıyor, sigara içiyordu. Bu Milli Savunma Bakanlığı'nda çalışan albay Muzaffer Bey'di. Eskiden, on yıl önce, babası milletvekili seçilip Ankara'ya geldiği yıllarda, Cumhuriyet Bayramları'nda karısıyla birlikte bayram ziyaretlerine gelirdi. Son yıllarda, ama artık gelmiyordu. Şimdi de bayrama aldırış etmiyormuş gibi bir hali vardı. Uzun sakalları ve soluk pijamasıyla Cumhuriyetin on beşinci yılını karşılayan bir askerden çok, hastane bahçesinde gezinen bir veremliye benziyordu. Nazlı bu kasvet verici görüntüyle oyalanmak istemedi. Vakit erkendi, daha kimse uyanmamış olmalıydı. Kızılay'a kadar yürüyüp dönmeye karar verdi.

Acele acele yıkanıp giyindi. Hangi elbiseyi giyeceğini düşünmedi, çünkü dün akşam yatmadan önce bayram arifesinin alışkanlığıyla bunu kendiliğinden düşünmüştü. Beyaz çizgili kırmızı elbisesini büfenin aynasında seyretti ve kendini beğendi. Sonra sobaları yaktı. Az sonra uyanacaklar, evi sıcak ve hoş bulacaklar ve Nazlı'nın herkesten önce uyandığını düşüneceklerdi. O sırada o Kızılay'da yürüyor olacaktı. Bütün bunları düşünmekten hoşlandı. Kendini sağlıklı, zeki ve sevimli buldu. Sonra kediyi okşadı. Yiyecek birşeyler verecekti, ama hemen sokağa çıkmak istiyordu. Merdivenleri indi, kapıyı kimseye duyurmadan hafifçe çekti. Puslu, kuru gökyüzü Ankara'nın üzerine asılmış bayram kokuyordu. Yürümeye başladı.

Bayram sabahı yapılan bu yürüyüş unutulmaya başlanan eski bir aile geleneğiydi. Annesinin sağlığında, yalnız Cumhuriyet Bayramları'nda değil, bütün öteki milli bayramlarda gün ışıdıktan az

sonra hep birlikte Yenişehir'e yürür dönerlerdi. Babası öğretici, coşkulu sözler söylerdi, rahmetli annesi daha çok şaka yapardı. Nazlı anneyle babanın kendisini sevdiklerini ve hep birlikte böyle yürümenin çok güzel olduğunu düşünürdü. Babası bayraksız evleri kınayarak ve dertlenerek gösterir, Nazlı insanların böyle kötü olmalarına üzülürdü. Şimdi de bahçeli, birörnek evlerin arasından yürürken bayraklara bakıyor, bayraksız ev görmediği için eski alışkanlığıyla seviniyordu.

Çok acelesi varmış, bir yere yetişecekmiş gibi hızlı hızlı yürüyordu, ama herkesin uyanmasına daha çok vardı; gün önünde upuzun ve dokunulmamış onu bekliyordu. Sabah Ömer ile arkadaşı Refik gelecekti. Sonra mutlaka Refet Amca gelir, yemek yerlerdi, sonra baba Meclis'e kutlama törenine gidecek, sonra hep birlikte stadyuma gidecekler, sonra akşam herkesle birlikle belki Yenişehir'de yürüyecekler, Ulus'a çıkıp fişeklere bakacaklardı. Bunları düşünmeye, bayraksız evlerin sahiplerine öfkelenmeye, geçmiş tatlı bayramları hatırlamaya çalışıyordu, ama başka şey vardı aklında; bundan kolay kurtulamayacağını biliyordu: "Ne olacağız biz Ömer ile?" diye düşündü ve aklından geçenden korkarak, yanından geçtiği okulun pencerelerini seyretti. Krepon kâğıtları, Atatürk resimleri, Atatürk resimli bayraklar, fenerler pencerelere iliştirilmişti. Manisa'da geçen çocukluğunun bayramlarını düşündü. O zamanlar babası her şeyin merkezindeydi. Vali Muhtar Bey Cumhuriyet Bayramı nutkunu söylerken, şehrin diğer ileri gelenleri birbirlerini kutlar, sonra valinin kırmızı elbiseli kızının örgülü saçlarındaki beyaz kurdelaları okşarlardı. Annesi de, her şeyi biraz gülünç, biraz hüzünlü buluyormuş gibi gülümser, ciğerlerindeki hastalığı dikkatle büyütür, sonra yapılması gerekenle, yapılmaması gereken arasındaki keskin çizgiyi yumuşak kelimelerle kızına hatırlatırdı. O zamanlar vilayeti ziyaret etmesi beklenen Atatürk şimdi hastaydı. Anne ölmüştü. Nazlı okumak için İstanbul'a gitmiş, dönmüştü. Atatürk'ün de anne gibi olduğu, iyileşmeyeceği söyleniyordu. Dün akşam baba, stadyumda onun için boş yere hazırlık yapıldığını söylemiş, bayramın coşkudan çok korku ve bekleyişle geçeceğini belirtmişti.

Yürüyordu. Coşkuyla, neşeyle, endişeyle, ana caddeye çıkmış, saat yediyi yirmi geçe, yürüyordu. Caddede hareket başlamıştı. Bir çöpçü bulvarın küçük ağaçlarından dökülen yaprakları süpürüyordu. Bir Türkkuşu öğrencisi giydiği mavi elbiselerden utanıyormuş gibi bir yeni apartmanın kapısına sığınmış, bir şey bekliyordu. Eli bayraklı bir çocuk babasının elinden tutmuştu. Babası başını bükmüş, yere serilmiş gazetelere bakıyordu. Gazeteler "On beşinci Yıl," diye yazıyordu. Nazlı: "Yirmi iki yaşındayım!" diye düşündü. "Evleneceğim. Ne zaman?" Ömer'in sık sık surat astığını aklından geçirdi. Ömer eve gelir, Venedik manzarasının karşısındaki koltuğa oturur, sonra Nazlı'ya bakar, ama bakışı Nazlı'yı delip geçerek onun arkasındaki bir noktaya takılırdı. Onu oyalayacak birşeyler söylemesi gerekirdi, ama aklına çoğu zaman bir şey gelmiyordu. Akılsız ya da niteliksiz biri olduğunu hiç düşünmemişti. Ömer'e yazdığı mektupların 'çağdaş,' bir genç kızın bütün özelliklerini taşıdığına da inanıyordu. Yenilikler, inkılâplar için savaşan bir öncünün kızıydı. Utangaç değildi, her şey hakkında kendine göre bir düşüncesi vardı, belki çok güzel değildi, ama çirkin de değildi.

Can sıkıcı düşüncelerden kurtulmak için birden karşı kaldırıma geçti. Yeni yapılan bir apartmanın tahta perdesine afişler yapıştırılmıştı. Şehrin her yerine birkaç gün önce yapıştırılmıştı bunlar. Gözünün ucuyla baktı: Halkla Beraber Halk İçin: Bunun üzerinde, kucağında çocuğunu taşıyan başörtülü bir teyze vardı. Cumhuriyet Devrinde Yeni Terbiye: Kasketli köylü kalabalığının üzerine okuma yazma bilenlerdeki artış yıllar ve sayılarla gösterilmişti. Aklına Refik geldi. Onun için üzülüyordu. Aylarca uğraşmış, şimdiye kadar yapılanları bir adım ileri tasarılar yazmış, sonra da bir anlayışsızlık duvarıyla karşılaşmıştı. Muhtar Bey onu bakanlara çıkarmış, sırf onunla tanıştırmak için bazı milletvekillerini yemeğe çağırmış, ama hep aynı sonuç alınmıştı. Belki de ondan başka herkes bu başarısız sonucun alınacağını biliyordu. Nazlı en çok Refik'in bunu farketmemesine şaşıyordu: Nasıl oluyordu da, onun gibi akıllı, kültürlü bir mühendis gerçekçilikten bu kadar uzaklaşabiliyordu? Kendi kendine: "Gerçekçilik nedir?" diye sordu.

Babası, Refet Bey'in gerçekçi olduğunu söylemişti. Refet Amca siyaseti bırakmış, ticaretle uğraşıyordu. Keçiören'de bir bağevi vardı. Muhtar Bey Meclis koridorlarında gezinirken, o şöminenin başında tavla oyuyor, şarap içiyor, eski siyaset arkadaşını da gerçekleri görmeye çağırıyordu. Babası gerçekçi değildi. Herkesin önceden gördüğü şeyleri görmeyen şu Refik hiç gerçekçi değildi. Ömer'i düşündü. Demiryolunda çok para kazanmıştı, onun gerçekçi olup olmadığını araştırdı, ama içinden korku geçtiğini anlayınca caydı. Kötü düşünceler peşini bırakmıyordu. Üstelik yorulmuştu. Gene karşı kaldırıma geçti ve eve dönmeye karar verdi. Sonra sordu: "Peki ben gerçekçi miyim?" Birkaç adım attı. "Ömer akıllıdır, yakışıklıdır, şimdi de iyice zengin!" diye düşündü ve kıpkırmızı kesildi. Valinin kırmızı elbiseli küçük kızı gibi saf ve günahsız olmak istedi. Birden Cumhuriyet'in de, kendinin de günaha iyice gömülmüş olduğuna karar verdi. Bu karara nasıl vardığını anlayamadı, ama duvarlardaki afişlerin gülünç, bayram sabahı pijamalarıyla sigara içen komşu albayın da haklı olduğunu anladı. Sonra, "Ben bir Cumhuriyet kızıyım!" diye düşündü. Bunu ikinci rakı kadehinden sonra bazan babası ona söylerdi. "Cumhuriyet kızı on beşinci yılda yürüyor!" Düşünmek istemedi.

Bulvara açılan sokaklardan birinin köşesinde bir çiçekçi tezgâh kurmuştu. Karşıdaki Kızılay binasının bütün yüzünü bir büyük bayrak örtmüştü. Güne ve eğlenceye erken başlayan bir çocuk caddede bisikletle geziyordu, iki bekçi simit yiyerek yürüyordu. Karşıdan izci kıyafeti giymiş bir genç kız geliyordu. Nazlı, "O da Cumhuriyet kızı!" diye düşündü. Ona acıdı. Annesinin hüzünlü gülümseyişini hatırladı. "Bir Cumhuriyet kızı nasıl olmalı?" Erkeklerin aklındaki "genç ve modern kız" görüntüsünü düşündü. Gazeteler bu konuda anketler düzenliyordu. "Kanaatinizce asri bir genç kız nasıl olmalı?" Cevap: "Kız-erkek münasebetlerinde çekingen olmamalı, Atatürk'ün inandığı..." Sıkıldı. Gittikçe daha hızlı yürüdüğünü farketti. Adımlarını düşüncelere yetiştirmeye çalışıyormuş gibiydi. İzci kıyafetli genç kız gururla yanından geçti. "O da evlenecek, çocukları olacak!" diye düşündü. Bir kere Ömer'in bunu bir başkasını küçümsemek için söylediğini hatırladı. Sonra mutfak kokusunu da

küçümsediğini söylemişti. Bir roman kahramanıyla, Rastignac ile kendini bir tutuyordu, ama bu çocukça bir şeydi. Nazlı bu özentiyi hoşgörü ve anlayışla karşılaması gerektiğini anlayana kadar iyice sıkılmıştı. Erkeklerde zayıflık görmek insanın dünyaya olan güvenini azaltıyordu. Şu Refik'e de galiba bu yüzden sinirleniyordu. Gene: "Bir Rastignac, bir fatih olma isteği!" diye söylendi. "İnsan niye böyle şeyler düşünür?" Ömer'in bu isteği Avrupa'dan aldığını düşündü. Öfkeyle: "Sonunda evleneceğiz işte!" diye mırıldandı. "Mutfak kokusundan nefret ediyorsa karısını da oraya sokmaz; bir hizmetçi tutar... Bir genç erkek ne ister?" diye sordu. Kolay ve kısa bir cevap bulamadı. "Ben ne istiyorum? Ben annem gibi olmak istemiyorum, ama öyle olacağımı da görüyorum." Sonra Ömer ile babasını kıyasladı. Ömer Avrupa'da hayatının bir değeri olduğunu öğrenmişti. Cumhuriyet de Avrupa'dan birçok şey öğrenmişti. Şu adamın kafasında iğreti duran şapkayı da, gazetelerde sözü edilen genç kızı da... Sonra bunları herkese öğretmişlerdi. "Ömer gibi özentilere kapılmam ben!" diye düşündü. Ömer bütün bunları üstü örtülü kelimelerle bir kere açıklar gibi olmuş, sonra bakışları gene o uzaktaki noktaya takılmıştı. Ömer'in son zamanlarda bir de sık sık takındığı bir tavır vardı ki, Nazlı sinir oluyordu: Gerçeğe ulaşmış bir ilkçağ filozofu, bir Çinli bilge gibi her şeyi görüp geçirmiş birinin hoşgörüsüyle gülümsemeye başlıyordu. Sonra bu gülümseyiş bir bilgenin gülümseyişi olmaktan çıkıyor, alaycı, küçümseyici bir şey oluyor, Nazlı sersemlikleri, basitlikleri sürekli affa uğrayan biri gibi hissetmeye başlayıncaya kadar sürüyordu. Birden bayram sabahı böyle şeyleri düşünmek zorunda kaldığı için öfkelendi. "Her şeyi ona soracağım!" diye düşündü. "Beni almak istemiyorsa söylesin. Ona bunu da soracağım!" Yan sokaklara sapıp birkaç adım attıktan sonra bunu soramayacağını anladı. Çünkü Ömer'in cevabı yüzünü kızartacaktı.

Gene bir örnek evlerin arkasından, Yenişehir'in kooperatif evleri arasından yürüyordu. Evlerin biçimi, küçük bacaları, dar balkonları, balkonlardan sarkan bayrakları hep birbirinin aynıydı, ama bahçeler, ağaçlar ve çiçekler değişikti. Memurlar arasında da farklar vardı. Kimi ağaca meraklı oluyor, kimi tuhaf

çiçekler yetiştiriyor, kimi bahçesini duvarlarla çeviriyor, kimi de komşu albay gibi tavuk yetiştiriyordu. Bunları tedirgin olarak Ömer ile konuşmuşlardı. Evlerin içindeki hayatı düşündü: "Şimdi uyanıyorlardır, birazdan kahvaltı ederler, gazetelere bakarlar, sonra radyoyu açar, törene gitmek için hazırlanırlar." Karanlıkta bu sokaklarda yürüdüğü zamanlar da buna benzer şeyler düşünürdü. Pencerelerden geceye hep birbirine benzeyen, hep aynı şeyleri tekrarlayan günlük hayatın soluk ışıkları yayılırdı, "İstanbul'da yaşayacağız biz," diye düşündü, ama kendini biraz kandırır gibi olduğunu da anladı. Annesi de İstanbul'u düşünerek kendini avuturdu. Bayraksız evin kendisine huzur verdiğini şaşırarak farketti. "Ben neye inanıyorum? Benim için hayatta değerli olan nedir?" diye söylendi. "Ona soracağım: Benimle evlenmek istiyor mu, istemiyor mu? Bunu açıkça söylesin." Ömer'in başka bir şey söyleyeceğini düşündü. Ama bu sefer yüzünün kızaracağını aklından geçirmedi. "Ben de herkes gibi olacağım," diye düşündü. Sonra aceleyle ekledi: "Belki biraz daha iyi olacağım!"

Kendi sokağına girmişti. Artık neşeyle, çevresine değil, dalgın dalgın önüne bakıyordu. Ne yürüyüş, ne düşünceler, ne de önündeki gün içaçıcı geliyordu. Komşu albay aynı kasvetli kıyafetle ön bahçeye çıkmıştı. Onu kaç yıldır ilk defa canayakın buldu. Sonra anahtarıyla kapıyı açıp eve girdi. Merdivenleri çıkarken gene neşe istediğini düşündü. Seslerden babasının uyanıp aşağıya indiğini anladı. Oturma odasına girdi.

İki kişilik kahvaltı sofrası kurulmuştu. Çay demlenmiş, gürüldeyerek yanan sobanın üzerine konmuştu. İçerden fazla kızaran ekmeklerin yanıklarını kazıyan bir bıçağın sesi geliyordu. Birden bunların, yalnızca böyle küçük şeylerin kendisine mutluluk verdiğini, hayatta değer verdiği şeyin bu sıcak oda ve iki kişilik sofra olduğunu düşündü, Ömer'in bunlarla yetinmeyeceğini aklından geçirerek korktu. "Onu zehirleyen nedir?" diye mırıldandı ve sofraya neşeyle baktı. Babasının koltukta oturduğunu hissederek döndü.

Muhtar Bey elindeki gazeteyi indirmiş, bir sofraya, bir de kızına bakıyor, Nazlı'yı heyecanlandıran şeyin ne olduğunu çıkarmaya çalışıyordu. Sonra kızının gülümsediğini görerek

gülümsedi: “Bir milletvekili olarak tebrikleri kabule başladığımı bildiririm!” dedi.

Nazlı yaklaşıp babasının yanaklarından öptü.

Milletvekili öpücüklere karşılık verdikten sonra: “Yürüdün mü?” dedi. “Bana niye haber vermedin? Ben de gelirdim.”

“Yürüdüm. Çok güzeldi,” dedi Nazlı.

“Yaa, yaa!” diye iç çekti milletvekili. “Haydi kahvaltıya oturalım da, neler gördüğünü, neler düşündüğünü bana anlat bakalım!”

42
Milletvekilinin Evinde

Ömer birörnek evlerin arasından yürüyordu. Bu bütün evleri ve hayatları birbirine benzeyen mahalleden Nazlı'ya bir kere sözetmeye kalkışmış, onun tedirgin olduğunu görerek susmuştu. Şimdi mahalleyi ve kendi hayatını düşünmek istemiyordu. Otelden çıkalı yirmi dakika olmuştu. Refik caddelerde yürümek istediğini söyleyerek ondan ayrılmıştı. Ömer onun coşkusunu gülünç bulduğunu ağzından kaçırmaktan korkmuş, öğle yemeğine geç kalmamasını söylemişti. Hep birlikte Nazlılarda öğle yemeği yiyecekler, sonra stadyuma törene gideceklerdi. Milletvekili Muhtar Bey herkese teker teker stadyumda yapılacak törenden sözetmiş, hep birlikte gideceklerini her fırsatta tekrarlamıştı. Ömer nişanlı olduğu için böyle sıkıntılara ve görevlere boyun eğmek zorunda olmasına öfkeleniyordu. Nişanlı olduğu için başka şeylere de öfkeleniyordu, ama bu öfkeyi dışarıya yalnızca alaylı gülümseyişlerle yansıtıyordu.

Nazlıların sokağına sapınca gene böyle bir alaycı gülümseyişle kendi kendine güldü. Bu sokağa her sapışında buraya teyze ve enişteyle söz kesmek için gelişlerini hatırlıyordu. Hesapladı: Yirmi ay önceydi. Yirmi ay önceki heyecanlı, tutkulu haliyle şimdiki alaycı ve öfkeli halini kıyasladı. "Hayatı tanıdım!" diye düşündü, ama yenilgiye uğramış aptalların sözüydü bu: "Eskisi gibi hırslı ve heyecanlı mıyım?" Eskiden bu sokağa her sapışında içinde bir heyecan uyanırdı. Şimdi öfke uyanıyordu. "Şimdi zenginim!" diye söylendi. Nazlıların yanındaki evin balkonunda pijamaları ve paltosuyla oturan bir adamı görerek şaştı. Kapının zilini çaldı. Beklerken, "Peki, biz ne zaman evleneceğiz?" diye mırıldandı. Nikâh gününü durmadan küçük bahanelerle erteleyen, bu söz açıldı mı suratını buruşturan kendisi değilmiş gibi içtenlikle sormuştu bunu. "Belki de hiç evlenmem ben!" Düşününce şaşırdı. "Peki bunun ne faydası olur?" Merdivenleri inen hizmetçinin ayak seslerini duyuyordu. Nişan törenini, o uzun süren geceyi hatırladı. "Öyle bir

şeye katlanacak gücü kendimde bulabilecek miyim? Ya ondan sonraki mutfaklı, terlikli aile havasına dayanacak gücü kendimde bulabilecek miyim? Ee, üç basamağı inemedi be şu kadın!” Birden içinden kapıyı yumruklamak geldiğini farkedince korktu, ellerini ceplerine soktu.

Hizmetçi kapıyı açınca Ömer’e gülümsedi: Bu, Ömer’in iyi tanıdığı gülümseyişti: Çocukluğundan beri yaşlı kadınlar yakışıklı, hoş, sevimli bir çocuk, bir delikanlı gördükleri için ona neşeyle gülümsediğini görmesine rağmen, merdivenleri çıkarken, “Niye gülüyor? Evet, beni sevimli, yakışıklı bulduğu için, ben bir damat adayı olduğum için gülüyor,” diye düşündü. Sonra sert, aceleci hareketlerle oturma odasına birden hızla girdi ve Muhtar Bey ile gözgöze gelerek herkesin kendisini sevimli bulmadığını anladı. Gelecekteki kayınpederinin elini sıkarken onun kendisini zorlayarak gülümsediğini farketti. Sonra odadakileri şöyle bir gözden geçirdi; Nazlı’nın kırmızı bir elbise giydiğini, eve sık sık ziyarete gelen Refet Bey’in her zamanki kendinden hoşnut haliyle başını salladığını, kedinin kendisini süzerek yastığında oturduğunu, sofranın da kurulmuş olduğunu gördü. Nazlı’ya bir daha bakarak, “On iki yaşındaki kız gibi bayramda kırmızılar giymiş!” diye düşündü ve gidip her zaman oturduğu koltuğa, çerçeveli Venedik manzarasına bakan köşeye oturdu.

Muhtar Bey: “Bizim inkılâpçı delikanlımız nerede?” diye sordu. Refik’ten böyle sözediyordu.

Ömer onun az sonra geleceğini, gezdiğini söyledi. Muhtar Bey başını salladı. Refet Bey de hâlâ başını sallıyordu. Birlikte radyoyu dinliyorlardı. Bugün hizmete giren yeni Ankara radyosu bütün gün yayın yapacaktı. Sabah programı bir dizi konferanstan oluşuyordu. Ömer de dikkatle dinledi: Spiker dünya başarısından, Türkiye’nin dış siyasetinden sözediyordu. Hiçbir şey konuşulmadan uzun bir süre radyo dinledi. Sonra araya başka bir konuşmacı girdi ve Hariciye Vekâleti tarafından hazırlanan, “Türkiye’nin Kuvveti Umumi Sulh İçin Lâzımdır’“ konulu konferansın yayımlandığını açıkladı. Bunun üzerine Muhtar Bey iri gövdesinden beklenmeyen bir hızla ayağa kalktı:

“İyi, hoş, güzel sözler, ama bundan sonra ne olacak?” dedi. “Bundan sonra ne olacak kim biliyor?”

Refet Bey gazeteden başını kaldırarak: “Bundan sonra İş Bankası konulu bir konferans varmış,” dedi. Hayatlarının biricik amacı, şaka yapıp taşı gediğine yerleştirmek olan insanların keyfiyle kendinden geçti: “Demek ki gelecek program da Celâl Bey’e ait.” Bir kahkaha attı.

Muhtar Bey öfkeyle: “Allah korusun,” dedi. Odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. Nazlı’nın elbisesinin eteğine yapışan bir ipliği eğilerek aldı. Saatine baktı. “Canım, bu inkılâpçı çocuk nerede?” dedi. Sonra düşünceli bir bakışla Refet Bey’e döndü: “Demek her şey eskisi gibi sürecek ha?” dedi. “Demek böyle düşünüyorsun!”

Refet Bey bu sefer, hayatlarının biricik amacı taşı gediğine koymak olan insanların sık sık çektiği, taşı gedikten geri çıkarma sıkıntısıyla: “Muhtarcığım, yanlış anladın. Muhtarcığım, bak, göreceksin, her şey nasıl değişecek!” dedi. Arkadaşının yüzündeki umutsuzluğu görünce: “Canım niye bu kadar kendini üzüyorsun?” diye ekledi. “Bugün bayram! Neşelen biraz. Bu keder, bu endişe, bu bekleyiş niye?”

Nazlı: “Baba otursanıza!” dedi. Sonra Refet Bey’e sert sert baktı.

Refet Bey, Nazlı’nın sert bakışlarından kırdığı şeyin büyüklüğünü galiba anladı. “Hadi şarap içelim!” dedi. Kimseden karşılık beklemeden, kendi evindeymiş gibi rahatlıkla koşup bir şişe şarap getirdi. Odanın içinde aşağı yukarı gezinen Muhtar Bey’e bir bardak doldurup verdi. Sonra nişanlılara da bardak verdi. Bir hikâye anlatıyordu: Hem hoca, hem milletvekili olan Hacı Resul geçenlerde dükkânına gelmiş, bir buzdolabı almak, ama önce bir görmek istediğini söylemiş. Refet Bey de içinde şarap şişelerini sakladığı dolabı açmış. Hacı önce şaşırmış, sonra... Bu hikâyeden sonra Refet Bey buna benzer bir başkasını anlattı. Sonra Muhtar Bey ile ortak Meclis anılarını tekrarladılar. Yobazlarla ve inkılâp düşmanlarıyla alay ettiler. Muhtar Bey şapka kanunu çıktığında Manisa’da aldığı

önlemleri, uygulamaları anlattı, neşelendi, birkaç bardak şarabı da bu arada içti. Nişanlılar da şarap içtiler. Muhtar Bey neşeyle hatıralarını anlatırken birden anlattığı şeyi yarıda kesip bağırdı:

“Aaa, hâlâ o çirkin kıyafetle balkonda oturuyor yahu!”

Refet Bey: “Kim?” dedi.

“Bizim komşu albay! Hiç utanmak yok. Bir karış sakal! Cumhuriyet’in on beşinci yılında!”

“Canım bize ne ondan!” dedi Refet Bey, “Bayram bu. Herkes istediği gibi eğlenir, dinlenir!”

“Yok, yok!” diye bağırdı Muhtar Bey, “Ben şimdi gidip onun kapısını çalacağım. Söyleyeceğim sözü de biliyorum... Ne gülüyorsun Refet, ne var gülecek? Sen de onlar gibi oldun sonunda. Elinde içki gülüyorsun, Allahaşkına biz öldük mü? İnkılâpçı nesil öldü mü?”

Refet Bey: “Canım bırak, adam sabah keyfi yapsın,” dedi.

Nazlı: “Baba, siz artık içmeseniz,” dedi.

Muhtar Bey: “Ne sabah keyfi yahu!” dedi. “Saat kaç oldu? On bir buçuk. Nerede peki bizim delikanlı?”

Nazlı: “Yemeği on ikide yiyeceğiz dedik ya baba!” dedi.

Ömer endişeyle: “Birazdan gelir efendim!” dedi.

Refet Bey hâlâ: “Yahu, biraz sakinleşsene sen!” diyordu. “İçkiye de gelemiyorsun!”

Muhtar Bey: “Hadi, hadi, içkinden başlatma şimdi,” dedi. “O da İstanbul’da içkiden gidiyor işte!” Yüzü kıpkırmızı kesildi. “Gidip şu komşunun kapısını çalacağım. Sabah sabah... Ee nerede bizim delikanlı?”

Nazlı ayağa kalkmıştı: “Baba otursanıza,” dedi.

“Bugün oturulacak gün mü?” dedi Muhtar Bey. “Meclis’e geç kalacağım. Sonra herkes Muhtar Meclis başkanını tebrike gelmedi, der! Geç kalacağım! Bari şu elbiseyi değiştireyim de hazır olayım!”

“Aman, baba, yemekte elbisenize yağ damlatırsınız!” dedi Nazlı. “Vazgeçin. Sonra giyersiniz frakınızı.”

“Ne oluyor, yahu bugün size?” dedi Muhtar Bey. “Onu yapma, bunu yapma. Gider komşunun kapısını çalarım vallahi.” Gülmeye başladı.

Refet Bey de güldü: “Aman Muhtar boşver! Abdülhamit zamanında mıyız, padişah zamanında mıyız? Bırak adam istediğini giysin; istediği gibi otursun. Hürriyet var artık!”

Nazlı da gülmeye başlamıştı. Hep birlikte gülüyorlardı. Kedi de ayağa kalkmıştı.

Muhtar Bey: “Şimdi frakımı ve şapkamı giyeyim de görün beni,” dedi. “Şu inkılâpçı çocuk gelsin de görsün beni. Biz hâlâ çakı gibiyiz, öyle değil mi, çakı gibi!” Gülmeye başladı.

Hizmetçi de gürültüye koşmuş, içeri girmiş, gülenlere bakıyor, bir şey anlamadan, ama az sonra anlayacağına inanarak gülüyordu. Sonra masanın üzerindeki boş şarap şişesini görerek suratını asar gibi yaptı, ama gene güldü.

Refet Bey, Muhtar Bey’in koluna girdi: “Hadi, gidelim de bana frak nasıl giyilir öğret!” dedi. Şakasını kendisi de beğenmemiş olacak ki gülmedi.

Muhtar Bey odadan çıkarken bir kahkaha attı. Birden bir şey hatırlayarak döndü. Elbisesine damlayan bir lekeye bakarmış gibi yüzünü buruşturarak bir an Ömer’e baktı, sonra çıktı.

Beylerin arkasından bakan hizmetçi, Nazlıyla Ömer’e döndü: “İyi, beyefendi neşeli bugün!” dedi.

Nazlı: “Evet,” dedi.

Hizmetçi: “Aman, aman iyi olsunlar da...” diyerek mutfağa yürüdü.

Bir sessizlik başladı.

Ömer, Nazlı’nın bakışlarının üzerinde gezindiğini gördü. Kalkıp bir sigara yaktı, radyoyu kapadı, sonra gene aynı koltuğa oturdu. Bugün bu ev, aile ve Cumhuriyet havasından çıkmak

geliyordu içinden, ama ne yapacağını bilmiyordu. Laf olsun diye kendi kendine: “Ben zenginim, nişanlımla oturuyorum!” diye mırıldandı. “Yaşıyorum. Daha çok şeyler göreceğim, yaşayacağım!”

Nazlı birden: “Babamı nasıl buluyorsun?” dedi.

Ömer: “İyi. İyi ya işte,” dedi. Sonra değişik bir şey söylemesi gerektiğini düşünerek: “Sinirli ve sabırsız!” dedi, ama bu sözlerin de hiç de değişik olmadığını anladı.

Nazlı: “Evet...” dedi.

Uzun bir süre sustular. Ömer gene aynı şeyleri düşündü, sonra düşüncelerinin saçma sapan olduğuna karar verdi.

Nazlı: “Refik de nerde kaldı?” dedi.

Ömer: “Gelir işte canım!” diye homurdandı.

Nazlı elinin sinirli bir hareketiyle etekliğini çekiştirerek: “Bugün sen de hiçbir şey söylemiyorsun!” dedi.

Ömer, hâlâ kırmızı eteği çekiştiren o sinirli ele bakarak: “Nen var senin?” dedi. “Ne istiyorsun?”

“Hiçbir şeyim yok. Hiçbir şey de istemiyorum!” dedi Nazlı.

Sonra tuhaf bir suratla Ömer’e baktı.

Ömer bu bakışı önce tuhaf buldu, ama sonra eski ve hoş bazı şeyleri hatırladı. İçinden Nazlı’ya yakınlık göstermek geldi. Gözlerini ondan kaçırdı. Sigarasından bir nefes çekti. Nazlı’nın hâlâ o tuhaf bakışla kendisine baktığını anlayarak döndü. Bir şeyden kurtulmak istermiş gibi acele acele:

“Seni sevdiğimi biliyorsun!” dedi ve birden orada çok önemli bir şey varmış gibi gözlerini bir noktaya dikti. Baktığı şeyin kalın çerçeveli Venedik manzarası olduğunu farketti, ama oraya bir kere gözlerini dikkatle diktiği için başka yere bakamadı. Resmi ilk defa görüyormuş gibi uzun uzun inceledi. Sonra sigarasının ucuna baktı. Gözünün bu sefer de buraya takıldığını düşünüyordu ki, Nazlı’nın birşeyler söylediğini farketti.

“Seninle konuşmak istiyorum!” diyordu Nazlı.

“İyi işte, konuşalım!”

“Sana bazı şeyleri sormak istiyorum!”

“Sor, canım işle!” dedi Ömer. Nazlı’yı şöyle bir süzen bakışları gelip gene ağzındaki sigaranın ucuna takıldı.

“Son zamanlarda çok huzursuzsun,” dedi Nazlı.

“Bu bir soru değil ki!”

“Niye böylesin, peki?”

“Huzursuz değilim ki,” dedi Ömer. Sonra tedirgin olduğunu düşündü.

“Peki, nen var? Sen nasılsın, söylesene, ne oluyor?”

“Hiç, hiç, hiç!” diye bağırarak Ömer ayağa kalktı. “Bu sözler de nereden çıkıyor?” Bu beklenmedik hareketinden korktu. Oturmak istedi, ama oturamadı.

“Bilmiyorum!” diye mırıldandı Nazlı. “Sana açıkça sormak istiyorum!”

Ömer onun soracağı şeyi ağlayarak sormasından endişelenerek odanın öteki ucuna hızla yürüdü. Büfenin üzerindeki kavukluğa yakından baktı. Sigarasını söndürdü.

“Sana şunu sormak istiyorum. Bunu düşündüm.” Nazlı ayağa kalkmış yaklaşıyordu. “Sana açıkça sormak istiyorum. Cevabını yüzümü kızartmadan karşılayabileceğimi sanıyorum!”

Ömer sedef kakmalı kavukluğa bakıyor, yanağının seğirdiğini, ağzının çirkin bir görüntüsü olması gerektiğini düşünüyordu.

“Yüzüm kızarmayacak. Soruyorum. Beni almak istemiyor musun?” Ömer’in hemen arkasındaydı. “Beni almak istemiyorsan söyle!”

“Saçma!” diye bağırdı Ömer. Birden iğreti ve tedirgin bir hareketle döndü. Nazlı’nın yüzünü yakından gördü. Elleriyle başını yakaladı, kendine doğru çekti, sonra uzandı, bütün gücüyle ağzından öptü. Hiçbir şey düşünmeden tuhaf bir coşkuyla yapmıştı bunları.

“Beni almak istemiyorsan söyle!” dedi Nazlı.

Ömer aynı yüzü, gene bütün gücüyle ve biraz canını yakmak isteyerek öptü. Sonra: “Ben bir fatihim. Ben bir erkeğim, sıradan bir insan değil!” dedi.

Nazlı: “Nikâhı niye hep erteliyorsun!” diye mırıldandı. Galiba titriyordu.

Ömer onun yüzüne bakmadan: “Hep işlerim çıktığını biliyorsun!” dedi.

“Doğru değil!”

“İşte yüzün kızarıyor!..” diye bağırdı Ömer.

Nazlı: “Bağırma lütfen, bağırma, duyacaklar!” dedi. Sonra gözlerinden yaş akmaya başladı.

Ömer onu bıraktı. Bir adım geri çekildi. Kırmızı eteğini süzdü.

Nazlı yaşları silerek başını kaldırdı: “İşte gene o alaycı, küçümseyici bakışlar. Ben sana ne yaptım? Beni küçümsüyorsan, istemiyorsan söyle!”

“Ben istiyorum, ama sen istemiyorsun!” diyerek Ömer güldü.

Nazlı gene ağlamaya başladı. Ömer onu yatıştırmak, avutmak isteyerek yaklaştı, omuzlarından tuttu, ama içerden sesler gelince korkuyla çekildi.

“Hadi, oturalım şuraya,” dedi Ömer. Sesinin perdesinden korktu. “Şu içkiyi içmeyecektin. Her şey ondan. Sana dokunuyor, biliyorsun.”

Aceleyle gidip az önce oturdukları yerlere oturdular. Koridordan neşeli sesler geliyordu.

Az sonra Refet Bey içeri girdi: “Âlem adam şu baban!” dedi. Sonra Ömer’e baktı ve aralarında tatsız bir şey geçtiğini galiba anladı, ama yüzündeki neşeyi olduğu yerde tutmayı başardı.

Sonra Muhtar Bey geldi. Üzerinde temiz ve parlak bir frak vardı. Nazlıya gülümseyerek: “Nasılım, ha, nasılım?” dedi.

Birden Nazlı oturduğu yerden kalktı. Birkaç hızlı adım attı: “Çok iyisiniz baba!” dedi ve babasına sarıldı.

Muhtar Bey de duygulanarak kızına sarıldı. Sonra sırtına birkaç şaplak vurdu. Sonra galiba Nazlı'nın titrediğini hissedip, omuzlarından tutarak kızının suratına baktı: "Aaa, ağlıyorsun sen!" dedi. "Ne var ağlanacak şimdi?"

Nazlı: "Ne bileyim ben, ağlıyorum işte!" dedi ve bu sefer herkese duyurarak ağlamaya başladı.

Birden bir şaşkınlık oldu. Muhtar Bey kızma daha sıkı sarıldı. Saçlarını okşadı. Sonra bir şey hatırlayarak güldü: "Ah, tamam, şaraptan. Annesi de böyleydi kızımın. Tabii... Ben derdim ki ona: Bir kadeh şarap, bir kaşık gözyaşı..." Gülmeye başladı: "Anasının kızı. Rahmetli de olacaktı burada. On beşinci yılı görecekti." Sonra Nazlı'yı yanaklarından öptü. Bir ara Ömer ile gözgöze geldi ve neşesi kaçar gibi oldu.

Ömer bu suçlayıcı bakıştan kurtulmaya çalıştı, ama kurtulamadı. Kendisini suçlu, kötü ve aşağılık biri olarak görüyor, kendinden iğrenmemek için başka şeyler düşünmeye, olup biteni olağan karşılamaya, neşeli olmaya çalışıyordu.

Muhtar Bey kızını bir daha yanaklarından öptü ve gülümsedi: "Bugün bayram, neşeli olmak lâzım!" dedi. Nazlı'nın gülümsediğini görünce de sevinerek: "Sahi, nasıl buldun kıyafetimi?" diye sordu. Sonra kapının zilinin çaldığını işitince: "İşte genç inkılâpçı arkadaşımız da geldi!" dedi. "Beni görünce bakalım, ne diyecek? inkılâpçı nesil dimdik ayakta diyecektir! Evet, böyle diyecektir!"

43
Devlet

Refik alışkanlıkla hizmetçi kadının hatırını sordu. Onu her görüşünde yaptığı gibi Nişantaşı'ndaki evi, Emine Hanım'ı, annesini, Perihan'ı, başka şeyleri hatırladı. Merdivenleri çıkarken yukarıdan gelen kahkahaları duyunca, "Şimdi neşelerini kaçıracağım!" diye düşündü. Bu eve her gelişinde, kendisini neşe kaçıran, insanlarda hüzün uyandıran biri olarak görüyordu. Muhtar Bey'in kendisini başka milletvekilleriyle tanıştırmak için verdiği yemeği hatırladı. Refik, tanıştığı milletvekillerine tasarılarını anlatmış, onlar da bu tasarıları çok beğendiklerini söylemişler, ama sonra kendileri için asıl değeri olan şeye, siyaset dedikodusuna gömülmüşlerdi. "Evet, yardımlar başarılı olmadığı için acınması ve biraz da karşısında suçluluk duyulması gereken biriyim ben onlar için... Beni görünce işte bu yüzden neşeleri kaçıyor!" Bunu daha önce de düşünmüş, onların neşesini kaçırmamak için tasarılar yapmış, ama bunların sonunda da gene neşe kaçırdığını görmüştü. Son basamakları çıktı ve Muhtar Bey'in şık bir frak ve babacan tavırla kendisine baktığını gördü.

"İşte sonunda geldi!" dedi Muhtar Bey. "Genç inkılâpçı aramızda." Refik'in uzattığı eli sertçe sıktı. "Nerede kaldın? Gezdin, gördün değil mi? Her şey nasıl? İyi mi? Peki, beni nasıl buldun bakalım?"

"Siz de iyisiniz, efendim," dedi Refik. Sonra odada alışmadığı bir hava hissederek çevresine baktı.

Refet Bey ile Nazlı gülümsüyorlardı. Nazlı'nın yüzünde bir tuhaflık vardı. Ömer de gülüyordu, ama odada değil de başka bir yerdeymiş gibiydi.

"Gördünüz mü, beni çakı gibi buldu delikanlı!" dedi Muhtar Bey. "Hadi sofraya oturalım da bana gördüklerini anlat. Ben ne diye bütün sabah evde oturdum sanki? Sen şuraya geç, sen de böyle... Yemek nerede kaldı? Hatice Hanım, yemek?"

Hizmetçi eti fırından çıkardığını, ama daha soğumadığını, sofraya gelecek gibi olmadığını söyledi. Bunun üzerine Muhtar Bey bir şişe şarap daha getirmesini istedi. Nazlı ile Refet Bey ona karşı çıktılar. O da Refik'e az önce iki kadeh içtiğini açıkladı. Sonra kaşlarını çatarak balkondaki adamı görüp görmediğini sordu. Refik bir şey anlayamayınca anlattı: Komşu albay saygısızlık etmek için bir karış sakal ve pespaye bir kıyafetle bahçesinde gezinip duruyormuş. Muhtar Bey onu azarlamaya gidecekmiş, ama kızı ile Refet Bey engellemişler. Sonra yeniden Refik'ten gördüklerini anlatmasını istedi.

Refik caddelerde istediği coşkuyu duymadan aylak aylak yürümüştü. Ömer'den ayrılırken askerleri, tören hazırlıklarını, civcivli meydanları, coşkulu insanları göreceğini umuyor, içindeki heyecanı körükleyeceğini sanıyordu, ama böyle olmamış, sokaklarda evini, Perihan'ı, tasarılarını, Ankara'da başka ne yapabileceğini düşünerek gezinmişti. İçinde uyanmasını istediği coşku yerine kendini küçümseme ve budala bulma duygusu uyanmıştı. Bu yüzden Muhtar Bey'i sevindirecek birşeyler anlatmaya kalkıştı, ama başarılı olamadı. Sonra, Muhtar Bey'in coşkusundan da şüpheye düşerek onda coşkudan çok sabırsızlık ve telâş olduğuna karar verdi. Hizmetçi eti sofraya koyunca milletvekilinin yeniden parlayan neşe ve coşkusuna anlayamadan baktı ve yeniden neşe kaçıran biri olduğunu düşündü. "Beni görünce hüzünleniyorlar!" diye mırıldandı. "Oysa ben buralara aydınlığı getirmeye karar vermiştim!" Milletvekiline yeniden gördüğü bazı şeyleri anlatmaya koyuldu. Eli bayraklı ve kasketli bir köylü ailesi gördüğünü anlatıyordu ki, Muhtar Bey birden söylendi:

"Peki, peki çok güzel, ama bundan sonra ne olacak? Yeni bir kadro işbaşına gelecek mi?"

Refik şaşkınlaştı: "Yeni bir kadro?" dedi. İnkılâp ve Teşkilât dergisini düşündü. Kendi düşünceleriyle Muhtar Bey'in istekleri arasında bir ortaklık arayarak yeni bir kadronun yeni bir düşünce ve plân ile ortaya çıkacağını düşündüğünü söyledi.

Bu sırada Refet Bey: "Yeni kadro işbaşına gelse bile biz eski taslarımızla yıkanmaya devam ederiz," diyerek güldü.

Muhtar Bey: “Peki, Kemalizm bir fikir hareketi midir, bir kadro hareketi mi?” diye sordu.

Refik ikisi arasında bir şey olduğunu, ama bunun önemli olmadığını, asıl önemli noktanın başka yerde, köylere yeni yaklaşımda olduğunu söyledi. Muhtar Bey bu yeni yaklaşımın ne olduğunu sordu. Ama Refik’in anlattıklarını dinlemedi: Elin sertliğinden yakındı, sonra fazla sıcak olduğunu söyledi. Öfkelenmek istiyormuş, ama bir bahane bulamıyormuş gibiydi. Refik de köye yeni yaklaşımın Halk Partisi’nin “Halkçılık” ilkesinde anlatımını bulan bazı eğilimlerden kaynaklandığını söylemekten vazgeçti.

Refet Bey: “İnkılâp bir kadronun eseriydi ve o da tek kişilik bir kadroydu,” dedi.

Muhtar Bey heyecanla: “Ve o şimdi İstanbul’da ölüm yatağında,” dedi. Galiba açıksözlülüğünden korktu. “Sonra ne olacak?” diye sordu.

Refet Bey: “Bizde devlet dairelerinde yeni bir kadro çıkması için ne kadar beklenir bilirsiniz,” dedi. Şakasının sofrada yaptığı etkiyi teker teker yüzlerde izleyerek güldü.

Muhtar Bey: “Demek inkılâbın da öldüğünü söylüyorsun,” dedi. Kaşlarını kaldırmış, karşısındakini tehdit eder gibi söylemişti bunu. Sert, suçlayıcı bir yüzle Refet Bey’e bakıyordu.

Nazlı, herhalde, konuyu değiştirmek için: “O parçaları bu tabağa koyun da kediye verelim,” dedi. Sonra masaya oturduğundan beri ağzını bir kere olsun açmayan Ömer’e “Bunu yiyecek misin?” diye sorarak tabağının kenarındaki yağlı bir et parçasını gösterdi.

Refet Bey: “Gene yanlış anladın Muhtarcığım,” dedi. “Niye bugün böylesin? Ooh, zeytinyağlı ıspanak ha?”

“Hayır, hayır doğru anladım,” dedi milletvekili. “Kadro yalnızca o ise ve o ölüyorsa inkılâplar da sona eriyor demektir. Halbuki hiç de öyle değil. İsmet Paşa hakkında ne düşünüyorsunuz?”

Refet Bey: “İsmet Paşa hakkında Şükrü Kaya ne demiş, duydunuz mu?” dedi, bir hikâye anlatmaya başladı. Hikâyede ismet Paşa’nın safra kesesindeki iltihap sözkonusu ediliyordu. Doktorlar

safra kesesindeki taşın ata binmekten iltihaba yolaçtığını söylemişler. Paşaya bir süre ata binmeyi yasaklamışlar. Bunu duyan Şükrü Kaya da paşanın yasağa uymasını iğnelemiş, Refet Bey hikâyenin bir yerinde durdu ve her şeyi birbirine karıştırdığını söyleyerek gülümsedi, ama hikâyeye önem vermediğini, asıl gayretinin konuyu değiştirmek olduğunu gülümsemesinden herkes anladı.

Muhtar Bey: “Peki, sen yasak ve zor ile her şeyin çözüleceğine inanıyor musun?” diye Refik’e sordu.

Refik: “Zorun, devletin uyguladığı şiddetin, bizim tarihimizde ilerlemelere yolaçtığını herkes bilir,” dedi.

“Yani o zaman sen devletin zor kullanarak işleri ilerletmesinden yanaşın ha?” dedi.

Refet Bey: “Canım, zaten hep yapılan şey bu değil mi?” dedi.

“Dur dur, delikanlı cevap versin!” dedi Muhtar Bey. “Zor kullanmaktan yana olduğunu söylesin hele!”

Refik zor kullanmaktan yana olduğunu söyleyemedi. Ama buna bütünüyle karşı olduğunu da söyleyemeyeceğini anladı. Bunun üzerine, böyle durumlarda bir seçim yapamayan bütün insanların yaptığı şeyi tekrarlamak zorunda olduğunu hissederek ve bu duruma nasıl düştüğünü orada düşünerek, bizim tarihimizde zor kullanmanın oynadığı rol üzerine bildiklerini anlatmaya başladı. Bir yandan II. Mahmut’un reformlarını anlatıyor, bir yandan da neden böyle sıkıştığını araştırıyordu.

Muhtar Bey birden: “Gördün mü? Zor kullanmaya, devletin gücünden yararlanmaya karşı çıkamıyorsun! Ama yol parasını, Dersim harekâtını da kötülemiştin!” dedi. Sonra neşeyle ekledi:

“Nasıl karşı çıkarsın ki... Zor olmadan senin tasarılarını kim uygulayacak? Tasarıları köylüler mi okuyacak... Hah hah... Zor olmadan hiçbir şey olmaz! Bize eli sopalı biri lâzım! Nazlı, kızım, yoğurdu versene!”

Refik, “Ama bu doğru değil,” diye düşünüyordu. “Sopa ile, kırbaç ile aydınlık nasıl gelir? Bu yanlış! Ama benim tasarılarımın uygulanması için söyledikleri yanlış mı? Ona bir cevap vereyim!”

“Evet, ama bu konuda ölçülü olmak gerekir,” dedi Refik.

Muhtar Bey neşesini gizlemek için başka şeylerle meşgul olmaya çalışarak: “Yoğurt da çok güzelmiş,” dedi. “İşte görüyorsun. Sen Dersim’de yapılanların yanlış olduğunu söylemiştin. Ama onların üzerine sopayla yürünmeseydi inkılâp tehlikeye girerdi. Ya bizimle, devletle ve inkılâpla birlikte olur, eline sopayı alırsın, istediğin reformları ve ilerlemeleri gerçekleştirirsin, ya da tek başına kalırsın belki de boş yere hapse girersin! Mesela tekkelerin kapatılması... İnsanları bu saçma inançlardan kurtarmak lâzım. Ama onlar vazgeçmeye niyetli değil! Ne yapmalı?”

Refik, “İnsanları kırbaçlayarak yapılan hiçbir şey haklı çıkarılamaz,” diye düşünüyor, ama gene ilke olarak ilerlemeye yolaçan zora karşı çıkılamayacağını düşünüyordu.

Muhtar Bey gene: “Ama onlar vazgeçmeye niyetli değil,” dedi. “Refet sen şeyi anlatsana. Adana’da aşiretleri iskân için yapılanlar... Göçebe Türkmenler’i taa kaç yıldan beri, yüz yıldan beri iskân etmek istiyorlar. Onlar, ama, göçebe kalmak istiyor. Sonunda zor ile, sopayla, bir yere yerleştirildiler. Ne oldu? Verim arttı! Tarım ilerledi! Memleket ilerledi! Orada şimdi bütün dünyanın istediği pamuk ekiliyor! Onlara kalsa o eski, geri ve sefil hallerini tercih ederler... İşte zorun önemi!”

Refik: “Ama aydınlık ve ilerleme insanlara eziyet ederek getirilemez ki!” dedi.

Muhtar Bey, Refik ile şimdiye kadar yaptığı bütün tartışmalarda biriken hıncını almanın keyfiyle: “Ah, oğlum senin bu kelimelerini anlayamıyorum.” dedi. Güldü. “Şu aydınlık dediğin nedir? İlerlemeyi anladım. İlerlemek önemli. Memleket ilerlesin de, varsın etraf şu aydınlık dediğin şeye bulanmasın. Karanlık kalsın. Karanlık kalsın, ama memleket ilerlesin, tarım ilerlesin, sanayi ilerlesin. Yoksa hiç ilerlenmeyecek, öyle değil mi? Çünkü ne yapıldıysa sopayla yapıldı!” Refik’in yüzündeki umutsuzluğu görerek: “Belki ben seni yanlış anladım. Belki yanıldım,” dedi. “Ama burada herkesi serbest bırakan hiçbir şey olmaz!” Sonra keyifle Refet Bey’e döndü: “İşte komşu albaya onun için kızıyorum. Önemli olan memleketin

ilerlemesi... Peki bütün bunları niye söylüyorum? Çünkü bakıyorum, herkes Muhtar Amca'nın düşüncelerini yabana atıyormuş gibi... Hiç de öyle değil. İnkılâbın tek kişilik kadrosu İstanbul'da belki ölüyor, ama bayrağı taşıyacak başkaları var!"

Refet Bey keyifle: "Bayrağı mı, bayrağın sopasını mı Muhtarcığım?" dedi ve bir kahkaha attı. Kendisi için en önemli şeyin yaptığı şakalar olduğunu göstermek istiyormuş gibi aynı şeyi bir daha tekrarlayarak bir kahkaha daha attı.

Muhtar Bey: "Sen, gül, sen gül daha, ama unutma ki inkılâpçı nesil dimdik ayakta," dedi. Meyve tabağıyla içeri giren hizmetçiye bakarak: "Evet, dimdik ayaktayız!" diye tekrarladı. Sonra birden saatine baktı: "Aaa, hâlâ oturuyorum burada ben!" diye bağırdı. "Meclis'e geç kaldım. Sonra ne derler!" Heyecanla yerinden fırladı, masaya çarptı, sürahiyi devirdi.

Nazlı: "Baba, işte yaptınız lekeyi!" dedi.

Muhtar Bey koştu, üzerine paltosunu geçirdi. Hiç gereği yokken kızını yanağından öptü. Refik'e, "Gördün mü, işte ben böyleyim!" diye düşünüyormuş gibi, Ömer'e de sertçe baktı. Bir saat sonra geleceğini, stadyuma gitmek için herkesin hazır olmasını söyleyerek evden koşa koşa çıktı, arkasında bir şaşkınlık bıraktı. Refik bu şaşkınlıktan kurtulmak, düşüncelerini bir düzene sokmak için az önceki konuşmayı sürdürmek ihtiyacı duyarak sordu:

"Peki nasıl olur? Halkı sopalayarak aydınlığa getirmek nasıl olur? Biz eğer bu ülkede aklın ve yeniliğin ışığı parlasın istiyorsak, bunu halk için istemiyor muyuz?" Kimse karşılık vermediği için bu sefer Refet Bey'in gözünün içine bakarak sordu: "Yenilik ve ileri bir toplumun halka zorla benimsetilmesi sizce yanlış değil mi? Halka karşı güç uygulanarak getirilen yenilik belki tarihimizde var, ama şimdi bu devletin zor kullanmasından yana olmamızı gerektirmez ki..."

Refet Bey her zamanki şakalarından birini yapmak için fırsat kollayarak Refik'i dinledi, sonunda bir şaka yaptı ve güldü, ama kimse kendisine gülmediği, Refik de nefret ile baktığı için kendi düşüncelerine çekildi.

Refik Ömer'e de dönerek aynı şeyleri tekrarladı. Ama onun yüzünde Herr Rudolph ile tartıştıkları zamanlarda takındığı alaycı gülümseyişten başka bir şey göremedi. Bunun üzerine içinde şimdiye kadar yaptığı hiçbir tartışmadan sonra uyanmayan bir eziklik uyandı ve Muhtar Bey'e vermesi gerekli olan cevapları düşünmeye başladı. Önce, "Ona, ben hiçbir zaman halka karşı olan bir görüşü desteklemem! diyeceğim," diye düşündü. "O da bana halka karşı değil, halk için, ama zorla, diyecektir. Ben de o zaman böyle bir şey olmaz ki derim. O da bana keyifle önce tarihi örnekleri sayar, sonra da köy kalkınması tasarılarımı nasıl uygulayacağımı sorar. Ben de Meclis'in gücüyle derim. O da bana gülerek Meclis'i halkın seçmediğini söyler! Ben de bozulurum! Peki kim yanılıyor? Kimse! O yalnızca bana halka karşı zor kullanmanın kötü bir şey olmadığını kanıtlamak istiyor. Ben de ona karşı çıkıyorum! Sonuç? Herkes kendi düşüncesini söylüyor, o biraz daha haklı gözüküyor. Haklı gözükmesinin nedeni de benim şu tasarılarım. Oysa ben bu tasarıları aydınlık gelsin diye yaptım. Sonra ne olacak? Birazdan Muhtar Bey gelecek. Stadyuma gideceğiz. Sonra ben belki Süleyman Ayçelik'i göreceğim. Sonra İstanbul'a eve döneceğim. Ömer ile Nazlı günlerdir karşılıklı surat ediyorlar... Ben ne yapıyorum?" Birden bir şey yapmış olmak için gerinerek esnedi, pencereden dışarı baktı, birisiyle birşeyler konuşmak istedi, ama bunu yapamayacağını, herkesin kendi düşüncesine çekildiğini ve kimsenin sessizliği bozmak istemediğini hissetti. Yeniden az önceki düşüncelerine döndü: "Ben de ona o zaman Meclis'i halkın seçmesi gerektiğini söylerim. O da bana halkın kendisine yararlı olanı değil, gözünü boyayanı seçeceğini söyler ki, bu da doğru. Şimdi bir serbest seçim yapılsa, ikinci, üçüncü partilere izin verilse bütün hacılar, hocalar, madrabazlar Meclis'e girer. O zaman onların Meclis'e girmesini engelleyecek kanunlar koymalı: Mesela din siyasete âlet edilemez, üniversite bitirmemişler milletvekili olamaz, sonra tüccarlar ve ağalar Meclis'e giremez. Sonra halkı da iyi insanları seçecek bir şekilde eğitmeli! Başka?" Kendi kendine güldü. "O zaman ne yapmalı?" diye söylendi. "Muhtar Bey haklı değil. Ben de haklı sayılmam. Ama ben iyiniyetliyim. Ben birşeyler yapmak istiyorum! Ne yapmak istiyorum?" Herr Rudolph ile yaptığı tartışmayı hatırlayarak: "Aydınlığı getirmek

istiyorum!” diye mırıldandı. Yeniden aynı düşüncelerin ve belirsiz kelimelerin çemberine girerek dönmeye başladığını farketti. Bu arada epey vakit geçti. Kahvesini içti. Aynı düşünce çemberine girerek gene döndü. Sonra eski hayatını, Perihan’ı, her zaman hatırladığı şeyleri hatırladı. “O zaman bir dengem vardı. Sonra bunu kaybettiğimi düşündüm. Şu Güler’in evine gitmiş kendi evime dönüyordum. Nişantaşı’nda yürüyordum, dengemi kaybettiğimi düşünüyordum. Kaç ay önce? Sekiz ay oluyor! Şimdi ne yapıyorum? Burada oturuyorum ve bakıyorum. Nazlı’nın elbiselerinin kırmızı olduğunu görüyor ve bunu düşünüyorum. İyi ki onu giymiş. Herkesin surat astığı bu odada neşeli olan tek şey bayrak rengindeki o eteklik!” Etekliğe bakarak: “Ama Muhtar Bey neşeliydi,” diye düşündü. “O kadar neşeliydi ki benim canımı sıkmaktan bile çekinmedi. O ne düşünüyor? O İsmet Paşa’nın başa geçmesini ve kendisine bir görev vermesini istiyor. Belki bakanlık bekliyordur. Niye olmasın? Hoş **ve** iyi bir adam. Onun yaşında acaba ben nasıl olacağım?” Birdenbire esnedi ve ağır bir yemek yediğini düşündü, babasını hatırladı, bir süre onu düşündü, sonra kapının çaldığını farketti, vaktin ne kadar çabuk geçtiğini aklından geçirdi.

Az sonra içeri giren Muhtar Bey: “Hadi, hadi, çabuk, geç kaldık!” dedi. “Bu ne suratsızlık hepinizdeki. Araba aşağıda bekliyor!”

Koşa koşa arabaya bindiler. Muhtar Bey öfkeyle Meclis’te duyduğu dedikoduyu anlattı: Gene şu Şükrü Kaya bir gazeteciye: “Aydınlar ne düşünüyorlar? Sorumluluğa en çok beni lâyık görüyorlar değil mi?” demiş. Refet Bey dostunu avutmak için gene bir şaka yaptı: Şükrü Kaya Malta’dayken sürgünün acısını iktidardan çıkarmaya yemin etmiş, sonra yemini kendisi iktidara gelince hatırlamış... Buna nedense herkes güldü. Muhtar Bey de neşelendi ve Meclisteki törenle alay etmeye başladı:

“Nedir, canım, bütün bunlar! Tebrik ederim, tebrik ederim efendim, nasılsınız efendim, teşekkür ederim efendim...” Gerçekten birisinin elini sıkıyormuş gibi öne eğilip kalkıyor, her eğilişte yüzü daha çok kızarıyordu. Sonra birden başını kaldırdı: “Ah, işte yol tıkandı! Bir bu eksikti. Geç kaldık.” Araba durup durup ilerliyor, her bekleyişte Muhtar Bey söyleniyordu. Bir süre sonra stadyum

gözükünce şoföre parasını verip**:** “Tamam biz iniyoruz ve yürüyoruz!” diyerek kapıyı açıp indi. Arkasından gelenlere acele etmelerini söyleyerek büyük adımlarla yürümeye başladı. Şeref locasının girişine yaklaşırlarken başka bir milletvekiliyle ailesini gördü. Derken, yüksek rütbeli bir askere selâm verdi. Sonra törenin her zamanki gibi geç başlayacağını anlayarak rahatladı. Üzerindeki elbisenin varlığını ilk defa farkediyormuş gibi dikkatle kendini inceledi, üstüne, başına çekidüzen verir gibi yaptı, Nazlı’nın eteğinin bir köşesini çekerken pantolonundaki lekenin gözüküp gözükmediğini sordu, sonra Refik’e dönerek gülümsedi. Gülümseyişi gene: “Ya, ya, ben böyleyim! Her şey de böyle görüyorsun değil mi?” diyordu.

Refik: “Törenden dönünce ona diyeceğim ki...” diye düşünüyor, çevresine dikkatle bakıyor, ama içinde uyanmasını istediği duygu sabah gezintisinde olduğu gibi gene uyanmıyordu. Tersine, gene sabah gezintisinde olduğu gibi kendini küçümsüyor ve budala buluyor, üstelik çevresindeki şeylere ve insanlara da aynı duyguyla bakıyor, bu duygudan da korkuyordu. Gördüklerini küçümsememeye, insanların değerli ve akıllı olduklarını düşünmeye çalışarak, arada bir Muhtar Bey’e verdiği cevapları kendi kendine mırıldanarak Ömer ile Nazlı’nın arkasından yürüdü. Hep birlikte merdivenleri çıkıp milletvekilleri, bakanlar, diplomatlar ve yüksek rütbeli askerlerle memurlar için ayrılmış tribünlerin öte yanındaki bir salona girdiler.

Muhtar Bey’in büfe dediği geniş salonun bir köşesinde çay tezgâhı kurulmuştu. Sağda solda küçük masalar, masalarda oturmuş çay ve kahve içen insanlar vardı, ama asıl kalabalık ayaktaydı. Ayakta dikilen, küçük adımlarla topluluklar halinde yürüyen erkeklerin çoğunda, Muhtar Bey gibi bir frak ve bir gülümseyiş vardı. Hepsi birbirleriyle konuşuyorlar, başlarını sallıyorlar, birisine selâm veriyorlar, eğer gerekliyse ailelerini tanıştırıyor, ya da tanışanların selamlaşmaları ve hatır sormaları için duruyorlar, sonra dikkatle başkalarını ve başka aileleri süzerek, birşeyler bekleyerek ve yüzlerinden hiç eksilmeyen bir gülümseyişi yeni selâmlar için hazır tutarak salonun uğultusuna katılıyorlardı. Muhtar Bey daha törenin başlamasına çok vakit olduğunu öğrenince birer çay içmelerinin

doğru olacağını söyledi ve birkaç kişiye gülümseyerek, birisi için de özellikle eğilip şapkasını çıkararak çay tezgâhına kadar yürüdü. Sonra tezgâhtan uzatılan fincanları alırken bir köşede her şeyden yabancı olduğu anlaşılan bir baba-kız göstererek Nazlı'ya döndü:

"Bak, Fransız elçisiyle kızı orada. Başlarında da kimse yok.

Hadi gidelim, sen konuş!"

Nazlı: "Aman baba! Ne konuşacağım ki?" dedi.

"Ama eskiden yabancılarla konuşmaya bayılırdın," dedi Muhtar Bey ve yanından geçen kendisi yaşında bir adamın kulağına birşeyler fısıldayarak güldü. Sonra gülmesi çok yakışıksız bir şeymiş gibi kızardı.

Bu sırada Nazlı, "Aa, Piraye nasılsın?" dedi. Kendisi gibi küçük bir çığlık atan bir kızı sarılıp öptü. Onunla birşeyler konuştu, parmağındaki yüzüğü gösterdi ve gülümseyerek Ömer'e baktı.

Ömer sözkonusu edilenin kendisi olduğunu anladığını göstermek için başını sallıyor, bir yandan sabahtan beri takındığı alaycı ve küçümseyici suratla Nazlı'ya bakıyor, bir yandan da elinde olmadan Nazlı'nın arkadaşına gülümser gibi yapıyordu. Sonunda bir karara vararak iki adım attı. Kendini Piraye'ye tanıttı, beğenildiğini bilen bir damadın gururlu bakışıyla sağa sola sallandı ve suratını astı.

Bu sırada Muhtar Bey Refik'e sokularak: "Bak, bak, adliye bakanı geçiyor, seni tanıştırayım mı?" dedi. Kimseye yüz vermeden acele acele yürüyen bakanı seyrederken: "Aman, onun kurumundan da yanına yaklaşılmaz," diye ekledi.

Refik de kalabalığa tanıdık bir yüz görmek umuduyla bakıyordu. Özellikle Süleyman Ayçelik'le karşılaşabileceği düşüncesi sabahtan beri aklının bir köşesini kemiriyordu. Teşkilâtçı yazarın tatilden döndüğüne, on beşinci yıl törenlerine katılacağından adı gibi emindi çünkü. Bir ara kalabalık arasında bir yüzü yazarın yüzüne benzetti, ama daha önce yalnızca resimlerinden tanıdığı yazarın o gördüğü olamayacağına karar verdi. Kim olduğunu düşünürken yüz ona gülümsedi. Gülümsemekle yetinmedi. Bir topluluktan ayrılıp,

Refik’e yaklaşmaya başladı. Üzerinde asker üniforması olan biriydi. Refik tanıdı: Amcasının oğlu Ziya’ydı. Bayramlarda tebrik kartları yollardı. Babasının sağlığında para, ölümünden sonra mirastan pay istemişti. Canı sıkılarak ona selâm verdi. Sonra göğsünün üzerindeki madalyayı görünce utanır gibi oldu.

“Nasılsın? Burada ne işin var bakalım?” dedi Ziya.

Refik: “Bir arkadaşlayım. Doğu gezisinden dönüyordum!” diye kekeledi.

“Doğu gezisinden. Doğu gezisinden ha!” dedi Ziya. Refik’in onda hiç görmediği kararlı bir tavır vardı üzerinde. “Ee, nasıl buldun bakalım memleketi!” Bunu Muhtar Bey’i süzerek söylemişti.

Refik, Muhtar Bey’i, Refet Bey’i Ziya’ya tanıttı.

Ziya: “Ee, nasıl buldun doğuyu?” diye yeniden sordu. “Dersim’e de gittin mi? Nasıl oralar, sütliman değil mi? Ordumuz her şeyi bastırdı.”

Refik: “Dersim’e gitmedim!” dedi.

“Ben de gitmedim canım!” dedi Ziya. “Ama artık orası sütliman. Canlarına okuduk. İnkılâp oraya da giriyor. Artık bellerini doğrultamazlar, çünkü inkılâbın demir yumruğu orada.” Muhtar Bey’e bakarak: “Öyle değil mi, efendim?” dedi.

Muhtar Bey: “Yaa, yaa!” dedi.

Ziya: “Ordumuz, inkılâbın ve devletin gücü bunu da çözdü işte,” dedi. Yüzüne gölge düşer gibi oldu: “Ordu olmazsa inkılâp olmaz. Ordu da her zaman hakkını alır... Hakkını en sonunda alır! Ama başka zümreler de inkılâbı düşünmek zorundalar. Tüccarlar da.” Yüzüne düşen gölge gözlerinin altında, ağzının kenarında koyulaşıyordu. “Onlar düşünmezse ordu hakkını onlardan da zorla almasını bilir. Hiç kimseye ayrıcalık yok. Tüccarlara da. Nigân Hanım nasıl?”

Refik mektuplardan edindiği bilgiye dayanarak ailede herkesin iyi olduğunu söyledi.

Ziya: “Baban için üzüldüm,” dedi. “Ama şunu da unutmamalı ki hayatta ticaretten değerli şeyler de var. Bak, bunu sen de anlamışşsın, memleketi geziyorsun. Yoksa ticari bir gezi miydi bu?” Yanından geçen bir askere selâm verdi.

“Hayır, sadece görmek içindi,” dedi Refik ve o kadar utandı ki Ziya’ya öfkeleneceği yerde kendine kızdı.

“Gördün mü? İnkılâbın bu toprağa nasıl girdiğini görmeye gittin ha? Şimdi de orduyu seyredeceksin. Bu ordu büyük bir güç! Bu güç olmazsa, bu demir yumruk olmazsa, ne inkılâp ne ilerleme olur, değil mi?” Az önce selâm veren eli bir yumruk olmuştu.

Muhtar Bey: “Biz de tesadüf, sabah aynı şeyleri konuşuyorduk,” dedi.

“Tabii, tabii!” diye sevinçle bağırdı Ziya. “Ordu her şeydir. Ordu inkılâbı gözetir. Haksızlıklara, düzensizliklere karşı bekçidir. Hakkını almasını da bilir. Öyle değil mi? Bir gün sonunda hakkını da alır.” En son kelimeleri çarpılan hırslı bir yüzle söyledi. Sonra: “Aa tamam geldi işte!” dedi ve aceleyle Refik’in elini sıkarak bir anda kalabalıkta kayboldu.

“Kimdi o? Nen oluyor?” dedi Muhtar Bey. “İnkılâpçı, inançlı bir askere benziyor. Eee, milli mücadelede savaşmış, madalya almış biri, bizim hımbıl komşu gibi olacak değil ya... Böylelerini görmek beni ne kadar ferahlatıyor, bilsen. Memleketin geleceğinden hiç endişelenmiyorum artık. Ha! Demin söylediler... İstanbul’da hastanın vaziyeti kötüleşiyormuş... Sahi geldi işte galiba.”

Salondaki kalabalık ortasına ateşten bir top düşmüş gibi açıldı, yayıldı, sonra şeref locasına çıkan merdivenlere doğru esneyerek toplandı. Bir itiş kakış oldu. Bir çay fincanı yere düşüp kırıldı. Refik kalabalığın içinde başbakan Celâl Bayar’ın ensesini ve yanaklarını görür gibi oldu. Her şeyin ortasındaydı. Gözlüklerinin çerçevesini de gördü, ama bu sırada biri ayağına bastı.

Yaşlı bir milletvekili de: “Ah ben size daha önceden yer kapalım demedim mi?” dedi. Muhtar Bey’e eğilerek selâm verdi, sonra gene karısıyla kızını paylamaya devam etti.

Bu sırada şeref locasının kapısındaki bir görevli: “Efendim, lütfen öteki kapıdan, burası tamam, lütfen öteki kapıdan dedik ya kardeşim, lütfen!” diye bağırdı.

Kalabalıkla birlikte öteki kapıya doğru koştular. Sıkışa sıkışa merdivenleri çıktılar. Milletvekili kızının, Nazlı Ömer’in elini tutmuştu. Birden Refik stadyumun zeminini gördü. Bütün şeref tribünü frak, silindir şapka, madalya, üniforma denizi içinde kıpırdanıyor, kadınların renkli elbiseleri, küçük şapkaları, oraya buraya asılmış bayraklar tatlı tatlı dalgalanıyor, her şey bir uğultu, merak ve bekleyişin içinde titriyordu.

Muhtar Bey başını sağa sola uzatıp oturacak yer ararken birkaç kişiyle selamlaştı. Şapkasını birkaç kere çıkarıp çıkarıp yerine koydu. Sonra bir köşede karar kılarak, oturanlar arasından oradan oraya doğru yürümeye başladı. Arada bir dönüp, kızının ve konuklarının gelip gelmediğine bakıyor, sonra gene çevresine selâm veriyor, Refet Bey’e de birşeyler söylüyordu.

Tam bu sırada tribünlerde bir kıpırdanma oldu, başlar bir anda aynı noktaya çevrildi. Sonra bir alkış sesi duyuldu. Herkes birbirinin üstünden görmeye çalışarak ayağa kalktı. Alkış daha şiddetlendi. Refik dönüp baktı. Başlar arasında az önce gördüğü enseyi ve yanakları gene gördü. Ensenin üzerinde bir el vardı ve tuttuğu şapkayı, ağır ağır insanları teker teker okşuyormuş gibi sallıyordu. El ve şapka hangi tarafa yönelirse o taraftan şiddetli alkış geliyordu.

Az sonra herkesle birlikte oturdular, ama İstiklâl Marşı için yeniden ayağa kalktılar. Refik marş söylenirken gene coşkuya katılamadığını düşündü. Sonra lise yıllarında da herkesle birlikte marş söyleyemediğini hatırladı. Kalabalığa katılamadığını düşünürken Herr Rudolph’u hatırladı. “İçime aklın ışığı düşmüş, onun için yabancıyım!” diye düşündü, ama İstiklâl Marşı söyleyememesi bundan değil ki. “Peki niye söyleyemiyorum!” diye düşündü. “Çünkü kendi sesimi duyuyorum ve bu çok tuhaf geliyor.” Gene Herr Rudolph’u düşündü. Gene onun, Hölderlin’in doğuya ilişkin sözlerini hatırladı. Muhtar Bey ile yaptığı tartışmayı aklından geçirdi. “Ona diyeceğim ki...” diye düşündü. Hep bir ağızdan söylenen marşın

karşı tribünlerde yankılandığını, seslerin iki saniyelik bir arayla birbirini izlediğini, bu yüzden müzik dersinde öğrendiği “kanon”a benzeyen bu karışıklığın ortaya çıktığını aklından geçirdi. Sonra saçma bulduğu başka şeyler de düşündü ve marş bitince herkesle birlikte oturdu ve Celâl Bayar’ın okuduğu Atatürk’ün nutkunu dinledi.

Nutuk’tan sonra gene bir hareket oldu.

Arka sıralardan biri: “Yedi düveli yenen o ölümü de yenecektir!” diye bağırdı.

Herkes dönüp baktı. Bu sırada birisi: “Muhtar Bey, nasılsınız bakalım?” dedi.

Muhtar Bey gösterişli bir selâm verdi.

Seslenen Kerim Naci Bey’di. Yanında, Refik’in şantiyede gördüğü parti müfettişi İhsan Bey vardı. Birlikte şeref locasına doğru yürüyorlardı. Refik’e ve Ömer’e de selâm verdiler.

“Genç mühendisler de sizle demek!” dedi Kerim Bey.

Muhtar Bey önce: “Evet, evet!” diyerek homurdandı. Sonra birden: “Nasıl, anlayamadım efendim?” dedi, çünkü stadyumun hemen üstünden, korkunç bir gürültüyle uçaklar geçiyordu.

Kerim Bey: “Genç mühendisler de sizinle demiştim!” dedi ve sözlerini bir daha tekrarlamaya hiç niyeti olmadığını gösteren bir tavırla başını salladı. Sonra, kapaklarının yarı yarıya örttüğü gözlerini bir Ömer’in, bir Nazlı’nın üzerinde gezdirerek: “Siz evlendiniz mi?” diye sordu. Onların cevabını beklemeden babacan bir bakışla başını salladı. Gene her zamanki gibi: “Benim dünyamda, benim yanımda sizlerin, sizin sözlerinizin ne değeri olabilir ki...” diye düşünüyormuş gibiydi.

Kerim Bey uzaklaştıktan sonra Refet Bey bir şaka için fırsat yakalamanın keyfiyle: “Devlet gibi adam. Hem ağa, hem müteahhit, hem milletvekili!” dedi.

Ama Muhtar Bey onu anlayamadı. Çünkü ikinci bir uçak takımı gene alçaktan korkunç bir gürültüyle geçiyor, tribünler uçakları alkışlıyor, bazıları da gökyüzüne doğru sesleniyordu.

44
Milletvekillerinin Umutları

Muhtar Bey merdivenleri acele acele çıktı. Kızını görme umuduyla oturma odasına ve yatak odasına baktı, bulamadı. Odasına girdi. Kapıyı kapadı. Ağlamaya hazırlanan bir küçük çocuk gibi kendini yatağına atıverdi. “İşte her şey bitti! Şimdi her şey başlıyor!” diye mırıldandı. “Bakalım ne olacak?” Odanın beyaz tavanına bakarak: “Ölüm çok kötü. Ben de bir hiçim. Onun yanında tam bir hiçim,” diye söylendi. Ağlayacak gibi oldu. Yüzünü buruşturdu, utandı. “Ne kötü. Her şey boş. Şimdi ne olacak?” diye yeniden mırıldandı.

Herkesin beklediği ve kendini hazırladığı şey olmuş, Atatürk on gün önce İstanbul’da ölmüştü. Bugün cenaze Etnografya Müzesindeki geçici mezarına konulmuş, bütün Ankara’nın katıldığı bir tören yapılmıştı. Melis’teki törene katılan, burada herkesle birlikte ağlayan Muhtar Bey, gene ağlamaktan korktuğu için şehrin içindeki törene katılmamayı düşünmüştü, ama sonra orada bulunmasının doğru olacağını aklından geçirerek caymıştı. Tören, gene İstanbul’daki ve Meclis’teki öteki törenler gibi, bir gözyaşı seli içinde geçmiş, böyle dokunaklı sahnelere hiç dayanamayan Muhtar Bey gene herkesin arasında ağlamıştı. “Peki niye ağladım?” diye düşündü. İki kişilik büyük ve yumuşak yatakta döndü ve aynı şeyi kendine bir daha sordu: “Ağladım, çünkü çok korkunç bir şeydi. Evet, çok korkunç bir şeydi!” Bu kelimelerle birlikte tören sırasında içinde uyanan duygu da aklında canlandı. Gene her şeyin boş, anlamsız ve değersiz olduğunu düşünmeye başladı. Sonra neden bunu düşündüğünü araştırdı. “Çünkü arkasından herkesin o kadar ağladığı bir insanın ölümü yanında benim hayatımın hiçbir değeri kalmıyor... Ben o dağın yanında bir karıncayım!” Sonra, birden içinde sinsi bir alev parladı: “Ama ben yaşıyorum, dünyada ne olup bittiğini görüyorum, başımdan başka şeyler geçecek! Evet, bundan sonra ne olacak bakalım?” Düşüncelerinden utandı ve kendini cezalandırmak için gene Atatürk’ün ölümünü düşünmeye çalıştı. Ama bu ölümü her

düşünüşünde yaptığı gibi gene kendi ölümünü ve hayatını düşünmeye başladığını farkederek sinirlendi.

Bu düşüncelerin sıkıntısından ve yanağının ve kulağının altında ısınan yastığın sıcaklığından kurtulmak için yatağında oflaya poflaya bir kere daha döndü. “Bundan sonra ne olacak?” diye düşündü. “Bundan sonra Celâl Bey artık çekilir! Celâl Bey çekilir ve İsmet Paşa’ya inananlar göreve gelir. Acaba bu ne zaman olacak?” Muhtar Bey Atatürk’ün ölümünden hemen sonra bu işin olacağını düşünmüş, ama biraz yanılmıştı. Kimse memlekette büyük değişiklikler olacağı görüntüsü yaratılmasına cesaret edememiş, böylece Celâl Bey’in eski hükümeti beş gün önce Meclis’te güvenoyu almıştı. Bu en azından bir iki ay için eski hükümetin görevde kalacağını gösteriyordu. Muhtar Bey: “Memleketi telâşlandırmamak için çöpe atılan iki ay!” diye düşündü. “Oysa memleketin bir an önce, yeniliğe, yeni kadrolara ihtiyacı var. Yeni kadrolar da görev için sabırsızlanıyor.” Umut ve heyecanla: “Ben de sabırsızlanıyorum!” diye mırıldandı. Kendine gülecekti ki vazgeçti. “Bunda gülünç ne var? Sabırla bekledim, çalıştım! Görev yüklenecek kadar bilgim, tecrübem ve cesaretim var. Sonra, kararlılıkla bir yolda yürümesini de bildim. Neyim eksik ki, bu isteğimi gülünç bulayım?” Başını heyecanla yastıktan kaldırdı. “Allah için, kimden eksiğim var ki? Tevfik’ten mi? Faik’ten mi?” Eski bakanlar ve bakan olabilecek kimseleri tek tek aklından geçirerek, her isimden sonra kendi üstünlüğünü sevinçle karşılayıp elinin parmaklarını bükerek sayıyordu: “Muhlis’ten mi? Doktor Hulusi’den mi? Yarım yamalak Fransızca bilen Sacit’ten mi? Hiçbirinden eksiğim yok hamdolsun! Üstelik onlardan daha cesur ve kararlıyım ve evet bir yolda tutarlılıkla yürümeyi de başardım!” Bu yolda ne kadar tutarlılıkla yürüdüğünü, İsmet Paşaya ne kadar bağlandığını aklından geçirince daha da heyecanlandı. Hatırlanacağına, mutlaka yeni hükümette göreve çağrılacağına inanarak, “Peki, ne zaman Celâl Bey’in görevine son verilecek?” diye söylendi. “Şu hükümetin de memleketi oyalamaktan başka bir işi yok. Altın değerindeki günler teker teker geçiyor. Yazık, yazık!” Mutlaka hatırlanacağına bir daha inanarak başını yastığa dayadı.

Evet, İsmet Paşa yeni hükümet kurulurken onu mutlaka hatırlayacak, bütün siyasi hayatı boyunca kendisine bağlanan Muhtar Laçin'i yeni başbakana tavsiye edecekti. Muhtar Bey Çankaya'da geçecek bir sahneyi ayrıntılarıyla gözünün önünde canlandırdı. Bir Refik Saydam, bir Şükrü Saraçoğlu olarak gözünün önünde canlanan yeni başbakana İsmet Paşa: "Kimleri düşünüyorsunuz?" diye soracak, sonra cevabı beklemeden kendisi hemen söyleyecekti: "Muhtar Laçin Bey'i düşündünüz mü?" Muhtar Bey odanın tavanına heyecanla bakarken: "Evet, evet, Laçin!" diye mırıldandı. İsmet Paşa kendi verdiği soyadını elbet de hatırlayacaktı. Dört yıl önceydi. Herkes yakını olduğu bir büyüğünden kendisi için bir soyadı seçmesini rica ediyordu. Muhtar Bey satranç oynamak için Pembe Köşk'e davet edilmiş, soyadını başbakandan almak istediğini oyun bittikten sonra söylemiş, İsmet Paşa da biraz düşündükten sonra "Laçin!" demişti. Muhtar Bey tam anlayamadığı bu kelimeyi bir kâğıda yazmasını rica etmiş, sonra Paşa'nın imzasını taşıyan ve yıllardır sakladığı bu kâğıdın üzerindeki titrek yazıdan soyadının ne olduğunu anlamış, pek fazla bir anlamı olmayan bu kelimenin kendi kişiliğini hatırlatan sakin bir sesi olduğuna da karar vermişti. Sakin bir kişiliği vardı. Beklemesini, olup biteni sabırla seyretmesini biliyordu: Sabırla, ama uyuşuk ve hımbıl bir kararsızlıkla değil! Sabırla İsmet Paşa ya bağlanmıştı. Bu bağlılığın nasıl başladığını hatırladı. Meclis'e geldiğinin ilk aylarıydı. Yeni milletvekilleriyle tanışan Paşa, onlarla günlük alışkanlıklar hakkında bir sohbete başlamış, öğle yemeğinden sonra biraz kestirmeyi kimin alışkanlık edindiğini sormuş, Muhtar Bey de heyecan ve saygıyla böyle bir alışkanlığı olduğunu söylemiş, dikkati çekmeyi başarmıştı. Ama Paşa asıl ilgiyi, satranç bildiğini öğrendiği zaman göstermişti. Meclis'e tayin olunmasından altı ay gibi kısa bir süre sonra, Pembe Köşk'e satranca çağrılmak gibi kolay erişilmeyen bir yakınlığı kurmayı başarmıştı. Muhtar Bey bu yılları hatırlayınca duygulandı. Karısı daha ölmemişti. Meclis'te inkılâp düşmanlarıyla savaşır, sahte inkılâpçıların maskelerini düşürür, Ankara'yı çok sever, parlak bir geleceği olduğuna inanırdı. Umutla: "İşte şimdi sabrımın ve heyecanımın meyvesi olan o gelecek, bir adım önümde!" diye mırıldandı. "Bütün hayatımı yönelttiğim hedefe bir adım kaldı!"

Köşelerinde parlak pirinç topuzlar olan yatağında gene heyecanla döndü. “Bir adımcık!” diye mırıldandı. Bir adım atılacak, sonra bütün hayatı, yalnız geleceği değil, geçmişi de yepyeni bir boyut kazanacaktı. Gençliğinin yenilik ve ilerilik heyecanı, orta yaşın kararlılığı, olgunluğun büyük görevleriyle taçlandırılacaktı. İnsan böyle bir görevden başka ne ile hayatına bir derinlik verebilir ki? Muhtar Bey sıkıntıyla: “Hele benim gibi biriyse o insan!” diye mırıldandı. Hiçbir zaman kendini renkli, çok yönlü biri olarak görmemişti. Hayattan kendisi gibi olanların çoğunun aldığı zevki de almamıştı. Karısı öldükten sonra İstanbul’da içkili bir eğlence gecesinde tanıdığı bir kadından başka kadın tanımamış, yaşlı gövdesinin isteklerini biraz kararsızlığından, biraz da uyuşukluğundan bastırmıştı. Gene benzerleri gibi bir salon adamı da olamamıştı. Böyle yerlerde hep kenarda kaldığını, değil girdiği salonu, oturduğu koltuğu bile dolduramadığını düşünürdü. Üstelik boş gevezeliklerden de hoşlanmazdı. Gerçi kendisini de sık sık boş gevezelik ederken yakalardı, özellikle valiliği sırasında çevresinde yerleşen ilgi ve hayranlık çemberinin parlaklığına kendisini kaptırdığı çok olmuştu, ama Ankara’ya gelince gevezelik etmenin kişiliğinin hâkim bir çizgisi olmadığını anlamıştı. İçkiden de tat almazdı. Niteliklerini teker teker sayarken heyecanlandı: “Hatıra kitaplarından başka hiçbir kitapla da oyalanamam!” diye düşündü. “O zaman hayatıma derinlik verecek bu beklediğim görevden başka bir şey bulamam! Benim için hayatın anlamı hizmet etmek, memlekete hizmet ederek yükselmektir! Bu görev için de bir adım kaldı. Bir tek küçük adımcık!” Sonra ama, bu adımı atmak kendisine değil; ismet Paşaya düştüğü için huzuru kaçtı ve yatağında bir kere daha dönmek zorunda kaldı.

Yatağında dönüyor, “Bir küçük adımcık!” diye mırıldanıyordu. Oysa bu küçük adımcığın basamağına çıkabilmesi için neler geçirmişti. Valiliği sırasında ölüm tehditleri, küfür ve iftiralarla dolu mektuplar alırdı. Şapka ve Kıyafet Kanunu’nu uygulamak bahanesiyle kentteki bütün küçük dükkân sahiplerinin, din adamlarının canına okumuştu. O yılın Cumhuriyet Bayramı’nda şimşekleri üzerine çekmesine aldırış etmeden gericilerin

cezalandırılacağını bağıra bağıra ilân etmişti. İşte bu gençlikti. Mülkiye'deyken Namık Kemal'den, Fikret'ten öğrendiklerinin hakkını veriyordu. Sonra akılcılığa ve kararlılığa dayanan Meclis'teki mücadelesi vardı. Bu mücadele sırasında, elbette ki, safların önünde yer bulamamıştı, ama taa arkada olduğu da söylenemezdi, çünkü her şeyden önce inkılâpçı milletvekillerinin en devamlısıydı. Meclis'e her oturumda gelir, dikkatle dinler, koridorlarda gezinir, bir yerde bir küçük tartışma görmeyegörsün, hemen atılır, düşüncelerini söyler, ama hiçbir zaman ilgiyi çekmez, hiçbir zaman bir gürültü koparamaz, her zamanki sakin haliyle bir gölge gibi dolanırdı. Bu kadar ortalıkta görünmesinin nedeni görevine bağlılığı kadar hiç şüphesiz, milletvekilliğinden başka işi olmamasıydı. Bakanlık yapan, ya da partide görevleri olanların dışındaki milletvekillerinin çoğunun bir ikinci işi vardı. Kimi gazeteciydi, kimi avukattı, kimi de toprak ağasıydı. Zaten bunlar bu işlerinde gösterdikleri başarıdan dolayı milletvekili tayin edilmişlerdi. Başarılı valiliği ve inkılâpçılığından dolayı milletvekili tayin edilen Muhtar Bey'in ise Meclis dışında başka bir işi olamazdı. Çünkü insan hem milletvekili, hem gazeteci olabilirdi, ama hem milletvekili hem vali olmaya kurallar izin vermiyordu. Birden Muhtar Bey: "Ama hem milletvekili, hem inkılâpçı olmaya kurallar izin veriyor ve ben öyleyim!" diye düşündü ve heyecanla yatağından kalkıp odasının içinde yürümeye başladı.

Yürürken gene aynı şeyi mırıldanıyordu: "Bir küçük adımcık, bir küçük adımcık atsa İsmet Paşa!" Bir küçük adımcığı ile hayatını taçlandıracak olan İsmet Paşa için neler yaptığını aklından geçirmeye başladı... Başbakanlığı sırasında onu bütün varlığıyla desteklemişti. Başbakanlıktan ayrılınca onun Meclis'teki sesi ve kulağı olmuştu. Kulislerde hep İsmet Paşa'yı anar, her fırsatta onu över, Pembe Köşk'ü ziyaret ettiği zaman ona koridor dedikodularını özetlerdi. Gözden düştükten, başbakanlıktan çekildikten sonra İngilizcesini ilerleten, bir hocayla baştan sona bütün İngiliz tarihini okuyan, sonra keman dersleri alan, satranç dergileri okuyan Paşa, onun heyecanını hayretle karşılıyormuş gibi yapar, arada birkaç övgü sözüyle gönlünü alırdı. Bir keresinde, her zaman olduğu gibi gene zaferle bitirdiği bir satranç partisinden sonra Paşa ona: "Sizin

savunmanız iyi, lâkin hücum vakti gelince bekliyor, fırsatı kaçırıyorsunuz!” demişti. Muhtar Bey “Fırsatı kaçırıyorum ha!” diye mırıldandı. “Yok, yok, bu sefer İsmet Paşa beni hatırlayacak. Görev verdirtecek! Benim kendisine ne kadar bağlı olduğumu hatırlayacak!” Birden utanarak: “Bu mu benim marifetim; bağlılık mı?” diye mırıldandı, ama utançtan korktuğu için, “Kötü bir şey değil ki bu!” diyerek kendini yatıştırdı. “Çok zeki biri olmadığımı kabul ederim. Dünyanın en zeki insanı değilim. Benim gibi insanlar zekalarıyla değil, bağlılık ve inançlarıyla yükselirler... Üstelik bizim memlekette dikbaşlı olmak, kendi kendine karar vermek hoş bir şey değildir ki! İnsan her zaman daha iyi bilen, daha iyi düşünen birine kendini emanet etmeli, birisine bağlanmalı, bir inancı benimsemeli. Evet, bağlılık ve inanç! İsmet Paşaya bağlandım, inkılâba inandım.” Birden kendini gülünç bularak odanın ortasında durdu. Dönüp dolabın üstündeki aynaya korkuyla baktı. “Gülünç bir insan mıyım ben Allahım?” diye mırıldandı. “Değilim, değilim... Herkes gibiyim. Şu suratıma ve düşüncelerime bak... Ah, her şey böyle!” Cenaze törenini hatırladı. “Her şey böyle boş, gülünç, anlamsız. Onun yanında her şey boş ve anlamsız. Herkes nasıl ağlıyordu! Ben ise burada çirkin hesaplar yapıyorum. Başkaları benim iğrenç düşüncelerimi öğrenseler ne derler?.. Saçma! Peki, hayatta yapılması gereken nedir? Şu aynaya bak! Gövdem kocaman, ama burnum küçücük! Kim demiş onu. Kâmil Paşa mı?.. Haşmetli bir devlet adamının ilk meziyeti haşmetli bir burundur! Oysa bende yalnızca bu gülünç yelken kulaklar var...” Kendisini sıkıcı düşüncelere sürükleyen yalnızlıktan kurtulmak için odadan çıkmaya, birisiyle gevezelik etmeye karar verdi.

Hızlı ve sinirli adımlarla mutfağa girdi. Hizmetçi ocakta bir şey kaynatıyordu. Pencerenin camları buğulanmıştı.

Muhtar Bey: “Bizim kız nerede, Hatice Hanım?” diye sordu.

“Ömer Bey ile çıktıydı, cenazeye gidecekti.”

Muhtar Bey: “Daha gelmedi mi?” dedi. Sonra cevabı belli olan sorunun saçmalığına öfkelenerek mutfaktan çıktı. “Ee, nerede kaldı bunlar?” diye düşündü. Böyle bir günde gezip tozmayı düşündüğü

için kızına öfkelendi: “Sev, büyüt, başının tacı et, sonra gitsin o züppe, kendini beğenmiş, para delisi herifi seçip beğensin!” Duvardaki Venedik manzarasına bakıyordu. Bu resmi kendisi almış, rahmetli karısı pek beğenmemiş, ama duvara da asmışlardı. Karısını hatırlayınca hüzünlendi: “Bir tek onu sevmiştim. O da bütün hayatım boyunca hafif hafif güldü bana, sonra aldı başını gitti. Şimdi de Nazlı beni bırakıp gidecek. Üstelik o sevimsiz, kendini beğenmiş herifle... Bari başka birini bulaydı...” Refik’i hatırladı. “Evet, mesela o. Bütün saflığına rağmen, iyiniyetli ve temiz ruhlu biri...” Refik ile yaptığı tartışmaları hatırlayınca güldü: “Ama fazla saf... İnsan idealist olur, hatta böyle olmak gerekir, ama bu kadarı da fazla!” Tarım Bakanlığı’nın Refik’in kitabını yayımlamaya karar verdiği aklına gelince sevindi. Bakan, galiba ismet Paşa taraftarlarıyla iyi geçinmek için, Muhtar Bey’in getirdiği delikanlının işini görmüştü. Refik bu günlerde şu teşkilâtçı yazar Süleyman Ayçelik ile görüşecek, galiba sonra İstanbul’a dönecekti. Süleyman Ayçelik ve Teşkilât dergisi aklına gelince Muhtar Bey’in canı sıkıldı: “Hayalperestlerden hoşlanmıyorum!” diye mırıldandı. “Belki ben de şu görev umuduyla yanıp tutuşurken hayalperestlik ediyorum... Ben boş umutlar besleyen zavallı bir hayalperestim! Hele o cenazenin yanında hiçbir şeyim. Ölüm korkunç!.. Yaşıyorsun, uğraşıyorsun, birşeyler yapıyorsun, memleketin ve tarihin en büyük adamlarından biri oluyorsun. Sonra birden bitiveriyor!” Ellerini iki yana açtı. “Ölüm çok kötü. Ben de bir küçük karıncayım. Hele onun ölümünden sonra... Ah, konuşacak, dertleşecek kimse de yok!” Birden aklına Hatice Hanım ile dertleşebileceği geldi. Umutla mutfağa yürüdü.

Hizmetçi hâlâ aynı tencereyle uğraşıyor, elindeki kaşıkla kaynayan şeyin kıvamına bakıyordu.

Muhtar Bey: “Ee, ne kaynatıyorsun bakalım Hatice Hanım?” dedi.

Hizmetçi sert bir sesle: “Dün sütlaç istediydiniz ya!” dedi.

“A, sahi sütlaç değil mi? Aman iyi pişir de, dibi tutmasın!”

Hizmetçi gene aynı sert sesle: “Beyefendi size ne zaman dibi tutmuş sütlaç yedirdim?” dedi.

“Canım şaka ettim!” dedi Muhtar Bey. Bir şey yapmış olmak için buzdolabını açıp karıştırmaya başladı. Dolaptaki tabaklardan birini görünce kederlendi. Karısının ölümünden üç ay önce almayı akıl ettiği bu tabak takımı evde tartışmalara yolaçmıştı. Muhtar Bey başka şeylere, koltuklara, salonun eşyalarına, giyeceğe masraf edilmesinin daha doğru olduğunu söylerdi. Şimdi bütün bu tartışmaların saçma ve boş olduğu ortaya çıkmıştı. “Ah, ah, hayat, ölüm, her şey boş ve saçma,” diye mırıldandı. Buzdolabını karıştırdı, bir zeytinden başka hiçbir şeyi içi çekmedi. Zeytini yedikten sonra da susadı. Suyu içerken hizmetçiyle nasıl sohbet edebileceğini düşündü. Kadının hızlı hızlı tencereyi karıştıran kaşıklı eline bakarak: “Demek, hep böyle karıştırmak lâzım!” dedi.

Hizmetçi gene asık bir suratla: “Evet, karıştırmak lâzım!” dedi.

“Çok karıştırılırsa tadı kaçmaz mı? Sonunda şey olur... Kıvamını bulmaz!”

Hizmetçi cevap olarak kaynayan sütlacın içinden çıkardığı kaşığı tencerenin kenarına sert sert vurdu. Sonra tencerenin kapağını gene aynı sinirli, sert hareketlerle kapadı.

Muhtar Bey pencerenin kenarına gitti. Buğulu camın üzerine parmağının ucuyla şekiller çizerken: “Eee, ne diyorsun Hatice Hanım, koskoca Atatürk de öldü,” dedi.

Hizmetçi: “O büyük adamdı. Göçüp gitti. Hepimiz göçüp gideceğiz,” dedi.

Muhtar Bey: “Ama bundan sonra ne olacak? İsmet Paşa bakalım ne yapacak, kimleri başa getirecek ha, ne dersin?” dedi.

“Aman beyefendi, ben o işlerden hiç anlamam ki, bir şey söyleyeyim!” dedi hizmetçi. Gözlerinde bir an bir kıvılcım parladı, yüzü renklendi: “Ben siyaset işinden anlamam da, karışmam da! Siz nasıl mutfak işinden anlamazsanız ben de o işlerden anlamam...”

“Evet, evet,” dedi Muhtar Bey. Hizmetçisinin ülkesini sevimli buldu. Mutfaktan çıktı. Salona girerken bütün sıkıntılarını unuttu. Hayatının değersiz olup olmaması da önemsiz gözüktü. “Önemli olan yaşamam!” diye mırıldandı. “Yaşıyorum, gülüyorum, konuşuyorum!

Neşeyle bana verilecek görevi bekliyorum! Mutfakta sütlaç kaynıyor... İşte bu!”

45
İnkılapçı Yazarla

Refik kapının önünde duruyor, zile basmıyor, düşünüyordu: “Ona diyeceğim ki... Ona benim tasarılarımın özünü oluşturan biz bize benzeriz ilkesini önce söyleyeceğim. Sonra bu ilkeden yola çıkarak, köyleri birleştirme, yolları ve merkez köylere...” Birden zile bastı, “...diyeceğim. Sonra en önemlisi ondan ne istediğimi söyleyeceğim: Süleyman Ayçelik, sizden istediğim, üzerinde anlaşmaya vardığımız bu noktalar çerçevesinde inkılâpları ve genç devleti etkileyecek bir hareketin oluşturulması için bana yardım etmeniz. Bunu istiyorum sizden... diyeceğim.”

Apartman kalının kapısı açıldı. Etli, sağlıklı, yuvarlak bir yüz Refik’e gülümsedi: “Demek, sizsiniz. Hoş geldiniz. Kolay buldunuz mu burasını?”

“Evet, evet, kolay buldum efendim!” diye Refik mırıldandı ve bundan sonra Teşkilâtçı yazara hep “efendim!” demek zorunda kalacağını düşündü.

“Paltonuzu verin bakayım!” dedi Süleyman Ayçelik. “Oo üşümüşsünüz. Çay var, yeni demledim. Koridorun ucundaki odaya geçin, ben geliyorum. Yüzünüzün böyle olacağını hiç düşünmemiştim. Hay Allah, bir tane askı bırakmamışlar burada!”

Birlikte kitaplarla dolu geniş, ama alçak tavanlı bir odaya girdiler. Refik heyecanlandığını düşündü. Masanın üzerindeki kitapları inceledi. Gösterilen yere, bir yazı masasının kenarındaki koltuğa oturdu.

“Masaya oturuyorum, kusura bakmazsınız değil mi?” dedi Süleyman Ayçelik. “Çalışma masama oturunca daha iyi düşünürüm. Resmiyetten değil, insan o koltuklarda gevşiyor...”

Refik: “Tabii, tabii rica ederim!” diye mırıldanıyor, gene kitaplara, duvardaki resimlere, kâğıtlara, kalemlere düşünen ve düşündüklerini açıklayan bir insanın araçlarına heyecanla bakıyor,

anlatmaya karar verdiği şeyleri heyecandan yazara anlatamamaktan korkuyordu. Süleyman Bey çay getirmek için odadan çıkınca kendini toparlamaya karar verdi. Düşüncelerini son bir kere daha aklından geçirdi. Sonra duvardaki resimlerden birinde Atatürk ile İsmet Paşa'yı yanyana görünce duygulandı.

Bu sırada odaya giren Süleyman Bey, Refik'in nereye baktığını görerek: "Ölüm ne kadar kötü değil mi?" dedi. Refik'in yüzüne bakmadan ekledi: "Ama burada iyi bir şey de var. Cumhuriyet, büyük kaybı ağırbaşlılıkla karşıladı. Telâşa, ne olacak korkusuna kapılmadık. Bu büyük bir başarı... Kaç şeker istersiniz?"

Bir süre hayattan, ölümden, gençlik ve yaşlılıktan sözettiler. Biri orta yaşlı, öteki gençliğin sonunda iki aklı başında erkeğin birbirlerini daha yakından tanımak için yaptıkları bir sohbete başlamışlardı. Süleyman Ayçelik İstanbul'da lisenin son sınıfında okuyan oğlundan sözetti.

"Mühendis olmak istiyor. Şimdi gençler tekniğe, mühendisliğe değer veriyorlar... Bizim zamanımızda herkes asker olmak isterdi..."

"Ama siz asker olmak istemiyordunuz herhalde!" dedi Refik. "Siz üniversiteyi yanılmıyorsam Moskova'da..."

"Evet, fakat şimdi bundan sözetmiyordum..." dedi Süleyman Ayçelik. "Bizim oğlan mühendis olmak istiyor! Olsun, bir sözüm yok! Hele sizden aldığım mektuplardan sonra, bir mühendiste ne kadar ayrıntılı düşünme yeteneği olabileceğini de gördüm. Ama asıl bizim oğlanda heyecan yok! Bu beni biraz üzüyor! Acaba diyorum, inkılâplar gençliğe gereken heyecanı vermedi mi?"

Refik: "Evet heyecan önemli bir şeydir değil mi?" dedi.

"Önemli ama gençlikte..."

Refik: "Siz gençliğinizde heyecanlıydınız değil mi?" dedi.

"Evet, evet gençliğimde!" dedi Süleyman Bey. Sinirli bir hareket yaptı. Ayaklarının yerini değiştirerek. "Şimdiki gençlik, ama, çok heyecansız! Heyecansızlıktan toplumdan uzaklaşıyorlar!" dedi. "Benim oğlanın, yaşadığı toplumda ne oluyor, hiç merakı, ilgisi yok. Elektrik âletlerine, makinelere meraklı. Radyo nasıl işler, onu

düşünüyor... Hoş! Ben tekniğin ve sanayinin bize asıl gereken şey olduğunu savunuyorum, ama gene de oğlumun böyle birisi olması canımı sıkıyor.”

“Evet, ortaçağın karanlığından kurtulmak için sanayi de gerekli,” dedi Refik. Sonra yalnızca bir şey söylemek için konuştuğunu aklından geçirdi.

“Pedagojiyle hiç ilgilendiniz mi?” diye birden sordu Süleyman Bey.

Refik: “Henüz pek ilgilenemedim!” dedi ve sözlerini bayağı buldu.

Süleyman Bey: “Bizim gibi bir ülkede pedagoji şart!” dedi.

“Siz o köylülerinizi nasıl eğiteceksiniz? Yalnız tasarılarınız için değil! Bu köylüler neyin, kimlerin kendilerinin iyiliğini istediğini bilmiyorlar.”

Refik konunun hiç beklemediği bir şekilde kendi tasarılarına geldiğini anlayarak: “Ben önce bazı iktisadi önlemlerin alınmasından yanayım!” dedi.

“İyi ama, ya köylüler bu önlemlere karşı çıkarlarsa?”

“Bu yazdığım önlemlerin köylülerin karşı çıkacağı şeyler olduğunu sanmıyorum,” dedi Refik heyecanla. “Ben tasarılarımda...”

“Evet, evet, tasarılarınızı okudum efendim!” dedi Süleyman Bey. Masanın bir gözünü açtı. Refik’in kendisine on gün önce bir aracıyla bıraktığı dosyayı aldı, bir kenara bıraktı. “Ama bunlar nasıl uygulanacak?”

“İşte sizinle bunu konuşmak istiyorum efendim!” dedi Refik.

Sonra kızararak, “Efendim dedim!” diye düşündü.

“Ben bunları doğru bulmuyorum ki...”

“Nasıl?”

“Ben bunları doğru bulmuyorum. Siz Türkiye’yi köylü cenneti yapmak istiyorsunuz!”

Refik, “Köylü cenneti” sözünün bir aşağılama olduğunu Teşkilâtçı yazarın sesinin perdesinden anlayarak: “Ben Türkiye herkes için cennet olsun istiyorum!” dedi.

“Evet, mektuplarınızdan böyle bir isteğiniz olduğunu anlıyordum. Bunu herkes istiyor, söylüyor. Siz buna “Aydınlık” diyorsunuz. Ama bu aydınlık kimin yararına gelecek? Köylülerin, halkın, fakir fukaranın mı? Güzel! Ama bu güzel şeyleri hangi yağ ile pişireceğiz? Kendi yağımızla?.. O da güzel. Bizde sanayi yok. Demek ki, bu yağ tarımdan alınacak, tarıma geri verilecek! Öyle mi?”

“Bir bakıma. Ama burada inkılâbın görevi bu düzenlemeyi yapmaktır. Köylüleri yeni ilkeler ışığında birleştirmek...”

“Demek tarıma geri vereceğiz yağı...” diye Süleyman Bey Refik’in sözünü kesti. “Eskiden yapılanlardan bir farkı yok ki bunun... Oysa amacımız bu yağ ile sanayi kurmak olmalıydı. Benim ileri teknikli, çelişkisiz bir millet görüşümü düşünmemişsiniz. Oysa bunu mektuplarınızda düşündüğünüzü söylüyordunuz.”

“Düşünüyordum!” dedi Refik heyecanla.

“Düşünüyorsanız, oradaki amacın sermayedarlarımızın bulamadığı sermayeyi devletin bulup bir sanayi yaratması olduğunu görmeniz gerekirdi. Devletçilik ilkesini siz yoksa başka türlü mü anlıyorsunuz!”

“Ben de öyle anlıyorum!” dedi Refik. Sonra neyi nasıl anladığının önemli olmadığını, önemli olanın memlekete aydınlık getirecek şu tasarılarının uygulanması olduğunu düşündü. “Ben ona şu tasarılarımın uygulanması gerektiğini anlatmalıyım!” diye mırıldandı.

Süleyman Bey: “Devletçilik ilkesini siz de benim gibi anlıyorsanız nasıl olur da böyle düşünürsünüz?” dedi. Eliyle masanın üzerindeki dosyayı göstermişti. “Nasıl olur da bu anlayışla taban tabana çelişen bu köy cenneti anlayışına gelirsiniz?”

Refik, Teşkilâtçı yazarın sözlerinden, kendi tasarılarının bazı ayrıntılarıyla yazarın bazı düşüncelerinin çeliştiğine karar verdi. Yazarın önemsediği bu çelişki Refik’e göre önemli bir şey olamazdı.

Çünkü eninde sonunda ikisi de aynı inkılâba inanıyorlardı ve ikisi de iyiniyetliydiler. İyiniyet ve inkılâp aşkı bütün bu küçük ayrıntıların üstündeki dayanak olduğu için Refik, Süleyman Ayçelik'in sözlerini karşı çıkmadan dinliyor, ayrıntılara değil, onun heyecanına dikkat ediyordu.

Süleyman Ayçelik aralarındaki anlaşmazlığı su yüzüne çıkarmak için kitabında ve teşkilat dergisinde savunduğu görüşleri açıklıyordu. Düşüncelerini açıklarken kaşlarını çatarak sert sert Refik'e bakıyor, "Hadi, anlaşamadığımız noktayı göster bakalım!" diye düşünüyormuş gibi arada bir susarak bekliyordu. Görüşlerini uzun uzun özetledikten sonra mutfağa çay getirmeye gitti.

Refik onun görüşlerini düşünmedi bile. Çünkü bunlar birkaç kere duyduğu, doğru bulduğu şeylerdi. Süleyman Ayçelik anlatırken Refik yalnızca onun hareketlerine, heyecanına dikkat etmiş. "Evet, aydınlık gelecek!" diye mırıldanmış, Süleyman Ayçelik'in neden arada bir hırçınlaştığını merak etmişti.

Teşkilâtçı yazar elinde çay fincanlarıyla odaya dönünce gene aynı hırçın tavrı takındı: "Bütün bu anlattıklarımı doğru bulduğunuzu söylüyorsunuz. Sonra ama, bunlarla çelişen tasarılar yapıyorsunuz."

Refik elinden geldiği kadar nazik olmaya çalışarak: "Ama ben hâlâ çelişkinin nerede olduğunu görmüş değilim!" dedi ve gülümsedi. Sonra Teşkilâtçı yazarla aralarındaki ortak görüşleri, birbirlerine yazdıkları mektupları da hatırlatarak saymaya başladı.

Süleyman Ayçelik, Refik'in sözünü kesti: "Ortak görüş dediğiniz şeyler yalnızca bir heyecan ortaklığıdır. Size aramızdaki çelişkinin nerede olduğunu söyleyeyim efendim: Siz inkılâbın biricik gücünün devlet ve kadrolar olduğunu anlamamışsınız. Siz yalnızca köylülere bazı kolaylıklar sağlamayı, onları daha iyi şartlar içinde yaşatmayı, onlara modern dünyanın teknik olanaklarını götürmeyi tasarlıyorsunuz. Bunları en sonunda hepimiz istiyoruz. Ama siz önce ve yalnız bunları istiyorsunuz. Şunu anlamıyorsunuz: Bunlar hemen ilk adımda, kendiliğinden olmaz. Önce devletin daha güçlenmesi, eski gücünü koruması ve bu güçle ilerlemenin önündeki engelleri

yıkması gerekir. Önce devlet! Bizde devletin çok kendine özgü bir yeri olduğunu anlamamışsınız!”

“Bizim kendimize özgü olduğumuzu ben hep düşünmüşümdür,” dedi Refik. Sesinin umutsuz olduğunu düşünerek korktu. “Şaşkınlaşıyorum işte!” diye mırıldandı.

“Biz bize benzeriz!” dedi Teşkilâtçı yazar.

Refik: “Evet ben de aynı şeyi savunuyorum!” dedi heyecanla.

“Öyle diyorsunuz, ama köylülerin hayat biçimin değiştirmekten başka bir şey öneremiyorsunuz!”

“Köylülerin hayatı çok kötü!” dedi Refik. “Ben demiryolunda her şeyi gördüm!”

Birden Süleyman Bey ayağa kalktı. Soğukkanlı olmaya çalışarak gülümsedi: “Oraya gittiniz ve onlara acıdınız. Onlara ben de acıyorum. Eskiden ben bir Marksist olmaya çalışıyordum. Ama sonra duygularıma yenilmemeyi öğrendim. Siz de öğrenin. O zaman yazacağınız şeylerin bir değeri olur!” Bunları artık gizlemeye çalışmadığı bir kabalıkla söyledikten sonra yerine oturdu. “İnkılâp ve devlet o köylülere dayanarak yükselecek. Eğer duygularımıza yenilir, elde avuçta ne varsa onlara geri verirsek sanayii nasıl kuracağız? Sanayii kuramazsak çünkü emperyalizm bizi yutacak!”

Refik: “Evet, çok kötü olur sanayi olmazsa!” dedi ve kendini iyice budala buldu.

“Hem bunu söylüyorsunuz, hem de ötekini. İkisi birlikte olmaz. İlk önce yapılacak şey bir devlet sanayii kurmak. Bu hareket başlamıştı, durduruldu. Şimdi İsmet Paşa ne yapacak bilmiyorum, ama bir devlet sanayii şart. Bunu da tarımdan, yani sizin acıdığınız köylülerden sağlayacağız!”

“Bari köylülerin üzerindeki ağa baskısı kaldırılsaydı...” diye söylendi Refik. Kendini bir daha budala buldu.

Süleyman Ayçelik gülümsedi: “Bunu inkılâbın yapamayacağını biliyorsunuz. Bunu Bolşevikler yapmak ister. Ama onlara Türkiye’de hiç söz düşmüyor. Arkalarında kimse yok. O zaman onlar da en derin

eleştiriyi yapıyorlar!” Eski yoldaşlarına acıyormuş gibi gülümsedi. Sonra gene birden bir şeye sinirlenerek: “İdealizm iyi şeydir, ama bana kalırsa hayatta elle tutulur bir şey yapmak daha iyi bir şeydir!” dedi. Öfkeli bir tavırla: “Nereden geldik buraya?” diye sordu. “Evet, inkılâp ağalara dokunamaz!”

“İnkılâp bunu yapamaz ha!..” diye mırıldandı Refik.

“Ama inkılâp gene de birşeyler yaptı,” dedi Süleyman Bey.

“Tarımın vergilenmesinden vazgeçildi. Askerlikte eşitlik getirildi. Bir yol parası vardı: Onu da iki yıl önce kaldırdık...”

“O yol parası korkunç bir angaryaymış. Şunu biliyorsunuz herhalde: Yol parasını veremiyorlar, sonra...”

“Biliyorum efendim, her şeyi biliyorum, isterseniz Dersim’i de anlatın. Onu da biliyorum,” diye öfkeyle araya girdi Teşkilâtçı yazar. “Bütün günahları biliyorum, bütün günahları benimsiyorum. Çünkü başka bir yol olmadığına inanıyorum! Siz de eğer bir şey yapmak istiyorsanız, eğer devlete bir yararınız olsun istiyorsanız, günahları benimseyecek kadar cesur olmalısınız... Doğrusu günah da diyemem onlara... Devlet için yapılan hiçbir şey günah sayılamaz. Ama siz, bu tuhaf, alışılmadık bakışınızla bu yapılanların bazısının günah olduğunu düşünüyorsunuz, sonra işte bu yanlış tasarıları yapıyorsunuz! İnkılâp nedir düşünün. İnkılâp halkın hayrına olanları, halka rağmen, fakat halk için, halka getirmek işidir...”

Refik birden: “Evet, aptalın tekiyim ben!” diye düşündü. Korktu. “Bütün bu tasarıları hayatıma bir yön vermek için yaptım. Hayatıma bir yön ve amaç vermek için köylülere acıdım. Sonra işte bütün bunların saçma ve boş olduğu ortaya çıktı.” Bir suçlu, toplum dışı bir yaratık, bir sapık gibi hissederek oturuyor, öne doğru büktüğü başını hafif hafif sallıyor, ayaklarının ucuna bakıyordu. “Yanlış şeyler düşündüğüm, bir hayalci olduğum ortaya çıktı. Rousseau okudum... İstanbul’dan kaçtım. Köylülerin sefaletini gördüm... Ama yanıldım...” İlk defa toplum dışı biri gibi hissetmeyi korkunç bulmuyordu. “Birşeyler yapmak istemiştim!” diye düşündü. “Hâlâ da istiyorum.”

“Ee, peki ne yapabilirim yani?” diyerek Süleyman Bey’e baktı. Sonra bu resmiyet dışı tavrından utanır gibi oldu.

“Benim gibi yapabilirsiniz,” dedi Süleyman Ayçelik.

Refik düşündü: “O ne yapıyor? Ankara İktisat Müdürü. Devletin memuru... Ben bu devletin memuru olursam yapılan her şeyi benimsemiş olurum. Buna karşı çıkarsam da hiçbir şey yapamam...”

“Size iyi bir görev bulabiliriz,” dedi Süleyman Bey. “Tarım Bakanlığı bu kitabınızı yayımlıyormuş. Bence yanlış, ama önemli değil! Bir hizmettir sonunda, iyiniyetinizi gösterir. İktisat Bakanlığı sanayi tetkik heyetinde bir yer bulabilirsiniz... Belki ben de oraya geçeceğim. Çünkü biliyorsunuz, ilk hedef devletin güçlü bir sanayi...”

“Ah, ben ne devlette olabiliyorum, ne de ona karşı çıkabiliyorum!” diye inledi Refik.

“İşte bu doğru!” dedi Teşkilâtçı yazar. O da ilk defa hüzünlenir gibi olmuştu: “Ama seçmeniz gerekiyor. Ya bizimle, ya da bize karşı... Bize karşı olanları biliyorsunuz.” Elinin bir hareketiyle sol göğsünü gösterdi: “Bir yanda komünistler. Onların hiçbir etkisi yok. Kimi de ne yazık ki hapiste.” Aynı elle sağ göğsünü gösterdi: “Öte yanda da serbestlik taraftarları, İş Bankası takımı, sahte liberaller... Ağaoğlu Ahmet’in Devlet ve Fert’ini okudunuz değil mi?.. Ama bizim Teşkilât hareketini engelleyen ne onlar oldu, ne de ötekiler... Bizi irtica ve inkılâp düşmanları engelledi. Bir gecede dağıttılar bizi. O çok sevdiğiniz Ankara romanının yazarının nasıl Tiran’a yollandığını biliyor musunuz? Şimdi belki İsmet Paşa ile birlikte kaldığımız yerden işi sürdüreceğiz. Bize katılabilirsiniz...”

Refik şaşkınlaştı. Teşkilâtçı yazar, “Şu koltuğa oturabilirsiniz,” der gibi söylemişti bunu. “Onlara katılabilir miyim?” diye düşündü. “Bütün bu heyecandan sonra bir devlet memuru olacağım.” Bunun düşüncesini bile korkunç buldu:

“Hayır, yapamam bunu!” dedi. Sonra ağzından kelimelerin nasıl döküldüğünü düşündü.

Bir sessizlik oldu.

Süleyman Ayçelik: “Üzüldüm,” diye mırıldandı. Bir süre sustu. “Oysa gençlikte bulamadığımız heyecan sizde var! Peki ne yapmayı düşünüyorsunuz?”

“İstanbul’a gideceğim!”

“Aa evet, siz uzun zamandır şu demiryolundaydınız değil mi?”

Refik, “İstanbul’a gideceğim!” diye düşündü. “Yufka yürekli miyim? Devletle birlikte olmak ha? Yufka yürekli değilim. Kötülüğe katılamıyorum! Yani şu Süleyman Bey’den daha iyi bir insan mıyım? Değilim: Üstelik biraz da budalayım... Ben eve dönmek istiyorum. Orada ne yapacağım? Her şey eskisi gibi mi olacak? O zaman ben de devlete karşı çıkarım... Buna cesaret etsem ne olur?”

“İstanbul’dan gene bana yazarsınız!” dedi Süleyman Ayçelik.

“Belki bir gün anlaşırız!”

“Ben devletin değil, memleketin iyiliğini istiyorum!” dedi Refik.

“Biliyorum, biliyorum! Ama siz bunların birbirinden ayrılmadığını, üstelik devletin önde geldiğini bilmiyorsunuz!”

“Biliyorum, belki bu doğru olabilir, ama ben buna göre davranamıyorum!”

Bir durgunluk oldu. Sonra birbirlerini sonuna kadar anlayan insanların rahatlığıyla karşılıklı gülüştüler. Bu gülüşmeyle birlikte su yüzüne her şey çıkmış, bütün anlaşmazlıklar ortaya dökülmüş oldu.

Süleyman Bey sandalyesinden kalktı, odanın içinde aşağı yukarı gezindi. Refik’in ondan hiç beklemediği utangaç bir tavır takınarak bir çocuk gibi gülümsedi ve birden: “Delikanlı sizi çok sevdim,” dedi. “Mektuplarınız beni hem sevindiriyor, hem düşündürüyordu... Yolladığınız tasarıları okuyunca size kızdım... Ama şimdi söylüyorum işte: Sizi çok sevdim!..” Refik’in omuzuna birkaç kere vurdu. “Yüzünüzün böyle olacağını hiç düşünmemiştim... Şimdi anlıyorum. Böyle yuvarlak, saf ve sakin...” Utançtan sözlerini bitiremedi. Başka yere bakarak: “Hadi bana demiryolunda gördüklerinizi anlatın,” dedi. “Size kabalık ettiysem özür dilerim...

Evet, evet çay getireyim değil mi?” Küçük, çabuk adımlarla odadan çıktı.

“Yüzüm yuvarlak ve sakin!” diye düşündü Refik. Budala gibi hissediyordu, “İyiniyetli bir budala! Yüzüme niye dikkat etti? Çünkü yüzümden aptallığım okunuyor olmalı!” Kütüphanenin sürgülü camlarında kendini görmeye çalıştı. Ayağa kalktı. Yüzünü seçer gibi oldu: “Sakin ve yuvarlak bir yüz!” Perihan’ı düşündü. Eski yaşantısını hatırladı. “Bu sakin ve yuvarlak yüzü kurban bayramlarında öğle yemeğini oturtur, yılbaşı gecelerinde tombala oynarken gülümsetirdim.” Dokuz ay önce ayrıldığı İstanbul’daki son gününü hatırladı. Beyoğlu’nda dolaşmış, günlük hayattan tiksindiğini düşünmüş, kendini bir Hıristiyan’a benzetmiş, kimsenin ilgilenmeyeceği tuhaf bir yaratık olduğuna karar vermişti. “Bütün bunlar neden oldu?” diye mırıldandı. “Nasıl oldu? Ben neyim? Neden yoldan çıktım? Ben iyi bir insanım!” diye düşündü. “Beni böyle görüyorlar... iyi, saf, dürüst...” insanın başka bir özelliği olmayınca başkaları ondan öyle sözeder: İyi insan. Mutfaktan fincan tıngırtısı geliyordu. “Mesela şu adam benim hakkımda bir başkasına şöyle diyecek: ‘Refik Işıkçı mı? A evet, iyi bir insan! İyiniyetli...’ Karşısındaki de: ‘Demek biraz aptal!’ diye düşünecekti. Süleyman Ayçelik ‘Devletle birlikte hareket etmekten korkuyor bu delikanlı’ diyecekti... Sonra kaşlarını kaldırarak başlarını sallayacaklardı: “Ne insanlar var, yarabbim şu göğün altında!’“ Bir fırtına gibi gelip geçen konuşmayı hatırladı: İlk önce bir şey anlayamamış, aptal aptal gülümsemişti. Oysa daha önce anlayabilirdi. Birden, “Anlamıştım zaten!” diye düşündü. Bu Ziya’yı görünce, tarım bakanını görünce, yok, yok. Kerim Bey’i görünce anlamıştım! Herr Rudolph’u hatırladı. “Şeytan girmiş bir kere içime! Ben de bu memlekette yabancıyım!” Ama bu sefer bu toplum dışı suçlu bilinçten keyif alıyor, sigara gibi hafif içine çekerek damarlarında onu dolaştırıyordu. “Demek hiçbir şey benim iyiniyetime, istememe ve seçmeme bağlı değil. Dışarda kalmaya mahkûmdum. Çünkü ruhuma aklın ve aydınlığın ışığı bir kere düşmüştü! Her şey şu devlet, inkılâp, cumhuriyet dedikleri şeyle çevrili. Bana yol yok!” Hölderlin’in sözlerini hatırladı. Birden: “Ee, peki, aydınlık nasıl gelecek?” diye mırıldandı. Devletin zorundan

keyifle bahseden Muhtar Bey'in neşesini hatırlayarak öfkelendi: "Nasıl gelecek aydınlık? Ben buna inanmıştım. Aydınlık mı karanlık mı? Karanlıksa hep mahkûmum ben demektir. Karanlıksa boyun eğiyorum ve özgürlükten vazgeçiyorum demektir? Ama neden, kimin için, hangi özgürlük? Muhtar Bey'in dediğine bakılırsa, özgürlükten, ya da aydınlıktan vazgeçmek bizi ilerletecek... Öyle mi? Peki özgürlüğü kim istiyor? Devlet istemiyor! Tüccarlar buna fazla meraklı değiller. Toprak ağaları nefret ediyor! Köylüler duymamış. Başka kim var? İşçiler?.. Bir de ben! Hah, hah... Özgürlüğü ben istiyorum!" Odanın içinde aşağı yukarı yürüyor, duvarlardaki devlet büyüklerinin resimlerine bakıyordu. O resimlerdeki sert, ama şefkatli insanlar şaşıyor gibiydiler: "Delikanlı sen kim oluyorsun?" diyorlardı ona. "Biz her şeyi düzenleriz. İyi neyse, hangisiyse, senin için uygun olan her şey neyse biz onu yaparız! Senin gibi bir ölümlüye düşmez böyle şeyler! Karanlıkmış, aydınlıkmış, özgürlükmüş, nereden çıkartıyorsun bunları? Bir kul olduğunu hatırla ve boyun eğ!" Gülümseyerek düşündü! Boyun eğmenin de keyfi vardı. İnsan boyun eğer, suçu tarihe ve çevresindeki varlığa bırakır, yaşar... Arada bir rahatsız olursa da bunu gururla açıklar: "Bütün günahları biliyorum, bütün günahları benimsiyorum!.." Neşelenerek ekledi: "Bir kul olduğumu biliyorum!" Sonra ama öfkeyle gene Hölderlin'i hatırladı. Birden: "Hayır, yanlış!" diye söylendi ve gene her zamanki alışkanlığıyla bir düşünce çemberi kurduğunu farketti. Bu çemberde ve odanın içinde daha fazla dönmek istemediği için yerine oturdu. Teşkilâtçı yazarın masasının üzerine baktı: Bu odaya ilk girdiğinde kendisinde heyecan uyandıran bütün o kalemler, kâğıtlar, sigaralar ve küllükler, dosyalar ve kitaplar gülünç gözüktü. Kendi tasarılar dosyası da gülünçtü. Sonra bunun yayımlanacağını hatırladı ve birden az önceki bütün düşüncelerini unutarak: "Yayımlanınca belki bir benimseyen çıkar!" diye mırıldandı ve birden kendisinin de suçu tarihe ve çevresindeki varlığa atmaya hazır olduğunu hissetti.

46
Türkçüler Arasında

“Şaşırmış o, şaşırmış! Ona kalırsa, Türk olduğunu anlamak için altmış milyon insanın teker teker kafatasını ölçmemiz lâzım!” dedi Mahir Altaylı.

Muhittin: “Elli dokuz milyon, iki yüz elli bin!” diye düşündü. Aklına son yapılan, “Mufassal Türklük Haritası”ndaki sayılar gelmişti. Sonra aklı gene küçük, saçma gevezeliklerle uğraştığı için kendine kızdı.

“Şaşırmış, bunamış! Bana neler söyledi! Mustafa Kemal belki sarışınmış, mavi gözlüymüş, ama iyi bir cimcimeye de sahipmiş. Ama İsmet’in cimcimesi, -bu cimcimeyi de kafatası yerine kullanıyor- İsmet’in cimcimesi felâketmiş. Böyle şeylerle meşgul oluyor!..”

Muhittin böyle bir şeye daha önceden hiç dikkat etmediğini düşünerek şaşırdı.

“İsmet’in kafatası önceden belki iyiymiş, ama yandan sanki yumrukla içeri çökertilmiş gibiymiş. Bana bunları ayrıntılarıyla anlatmaya kalktı. Biraz, yaşına ve tecrübesine duyduğum saygı gereği dinledim, ama sonra ona karşı çıktım. Düşüncelerimi; ırkçılığın, milliyetçiliğin kafatasçılık esasına dayandırılamayacağını söyledim. Ona, “Rassen Psychologie” kavramından gözettim, bunu benimsediğimizi “Irki ruhiyat’i buna karşılık olarak aldığımızı anlattım. Beni dinlemedi bile... Beni ve benim gibi düşünenleri tecrübesizlikle, toylukla suçladı.”

“Açıkça suçladı mı bizi?” diye sordu Serhat Güloğlu.

“Dergiyi beğenmediğini söyledi... Türk urukçuluğunu yanlış düşüncelerle bulandırdığımızı söyledi. Ben de ona bu durumda artık birlikte olamayacağımızı söyledim.”

Serhat: “Evet, artık birlikte olmak, taviz vermek demektir!” diye atıldı, ama kimse fazla heyecanlanmadı.

“Ben, birlikte olamayacağımızı söyleyince tecrübeli, çok görmüş, kendini beğenen ihtiyarların takındığı o küçümseyici tavırla, zaten hiçbir zaman birlikte olmadığımızı söyledi. Doğrusu onun tecrübesine, Türkçülük davasına yaptığı hizmetlere her zaman saygımız var. Bunu kabul ediyoruz! Yaptıklarını hiç inkâr etmedik, ama bu, evet küstahlıktır! Türkçü hareketi bütün dünyada temsil eden şu anda biricik dergi Ötüken’dir. Hiçbir zaman birlikte olmadığımızı söylemekle ne demek istiyor?”

Gençlerden biri: “Hiçbir zaman Türkçü hareketle birlikte olmadığını mı?” diye mırıldandı.

Mahir Altaylı gene bir eşyaya bakar gibi baktı. Kendi kendine konuşuyormuş gibi biraz kafasını salladı. Sonra peygamberimsi bir sesle açıkladı. “Artık onunla yollarımız ayrılmıştır. O ve onunla birlikte olanlarla biz birlikte değiliz, yollar ayrıldı. Ama bu demek değildir ki, Türkçü hareket bölündü. Tam tersine, Türkçü hareketi gene doğru olan bir görüş, bir bütün olarak sürükleyecektir. Yalnızca Türkçü hareketten, hareketi yanlış yere çeken bu aşırı unsurlar ayrılmış bulunuyor...”

Bir sessizlik başladı. Herkes, sanki tarihi ânın keyfini çıkarmak için susuyordu. Mahir Altaylı’nın Vezneciler’deki evinde oturuyorlardı. Her pazar sabahı Ötüken dergisini çıkaran, dergide çalışan dört-beş kişi burada buluşuyor, dergi, Türkçü hareket, yapılacak işler hakkında konuşuyorlardı. Az önce öğle yemeği bitmiş, Mahir Altaylı’nın karısı sofrayı toplamış, Muhittin’in dikkatini çeken kızı kahveleri getirmiş, ama masadan kalkılamamıştı. Mahir Altaylı yemeğin başından beri Mustafa Kemal’in ölümünden sonra Türkiye’ye dönen Türkçü profesörle yaptığı görüşmeyi anlatıyordu. Herkes neşeli ve kararlı gözüküyordu, ama görüşme istenilen sonucu vermediği için de bir şüphe ve endişe vardı ortada. Milliyetçi ve ırkçı çevrelerde çok saygınlığı ve etkisi olan profesörün yeni bir dergi çıkarmasından korkuyorlardı.

“Hatay davası hakkında ne düşünüyormuş?” diye sordu Serhat.

“Evet, bence bu dava artık kapanmıştır, ama gene de düşüncesini sordum!” dedi Mahir Altaylı. “Yanlış şeyler düşünüyor. O da pasifizmden, “ilhak” sonucu verecek bir barışçılıktan yana... Belki haklı çıktı, ama yanlış... Hatay’ı bize Fransızların, Almanlara yanaşmamız için verdiklerini anlayamıyor. Eğer Hatay’da zora başvurmuş olsaydık, Fransızlarla, İngilizlerle çatışmış olacak, kendiliğinden bugün Almanların yanında yerimizi alacaktık. Hatay iyi bir fırsattı, bizde kaldı, ama başka şeyleri kaçırdık... Bunları anlattım, anlamadı, ya da anlamamazlıktan geldi. Üstelik üstü kapalı bir dille Almanlara çatar gibi de yaptı. Türk milliyetçiliği nasyonal sosyalizmden çok çekiyormuş, onlara benzeterek bize faşist diyorlarmış, bu yüzden Almanlara karşı dikkatli olmalıymışız, falan... Saf bir öğrenciyle konuşur gibi konuştu benimle... Bunlara inanıyor mu, bilemem. Ama bir çelişkisine dikkatini çekmek istedim. ‘Bir yandan kafatasçılık, öte yandan Almanlara dikkat eden ılımlı siyaset, nasıl oluyor bu?’ dedim. Bozuldu, sinirlendi, kendi tecrübelerinden, yaşından, benim gençliğimden, okuduğu yeni kitaplardan, Blumchen ile Gobineau’dan sözetti. Hâlâ Gobineau!”

“Evet, evet ona karşı bir şey yapmamız gerekiyor!” dedi Serhat. Dergi için çalışanların en ateşlisiydi.

“Bilmem, yapmaya değer mi?” dedi Mahir Altaylı. Alçakgönüllülük vardı sanki üzerinde.

Serhat: “Evet, değmez!” diye atıldı. “Yaşlı bir profesör. Yalnız adı var: Gıyasettin Kağan! Demek Üsküdar’daki evinin bahçesinde tavuk yetiştiriyor.”

“İşte belki bu addan yararlanabilirdik!” diye mırıldandı Mahir Altaylı. “Adın sahibini değil, kendisini kullanarak. Olmadı işte... Ama ben umut kesmiş değilim. Ona karşı dikkatli bir siyaset izlememiz gerekecek.”

Gençlerden biri: “Dikkatli bir siyaset!” diye mırıldandı.

Mahir Altaylı su yüzüne çıkan bu hayranlık belirtisine aldırış etmeden kahvesini içti. “Şimdi dosyalara bakalım!” dedi. Derginin ocakta çıkacak olan sayısına konacak yazılar, şiirler gözden geçirilecekti.

Mahir Altaylı sandalyeden kalkıyordu, ama gençlerden biri ondan önce davrandı, odanın bir köşesinde, kütüphanenin üstünde duran iki dosyayı aldı. Muhittin gence dönerek sabah gösterdiği kendi dosyasının da radyonun yanında olduğunu söyledi, ama genç duymamış gibi yaptı, ya da duymaya hazır olmadığı için Muhittin'in dosyasını almadan gelip oturdu.

Muhittin öfkeyle ayağa kalktı. Masada yokluğu önemsizmiş gibi Mahir Altaylı konuşmaya başladı. "Onlar onun çömezleri!" diye düşündü Muhittin. İçi şiir dolu dosyayı radyonun yanından aldı. Dergide yayınlanacak şiirleri seçmek Muhittin'e düşüyordu. Masaya doğru yürürken Mahir Altaylı'nın konuştuğunu, gençlerin dikkatle onu dinlediklerini gördü. "Belki de unuttular beni... Hayranlar ona... Onun için her şeyi yapabilirler... Benim ne işim var onların arasında?.. Hayır, gene başlamayayım. Ben inanıyor ve heyecanlanıyorum!" Masaya oturdu.

Dosyalardan, dergide yayımlanacak yazılardan değil, gene Gıyasettin Kağan'dan sözediliyordu. Bu konuda bir rahatsızlık olduğundan Muhittin'in hiç şüphesi yoktu. "Onun bize ne zararı dokunabilir?" diye düşündü, "imtiyaz almışsa dergi çıkarır, biz de, kimbilir siliniriz!" Bu silinmek düşüncesi içinde bir felâket duygusundan çok, bir eğlence ve bayram coşkusu uyandırdı. "Dergi hiç satmaz, saygıdeğer Türkçüler Mahir Altaylı'yı afaroz eder!" Bunları düşündükçe neşeleniyordu. Birden korktu. "Hayır, hayır, kendimi vermem gerekir!" diye söylendi. "Kendimi vermeliyim! Evet, şimdi bana düşen görev nedir?" Elinin altındaki dosyanın kapağını açtı, ama sonra Mahir Altaylı'yı dinlemesinin doğru olacağını düşünerek kapadı. Mahir Altaylı hâlâ profesörden sözediyordu.

Serhat: "Ondan niye çekiniyoruz?" dedi. "Anlaşılan o ihtiyarcık Üsküdar'daki köşesine çekilmiş, tavukları ve kitaplarıyla uğraşıyor. Biz ona ilişmesek..."

"Biz ondan yararlanmalıyız!" diyerek Mahir Altaylı ayağa kalktı. "Onun hakkında bir övgü yazsak iyi olur! Hayranlarının ilgisini çekeriz. Onun etkisinde olanlar dergiye güvenir. Ama böyle bir yazıyı ben yazamam... Onu öven, ama yaşlandığını, işinin bittiğini gösteren

bir yazı yazmalı biri. Ona karşı tavrımız bir cenazeye duyulan saygıdan...” Bütün gözlerin kendisini izlediğinden emin, susuyormuş gibi yürüyordu.

Muhittin ona bakmak istemedi. Önündeki dosyayı açtı. Dergiye gelen bütün şiirleri okuyor, iğreniyordu. Hepsinde aynı kahramanlık, mertlik, cesaret kelimeleri, aynı savaşma isteği, destanlardan alınmış aynı adlar vardı. Şiirlerdeki kelimelerin onda biri birbirinin aynısıydı. Mahir Altaylı gençleri coşturmak, teşvik etmek, dergiye bağlamak için bol bol şiir yayımlanmasını istiyordu. Muhittin bunlar arasından bazılarını seçmişti. Beşiktaş’ta meyhanede buluştuğu askerlerden birinin bir şiirini de koymuştu dosyaya... Üç ayda onları Türkçülüğe bağlamıştı. “Onlar da benim çömezlerim!” diye düşündü. Mahir Altaylı’nın sesine dikkat etmemek için bu şiirlerden birini okumak istedi, dosyanın en üstünde duran kendi şiirini gördü... Birden her zaman kapıldığı ve Türkçülüğe kendini vermesine engel olan meraka kapılarak: “Nasıl öyle oluyorlar? Nasıl o şiirleri yazıyorlar? İçlerinde ne var? Neler hissediyorlar?” diye düşünmeye başladı. Sonra Mahir Altaylı’nın kendisine seslendiğini farketti.

“Sen yazabilirsin belki böyle bir yazıyı, Muhittin!”

“Ama ben onu fazla tanımıyorum ki...”

“Böyle birisinin övgü yazması daha iyi olur. Üstadın eserlerini hiç mi okumadın?”

“Türk Tarihine Başlangıcı ve Türkistan Folkloru’nu okumuştum...” dedi Muhittin.

“Yeter o kadarı... Zaten kendini tanıtmaya meraklıdır üstad. O kitaplarında hayat hikâyesini vermiştir... Onlardan yararlan, istersen bana sor! İki sayfalık bir şey olsun...”

Muhittin bu işi yapmak istemediğini belirtecek sözler aradı, ama birden herkesin kendisine baktığını, kendisi hakkında bir şey düşündüğünü sezerek ve bir zamanlar yalnızlık ve ölüm şiirleri yazdığını hatırlayarak: “İki sayfalık, çabuk yazıveririm!” dedi.

“Ama dikkatli yaz!” dedi Mahir Altaylı. Sanki denetiminden kaçan bir şey varmış gibi titizleşmişti.

“Dikkatli yazarım!” diye homurdandı Muhittin, ama sözlerinin onlara, öfkeden çok, boyun eğme taşıdığını hissederek sinirlendi. “Ben de bir çömezim... Beni de avucunun içine aldığını düşünüyordur. Arada bir, bir zamanlar Baudelaire etkisinde kalarak şiirler yazdığımı da hatırlatır! Hayır, bunlar çirkin düşünceler. Ben yapılması gereken şeyleri yapıyorum. Burada bir hareketi canlandırmaya çalışıyoruz...” Kendini zorlayarak dikkatle düşündü: “Türkçü hareket dört yıldır uykudaydı... Ötüken dergisiyle canlanmaya, toparlanmaya başladı... Gıyasettin Kağan bir tehlike olarak belirdi... Bölünmemek için...”

“Evet, şöyle ölçülü bir övgü... En çok da üstadın kendisi şaşacaktır buna. Hah, ha! Anlayamaz! Zaten hasta... Grip geçiriyormuş... Başına da bir acil şifalar dileği koyarız... ‘Ben ölüyor muyum?’ diye düşünür. Evet, dosyalara bakalım...” Mahir Altaylı masaya oturdu, Muhittin’in önünde duran dosyaya uzandı.

Muhittin dosyayı tutan bir tombul parmağı görünce, “Beni kandırdı!” diye düşündü. Sonra irkildi: “Hayır, kimse kandıramaz beni!” Mahir Altaylı’yı meyhanede gördüğü günü hatırladı: “O zaman halim selim bir ihtiyarcığa benziyordu... Şimdiyse şeytan!” Annesini, okul arkadaşlarını hatırladı. “Hiçbir zaman yoldan çıkarılan kurban rolüne girmeyeceğim. Her zaman yoldan çıkaran ben olacağım... Şeytanım ben! Kurbanlarımın şiirleri de elimin altındaki dosyada... Ama dosya orada...”

Mahir Altaylı şiir dosyasını açmış, en üstteki şiiri görmüştü. Muhittin onun yüzüne dikkatli baktı, ama karşısındaki ne de olsa bir öğretmendi; yüzü kendini ele vermiyor, öteki şiirlere bakıyordu. Muhittin yayımlanabilecek olanları işaretlemişti. Mahir Altaylı gene, Muhittin onu meyhanede gördüğü zaman baktığı gibi, sanki, “Ben senin içinden geçenleri okuyorum!” diye düşünerek bakıyordu şiirlere. Birden sordu:

“Bu Barbaros imzası nereden çıktı?”

“Bir asker!” dedi Muhittin. “Milliyetçi duyguları gittikçe güçleniyor! Soyadını yazmamasını söyledim!”

“Oo, demek tanıyorsun!” dedi Mahir Altaylı. “Milliyetçi bir asker... Dergimizi izliyor mu? Tanışmak isterdik onunla!”

Muhittin elinden bir şey kaptırmak istemiyormuş gibi aceleyle:

“Daha çok genç!” diye söylendi.

“Hepimiz genciz!” diye gülümsedi Mahir Altaylı, ama Muhittin’in yüzünden de, istediği şeyi hemen anlamayacağını anladı. “Acele etmiyoruz canım biz... Türkçü hareket bütün baskılar, sinsi komplolar karşısında yıllarca sabretmeyi başardı. Beklemesini bilir... Bu imzayı tanıyorum. Bunu da...” Öteki şiirlere acele acele gözattı. Sonra, dosyayı kaparken kenara koyduğu Muhittin’in şiirine, bir kere daha baktı: “Sen ne yazdın, bakalım, Baudelaire?..”

Serhat güldü. Gençlerden de biri güldü, ama öteki Muhittin’e saygılıydı. Sinirli bir sessizlik oldu. Muhittin neşeye katılmadığı için rahatsız olmuşlardı galiba.

“Evet, bu kadar şaka yeter!” dedi Mahir Altaylı. “Kahvelerimizi de içtik. Şimdi derginin...”

Kapı açıldı, Mahir Altaylı’nın kızı içeri girdi. Babası kızı fincanları toplarken sustu. Kimse kıza bakmıyordu, ama herhalde herkes onu düşünüyordu. Güzel bir kız değildi. Muhittin birden içinde bir meydan okuma isteğinin alevlendiğini hissederek döndü, açık açık, baktığını göstererek, hiçbir şey saklamadan kıza baktı. Kızı rahatsız edecek kadar dikkatlice gözlerini üzerine dikmişti. Sonra meydan okuyabildiği için gururlandığını hissetti. “Şimdi benim hakkımda ne düşünüyorlar acaba!” diye düşündü. “Beni iğrenç buluyorlardır! Beni fazla kültürlü buluyorlardır. Ya da fazla küstah... Onlar için ikisi de aynı kapıya çıkar... Onlar? Onlar kim?.. Hayır, ben de onlardanım... Kendimi şüpheye, iğrenç şüpheye, aklın gevezeliğine bırakmamam gerekir! Bırakmayacağım, inanacağım... inanacağım, Allahım inanacağım, aklımın küçük gevezeliğini susturacağım! Onlar ne konuşuyorlar? Bugün ramazan! Refik ne yapıyordur... Mahir Altaylı kırk kere açıkladığı “Rassen Psychologie”

kavramını açıklıyor. Fizyolojik özelliklerin uruk tesbiti için yeterli olmadığını, tarihi özelliklerin de gözönüne alınması gerektiğini söylüyor. Onlar da dinliyorlar. Bu meseleyi kavradığıma göre benim dinlememe gerek yok. Düşüneyim: Bugün ramazan, Refik... Hayır dinleyeyim... Peki, ben o şiirleri nasıl yazıyorum... O şiirler?.. Yok! Yaptıklarım doğru... Barbaros'un şiiri ocak sayısında yayımlanır... Hayır, dinleyeceğim ve onlara katılacağım. Ne diyor? Mesela İspanyollar hislerinde aşırı, şehvetperest ve aristokrat ruhluysalar, bu onların ırki psikolojisinin... Peki, biz Türkler'inki? Bunu mertlik, cesaret ve savaşçılık olarak açıklarız... Yabancılar bunu misafirseverlik ve şişkebabı ve... Yeter!"

47
Sıkıntı

Ömer, Ulus'ta her zaman kaldığı otel odasında yatağa uzanmış tavana bakıyor, nereye gideceğine bir türlü karar veremiyordu. Cumartesiydi, saat üçü geçiyordu, hâlâ tıraş olmadığı için berbere gidebilirdi. Canı sıkıldığı, kendi kendine kalmaktan çekindiği, ahbaplık edecek akıllı bir dost aradığı için Mühendis Mektebi'nden arkadaşı Samim'e gidebilirdi. Ama bu ikisini de çok çekici bulmadığı için başka şeyler de düşünüyordu. "Kulübe gidebilirim. Ya da bir sinemaya... Nazlı'ya gitsem ne olur?" Yataktan kalktı. Pencereden dışarı baktı, kar yağıyordu. "Ne yapsam, ne yapsam?" diye mırıldanarak sandalyeye oturdu. Ulus gazetesini açıp gelişigüzel okumaya başladı: "Yurtta Seçim Hararetle Devam Ediyor! Dost Bulgaristan Başvekili Köse İvanof Şehrimizde." Gazeteyi kenara bıraktı. Gene, "Ne yapsam, ne yapsam?" diye mırıldanarak odanın içinde gezindi. Sonra otelin alt kattaki salonuna inmeye karar verip odadan çıktı.

Altı aydır Ankara'da bu otelde kalıyordu. Ulus'taki otelin müşterilerinin çoğunluğu milletvekilleriyle, Ankara'ya işi düşen işadamlarıydı. Mart sonunda yapılacak seçim yüzünden Meclis ocak sonunda tatile girdiği için otel tenhaydı. Ömer aşağı inene kadar, bir sandalyede uyuklayan bir uşaktan başka merdivenlerde, koridorlarda hiç kimseye rastlamadı. Sonra, "Yoksa şurada biraz içsem mi?" diye düşündü ve içkiden çekindiği için salona girdi.

Altı aydır Ankara'da günlerini, zamanı nasıl geçireceğini düşünerek ve her gün, ya da son zamanlarda yaptığı gibi, günaşırı Nazlı'yı görerek geçiriyordu. Düğün tarihi en sonunda kesinleşmiş, nisanın sonuna bırakılmıştı. Nisanın sonuna kadar ne İstanbul'a gitmek geliyordu içinden, ne de evlilik hazırlıklarıyla uğraşmak. Nazlı ile dün bu yüzden atışmışlardı, ama Ömer şimdi bunu da düşünmek istemiyor, oyalanacak birşeyler arıyordu. Her zaman milletvekilleriyle, işadamlarıyla dolu olan salonda bir köşede gazete okuyan bir ihtiyarla, bavullarıyla birlikte bir şey bekleyen bir aileden başka kimse

olmadığı için burada oyalanamayacağını da anladı. Öğleden sonra hemen içkiye başlamaktan çekindiği için yeniden odasına çıktı, gidebileceği yerleri yeniden gözden geçirdi.

Berbere gitmek istemiyordu, çünkü berber gibi sıkıntılı ve kasvetli bir yere insan ancak oradan çıktıktan sonra bir eğlenceye gidecekse dayanabilirdi. İnşaat Mühendisleri Kulübü'ne de gitmek istemiyordu. Bu kulüpte de, tıpkı İstanbul'daki benzeri gibi, aynı iş, rüşvet, çapkınlık dedikodularının çevresinde toplanan aynı insanların sigara dumanından ve bitip tükenmeyen kâğıt oyunları ve şakalardan başka bir şey yoktu. Ömer'in oraya gidip neşelendiği, saatlerce briç oynadığı çok olmuştu, ama aradığı arkadaş yakınlığını şimdi orada bulamayacağını biliyordu. Sinemalarda bu hafta Nazlı ile iki kere gittikleri için yeni bir şey olamazdı. Ömer bunu bilmesine rağmen gene de gazeteyi açıp sinemalarda ne oynadığına bir kere daha baktı ve hiçbir şey bulamadı. Nazlı ile gittikleri filmlerin bayağı olduğunu düşündü. Sonra gözü gazetenin eğlence köşesine takıldı. Bir fıkrayı gülünmesi beklenen şeyin aptallığına şaşarak, ikincisini neşelenerek okudu ve gazetenin sayfasını çevirdi. Sabah da okuduğu bir ihale ilânını yeniden okudu. Batı Karadeniz kıyısında yaptırılacak bazı köprülerin ihaleye verileceği, şartnamenin nereden alınabileceği açıklanıyordu. Ömer artık böyle büyük işlere girebilecek kadar zengin olduğu için kulüpte bu konudaki dedikoduları dinlemişti. Köprülerin nerelerde yaptırılacağını okurken, "Değer mi?" diye mırıldandı. "Daha çok para için taa oralara gidilir mi?" Şu son altı ay içinde yalnızca eniştesinin yardımıyla İstanbul'da birkaç arsayı alıp satarak dokuz bin lira kazanmıştı. "Değer mi?" Sayfayı çevirdi. Bir krem ilânına bakarken, "Ama ben bir fatih olacaktım ve çok para kazanacaktım!" diye düşündü. Kendi kendine güldü, esnedi. "Berber iç karartıcı, kulübü istemiyorum, sinema yok, Nazlı olmaz! Demek ki Samim'e gidiyorum," diye mırıldandı ve neşeyle ayağa kalktı. Kravat taktı, sıkı sıkıya giyindi, aşağı inip anahtarı verdi, dışarı çıktı.

Ulus'a ağır ağır kar yağıyor, taneler yere düşer düşmez eriyordu. Alan kalabalık değildi. Ömer bir taksiye binip şoföre Sıhhiye'ye gideceğini söyledi. Yolculuk boyunca bir şey düşünmedi. Gördüğü şeylerle oyalandı. "Nazlı'yı, dünkü tatsızlığı

düşünmeyeceğim!” diye söylendi. Taksiden indikten sonra vaktin erken olduğuna karar vererek Kızılay’a doğru yürüdü. Samim’i, yeni evlendiği karısını, onların kendisine gösterdikleri yakınlığı düşünmeye başladı. “Evet, o ev şimdi gidilecek tek yer!” diye mırıldandı.

Samim’e, İnşaat Mühendisleri Kulübü’nde iki ay önce rastlamıştı. Mühendis Mektebi’nden sınıf arkadaşıydı. Okuldayken aralarında şimdiki kadar bir yakınlık yoktu, ama birbirlerine büsbütün yabancı da değildiler. Okulda onunla niye arkadaşlık kurmadığını sorduğu zaman Samim; Refik ve Muhittin’den de sözederek, “Ben sizden korkardım!” demiş, Ömer de gülmüştü. Bunu hatırlayınca, “Evet, iyi çocuk!” diye düşündü. “Karısı da, o da bana yakınlık duyuyorlar. Samim’i okulda nasıl oldu da iyi tanıyamadım? Bizden korkarmış! Haklı. Biz pek sevimli, canayakın insanlar değildik. Şimdi nasılız? Şimdi ben nasılım?” Cadde, Ulus gibi tenha değil, kalabalıktı. Cumartesi öğleden sonrasının soğuğa ve kara aldırış etmeyen kalabalığı dükkânlara girip çıkıyor, kaldırımlardan hızlı hızlı akıyordu. Ömer gelip geçen yüzlere dikkatle baktı. “Hepsi evlerine dönmek için sabırsızlanıyor. Hepsi evlerindeki eksik bir şeyi tamamlamak istiyor! Beni nasıl görüyorlar? Yakışıklı. Şık bir paltosu var. Genç. Evet beni böyle görüyor olmalılar?” Birden Samim’i ve karısını hatırlayarak: “Onlar da beni öyle görüyorlar!” diye mırıldandı. “Genç, yakışıklı, paltosu şık... Üstelik daha da çok şey biliyorlar: Zengin... Bir milletvekilinin kızıyla nişanlı... Ama ben Samim’e ayıp ediyorum.” Her şeyin az önce düşündüğü gibi çirkin olmadığını hatırlamak istiyormuş gibi başını göğe doğru kaldırdı. Yeni apartmanlar arasından caddeye inen kar taneleri eski ve sinir bozucu bir şiirden başka hiçbir şey hatırlatmadı: “Eşini gaip eyleyen bir kuş gibi kar...” Birden Nazlı’yı, dünkü tatsızlıkları hatırlamak üzere olduğunu anlayarak mırıldandı: “Samim’in karısı sıcak bir çay yapmıştır şimdi!” Ama avunmadı. “İçimde kirli, bayağı bir can sıkıntısı var, bir türlü kurtulamıyorum! Neden? Çünkü dün Nazlı ile kavga ettik. Çünkü ben bütün bu evlilikten, bütün bu... Hayır... Orada şimdi çay içerim. Konuşuruz.” Samim’in evinde konuşulabilecek şeyleri gözden geçirince sıkıldı. “Evet, onlar bana hayran. Zengin, akıllı, iyi

okumuş olduğum için, bir milletvekilinin kızıyla nişanlı olduğum için. Ne yapayım? Geri mi döneyim?” Ana caddeden ara sokaklara sapmıştı bile. Geri dönerse otelde içeceğini düşündü ve bu düşünceyi beklediği kadar korkunç bulmayınca şaşırdı. “Samim’den niye hoşlanmıyorum? Çünkü orada ağzımın içine bakıyorlar, en sıradan, en saçma sözlerimi bile büyük şeylermiş gibi dikkatle dinliyorlar. Bana kimsenin göstermediği bir yakınlık gösteriyorlar. Bir annenin günün birinde paşa olan oğluna gösterdiği cinsten bir yakınlık!” Suratını buruşturdu, tam geri dönüyordu ki Samim’in saf, içten gülümseyişini hatırladı. “Ama o kötü bir insan değil ki! Kötü değil, ama herkes gibi! Beni sevmesinde ikiyüzlülük yok. Beni o niteliklerimden dolayı seviyor, ama farkında değil!” Bir kere Samim’in karısı bir eşit olarak görmediği, ama bir eşiti olmak istediği Nazlı’ya, bir eşitiymiş gibi davranmaya kalkışmış, bu çok tuhaf gözükmüş, herkes şaşırmış, hiçbir şey de konuşulmamıştı. “Nazlı ile bana aşırı iyi davrandılar, çünkü bizim yaşadığımız, ya da yaşamakta olduğumuzu hayâl ettikleri çevreye girmek, bizim gibi olmak istiyorlar. Bunu açıkça belki düşünmüyorlar, ama bizi görür görmez içlerinden öyle davranmak geliyor. Hayır, gitmeyeceğim şimdi oraya!” Sokağın ortasında durdu. Arkadaşının oturduğu apartman elli adım ötedeydi. “Ne çirkin şeyler düşünüyorum!” Yanındaki bir evin pencerelerinden biri açıldı, bir kadın başı uzandı, kapıdan çıkan bir çocuğa bakkaldan sirke almasını söyledi. “Ne kötü şeyler düşünüyorum... Onlar iyi insanlar, ben kötüyüm. Niye? Çünkü ben bir kere fatih olmaya karar vermiştim.” Birkaç adım daha yürüdükten sonra geri döndü. “Bu kadar çirkin şeyler düşündükten sonra zaten orada aradığım rahatlığı bulamazdım!” diye söylendi ve ferahladı.

Yeniden caddeye çıktığında kar dinmişti. Sanki bütün dükkânların, evlerin kapısında bunu bekleyen insanlar varmış gibi kaldırımlar bir anda dolmuştu. Ömer, “Ne yapayım, ne yapayım?” diye mırıldandı. “Nazlı’ya gideyim de her şeyi bir daha konuşalım mı? Ama daha kötü bir tatsızlık da çıkabilir. İstemiyorum! Ne yapayım? Nereye gideyim?” Ama nereye gideceğini çoktan biliyordu. Otele gidecek, salonda içki içecekti. Bunu bildiği için ayakları kendiliğinden onu taksi durağına götürmüştü. Şoföre Ulus’a

gideceğini söyledi. Arabada sigarasını tüttürürken, vicdanı son bir kere daha içki içmesinin kötü olacağını söyledi, ama Ömer yapacak başka bir şey olmadığını düşünerek onu susturdu.

Susturduğu şeyi, otele girdikten, son zamanlarda sık sık içki içtiği, bazılarının “lobi” dediği salona girip her zaman oturduğu koltuğa yerleştikten sonra iyice yatıştırmak isteyerek: “İşte çıktım, gezdim, gördüm, beni oyalayacak bir şey bulamadım!” diye söylendi. Kendi kendine şaşıyor, “Günah benden gitti,” diye düşünerek rahatlamak istiyordu. Bavullu aile salondan çıkmıştı, ama ihtiyar hâlâ aynı gazeteyi okuyordu. Köşedeki büyük bir saksının yanındaki koltuğa bir yabancı oturmuştu. Ömer’in her zaman oturduğu, içki içtiği yere yerleştiğini gören garson onun ne içeceğini bildiğini, ama kurallara uymak için bu saçma işlemi yerine getirmek zorunda olduğunu gösteren bir bakışla yaklaşıp ne istediğini sordu. Ömer konyak içeceğini söyledi. Sonra, “İşte başlıyoruz!” diye düşündü. Bugün canı her zamankinden sıkkın olduğu, her şeyin en çirkin, en bayağı yüzünü görme eğiliminde olduğu için içkinin kötü düşünceleri coşturacağını biliyordu.

Biçimini, geniş tabanını, içine konyak doldurulduğu zaman aldığı rengi çok iyi tanıyıp sevdiği kadeh önüne konunca keyiflenerek: “Evet, iyi ki Samim’e gitmedim!” diye düşündü ve ilk yudumu aldı. “Samim’e gitseydim oradaki o boş gevezeliklerle kendimi unutmaya çalışacak, sonunda kendimi kandırmaktan başka bir şey yapmayacaktım. Oysa şimdi her şeyi düşünmek, anlamak istiyorum!” İçkiden bir yudum daha aldı. “Evet. Şimdi biz Nazlı ile niye atıştık bakalım?” diye mırıldandı. “Nazlı ile niye kavga ettim? Bu kavga öteki kavgalarla ilişkili olduğuna göre şunu sormalı: Niye biz hep kavga ediyoruz?” Birden düşündüğü şeyden korktuğunu anladı ve düşünmek için yeteri kadar içmediğine karar vererek kadehini bir dikişte boşalttı. “Nazlı benden ne bekliyor? İyi bir koca, başarılı bir müteahhit olmamı. Onu sevmemi, onu korumamı, bir evimiz olmasını... Hepsi bu mu?” Başını salladı. “İnsan hiçbir zaman hepsini sayamaz, ama kolaylık olsun diye hepsinin bu olduğunu söylüyorum. Peki, ben ondan ne bekliyorum?” Bir süre bardağa baktı. Sonra garsonu çağırıp bir kadeh daha istedi. “Ben ondan ne istiyorum?”

Buna hiçbir zaman kesin bir cevap veremeyeceğini anlayarak: “Peki, benim durumumda olan, benim gibi biri ondan ne bekler?” diye mırıldandı. “Hiçbir şey! Hiçbir şey! Ben yalnız onu istiyorum!” İçkinin kanına karıştığını duyarak kelimelerin üstünde durdu. “Onu istiyorum!” Birdenbire içinde köpüren öfkeyi taşırmamak için bir şaka yaptı: “Ben onu istiyorum, o ise evimize eşya almak istiyor!” Dünkü kavga, daha önceki tartışmalar bir anda açıklığa kavuştu: Nazlı evlilik hazırlıklarıyla uğraşılmasını, alınacak eşyalar, tutulacak ev için İstanbul’a gitmeleri gerektiğini söylerken, Ömer Ankara’da yapılacak işleri olduğunu ileri sürüyordu. Oysa Ankara’da yapılacak hiçbir işi olmadığını ikisi de biliyorlardı. Ömer: “Ama orada kalan araçları elden çıkarmak için Kemah’a gitmem şart!” diye mırıldandı, ama bu düşüncenin tartışmaya bir şey katmadığını da anladı. “İstanbul’a gitmek istemiyorum! İstanbul’a gitmek istemiyorum çünkü...” diye söylendi ve birden ayağa kalktı. “Çünkü ben...” Boş kadehi eline alarak kapıya doğru yürüdü. Garsonu görünce kadehi ona verdi ve yenisini getirmesini istedi. Koltuğuna dönerken de saksının yanında oturan yabancıyla gözgöze geldi. Yabancı gülümsüyordu, ya da bir an Ömer’e öyle geldi ve ona gülümsedi. “Bir İngiliz... İngiltere...” diye mırıldandı, “İngiltere’de mi kalsaydım? Yoksa Alman mı? Herr Rudolph! Refik ne yapıyor acaba? İstanbul’a tek başıma bir fatih gibi...” Yeniden koltuğa oturarak, “Sakin olmalıyım!” diye düşündü. “Böyle düşünülmez.” Garsonun yeniden getirdiği kadehe düşmanca baktı. “Nazlı ile tartışıyoruz, çünkü o ne istediğini biliyor, ben ise bilmiyorum! Ben ne istiyorum? Benim ne istediğim açık! Ben bunu hep söylüyorum. Bir fatih olmak. Peki, açıkça ne demek bu? Yani başkalarına göre bunun ne anlamı var, ya da ne anlamı olması gerekir? Basit: Ben herkes gibi olmak, azla yetinmek istemiyorum. Ben sıradan bir aile babası, yeni eşyalarla, yeni bir ev, çocuklar ve bir aileyle yetinen bir insan olmak istemiyorum. Peki, bunların yerine ne istiyorum?.. Ben!.. Ben!.. Ben hep, “ben, ben,” diyorum. Bunun çirkin olduğunu biliyorum. Ben...” Birden korkuyla durdu. “Ben ne olmak istemediğimi biliyorum, ama ne olmak istediğimi bilmiyorum!” diye düşündü. “Ben gencim. Ama, düşünmeye başladım!. Düşünmeyeceğim. Düşünmek bana göre değil! Niye başladım sanki şu içkiye!” Bütün bu düşüncelerden, içkiden tiksinerek ayağa kalktı.

“Ne yapayım, yahu, ne yapayım?” diye mırıldandı. “Sarhoşum işte. Nazlı’ya gideyim. Böyle çirkin şeyler düşünmeyeyim. Onunla konuşayım. Onunla evleneyim. Beni anlasın...”

Otelden çıktı. Nazlı’ya gideceği, ne olursa olsun onunla konuşacağı için sevindi, ama orada Muhtar Bey’e rastlayacağını, Nazlı’nın kendisini beklediği gibi sevgiyle karşılamayacağını düşünerek korktu. Muhtar Bey’in evde olup olmadığını anlamak için telefon etmeye karar verdi.

48
Milletvekili Mutsuz

Muhtar Bey saatine bir kere daha baktı: Altı buçuğa geliyordu: “Tam vakti,” diye düşündü. Bulgar Başbakanı Köse İvanof onuruna verilecek yemek ve “suare” için Ankara Palas’a gidecekti. Aynaya da son bir kere baktı: “Tam vaktinde hazırım! Ama beni niye çağırdılar oraya? Avutmak için!” Öfkelenmemek için çabuk çabuk odadan çıktı ve sinirlerini yatıştıracak şeyi odalarda arayarak seslendi:

“Nazlı, kızım, neredesin? Ben gidiyorum!”

“Buradayım. Telefonla konuşuyordum!” Nazlı telefonun ve Muhtar Bey’in çalışma masasının durduğu küçük odadan çıktı.

“Ben gidiyorum... Kim?”

“Ömer! Kravatınız uymamış baba...”

“Ömer mi? Ne istiyor?”

“Bir saate kadar geliyor!”

“E, hani yarın gelecekti?”

“İşte şimdi telefon etti. Gelmek istediğini söyledi.” Nazlı utangaç ve suçlu bir tavır takındı.

“Gelsin bakalım, gelsin bakalım!” diye homurdandı Muhtar Bey. Sonra olup bitenlerden hoşlanmadığını göstermeye hakkı olduğunu düşünerek: “Ne oluyor doğrusu anlamıyor, anlamıyorum,” dedi.

“Bilmiyorum! Ben de korkuyorum.”

“Korkuyorsun ha? Korkma! Ben varken kimse seni mutsuz edemez, anladın mı?..” Nazlı’nın bu konuda daha konuşulmasından hoşlanmayacağını düşündü: “Demek kravatımı beğenmedin Yakışmamış mı? Yakışmamışsa yakışmamış, onlar için daha iyisini mi giyeceğim! E, hadi allahaısmarladık bakalım!”

“Güle güle baba!”

Muhtar Bey kapıya doğru yürüdü. Sonra birden döndü, arkasından gelen kızına duygulu bir tavırla sarıldı.

“Senin için meraklanıyorum...” Askıdan paltosunu aldı. Nazlı’nın cevap vermediğini görünce daha da meraklandı. Paltosunun içinden bir kolunu geçirirken: “Off, ne olacak bakalım?” dedi. Bunu yalnızca kendisiyle ilgili bir şeyden dertleniyormuş gibi söylediği için, öteki kolu geçirirken: “Evlilik tarihi kesinleşti, ama ben bu işten pirelenmeye başladım,” dedi. “Alınmıyorsun ya?” Kızının yüzüne bakmamak için iliklediği düğmelere gözlerini dikmişti.

“Yok, alınmıyorum.”

Muhtar Bey bütün bir gündür içinde taşıdığı merakı doyurmanın tam zamanı olduğunu hissetti: “Ne oluyor kuzum? Dün ne oldu? Senin de bir tuhaf halin var!”

Nazlı gözlerini bir türlü iliklenemeyen düğmelerden birine dikerek: “Dün kavga ettik,” dedi.

“Yaa! Niye?”

“Lütfen artık sormayın...”

“Peki, sormam! Ama ben olup bilenlerden hoşlanmıyorum. Bu kavgayı da sormuyorum. Ama her seferinde böyle olmuyor mu? Onunla konuşayım ister misin? Peki, peki suratını asma... Şunu unutma ki, baban her zaman senin yanındadır.”

“Biliyorum!”

Muhtar Bey aşırı duygulu olan yüzünü kızından saklamak için kapıyı açtı. Bir şey söylemek istedi, ama sesinin boğuk çıkmasından korktuğu için hiçbir şey söylemedi. Merdivenlerden inerken, “O herifin nesini seviyor?” diye mırıldandı. Açık havaya çıkınca derin derin nefes aldı. Elindeki şapkayı başına geçirdi. “Ben mutsuz bir insanım!” Yürümeye başladı.

Atatürk’ün ölümünden sonra Muhtar Bey’in beklediği şeylerden hiçbiri olmamış, ne İsmet Paşa bir adım atıp Muhtar Bey’e görev vermiş, ne de eski kadrolar görevlerinden alınmıştı. Muhtar Bey bu yüzden kendini rüyaları ve tasarıları gerçekleşmemiş mutsuz

bir insan olarak görüyordu. Bütün hayatına derinlik ve anlam katacak göreve kavuşamadığı için, bir ayı aşkın zamandır, her şeye öfkeleniyor, her şeyden nefret ediyordu. Ana caddeye doğru ağır ağır yürürken, “Bütün bu bayağılıkların üstüne bir de kızımın dertleri çıktı!” diye düşündü. Hafifçe kamburunu çıkardı. Çirkinliklerden kendini korumak istiyormuş gibi başını omuzlarının arasına çekti. “Evet, her şey bayağı, çirkin, ikiyüzlü, adi!” diye mırıldandı. “Bir de şimdi şu herif. Üstelik tam ruhumun bir denge ve sağlık aradığı şu günlerde.” Ana caddeye yaklaşmıştı, ama hâlâ bir arabaya rastlayamamıştı. Bir süre daha yürüdükten sonra bir taksi buldu ve şoföre Ulus’a çıkacağını söyledi. “Sanki ne diye çağırdılar ki beni oraya?” diye düşündü ve gene aynı karşılığı verdi: “Avutmak için...” Başını ileri geri sallıyordu. “Beni artık kolay avutamazlar ama... Beni artık kimse avutamaz...” Sonra birden, “Beni yalnız kızım avutabilir...” diye mırıldandı ve Nazlı’nın dertlerini düşünmeye başladı. “Onun bütün talihsizliği kötü, kendini beğenmiş, sevilmeyecek bir herifi sevmiş olmasıdır!” diye söylendi. Bu konuda her zaman aklına gelen en kesin düşüncesi buydu. “Kendini beğenmiş bir herif!” diye bir süre mırıldandı. Sonra Ömer’le kendi gençliğini kıyasladığını anlayınca utandı ve şöyle düşündü: “Kızımın mutsuz olmaması için her şeyi yapacağım. Kızım mutsuz olmasın diye o herifle kavga etmeye hazırım!” Araba ağır ağır yokuşu çıkıyordu. Arkaya yaslanan başını birden kaldırdı. “Ne yapıyorlar onlar şimdi evde? Hatice Hanım da izinli!” Saatine baktı. Daha Ömer’in eve gelmemiş olduğunu anlayarak bir daha utandı, ama az sonra gene: “Ne yapıyorlar şimdi?..” diye mırıldandı. “Onlar orada... Kızım yardım istiyor. Ben ise beni avutmak için çağırdıkları şu saçma toplantıda...” Alaycı ve küçümseyici tavırla: “Köse Ivanof, Köse İvanof Bulgar Başbakanı ha?” diye söylendi.

Otelin önünde duran taksiden indikten sonra da aynı şeyleri mırıldandı. Yüzüne alaycı bir anlatım vererek çevresine baktı. Etrafta uşaklardan, görevlilerden başka kimse yoktu. Tam vaktinde geldiğinden hiç şüphesi olmadığı için kendinden emin hareketlerle daha önce de birkaç kere geçtiği koridorlardan, merdivenlerden geçerek uğuldayan salona girdi. Bir anda gözünü alan parlak

ışıklardan, gürültüden sakınmak istiyormuş gibi biraz köşede durdu. Sonra bir kenarda, ayakta sohbet eden iki milletvekiline gülümseyerek yaklaştı. Salona girmeden çok önce takındığı alaycı gülümseyişin iyice yerine oturduğunu hissedince keyiflendi:

“Beyler sohbetinize katılabilir miyim?”

“Vay, Muhtar Bey! Buyurun, rica ederim!”

İki milletvekili aralarında Balkan Antantı’ndan sözediyorlardı. Muhtar Bey’in onlara katılmasından sonra konu nasıl olduysa bir anda gazetelere, derken milletvekillerinin birinin gazetede okuduğu habere geldi. Bu habere göre çiğ et, pişmiş ete göre insan sağlığı için çok daha yararlıydı. Muhtar Bey yüzünde aynı alaycı gülümseyişle iki milletvekilini dinliyor, arada bir gözünün ucuyla salonu seyrediyor, çevresine fazla bakmamaya dikkat ediyordu. Çevresine çok az bakmasına rağmen, birkaç dakika içinde, kimin nerede oturduğunu, kimin kiminle birlikte olduğunu görmüştü. Çağrılıların fazla olmadığını, şuradaki sekseni aşkın kişinin her birinin bir görevi olduğunu görünce buraya avutulmak için çağrıldığına bir daha inandı. Çiğ ve pişmiş et konusundaki sohbet uzayınca Köse İvanof’un karısını ve Bulgar Başbakanı’nın üvey kızı, ya da başka bir şeyi olduğu şakayla söylenen öteki kadını ve onlarla birlikte oturan Başbakan Refik Saydam’ın kabak kafasını gördü ve birden, “Refik Saydam’ın Allah için, benden üstün neyi var?” diye düşündü ve yüzündeki alaycı gülümseyişin kaybolduğunu anladı. “Refik Saydam başbakan oldu. Ben hiçbir şey! Refik Saydam! Askeri Tıbbiye mezunu! Harpte Ordu Sağlık Başkanı Süleyman Numan Paşa’nın sağ kolu. Bir de Bandırma gemisine Atatürk’le binme talihi var! Başka da bir meziyeti yoktur! İsmet Paşa’nın kölesi olmaktan başka hiçbir meziyeti yoktur... O aşbakanlıktan çekilince, bu da bakanlıktan çekildiydi. İşte şimdi o başbakan... Ben ise bir hiç! Ah, niye geldim sanki? Eve döneyim! Nazlı ne yapıyordur?”

“Ooo. Muhtar Bey, nasılsınız?”

Muhtar Bey başını kaldırıp baktı: İçişleri Bakanı Faik Öztrak! “Bana niye öyle gülüyor?” diye düşündü. Sonra: “Hamdolsun, Faik

Bey," dedi. "Çok aptalca bir karşılık verdim!" diye düşündü. Sonra bakanın neşeyle koluna girdiğini gördü ve şaşırdı.

Bakan öteki iki milletvekiline Muhtar Bey'i aldığı için gülümseyerek özür diledi. Birlikte tenha bir köşeye doğru yürümeye başladılar.

"Senin nen var kuzum? Bir derdin mi var?"

Muhtar Bey bakanın Mülkiye yıllarındaki ve İçişleri Bakanlığı'ndaki dostluklarını hatırlatan bu resmiyet dışı dili kullanmasına şaşarak: "Yok!" dedi.

"Ama suratın asık! Her yerde söyleniyormuşsun?"

"Ben mi? Kim ne dedi?"

"Kimse bir şey söylemedi canım. Yalnızca Paşa, 'Muhtar Bey bize kırgın mı?' diye sordular."

"Kırgın olmamı gerektirecek bir şey mi var?" Muhtar Bey cevabını beğenerek gururlandı.

"Bilmem! Bunu sen daha iyi bilirsin!" dedi bakan ve şişman bir kadına gülümsedi.

"Neyi daha iyi bilecekmişim?"

İçişleri Bakanı, Muhtar Bey'in kolundan çıktı: "Çok güzel! Sevindim. Bir şeye dargın olduğunu sanıyorlardı. Kimse kimseye kırgın olmasın istiyoruz. Çok güzel!"

"Evet, Paşa'nın bu kırık kalpleri tamir siyasetini çok iyi biliyorum!" Muhtar Bey bunları alaycı gözükmeye çalışarak söylemişti, ama istediği tavrı da takınamamıştı.

İçişleri Bakanı bir kahkaha attı. "Kırık kalpleri tamir ha?" Sanki herkesin bugünlerde kullandığı bu sözü ilk defa işitiyormuş gibi bir kahkaha daha attı. Sonra yeri gelince neşelenen bir insan olduğunun anlaşılıp anlaşılmadığını görmek için çevresine bakındı.

Muhtar Bey öfkeyle: "Çok neşelisin!" dedi.

Bakan eski meslektaşının yüzündeki nefretten galiba korktu. "Sen de her zamanki gibi katısın! Gül biraz, canım!" Bu sözlerin de

gerçeğe uymadığını hatırladı. “Listeye girdin. Seçileceksin. Gene bizimle çalışacaksın. Herhalde seni unuttuğumuzu düşünmüyorsun,” dedi azarlayıcı bir sesle.

Muhtar Bey: “Rica ederim!” diye mırıldandı. Bu sözünü saçma buldu.

Sonra birden arkasında bir kahkaha patladı. İkisi de dönüp baktılar. İçişleri Bakanı bu fırsatı kaçırmadı, gökte arayıp da bulamadığı birini kahkaha patlatılan o köşede buluvermişmiş gibi telaşlı ve heyecanlı bir tavırla Muhtar Bey’in yanından uzaklaştı.

Muhtar Bey onun gövdesine arkadan bakarken, “Demek İsmet Paşa beni sormuş!” diye düşündü. “Bu da ağzımı arıyor. Bakanlık koltuğuna bunun ilk oturuşu. Belki de işgüzarlık ediyordur. Paşa beni niye sorsun?” Döndü, Köse Ivanof ile oturan Refik Saydam’a baktı. “Gülüyor!” diye düşündü. “Paşa şuna demiştir ki ‘Muhtar Bey’e söyleyin, onu gene seçtirdik, surat asmasın!’ Bu da geldi söyledi! Seçileceğimden şüphem yoktu. Ama niye bunu söylediler?.. Çünkü herkes birbiriyle barışsın istiyorlar. Benim gidip Celaliler’le öpüşmemi istiyorlar. Meclis koridorlarında ileri geri konuştuğumu kim yetiştirmiştir? On gün önceki o öfke buhranıma Hulusi, Sermet ve Ekrem tanık oldular. Sermet söylemez. Ekrem...” Birden düşüncelerinden ürperdi. “Hepsinden nefret ediyorum, hepsinden iğreniyorum!” diye mırıldandı. Salonun bir kenarında, kalabalığın içinde tek başınaydı. “Hepinizden iğreniyorum. Hepinizin ne mal olduğunu biliyorum! Hepiniz kölesiniz! Ben de öyleydim, ama şimdi uyandım. Uyanmama yardımcı olduğu için İsmet Paşa’ya da teşekkür borçluyum.” Hâlâ aynı yerde tek başına durmasına rağmen, yanına kimse yaklaşmıyordu. “Hepinizin, her şeyin ne olduğunu biliyorum.” Tiksintiyle mırıldandı: “Kırık kalpleri tamir!.. Recep Zühtü’nün kendisini vurmasından korktuğu için Atatürk’ün hastalığında İstanbul’a gidemeyen İsmet Paşa, şimdi onlarla barışıyor.” Bir dedikoduyu hatırladı: Recep Zühtü, Atatürk’e İsmet Paşa’yı vurduğunu söylemiş. Atatürk son aylarda hep İsmet’i öldü sanır, üzülürmüş. İsmet’in çocuklarının eğitimi için para ayrılmasını da onun için vasiyetnamesine yazdırmış. Bu dedikoduyu hatırlayınca keyiflendi. Maraş milletvekili Burhanettin Okay’ı görünce daha da

neşelendi. “Geçen devre bu birisinin ölümü üzerine milletvekili tayin olunmuştu. Yemin için kürsüye çıktı. ‘Beni seçtiğiniz için teşekkür ederim,’ dedi. ‘Seni biz değil, millet seçti’ dedik. O da, ‘Beni seçtirdiğiniz için teşekkür ederim!’ diye bağırdı. Hay Allah hepinizin!..” Gözleri kendiliğinden gidip Refik Saydam’ı buldu. Gene gülüyordu. “Gülüyor, gülüyor!” diye düşündü Muhtar Bey. “Her şey bu kadar sefil, zavallı, çirkin, bayağı iken gülüyor. Gülünecek ne var? Memleketi düşünsene güleceğine! Her şey kötü! Memleket sefil, perişan, sen hâlâ gülüyorsun! Memleketin hali...” Birden gelecekteki damadının arkadaşı delikanlıyı, Refik’i hatırladı. “O ne yapıyordu? Kitabı yayımlanmış. O tarım bakanını da almadılar hükümete... Başka birkaç değişiklik de yapıldı tabii. Ama yeter mi? Ah yeter mi? Bu kadarla yetinilir mi? Uzlaştılar, işi tatlıya bağladılar. Yeni kadrolara görev vermediler. Aman kimse kimseye kızmasın; aman her şey eskiden olduğu gibi yürüsün; aman kimse alınmasın! Ama ben alındım! Ben Muhtar Laçin, bu gülünç soyadını utançla taşıyan, Mülkiye mezunu, eski Manisa valisi hepinizden nefret ediyorum! Ben mutsuzum! Benim bir tek kızım var. Ben hepinizden, bu sefil dünyanızdan, her şeyden nefret...”

“Muhtar Beyciğim siz perhiz mi yapıyorsunuz?”

“Efendim?”

“Büfeye hiç iltifat etmiyorsunuz! Hadi gidelim ve tabaklarımızı dolduralım!”

Muhtar Bey badem bıyıklı parti müfettişi İhsan Bey’i tanıyamamış gibi bakıyordu: “Tabaklarımızı mı dolduralım? Ama ben aç değilim ki!”

“Gelin, gelin, görünce acıkırsınız. Sonra bir şey kalmayacak... Siz bu Bulgarlar hakkında ne düşünüyorsunuz?”

Muhtar Bey: “Ben düşünüyorum ki...” dedi ve daha önce bu konuda düşünüp hiç hazırlık yapmadığı için utanarak müfettiş ile birlikte büfeye doğru yürüdü.

“Bence bunların tarafsızlıkları bir siyaset değil, bir mecburiyettir. Düşünsenize, kralları İngilizci, hükümeti Almancı,

kraliçe İtalyancı, Bulgar milleti de Rus dostudur. Tavuk sever misiniz? Sonra Dobrice ve Makedonya'da bunların gözü..."

Muhtar Bey, "Ben bunlarla ilgilenmiyorum," diye düşündü. Bir an İhsan Bey'in bilgisine imrenir gibi oldu, ama sonra, "Bu da onlardan!" diye mırıldandı. "Bana bunları niye söylüyor? Oo, Şükrü Saraçoğlu bana selâm..." Muhtar Bey Dışişleri Bakanı'na eğilerek selâm verdi. "Selâmım nasıldı? Ölçülüydü evet... Hayır, çok eğildim. Ah burada ne işim var? Burada bir soytarıdan farkım yok! Şu yemekler... Memleket aç, bunlar burada tıkınıyor. Şu çıplak kollu, tombul, iğrenç kadınlar... Nasıl da atıştırıyorlar... Kölelerin karıları, kızları... Hayır, benim kızım böyle olmayacak! Eve döneyim. Nazlı ne yapıyordur? Hizmetçi de evde değil! Saat kaç? Ne diyor bu?"

"Eğer biz Dobrice'deki Türkler'i yurda çağırmakta..."

Muhtar Bey bu sefer bir başkasına eğilerek ve nedense belli belirsiz bir korkuya kapılarak selâm verdi. "Ben onların yanında bir hiçim!" diye düşündü. Selâm verdiği adamın gözlerini yarı yarıya örten gözkapakları kıpırdanır gibi oldu. Kerim Naci Bey'di.

"Kızınızı evlendirdiniz mi, Muhtar Bey?"

"Nişanladım..."

"Bunu biliyordum."

"Biliyorsanız ne soruyorsunuz?" dedi Muhtar Bey. Sonra şaşırdı. "Aa, ben ne söyledim? Ben ne söyledim!" diye mırıldandı. "Kerim Bey'e ne dedim? Ben ne dedim!"

"Siz biraz rahatsızsınız galiba?" dedi Kerim Bey.

Muhtar Bey birşeyler söylemek istedi, bir an söylediğini sandı, ama yalnızca dudaklarının kıpırdandığını farketti.

"Muhtar Bey, evet, biraz rahatsız galiba..." dedi İhsan Bey, Kerim Bey'in öfkesini yatıştırmak istiyordu. Muhtar Bey'in yanından ayrılmış, onun koluna girmişti.

Muhtar Bey elindeki tabağa boş boş baktı. "Tavuk budu!" diye düşündü. "Bunu yiyecektim!" İçinden tabağı fırlatmak geldi, ama bir köşeye usulca bırakmaktan başka bir şey yapamadı. "Bütün bu

çirkinliklere rağmen, burada tavuk yiyecektim. Ben zavallı bir insanım. Tavuk budu...” Masanın kenarından çekilmiş yürüyordu. Ayakta duran, birbirlerine gülen, dolu ağızlarıyla konuşmamak için başlarını sallayan, kendisini tanıyan, tanıdıklarını ve yakınlık duyduklarını göstermek için gülümseyen insanların arasından sallanarak ağır ağır yürüyordu. “Tavuk budu yiyecektim. Ben neyim? Bir zavallı. Kerim Bey’e sert cevap verdim. Şimdi benimle alay ediyorlardır. Zavallı Muhtar Bey biraz kaçırmış galiba... Kızı da bir türlü evlenemiyor!.. Kızım! Evde ne yapıyorlar? Ben eve gidiyorum. Kızımı ne diye evde tek başına o herifle bıraktım. Bende ahlâk kalmadı. Buna nasıl dikkat etmedim? Evet ben rahatsızım. Ben rahatsızım. Kerim Bey haklı. Ona ne dedim! Refik Saydam gülüyor! Gazetede gördüm. İsmet de gülüyordu. Neye gülüyorsunuz? Gülünç olan nedir? Ekrem söylemiştir. Eve gidiyorum. Avunmadım! Beni kimse avutamaz. Bir tek kızım var! Ah, hayat! Refet gibi yapmalıydım ben de... Refet gibi yapmalı, bütün bu ikiyüzlülüğü bir kenara bırakıp, para kazanmalı, keyfime bakmalıydım. O zaman Keçiören’de bir bağevim olurdu. Eve şömine yaptırır, yanan odunların çıtırdayışını dinleyerek sigara içerdim...”

49
Aile, Ahlak, vb.

Ömer Venedik manzarasının karşısında oturuyor, mutfakta cızırdayan ızgaranın, Nazlı'nın tıngırdattığı çatal bıçağın sesini dinliyordu. “Evlenirsek akşam işten döneceğim ve bu cızırtıyı dinleyerek yemeği bekleyeceğim!” Eve geleli yarım saat olmuştu. Nazlı ile önce hiçbir şey konuşmadan oturmuşlar, sonra dünkü tatsızlıktan sözetmemeye karar verip öpüşüp barışmışlar, sonra da Nazlı yemek pişirmeye mutfağa gitmişti. Öpüşüp barışmalarına rağmen, Ömer kendisi gibi Nazlı'nın da kavgayı, öteki kavgaları düşündüğünü biliyor, karşısında hiçbir şey konuşmadan durmaktan sıkıldığı için mutfağa gittiğini seziyordu.

Nazlı mutfaktan elinde tepsi ve tabaklarla geldi. Sofrayı kurdu. Ömer gene Venedik manzarasına baktı. Nazlı içeri gidince, “Niye geldim buraya?” diye düşündü. “Çünkü artık yalnız kalmaya da dayanamıyorum!” Yeniden odaya giren, sofraya bir şey koyan Nazlı'nın arkasından baktı. “Onunla nişanlıyız, ama öpüşmek için bile kızarmamız gerekiyor.” Az önce barışma öpüşünü hatırladı. “Sarhoşum,” diye mırıldandı, ama başka şeyleri de düşünmeden edemedi. “Benim bir erkek olduğumu, insanların cinsel istekleri olduğunu unutmuş gözüküyor. Beni de kendini de bir melek gibi görüyor olmalı. Öyle göremediği zamanlarda da bir evimiz ve eşyalarımız olması gerektiğini hatırlıyor!” Düşüncelerinden ve kendinden iğrenerek ayağa kalktı. Odanın içinde gezinmeye başladı. Sinirli, küçük ve hızlı adımlarının Nazlı'yı rahatsız ettiğini anladı. Nazlı yeniden mutfağa gitti. Az sonra ızgaranın cızırtısı kesildi ve elinde bir tabak köfteyle sofraya oturdu.

Ömer otururken: “Ben öğleden sonra içtim biliyor musun?” dedi.

“Biliyorum, ağzının kokusundan anlamıştım!”

“Samim'lere gittim. Yani gitmedim. Sokağın ortasından geri döndüm.”

“Köfteyi nasıl buldun? Daha alsana.”

“Alıyorum. Niye sokaktan geri döndüğümü sormayacak mısın?”

Nazlı neşelenmeden: “Niye geri döndün?” dedi.

“Çünkü Samim’lerde çirkin bir şey olduğuna karar verdim. Oradaki o bayağı aile havası, onların iyi insanlarla tanışma, iyi bir çevreye girme, mutlu olma biçimleri ve istekleri iğrenç...” Ömer tabağına bakan Nazlı’nın yüzüne bir an baktı, sonra yerinde duramayarak: “Ben daha içmek isliyorum,” dedi ve ayağa kalktı. “Babanın şaraplarından var mı? Daha hemen dönmez, değil mi?”

“Mutfakta tel dolabın üstünde! Dönmez...”

Ömer koşup şarabı getirdi, açtı.

Nazlı: “Ben de içmek istiyorum,” dedi.

“Ama sana iyi gelmiyor, biliyorsun! Ağlıyorsun!”

“Hayır, şimdi istiyorum...” dedi Nazlı. Sinirli bir hareketle şişeyi aldı. “Demek Samimlerin bayağı olduğunu düşünüyorsun. Ama onun iyi bir çocuk okluğunu söylüyordun... Şu aile havası sözüyle ne anlatmak istiyorsun?”

Ömer şarabını acele acele içerek: “O sözle mi?” dedi. “O aile havası sözüyle mi?.. Aa, sen nasıl içiyorsun. Dur, dur! Öyle içilir mi?”

“Sen o sözle ne anlatmak istediğini söyle...”

Ömer az önce dilinin ucuna gelen sözü yutmak istedi, ama kendini tutamayarak: “O aile havası sözüyle işle, ‘Köfteyi nasıl buldun?’ gibi sözleri, başka şeyleri anlatmak istiyorum!” dedi ve hemen başka bir konu açmak istedi: “Bugün evde ne yaptın sen?”

“Hiç! Hatice Hanım izinli olduğu için yemek yaptım... Alay ettiğin bu köfteleri yaptım!”

Ömer karşılık vermedi. Bir sessizlik başladı. Nazlı bir bardak şarap daha içti, ama Ömer ona içmemesini söyleyemedi.

Bir süre sonra Ömer suçluluk duyarak: “Ne düşünüyorsun?” dedi ve bunu söylediğine pişman oldu.

“Hep aynı şeyi düşünüyorum!”

“Neyi?”

“Hiç!”

Ömer gittikçe incelen, ama bir türlü kendiliğinden kopmayan bir ipliği koparmak istiyormuş gibi sinirli sinirli: “Lütfen neyi düşündüğünü söyler misin?” dedi.

“Aynı şeyi. Biz... ne olacağız?”

“Bir şey olacağı yok! Evleneceğiz işte!” Alaycı bir sesle ekledi: “Nisanın yirmi altısında...”

“Ben seni anlayamıyorum!” dedi Nazlı. “Sen ne istiyorsun? Eğer beni sevmiyorsan, beni kendine uygun bulmuyorsan benimle niye oyalanıyorsun? Beni, biliyorum, küçümsüyorsun; artık eskisi gibi bunu saklamaya bile çalışmıyorsun; bir ev döşeme, içinde oturma isteğimi, iyi elbiseler giyme, toplum içinde, bize benzeyen insanlarla yaşama isteğimi; hayır, yalnızca bunları değil, bütün her şeyimi küçümsüyorsun! Bana alaycılıkla bakıyorsun. İşte şimdi de öyle bakıyorsun. Ama neden? Bunu anlayamıyorum. Suçun kendimde olduğunu düşünüyorum. Yanlış bir söz söylediğimi, aptal olduğumu, senin kadar zeki olmadığımı, senin küçümsediğin şeyleri küçümseyemediğim için yüzeysel olduğumu düşünüyorum. Peki öyleysem beni niye görüyorsun? Bana düşmanlık besliyorsun, beni küçümsüyorsun, ama beni görüyorsun? Buna mecbur değilsin... Ben senin yalnızca nişanlınım!”

“Nişanı bozmak mı istiyorsun?” dedi Ömer. Bunu biraz laf olsun, biraz da Nazlı’yı suçlamak için söylemişti. Kelimeler aklında koşuyordu. Alaycılığa başlamak istedi, ama bunu da yapamadı.

“İstemiyorum, istemiyorum,” diye bağırdı Nazlı. “Ben seni...” diye mırıldandı. Başını eğdi, sonra birden gururla ve galiba kendini zorlayarak kaldırdı: “Bana demiryolundan yazdığın mektupları çok seviyorum. O mektuplarda her şey ile alay ediyordun. Onları okumaktan hoşlanıyordum, çünkü ben de sana katıldığımı sanıyordum. Ama şimdi kendimi hep o alay edilen insanlardan biri olarak görüyorum.”

Ömer bir haksızlığa uğramış da isyan hakkını kullanıyormuş gibi kesin ve inançlı gözükmeye çalışarak: “O mektuplarda sana bir fatih olmak istediğimi de yazardım!” dedi ve kendini aptal buldu.

“Bu söz! Allahım, ne kadar çocukça, ne kadar saf!.. Ben bunu anlayamıyorum. Senin bu söze ne kadar bağlı olduğunu, bunu böyle ciddiyetle söylediğini gördükçe, şaşırıyor ve seni anlayamadığım için kendimi suçluyorum, ama ne yapayım anlayamıyorum.”

Ömer bu sefer gerçekten haksızlığa uğradığına inanarak, “Evet bu doğru! Sen beni anlayamıyorsun!” dedi.

“Kendini ne kadar beğeniyorsun!” diye bağırdı Nazlı. “Senin bildiğin de benim bilmediğim bir şey olmalı... O nedir? Onun yüzünden...”

“O hırs dediğim şeydir!” dedi Ömer. Sonra: “Bu tuhaf tartışmalara alışık değilim ben!” diye bağırdı. “Ben böyle şeylerin konuşulmasını da anlayamıyorum. Ben her şeyi konuşabilen olgun bir insan olmak istemiyorum... Ben, ben olmak istiyorum. Hem yaşamak, hem alay edebilmek, hem en zeki ve en güçlü olmak ve bütün...” Birden sustu. Sonra: “Evet, ya da hayır, ben çirkinim... Ben Türk’e benzemiyorum! Ben sessiz duramıyorum,” diye söylendi. “Ben hep kendimi düşünüyorum. Herkesi, her şeyi araç olarak görüyorum. Ben tuhafım. Bunu biliyorum... Ben hırslıyım, korkağım, şimdi sarhoşum, Avrupa’yı biliyorum...” Ayağa kalktı. “Akşam yemeği... Bir asalak mıyım? Ama demiryolunda herkesten çok çalıştım. İğrenç bu... Evleneceğim... İstiyorum... Korkuyorum,” diye mırıldandı. Nazlı’nın kendisini nasıl gördüğünü merak etti. İçinden ona sarılmak geldi, ama bunu yaparken bunu yaptığını düşüneceğini bildiği için, Nazlı’nın kendisine korkuyla baktığını görerek ve uyumak istediğini anlayarak güldü: “Ne diye bu kadar içtim ki!” dedi.

Nazlı birden: “Sen iyi değilsin. Oteline git yat!” dedi.

“Burada seninle kalabilmeyi ne kadar isterdim, bilsen!”

“Ayakta öyle dikilip durma. Gel otur!” dedi Nazlı.

“Ben neyim? Sen beni nasıl biri olarak görüyorsun? Başkalarına nasıl gözüküyorum?”

“Orada, Avrupa’da galiba kendini düşünmeyi öğrenmişsin Bunu bana söyleyen sendin.”

“Evet, evet doğru. Beni çirkin yapan şey de bu!” diye bağırdı Ömer. “Akıl! Yok! Ya da kendim! Kendimin kendim olduğunu biliyorum. Bunu burada kimse bilmiyor. Bir ben biliyorum. Kendimin kendim olduğunu bütünüyle bir ben biliyorum ve bunun için şimdi olduğu gibi böyle tuhaflaşıyorum ve bir hayvana dönüyorum. Evet, bir hayvanım ben! Buradaki kanlı canlı, dengeli insanlar arasında kıpır kıpır kötü düşüncelerimle bir hayvandan başka neye benziyorum ki? Hem üstelik bir patronum da... İğrenç, kurnaz, ikiyüzlü bir patronum. Sence hangisi önemli?”

“Yeter artık, lütfen, yeter artık dayanamayacağım!” dedi Nazlı. Ellerini yüzüne kapıyordu ki, birden başını kaldırdı: “Babam geliyor!”

Ömer bir şey duymamıştı: “Geliyor mu?”

“Evet, geliyor geliyor! Biliyorum ayak seslerini...”

“Eh, tamam, ben de gidiyordum zaten!” dedi Ömer. “Köfteler çok güzeldi. Çok teşekkür ederim... Bundan sonra ne yapacağız? Sanki ben niye daha çok çalışıp daha çok kazanıyorum? Çünkü onlardan nefret ediyorum. Yarın geleyim mi?”

“Sen bilirsin!!!

Muhtar Bey’in sokak kapısını kapadığı, merdivenleri çıktığı duyuldu.

“Geliyor! Biliyorum baban benden nefret ediyor. Benden herkes nefret ediyor. Haklılar... Çünkü ben hem patronum, hem...”

Kapı açıldı. Muhtar Bey öksürdü. Sonra paltosunu çıkarmaya başladı galiba.

Nazlı: “Baba siz misiniz?” diye seslendi.

“Benim, ben!” dedi Muhtar Bey.

“Ne oldu?”

Cevap olarak önce Muhtar Bey’in terliklerinin hışırtısı ve birkaç saniye sonra kendisi gözüktü.

Ömer hâlâ ayakta duruyordu. Masanın üzerindeki şişeye bakan Muhtar Bey'in öfkeli yüzünü görünce: “Yemek yiyorduk!” dedi.

Biraz şaşırdı. “Hoş geldiniz!”

“İçki içiyordunuz ha?” dedi Muhtar Bey.

Nazlı: “Tel dolabın üstünden sizin şişelerinizden birini aldık,” dedi ve nedense o da ayağa kalktı.

“Tel dolap, benim şişem,” diye mırıldandı Muhtar Bey. Sonra kızının kendisine doğru yürüdüğünü görerek galiba endişelendi.

“Ne oldu baba size?” dedi Nazlı.

“İyi değilim. İyi değilmişim!” diye mırıldandı Muhtar Bey. Sonra: “Tel dolap... Şarap ha...” diye söylendi ve birden bağırdı: “Delikanlı, delikanlı, sizi böyle, bekâr bir genç kızın evinde bu saatte oturup içmekten menederim!”

“Nasıl?”

“Menederim, anlıyor musun?”

“Baba ne oluyor?”

“Ben zaten gidiyordum, efendim,” dedi Ömer.

“Hayır, gitme! Seninle konuşmak istiyorum!” Muhtar Bey kendine sarılan kızını kollarından tuttu. “Sana ne olmuş böyle? İçmişsin! Şimdi de ağlıyorsun. Lütfen, hemen içeri git ve yat!”

“Baba lütfen!” dedi Nazlı ve hiçbir şeyi gizlemeden ağlamaya başladı.

“Bu çok çirkin! Bu çok çirkin! Şimdi içeri git ve yat. Muhtar Bey daha yıkılmadı. Ahlâk nedir biliyor. Sapıtmadım, Allah'a şükür. İçeri git yat, yoksa baba olarak seni ilk defa kırmak zorunda...”

Nazlı ağlaya ağlaya odadan çıktı.

Ömer: “Ben de gideyim istiyorsanız!” dedi, ama Muhtar Bey'in yüzüne baktıktan sonra oturdu.

“Hayır, otur otur!” dedi Muhtar Bey. “Sana kızmıyorum. Şimdi sana kızamıyorum. Biraz otur. Sana bir çift sözüm var. Sonra

gidersin. Hemen şunu söyleyeyim: Kızım evlenmeden önce, evinde bir erkekle tek başına, geceyarısı, peki saat dokuzda, içki içiyorsa ve bu alışılmış kurallara göre yakışıksız bir şeyse bunun ilk suçlusu benim! Evet, kendimi kızımı ihmal ettiğim, ya da kendi dertlerimden burnumun dibinde olup biteni göremediğim için suçluyorum. Evet, bunun için sana kızamıyorum. Ama seni de suçlu görüyorum. Biliyorum siz onun, sen onun nişanlısısın, yakında evleneceksiniz, ama gene de bu hareketini doğru bulmuyorum, seni de suçluyorum." Kapıyı işaret etti: "O da suçludur tabii, ama o ne de olsa bir kız!"

Ömer hiç utanmıyor, suçluluk duymuyor, küçüklüğünden beri böyle durumlarda kapıldığı bir duyguya, her zaman kendisinin haklı ve üstün olduğu duygusuna Muhtar Bey'i dinledikçe kapılıyordu. Bir şey söylemek istediği, tatsızlıktan çekindiği için, Muhtar Bey'e bir şey bağışlıyormuş gibi bir tavır takınarak: "Haklısınız!" dedi.

"Haklıyım ya..." dedi Muhtar Bey, "Haklıyım. Bunu sen de görüyorsun, ama ben görene kadar neler oldu?" Ömer'in kendisine hak vermesi yüzünü birden aydınlatıvermişti. "Haklıyım... Bunu bana söyledin oğlum. Sevindim! Çünkü çok sıkıntılıyım. Sana daha birşeyler söyleyeceğim, ama önce biraz kendimden sözedeyim. Bu akşam Ankara Palas'a gittim. Köse Ivanof için çağırmışlardı. Biliyorsun, değil mi? İşte o eğlencenin, yemeğin, ya da toplantının her ne halt ise işte onun ortasında, kimseye aldırış etmeden çıktım buraya geldim. Oradan çıktım, çünkü her şey bana çirkin gözüktü. Her şey sefil, bayağı, çirkin gözüktü. Ahlâksız bir insan olmak üzere olduğumu anladım."

Ömer gene bir şey bağışlıyormuş gibi: "Rica ederim!" dedi.

Ama Muhtar Bey onu duymamış gibiydi: "Ahlâksız bir insan olmak üzere olduğumu anladım!" diye bir daha söylendi. "Bütün hayatım boş, çirkin, anlamsız gözüktü bana. Bütün hayatımın bayağılıklar ve ikiyüzlülüklerle dolu olduğuna inanmak üzereyim. Ben inançlarım uğruna yıllarca mücadele ettim. Mülkiye'deyken, kaymakamlık, valilik yaparken, her zaman bir inancım vardı, doğru bildiğim şeyleri cesaretle yaptım, şerefimi lekelemedim, gururumu korudum, ya da böyle yaptığıma inandım. Ama şimdi... Şimdi

aldatılmış, yüzüstü bırakılmış, evet terkedilmiş budala bir koca gibi hissediyorum. Mutsuz bir insanım! Bunu anlıyor musun?”

Ömer bir şey söylemeden başını salladı.

Muhtar Bey’in yüzünde birden bir pişmanlık belirdi. Sanki, “Bunları neden söyledim? Bunları bu herife söylemem hiç de gerekmezdi!” diye düşünüyor, öfkeleniyordu. Kendisi hakkında değil de Ömer hakkında konuşuyormuş gibi azarlayıcı bir sesle ve gittikçe öfkelenerek: “Ahlâksız bir insan olmaktan yalnızca kendi irademi ve aklımı kullanarak kurtulacağımı anladım,” dedi. “Dönüş yolunda bunu düşündüm ve geç de olsa şu karara vardım: Ahlâk konusunda, hayır yalnız bu konuda değil, bütün hayatımı, davranışlarımı düzenlerken sağduyumdan başka bir şeye güvenmeyeceğim. İpin ucunu ne zaman kaçırdım? Bilmiyorum! Ahlâkla, ahlâksızlık arasındaki çizgi nerededir? Bilmiyorum! Bildiğim bugün kendimi çirkin bir durumda bulmuş olmam ve bunu sağduyumla farketmemdir. Ahlâk nedir? Hiçbir şeye güvenemiyorum.” Bunları gittikçe kabaran bir öfkeyle ve yükselen bir sesle söylemişti. Sonra, birden sakinleşir gibi oldu. “Çevreme değil kendime bakacağım. İkbal bekledim. Olmadı. Kendimi ve aklımı buldum. Ve bir de tek varlığımın kızım olduğunu anladım. Anlamıyorsun, belki içinden gülüyorsun, ama şimdi sana kararımı, doğru bulduğum ve gerekli bulduğum karanını söylüyorum. Oğlum, evleninceye kadar artık bizim eve gelip gitme, kızımı görme. Göreceğin kadar gördün. Bir ay var, evleneceksin. Bundan sonra görme, görmeyeceksin...” Birden galiba heyecanlandı. “Görmeyeceksin. Kararım bu. Ve bunu uygulamak için bütün tedbirleri...”

“Ben de aynı şeyi düşünüyordum, efendim!” dedi Ömer ve ayağa kalktı.

Muhtar Bey de ayağa kalkarak: “Peki, çok güzel. Demek sen de aynı şeyleri düşünüyordun!” dedi. Sinirli sinirli ceketinin düğmeleriyle oynadı. “Kararın buysa şimdiye kadar niye bekledin?”

Ömer kendini beğenerek ve sözlerinden neredeyse gururlanarak: “Buna şimdi karar verdim efendim!” dedi.

“Delikanlı, bunu biliyorsun herhalde, ama senden hiç hoşlanmadım,” dedi Muhtar Bey.

“Evet, biliyorum.”

Bir durgunluk oldu. Birbirlerine baktılar.

Muhtar Bey: “Beni mazur gör,” dedi. “Sana kötü davrandım, ama içimden gelen budur.” Eli ceketinin düğmesine gitti. “Sana da az önce söylediklerimden pişmanım. Niye sanki döktüm içimi? Hiç bir şey anlamadın!”

“Ben sarhoşum,” dedi Ömer.

Muhtar Bey bir süre sustu. Sonra ağlamaklı bir sesle mırıldandı: “Kızımla geceyarısı içtin. Onu ağlattın. Onu kaç kere ağlattın.”

Ömer: “Evet, evet bunları yaptım!” dedi. “Pek iftihar edilecek bir damat olmadığımı biliyorum.” Kapıya doğru yürüdü. “Allahaısmarladık efendim!”

“Hadi bakalım. Güle güle!”

Birden koridorun kapısı açıldı ve Nazlı gözüktü: “Ne oluyor, ne oluyor?” diye bağırdı.

“Bir şey olduğu yok!” dedi Muhtar Bey. “Gidiyor işte!”

Ömer: “Evlenene kadar seni görmemeye karar verdim!” dedi. Bunu yalnızca kendini suçluyormuş gibi söylemişti, ama böyle bir duygu yoktu içinde.

Muhtar Bey kızına bakarak: “Buna birlikte karar verdik!” dedi. Ömer’e döndü: “Öyle değil mi, delikanlı?”

“Evet, tabii tabii,” dedi Ömer.

“Niye! Dur. Olmaz!” Nazlı bir çığlık attı.

Ömer bir şey kırmaktan korkuyormuş gibi parmaklarının ucuna basarak merdivenleri indi, geceye çıktı.

50
Gene İstanbul'da

Refik kalabalığa kalmamak için maçın bitmesinden bir-iki dakika önce yerinden kalktı, stadyum olarak kullanılan eski topçu kışlasının uzun duvarı boyunca yürüdü, avludan Taksim Meydanı'na açılan geçitten çıkarken birisinin kendisine seslendiğini duydu:

"Vay, Refik! Refik!"

Dönüp baktı ve gülümsedi: Mühendis Mektebi'nden sınıf arkadaşı Nurettin'di. O da Refik'e gülümsüyordu. Öpüştüler.

"Rezalet, değil mi?" dedi Nurettin. "Tam bir kördövüşü!"

"Çamurda bu kadar olur!" dedi Refik.

Nurettin: "Vallahi bunun tadını kaçırdılar artık," dedi. "Birbirlerine vurmaktan topa vuramıyorlar. Artık ben gelmeyeceğim." Kendi kendine güldü. "Ben öyle derim, ama gelirim. Haftaya gene Fener'in maçı var. Ama sen gözükmüyorsun ortalarda..."

"Evet..."

Nurettin, "Sahi, tabii, tabii," dedi. "Muhittin'i görmüştüm söyledi: Sen Erzincan'a gitmiştin. Ne zaman döndün?"

"Çok oluyor. Kasımda geldim. Dört ay oluyor..."

"Eee, ne yaptın orada? Demiryolunda mıydın?"

"Demiryolundaydım! Memleketi gördüm!"

"Yaa, ne güzel!" diyerek iç çekti Nurettin. "Ben de bir fırsat bulabilsem. Şu demiryolu işi de iyi fırsattı. Herkes gitti, gördü, kazandı. Ben burada bir çarka kaptırmışım paçamı, bir türlü kurtulamıyorum."

Kapıdan çıkanlar çoğalıyordu. Biri Refik'e çarptı. Kışlanın avlusundan bir gürültü geldi.

"Bitti galiba!" dedi Nurettin. Refik'in kolundan tuttu. "Ben eve gitmeden önce şöyle bir..." Yumruğunu sıkıp başparmağını ağzına

emzik gibi yaklaştırıp çekti. “Gelsene!”

“Ben tenis kulübüne gideceğim!”

Nurettin, az önce şişeye benzettiği yumruğunu, okul takımında futbol oynadığı yılları hatırlatan bir güçle Refik’in omuzuna vurdu: “O züppeler kulübüne gidiyorsun ha?” Bunu, Refik’in alınmayacağını bildiği için neşeyle söylemişti.

Refik utanarak, yüzünü, “Ne yapalım be kardeşim!” diyormuş gibi ekşitti.

Nurettin: “Demek gelmiyorsun. İçince ısınır, keyiflenirdik halbuki!” dedi. Refik’in yüzünde aynı anlatımın durduğunu görünce: “Peki, peki...” dedi. “Git bakalım o züppelerin yanına... Haa, sahi Ömer nasıl?”

“Evlenecek herhalde...”

“Sahi mi? Bir ben kaldım desene...” Dağılan kalabalıktan birkaç kişi aralarına girmişti. “Hadi, güle güle. Haftaya Fener-Güneş var. Ben mezarlık tarafındayım, kale arkasındayım!”

Refik gülümsedi. Nurettin’in kalabalığa karıştığını gördükten sonra döndü, tramvay yolu boyunca biraz yürüdü, gişeden bilet alıp Taksim Bahçesi’ne girdi. Pazar öğleden sonra olduğu için, bahçe her zamanki gibi tenha ve sessiz değildi; ama her zamanki gibi hela kokuyordu. Uzaktan dağılan kalabalığın uğultusu geliyordu. Refik, “Kötü bir maç oldu,” diye düşündü. “Top sonunda bir kaleye bir kere girdi. Ben seyrettim. İstediğim gibi temiz hava aldım ve üşüdüm!” Gazino ve tenis kulübü olarak kullanılan ahşap binayı görünce, “Evet, biraz hava aldım. Şimdi hep birlikte eve döneriz. Evde sıcak sıcak otururuz!” diye mırıldandı. Öğle yemeğinden az sonra Osman, Nermin ve Perihan ile buraya gelmişler, onlar kulüpte kalmışlar, Refik maça gitmişti. Birlikte dönmeye karar verdikleri için şimdi bir zamanlar çok sık gittiği bu kulübe uğraması gerekiyordu. Nurettin’in kulüp hakkındaki sözlerini hatırlayarak ahşap yapıdan içeri girdi, acele acele merdivenleri çıktı, kulübün yenilenmeyen kırık kapı tokmağını, bir garsonun hiç değişmeyen gülümseyişini, yıllardır aynı yerde, aynı çerçevenin çatlak camı altında duran kulüp tüzüğünü

görünce hüzünlenir gibi oldu, ama bu duyguya kapılmadı. Kâğıt oynanan, sigara içilen odaların açık kapılarının önünden hiç durmadan geçerek, umduğu yerde Nermin ile Osman'ı gördü. Odadakilerle selâmlaştıktan sonra çay içen Perihan'ın yanına oturdu. Yorgun garsondan sessizce çay istedi ve sohbeti bozmadığı için sevinerek konuşulanlara kulak verdi.

Osman'ın karşısında kulüp başkanı Mükrimin Bey oturuyordu. Tenisten çok, hükümet ve sosyete ile yakın ilişkilerinden dolayı kulüp başkanı seçilen bir tıp profesörüydü. Sporla ilgisi, arada bir gazetelerde çıkan sporcu sağlığına ilişkin makalelerden öteye gitmiyordu. Kulüp başkanı çaylarını ve içkilerini içerek kendisini dinleyenlere kulübün karşılaştığı tehlikeyi anlatıyordu: Yeni vali kulüp binasını yıktırmak istiyor, onlara karşıdaki Surp Agop mezarlığında küçük bir arsa vereceğini söylüyordu. Bunu vereceği de galiba şüpheliydi. Kulüp başkanı ayrıca, kulübün spor merkezinden çok, oyun ve kumar merkezi olduğunu söyleyen valinin, bütün üyelere de hakaret etmiş olduğunu ima ediyordu. Bazıları ona karşı çıkıp ılımlı olunması gerektiğini, bazıları da başbakana mektup yazılması ve Türk tenisinin savunulması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bir ara tartışma kızışır gibi oldu, ama sonra birisi şaka yaptı, gülüşüldü. Hanımlardan biri eski mezarlığın toprağında tenis oynamanın uygunsuz olacağını söyleyince de hava yumuşadı ve birdenbire sessizlik oldu. Bu sırada Refik, köşede oturan ve arada bir kendisine bakan, Osman'ın Galatasaray'dan sınıf arkadaşı, demir tüccarı Hamdi'nin kendisine seslendiğini duydu.

"Yahu, Refik ne yapmışsın sen? Taa Kemah'a gitmişsin?"

Refik bir sessizliğe rastlayan sözlerin herkes tarafından işitildiğini farkederek: "Evet!" dedi.

"Eee ne yaptın oralarda?"

"Hiç!"

"Kitap da yazmışsın?.. Bakanlık yayımlamış!"

Refik oturanların konuşulanları dinlediklerini düşünerek, rahat ve kayıtsız bir tavır takınmak istedi, ama nedense Osman'ın

karşısında takındığı küçük kardeş tavrını takınmış olduğunu farketti: “Evet! Yayımlandı.”

Hamdi “yazar,” kelimesinin üstünde durarak: “Demek şimdi bir yazar oldun sen!” dedi. “Yazıyorsun...” ilgi çekici bir şey bulduğu için sağına soluna baktı. “Ne yazıyorsun? Memleket sorunları hakkında tabii değil mi?”

Refik “yazar,” kelimesini bir daha işitmemek ve biraz da konuşmuş olmak için: “Köyümüzün sorunları hakkında...” dedi.

“Köyümüzün sorunları...” diye tekrarladı Hamdi. Çevresine, bir daha, herkesi Refik ile ilgilenmeye çağırıyormuş gibi baktı. Sonra: “Rica etsem, kitabından bana da bir tane verebilir misin?” dedi. “Tabii imzalayarak. Çünkü ben de...”

Bu sırada odanın kapısından uzanan bir baş: “Maçın sonucunu bilen var mı?” diye sordu.

Refik fırsatı kaçırmayarak: “Fener bir sıfır galip!” dedi.

“Öyle mi? Golü kim attı?”

“Yaşar!”

Hamdi: “Ooo, Vasıfcığım nerelerden, görünmüyorsun, dün niye uğramadın?” diyerek ayağa kalktı.

Kulübün geleceği hakkında tartışma da kaldığı yerden ama bu sefer herkesin şakalarla katıldığı daha yumuşak ve eğlenceli bir sohbet biçiminde yeniden başladı. Eski mezarlığın üstünde tenis oynanmayacağını söyleyen hanım o köşedeki arsanın mezarlarla değil eski bir kilisenin yıkıntısıyla kaplı olduğu söylenerek yatıştırıldı. Bu arada, kulübe her gelenin önce bir uğradığı bu büyük odaya girip çıkanlar oldu. İçerdeki odalardan gelen iriyarı biri karısından “bir seansçık” daha oynamak için izin istedi. Karısı öfkeli bir tavırla saatini gösterince Osman ayağa kalktı. Bu Nermin ve Refik ile Perihan için işaret oldu. Kulüp başkanı ile birkaç cümle konuşan Osman’ı bekledikten sonra dışarı çıktılar, merdivenlerden bahçeye indiler. Dışarıda gene aynı soğuk, kapalı hava vardı. Perihan Refik’in koluna girdi.

Mezarlığın duvarı dibinde duran arabaya doğru yürürlerken Osman Refik'e yaklaştı: "Mükrimin Bey söyledi: Sen üyelik ödeneğini aylardır vermiyormuşsun. Benden istedi, ama ben senin yerine vermek istemedim."

"Evet."

"Kulüp, sen de biliyorsun, zor durumda. Versen iyi olur."

"Evet."

"Senin yerine keşke ben verse miydim?"

"Bilmem."

Osman: "Ne demek bilmem?" dedi. Arabanın kapısı önünde durdu ve her zaman cebinden hemen çıkarıverdiği anahtarı bulamadı. Refik'e öfkeyle bakarak: "Eee nerede bu anahtar?" diye söylendi. Oysa her zaman, günlük hayatı gibi cepleri de düzenliydi ve nereye ne koyduğunu hatırlamakla, hiçbir şey kaybetmemekle övünürdü. "Nerede bu?" Refik'e bakarak ceplerini karıştırıyordu. Bakışları: "Sen nesin Refik? Sen kendini ne sanıyorsun? Neredesin? Ne zaman kendine geleceksin? Ne zaman hepimiz gibi olacaksın? Bak senin yüzünden bir anahtarı bile bulamıyorum..." diyordu. Sonunda anahtarı buldu.

Refik gözlerini Osman'ın yüzünden kaçırdı. Gene artık alıştığı beceriksiz, saf, akılsız küçük kardeş tavrını takınarak gökyüzüne baktı. Bir büyük bulut takımı ilerdeki başka küçük bir lakıma yaklaşıyordu. "Üyelik ödeneği..." diye mırıldandı. "Evet, bir karar vermek lâzım... Sanki şu bulutlar ötekilerini bekliyorlar... Üyelik ödeneği... Ben öleceğim. Hepimiz öleceğiz. Üyelik ödeneğini ödememi istiyorlar... Haklılar... Ama sonra düşünebilirim bunu. Osman yapsın işte, ne yapacaksa... Bulutlar birbirine yaklaşıyor. Böyle küçük bir iş için niye öfkeleniyorum?.. Bugün futbol maçına gittim. Fener: 1-Vefa: 0. Şimdi eve dönüyoruz. Osman istediği olamadığım için bana kızıyor... Haklı... Ama hepimiz öleceğiz!"

Osman kolay kolay neşelenmeyeceğini gösteren öfkeli bir yüzle kapıları açtı. Ötekilerin oturmalarını beklemeden motoru çalıştırdı. Nermin'in onu yatıştırmak için yaptığı şakalara yüz

vermedi. Isınmasını fazla beklemeden vişne çürüğü rengindeki arabayı parke yoldan Nişantaşı'na doğru sürdü.

Motorun homurtusundan başka bir şey duyulmuyordu. Refik arkada pencereye iyice sokulmuş, başını cama bükmüş, oturuyordu. Pencerelerden akıp giden görüntülere, Mühendis Mektebi yıllarında her gün geçtiği tramvay yolunun çevresindeki hiç değişmeyen yapılara, duvarlara, ağaçlara, duraklara bakıyordu. "Maça gittim. Şimdi eve dönüyoruz. Pazar öğleden sonra. Martın on dokuzu 1939. Yarın her zamanki gibi yazıhaneye gideceğim. Tramvayların arkasına asılan çocuklar... Annem evde grip... Hava soğuk... Evde bir çay içerim, aşağıda biraz otururum, sonra yukarı çıkarım. Konuşuruz... Perihan ile?.. Ne?.. Şimdi niye konuşmuyoruz?.. Osman'ın bir metresi var, Nermin bilmiyor... Biliyor mu? Nermin'in bir adamla ilişkisi var... Bunu Osman'a söylemedim!.. Hepimiz öleceğiz... Şu adam orada ne bekliyor?.. Mezarlıklar, mezar taşları, Hıristiyanlar... Herr Rudolph... Ona ne yazayım? Hölderlin. Saat kaç? Beş buçuk. Annem merak etmiştir. Melek ne yapıyor? Hepsi düzelecek... Bütün hayatım bir düzene girecek. Yapılması gereken şeyi bulacağım... Üyelik ödeneği? Nasıl yaşamalı bunu bulacağım... Sonra, ama sonra... Evet, şu büyük tasarıyı, hayatımı düzene sokacak şu büyük programı bitirdikten sonra bütün hayatım düzene girecek. Şimdi ne yapıyorum? Bekliyorum, pencereden dışarı bakıyorum. Arabanın içinde hiç konuşmuyorum. Ama biz Perihan ile odamızda konuşuyoruz. Ankara'dan döneli bir ay oldu... Perihan bana kızmıyor... Kitaplar... Yaşıyorum..."

51
Yolculuk

Ömer uyanır uyunmaz yataktan kalktı, kravat ve ceketle uyumuş olmasına rağmen, sanki üzerinde yeni giyilmiş elbiseler varmış, yüzünü de soğuk suyla yıkamış gibi kendini diri ve neşeli hissederek otel odasının içinde hızlı hızlı yürüdü. Saatine baktı: Beş buçuk. “Pazar öğleden sonra... Eh, niye bugün gitmeyeyim?” diye düşündü. “Ama belki telefon etmiştir!” Odasındaki telefon çalmamıştı, ama gene de aşağıya inip delikanlıya kendisine telefon edilip edilmediğini sordu. Kimsenin aramadığını öğrenince yeniden odasına çıktı ve aynı diri gücün kendisini harekete geçirdiğini hissederek acele acele bavulunu kaptı. Aşağıya indi, delikanlıya, bir süre için Kemah’a gideceğini, hesabı ödemek istediğini söyledi. İçerden otelin daha yaşlı bir yöneticisi çıkıp geldi, odasını boş tutmak istediklerini söyleyerek Ömer’e nereye gittiğini, ne zaman döneceğini sordu. Ömer çalıştığı şantiyede kalan bazı araç ve makineleri yeni mevsim yaklaşırken satacağını ve kısa bir sürede döneceğini söyledi. Sonra hesabı ödedi, bir taksiye binip istasyona indi. Trenin yedide kalkacağını sabah sorup öğrenmişti. Biletini aldıktan sonra karnını doyurmak için yeni istasyon binasının lokantasına gidip oturdu. Garsondan bir dana bonfile istedi.

Öğle yemeğinde de bonfile yediği, bu bonfilenin bütün o güzel sabahı taçlandıran bir nimet olduğunu düşündüğü için şimdi gene aynı şeyi istiyordu. Muhtar Bey’in evinden çıktıktan sonra otele dönmüş, içkiyi bırakmaya karar verip yatıp uyumuştu. Deliksiz bir uykudan uyandıktan sonra gene bir saat önce uyandığı gibi kendini diri hissederek giyinmiş, kravat takmış ve böyle yapılması gerektiğine, böyle zamanlarda herkesin özür dileyeceğine karar vermek üzere Muhtar Bey’in evine gitmek için yola koyulmuştu. Sabah hava o kadar güzeldi ki, dışarı çıkar çıkmaz taksiyle değil yürüyerek Yenişehir’e gitmeye karar vermişti. Hiçbir bulutun örtmediği bir güneş, teiniz bir gök vardı. Kar gece de yağdığı için dallarda, duvarlarda, damlarda birikmişti. Pazar sabahı olduğu için

caddeler boştu. Ömer yürüdükçe neşelenerek Muhtar Bey'den nasıl özür dileyeceğini düşünmeye başlamış, düşündükçe de yaptıklarını olağan bulmaya, özür dilemesi gereken şeyin belirli bir davranış, bir yanlışlık değil, bütün davranışları olduğuna, bu yüzden de özür dilemenin saçma olduğuna inanmaya başlamıştı Buna inandıkça da dün Muhtar Bey ile konuşurken kapıldığı bir duyguya, her zaman her şeyde haklı olduğu duygusuna kendini kaptırmıştı. Gene çocukluğunda, ilk gençliğinde kapıldığı duygunun aynısıydı bu: Akıllı, yakışıklı, zeki olduğu, herkes kendisini bir şey beklemeden sevdiği için haklıydı. Üstelik karla kaplı boş arsalar, ağaçlar arasında yürürken yalnız zeki, yakışıklı ve zengin olduğu için kendini haklı bulmamış, güneş karlı dallarda kendisi için parladığı, gün bu güzel yürüyüşe çıkabilsin diye bu kadar açık olduğu için kendini haklı bulmuştu. Kızılay'ı geçip ara sokaklara saptıktan sonra, eve yaklaştıkça, taktığı kravat ve ceketten, şu kesin, parlak gökten, güneşten, soğukta yürümekten, sağlıklı olmaktan aldığı zevkin evin içinde özür dilerken, ya da beklediği gibi milletvekili kendisine öğütler vererek affederken lekeleneceği korkusuna kapılmış ve birden, çocukların kartopu oynadığı bir arsanın kenarında, otelden Nazlı'ya telefon etmeye karar vererek geri dönmüştü. Sonra gene aynı şeylerin tadını çıkararak Ulus'a yürümüş, telefon edenin kendi değil, Nazlı olması gerektiğine de karar vermiş, otelin lokantasına girmişti. Orada şimdi önüne konandan çok daha güzel, hafif kanlı bir bifteği yiyerek Kemah'a gitmenin tam zamanı olduğunu düşünmüştü.

Ömer gene dinç ve sağlıklı olduğunu hissederek bifteğini yedi, lokantadan çıktı, Nazlı'ya telefon edip etmemeyi düşündü, ama telefonu Muhtar Bey'in açabileceği aklına gelince caydı. Trende okumak için gazeteciden günün bütün gazetelerini, haftalık bir aile mecmuasını aldı. Tren kalktıktan sonra boş kompartımanda bunları hiç de aptalca bulmadan, gönül rahatlığıyla okudu. Sonra gene, huzur dolu, deliksiz bir uykunun yaklaştığını sezerek bacaklarını uzattı, başını hafifçe büktü ve kendini bıraktı.

Uyandığında güneş doğmuş, pencerenin kenarından üzerine vuruyordu. Ömer esneyip gerindi, uyurken kompartımana girmiş olan ihtiyara gülümsedi, sonra pencereden dışarı baktı. Demiryoluyla

birlikte uzanan ırmağın, trene karşı yönde hareket ettiğini görerek, bunun Çallı suyu değil, Karasu olduğunu, Kemah'a da az kaldığını anladı. Uzun bir tünele girip çıktıktan, kayalı yüksek uçurumları gördükten sonra uykunun etkisinden sıyrılarak, "Dün Ankara'daydım, bugün burada!" diye mırıldandı. Her tren yolculuğunda toprak gözünün önünde aktıkça, içinde uyanan, hayatın dolu yaşanması gereken, uzun, karışık ve zengin bir şey olduğu duygusuna kapılarak kendini gene diri hissetti. Sonra bir konuşma kapısı açmak için sabırsızlanan ihtiyara dönerek gülümsedi.

Kıyafetinden memur olduğu anlaşılan ihtiyar: "Bütün gece maşallah uyudun!" dedi.

Ömer saatine baktı: "On bir saate yakın uyumuşum!"

İhtiyar makinelere güvenmediğini anlatmak istiyormuş gibi: "Bütün gece!" diyerek başını salladı. Sonra: "Ben uyuyamadım. Ben bütün gece böyle oturup seni seyrettim, düşündüm," dedi ve Ankara'ya niye gittiğini, Erzincan'da tapu dairesinde çalıştığını, şimdi iyiliğini gördükleri şu demiryolunun iyilik kadar kötülük getireceğini, Ankara'ya gittiğinde şurasındaki ağrı için doktora göründüğünü, ama onun da ilâç yazmaktan başka bir şey yapmadığını anlatmaya başladı. Ömer'in demiryolunda çalıştığını öğrendikten sonra onun gençliğini övdü, parmağındaki halkayı işaret ederek kendisinin de bir zamanlar nişanlı olduğunu söyledi.

Ömer, ihtiyar, parmağındaki halkayı gösterince Nazlı'yı hatırladı, ama hiç rahatsız olmadan, "Dün oralardaydım, bugün buradayım!" diye düşündü ve sanki şu genç beyin rahatı kötü düşüncelerle kaçmasın diye durmadan konuşan ihtiyara hoşgörülü bir gülümseyiş takınarak kulak verdi. İhtiyarın demiryoluna, zamana, memleketin ilerlemesine ilişkin, hiç de bir memurun görüşlerine benzemeyen düşünce ve şikâyetlerini, bu güzel sabah hiçbir şeye karşı çıkmak içinden gelmediği için ona katılarak dinledi. Dertsiz tasasız insanlar gibi, rahat rahat, sonunda hafif inleyerek birkaç kere esnedi. Tren sık sık uzun tünellere giriyor, köprülerin üzerinden ırmağın bir o yanına bir bu yanına geçiyor, her tünele girişlerinde de ihtiyar susuyor, anlattığını tünelden çıktıktan sonra kaldığı yerden

sürdürüyordu. Ömer ona ilgi duymadığı zamanlar, “Evet, işte doğa... Karlı tepeler, kayalar... İyi ki geldim... İyi ki orada satılacak birşeyler var!” diye mırıldanıyordu.

Tren Kemah istasyonunda durunca çevresini çocuklar, meraklılar sardı. Ömer tepeye yaslanan beyaz yüzlü, uzun evlere baktı. “Ne kadar durgun!” diye düşündü. Bir çocuk bağırdı, bir düdük öttü, sonra trenin hareketiyle birlikte ihtiyar gene anlatmaya koyuldu. Ömer tren harekete geçtikten yirmi dakika sonra bavulunu aldı, ihtiyarla vedalaşıp vagon kapısının önünde bekledi. İki vagonu birbirine bağlayan körüğün içinde sallanırken, “Dün Ankara’daydım, bugün burada!” diye düşündü. Sonra bir türlü durmayan trene öfkelenerek, “Ankara’daydım, İstanbul’daydım, İngiltere’deydim, yaşıyorum, görüyorum...” diye mırıldandı. Sabırsızlandı: “Zenginim, hırslıyım... Evet? Fatih! İstanbul!.. İşte işte! Duruyor!”

Kendisinden başka inip binen olmadığı için toprağa ayak basınca, trenin kendisi için istasyonda durduğu duygusuna kapıldı. İstasyon binasına doğru yürürken, tren dönemeçle kaybolunca dağlar arasına sıkışmış bu karla kaplı düzlükte artık sessizlikten başka bir şey olmadığını anladı. İstasyon memurlarının çalıştığı odada kimse yoktu. Bekleme odası denilen yer de boştu. Yapıdan çıkıp çevresinde dolanırken bir tavuk gördü. Sonra başka tavuklar, bir kümes, ağaçların arasına asılmış çamaşırlar ve çamaşır dolu bir sepet gördü. Durup gördüklerine hayran olarak baktı. Renkli çamaşırlar, karla kaplı dallar arasında hiçbir esinti olmadığı için, hiç titremeden duruyorlardı. Ömer, “Ne güzel, ne gerçek!” diye düşündü. “Ne güzel, yaşıyor ve görüyorum!” Tam dönüyordu ki demiryolu memurlarının lojmanına açılan arka kapıdan bir kadın çıktı. Ömer’i görünce şaşırdı ve eli kendiliğinden başörtüsüne gitti, ama başında örtü yoklu. Ömer: “Evet, bu hepsinden daha gerçek!” diye düşündü ve güldü. Sanki birisi hayattan kimsenin anlamadığı bir tadı alması için çevresini onun için düzenliyor, canı sıkılmasın, huzuru kaçmasın diye yapılması gerekenleri yapıyor, Ömer’e de kendisine sunulan bu şeylerin tadını çıkararak yaşamak kalıyordu.

Yeniden demiryolu tarafına dönünce uzaktan, makasların yanından dönen hareket memurunu gördü. Memura kendini tanıttı,

burada barakalarda makineleri, araçları olduğunu söyledi. Depoların bekçiliğini yapan ve bu gece için ona yer bulacağını umduğu Hacı'yı sordu.

Hareket memuru Hacı'yı hatırlayınca gülümseyerek: "O buraya uğrar!" dedi. "Ama istiyorsan ben çocukla haber salayım! Otursana şöyle!"

Ömer oturdu. Odanın duvarında Atatürk'ün ve İsmet Paşa'nın resimleri asılıydı.

Memur çıkıp bir yere gitti, geldi: "Çocuğu yolladım," dedi. Rahat rahat esneyen Ömer'e başını salladı. "Çocuk gelene kadar tavla oynar mısın? Vakit geçirirdik..."

"Tabii... Niye olmasın?"

Memur bir köşeden tavlayı çıkardı. Oyuna oturdular.

52
Hala Ararken

Refik çalışma odasında masada oturuyordu.

Kapı açıldı. Osman'ın meraklı başı uzandı: "Hah! Burada mıydın?" Sonra gövdesi de içeri girdi: "Gene gelip sonunda buraya oturmuşsun!"

Refik, ağbisine gülümsedi.

"Bunun sonunda gene öyle şeyler çıkmasın? Gene bir yerlere gideceğim diye tutturma."

"Bakarsın gene tuttururum!"

Osman şakasına Refik'in de katılmasına bozularak: "Ama bu sefer kimse seni hoşgörmez!" dedi. "Karın bile hoşgörmez seni..."

"Öyle mi?"

"Ne okuyorsun bakayım?" Oğlunun eğitimini denetleyen bir baba gibi yaklaşıp masanın üzerindeki kapağına baktı: "Hölderlin... Hyperion! Kim bu?"

"Alman. Şair..."

"Hangisi? Ne diyor?"

"Karışık... Doğrusu ben de pek anlamadım. Yunanlılar, onların medeniyetlerine ve sonra..."

"Evet, evet!" diyerek birden Osman esnedi ve gerindi. "Sana şunu söyleyecektim. Bu hafta sonu ne yapacaksın sen?"

"Bugün evdeyim... Yarın da öyle herhalde..."

"Ben kulübe gideceğim bir saat sonra... Nermin de bir arkadaşına gidecekmiş..."

Refik, "Ona hâlâ Nermin'den sözetmedim!" diye düşündü. "Bunu söylemek bana düşer mi?.."

"Siz Perihan ile anneme gözkulak olursunuz artık!"

“Oluruz!”

“Bu grip on gün oluyor hâlâ geçmedi. Ben endişeleniyorum. Sakın şey gribi olmasın bu... Ne gribi diyorlar. İspanyol mu, Asya mı ne ise?”

“Değildir...”

Osman bir daha esneyerek: “Değildir değil mi?” dedi. “Sana şunu söyleyecektim.” Masanın üzerindeki kâğıtlara ve kitaplara bir süre söyleyeceği şeyi hazırlamak istiyormuş gibi baktı.

“Kulübün üyelik ödeneğini ödeyeyim mi senin için?”

Refik, heyecanla: “Sahi hiç düşünmedim bunu! Bunu düşünmeye vaktim olmadı!” dedi.

Osman kardeşinin yüzüne hiçbir şey anlamadan baktı. Onun ruh sağlığından endişeleniyormuş gibi bir tavır takınarak: “Sen de kendine dikkat et!” dedi. “Ben aşağıda biraz oturuyorum sonra kulübe gidiyorum.” Düşünceli düşünceli odadan çıktı.

Refik kâğıdın köşesine resimler, karalamalar çizmeye koyuldu. Bir süre sonra içice geçmiş bir üçgen ile dörtgenin köşelerini birleştirirken, “Ne yapıyorum?” diye söylendi. “Vakit kaybediyorum... Oysa Hölderlin’i okumam şart.” İçinde hiçbir duygu ve heyecan uyandırmayan tuhaf kitabı bir süre okudu. Sonra, “Niye okumam şarttı?” diye mırıldandı. “Çünkü programımı yapmadan önce okunması gereken kitaplar listesine bunu almıştım. Sonra Herr Rudolph’a da yazacağım cevap için bu gerekli.” Gene bir süre bu sefer sıkıntıdan bacaklarını sallayarak okudu. Kitap Atinalılar’dan, eski Yunanlılar’dan sözediyor, onların yaşadığı altın çağın güzelliğini, Refik’in Türkler’e karşı olduğunu sandığı bir Yunan isyanından sözederek anlatıyordu. Refik kendini zorlamasına, Herr Rudolph’un ezbere okuduğu parçaların Fransızcasını bulmasına rağmen kitaba istediği ilgiyi duyamıyor. Yunanlı deyince hep aklına bazı filmlerdeki ve tarih kitaplarındaki çarşaflara dolanmış sakallı ve geniş alınlı ve çok derin şeyler düşündüğü sanılan o insanlar geliyordu. Bir süre daha okudu, sonra yalnızca dört sayfa okumuş olduğunu farkederek, “Bu sayfalarda ne vardı?” diye mırıldandı. “Diotima’nın etkisiyle

ruhum, yani Hyperion’un ruhu dengesine kavuşuyor ve o, Bellarmin... Birisi mi geldi? Hayır, çıngırak değil, tramvayın çanı... Evet ve Atina sanatı, felsefesi, devlet şeklinden sözederek bunun kök değil, meyve olduğunu söylüyor... Bunlar bize de gerekli... Bizde devlet başka... Evet... Bizde niye felsefe yok? Bu da gerekli! Ve burada bir de akıldan sözediliyor. Atina’da akıl vardı ve her şey ona dayanıyordu... Türkiye’de yoktur bu... Orada her şey ona dayanıyordu. Üstelik akıl, ruh ve kalp güzelliğiyle birleşmelidir... Güzel bir söz... Neredeydi? Aradığı şeyi bularak kenarını çizdi. Kaleminin sapını dişledi, sonra ağzına gelen tahta tadını farkederek, “Bu kalemi ne kadar çok dişledim!” diye düşündü. “Saat kaç oldu? Perihan ne yapacaktı bugün?” Birden ayağa kalkıp odadan çıktı.

Acele acele merdivenleri tırmanıp odasına girdi. Perihan aynanın karşısındaydı. Çocuk yerde emekliyor, art nouveau yatağın kıvrımlı ayağına merakla bakıyordu.

Refik, Perihan’ın aynada yakaladığı gözlerinden gözlerini kaçırarak: “Okuduğuma kendimi veremiyorum!” dedi.

Perihan: “Okursun, okursun!” dedi.

“Canım sıkılıyor bir şeye...” Refik odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Pencerenin kenarında durdu. “Hava soğuk,” dedi. “Canım bir şeye sıkılıyor... Merak ediyorum... Osman az önce bir şey söyledi...” Bir cevap alamadığı için döndü. “Beni dinliyor musun?”

Perihan dudaklarına boya sürüyordu. Boyayı bir an ağzından uzaklaştırarak: “Evet!” dedi ve gene ağzını az önceki dikdörtgen biçime sokup boyayı sürmeye devam etti.

“Osman dedi ki... Eğer bir daha böyle evden uzaklaşırsam, yani geçen yıl yaptığım gibi uzaklaşırsam, bu sefer beni kimse hoşgörmezmiş. Sen bile hoşgörmezmişsin beni! Ne diyorsun?”

Perihan gülerek: “Gene mi gitmeye niyetlisin?” dedi.

“Bunu sırf meraktan sorduğumu anlıyorsun tabii.”

“Evet... Seni çok seviyorum... Seni beklediğim, şimdi seninle birlikte olduğum için çok memnunum. Gene beklerim…”

Refik heyecanla: “Bir yere gideceğim yok!” dedi. “Ben de seni çok seviyorum.” Perihan’a yanaşıp sarıldı, ama bunu yaparken kendini aynada gördüğü için utandı ve pencerenin kenarına gitti. “Niye boya sürüyorsun?”

“Babam ‘Bir sür de göreyim, kızımı rujlu göreyim’ dedi.”

“Haa, sahi, sen annenlere gidiyorsun! Unutmuştum...” Bir sessizlik oldu. Refik: “Yarın ne yapalım?” diye sordu. Cevap vermeyen Perihan’ın hâlâ boya sürdüğünü düşünerek: “Yarın ne yapalım, öbür gün ne yapalım, daha öbür gün ne yapalım, ne yapalım hayatımızın sonuna kadar, ne yapalım?” dedi.

“Sen işe gidiyorsun ya...” dedi Perihan.

“Gidiyorum ama gene de düşünmeye vakit kalıyor. Demek ki tam iş sayılmaz yazıhaneye gidip gelmek!”

“Osman senin yazıhanede çok çalıştığını söylüyor... Hem böyle şeyleri düşünmemeye karar vermiştin. Hani iş ile oyalayacaktın kendini? Böyle tuhaf düşünceler yerine yazıhanede çalışacağını, evde okuyacağını, bir program yapacağını, yaşayacağını söylemiştin...”

“Evet, yaşıyorum ya işte.”

“Şaka etmiyorum,” dedi Perihan. Ciddi olduğunu göstermek için aynadaki görüntüsüne değil, dönüp, gerçek Refik’e baktı. “Her şeyi yeniden, bu Kemah ve Ankara deneylerinin ışığı altında düşüneceğini, bizim ikimizin hayatı hakkında düşüneceğini, namuslu, doğru bir hayat için ne yapılması gerektiğini, nasıl yaşanılması, en büyük hedeften, en küçük günlük hayat ayrıntısına kadar her şeyi düşüneceğini, bir programa bağlayacağını, bunları saçma sıkıntılara, tembelliklere, buhranlara kapılmadan yapacağını söylemiştin!”

Refik, Perihan’ı dinlerken önce karısı sözlerini kelime kelime hatırladığı için gururlandı. Sonra Perihan’a hayran oldu ve kendinden utandı, terledi. Bu konularda küçük de olsa bir düşünceye vardığını göstermek için: “Bu evden çıkıp başka bir evde oturmaya ne dersin?” dedi.

“Bu sözlerin ne kadar ciddi bilmiyorum!” dedi Perihan ayağa kalktı. Yatağın üzerinden çantasını aldı. Çekmecelerden çıkardığı, arkasına ceylan işlenmiş bir aynayı, mendili, tarağı içine koymaya başladı.

Refik hafif bir öfkeyle: “Bu ciddi bir konu, evet! Düşünmek gerekiyor, ama sen de birşeyler söylemelisin!” dedi.

“Ben seninle birlikte olmak istiyorum!” dedi Perihan. “Bu evdeki kalabalık aramıza giriyor. Üstelik Nermin’i bir başkasıyla gördükten, Osman’ın da yaptıklarını senden öğrendikten sonra bu evdeki hayat beni ikiyüzlülük yapmaya zorluyor. Artık onların karşısında kendim gibi olamıyorum.” Çekmecelerinde, komodinin üzerinde çantasına koyacağı bir şeyi arayarak konuşuyordu. “Anlatabiliyor muyum? Belki insan her şeyi söylemek zorunda değil, ama onlar için daha önemli bir şeyi bizim bilip onlara söylemememiz haksızlık. Eğer söyleyemeyeceksek bu sefer... Aaa çıkar onun ağzından. Çıkar, çıkar!” Perihan yerde emekleyen çocuğu sert bir hamleyle kaptı, ağzını açtı ve içinden bir düğme çıkardı. “Bunu arıyordum. Az daha yutuyordu. Allahım!..” Komodinin iskemlesine oturdu. “Allahım!.. Allahım!.. Annemin istediği düğme!..”

İlk anda ne olduğunu anlayamayan çocuk ağlamaya başladı. Refik onu kucağına alıp salladı. Çocuk sustu. Perihan geç kaldığını söyleyerek çocuğu Refik’ten aldı, yatağın kenarına oturttu, dolaptan çıkardığı bir paltoyu acele acele giydirdi.

Refik: “Haklısın... Ben de öyle hissediyorum... Acaba Osman’a söylesem mi?” dedi.

“Söylesek mi? Sen söylersen benim de Nermin’e söylemem lâzım...” Perihan çocuğu kucağına aldı, kapıyı açtı.

Refik birden: “Belki ikisi de biliyordur!” dedi ve güldü. Perihan’ın titreyen dudaklarını görünce şakasından utandı, kendisini bayağı buldu. Perihan’a bir şey söylemek istedi, ama bunun ne olduğunu bulamadı. Birlikte aşağı indiler. Aynalı holde Refik aklına gelen bir şeyi söyleyecekti, ama orada Yılmaz’ı gördü ve aklındakini unuttu.

Perihan kapıyı açtı.

“Bana kızdın mı?” diye sordu Refik.

“Hayır, hayır!.. Niye kızacakmışım?” dedi Perihan, ama yüzü ağlamaklıydı.

“Ne oluyor, ne düşünüyorsun? Lütfen söyle... Beni seviyor musun?”

“Seni çok seviyorum.”

Refik sağına soluna bakmadan Perihan’ı öptü. Sonra çocuğu da öptü: “Neyle gidiyorsunuz? Bu üşümesin?”

“Üşümez! Biraz hava alsın. Bütün günü odanın içinde geçiriyor! Ne kadarcık yol ki, yürürüm.”

Nigân Hanım’ın gribi bulaşmasın diye çocuğu on gündür odadan dışarı çıkarmıyorlardı. Refik bunu hatırlayınca: “Evet, hepimiz aynı evin içinde, olmuyor!” diye düşündü ve bir suçluluk duygusuna kapıldı. Birşeyler söylemek istedi. Bahçeye doğru bir adım atan Perihan’ı elinden tutarak çocuğa sarıldı. Sonra Perihan’a bakmadan, gözlerini çocuğun canlı gözlerine dikerek mırıldandı:

“Bütün bunlar, bütün bu seni sıkan kabalıklarım, kararsızlıklarım, bütün bu kötü, çirkin halim hep bir şey yüzünden: İstiyorum ki... İstiyorum ki bu kız, kızımız ilerde, eğer tabii aklı başında, dünyanın farkında, evet biraz kültürlü ve zeki bir insan olacaksa bizi suçlamasın... Benim hayatıma, benim, bizim yaptıklarımıza bakarak bizi suçlamasın, bizi kötü insanlar olarak görmesin...”

Refik’in sonunda kendisine bakabildiğini gören Perihan çocuğa dönerek: “Kızımız, ‘Melek Hanım’ olunca elbette ki kültürlü ve zeki bir hanım olacak!” dedi ve gülerek çocuğu öptü.

“Bir hanım olması şart değil,” diye mırıldandı Refik.

“Aaa o niye?” dedi Perihan. Kızı adına öfkelenmiş gibi yaptı, güldü... “Kültürü ve zekâyı bilmem, ama maşallah iri yarı olacak kızımız.” Birden hızla dönerek basamakları indi, bahçe kapısına doğru yürüdü.

Refik onlar gözden kaybolana kadar arkalarından baktı. İçeri girdi, çalışma odasına çıkarken merdivenlerin eşiğinde durdu, kapının aralığından Osman ile annesinin karşılıklı oturduklarını görerek salona girdi.

Osman ateşli annesine birşeyler anlatıyor, Nigân Hanım pek oralı gözükmek istemiyor, pencereden dışarı bakıyordu. Refik'i görünce sevindi:

"Perihan gitti mi?"

"Gitti!"

"Yazık! Annesine, babasına hürmetlerimi söyleyecektim. Niye uğramadı buraya?" Osman'a döndü: "Nermin nereye gittiydi?"

"Bir arkadaşına!"

"Kime?"

"Bilmiyorum vallahi anneciğim, siz benim söylediğime cevap verir misiniz lütfen?"

Nigân Hanım, "Söyleyecek bir şeyim yok artık!" diyormuş gibi yüzünü ekşitti. Refik'e döndü: "Otursana sen!"

Osman oturan Refik'ten anlayış bekleyerek: "Şu apartman işinden sözediyorum!" dedi. "Biliyorsun yandaki arsayı ölçüyorlar... Yılmaz sormuş, ben de sordurdum, apartman yapacaklar... Tacettin Bey'ler de karşıya yaptırıyorlar. Biz de bu yıl olmazsa gelecek yıl..."

"Ne gelecek yıl, ne başka yıl..." dedi Nigân Hanım, "Babanızın vasiyeti var, bu ev yıkılmayacak..."

"Ama bu saçma!" dedi Osman. "Üstelik babam bize öyle bir isteği olduğunu hiç söylemedi..."

"Bana söylemişti diyorum ya..." dedi Nigân Hanım. "Onun düşüncesini, kendi düşüncemi kaç kere söyleyeceğim... Bir evde hep birlikte oturulup, hep birlikte yaşanır, herkes birbiriyle ilgilenir... Benim ailem büyük evlerde oturmuştur... Üstüste kutularda değil. Herkes birbiriyle ilgilenmeli, herkes birbirini sevmeli, kimsenin hayatı ötekinden gizlenmemeli... Doğrusu budur! Eğer, Allah korusun, bir

gün birbirimizden koparsak, o zaman ben ayrı kutulara taşınmak değil, birbirimizle ilgilenmemizi isteyeceğim. Doğru olan budur!”

Osman, bu sırada elinde bir kova ve maşayla gelip büyük sobayı karıştıran Yılmaz’ı gösterdi: “Ama bu ev ısınmıyor... Sizin gribiniz de bundan işte.”

“Ben kendime dikkat etmediğim için üşüttüm,” dedi Nigân Elamın. “Çok rica ediyorum oğlum, bu konuyu da bir daha açına...”

Bir sessizlik oldu. Bir an birbirlerine söyleyecek bir laf bulamadıkları, ama bir şey yapmak isteyecek kadar sinirleri de uyarılmış olduğu için karşılarında soba karıştıran delikanlıya dikkatle bakmaya başladılar. O kadar dikkatli baktılar ki, sanki Yılmaz bakışların ağırlığını sezdi ve babasının hareketlerine benzeyen hareketlerinin denetimini kaybetti, şaşırmaya başladı.

Refik, ahçı Nuri’yi hatırlatan hareketlerle sobayı karıştıran Yılmaza bakarak: “Ne kadar babasına benziyor...” diye düşündü. “Babası öldü. O da ölecek... Babası hakkında ne düşünüyoruz? Hiç! Düşünsek de ne önemi var? Hepimiz öleceğiz. Ben de öleceğim ve benim hakkımda da düşündükleri...” Birden Osman’ın birşeyler söylediğini farkederek döndü.

“Kaçtır soruyorum... Kararını verdin mi?”

“Ne kararı?”

“Söyledim ya: Üyelik ödeneği...” diyerek Osman ayağa kalktı. Bir annesine, bir kardeşine baktı: “Hadi, hadi, ben kulübe gidiyorum, yoksa sinirlerim...”

“Ne oluyor bugün sana kuzum?” dedi Nigân Hanım.

Osman öfkelenmeye, kimseye cevap vermemeye hakkı olduğunu gösteren gururlu bir tavırla odadan çıktı. Arkasından Refik de kalktı.

Nigân Hanım: “Peki benimle bugün kim ilgilenecek?” dedi. “Ah Cevdet Bey, siz gittiniz, her şey...”

Refik merdivenleri çıkarken, “Evet, hepimiz öleceğiz,” diye düşündü. “Hepimiz öleceğiz, ama benim şimdi böyle şeyleri

düşünmemem lâzım. Ben şimdi okumaya karar verdiğim kitapları okumalı, gereken şeyleri düşünmeli ve Perihan'a ve kendime söz verdiğim programı yapmalıyım... Sonra şimdiye kadar uyuşukluk ve kararsızlıkla geçen hayatım düzenli bir hayat olacak. Kızım beni suçlamayacak... Kemah'ta gördüğüm o işçileri, köylülerin sefaletini hatırladıkça kendi hayatımdan utanmayacağım. Bu programlı hayat beni bu utançtan kurtaracak. Böyle bir günlük hayat, evet bir hayat olduğundan hiç şüphem yok. Onu okuyarak bulacağını ve şimdi ona ulaşmak için okunması gereken kitaplardan birine kaldığım yerden devam ediyorum."

Masaya oturdu, açık duran kitaba bakmaya başladı. "'Şimdiye kadar okuduklarımdan şu sonuç çıkabilir: Antik Yunan en mutlu çağdı ve diriltilmelidir. Bunun nedenleri şunlardır. Yani yazara göre şunlardır... Bana göre? Bana göre bunlar iyi şeylerdir ve bizde de olsaydı iyi olurdu. Bu iyi şeylerin eksikliğini çekiyoruz desem yanlış olmaz! Bunlar şunlardı: Akıl, denge, uyum, evet ve başka şeyler... Bunları Herr Rudolph'a yazacağım. Ona kitabımdan da bir tane yollayacağım... Acaba ne der? Beni hayalperest bulduğunu söyler mi? Evet, bize aydınlık gerekiyor... Eski Yunanın da aydınlık bir çağ olduğunu söyleyebiliriz. Bunu Türkiye'de yapmak için de benim eskiden yaptığım gibi iktisadi öneriler değil, daha çok kültüre ilişkin öneriler gerekiyor... Bunlar benim şu kitapta önerdiğim şeylerden daha önemli. Bunları bulmalı, ama benim şimdi aradığım onlar değil, program! Okumalı!" Okumaya başladı. Bir süre sonra kitaba kendini vererek altı sayfa okuduğunu farketti ve sevindi. Sonra tekrar okumaya çalıştı, ama az önceki başarısını düşündüğü için kendini veremedi. Pusuda bekleyen bütün düşünceler de bir anda saldırıya geçti. "Okuyacağım, okuyacağım, ne olacak? Bu evden nasıl çıkabilirim? Süleyman Ayçelik beni böyle görse ne derdi? Perihan'ın arkadaşının kocası şu Mustafa nasıl biri? Süleyman Ayçelik 'Devletle çalışacağınıza boş düşüncelerle oyalanıyorsunuz; çünkü siz yufka yüreklisiniz' derdi. Çıngırak! Bu sefer birisi..." Bir kâğıdın köşesini karalayarak bekledi. "Birisi gelse de güzel güzel konuşsak... Kim? Ama yok öyle birisi..." Yeniden okumaya karar verdi, ama birden

ayağa kalkıverdi. “Ne yapayım? Ne yapayım?” Odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Sonra kapının açıldığını farkederek döndü.

“Muhittin!” diye bağırdı. Kollarını yana açtı, sonra ellerini hızla bacaklarına vurdu ve koşup arkadaşına sarıldı. “Aman iyi ki geldin, iyi ki...”

“Çok oturmayacağım ama...” dedi Muhittin. “On dakikadan fazla, değil...”

“Ee, nasılsın, nasılsın?”

“İyiyim işte! Geçerken bir uğrayayım dedim!” Muhittin pencerenin yanındaki koltuğa oturdu, çevresine her zamanki dikkatli, gördüğünü didikleyen bakışlarla baktı: “Ooo babanın resmi de buraya tam gitmiş hani!” dedi. “Seninkini senin çocukların ne zaman asacaklar bakalım?”

“Benimkini asarlar mı bilmem...”

“Merak etme, seninkini de asarlar!” dedi Muhittin. “Sen de, çünkü, bu aile havasına çoktan karıştın!”

Refik eski tartışmaları hatırlayarak gülümsedi. Muhittin ile gene böyle tartışmak isterdi, ama bunun olmayacağını seziyordu. Ankara’dan döndükten sonra onu üç kere görmüş, ilk seferinde aralarında derin görüş ayrılıkları ortaya çıkmış, öteki iki seferinde de susmuşlardı. Refik bu ayrılıkları unutmak isteyerek: “Nasılsın, bakalım, neler yapıyorsun?” dedi, ama bunu laf olsun diye değil, söylediklerini düşünerek sorduğu için hemen Muhittin’in nelerle, kimlerle birlikte olduğunu düşündü ve endişelendi.

“Niye oturamazsın? Nereye gidiyorsun?”

“Beşiktaş’a o meyhaneye... Benim askerleri göreceğim...”

“Ne yapıyor o çocuklar?”

“Onlar iyi! Asıl sen ne yapıyorsun? Geçen gün Nurettin’i gördüm. Maçta sana rastlamış. Çok dalgınmışsın... Bizimki gene buhranlara kapıldı galiba, bir göreyim bari, dedim!”

Refik ilgiden duygulanarak: “Genel olarak bir şeyim yok!” dedi.

Muhittin alaycılıkla: “Özel olarak var mı?” dedi ve ayağa kalkıp masanın üzerindeki kitaba baktı: “Hölderlin mi okuyorsun? Ben bir zamanlar bir şair olarak ilgi duymuştum, ama hiç sarmadı beni... Onların, bütün bu Avrupalıların ruhu bize çok uzak canım. Hem o Yunan hayranıdır... Onlar bize uzak, onlarla bir şey yapamazsın. Üstelik bunlar insanın aklını karıştırır...”

Refik heyecanlanarak: “Ama onlardan çok şey öğrenmemiz gerekiyor!” dedi.

“Neymiş öğreneceğimiz?”

Refik bütünüyle duyup inanmamasına rağmen Muhittin’in hırçın bakışlarına karşı okuduklarını savunması gerektiğini hissederek: “İşte eski Yunan ve Rönesans ne demekse odur öğrenmemiz gereken!” dedi. Muhittin’e bakmadan, sözlerinden utanmaktan korkarak aceleyle ekledi: “Rönesans kültürü... Aklın ışığı... Aklın, bizdeki barbarlığı ve despotluğu yenecek ışığına ihtiyacımız var...”

“Oh, oh, oh!” dedi Muhittin. “Sen iyice frenkleşmişsin yahu! Bu barbar kelimesini de söylüyorsun ha bizim için?..”

Refik, “Hayır, bu değildi aklımdaki... Ama ne yapayım bana öyle saldırgan bakışlarla baktığını gördükçe ben de ona bunu söylemek istiyorum...” diye düşündü.

“Peki, beni de barbar buluyor musun? Ben de Türküm, milliyetçiyim, bir milliyetçi olduğumu söylüyorum, ne diyorsun?”

“Bilmiyorum. Bir şey söyleyemiyorum... Ben arıyorum...”

“Sen frenkleşiyorsun! Zaten bizde arayan frenkleşir. Arayacağına hisset,” dedi Muhittin. “Biliyorsun, artık ben eski Muhittin değilim, konuştuk seninle... Ama sen de biraz değişsen, çünkü aşağı yukarı hâlâ beş yıl önceki yerinde, aynı saflıkla ödüyorsun. Boş tartışmaları bırak artık!” Masanın üzerindeki, raflardaki kitapları gösterdi. “Hâlâ, hayatta ne yapmalı, bunu bulmak için okuyorsun, değil mi?”

“Evet, bunları yapıyorum...”

“Frenkleşiyorsun ve ayağını yerden kesiyorsun ha?” Muhittin, Refik’in asılan suratına bakarak ayağa kalktı. “Daha oturmak, seni biraz hırpalamak isterdim, ama vaktim yok. Başka bir zaman artık...” Tam kapıdan çıkarken: “Dünyanın durumunu biliyorsun,” dedi. “Bu dünyada böyle şeylerle ilgilenmenin, diyelim ki senin görüşlerini, ya da görüşsüzlüklerini herkese yaymanın nasıl bir sonucu olur diye düşündün mü hiç?”

“Ben bunları yaymıyorum!”

“Ama kitap yazmak gibi bir alışkanlık edindin... Neyse, neyse o kitap fazla zararlı da sayılmaz...”

Refik, Muhittin’in kitabı okuduğunu öğrenince heyecanlandı, düşüncesini sormak istedi, ama Muhittin’in hırçın yüzünü görünce çekindi.

Muhittin: “Evet sen, demek hep böyle, sabahları yazıhanede ticaret peşinde koşuyorsun!” dedi Refik’e, çevresindeki eşyaya son kararını veriyormuş gibi baktı. “Ticaret yapıyorsun, işte okuyorsun, bulanık aklını daha da karartıyorsun, sonra yaşıyorsun işte bu evde, burada. Bu saat de yıllardır aynı sinir bozucu sesle tıkırdıyor. Karın, çocuğun nasıl?”

Refik, Muhittin’in arkasından merdivenlerden inerken: “İyiler!” dedi.

Muhittin, “Başka nasıl olabilirler ki?” diye düşünüyormuş gibi başını salladı. Sonra Refik’in onda hiç görmediği, dalgın, düşünceli bir tavırla vedalaşarak çıktı.

Refik, Muhittin’in uzaklaşırken kendisini düşünmediğine inandığı için arkasından fazla bakmadı. Saat tıkırtısına dikkatini vermekten de korktuğu için hemen yukarı çıkmadı. Aşağıda annesiyle biraz oturdu. Nigân Hanım bu Ayşe-Remzi ilişkisinin artık ciddileştiğini söyleyerek Refik’ten düşüncelerini sordu. Refik de gençleri serbest bırakmak gerektiğini söyledi. Sonra şundan bundan konuştular. Refik saat tıkırtısına dikkat etmeyeceğini anlayınca yukarı, okumaya çıktı.

53
Gençlerle

Muhittin önde, iki askeri öğrenci arkada, Feride Hanım’a görünmeden, Serencebey’deki evin arka odasına girdiler. Askeri öğrenciler Muhittin’in odasına girer girmez şaşırdılar. Muhittin onların bu odayı uzun zamandır düşündüklerini, içinde ne olduğunu, nasıl döşendiğini merak ettiklerini seziyordu. Masanın arkasındaki sandalyesine oturdu, eli kendiliğinden sigara paketine uzandı, ama almadı. Ayakta dikilerek dikkatle çevrelerine bakan gençlere öfkelendi. “Keşfedilmekten hiç hoşlanmıyorum!” diye düşündü. “Ama ne yapayım, artık meyhanelerde buluşmak da yakışıksız oluyordu... Hâlâ bakıyorlar... Ne okuduğumu öğrenecekler... Hakkımdaki düşüncelerini öğrenmek isterdim, ama keşfedilmek hiç de hoş gelmiyor!”

“Ne bakıyorsunuz öyle, otursanıza yahu?”

“Ha? Evet!” diye Barbaros mırıldandı.

“Sen şöyle geç bakayım Turgay! Eee, ne yaptınız bakalım bu hafta?”

Bir sessizlik oldu. Galiba ikisi de ötekinin bir şey söylemesini bekliyordu. Sonunda Barbaros: “Hiç!” diye mırıldandı.

“Demek bütün hafta hiç yaptınız ha? Ne diye yaşıyorsunuz siz peki?”

Barbaros suçlu bir tavır takındı, ama atanmamıştı. Muhittin’in kendilerine sevgiyi böyle gösterdiğini artık öğrenmişti. Birden bir şey hatırlayınca gözlerini kitaplardan uzaklaştırdı: “Turgay bir Arnavut teğmeninin selâmını almadı!”

“Sahi mi?” dedi Muhittin heyecanla.

Turgay alçakgönüllü bir tavır takınarak olayı doğruladı.

“Nasıl oldu yahu, anlatsanıza şunu?” dedi Muhittin... “Aferin!”

“Valla ben görmedim!” dedi Barbaros. “Kendi söyledi. Herif selâmı vermiş, ama bu almamış işte. Sen anlatsana, yahu!”

“Almadım işte selâmını!” dedi Turgay. Yakışıklı bir ahmağın saflığı vardı üzerinde, ama Muhittin onu tanımıştı; aptal bulmuyordu artık.

“Nasıl almadın yani? Kim bu adam?”

“Bir Arnavut! Zaten kimse sevmez onu! Üçüncü sınıftan birinin atılmasına da önayak olmuştu. İşte merdivenlerde gördüm. Ama kapının merdivenlerinde. Selâm verdi, almadım!”

“Şu selâmı biraz ayrıntılarıyla anlatsana...”

“Evet, ben de pek anlamadım ya!” dedi Barbaros.

“İnanmıyorsanız anlatmayız. Selâmı verdi. Yanından düpedüz duvar gibi geçtim... Hiçbir şey de yapamadı. Ama suratı da bozuldu.”

Muhittin: “Ceza falan verdirtmeye kalkışmadı mı?” diye sordu.

“Kalkışmadı...”

“Peki nasıl oluyor bu işler? Bu selamlaşmanın usulü nedir? İlk önce kim verir? Ben askerlik yaparken böyle bir şey olmuştu da birinin canına okumuşlardı... Bu tehlikeli değil mi?”

“Bana vız gelir!” dedi Turgay. “Zaten askerlikten hiç hoşlanmıyorum. Bir yolunu bulsam ayrılacağım... Biz esir miyiz yahu?”

Muhittin birden endişelenerek: “Olur mu, canım, olur mu?” diye söylendi. “Orada kalman gerekir!.. Hem böyle sıkıntılar her meslekte var!”

“Yok, merak etmeyin ağbi, bir şey olacağı yok!” dedi Barbaros.

“Biraz öfkeli bugünlerde... Yoksa...”

“Askerliği bırakacağım... Bir köşeye çekilip şiir yazacağım!” dedi Turgay. Buna inanmıyordu herhalde, ama gene de söylemekten hoşlanıyor olmalıydı.

Muhittin: “Aslına bakılırsa pek iyi etmemişsin Turgay!” dedi. “Başına bir dert açılabilirdi de...”

“Ben de öyle diyorum!” dedi Barbaros.

“Yani yanlış mı bu yaptığım? Böyle demeyin lütfen, ağbi. O bir Arnavut! Burası bizim vatanımız! Onun yüzünden Türk çocukları Türk ordusundan atılıyor, siz de beni haksız buluyorsunuz!”

Muhittin bir ağabey gibi değil, bir öğretmen gibi hissederek: “Ama böyle bir davranış bizi hedefe ulaştırmaz ki!” dedi. “Hedefe ulaşmak irin duygularımız ve öfkemizle değil, aklımızla hareket edeceğiz!”

“Ama hani duygular önemliydi? Hani anlamak değil hissetmek gerekiyordu?” dedi Turgay.

“Duygular inanmak için gerekli!” dedi Muhittin. “Hedefe varmak için aklını kullanacaksın. Her adımda akıl gerekiyor. Bak derginin kapağına o haritayı koyduk, yayını durduruldu... Biz bunu dergiye yöneltilmiş alçakça bir komplo olarak değerlendirdiğimiz kadar, yaptığımız bir hata olarak da görüyoruz... Bu hata sonunda Türkçü hareket tek yayın organını çıkaramaz oldu.”

Bir sessizlik daha oldu. Konu yayımı vilayet tarafından durdurulan *Ötüken* dergisine geldiği için gençler ciddileşmişlerdi. Barbaros, “Turgay’ı mazur gör ağbi!” diyen bir bakışla bakıyordu. Turgay da delidolu hareketlerinden utanmış gibiydi. Muhittin saygılı sessizliğin tadını çıkararak, “Tamam, her zamanki gibi uysallaştılar!” diye düşündü. “Sanki odamı ve kitaplarımı görünce benim de sıradan bir ölümlü olduğumu anlayıp saygısızlığa başlamışlardı!” Az sonra söyleyeceği cümleyi aklına getirdi, ama söyleyemedi. Bir süre bu delikanlıları her görüşünde aklından geçen şeyi düşünerek neşelendi. “Harp Akademisi’ni avucumun içine alıyorum! Bu ektiğim tohumla bir gün bütün orduyu...” Birden sinirlendi: “Ya bu sersem gerçekten ordudan ayrılırsa... Ayrılmaya cesareti yetmez, ama ya bu küçük kabadayılıkları yüzünden onu atarlarsa?” Öfkelenerek: “Herkes Türkçü, ama kimsenin elinde asker yok!” diye düşündü. Turgay’a bir daha öğüt vermeyi düşünüyordu ki, söylemek istediği öteki cümleyi, asıl etkileyici şeyin bu olduğunu sezerek söyledi:

“Yeni dergi için imtiyazı ben alıyorum!”

“Ooo, öyle mi?” dedi Barbaros.

“Tabii! Hareketin duracağını mı sanıyordunuz yoksa?”

“Bunu hiçbir zaman düşünmedik!” dedi Turgay. Kendini affettirmek istiyormuş gibiydi. “Ama imtiyazı sizin almanız...”

Birden kapı açıldı ve Feride Hanım içeri girdi. İki genci görünce şaşırmadı. Gülümseyerek: “Hoş geldiniz, evlâdım!” dedi.

“Hoş bulduk teyze!” dedi Turgay. Ayağa kalktı. “Sizi demin rahatsız etmedik!” Eğilerek, içten bir hareketle kadının elini öptü.

Arkasından gelen Barbaros da aynı şeyi yaptı. Muhittin annesinin yüzünün ışıdığını gördü, ona acıdı, askerlerin hareketini de gereksiz buldu. Son zamanlarda annesinin elini, herhalde, kimse böyle öpmemişti.

Feride Hanım: “Kahvenizi nasıl istersiniz?” diye sordu. Az önce öpülen elini nereye koyacağını bilemiyormuş gibiydi.

“Orta!” dedi Muhittin. “Orta değil mi çocuklar? Evet!” Annesine döndü: “Ben şimdi gelir alırım...”

“Ben getiririm!” dedi Feride Hanım, ama Muhittin’in yüzünü görünce galiba caydı. Kapıyı örttü.

“Ağbi, anneniz tam nur yüzlü bir teyzecik!” dedi Turgay.

Muhittin suratını astı. “Dergiden sözediyorum!” diye homurdandı. “Yarın gene Vezneciler’e, Mahir Altaylı’ya gidiyorum... Yeni dergi için imtiyaz almayı bana teklif ettiler. Bana güveniyorlar, ama ben onlara güvenemiyorum... Onun için de sizin bu tanışma isteğinizi şimdilik erteliyorum!”

“Neden güvenemiyorsunuz?” diye sordu Barbaros.

“Çünkü *Ötüken’de* yalnızca Mahir Altaylı’nın istedikleri oluyordu. Sizin çok beğendiğim bazı şiirlerinizi bile, biliyorsunuz yayımlatamadım. Oysa onun düşüncesini doğru bulmuyorum!” Tartışmaya, bir şey açıklamaya hiç niyeti olmadığını gösteren bir tavırla ekledi: “Şimdi ayrıntılara girmeyeceğim ama...” Sonra birden sigara paketine uzandı ve şöyle düşündü: “Benim bir zamanlar Baudelaire okuduğumu hatırlatıyor... Benim kültürlü olduğumu, Batı

kültürüyle zehirlendiğimi sezdiriyor... Kültürün şeytanı içime girdiği için alçakgönüllü olamayacağımı söylüyor... Şeyh o olduğuna göre, bana alçakgönüllü olmak düşer... Ben de o zaman alçakgönüllülüğün şart olmadığı bir şey yaparım! Yeni dergide şeyh ben olacağım!” Birden endişelendi. “Hayır! Bari gidip kahveyi alayım da annem getirmesin!”

Kalkıp odadan çıktı. Kapıyı kapar kapamaz gençlerin kitaplara saldırdıklarını düşündü. “Benim ne olduğuma bakacaklar... Kitaplar, kitaplar... Zehirlendim mi ben? Hayır, yalnızca fazla zeki ve şüpheciyim!” Mutfağa girdi.

Annesi kahveyi bitirmiş, tepsideki fincanlara doldurmuştu: “A, geldin mi?” dedi. “Ne hoş çocuklar onlar... Ne iş yapıyorlar?”

Muhittin onların askeri öğrenci olduklarını söylemeye karar veremedi. Biraz alışkanlıktan, biraz da Muhittin olup bitene esrarlı bir hava katmak istediği için, gençler üniformalarını hâlâ Beşiktaş’taki fotoğrafçıda bırakıyorlardı.

“Bir şey söylemeyecek misin? Her şeyi de saklarsın!” Muhittin bir cevap vermeden tepsiyi aldı, mutfaktan çıktı. Birden aklına odaya ansızın girmek ve onları kitaplara bakarken yakalamak geldi. Zaten kahveler dökülmesin diye ağır ağır yürüyordu. Sessizce kapıya sokulurken içeriden gelen sesleri duydu ve durup merakla dinlemeye başladı.

“Bak, bak, Apollinaire de var!”

“Vay, şunlara bak!.. Biz de öğrenemedik şu Fransızcayı...”

“Tevfik Fikret!”

“Bakayım!”

“Aa, çizmiş altlarını! Bak o da bizim gibi çiziyor...”

“Neresini çizmiş, okusana? Tarihi Kadim!”

“Mutlaka bir muzaffer on mağlûp / Çiğneyen haklı, çiğnenen mağyub...”

“Başka nereyi çizmiş? Çevir, çevir...”

“En celi hikmet: Ermeyen ezilir!.. Bu sayfada da var; Kahramanlık... Esası kan, vahşet... Fikret de bir pasifist, bir barışçıymış yahu?”

“Tabii! Ama niye çizmiş buraları?”

“Eleştirmek için!”

“Bağırma, duyacak! Ne eleştirmesi? Hadi, canım, altı ay önce öyle miydi o?”

“Nasıldı? Bak Dostoyevski’ler. Fransızca...”

“Sşşşt!”

“Niye benim Arnavut’a selâm vermediğimi söyledin? Kızdı.”

“Öyle bağırırsan gene kızar!”

“Eee, bıktım yahu!.. Herkes kızıyor bize... İşte Baudelaire! Ben kahramanlık ve dava şiirleri değil, böyle şeyler yazmak istiyorum!”

“Sus, aptal!”

Muhittin araya girmenin vakti geldiğine inanarak, kahvelerin dökülmesine aldırış etmeden hızla odaya girdi. “Ne konuşuyorsunuz bakayım?” Baudelaire’in kitaplarının durduğu rafın önünde elinde bir kitap ve kızaran bir yüzle duran Turgaya sert sert baktı: “Neye bakıyorsun? Baudelaire mi? Onu beğeniyor musun?”

Turgay kızardı. Elindeki kitabı saklamak istiyormuş gibi bir hareket yaptı. “Onu bize sevdiren siz oldunuz ağbi!” dedi. Kitabı zehirli bir şeymiş gibi rafa aceleyle koydu.

“Eğer öyle bir şey yapmışsam yanılmışım!” dedi Muhittin. “Ama sen o Fransızcanla ne kadar sevebilirsin ki Baudelaire!?” Küllükte duran sönük sigarayı yeniden yaktı. “Hadi kahvelerinizi alın için... Kitaplarla da fazla zehirlenmediğiniz için Allah’ınıza dua edin... Biraz daha gecikip duruma el koymasaydım, iş işten geçer, kaybolurdunuz... Anlıyor musunuz ne demek bu? Kaybolmuş, frenkleşmiş birer zavallı askercik olurdunuz... Gerçek birer asker bile olamazdınız... Okuya okuya zehirlenip kaybolmak nasıl olur ben biliyorum.” Bir yanlış anlamaya meydan vermemek için aceleyle ekledi: “Refik’ten biliyorum... Onunla tanışmıştınız değil mi, evvelki

sonbaharda?.. Kemah'a gitti, geldi, kitaplar okudu, birşeyler yazdı, çizdi. Geçen hafta gördüm. Gene kafası karışmış, ayağı yere basmayan, aynı amaçsız, ilkesiz, iradesiz ve en önemlisi hedefsiz Türk aydını... Ya da Türkiye'de yaşayan frenk aydını... Anladınız mı?" Turgay'a bir daha sert sert baktı. Yüzünün kızardığını görünce biraz rahatladı, ama üsteledi: "Benden bir şey saklamayın. Ne düşündüğünüzü biliyorum zaten! Kültürün şeytanı hep içinize girmek; aklınızı çelmek isteyecektir... Aklınızı kültürün şeytanına değil coşkularınızın, duyguların ve inançların hizmetine sokun... Bunları hep söylüyorum ya..."

"Haklısınız ağbi!" dedi Barbaros. Kütüphanenin bir gözünde duran Nişancı Haydar Bey'in resmine bakıyordu.

"O, babam!" dedi Muhittin. "Onun gibi olmalısınız... Gerçek bir askerdi. Savaştı, yaşadı, öldü! Ama doğrusu, bir hedefi de yoktu. Kurtuluş Savaşı'na katılmadı. Sizin hedefiniz de var! Kaybedecek vaktiniz yok! Şimdi durum bu: Yeni dergi çıkana kadar vakti iyi değerlendirmeli, çalışmalı. Yeni dergide Mahir Altaylı hâlâ aynı katı tutumunu sürdürmeye çalışırsa başka çözümler arayacağım... Hakkında bir övgü yazdığım ve gerçekten değerli bir insan olan Gıyasettin Kağan bunlardan birisi... Böylece Mahir'i aradan çıkarmış da oluruz... Sonra, böyle selâm vermemek gibi kabadayılıklardan vazgeçin!.. İmtiyazı alırsam dergi bizim olacak ki bu size..."

"Afedersiniz ağbi, derginin adı ne olacak?"

"*Altınışık*! Ama biçimin ne önemi var?.."

"Hayır, bir fikrim olsun diye sormuştum!" dedi Turgay.

54
Zaman ve Gerçek İnsan

Ömer uyanır uyanmaz eski alışkanlığıyla bileğine baktı, ama artık saat takmıyordu. Geceleri de eski köşkün odası soğuk olduğu için kazakla yatıyordu. “Vakit ne?” diye mırıldandı. Yatağın içinde döndü ve gene mırıldandı: “Hangi zamandayım? Yirminci yüzyılda ve ortaçağın kenarında... Bir eski köşkte, Erzincan’ın yakınlarında.” Başını çevirip yukarı baktı. Tavanın köşelerinde kurtların delik deşik ettiği ahşap işlemeler vardı. Bir duvar boydan boya dolaptı. Aynı işlemeler dolapların kapaklarında da âyetlerin vav kayıklarıyla içice görünüyordu. Ömer kurtlar yediği, çürüdüğü için okuyamadığı Arap harflerine bakarak, “Belki de âyet mâyet değil, düpedüz Namık Kemal’indir,” diye düşündü. Kaymakamlık vererek Abdülhamit’in Kemah’a sürdüğü bu adamın nasıl birisi olduğunu gene merak etti. “Sürgündeyken toprak almış, bu köşkü yaptırmış, sonra herhalde ya affedilerek, ya da Meşrutiyet’ten sonra geri dönmüştür. Ben ne zaman geri döneceğim?” Nikâh tarihi olarak kararlaştırılan nisanın yirmi altısının üzerinden iki, Ankara’dan ayrılışından sonra da yedi hafta geçmişti, ama hâlâ burada, Hacı’nın bir zamanlar kâhyalık etliği bu çiftliğin harap köşkünün bir odasında kalıyordu. İstasyona geldiği gün Hacı, geceleyecek başka bir yer bulamayacağını söyleyerek onu buraya, köşkün ikinci katına çıkarmıştı.

Ömer, “Evet, ben hâlâ buradayım... Ama artık gidiyorum!” diye düşünerek yatakla bir daha döndü. “İstanbul gözümde tütüyor. Gideceğim. Ne zaman? En yakın zamanda! Şimdi saat kaç olmalı İstanbul’da?” Vakti anlamak için pencerelerin arasından döşemeye vuran gölgeye baktı. Dışarıda parlak bir güneş olmalıydı. “Bahar!” diye mırıldandı, ama yataktan kalkmadı. “İşlere başlamadan önce biraz daha uyuyayım mı?” diye düşündü. “Evet, uyumam gerekir, yoksa işlere iyi sarılamam!” Kendini ağır ağır yaklaşan sakin bir uykuya bıraktı.

Bir otomobilin kornasını işittiğini sandı, ama böğüren inekti.

“Ne kadar uyudum acaba?” diye düşündü. “On dakika mı, bir saat mi?” Zamanı parçalamanın keyfini çıkararak, “Ne önemi var?” dedi kendi kendine. “Uyudum. İyi geldi. İşlere sarılmak için gerekli gücü topladım!” Esnedi. “Evet işler... Hangi işler? Jeneratör çalıştırılacak... Jeneratör için mazot almak gerekiyor... Sonra birikmiş mektupları yazarım... Yani yazmayı tasarladığım şeyleri... Erzincan’a da gitmek gerekiyor...” İnek bir daha böğürdü. Sonra yaşlı bir kadın biraz söylendi. Ömer bunun Hacının karısı olduğunu, sesin köşkün duvarına birleştirilen ahırın açık kapısından geldiğini, kadının sütü sağılırken kıpırdanan hayvana öfkelendiğini anladı. “Ne güzel! Orada süt sağıyor!” diye düşündü. Bunu bir kere eğlence ve yenilik olsun diye kendisi denemeye kalkışmış, Hacı’yla karısı ona karşı çıkmışlar, ama Ömer direnince kenardan dikkatle bu işi bir beyin nasıl yapacağını merak ederek bakmışlardı. Ama az sonra Ömer’in birşeylere kızdığını görünce yardım etmişler, biri hayvanı, öteki de bir türlü memenin altında durmayan kovayı tutmuştu. Ömer bu tatsız deneyi hatırlayınca, “Onlar beni seviyorlar, bana saygı duyuyorlar!” diye düşündü, ama inanmadı. Hacı ondan iyi para aldığı için burada yatırıyor, her gün önüne üç öğün yemek koyuyordu. Bu düşünceden sıkılarak: “Ama hiç olmazsa bunu para için yaptığını belli etmiyor,” diye söylendi. “Ben düşünerek buluyorum bunu! Evet, burada doğanın içinde bunca şeyden sonra haftalarca kalmam boşuna değil... Yaşıyor ve görüyorum!” Birden heyecanlanarak, “Yaşıyor ve görüyorum!” diye yeniden mırıldandı ve sıcak yataktan kalkıp çıplak ayaklarla pencereye gitti. Sürgülü camı gürültü etmemeye çalışarak açtı ve derin derin soludu.

Güneş doğalı çok oluyordu, ağaçların arasına az sonra girecekti. Ömer: “Her şey ne güzel, ne kadar doğru!” diye mırıldandı. “Burada hiçbir şey gizlenmez! Burada her şey nasıl olmalıysa öyle!” İçinde birşeyler yapmak, bir zamanlar kendi kendine söylediği gibi birşeyleri kırıp dökme isteği uyandı: “İnsan her sabah burada uyanmalı, şu pencerede temiz havayı içine çekmeli, sonra şehirlerin içine girmeli... Bir fatih olmak için...” Cansıkıcı düşüncelerle savaşabilecek gücü kendinde şimdi bulacağına inanarak: “Şehirler, şehirler!” diye söylendi. “Ben niye oralarda değil de buradayım?”

Gene her şeye hakkı olduğunu hissederek: “Çünkü buradan hoşlandım!” diye düşündü. “Evet, buradan hoşlandım! Oralara da gideceğim tabii. İstanbul gözümde tütüyor... Ama ya şu sabah!.. Şu sabah beni işlere sarılmaya çağırıyor! Yapılacak şeyler çok değil, ama gene de bugün onlara sarılacağım. Önce jeneratör!” Jeneratör hakkındaki tasarısını düşününce sevindi. Altı aydır depoda durduğu için paslanan jeneratörü temizleyip yağlayacak, neresinin bozuk olduğunu bulacak, sonra çalıştırıp alt kata ve bütün köşke elektrik verecekti. Bu tasarıyı biraz düşündükten sonra bunun kendisinin değil, Hacı’nın düşüncesi olduğunu hatırladı. Hacı’nın bir başka düşüncesi daha vardı: Ömer’e bu köşkü satın almasını söylüyordu. Satın alırlarsa, demiryolunun öte yanından taa ırmak kıyısına kadar uzanan verimli toprağı ekip biçebilirlerdi. Hacı eski sahibinin mirasçıları birbirleriyle kavgalı olduğu için toprakların ekilemediğini, kendisinin bir yıl ekmeye çalıştığını, ama birisinin mirasçılara haber uçurduğunu söylemişti. Ömer kendisini burada gizlice yatırdığı ve bu işten para kazandığı için gene birisinin mirasçılara Hacı’yı ihbar edeceğini düşünmüştü, ama her gün İstanbul’a en yakın zamanda gitmeyi kurduğu için bunu önemsemiyordu. “Evet, en yakın zamanda oraya gideceğim!” Bunu düşününce heyecanlandı. “Onlara bir çiftlik almaya niyetim olduğunu da söyledim... Ama onlar kim?” Bir süre düşündü. Sonra “onlar,” deyince aklına önce Refik’in, sonra Nazlı, Muhtar Bey ve bir de Kerim Bey’in geldiğini şaşarak anladı. Üşüdüğünü farkederek geri döndü, giyinmeye başladı.

Kazağını çıkarırken, “Niye aklıma Kerim Bey geldi?” diye düşündü. “Ondan hoşlanmıyorum! Şu Türkiye’de hoşlanmadığım ne varsa sanki o yapıyor. Ondan, o gururlu bakışlarından iğreniyorum...” Kazağı çıkardı. Pijamasının düğmelerini çözmeye başladı. “Onlara ne söylerim? Bana orada ne yaptığımı sorarlar... Teyzem sorar! İyi ki onlara mektup yazdım... Onlara gene mektupta yazdığım şeyleri söylerim: Orada kalan bazı makineleri satmak uzun sürdü... Nazlı’ya da bunu yazacağım... O ne düşünüyordur?.. Daha cevap gelmedi... Ama, burayı satın alırsam ne derim?.. Hep bana inandıkları, beni zeki ve aklıbaşında buldukları için bir bildiğim olduğunu düşünürler. Bir bildiğim var mı?” Hacı’nın karısının yıkadığı temiz bir gömleği

giydiği için kendini daha diri hissederek: “Tabii var,” dedi. “Buradaki bu bozulmamış dünyanın değerini anladığımı söylerim... Bunu anlamazlar. Üstelik buna ben de inanmıyorum... Niye buradayım o zaman? Çünkü hırsımın yıpranmasından korkuyorum!” Birden durdu. “Doğru mu? Hayır, değil, çünkü o kadar kolay yıpranmayacak kadar güçlü bir hırsım var... Peki, neden?” Yatağın kenarına oturup pijamasının altını çıkardı. Bacakları üşüyünce acele acele pantolonu giydi ve her pantolon giyişinde içinde uyanan koşma, sıçrama, yaşama heyecanına kapılarak: “Çünkü oradaki bayağı, sıradan hayat yaşanılacak gibi gelmiyor bana... Burada doğanın içinde her şey saf ve gerçek... Burada sahtelik yok, işte bunun için!..” Heyecanlanarak koştu, kokusunu almamak için yatmadan önce odanın bir ucuna bıraktığı çizmelerini aldı, giymeye başladı. “Burada bir ortaçağ şövalyesi, bir tımarlı sipahi, bir büyük toprak sahibi, gerçek bir insan gibi hissediyorum. Şu çizmeler ne güzel... Artık kimse giymiyor!” Erzincan’dan aldığı çizmeleri ayağına geçirdi. Pantolonunun paçalarını çizmenin içine soktu, ayağa kalktı.

“İşte, işte!” diye mırıldandı. “Bu, gerçek insan bu!” Çizmeleriyle ahşap döşemeleri döverek yürüdü. “Aşağıdan duyarlar, kahvaltımı hazırlarlar! Evet!” Odanın ortasında durdu. “Belki biraz şaşırdım, ama doğrusu bu: Emir vermek için yaratılmışım ben! Bunu her zaman içimde hissettim.” Birden Muhittin’i hatırladı. “Ne yapıyor acaba? Vah, zavallı bücür! Bütün dostluğumuz boyunca benimle zekâ yarışına girdi. Üstelik benden de zeki değildir! Hem her şey zekâ değil! İrade var, daha önemlisi talih var... Ben talihliyim, yakışıklıyım, zenginim...” Birden utanarak, “Şaşırıyorum galiba...” diye düşündü ve çıkardığı kazağı yeniden giyerken durdu. “Ben ne yapıyorum, ben ne olmak isterdim?” Küçüklüğümde de kazak giyip çıkarırken, bazen, şimdi yaptığı gibi başını kazağın içine gömer düşünürdü: “Ben ne yaptım? Buraya geldim! Makineleri satmak için sağa sola gittim. Makineleri kamyona yükledim... Erzurum yoluna götürdüm. Alıcı çıkmadı. Geri döndüm, oyalandım. Böylece düğün tarihi de geçti... Ne yapsaydım?” Birden nişan törenini hatırladı. Tören sırasındaki coşkusunu, herkesin kendisine hayranlıkla, sevgiyle bakışını gözlerinin önünde canlandırdı. “Şimdi de aynı

şeyleri mi yapayım yani? Kız istemeye gittik! Konuştuk! Bayağılıklar... Bunlar bana göre değil! Bana göre olan şey dolu dolu yaşamak!” Bir kere Refik ile Muhittin’e ‘Ben dolu yaşamak gerektiğini söylüyorum arkadaşlar!’ dediğini hatırladı. “Ne kötü, ne kötü, bütün bunları unutmak istiyorum,” diye söylendi. “Şehirlerdeki o soytarılığımı, ikiyüzlülüğümü unutmak ve kendim gibi olmak istiyorum!” Kazağı giydi, paltosunu giyecekti, ama günü açık, gövdesini diri bulduğu için caydı. “Benim ruhumu ancak böyle coşku, şu güneşli gün, heyecan, gerçekten bir şeyler yapmanın heyecanı doyurabilir.” Birden durdu. “Ama İstanbul’a da gitmek istiyorum, gideceğim! Orada ne yapıyorlar, o bildiğim, bıkıp usandığım tanıdık hayatlar ne yapıyor, İstanbul nasıl, bunu da merak ediyorum...” Odadan çıkıyordu: “İstanbul’a gider, görür, kararımı verir gelirim!” diye düşündü. Kapıyı açtı, çizmelerinin takırtısını duyarak merdivenlerden inmeye başladı. “Ama kararı da verdim galiba! Verdim mi? Fatih! Hah! ‘Siz nereyi fethedeceksiniz Herr Fatih?..’ Ben merdivenlerden iniyor ve düşünmek istemiyorum Herr von Rudolph! Şimdi kahvaltı edeceğim ve yaşayacağım...”

Aşağı indi. Ortalıkta kimse yoktu. Dışarı çıktı. Güneş gözünü aldı. Hacı’nın tüylü köpeğini gördü. Sonra Hacı’yı gördü. Hacı jeneratörlerden, kahvaltıdan sözetmeye başladı.

55
Sünnet

“Şimdi söyle bakalım evlât, bu bardaktaki nedir?” dedi hokkabaz.

“Sudur efendim!” dedi oğlu. Gerçekten oğluydu.

“Biz bu suyu nereden doldurduk? Karadeniz’den mi, Bahri Hazer’den mi, yoksa Hint denizinden mi, yoksa şuradaki kuyudan mı?”

“Oradaki kuyudan arabacılar dolduruyor!” dedi Osman.

Hokkabazın anlaşılmayan şakalarına gülemedikleri, ama gülmeye de hazır oldukları için balkonda oturan herkes gülmeye başladı. Heybeliada’daki evin kuyusuna dadanan, atlarını bahçenin ucuna yanaştırıp sulayan arabacılarla bir türlü başedilemiyordu. Nigân Hanım bu cansıkıcı konu açıldığı için alışkanlıkla suratını buruşturur gibi yaptı, ama sonra neşeye katıldı. Bugün neşeli olması gerekiyordu, çünkü torunu Cemil sabah sünnet olmuştu.

“Şuradaki kuyudan doldurduk!” dedi çocuk.

Kendi şakalarına değil, anlayıp denetleyemediği başka şakalara gülündüğü için dertlenen hokkabaz elindeki değneği oğlunun sırtında iki kere şaklattı: “Ne gülüyorsun, gülme, dinle!” dedi. Balkondaki çocukların ve yatakta yatan sünnetlinin yalnızca değneğin vuruşlarına güldüklerini anlamıştı. Değneği bir kere daha oğlunun sırtında şaklatıp: “Bize bir yardımcı gerek!” dedi. “Kim yardım etsin bize efendim?” Bunu Cemil’e sormuştu.

Cemil bir balkondan çok terası andıran geniş çıkıntıda sandalyelerde, şezlonglarda oturan konuklara ve yakın akrabalara tek tek baktı.

“Sait Bey Amca!”

“Olmaz!” dedi hokkabaz.

“Fuat Amca... Peki, Refik Amca...”

“Olmaz, olmaz... Senin ne kadar çok amcan varmış yavrucuğum?

Ama olmaz. Arkadaşlarından, çocuklardan birini seç!”

Cemil, adalı arkadaşlarından birini işaret etti. Hokkabaz utanan çocuğu kolundan tutup ortaya çekti. Bir sessizlik oldu. Kimse galiba hoşlanmamıştı bu hokkabazdan. Kendilerine benzemiyor, gülmek ve güldürmek için kendilerinin aradığı şeyleri aramıyordu. Konuklarla acıdığı hokkabaz arasında, bir anlayış köprüsü kurmak geliyordu Refik’in içinden, ama bunun için ne yapması gerektiğini bulamıyordu.

Hokkabaz bardaktaki sudan bir yudum içti. Ergenlik çağına giren oğluna bir yudum içirdi. Sonra ortaya çektiği askılı, kısa pantolonlu, teiniz giyimli çocuğun ağzına bardağı yaklaştırarak: “Şimdi küçük beyimiz de lıkır lıkır içecek ve su göbeğinden akacak!” dedi. Bir yandan da elindeki kırmızı bir bezle alnındaki, boynundaki terleri siliyordu.

“O bardakla *ne bois pas*!” diye atıldı çocuğun kenarda oturan annesi.

“Tabii, sakın!” dedi Nermin. Köşeden olup biteni gülerek seyreden Emine Hanım’a seslendi: “Çabuk temiz bir bardak getiriver.” Ağzına bardak dayanan çocuk şaşırmış, korkmuştu. Dudaklarını sımsıkı kapamış, yanlış bir şey yapmamak için annesine bakıyordu.

Hokkabaz: “Bardak istemez... Tamam, tamam içti işte!” dedi öfkeyle. Oysa çocuk içmemişti. Hokkabaz oğlundan aldığı bir boruyu çocuğun göbeğine dayayıp ucunu açtı. “İşte göbeğinden de akıyor!” dedi. Su borunun ucundan balkona dökülüyordu. Hokkabaz bunun da hoş karşılanmayacağını anlayarak borunun ucunu kapadı. Sonra değneği bir kere daha oğlunun sırtında şaklattı, arkasından külahını düşürür gibi yaptı. Çömelerek yerdeki külahını aramaya başladı. Oğlu üstüne bastığı için bulamıyor, çocuklar da gülüyordu.

Nermin: “Bu da çok alaturkalık canım!” dedi.

Sait Nedim Bey: “Aslında Karagöz’ün iyi oynatılanı hoş olabilir!” dedi. “Ama ramazan ve sünnet eğlencelerinden ben de pek hoşlanmam! Bir kere Naşit’i seyrettim, niye gülüyorlar anlamadım. Babam, ama, severdi.”

Atiye Hanım gülen çocukların, hokkabazın ve yatakta yatan Cemil’in gözükeceği açıyı bulmuş, resim çekiyordu.

Nermin, Osman’a döndü: “Nereden buldun bu adamı?”

“Canım ne var!” dedi Osman. “Turgut Beyler de çağırmışlar. Çocuklar da gülüyorlar işte!”

Refik hokkabazı korumak için birşeyler söylemek istedi, ama gene aklına bir şey gelmedi. Yalnızca: “Sevimli bir adam!” dedi, ama sözünden utanarak Karagöz ve ortaoyunu hakkında kitaplar okumaya karar verdi. Sonra adamın hünerinin söze değil, göz oyununa dayandığını düşünerek bunun gerçek bir hokkabazsa bir gözbağcı olması gerektiğini içinden geçirdi. Ama adam kimsenin yutmadığı bir kutu oyunuyla, bu saçma su oyunundan başka bir şey de yapmamıştı.

“Bunlar sünnetçilerle ortak çalışıyor galiba...” dedi Fuat Bey.

“Zavallı bir adamcağız!” dedi Güler Hanım.

Refik, Güler Hanım’a baktı. Sonra Perihan’ın çocukla birlikte odada olduğunu hatırlayarak içeri girdi. Küçük Melek az önce hokkabaz ve oğlu, kafalarında külahlarıyla balkona çıkınca korkup ağlamaya başlamıştı. Herkes gülmüştü buna, ama Refik şimdi hokkabaz için üzülüyordu. Perihan ile Melek’i arka odada değil, orta odada pencerenin önünde buldu. Perihan çocuğa çay içiriyordu.

“Ayşe ile Remzi, Melek’i denize götürecekler.”

“Belki, onlar yalnız gezmek isterler!” dedi Refik.

“Yok! Kendileri istediler... Senin nen var? Gene sıkılıyor musun? Gelmekle kötü mü ettik?”

Refik’in “doğru dürüst bir hayat” için yapılması gereken şeyleri yazacağı, ama bir türlü bitiremediği program çalışmalarının ve evdeki hayatın ilk sonucu olarak bu yaz Heybeliada’ya gitmemeye karar

vermişlerdi. Herkes haziranın başında gidince bütün ev kendilerine kaldığı için sevinmişler, sonbaharda evden temelli ayrılmayı da tasarlamışlar, ama temmuz sonunda sıcaklar bastırıp küçük kızın bacaklarında ve kollarında tuhaf kızarıklıklar görünce de Cemil'in sünnet olacağı hafta adaya gelmişlerdi.

“Yoo, niye kötü olsun? İyi ettik! Biraz açıldık,” dedi Refik.

“Ama sen yarın dönüyorsun...”

“Canım sıkıntıdan değil, Muhittin ile Ömer'i görmek için döndüğümü biliyorsun. Pazartesi akşam Osman ile döneceğim!”

“Ne diyor Ömer?”

“Söyledim ya... Telefonda çok az konuşabildik. Dört gün önce Kemah'tan döndüğünü söyledi... Beni görmek istiyormuş. Ben de Muhittin'i aradım. Hesap ettim: Üçümüz Ömer nişanlandığından beri, iki buçuk senedir birlikte olmamışız.”

“Ömer o kızı bıraktı mı?”

“Bilmiyorum. Bu baharda artık evleneceklerdi. Ama gene bir şey olmadığına ve o da aylardır Kemah'ta hiçbir şey yapmadan...”

Perihan: “Ben de geleyim mi yarın seninle?” dedi.

“Ne yapacaksın sen orada? Biz evde oturup aramızda konuşacağız...”

“Ben de yukarıda çocukla seni beklerim!” dedi Perihan. Refik'in yüzünü görünce aceleyle ekledi: “Peki, peki gelmem. Öyle söyleyivermiştim... Ama seni onlarla oturup konuşurken, ciddi ciddi tartışırken düşünmek hoşuma gitmiyor. Onların o bekâr erkek hallerinden, içki içen, her şeyi küçümseyen...”

“Bir defa, biliyorsun, artık Muhittin içmiyor. Sonra her şeyi küçümsediğini sanmıyorum Muhittin'in. Saçma da olsa bir inancı var. Ömer'in de...” diye Refik anlatmaya başladı. Sonra birden irkilerek, “Yapma Perihan, ne olur böyle düşünme, onlar benim en iyi arkadaşlarım!” dedi ve karısının yanına oturdu.

“Gene içine şüpheler atacaklar...” dedi Perihan. “Hadi teker teker onları görmene bir şey demiyorum. Ama ikisi birlikte olunca

sen...”

“Lütfen bu konuyu şimdilik kapayalım!” diyerek Refik kapıyı işaret etli. Ayağa kalktı.

Ayşe, arkasından Remzi içeri girdiler. Ayşe çocuğu kucağına aldı. “Sana denizi göstereceğiz!” dedi.

Perihan gülümsüyordu. Şişman ve iri olan Remzi çocuğun yanında daha da hantallaşmıştı. Refik odadan çıkmadan önce onlara bakarak: “Bunlar da evlenir, çoluk çocuğa karışırlar,” diye düşündü. Ara merdivenlerden aşağı indi. Su tulumbasının durduğu, çamaşırların yıkandığı odada hokkabazla çocuğu gördü. Çantalarını topluyorlardı. Refik onların gönlünü alması gerektiğini düşünerek içeri girdi.

“Usta, çok güzeldi. Tebrik ederim!”

“Sağol!”

Refik bu sefer yaptığı programa uygun bir biçimde, halkla yakınlıklar kurması, yeni şeyler öğrenmesi gerektiğini düşünerek: “İşler nasıl usta?” dedi.

“Şimdi işler iyi, sünnet mevsimi, ama sonra kesilir!” dedi usta. “Bir de ramazanda iş olur!”

Refik bunu önceden biliyormuş, ustanın dertlerini sonuna kadar anlıyormuş gibi hissederek, ya da böyle hissetmek isteyerek: “Tabii ramazanda, ramazanda!” diye tekrarladı. “Peki başka zaman ne yaparsınız?”

“Ben esasında yorgancılık yaparım efendim. Kışları da çocuk köye dönerdi. Alay ediyorlarmış, istemedi. Yorgancılığı da öğretemedim. Dediler ki, bu çok yetenekli, bunu okuluna ver, oyuncu olsun. Götürdüm, diploma olmayınca olmaz dediler. Ben şimdi bunu ne yapayım? Kış geliyor. Köye mi yollayayım? Bende de bir şey yok ki... Nefes darlığı da var. E köye gidip rençberlik de yapamaz!”

Refik hemen bir çözüm yolu bulması gerektiğini düşündü: “Bir iş bulmalı bu delikanlıya değil mi?”

“İş olsa! İş nerede? Siz zenginsiniz, imkânınız vardır!” Çocuğa döndü: “Hadi al çantayı!”

Refik bir an çocuğa depolarda iş bulmayı düşündü, ama aklına hemen Osman geldi. “Vallahi ustacığım...” diye mırıldandı.

“Evet, evet, biz Turgut Bey’lere gidiyoruz, efendim!” dedi hokkabaz.

Refik: “İş konusunda görüşmek istersek!” dedi ve yazıhane ve şirketle ilgili düşüncelerle birlikte dilinin de değiştiğini anlayarak utandı. “Ben bir soruşturayım!” dedi. Hokkabaz ve oğlunun arkasından bahçeye kadar yürüdü. “Tabii, onları teker teker kurtarmaya kalkışmak olanaksız!” diye düşündü, ama avunmadı. Dışardaki merdivenlerden tırmanıp çitlenbikle sarılı parmaklıklar boyunca yürüdü: “Onları topyekün kurtarmak için ne yapıyorum peki?” Ziraat bakanlığının yayımladığı kitabını düşündü. Kitabı, bir profesörün alaycı bir dille yazdığı ve daha çok kendi ansiklopedik bilgisini yansıtan: “Ütopyalar ve Hakikatlerimiz!” adlı makaleden başka hiçbir yankı yapmamıştı. “Zaten oradaki düşünceler yanlıştı...” diye söylendi. “Bize asıl gereken kültüre ilişkin önlemler. Bunların ne olduğunu araştırıyorum. Daha önemlisi, bizi bunlara yöneltecek hayat tarzını bulmaya çalışıyorum!” Ama gene avunmamıştı. Kendini yatıştırmak için: “Yarın Ömer ve Muhittin ile ne güzel konuşacağız!” diye düşündü. Biraz gülünç bulunmaktan çekindiği, biraz da artık onların düşüncelerinin başka noktalarda odaklaştığını bildiği için, onlarla istediği gibi konuşamayacağını seziyordu; ama gene de bunu düşününce rahatladı. Balkonda Sait Nedim Bey ile Nermin’in arasında oturan Osman’ın yanındaki boş sandalyeye oturdu.

“Hokkabaz gitti. Oğlu yetenekli, ama iş bulamıyormuş! Biz acaba ona bir yer bulabilir miydik diye düşünüyorum!”

“Senden iş mi istedi?” diye sordu Osman. “Ona parasını verdim. Demek iş istiyor... Ama bizde hamallıktan ve kâtiplikten başka bir iş olmadığını da biliyorsun!”

“İş mi istiyormuş?” diye sordu Sait Nedim Bey. “Oğlunu bilmem, ama babası iyi bir hokkabaza çok benzemiyor. Fakat kendine has bir yüzü var. Babamın bir arabacısı vardı; tıpkı o. Biz

ona Bayram Baba elerdik... Babacan bir adamdı, arabada bir oturuşu vardı...”

Osman Refik’e döndü: “Ona bir söz filan vermedin, değil mi?” dedi endişeyle.

Fuat Bey de uzanarak: “Bu şeye benziyor!” dedi. “Hangi padişahın zamanında?.. Hani sünnet düğününden sonra diyor ki ‘Benden ne istersiniz?’ ‘Yeniçerilik!’ diyorlar. Yeniçerilik bozuluyor! Hah, hah, ha!”

Bu sırada yatakta yatan Cemil homurdandı, şikâyetçi sesler çıkardı. Leylâ Hanımla konuşan annesi oğlunun hediyelerle kaplı yatağının başucuna oturarak bir şey sordu. Fuat Bey ile konuşan Osman da onları gördü ve oturduğu yerden seslendi:

“Ağrıyor mu?”

Bir sessizlik oldu. Refik köşede oturan Lâle ve öteki kızların ne düşündüğünü merak etti. Sonra, “Şu sünnet denen şey çok aptalca, vahşi, ilkel bir tören zaten!” diye düşünerek ayağa kalktı.

Nigân Hanım: “Dur, gene nereye, biraz otursana, zaten yüzünü göremiyoruz!” dedi.

Refik, “Evet ilkel, vahşi, tam bize göre çirkin bir tören bu!” diye mırıldanarak içeri girdi. “Gereksiz olduğuna karar verdikleri bir et parçasını kesiyorlar... Buna ne lüzum var?” Bu konuda temizliğe ve sağlığa ilişkin okuduğu, duyduğu bazı düşünceleri hatırladı. “Peki, hadi gerekli diyelim... Ama bunun törenine ne gerek var?.. Herkese bunu duyuruyoruz, herkes böyle bir şey olduğunu biliyor ve hediyeler getiriyor... Bu çirkin olaydan utanan çocuk da hediyeler geldiği için seviniyor.” Kendi sünnetini hatırladı. Herkesten gizlemek istediği, utandığı bu olayın başkaları tarafından neşeyle, sevinçle karşılandığını, bir marifet yapmış gibi kendisini sevgiye ve hediyeye boğduklarını görünce o da utancı unutmuş, bazılarının sözlerine de inanarak bu işten gururlanması gerektiğini çıkarıp övünmüştü. Odasına doğru yürürken: “Zaten o zamandan bir kişiliğim olmadığı belliymiş!” diye düşündü. “Şimdi Perihan da üstü kapalı olarak aynı şeyi söylüyor. Onların yanında, ikisinin yanında olunca ben...

Herhalde onların etkileri altına giriyorum!" Perihan'ı odalarda arayıp bulamayınca kendini yatağa sırtüstü attı. "Niye buraya geldim ki, sanki!" diye düşündü. "Keşke evde otursaydık. Çocuğun hediyesini başka zaman da verebilirdim!" Başkaları gibi kendisinin de çocuğa hediye aldığını, böylece kendi sünnetinde kendisini öven o dar kafalı, çirkin insanlar gibi davrandığını düşündü. "Peki, ne yapsaydım? Hiç hediye almasaydım bana kızarlar, çocuğu sevmediğimi düşünürlerdi. Hepsinden kötüsü, Cemil de öyle düşünürdü! Hiç olmazsa ona bir kitap aldım. Üstelik Rousseau, Robinson'un bir çocuğa verilecek en iyi kitap olduğunu söyler! Ama tabii, bir kitap ucuz bir şey olduğu ve onu ne kadar sevdiğimi göstermek için biraz daha masraf etmem gerektiğini düşünerek bir de kol saati aldım!" Sabah başkalarının da aldığı kol saatlerinin hepsini bileklerine takan çocuğun şaşkınlığını ve neşesini gözlerinin önünde canlandırdı. Kendisi için böyle bir tören yapılamayan Lâle kenarda kalmış, ona kardeşini kutlamasını söylemişlerdi. "İğrenç, hepsi iğrenç! Sünnet törenlerini yasaklamalı!" diye düşündü. "Bunu hangi hükümet yapabilir? İnkılâpçı bir hükümet gerekli, ama inkılâplar da bitti. Peki ne yapılabilir?.. Evet, onlarla ilişkiyi en aza indirmeli... Perihan ile kararlaştırdığımız gibi Nişantaşı'ndaki evden ayrılmalı... Onlara Daniel Defoe'yu, bütün Rousseau'yu okutmalı." Cemil'e Robinson'un Fransızcasını almıştı. Çocuğun Fransızca okumaya üşeneceğini düşünerek umutsuzluğa kapıldı. Kitabın "Issız Adada 28 Yıl" adlı bir kötü ve kısaltılmış çevirisi vardı, beğenmemişti. "Peki halk Robinson'u nasıl okuyacak?" diye düşündü ve aklına gelen bir başka şeyle heyecanlanarak yataktan kalktı, Perihan'ı aramaya başladı. Aşağı katta onu buzdolabının başında gördü.

Perihan bakışlarıyla: "Ne var?" dedi. Su içiyordu.

"Gel, gel, sana anlatacaklarım var!" Bardağı bırakan Perihan'ı kolundan tuttu. "Biraz yürüyelim mi?"

Perihan gözüyle yukarıyı, balkonu işaret etti.

"Peki, gel o zaman şurada konuşalım!" dedi Refik. Merakla bakan ahçı Yılmaz'a gülümsedi. Perihan'la tepeye doğru yükselen

arka bahçede, dökülüp kurumuş çam yapraklarının üzerinde kaymamaya çalışarak biraz yürüdüler.

“Hadi söyleyeceksen söyle!” dedi Perihan. “Bu halimiz gülünç!”

“Bana kızıyor musun? Lütfen kızma ve sev beni!” dedi Refik aceleyle. “Ben sonbaharda yazıhaneye de gitmeyeceğim...”

“Ne yapacaksın?”

“Robinson Crusoe gibi, herkesin okuması gereken kitapları yayımlayan bir yayınevi kuracağım! Sonra şunu düşündüm: Sünnet yasaklanmalı! Hayır, bu önemli değil. Yayınevi kurmak gerek, kuracağım.”

“Bunu iyi düşündün mü? Yapılması gereken şey bu mu?

Bununla bize yetecek kadar para kazanabilir misin?”

“Para ve aile bence bu işin yanında ikinci derecede kalır!” dedi Refik. Perihan’ın yüzüne bakmak istemediği için az ötedeki arı kovanına bakıyordu. Yakında bir yerde bir cırcırböceği ötüyordu.

“Ağlamak istemiyorum... Burada durursak ağlayacağım... Hadi oraya gidelim!” dedi Perihan.

“Orada ne var? Adi, bayağı bir eğlence. Bir sünnet töreni. Bu ne kadar çirkin ve iğrenç bir şey, düşünemiyor musun? Hem de küçük kızlardan hiçbir şey saklamadan o zavallı çocuğu giydiriyorlar, başına o gülünç takkeyi koyuyorlar... Onun çevresinde toplanıp o bayağı gevezeliklerini... Ya da hokkabazla alay etmeleri... Dur düşeceksin... Odamıza gidelim. O hokkabaz onlardan bin kere saygıdeğer... O Güler denen kadın. Onun yanına gidip oturacağımı mı sanıyorsun?”

“Hiçbir şey sanmıyorum, düşünmüyorum:..”

“Peki, istersen ben de öyle yapayım. Ama bu ne kadar böyle sürer sanıyorsun? Bana darılmadın ya?”

Perihan dönüp güldü: “Kızmadım!”

Refik neşelenerek: “Şu Güler’den sözedince ben de şaşırdım!” dedi. “İnşallah aynı tartışmanın başlayacağını sanmıyorsun... Ha evet, hiçbir şey sanmıyorsun... Ömer de sinirlenir o kadına... Dönsene yüzünü, gülüyor musun?” Perihan’ın surat asmadığını görünce rahatladı: “Ömer, ya da galiba Muhittin, o kadın, o aile için ne demişti, biliyor musun?”

“Yarın gideceksin, değil mi?”

“Evet. Şimdi nereye gidiyoruz?” Balkona doğru yürüyen Perihan’ın arkasından yürüdü. “Peki, peki, onlarla oturalım. Oturmazsak ayıp olur, evet, ama söylediklerimde de ciddi olduğumu tekrarlayayım...” Balkona girerlerken Nigân Hanım’ın elini öpen avukat Cenap Bey’i görerek öfkelendi: “İşte bir soytarı daha!” dedi.

Perihan: “Canım, bu hiç olmazsa, zararsız, sakin bir insan!” diyerek güldü.

56
Sorgu

“Nişantaşı!” diye mırıldandı Ömer. Taksiden inmişti. “Bu da nişan taşının kendisi... Ne yazıyor üstünde hiç düşünmedim...” Refik’lerin evine baktı, karşıya geçti. “Pencereler, perdeler, pancurlar kapalı! Refik yok mu? Yok canım evdedir... Peki bu evi görünce içimde uyanan duygu nedir? Ne düşünüyorum? Şimdi karşıdan karşıya geçtiğimi düşünüyorum. Pazar sabahının güzel olduğunu düşünüyorum. Saat kaç? On biri beş geçiyor...” Duvar boyunca yürüdü, bahçe kapısının önünde durdu. “Şimdi çıngırak çalacak, kulağı burada olan arkadaşlık ve sohbet düşkünü Refik fırlayacak.” Kapıyı açtı, çıngırak şıngırdadı, ama Refik gözükmedi. Ömer yeniden: “Evet, ne düşünüyorum?” diye mırıldandı. “Bana sorular soracak. Ona ne diyeceğim? Üzüntülü bir tavırla, ‘Nazlı ile o iş olmadı be kardeşim!’ derim. Şaşırır, sorar.” Evin kapısının önündeki iki basamağı çıkarken buraya hiçbir zaman bu vakitte, bu ışıkta gelmediğini aklından geçirdi. “Hep öğleden sonraları, geceleri gelir, poker ve...”

Kapı açıldı. Refik, “Ee, nasılsın, nasılsın?” diyerek Ömer’e sarıldı.

“İyiyim! Kimse yok mu?”

“Yok! Muhittin’e haber verdim, ama daha gelmedi!”

Ömer içeri girerken kalın çerçeveli büyük boy aynasında kendini gördü. Bu eve her girişinde kendini olduğundan daha yakışıklı bulurdu, ama şimdi öyle gelmiyordu. “Belki de ev boş olduğu, bana hayran olacak kimse olmadığı için...” diye düşündü.

“Gelsene... Haa, aynaya mı bakıyorsun?”

“Bir çiftlik sahibi, bir toprak ağası nasıl gözükür diye bakıyorum...”

“Hah, ha! Toprak ağasına mı benzetiyorsun şimdi kendini?.. En sonuncusu da bu ha?.. Peki fatihlik ne oldu?”

“Benzetmiyorum. Toprak ağası oldum bile... Üç gün önce çiftliğin bütün mirasçılarını yanyana getirdim, notere gittik, bitti.”

“Sahi mi?” diye bağırdı Refik. “Tebrik ederim! Burada ne dikiliyoruz, içeri girelim! Ama sen toprak ağası olamazsın... Bu mülkiyete ilişkin olduğu kadar kültüre ilişkin bir kavramdır... Evet... Ben kültürel belirlenmenin hepsinden önemli olduğunu düşünüyorum! Bunlar en son düşüncelerim tabii, gülünç ve gereksiz bulmazsan dinlersin...”

“Yok canım, niye...” diye Ömer mırıldanarak Refik’in arkasından oturma odasına girdi. Bütün koltukların üzerine beyaz örtüler gerildiğini, yerlerdeki halıların kaldırıldığını görünce şaşırdı: “Siz Perihan’la yazı burada geçirmiyor musunuz?”

“Geçiriyoruz... Haa, evet, annem gene eşya tozlanır diye düşündü. Otursana... Çay yaptım...”

“İçki yok mu?”

“Bu saatte? Sen orada içiyor musun? Hadi, anlat, orada aylarca ne yaptın?”

“Hiç! Anlatırım. Ooo, babanın resmini asmışsınız...”

“Tabii, sen o zamandan beri buraya gelmedin değil mi? Her yere asıldı babamın resimleri... Öteki odalarda da var. Karanlık mı? Pancurları açayım mı?”

“Yok, yok böyle daha iyi... İnsanda gün sonu izlenimi uyandırıyor... Daha rahat konuşuruz...”

Refik gizlemediği bir heyecanla: “Konuşuruz!” diye tekrarladı ve çay getirmek için odadan çıktı.

Ömer ayağa kalkıp odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. “Evet, konuşacağız!” diye düşündü. “Benim ne yaptığımı, düşüncelerimi öğrenecek, bunu kendininkilerle karşılaştıracak, hoş bir şey bulursa sevinecek... Her zamanki gibi... Ben de her zaman yaptığım gibi böyle şeyleri küçümsüyormuşum gibi bir tavır takınıyorum... İçki içseydik bari!” Elinde tepsi ve semaverle gelen Refik’i görünce: “Yiyecek birşeyler var mı?” dedi. Refik her zamanki iyiniyetiyle

yeniden aşağıya inince: “Sanki birşeyleri geciktirmeye çalışıyorum! diye düşündü. “Lisedeyken de öyle yapardım... Bana soru sormalarından hoşlanmıyorum... Yok bu doğru değil!” Birden odanın ortasında durdu. “Aklımın şu susmayan gevezeliklerini bir susturabilsem!” diye düşündü. “Neyim şimdi, peki ben?.. Oh, oh, daha içmeden böyle oldum!” Bir zamanlar Cevdet Bey’in oturduğu koltuğa oturarak sinirli sinirli beklemeye başladı.

Refik çayla birlikte bisküvi ve peynir getirdi. Ömer’in bisküviyi bir şey yapmış olmak için yediğini galiba farketti: “Muhittin birazdan gelir herhalde!” dedi.

“Ne yapıyor o?”

“Biliyorsun bir dergi çıkarıyor. İmtiyazını da aldı...”

“Biliyorum, biliyorum. Turancı saçmasapan bir dergi... Son sayısını aldım. İğrenç bir şey!” dedi Ömer. “Başka ne yapıyor sen onu söyle!”

“Başka, bilmiyorum!” dedi Refik. Ömer’i eğlendirmek zorundaymış gibi bir tavır takındı. “Kendimi anlatayım istiyorsan... Yazıhaneye gidiyorum. Bu sefer gerçekten bir yararı olacak bir program yapıyorum... Perihan ile aramız iyi... Böyle bir şeyi söylememe şaştın mı? Çünkü bazan kötü olabilir de, diye düşünüyorum. Biliyorsun ben yalnız yaşayabilecek bir insan değilim... Çocuk büyüyor. Çocuk neşe veriyor belki, ama zor! Başka bir çocuğum olursa kötü olur. Kitap okuyorum. Sonra başka ne yapıyorum?”

“Nefes alıyorsun, yemek yiyorsun herhalde...” dedi Ömer, “Sana yazmış mıydım, Ankara’da Samim’i gördüm. Hatta, Nazlı ile bir kere ona yemeğe gittik. Evlenmiş!”

“Yaa!”

“İşte bir evi var. Evinde eşyaları var. Yeni iyi eşyalar almak istiyorlar, yeni iyi insanlarla tanışmak istiyorlar!”

Refik, “Ben ne yazık ki böyle şakaları ve güzel sözleri hiç bulamam!” diyen bir gülümseyişle Ömer’e bakıyor, bisküvisini çayının içine sokup yumuşatıyordu.

“O da yaşıyor işte, nefes alıyor. Ha, bir şey söyledi bizim hakkımızda... Yani üçümüz hakkında. O bizden korkarmış... Çıngırak mı çaldı?”

“Muhittin’dir... Demek korkarmış ha? Ne demek oluyor bu?” diyerek Refik pencereye uzandı. “Muhittin. Muhittin’miş!” dedi ve kapıyı açmak için odadan çıktı.

Ömer kalkıp pencerenin yanına gitti, pancurların aralığından Muhittin’i gördü. Birden içinde bir sevgi uyanır gibi oldu, ama Muhittin’in nesneleri didikleyen o öfkeli bakışını görünce rahatsız oldu. “Evet, gene hayatlarımızı tokuşturacağız, kim daha iyi yapıyor, ona bakacağız!” diye düşündü. “Herkes haklı olduğunu söyleyecek. Keşke Refik’e Nazlı işini Muhittin gelmeden önce anlatsaydım! Bari içki içsek! Şu sıcak yaz gününde bunu tuhaf karşılayacaklar tabii. Ne için yaşıyorlar?” Muhittin’in sesini duyup ayağa kalktı. Sesin kendisinde bir şey uyandırdığını anlayınca birden boş yere İstanbul’a geldiğini düşündü.

“İşte beklediğim gibi... Hımm... Nasılsın?” diye mırıldanarak Muhittin Ömer’e sokuldu. Elini uzattı: “Hadi, bir el sıkışalım bakalım!” dedi. Ömer’in elini bir an tutup bıraktı. “Ne düşünüyorsun? Nasıl buldun beni?”

“Sağlıklı görünüyorsun!”

“Öyle mi?” Muhittin eşyalara bakıyordu. Birden Refik’e döndü: “Eşyalar niye kefenlere sarılmış?” Galiba şakasını beğenmedi, somurttu, oturdu.

“Çay içer misin?” dedi Refik.

“İçerim... Hep aynı şeyler...”

“Günşığı gözünü mü alıyor?” dedi Ömer.

“Hayır, rencide olmuyor didei şeytan ziyadan! Hadi, anlat bakalım biraz...”

“Ne anlatayım? Yaşıyorum işte!” dedi Ömer. Rahatsız olmuş gibi gözükmekten korktuğu için: “Alp’te, güzel bir köşkün içinde rahat yaşıyorum...”

“Peki, tasarılar, rüyalar, hırslar, istekler...” dedi Muhittin.

Ömer anlayamadığı bir yabancı dille konuşan birine bakıyormuş gibi Muhittin’e baktı. Sonra Refik’e döndü, gülümsedi. Gülümseyişinin istediği gibi “Bu arkadaş herhalde hoş şeylerden sözediyor, ama anlayamadım!” diyen birinin gülümseyişine benzediğine inanarak rahatladı.

“Hani tasarılar, hırslar...” diye tekrarladı Muhittin. “Ne oldu onlar?”

“Duruyor!” dedi Ömer, artık rahatsızlığını gizleyemeyeceğini anladı. “Duruyor, duruyor işte... Evet, ben de birşeyler yapıyorum... O dağ başındaki köye elektrik verdim mesela... Yani o köşke...”

“Sahi mi?” diye atıldı Refik. “Oraya ışığı getirdin demek!”

Ömer bu saflığın kendisini Muhittin’e daha da gülünç göstereceğini düşünerek: “Ama felsefi ışık değil, bir lambanın ışığı!” dedi.

Refik heyecanından utanır gibi oldu. “İkisi birbirini tamamlar!” dedi. “Ama ben felsefi olanın daha önemli olduğunu...”

“İçki yok mu, yahu, içki?”

“Yanlış yere geldim galiba!” dedi Muhittin. “Siz ikiniz de iyice cıvıtmışsınız yahu!”

“Gidip içki alayım mı?” dedi Refik. “Çay ne olacak?”

“Al, ne duruyorsun!” dedi Ömer. Refik’in Muhittin’e baktığını görünce: “O içmez herhalde!” dedi. “Sen içer misin? İçmezsin, değil mi? Sen Altay dağındaki Kızıl Elma manastırına kapandın!.. Ama papazlar, biliyorsun içerler!”

“Şakandan hiç hoşlanmadım!” dedi Muhittin. Soğukkanlı ve kararlı gözükmeye çalışıyordu galiba.

“İster hoşlan, ister hoşlanma!” dedi Ömer. Refik’e döndü: “Ne alacaksın? Rakı al, yerli olsun, arkadaş öyle ister... Kımız al istersen!” Bu sonuncu şakadan kendisi de hoşlanmadı, ama canını yakmak istediği için dönüp gülümseyerek Muhittin’e baktı.

“Kendini çok seviyorsun herhalde!” dedi Muhittin.

“Hayır, kimseyi sevmiyorum ben!” dedi Ömer. “Senin gibiyim.” Refik’i gösterdi: “O seviyordur herhalde birilerini!.. Onun için de zaten böyle ya... Yaşıyor yani...”

Refik istediği, aradığı sohbeti bulduğu için sevinçli gözüküyordu. Galiba Ömer’e bir cevap vermek istedi, ama bir şey bulamadı. “Meze de alayım değil mi?” dedi. “Muhittin, sen istersen çay da alırsın oradan...”

“Meze de al!” dedi Ömer. “Sen olmasaydın biz yanyana gelemezdik!”

“Bizim dostluğumuz bir başkadır, canım!” diyerek Refik çıktı.

Muhittin soğuk bir tavırla: “Bak, demin yaptığın o şakalardan hoşlanmadığımı bir daha söyleyeyim!” dedi. “Lütfen beni buraya geldiğime pişman etme, olur mu? Zaten gelmeyecektim, son anda geldim!”

“Yaa, demek gelmeyecektin!” dedi Ömer, “Ne yapacaktın bakalım? Derginden aldım bir tane, okudum.”

“Yahu açmasana bu konuyu,” dedi Muhittin. Kalktı, odanın içinde yürümeye başladı: “Gelmezdim tabii... Refik çağırmasaydı...”

“Refik’i de çok görmüyormuşsun... Niye görüşmüyorsunuz?”

“Herhalde konuşacak şeyimiz yok! Sonra ben vakit bulamıyorum. Üstelik tuhaflaştı Refik...”

“Nasıl?”

“Bilmiyorum vallahi, ama onun o ahmaklık derecesine varan iyiniyetine bir de ‘hayatla ne yapmalı?’ türünden buhranları eklersen ne demek istediğimi anlarsın... Eskiden daha çok aramızdan biri gibiydi, ama şimdi bir yabancıya benziyor... Frenkleşiyorsun dedim ona...” Birden donuverdi. “Sana benziyor bu bakımdan!”

Ömer rahatlayarak: “Hiç değişmemişsin Muhittinciğim!” dedi.

“İşle senin yüzeysel gözlemlerinden biri daha... Ben çok değiştim! Ben bir davanın adamıyım!”

Ömer sinirli sinirli: “Öyle sanıyorsun!” dedi. “Hem sen böyle iri laflar söylemekten hoşlanmazdın! Sahi inanıyor musun inandığına?”

“Bırak bu küçük incelikleri!” dedi Muhittin. “İnanıp inanmadığımın ne önemi var? O yolda birşeyler yapıyorum. O davaya bir yararım var!.. Bunu içtenlikle yapıyormuşum, yok yapmıyormuşum ne önemi olabilir ki?.. Birşeyler yapıyorum ve bir işe yarıyor...”

“Bunu bir itiraf sayabilir miyiz?” dedi Ömer.

“Sana bu küçük incelikleri bırak demiştim. Hâlâ zekândan önemli bir şey yok, değil mi senin için?” Ellerini cebine sokmuş, Ömer’e değil eşyalara bakıyordu.

Ömer bozulduğunu anladı. “Bana benzeyen ne varsa hoşlanmıyorum!” diye düşündü. “Ne işim var burada?” Orada sakin, zengin, dengeli bir hayatım vardı! Yok! Ya da bilmiyorum... Nerede yaşamalı?”

Muhittin ellerini cebinden çıkarmadan yürüyordu. Salona bitişik öteki odaya girdi ve oradan seslendi: “Ne düşünüyorsun sen bu ev için? Kaç yıl geldik gittik buraya, ama bir kere olsun böyle boş bulmadık! Şimdi sanki...”

Ömer de eşyalara bakıyordu. Birden öteki odadan bir piyano sesi geldi. Muhittin gelişigüzel tuşlara basıyordu. Bir süre piyanoyu tıngırdattıktan sonra kapağını gürültüyle kapattı.

“Ne oldu senin o kızla aran?”

“Aramız yok artık!” dedi Ömer.

“O piyano çalar mıydı? Demek, çalmazdı... Ben hep senin piyano çalan birini alacağını düşünmüşümdür... Refik’in kızkardeşi aslında sana göreydi!” Güldü. “Çok sevinirlerdi ha... Cevdet Bey’in elini öperdin. Bugün de rahmetlinin resimlerine saygıyla bakardın. Büyük adam, evimizin kurucusu, eşsiz insan Cevdet Bey, ailemiz sana minnettardır!” Odaya girdi.

“İyi eğleniyorsun kendi kendine...”

Bir sessizlik oldu. Ömer sigara yaktı.

Muhittin gene odanın içinde geziniyordu. “Nerede kaldı bu?” diye sordu.

“Bugün pazar. Açık dükkân bulamamıştır!” dedi Ömer. Konuşmak ve sakin gözükmek için konuştuğunu düşündü.

“Ooo, sen gideli Nişantaşı daha çok gelişti!” dedi Muhittin.

Çıngırak duyuldu. Az sonra Refik kapıyı açıp içeri girdi. Ellerinde paketler vardı, heyecanlı gözüküyordu.

“Eee, ne konuşuyordunuz, ne konuştunuz?”

“Hiç!” dedi Muhittin.

Refik: “Şimdi geliyorum, şimdi!” diyerek mutfağa koştu. Aşağı inerken seslenerek ne aldığını, ne bulamadığını anlattı. Sonra elinde tabaklar, çatal bıçaklarla geldi. “Masaya oturmayalım, şurada, şu sehpanın üzerinde yiyelim!” dedi.

“Sehpa lekelenmesin sakın!” dedi Muhittin.

“Yok, lekelenmez!” dedi Refik. Sonra dönüp Muhittin’e baktı ve alay ettiğini anladı, ama kızmadı. Birbirlerine alay edecek kadar yakın oklukları için sevinmişti herhalde. Koşarak gidip rakı şişesiyle bardakları getirdi.

Ömer: “Bak sana ne getirmiş Muhittin!” dedi.

“Ben içmeyeceğim... Zaten öğleden sonra bir yere gideceğim!” dedi Muhittin.

“Yapma yahu, ne güzel oturup konuşacaktık!” dedi Refik.

“Ne konuşacaksak iki saatte konuşabiliriz!”

“Evet, başlayalım o zaman, efendiler!” dedi Ömer. Rakı şişesini açtı. Aceleyle bardağa doldurdu ve ayağa kalktı. “Büyük sorgu günü geldi çattı işte. Omuzlarımızın üstünde bütün yaptıklarımızı deftere işleyen o melekler... Melekler miydi?.. Her neyse... Hayatta kim ne yaptı, hayatta kim haklı, şimdi hepsi ortaya çıkacak.” Birden bardağını su doldurmadan dikti. “Niye böyle yapıyorum? Bunlara gerek yok!” diye düşündü.

Refik: “Dur yahu, yanacaksın!” dedi.

Muhittin ses çıkarmıyor, dikkatle olup bitene bakıyordu. Kendini dışarı çekmek istiyormuş gibiydi.

“Evet, başladık!” dedi Ömer. “Neyiz biz? Biz... Haa, evet! Ankara’da Samim’i gördüm. Bana bizden korktuğunu söyledi. Dinliyor musun Muhittin? Kendi halinde, sessiz bir çocuk. Mühendis Mektebi’nde bizden korkarmış... Neden acaba?”

“Senin kıyafetinden çekiniyordu herhâlde!” dedi Muhittin. “Hep şık gelirdin sen okula... Piponla, o züppe kıyafetinle o yoksul çocukta eziklik uyandırman kadar doğal bir şey olamaz!”

“Hadi oradan! Benden değil, bizden korkarmış o. Herhalde en çok da senden. Dergini okudum, ter bastı. Ateş tutmuş gibi oldum. Sonra da bastım tabii kahkahayı! İşte sendeki o şeyden, hayır, bizdeki o şeyden korkuyordu... Peki! Suratını ekşitme! Bu konuyu erteliyorum.”

“İyi olur!” dedi Muhittin.

Ömer: “Hayır, ertelemiyorum!” diye bağırdı. “Aklıma gelen her şeyi söyleyeceğim... Benim ne yaptığımı merak ediyorsunuz değil mi? Sana da geleceğim, ama önce kendi defterimi... Benim ne yaptığımı merak ediyorsunuz... Ben...”

“Kendini o kadar önemseme yahu!” dedi Muhittin. Keyifli gözüküyordu.

“Ben bir toprak ağası oldum. Bu kelimeyi Refik doğru bulmuyor. İşte onun gibi bir şey oldum... Notere gittik, bitti... Nişanlımdan da ayrıldım.”

“Nişanlından noter aracılığıyla mı ayrıldın?” dedi Muhittin.

“Canım anlaşana,” dedi Refik. “Noterde toprakları aldı...” Ömer’e döndü: “Tapu dairesinde görülmez mi peki o iş?”

“Sen şimdi içtin, sen de daha içmedin, ama ikiniz de sarhoş oldunuz bile!” dedi Muhittin.

“Sen çay iç. Sana içki yasak!” dedi Ömer. “Nişanlımdan ayrıldığımı bildirdim... Nasıl oldu bu? Düğün tarihine kadar damat bir yerde gizlenir, ortaya çıkmazsa ne olur? Bir mektup yazarlar... Evet,

enişteme bir mektup yazmış Muhtar Bey. Muhittin, sen görsen bayılırsın. Tabii, belki şimdi ciddiyetle karşılarsın. Her neyse! Allahtan nişan yüzüğünü geri yollamak gibi bir bayağılık yapmadılar! İşte anlattım!”

“Peki, orada ne yapıyorsun, onu da anlat!” dedi Muhittin.

“Sonra sen de anlatacaksın ha... Orada sabah kalkıyorum, kendime bir iş buluyorum. Jeneratör, kamyonun tamiri, su tulumbasını yağlamak, ya da benzeri bir iş... Şimdiye kadar misafir olduğum için başka bir şeye girişmedim. Şimdi sıra toprakta. Sonra arada öteberi almak için Kemah’a, ahbaplık için Erzincan’a gidiyorum. Yaa, ahbaplarım var orada vali, doktor... Poker oynuyoruz. Gevezelik ediyoruz. İçki içiyoruz. Bu kadar işte... İyi mi? Sen anlat bakalım şimdi. Ya da sen anlat bakalım, Refik.”

“Ben sana demin anlattım, ama Muhittin için tekrarlayayım!” dedi Refik. Ömer’e anlattığı şeyleri Muhittin’e de anlattı. Sonra birden Ömer’e dönerek: “Muhtar Bey benim hakkımda ne diyor?” dedi.

“Yahu, senin böyle rahatsızlıkların olacağı hiç aklıma gelmezdi!” dedi Muhittin.

“Bir şey demedi. Seni beğeniyordu herhalde. Ama beni hiç sevmiyordu, bunu biliyorum!”

“Aranızda bir şey mi geçti?” dedi Refik.

Ömer bir şeye öfkelenerek: “Sıra Muhittin’indi!” dedi. “Muhtar Bey beni sevmiyordu, biliyorum. Beni gördükçe hayatının saçmalığını anlıyordu!”

Muhittin: “Gene önemsiyorsun kendini!” dedi. Sonra çekinir gibi oldu: “Kızma canım... Ne olduğunu tabii bilmiyoruz...” Uzanıp bir tabaktan aldığı salamı yemeye başladı.

“Ee, hadi anlat sen!” dedi Ömer... “Sen anlatmayacak mısın? Ne anlatıyorsun, ne içiyorsun? Gelmeseydin bari...”

“Peki içeceğim ben de!” dedi ve birden ayağa kalktı Muhittin.

“Hah şöyle! Yaşa yahu!” diye bağırdı Ömer. “Arkadaşlık budur! Arkadaşlık işte böyle.”

57
Denizanaları

“...zamanlarda belli olur!”

Muhittin, “Neden içeceğimi söyledim!” diye düşündü. İçkiyi kendine yasaklamıştı, ama şimdi bir zararı olacağını da düşünemiyor, yasaklamaya yolaçan inancı saçma bulmaktan korkuyordu.

“Hadi, hadi artık kararını verdin... Al şu bardağı...”

Muhittin Ömer’in uzattığı bardağı aldı. “Ama sanma ki sana kandığım için içiyorum!” dedi.

“Biliyorum sen kanmazsın, kandırırsın. Sen şeytansın! Biliyoruz bunları... Ama şunu bilmiyoruz: Hangi şeytan seni Turancı yaptı?” Ömer kahkaha atarak bardağı dikti.

“Zehirlenmişsin sen. Kültürle zehirlenmiş bir... bir... bir... denizanasısın anladın mı?” diye bağırdı Muhittin.

“Niye denizanası?” dedi Ömer. “Şairliğin mi tuttu?”

Refik: “Aaa, ben de hiç hoşlanmam denizanasından!” dedi.

Muhittin birden güldü: “Ne bileyim, dilimin ucuna geliverdi işte!” dedi.

“Yaşaa!” diye Ömer bağırarak ayağa kalktı. “Bak, şimdi ne yapacağım... Seni öpeceğim... Daha sarhoş olmadığıma göre kimse, sarhoş oldu da öptü diyemez.” Kararlı hareketlerle geldi. Muhittin’e yaklaştı ve eğilip yanaklarından öptü onu.

“Tamam, şimdi artık soğukluk yok, değil mi?” dedi Refik.

Muhittin kapana kısılmış gibi hissediyordu, ama fazla da aldırmıyordu. “Biraz değişik şeyler geçsin canım başımdan!” diye düşünerek kendini yatıştırdı. Ömer’in doldurduğu bardaktan bir yudum aldı. Sonra bir yudum daha aldı ve “Artık içtikten sonra bir yudum da bir fıçı da bir!” diye düşünerek bütün bardağı içti.

“İşte, asıl şimdi başlıyoruz!” dedi Ömer keyifle. “Sen de iç Refik... Ama zaten senin içmene gerek yok...”

Muhittin: “Evet, o zaten her zaman iyidir... Ya da her şeyi olduğu gibi görebilir...” dedi. “Mutludur, demek istiyorum!..”

“Arkadaşlar beni çok mutlu sanmayın...” dedi Refik.

Ömer: “Anlat o zaman derdini, dinleyelim!” dedi.

“Anlattım, anlatıyorum... Ben bu evin içinde huzursuzum... Sonra işimden de memnun değilim... Yeni bir hayat...”

“Arıyor ve onu bulamıyorsun,” diye Muhittin araya girdi. Öfkelenerek: “Bunlara inanmıyorum Refik, inanmıyorum!” dedi. “Bu arama denen şey senin eski hayatını sürdürmenden başka bir sonuç vermiyor... Bu arada dediğin şeyi, evet, “arama,” kelimesini ben kullandım... Her neyse onu sen, vicdanını rahatlatmak için yapıyorsun! Ne sıkıntın var ki arayacaksın!”

“Her şey bayağı geliyor! Eskiden yaptığım şeyleri yapamıyorum!”

“Yahu, bunları bana kaç kere söyledin sen!”

“Evet, öyle!” dedi Refik. Suçlu bir tavırla boynunu büktü.

“Olmuyor arkadaşlar, başlayamıyoruz!” dedi Ömer. “Aynı şeyleri tekrarlıyoruz. Ben sıkıldım!”

Muhittin birden: “Siz inançsızsınız!” dedi. “İşte sizi çirkin yapan şey bu!”

“Bizi, demek, çirkin buluyorsun!” dedi Refik.

“Teorik olarak öyle!” dedi Muhittin. “Dahası, yavaş yavaş bir arkadaş olarak da öyle bulmaya başlıyorum.”

“Zaten arkadaşlığımız bitmiş sayılır!” dedi Ömer.

“Bunu gururundan söylüyorsun!” dedi Muhittin. “İlk söyleyen, bunu, sen olmadın diye rahatsız oldun...”

“Hayır... Peki, diyelim ki evet... Ama asıl önemlisi senin bizden kaçman! Niye kaçıyorsun? Buraya gelirken bile bir başka yere gideceğini, vaktin olmadığını söylüyorsun. Bu kadar mı önemli vakit?

Hiç sanmıyorum! Seninle alay etmemizden korkuyorsun. Turancı şiirlerin korkunç olduğu kadar gülünç be kardeşim!”

Muhittin: “Evet gelmemeliydin buraya!” diye bağırdı.

“Gülünç, Muhittinciğim, ne yapayım gülünç!” dedi Ömer.

Muhittin bir bardak daha bitirdi.

“Sen ne diyorsun, Refik? Okuyor musun bunun dergisini?”

“Okuyorum!”

Birden Muhittin bağırdı: “Sen, gülünç olma korkusundan bir şey yapamayanlardansın! Bir şey yapmaktan, bu yaptığın şey gülünç, bayağı, yüzeysel bulunur, diye ödün kopuyor! Onun için bir şey yapamıyorsun. Kimse senin hakkında bir şey düşünsün istemiyorsun. Bayağı olmaktan korkuyorsun ama çirkin olmaktan korkun yok! Niye? Düşündün mü bunları hiç?”

Ömer alaycı bir gülümseyişle: “Sahi hiç düşünmemiştim!” dedi.

Ama Muhittin onu yaraladığını anladı. Haklı olduğunu da hissederek: “Niye gülünç olmaktan bu kadar korkuyorsun da, çirkin ve haksız olmaktan korkmuyorsun?” dedi. “Evet, belki benim de bir zamanlar dediğim gibi, zeki olmak en önemli şey senin için... Ama niye bir şey yapmak seni aptal göstersin?.. Ne olursa olsun, bir şeye inanmak insanı niye aptal göstersin?”

“Ben kendime inanıyorum,” dedi Ömer. Neşeli gözükmeye çalışıyordu.

“İnanıyordun... Fatih olacaktın, çok para kazanacaktın, İstanbul’u, Türkiye’yi fethedecektin... Bunların çirkinliğini bir yana bırakıyorum. Sen bunları yapmadın ki?.. Başkaları evliliğinle alay eder diye de evlenmedin. Bir şey yapmıyorsun. Çünkü hep zekânın hakkını vermek istiyorsun. Sanıyorsun ki, bir şey yaparsan elinden eleştirme, yok, yok, yalnızca alay etme hakkın gidecek. Evlenmiyorsun, çünkü evlenirsen başkalarının evliliğini basit, çirkin, sıradan, yüzeysel bulmaya hakkın olmaz. İstanbul’dan da kaçtın. Oraya sığındın. Peki niye buraya geliyorsun? Çünkü herkesin ne

yaptığına bakacaksın. Herkesin ne kadar bayağı olduğunu görerek keyifleneceksin. Sen buraya meraktan geldiğini söylüyorsun değil mi kendin? Buraya meraktan değil, işte bunun için, beğenmemek için geliyorsun. Benim dergiyi eline aldığın zamanki heyecanını düşünebiliyorum: Kimbilir ne gülünçlükler vardır, inşallah vardır diye dua etmişsindir kendi kendine...”

“Bu kadar basit bir insan mıyım, Muhittin ben?” dedi Ömer.

“Belki karmaşıksın, ama durum benim için bu kadar basit!” dedi Muhittin.

Ömer: “Peki, şunu söyle, bakalım,” dedi. “İnsan hem yaşayabilir, hem alay edebilir mi? İnsan hem mutlu olur, hem de her şeyin gerçekte olduğu gibi kötü olduğunu açıklayabilir mi?..” Sonra kendi cevap verdi: “Böyle bir şey olmaz!”

“Olur!” dedi Muhittin. “Olur olur, inanırsan olur!”

“Ama senin inandığın şey zaten gülünç! Üstelik inandığını da sanmıyorum!”

“Rahatsız oluyor, korkuyorsun değil mi, bir şeye bağlanmamdan?”

“Yoo, yalnızca gülünç bulduğumu söylüyorum! Seni tanıdığım için de, doğrusu, insanların arasında nasıl davrandığını merak ediyorum...”

“Hangi insanların?” diye Refik sordu. O da yavaş yavaş içiyordu.

“Türkçülerin, Turancıların canım!”

“Onlardan şu çirkin, alaycı dille sözetme bir daha olur mu? dedi Muhittin.

“Kimse, her şeyden istediğim gibi sözetme hakkını benden alamaz!” dedi Ömer.

“Çok çirkin, çok bayağı... çok, çok kendine düşkünsün,” dedi Muhittin. “Her şeyden sözetmek hakkınmış!.. Alay ediyorsun. Neye dayanarak yapıyorsun bunu? Senin için doğru olan nedir? Nesin sen? Hiçbir şey! Ama seni ben nişanında da gördüm. Herkese

gülümsüyordun. Herkes seni seviyordu. O zaman bakışlarında, halinde, “Benimle alay etme, Muhittin!” diyen bir zavallılık vardı. Gelip seni oradaki, Kemah mı, Alp mi neresiyse oradaki günlük hayatının içinde görmek isterdim.”

“Çocuklar lütfen yapmayın artık!” dedi Refik. “Korkutuyorsunuz beni. İyisi mi, ben fıkra anlatayım da biraz neşelenin. Ne anlatayım?” Biraz düşündü, ama aradığını bulamadı. “Doğrusu ben sizin ikinizin bir olup bana sataşmanızdan çekiniyordum... Eskiden böyle olurdu, ya da bana öyle gelirdi. Ama siz maşallah, kaç yıllık dost olduğunuzu unuttunuz...”

“Canım, her şeyin bir sınırı vardır!” dedi Muhittin.

“Bak, bak havayı yumuşatmaya çalışıyor!” dedi Ömer. “Havayı yumuşatayım, onun hakkında ne düşündüğümü söylemeyeyim, söylersem biraz yumuşak kelimelerle söyleyeyim. Bunu istiyor. Deminki içler acısı tiradı da onun için attı. ‘Ey mühendisler, hoş görün beni, ben inanıyorum!’ diyor. Ama ben alay etmek, zekâmın hakkını vermek zorundayım. Çünkü her şeyin üstünde benim için, evet, dediğim gibi Muhittinciğim, akıl var... Yaşasın akıl!” Birden bir şey hatırlayarak Refik’e döndü: “Eee, hiç Herr Rudolph’dan haber var mı?”

“Var, mektuplaşıyoruz...”

“Kim o?” diye Muhittin sordu.

“Bir Alman. Ama sizinkilerden değil! Muhterem bir insan!”

Refik gücenmiş bir tavır takındı: “Alay mı ediyorsun, ciddi misin, anlayamadım!” dedi.

“Eee, ne bileyim canım!” diye bağırdı Ömer. “Neye göre alay, neye göre ciddiyet? Bilmiyorum. Haaa, akıl diyordum değil mi? Bak o adam...” Birden Refik’e döndü. “Ne yazıyorsunuz birbirinize? Aynı şeyler, aynı laflar mı?” Eliyle küçümseyici bir hareket yaptı: “Aydınlık, karanlık, ruhlar, düşünceler, kölelik!.. Başka? Bunlar mı hâlâ?”

“Evet, bunlar!” dedi Refik.

“Neymiş bu aydınlıklar, karanlıklar?” dedi Muhittin.

“Senin benim gibi hırsların ve tutkuların batağına batmış insanların anlayamayacağı saf ve temiz, ruh gibi hafif sözler Muhittinciğim!” dedi Ömer. “Türkiye, ya da Doğu, ahmakların ve pisliğin ülkesi olduğu için...”

“Öyle değil, hiç de öyle değil!” diyerek Refik araya girdi.

“Ee, e, anlat, anlat!” dedi Muhittin. Heyecanla ayağa kalktı.

“Anladım!” diye atıldı Muhittin. Sert sert Refik’e baktı, biraz utanır gibi olduğunu görünce yanılmadığını anladı: “Bu saflığını çirkinliğe vardıracağını düşünmemiştim!” dedi. “Bizdeki barbarlıktan, aklın ışığından bana sözetmiştin, ama bu kadarını beklemiyordum doğrusu... Bir Hıristiyan’la mektuplaşıyor ve...” Refik’in çekingenleştiğini görünce ekledi: “Zaten hep Hıristiyan’a benzetirdim seni! Söylemiştim: Frenkleştin sen!”

Ömer: “Ne oluyor yahu?” dedi. “Ciddi mi söylüyorsun bunları?..”

Muhittin: “Fazla ileri gittim galiba!” diye düşündü. Refik’in, hiçbir cevap vermemesine de şaşmıştı. “O gerçekten mutlu olmalı!” diye düşündü. “Kavgacı ve saldırgan değil! Şimdi herhalde, düşüncelerinin doğru olduğunu aklından geçiriyor, bana cevap vermediği için üzülüyordur. Birazdan benim için de üzülür!” Onlara sırtım dönmüş, odanın içinde yürüyordu. Birden döndü: “Refik, alınmadın ya!” dedi. “Şaka etmiştim.” Ama bunu söylediğine de hemen pişman oldu.

“Biliyorum, Muhittin, sen iyi bir insansındır!” dedi Refik.

“Yani düşüncelerimi kötü insanlar mı savunur demek istiyorsun?” dedi Muhittin. Refik’in aklında ne olduğunu gerçekten ilk defa merak etti ve şaşarak onu bir kere Hölderlin okurken gördüğünü hatırladı. “Hâlâ Hölderlin mi okuyorsun?”

Ömer: “Sana da sözetti mi ondan!” dedi. “İşte o Alman okurdu onu!”

“Sözetmedi; gördüm! Demek Alman’dan öğrendin. Başka ne öğrendin Alman’dan?”

“Senin Baudelaire’den öğrendiğin türden şeyler...” dedi Refik.

“Aldın mı cevabı!” dedi Ömer. Bir kahkaha attı. “Taşı gediğine koymak buna derler işte!”

“Hayır, değil, olmadı!” dedi Refik. “Onlar birbirine benzemez. Hölderlin sağlıklı şeyleri gene de arar biraz. Ya da o...”

“Sağlıklı? Bak bu da yeni bir söz!” dedi Ömer.

“Ben bu konulara artık ilgi duymuyorum. Ama bana kalırsa ikisinin de birbirinden farkı yoktur!” dedi Muhittin.

“Evet, ben de bilmiyorum!” dedi Refik. “Bilmiyorum. Hiçbir şey bilmiyoruz. Daha çok okumamız lâzım. Herkesin de okuması lâzım. Evet, içkinin cesaretiyle söyleyeyim bari: Ben bir yayınevi kurmayı düşünüyorum. Herkese ucuz, iyi kitaplar, Rousseau’yu, Defoe’yu herkesin okuyabileceği şekilde veren iyi kitaplar yayımlamak istiyorum.” Utanarak arkadaşlarına baktı. “Ne diyorsunuz?” diye sordu.

Ömer esneyerek: “İflâs edersin!” dedi.

“Para mühim değil!” dedi Refik. “Hem niye iflâs edeyim? İyi bir şeyi halk her zaman okur...” Muhittin’e baktı. “Beni çok hayalci buluyor musunuz?”

Muhittin: “Rönesans kültürü... Yunan klasikleri!” diye mırıldandı. Sonra içkinin vurduğunu anlamayarak kendi kendine kızdı.

Refik heyecanla: “Evet, onlar!” dedi. Sonra ama Muhittin’in hırçın yüzünü görüp Ömer’e döndü: “Haklıyım, evet, bize gereken bu. Dün Heybeli’deydik. Yeğenim sünnet oldu. Bu iğrenç bir tören! Çok çirkin. Kadınlar, kızlar sünnetlinin çevresinde toplanıyorlar, sonra o hokkabaz geliyor ve onlar...”

Muhittin: “Ne diyor bu?” diye düşündü. “Ben sarhoş oldum bile! Gidip oturayım! Kaç bardak içtim? Dikkat etmedim ki! Bari birşeyler yiyeyim!” Bir tabağa biraz salam ve patlıcan kızartması koydu. Sallanarak Ömer’in karşısındaki boş koltuğa oturdu.

“Ee, dinlemiyorsunuz ki!” dedi Refik.

“Evet, kimse kimseyi dinlemiyor!” dedi Ömer. “Aptal gibi sarhoş olduk. Yok, bundan değil. Artık birbirimize ilgi çekici gelmiyoruz herhalde! Herkes kendini düşünüyor. Herkes kendi hayatıyla meşgul! Hayat! Ne yaptık biz? Hiçbir şey!” Bardağını yeniden doldurdu. Muhittin Ömer’i iğrenç buldu: “Sen kendinden sözediyorsun, bizden, benden değil!” dedi.

“İyi, iyi!” dedi Ömer. “Dur, dur... Hani sen kendini iyi bir şair olamamışsan öldürecektin?”

“Söylüyorum ya... Tepeden tırnağa değiştim ben!” dedi Muhittin. “O çeşit şairliği de, o çeşit karamsarlığı da bıraktım. Zaten şimdi yazdıklarım tam şiir bile sayılmaz...”

“Evet, manzumeler...” diye mırıldandı Ömer.

Muhittin: “Şairliği cücelere bıraktım!” dedi. “Şiiri küçük adamlara, basit ruhlara bıraktım!”

“Gördün mü, gördün mü? Öldüremiyorsun işte kendini! Ben dememiş miydim? Bir bahane bulursun demiştim ben sana...”

Muhittin: “Uyuz bir Türk olmak istemediğini söyleyen biriyle hâlâ niye konuşuyorum bilmem ki?” dedi.

“Korkma, canım çabuk unutursun bugünü!” dedi Ömer.

“Fatih ha... Fatihe bak!” diye mırıldandı Muhittin. “Hiçbir fatihin bu kadar sefil, inançsız, zavallı ve yenik olabileceğini düşünmemiştim. Herhalde çağdaş fatih bu olmalı... Çağdaş fatih! Zavallı fatih çağdaş, ama yaşadığı memleket çağdaş değil ki... Neydi Refik, sen daha iyisini bilirsin? Yaşadığı memleket aydınlık değil demek lâzım, değil mi? Eh, o zaman fatih ne yapar? Fatih olmaz; küser! Tutkularını ve hırslarını içinde büyütür o... İçine dönüp bakar: Heyhat, ne yüceyim ben! Ama dünya imkânsız! Alay etmeyeyim de ne yapayım, diye düşünür, değil mi, fatih?”

“Peki, ya sen? Kalabalığa katılmak gerektiğine karar verdin! Ya da düpedüz kötü bir şair olduğun için... Aklını unutmaya çalışıyorsun, ama arkandan geliyor o. Çünkü bana dediğin gibi sen de kültürle zehirlenmişsin, sen de, sen de!.. Aklını unutamıyorsun bir türlü... Türkçülüğe de inandığına inanmıyorum... Sen de bunu biliyor

olmalısın, ama bir şey yapıyorum diye kendini avutuyorsun... Biz, ikimiz hiçbir şeye inanamayız. Bunu biliyorum! Refik'i bilmem!"

"Hadi oradan, Rastignac! Ben bir Türküm!" dedi Muhittin. "Buraya gelmekle de hata ettiğimi anladım! Sizin bu kirli, sefil dünyanız bana çok uzak... Ben gerçek kardeşlik duygularıyla birbirine bağlanan, ülkücü, fedakâr arkadaşlarımla..."

Refik: "Aa, o askerleri görüyor musun hâlâ?" dedi. "İyi çocuklardı onlar!"

"Askerler mi?" dedi Ömer. "Sahi asker, askerler..." diye söylendi. "Onları kafakola mı aldın?"

Muhittin: "Niye geldim, niye geldim buraya Allahım?" diye mırıldandı. "Burası çirkin... Bu herif sefil... Niye geldim, niye içtim o kadar?.. Niye böyleyim şimdi? Niye böyle bir..."

"Kafakola mı aldın onları?" diye Ömer söyleniyordu. "Demek askerleri... Hadi, bize bir manzumeni oku: Kızıl Elma, Bozkurt cinsinden bir manzumeni oku bize... Hah, hah... Yazıyor ve herkesten önce kendisi gülüyor olmalı... Çünkü o da bir denizanası..." Ömer başını koltuğun arkasına yaslamış, tavana bakarak konuşuyordu. "Denizanası, denizanası... Aa, tavanda melekler uçuyor yahu!"

Refik gülümseyerek: "İlk görüşün mü?" dedi.

Muhittin: "Helâ neredeydi?" dedi.

"Ne çabuk unuttun, yukarıda!" dedi Refik.

"Alaturka helâ aşağıdadır!" diye bağırdı Ömer.

Muhittin, "Yüzüme bir su vurayım!" diye düşünerek salondan çıktı, merdivenleri tırmanmaya başladı. Onların sesini duymaz olunca rahatladı. Kendini yatıştırmak için: "Evet. Muhittin, buraya gelmek bir yanlışlıktı, ama sen bunu düzeltebilecek bir insansın!" diye mırıldandı. "Sonra bir kahve yaparım... Yürürüm. Saat kaç?.. İki... Günün de en sıcak saati... Eve gider, uyurum..." Orta katta bir saat tıkırtısı duydu. "Kim kurmuş bunu? Refik... Ya da Osman hafta içlerinde gelip kuruyordur. Saatin tıkırtısı durmasın istiyorlar!" Büyük

sarkaçlı saatin yanından dokunmaktan çekiniyormuş gibi dikkatle geçti. Helanın kapısını açarken, “Niye o saatten korkuyorum, onu kırabilirim de!” diye düşündü. Ellerini yüzünü yıkarken onlarla arkadaşlığının ilk yıllarını hatırlayarak: “Okul yılları en iyi yıllardı!” diye mırıldandı. Dışarı çıkarken gene saati duydu ve öfkelendi. “Saati kıracağım. Buna çok şaşacaklar! Zavallı Osman hiçbir şeyi kuramaz, hiçbir şeyi artık yanyana getiremez!” diye düşündü. Saatin yanında sehpada bir küllük duruyordu. Onu kaptı. Saate indirmek için elini kaldırıp vurdu, ama hiçbir şey olmadı, çünkü son anda kendini tutmuş ve elini yavaşlatmıştı. “Kırılmadı!” diye düşündü. “Kırmadım!” Küllüğü bıraktı. Hiçbir şey düşünmeden yandaki kapıdan içeriye, kütüphaneye girdi. “Burada yıllarca poker oynadık!” diye düşündü. “Şimdi ne haldeyiz... Yok, yok, ben... Ben Gıyasettin Kağan’a gideceğim ve ötekiler, Mahir Altaylı ihanet ettiler diyeceğim... Sizinle çalışalım... Dergiyi sizin...” Birden Cevdet Bey’in resmini gördü. “Cevdet Bey... Cevdet Bey’in hayatı!” diye mırıldandı. “Eşyalar, eşyalar, bir aile, kalabalık, neşe mutluluk!” Cevdet Bey Muhittin’e “Sakın ha! Dikkatli ol!” diyerek bakıyordu. Odadan çıktı. Tam aşağıya inecekti ki, birden meraka kapıldı. “Öteki odalarda ne var?” diye mırıldandı. Önüne ilk gelen kapıyı açtı. Burası Nermin ile Osman’ın odası olmalıydı... Pancurlar kapalı olduğu için içerisi öteki odalar gibi loştu. “Bir büyük yatak... Tüccarla karısı... Sabun ve parfüm kokusu... Kadifeler, koltuklar... Buralarda yaşıyorlar...” Her şeyi kırıp dökmek geliyordu içinden. Gülmek de istiyordu, ama bunu yapabilecek gibi değildi. Yatağın örtüsünü kaldırdı, yastığın altından Osman’ın pijamalarını çıkardı, açtı, baktı... Mavi beyaz çizgiliydi, ama yakalarından gene de bir zengin pijaması olduğu anlaşılıyordu... “Bir daha pijama giymem!” diye düşündü. Osman’ı pijamalarıyla ticaret düşünürken, ya da sabun kokan sesiyle Nermin ile konuşurken hayâl etmeye çalıştı. Sonra her şeyi yerli yerine koydu ve öteki taraftaki odaya girdi. “Cevdet Bey’in odası, yatağı!” Duvarda gene Cevdet Bey vardı, gene galiba “Aman dikkat!” diyerek bakıyordu. Muhittin yatağa burada yıllarca Cevdet Bey’in yattığını düşünerek baktı: “Cevdet Bey, Cevdet Bey!” diye mırıldandı. Bir bayram neşesi duyar gibi oldu. Sanki kapılar açılıyor, kapanıyor, bir yığın konuk geliyor, bir başka yığın dışarı çıkıyor, konuşuyor, gülüyor, fıkralar anlatıyor,

yaşıyorlardı da Muhittin'e uzaktan sesleri dinlemek kalıyordu. "Sarhoşum!" diye düşündü. Odanın iyice karanlıkta kalan bir köşesinde bir dolap gördü, koşup aceleyle açtı. Bir yanında Nigân Hanım'ın elbiseleri asılıydı. Onlara ilgi duymadı. Öteki yanındaki çekmeceleri çekmeye başladı. Havlular, masa örtüleri, ipekli kumaşlar, birkaç porselen fincan... Birden başı döndü. "Bunları kullanıyorlar... Bunları kullanarak, hayata güvenerek yaşıyorlar!" Yere düşmekten korkarak, "Şuracıkta biraz kestireyim bari!" diye düşündü ve yatağa kendini attı. "Birisi gelirse kalkarım! Gıyasettin Kağan'a gider, ötekiler urukçuluğu bıraktılar derim! Bana ne der? Yazılarınızı okuyorum! Yatak yumuşak... Saati duyuyorum! Mahir ve Haydar! Ayak sesleri duyuyor muyum? Şimdi zaten kalkıyorum. Kalkayım ki beni sarhoş sanmasınlar... Kalkayım ve Refik'e, iyiyim diyeyim... Geldi! Biraz yatmıştım işte. İnsanlık hali, biraz içince tabii! Birkaç yıllık..."

"Hah, burada mısın? Yahu ne yapıyorsun? Yatmış!" Ömer'di bu. "Kötü müsün? Kussaydın!"

"Yok bir şeyim!" diyerek Muhittin ayağa kalktı.

"Aa, dolapları açmışsın. Baktın değil mi?"

Muhittin gülümsemeye çalışarak: "Bir bakayım dedim. Bir bakayım neleri var? Nasıl şeyler?" dedi.

"Mutsuzsun çok, değil mi? Eşyalar! Nigân Hanım'ın şeyleri?.."

"Kapa, kapa! Galiba Refik geliyor!" dedi Muhittin.

Ömer çekmecelere, eşyalara, tertemiz odaya bakarak: "Bu kültürle ne yapacağını bilemiyorsun, değil mi?" dedi.

"Cevdet Bey gene iyi!" diye inledi Muhittin. "Öteki oda, Osman'ın odası daha da kötüydü."

Ömer anlayışla başını sallayarak: "Ne bu kültürle, eşya ile olabiliyorsun, ne de onsuz!.. Bu kültüre mi kızıyorsun, kendine mi? Bu eşyaya mı öfkeleniyorsun, kararsızlığına mı?" dedi.

"Keşke Refik gibi olabilseydik!" dedi Muhittin.

Ömer çekmeceleri kaparken: “Yemekler, gülüşmeler, eğlenceler...” dedi. “Sen de bunları...”

“Çabuk kapa... Evet, ne var? Şaka yaptığımı anlayamadın mı?” dedi Muhittin. “İnandın demek şakama?”

Ömer dolabı kaparken içeri Refik girdi: “Ne oldu çocuklar?” dedi. “Uf, burası ne kadar havasız!”

“Havlu arıyordum!” dedi Muhittin.

“Seni merak ettik! İyisin, değil mi? Kabahat bizde, bu sıcakta içilir mi? Şu odayı havalandırmalı! Sonra kahve yapacağım.” Refik perdeleri, pencereyi, pancurları açtı. Birden içeriye tertemiz, pırıl pırıl bir aydınlık yayıldı.

Refik: “Ohh ne güzelmiş dışarısı!” dedi. “Bu bahçe ne güzeldir! Esiyor! Kahveyi bahçede içelim. Ağacın altı serinlemiştir. Cırcırböceklerini duyuyor musunuz?”

“Bir daha ikinizi de göremem artık!” dedi Muhittin.

58
Bir Pazar

“Aman Osmancığım yavaş sür!” dedi Nigân Hanım.

“Daha nasıl gideyim anneciğim, elliyi geçmiyorum!” dedi Osman.

“Bana değil, bana değil, yola bak!” dedi Nigân Hanım.

“Yola bakıyorum, ama siz beni...” diye söylendi Osman. Öfkeden sözünü bitirememiş gibi bir tavır takındı, ama sinirli değildi. “Keriman! Öğleden sonra Keriman’ı göreceğim!” diye düşünerek kendini yatıştırdı. Pazar öğleden sonraları Osman’ın ona tuttuğu dairede buluşuyorlardı.

“Aa, bırakın canım bu oyunu oynamayı. Etrafı seyredin!” dedi Nigân Hanım.

Cemil ile Lâle gene bütün araba gezintilerinde yaptıkları gibi “gözkapamaca” oynuyorlardı. Osman oyunun kurallarını bilmiyordu, ama çocukların gözlerini yumduklarını, pencereden dışarı bakmadıklarını biliyordu.

“Çocuklar hadi bırakın oyunu, bakın vapur gidiyor!” dedi Nermin. “Babaannenizi kızdırıyorsunuz. Bu geziye sizin için çıkılıyor, siz gözlerinizi kapıyorsunuz!”

“Giderken görmüştük hepsini!” dedi Cemil.

Nigân Hanım bir kahkaha koyverdi. Nermin de güldü. Pazar sabahı yapılan araba gezintisinden dönüyorlardı. Eylülün başıydı, ama hava sıcaktı. Bu yıl adadan erken dönmüşlerdi. Savaş çıkınca Nigân Hanım evinde olmak istediğini, hep evi merak ettiğini söylemişti. Bizim savaşa girmeyeceğimizi, girsek de adada oturmanın daha güvenilir olduğunu söyleyenlere yüzünü buruşturmuş, Ayşe’nin nişanı için hazırlık yapmak istediğini de söylemişti. Ayşe’nin nişanlanmasına en azından üç ay vardı, savaş çok uzaktaydı, ama Nigân Hanım’ın asık suratı hepsinden önemli olduğu için Nişantaşı’na taşınılmıştı. Osman: “İşte bir yeni yıl daha!”

diye düşündü. “Gene pazar sabahları arabayla Boğaz’a gideceğiz, gene balık alacağız, gene şirketin!...” Birden savaşın Almanya ile ticareti engelleyeceğini düşünerek son günlerde sık sık kapıldığı bir telâşa kapıldı.

“Balık orada sıcaktan kokmasın!” dedi Nigân Hanım.

“Çok tazeydi!” dedi Nermin.

“Gene de, Ayşe kızım, al bakalım, sen şu paketi kucağına!” dedi Nigân Hanım. “Bunu ızgara yaptıralım değil mi? Refik’ler yemeğe geç kalmasalar bari.”

“Kalmazlar, kalmazlar!” dedi Osman.

Bir sessizlik başladı. Refik üç gün önce öğle yemeğinde Perihan ile ayrı bir evde oturmak istediklerini açıklamış, Nigân Hamın önce öfkelenmiş, sonra ağlamış, oğlundan da doyurucu bir açıklama duyamadığı için bütün kötülükler gibi bunu da Cevdet Bey’in yokluğuna bağlamıştı. Ama gene de başka nedenler de arıyordu galiba.

“Niye ayrılıyorlar onlar yanımızdan? Osman söylesene, niye!”

“Anneciğim lütfen bu konuyu şimdi konuşmayalım!” dedi Osman. “Kendisi söyledi işte... Oda küçük geliyormuş... Çocuk büyüyormuş!”

“Canım, çocuk için istediği odayı verelim!” dedi Nigân Hanım. Sonra birden Ayşe’ye döndü: “Sen söyle... Perihan ne diyor? Sen onunla iyi arkadaştın... Bir şey söylemiştir sana...”

“Oda küçük diyor... Başka bir şey söylemedi!”

“Niye, niye!” diye söylendi Nigân Hanım. “Sen de evleneceksin, gideceksin!”

Osman kendini tutamadı: “İşte o zaman biz de herkes gibi bir apartman yaptırırız!” dedi.

“Beni Cevdet Bey’in yanına yolladıktan sonra yaptırırsınız apartmanınızı,” dedi Nigân Hanım. Ağlayacaktı galiba. “Ah, Cevdet Bey, siz...” diye başladı.

Osman gene, “Keriman!” diye düşündü. “Öğle yemeğinden sonra... Ona gitmeyeyim de ne yapayım? Keriman... Eşarp!” Metresine bir eşarp almıştı. Bunu ona nasıl vereceğini düşünmeye başladı... Sonra birden Nermin ile evlendiği günler gözünün önünde canlandı. “Yaşlandım!” diye mırıldandı. Yanında oturan Nermin’e gözünün ucuyla baktı. O da kendi bilincine çekilmiş birşeyler düşünüyordu. “Kimse kimseyle beraber değil artık, ama bu benim suçum değil!” diye düşündü. “Bu kimin suçu? İşte böyle oldu! Ama şirket çok iyi.” Savaş çıkar çıkmaz satışlar iki misli artmıştı. “Ayşe’nin Remzi’yle evlenmesi de çok iyi oluyor!” diye düşündü. “Böylece artık şirketin dağılmasından korkmuyorum. Üstelik daha da güçleniyoruz.” Şirketin büyümesi düşüncesiyle birlikte aklına gelen öteki hoş hayâlle oyalanmaya başladı: “Niye bir ampul fabrikası bizde de kurulmasın?.. Ya da elektrik tesisatı için... Babamın da vasiyeti var zaten... Siemens ile…”

“Burayı da yangın yerine döndürdüler!” dedi Nigân Hanım.

Beşiktaş’tan geçiyorlardı. Osman gazetelerden Barbaros türbesini açığa çıkarmak için mezarlığın taşınacağını, eski evlerin yıkılacağını, bir park yapılacağını okumuştu.

Nigân Hanım:: “Burada Refik’in bir arkadaşı otururdu. Nerede o, hiç gözükmüyor?..” dedi.

“Muhittin mi?”

“Pek suratsız bir şeydi. Onlara mı uyuyor acaba Refikciğim?”

“Anne gene başlamayın lütfen!”

“Peki, neden sözedeceğiz aramızda... Artık hiçbir şey konuşulmuyor!”

“Efendim, sizle yarın Beyoğlu’na çıkacağız ya,” dedi Nermin.

Nigân Hanım gülmeye başladı. Ona Ayşe de katıldı. Osman da rahatlayarak balığın nasıl pişirileceğini bir daha sordu. Sonra Ayşe, Fuat Bey’lerin evinde yediği bir balığı anlatmaya başladı. Maçka’dan geçerlerken Nigân Hanım bu yaz ölen Kutsiye Hanım’ı hatırlayarak kederlendi, ama Teşvikiye Camii’nin önünde aklına çocukluğu, gençliği geldi ve neşeyle annesinden sözetti. Hafta içinde

kardeşlerine ziyarete gideceğini söyledi. Osman'a da teyzelerini hiç aramadığı için çıkıştı. Manav Azizin dükkânını görünce artık bahçenin adam olmayacağına inandığını; uzaktan evi, evin yanında başlayan inşaatı görünce de, zaten artık hiç bahçeye çıkmayacağını söyledi, ama arabadan indikten sonra yandaki arsada ne olup bittiğini görmek için bahçede küçük bir geziye çıktı.

Osman holün aynasında kendini görünce önce Keriman'ı, sonra da yaşlandığını düşündü. Daha az sigara içmeye karar vererek ve bunun düzenli günlük hayatında bir yenilik olduğunu düşünerek aceleyle merdivenleri çıktı, son basamaklarda hiç de yaşlanmış olmadığını düşündü ve odasına girip eşarbın sakladığı yerde durup durmadığına baktı. Duruyordu. Neşelenerek odadan çıktı, Nermin'in merdivenleri çıktığını görünce helaya girdi, keyifle ellerini yıkadı, aradaki vakitleri değerlendirmeye karar verdiğini hatırlayarak aşağı indi ve gazeteleri alıp okumaya başladı. Gazeteler baştanbaşa savaş haberleriyle doluydu: “Fransızlar Sigfrid Hattı'nda ilerliyorlar... Almanlar'ın mukabil taarruza...” Osman gördüğü bazı filmleri ve askerlik yıllarını düşünerek, savaşan insanların içinde bulundukları ortamı gözlerinin önünde canlandırmaya, onların duygularını paylaşmaya çalıştı, ama haberler, içinde bir felâket duygusu ve saklanma isteğinden başka bir şey uyandırmadı. Felâket duygusu aklına İstanbul'un bombalandığını, Karaköy'ün ve Sirkeci'deki depoların yandığını, bütün bilanço defterlerinin, bonoların ve bütün müşterilerle stokların yokolduğunu getiriyor, kendisi de saklandığı yerden çıkmamak, her şey bitene kadar uyumak istiyordu. Birden ikinci keredir esnediğini farketti ve Bebek'te yaptığı küçük yürüyüşün iyi geldiğini düşündü. Kendini sağlıklı hissedince gene Keriman'ı, onunla bu öğleden sonra ne yapacaklarını ve daha heyecanlı şeyleri düşündü ve içinden hareket etmek geldiği için hızla ayağa kalktı, mutfağa inen merdivenlerden sabırsızlanan bir çocuk gibi kendini koyverdi.

Mutfakta ahçı Yılmaz ile Emine Hanım balıkları temizliyorlardı.

Osman: “Ne zaman yeriz?” diye sordu. Sonra her zamanki gibi ikisinin de süreyi dakikalarla değil, kelimelerle ölçeceğini

düşünerek, şarkı söylüyormuş gibi keyifle: “Vakit nakittir!” diye mırıldandı.

“Refik Bey’ler geldiler mi?” dedi Emine Hanım.

“Gelmediler mi? Saat birde evde olacaklardı. Siz balığı hemen ateşe koyun!” dedi Osman ve mutfağın penceresinden bahçede dolaşan annesini gördü.

Nigân Hanım bahçede ağır ağır yürüyor, arkasından gelen torunları onunla birlikte arada bir duruyor, yandaki arsaya bakıyorlardı. Nigân Hanım’ın bakışları düşmancaydı; çocuklar ise anlamaya çalışarak bakıyorlardı.

Osman mutfaktan çıktı. “Bir, iki, üç, dört ve altı!” diye sayarak, son basamağı küçüklüğünde yaptığı gibi atlayarak merdivenleri aceleyle tırmandı, salona girdi. “Ben çocuktum... Burada doğdum!” diye mırıldandı. “Otuz üç yıl önce!” Otuz üç yıldır bu merdivenleri çıktığını, birkaç kısa iş seyahatinin ve askerliğinin dışında evden hiç ayrılmadığını düşündü. Köşede oturan Nermin ile Ayşe’yi görünce gene insanları suçüstü yakalama alışkanlığına kapılarak: “Ne konuşuyordunuz? Ne var? Söyleyin bakalım, söyleyin!” diye bağırdı, ama hemen neden neşeli olduğunu hatırlayarak şaşırdı ve kolluğa oturup açtığı bir gazetenin arkasına yüzünü gizledi.

“Ayşe’nin nişanından sözediyorduk!” dedi Nermin.

Ayşe: “Ne giysem diyorduk,” dedi.

“Daha çok vakit var ama...” diyerek Nermin güldü.

Osman gazeteyi yüzünden indirerek gülümsedi. Gülümseyişinin istediği gibi, “Bir yandan sizi dinliyor, bir yandan gazeteyi okuyor, bir yandan da yaşıyorum işte!” anlamına geldiğini anlayınca sevindi. Sonra, ama duvarda babasının resmini görünce neşe gölgelendi. “Bir metresim var, bu çok çirkin!” diye düşündü. “Ama ne yapayım, o da olmasaydı nasıl yaşardım, neyi bekleyerek yaşardım, bilmem!” Gazetenin magazin sayfasına bakıyordu: “Johnny Weissmüller karısından ayrılıyor!” Kendisi böyle bir şeyi hiç düşünmemişti. “Bir ev kadını olarak, çocuklarımın annesi olarak Nermin eşsizdir!” diye mırıldandı, ama içinden ona öfkelenmek

geldiği için, “Anlayışsızdır!” diye düzeltti. Odadaki konuşma da hâlâ sürüyordu. Gazetenin sayfasını çevirdi. “Peki babam ile annem nasıldılar? Babam bütün ömrü boyunca ondan başka kadın tanımadı! Evet, çünkü annem anlayışlıdır! Şimdi sinirli, ama eskiden anlayışlıydı!” Bu açıklamayı yeterli bulmadığı için, “Onlar eski tür insanlar!” dedi kendine. Bununla ne demek istediğini düşünmek içinden gelmedi. “Ee, nerede kaldı şu yemek?” diye söylenerek gazeteyi attı, ayağa kalktı ve içindeki huzursuzluğu yatıştırmak için: “Selahattin’in de var, Demirci Mustafa’nın da var, hatta Fuat Bey’in bile bir zamanlar varmış!” diye mırıldandı. “Üstelik Mustafa’nınkini karısı bilir, ses etmezmiş!”

Birdenbire Nermin: “Ne düşünüyorsun?” dedi.

“Refik’ler nerede kaldılar?”

“Şimdi gelirler!” dedi Ayşe.

“Canım, bu doğru değil!” dedi Osman. Sonra doğru olmayan şeyi açıklaması gerekliğini hissederek: “Bu kadar kendilerini düşünmeleri doğru değil!” diye ekledi, ama Nermin ile Ayşe ona cevap vermeden kendi aralarında konuşuyorlardı. Osman sedef odasıyla, mutfağa inen merdivenler arasında aşağı yukarı yürümeye başladı.

Nermin: “Ne kadar sinirlisin! Otursana!” dedi. “Öğleden sonra ne yapacaksın?”

“Kulübe gideceğim!” dedi Osman. Oturdu, gene gazeteleri açtı, okumaya başladı, ama şimdi bir de boş yere kulübe gitmek zorunda kaldığı için öfkeleniyordu. “Çok oturmam!” diye düşündü. “Bir girer, hemen çıkarım! Kendimi herkese bir gösteririm! İşte yemek oldu.”

Ama içeri giren Nigân Hanım’dı. Ağır ağır yaklaşıyordu: “E, Refik nerede?” diye sordu.

“Gelmediler!” dedi Osman.

“Balığı koymuşlar! Bir de ayrı ayrı yemeye mi başlayacağız? Bir bu eksikti!”

“Şimdi gelirler. Şimdi gelirler!” diyerek Osman ayağa kalktı.

“Kim söyledi balığı koymalarını?” dedi Nigân Hanım.

“Ben koyun, şimdi gelirler dedim!”

“Ama olur mu?” dedi Nigân Hanım. “Bari sofrada birlikte olalım... Bunu da bozarsanız...”

“Anneciğim, gelirler diyorum, gelirler, şimdi gelirler!” dedi Osman. Elinin sigara paketine gittiğini anlayarak öfkelendi. “İnsan sigara içmez, bir başka kadınla ilgilenmez de ne yapar?” diye düşündü. Haksızlığa uğradığını düşündüğü için biraz ferahladı.

“Yandaki arsaya baktım. Ağlayacaktım!” dedi Nigân Hanım.

Osman başını salladı. Yeniden oturdu.

“Berbat etliler Nişantaşı’nı!” Kısa bir sessizlikten sonra Nigân Hanım: “Hava ne sıcak!” dedi.

“Evet, efendim, sıcak!” dedi Nermin.

“Çocuklar neredeler?”

“Sizinle bahçede, değiller miydi, efendim?”

“Bahçedeydiler ama...”

“İşte geliyorlar;..”

“Yemek de geliyor!” Osman neredeyse haykırmıştı, kendisine tuhaf tuhaf baktıklarını düşünerek: “Kurt gibi açım!” dedi. “Oh, oh mis gibi de koktu. Hani bunun defnesi?” Emine Hanım’ın gülümsediğini görerek neşeyle sofraya oturdu, ama annesinin yerinden kalkmadığını gördü.

Nigân Hanım sofraya oturmadığı için Ayşe ile Nermin de kalkmıyorlardı. Osman onlara seslendi. Refik’lerin şimdi geleceğini söyledi, şakalar yaptı, ama Nigân Hanım ancak Nermin’in uzun uzun dil dökmesinden sonra sofraya oturabildi. Bu kötülüğü de Cevdet Bey’in yokluğuyla açıklıyordu. Bu sırada çıngırak şıngırdadı.

Osman: “Geldiler işte!” dedi.

“Geldiler, ama biz oturduk artık!” dedi Nigân Hanım.

Az sonra Refik ile Perihan içeri girdiler. Hâlâ kendi aralarında birşeyler konuşuyorlardı. Sonra Perihan sofradaki kalabalığı görerek gülümsedi.

“Bizi beklemediniz, iyi ettiniz!” dedi Refik.

Nigân Hanım: “İyi etmedik, hiç iyi etmedik,” diye mırıldandı.

“Ev baktık!” dedi Refik.

Nigân Hanım: “Bizden kaçmak için, değil mi?” dedi.

Refik annesinin masanın üzerinde duran elini okşayarak: “Nasıl böyle bir şey düşünüyorsunuz, şaşıyorum!” dedi. Sonra elbiselerini değiştirmek, temizlenmek için çıktılar.

“Bu çocuk nasıl böyle oldu?” dedi Nigân Hanım.

Osman: “İyiyiz anne, hepimiz iyiyiz, hamdolsun! Her şey iyi, hepimiz sağlıklıyız, şirket de iyi, niye şikâyet ediyorsunuz?” dedi ve bacaklarını sinirli sinirli oynattığını farkederek öfkelendi. Sonra birşeyler söylemiş olmak için, cuma günü yazıhanede başından geçen gülünç bir olayı anlatmaya başladı, ama hemen, önceden bunu anlattığını hatırlayarak balığın çok güzel olduğunu söyledi.

Nigân Hanım: “Ramazan ne zaman başlıyor?” dedi.

“Ekimin on beşinde!” dedi Osman.

“Ekimin on beşi, bir ay daha kasımın on beşi,” dedi Nigân Hanım. Ayşe’ye döndü: “Sen iki bayram arasında mı nişanlanacaksın?” Sonra birden bir şey hatırlayarak: “Portakal olsa da Yılmaz portakallı ekmek kadayıfı yapsa!” dedi. “Mandalinayla da yapılır mı o? E, nerede kaldınız, nerede? Balık soğudu!”

Kapıdan gelen Refik ile Perihan’a bakıyordu.

“Buncağız ağlamış!” dedi Perihan. Kucağında çocuk vardı. “Otur bakalım!” dedi çocuğa. Köşedeki yüksek sandalyenin üzerine iri gövdeyi yerleştirdi, kendisi de yanına oturdu.

Refik: “Cihangir’de çok iyi bir ev bulduk!” dedi. “Ekimin başında tutmaya karar verdik.”

“Orası sonradan görmelerin semtidir!” dedi Nigân Hanım.

“Anne, denizi görüyor!” dedi Refik. “Üstelik kaloriferli. Denizi görüyor, yeni, tertemiz bir apartman katı. Geniş, büyük pencereleri var. İyi ışık alıyor. Duvarlar bembeyaz...”

Birden Osman: “Benim balığım bitti. Tatlı ne var?” dedi.

“İşte bu da çocuk... Vallahi bu da çocuk!” dedi Nigân Hanım ve gülmeye başladı.

“Evet, evet, çok açım!” diyerek Osman da neşeye katıldı. “Ne güzel yaşıyoruz işte!” diye düşündü. “Şu pazarları çok seviyorum... Saat kaç? Biri yirmi geçiyor... Ah, bir de şimdi kulübe gidip kendimi göstermek zorundayım!”

“Bize sık sık gelirsiniz, değil mi?” dedi Nigân Hanım. “Ben küçük Melek’imi görmek isterim! Cevdet Bey’in gidişinden bir hafta sonra beni avutmak için o geldiydi!”

59
Yıkılış?

“Bir mühendis olmanız tabii çok ilginç!” dedi Gıyasettin Kağan.

“Neden efendim?”

“Milletiyle ilgilenen, her şeyden önce milletini düşünen bir mühendis!” diye tekrarladı yaşlı profesör. Galiba kendini düşünüyordu.

“Mühendislerin kesinliği olmayan sorunlarla ilgilenmediğini mi söylemek istiyorsunuz?” dedi Muhittin.

“Evet, kesinlik, kesinlik!” diye mırıldandı Gıyasettin Kağan. Birden utanır gibi oldu: “Benim urukçuluk teorimde de kesinlik ve bilimsellik saplantısı buluyorlarmış galiba?”

“Kim?”

“Canım, onlar işte... Eski dostlarınız... Mahir Altaylı ve çevresi. Rassen-Psychologie lakırdısıyla urukçuluğu sulandıranlar.”

“A, evet!” diyerek Muhittin başını salladı. Sanki bu yeni öğrendiği şaşılacak bir şeymiş gibi kaşlarını kaldırdı. Az önce Gıyasettin Kağan’ın Üsküdar’daki bu evine gelmiş, ona daha önce telefonda üstü kapalı söylediği şeyi tekrarlamıştı: Mahir Altaylı ve çevresiyle birlikte olamayacağını artık anlamıştı; imtiyaz sahibi olduğu Altınışık dergisinin yayımını tecrübeli profesörün yardımıyla sürdürmek istiyordu...

“Eski dostlarınızı çok çabuk unutmuşsunuz!” dedi Gıyasettin Bey.

“Hayır, efendim, onları unutmadım!” dedi Muhittin ve ayağa kalktı. Kitaplarla kaplı odanın penceresine doğru yürüdü.

“Onlar da sizi kolay unutmazlar... Size çok öfke duyacaklarını, tabii, tahmin ediyorsunuz!” Birşeyler biliyormuş gibi bir hali vardı.

“Bana vız gelir!” dedi Muhittin. Pencereden bahçeye bakıyordu. Eski konağın arka bahçesi bakımlıydı. Meyve ağaçlarının

yaprakları arasından uzaktaki bir kümes gözüküyordu.

“Çok heyecanlısınız! Hah Rassen-Psychologie!.. Aralarında acaba bunu doğru telâffuz edebilen kim var?”

Muhittin: “Mahir Almanca bilir!” dedi.

“Almanca... Her şeyi Almanlar’dan alıyor. Bize de, bu yüzden faşist diyorlar. Faşist değiliz biz, Türk milliyetçisiyiz!” Bağırarak ekledi: “Ona bunları söyledim, anlamadı. Ona numara yaptığımı sandı. Gerçek düşüncelerimi sakladığımı sandı. Gerçek düşünceyle, söylenen ve uygulanan düşünce arasında ne fark olabilir ki? Yaptığım gerçektir! Beni dinliyor musunuz?”

Muhittin pencerenin önünden çekildi: “Dinliyorum!”

“Dinleyin. Nedir aradaki fark? Biz faşist değiliz, çünkü biz Türküz, diyorum. Bana yeterince açık olmadığım için darılıyor. Darılma nedeni bu değil ya! Takip ediyor, anlıyor musunuz sözlerimi? Anlamıyorsunuz!..”

Muhittin öfkelenerek: “Ne sanıyor bu kendini?” diye düşündü.

“Ama Mahir akıllıdır. Evet, zekidir. Düşmanım da olsa zeki ve becerikli bir insanı her zaman takdir ederim. Hoş, tam düşman sayılmaz ya. Ona gidin söyleyin bunları!”

“Onu bir daha göreceğimi sanmam!” dedi Muhittin.

“Görürsünüz, görürsünüz. Dargınlar barışır! Hepimiz şurada kaç kişiyiz. Bu dargınlıklar geçicidir!”

“Ben geçici olduğunu sanmıyorum! Bunu düşünseydim size gelmezdim!”

Gıyasettin Kağan yaşlı, küçük gözlerini kırpıştırdı. Neredeyse sevimli bir hali vardı. Bir ihtiyar gibi değil, çocuk gibi hızla ayağa kalktı. Ağır ağır yürüyerek: “Evet, evet!” diye mırıldandı. “Söylediklerine inanıyormuş gibi yapıyorum!” diyen bir surat takındı.

“Size onlarla ilişki kurmaya niyetim olmadığını bir daha söyleyeyim!” dedi Muhittin.

Gıyasettin Bey: “Peki, peki!” diyerek gülümsedi. “Bir daha onları görmeyeceksiniz! İnandım.” Odanın ortasında durdu. “Görmeyecek misin?” diye mırıldandı. “Mahir’i görmeyecek!” Biraz hareketsiz durdu sonra birden sordu: “Peki, benim hakkımda ne diyorlar?”

Muhittin ihtiyar Türkçünün neyi merak ettiğini anladı ama: “Kimler ne diyor?” dedi. Böyle bir soruyla karşılaştığı için sevinmiş, dikkatle Gıyasettin Bey’in yüzüne bakıyordu.

“Onlar, onlar işte, canım. Mahir ve çevresi!”

“İyi şeyler söylemiyorlar, efendim!”

“Söyleyin işte, ne diyorlar, söyleyin!”

Muhittin yakışıksız şeyler söylemekten hoşlanmıyormuş gibi bir tavır lakındı. “Bunu da gözümde fazla büyütmüşüm!” diye düşündü.

“Hadi, oğlum, söylesenize, ne diyorlar benim için!”

“Kafatasçı olduğunuzu söylüyorlar!”

“Hah! Bunu biliyoruz. Bunu saklamıyorum ki! Başka?”

“Düşüncelerinizi doğru bulmuyorlar...”

“Geç, geç! Bunları istemiyorum! Kişiliğim hakkında ne diyorlar, kişiliğim?”

“Efendim, dergide birlikte çalışacağımız için artık böyle şeylerin, dedikoduların bir değeri yok. Onlarla ilişkimizi kopardık!”

Gıyasettin Kağan: “Ah, kurnaz!” diyen bir bakışla sert sert baktı. Başını sağa sola salladı. Sırtını Muhittin’e döndü. Masanın üzerinden bir sigara alıp yaktı. Birden fısıldar gibi: “Gençler, gençler, bana saygı duyuyor mu?” dedi.

“Bahçenizde tavuk yetiştirdiğinizi söylüyorlar efendim,” dedi Muhittin.

Gıyasettin Kağan’ın yüzü karıştı. Yanakları sanki gizli bir el çekiyormuş gibi alnına doğru geriledi. Çenesi de sarktı.

Muhittin: “Evet, biliyorum, gene zevkten dört köşeyim, ama bu sefer kötü oldu!” diye düşündü. “Ne gerek vardı bunu söylemeye. Kendi mezarımı kazıyorum!”

“Yani ne diyorlar? Tavuklar? Yaşlandım! Heyecanım kalmamış! Öyle mi?” Dedikodu yapanlara değil, Muhittin’e öfkelenmiş gibiydi.

“Bakmayın, efendim, onlara siz!” dedi Muhittin. “Çabuk sindirdi lafı!” diye düşündü.

“Kim söylüyor bunu? Mahir mi? Onu yetiştiren benim be!”

“Hepimizi yetiştiren sizsiniz efendim!” diyerek Muhittin az önce oturduğu yere oturdu. Ama ihtiyar oturmadığı için rahatsız oldu. “Bunu sizin hakkınızda yazdığım yazıda da belirtmiştim!”

“Söyleyin, eğer Türkçülük için tarihi esas alırlarsa bunun Halkevleri ve Halk Partisi’nin Türkçülüğü’nden ne farkı kalır?”

“Ben de öyle düşünüyorum!”

“Üstelik savaş başladı! Eğer bu savaş yeni bir dünya çıkaracaksa ortaya, bizim de yeni şeyler söylememiz lâzım. Halkevleri Türkçülüğü’nü tekrarlamanın ne anlamı olabilir? Bunu onlara anlatınız!”

“Efendim, ben onları...”

“Sahi! Söylemiştiniz!” diyerek Gıyasettin Bey masasına oturdu.

Muhittin’in anlayamadığı bir gülümseyiş vardı yüzünde. Masanın üzerindeki kâğıtlara, kitaplara, sonra da saatine baktı. “Evet efendim. Ziyaret sebebinizi, demek böyle özetliyorsunuz?” diye mırıldandı. “Nasıl özetliyordunuz?”

Muhittin bu beklenmedik resmi tavıra şaşırarak dikkatli bir doktora derdini tekrarlıyormuş gibi: “Mahir Altaylı ve arkadaşlarıyla, artık Altınışık dergisinde çalışmak istemiyorum!” dedi. “Dergiyi birlikte kuracağımız...”

“Kaç yaşındaydınız siz?”

“Yirmi dokuz!”

“Ne kadar gençsiniz! Mühendissiniz değil mi? Başka ne yapıyorsunuz?”

“Başka? Dergiyle uğraşıyorum efendim!”

“Eskiden ne yapıyordunuz?”

“Mühendislik...” dedi Muhittin. “Aklında ne var?” diye düşündü.

“Hayır! Başka... Şiir yazıyormuşsunuz, biliyorum!”

“Evet, kötü bir şiir kitabım var!” dedi Muhittin ve ipin ucunu kaçırdığını, ihtiyar Türkçü’nün aklından neler geçirdiğini hiç sezemediğini düşündü.

“Niye kötü?”

“Bir inancım yoklu çünkü, efendim!”

“Bir inanç ha?” diye mırıldandı Gıyasettin Kağan. “Bütün inançlar içinde bir inanç?”

Muhittin: “Hayır! Doğru bir görüş!” dedi. “O benden zeki mi?” diye düşündü.

Gıyasettin Bey önündeki gazeteyi işaret ederek: “Freud ölmüş!” dedi. “Ne düşünüyorsunuz?”

“Nasıl?”

“Hiç okudunuz mu? Nasıl buluyorsunuz onu?”

Muhittin zeki bulunmak ile inançlı bulunmak arasında bir karara varamadı: “Okudum!”

Gıyasettin Bey düşünceli bir tavır takındı, gülümsedi: “Kendisini bir tesadüf eseri Viyana’da tanımıştım. Şarkiyat seminerine yakın olsun diye Bergasse, 9’da bir oda tutmuştum. Aşağıda bir enstitü olduğunu biliyordum, ama nedir bilmiyordum! Bir akşam ev sahibi kadın, profesörün beni istediğini söyledi. Adam Freud’muş. Enstitüde hassas âletler olduğunu, mümkünse evde terlikle gezmemi söyledi. Ben de bir kitabını okumuş, beğenmemiştim. Ona altı-yedi yaşındaki bir kızın babasına şehvetle bakmasının, erkek çocuğun annesine şehvetle bakmasının Türkler

için geçerli olmadığını söyledim. Bana güldü.” Yaşlı Türkçü birden Muhittin’i suçüstü yakalamak istiyormuş gibi soruverdi: “Siz onun felsefesini nasıl buluyorsunuz?”

“Bazı bakımlardan doğru buluyorum...” dedi Muhittin.

“İşte, işle!” dedi Gıyasettin Kağan. “Sizin bir Türkçü olabileceğinizi sanmıyorum! Zaten biliyordum!” Ayağa kalktı.

“Anlamadım?”

“Siz Türklüğe inanmıyorsunuz!”

Muhittin de ayağa kalkarak: “Ne diyorsunuz?” diye inledi.

“Bir şeye inanacağınızı sanmıyorum. Kendinizi çok beğeniyorsunuz, küstahsınız. Zekânızı kanıtlamaya çalışıyorsunuz.” Yaşlı Türkçü, Muhittin’e doğru birkaç adım attı. Bir süre sustu. Sonra ağır ağır bir makina gibi düzenle ekledi: “Yalnızca bunun, benim gibi bir insana, saygısızlık olduğunu anlamanız gerekir. Ama kendinizden geçmişsiniz bir kere. Kişiliğine ve gururuna düşkün olan biri böyle bir harekete girişmemeli...” Yüzünü buruşturdu: “Orada Mahir senin gururunu kırdı, bana geldin, öyle değil mi? Yarın da bir başkasına gidersin. Hadi, hadi, çık git şuradan... Ben Mahir’i de biliyorum. Onunla görüşürüz de... Kızına nasıl bakıyormuşsun onun?” Kapıya doğru yürümeye başladı.

Muhittin de kapıya doğru bir adım atarak: “Bir yanlışlık olduğunu söylemeyeceğim!” dedi.

“Hâlâ kendinle meşgul!” dedi Gıyasettin Bey. Kapının kulpunu tuttu. “Freud’u bazı bakımlardan doğru buluyormuş! Ne kadar anlayışlı olduğunu mu göstereceksin? Sen elinde kılıçla yaşayan bir milletin çocuğu olamazsın!” Bir an yüzü ışır gibi oldu: “Ağzından her lafı aldım. Her şeyi biliyorum ben. Demek tavuklar ha? Niye söyledin onu? Kendini beğeniyorsun, ama seni avucuma alıverdim!” Kapıyı açtı. “Şaşkın!”

Muhittin eşikten geçerken: “İyi, iyi!” diye mırıldandı.

“Babanın adı ne senin?”

Muhittin, “Ne yapacaksın babamı. Babam asker!” diye düşündü. Dış kapıya doğru yürüyordu.

“Adı ne? Haydar! Alevi!” Gıyasettin Kağan, Muhittin’in bir adım arkasından geliyordu. “Mahir biliyor bunu, söyledi. Babanı ordudan tanıyormuş. Pek şerefli bir insan sayılmaz, diyor!.. Şaşırdın değil mi? Mahir, seni nasıl tavladığını da anlattı bana. Babanın büyük adam olduğunu söyleyince coşmuşsun. Yaa! Çocuksun sen!”

Muhittin: “Arkamdan geliyor, ensemi seyrediyor, söylüyor!” diye düşündü.

Bir kapı açıldı. İçerden elinde çay tepsisiyle bir delikanlı çıktı.

“Çay istemez! Misafir gidiyor!” dedi ev sahibi.

Muhittin birden döndü: “Yanıldınız! Yanılıyorsunuz!” diye mırıldandı. “Babam örnek bir insandır!”

Yaşlı Türkçü Muhittin’e kapıyı açtı. Kibar bir tavırla: “Belki baban hakkında yanıldım, ama senin hakkında, değil!” dedi. “Senin gibileri bilirim. Zekâları ve gururları için her şeyi yaparlar!”

Muhittin alaycı bir tavır takınmaya çalışarak: “Ne kadar da çok biliyorsunuz!” dedi.

“Biliyorum ya! Hiç olmazsa senin gibilerle çalışılmayacağını biliyorum!” Ellerini cebine sokmuştu.

Muhittin: “İyi, iyi, yeter!” dedi. Sırtını döndü. Üç dört adımlık ön bahçeyi geçti. “Arkamdan bakıyor!” diye düşündü. “Dönüp bakayım mı? Niye!” Dönmedi. Sokağa çıktı. Yürümeye başladı.

Hava kararıyordu. Üsküdar’ın parke kaplı sokakları kalabalıktı. Temiz, açık bir gök vardı. Muhittin birkaç martı gördü. “Ne oldu?” diye düşündü. “Az önce cennetteydim, şimdi cehennemde!” Böyle atıldım cennetten! “Kâğıtlarım eksikmiş! Ne gülünç!” İçinden gülmek geliyordu: “Zeki olmadığıma dair belediyeden kâğıt almam gerekir!” Bir martı alçalarak yaklaştı, öttü, uzaklaştı. “Yağmur geliyor!” diye mırıldandı Muhittin.

“Yağmur... Dünya... Evet, cennetten atıldım... Niye?” Artık neşelenemeyeceğini seziyordu, ama kendini zorladı. “Amma da

öfkelendi be moruk! Ne matrak! Neden? Ne oldu?” İskeleye doğru yürüyordu. “Ne oldu, ne oldu, ne oldu?” diye söylendi. “Öfkelendi! Niye? Tavuk yetiştirme hikâyesine kızmıştır! Gençlerin kendisine saygı duymamasına meraklı. Buna mı kızdı? Hayır! Aylar önce yazdığım o övgüye kızmıştır. Alay ettiğimizi anladı belki de. O yazının sözünü niye etmedi?” Birden durdu. “Her şeyi biliyor!” diye mırıldandı. “Mahir benim hakkımda ona her şeyi söylemiş! Ama onunla kavgalı!” Korkuya kapılarak: “Acaba o kavga düzmece bir kavga mı?” diye mırıldandı. Ama Mahir’in bütün o sözleri numara olamaz! Öyleyse niye onu övdük? Övdük değil, övdüm! Övdürttüler! Beni bir piyon gibi kullandılar!” Şaşırıyordu. “Ne oluyor? Neden?” Birden: “Hepsi şu Freud yüzünden!” diye mırıldandı. “Evet, Freud yüzünden! Ama ben de çenemi tutamadım! Hayır, hepsi oyun! Ne oluyor? Birbirleriyle bunlar görüşüyor. Peki arada ben!” Birden bir umutsuzluğa kapılarak: “Arada beni yuttular!” diye düşündü. “Belki de Mahir beni deniyordu. Denemeyi geçemedim, çaktım. Ah!” Daha fazla düşünmek istemeyerek gişeden bilet aldı, ama düşünceler peşini bırakmadı. “Açıkça kovdu, beni kapı dışarı etti moruk! Öfkelenmekte haklı da. Çünkü ona küstahlık ettim, alay etmeye kalkıştım onunla. Tavuk yetiştirmek! Ama yüzü çarpıldıydı. İşte şimdi dışardayım. Neden? Küstahlığımdan, zekâma fazla düşkün olduğum için!” Yazın Refik’lerin evinde geçirdiği o günü, tartışmaları hatırladı. “Ömer’e söylediklerimin hiçbirini yapamadım. Kovdular beni. Mahir’e de söyleyecek! Ne yapayım şimdi, Allahım?” diye mırıldandı ve sinirlenerek birden ayağa kalktı. “Hayat? Ne yapabilirim bundan sonra? Her şeyi herkese anlatırlar. Mahir’in kızına nasıl bakmışım!” Bunu Mahir Altaylı’nın evinde ezilmediğini göstermek için yapmıştı. “Babam Alevi’ymiş. Yalan! Bütün Haydar’lar... Ben de onun örnek insan olduğunu söyledim! Eskiden onun gibi olmamak için kendi kendime yeminler ederdim! Ne oldun sen Muhittin?” Bir sigara yaktı. Bir delikanlı gelip sigarasıyla kendi sigarasını yaktı. “Kaç yaşında bu? On sekiz! Özeniyor! Ben de gidip başkalarının sigarasıyla kendi sigaramı yakmaktan hoşlanırdım. Yaşlandım şimdi, yaşlandım artık. Yirmi dokuz! Bana kaç yaşındasın diye sordu. Her şeyi biliyor. Otuz yaşıma dört ay var.” Vapur yanaşmış, yolcularını boşaltıyordu. Muhittin birden: “Tamam kendimi öldüreceğim!” diye düşündü ve

rahatlar gibi oldu. “Zaten hep buna güvenirdim. Ölümden ötesi de yok ya!” Kapılar açıldı. Ağır ağır vapura yürüdü. Serin bir rüzgâr saçlarını karıştırdı. Vapurun içi sıcaktı. “Ama daha yapılacak şeyler var!” diye mırıldanarak oturdu. “Ne yapabilirim?” Şu işin içinden nasıl çıkarım? Gelecek sayıda Altınışık’ta şöyle bir yazı: Mahir Altaylı ile Gıyasettin Kağan’ın gizli entrikaları! Çok bayağı! Peki şöyle: Türkçülüğe kafatasçılık bulaştırmak isteyenlerle tarihçilik bulaştırmak isteyenler elele. Sonra ne yaparım ben o kadar düşmanı?” Pencereden dışarı baktı. “Bir daha düşünmeli: Mahirin Gıyasettin ile arası iyi değildi, ama gene de görüşüyorlardı. Mahir tarihe önem veriyor, kafatasçılığı eleştiriyordu. Niye? Sakın onda bir Gürcülük, Çerkezlik filan olmasın? Ama gidip Haydar’ı da söyleyen o? Peki dergi imtiyazını niye bana aldırsın? Ne yapılabilir? Eskisi gibi şiirler yazarım. Gerçek şiirler. Nefret ederler benden!” Kalkıp açık havaya çıktı. Çay içmeye karar verdi, para ödemek için beklerken avundu. Yavaş yavaş çayını içti. Uzaktan Beşiktaş iskelesi gözüktü. “Kendimi vapurla iskele arasına atıvereyim!” diye düşündü. Yanaşan vapurla iskele arasına düşmekten küçüklüğünden beri korkardı. “Gazeteler yazar. Kitabıma da eleştirmenler ilgi gösterir! Zaten şiirlerimde bir ölüm havası olduğunu yazarlar. Sözümü de tutmuş olurum! Evet, en iyisi bu!” Birden heyecanlandı. “Bir dakika var!” diye düşündü. Çevresine baktı. Uzun boylu, ince bir adam sigara içiyordu. “Tamam! Şu herifin yüzünü de hiç unutmam artık! Ama keşke bir mektup yazsaydım. Uzun, dehşetli bir intihar mektubu! Sanki bir yerde böyle bir şey okumuştum!” diye düşündü. “Kime yazmalı? Refik’e. Yok, yok. Ne yapılabilir? Zekâ!” Yeniden işin içinden nasıl çıkılabileceğini düşündü. “Her şey fazla zeki olmamdan. Benim suçum değil! Mektuba da gerek yok. Sözünü tutan şair!” Vapur yanaşıyordu. “Atlayıvereceğim, şu gevezelik bitecek! On, dokuz. İkide atlarım.” Sayıları şaşırdı. Kıyıya bir halat atıldı. “Şimdi. Şimdi!” Tabanları gemiyi itti... “Hooop, aman!” Karaya ayak bastı, korktu...

“Aman evlâdım, düşeceksin, bu ne acele?”

Muhittin ihtiyar memura sert sert baktı. “Mektup yazmadan olmaz!” diye düşündü.

60
Hatıra Defteri III

26 Eylül Salı 1939

Bu kargaşa içinde neden deftere yazmaya karar verdim? Birden zamanın çok çabuk aktığı duygusuna kapıldım galiba da ondan! Kitapları, kâğıtlarımı, dosyaları topluyordum, defteri gördüm. Dört gün sonra Perihan ile Cihangir'e taşınıyoruz. Şimdi kütüphanede, çalışma odasında, ya da poker oynadığımız o odadayım, evin içindeki gürültüyü dinliyorum bir yandan. Bu defterin öteki sayfalarına göz gezdirdim. En son bir buçuk sene önce yazmışım. Kemah'tan, Herr Rudolph'dan, tasarılarımdan sözetmişim. O saçmalıklar Tarım Bakanlığı'nın yardımıyla kimsenin haklı olarak okumadığı bir kitap oldu. Şimdi bir anda her şeyi birden yazmak geliyor içimden, ama düzenli olmak lâzım. Sonra yazarım. Aşağıya akşam yemeğine çağırıyorlar.

Bir buçuk saat sonra! Saat dokuz buçuk. Yemek yedik: Köfte, fasulye. Zaten bu deftere her başlayışımda böyle yazmaya hevesli olurum, sonra bırakırım. Başka, başka ne yazacaktım? Babamın hatıralarını buldum dolapta. “Yarım Asırlık Ticaret Hayatım,” diye bir başlık yazmış. Sonra bazı küçük yazılar, karalamalar.

Hepimiz öleceğiz!..

Yazdıklarını okudum. İçimden geçenlerle, kelimeler arasındaki uzaklık çok açıktı.

27 Eylül Çarşamba

Kitaplarımı sandıklara koyuyorum. Sandıklara koyarken karıştırıyorum ve çok vakit kaybediyorum. Demin biraz Zavallı Necdet'i karıştırdım! Ne kadar bayağı! Bu kitabı on altı yaşında bir akşam heyecanla okuduğumu, çok etkilendiğimi, ama ertesi gün arkadaşlarla futbol oynarken heyecanımdan utandığımı hatırlıyorum! Bazı kitaplar da var ki, içinde ne olduğunu unutmuştum. Gözüme bir

tane Hüseyin Rahmi ilişti. O mahalle kadınlarından hiç hoşlanmamış, doğrusu biraz tiksinmişimdir de. Ama ya sevgili Rousseau! Gene İtiraflar'a baktım, ama o ayaküstü karıştırılacak bir kitap değildir. Sandıkları...

Şimdi Perihan geldi, gitti, bizim odanın kapısı önünde, merdivenlerin kenarında duran dolabı alıp almayacağımızı sordu. Şaşırdım. Eşyaların çoğu eskiden kimsenin değil, evindi. Birisi, ya da herkes kullanırdı. Şimdi eşyalar bizimkiler ve onlarınkiler diye ayrılıyor. Meselâ o dolap!.. Biz evlenirken alınmadı, ama yıllardır biz kullanıyoruz. Yemek takımımız da yok. Annem eşyaların böyle bölündüğünü işittikçe küplere biniyor, bizden tiksiniyormuş gibi yüzünü buruşturuyor. Bizi suçluyor. Ama doğrusu anlayamıyor bizi. Ben haklıyım. Neden evden ayrıldığımızı deftere uzun uzun yazmalıyım!

30 Eylül

Taşındık. Saat gecenin üçü. Perihan odaya gitti yattı. Ben de çok yorgunum. Uyuyamamaktan korktuğum için içki içiyor, bunları yazıyorum. Bütün gün eşya taşıdık... Eve alışıyorum!

1 Ekim Pazar

Eşyaları yerleştiriyordum, ahçı Yılmaz geldi. Osman'ın yolladığı iki mektubu getirdi. Biri Muhittin'den, öteki Osman'dan. Osman'dan geleni hemen açtım. Bu mektup iki gün önce gelmiş, köşede kalmış. (Yani Muhittin'in mektubu.) Bu sabah Muhittin gelmiş Nişantaşı'ndaki eve, beni sormuş. Taşındığımı öğrenince yazdığı mektubu geri istemiş. Osman şaşırmış herhalde, (şaşırdığını yazmıyor) ama, mektubu da vermemiş. Mektubun bir kere atıldıktan ve eve geldikten sonra benim malım olduğunu söylemiş! Muhittin benimle konuşacağını söylemiş ve adresimi istemiş. Osman adresimi de vermemiş. Bunu beni kötü arkadaşlardan korurmuş gibi bir tavır takınmak istediği kadar, Muhittin'den hoşlanmadığı için de yapmıştır. Muhittin gider gitmez de mektubu Yılmaz ile yollamış. Adresi Muhittin'e vermeyişini uzun uzun açıklamış. Muhittin'in babama

eskiden yaptığı bazı saygısızlıkları, kendisine evde yaptığı hırçınlık ve küstahlıkları ayrıntılarıyla yazmış...

Osman'ın mektubunu okuduktan sonra hemen Muhittin'in mektubunu okudum. Korkunç bir mektuptu. Akşamüstü Muhittin gelip bu mektubu benden aldığı için (Adresi yolda gördüğü Yılmaz'dan öğrenmiş!) aklımda kalanları özetlemeye çalışıyorum. Şöyle yazmış:

"Refik, ben kendimi öldürmeye karar verdim. Bunu birisine bildireyim dedim, aklıma sen geldin! Kendimi otuz yaşında iyi bir şair olamadığım için (daha tam otuzuna da gelmedi ki) öldürmüyorum. Mutlu olamadığım, olamayacağım için öldürüyorum. Hiçbir zaman da mutlu olamam. Bende mutlu olamayacak kadar fazla zekâ var." Bu kadar! Biraz daha uzundu galiba, sonunda bir de dostluğumuzdan sözediyor, bana da iyi bir hayat diliyordu. Muhittin ölmediğine göre bunun bir şaka olduğunu düşündüm. Sonra mektubu attıktan sonra pişman olduğuna karar verdim. Muhittin şaka olduğunu söyledi.

Eve geldi (yani Muhittin), Nişantaşı'nda bana yazdığı bir mektup olduğunu söyledi. Mektubun bende olduğunu, okuduğumu öğrenince şakasını nasıl bulduğumu sordu, güldü. Mektubu bana hemen yollayan, adresi vermeyen Osman'ın nesi var diye sordu. Şakasına şaştığımı, onun böyle bir şeyi ciddi yapmasından endişelendiğimi söyleyince benim çok saf olduğumu söyledi. Bütün bunları kapıda ayaküstü konuştuk. İçeri girmek istemiyordu. Ama merakla da içeriye bakıyordu. Her zamanki Muhittin işte. Şaka olduğunda o kadar ısrar etti ki, ben de şaka olduğuna inanacağım, ama ciddiydi galiba. Böyle bir karara varmıştır Muhittin, sonra pişman olmuştur. Ama niye mektup yazsın?..

Hemen Perihan'a anlattım, dinledi. Muhittin'e acıdığını söyledi.

Muhittin beni bir daha görmeyeceğini söyledi. Bu kesinmiş! Bunu yazın içki içtiğimiz gün de söylemişti. Onunla konuşmaya, bir daha böyle şakalar yapmamasını söylemeye çalıştım, ama dinlemedi. Evin içine sinirli sinirli baktı. Tam gidiyordu, merdivenlerin lambasını yakıyordu. "Evlensene sen Muhittin!" deyiverdim. Bir kahkaha attı, gitti.

Yazdıklarımı okudum! Gene olup bileni iyi yansıtmıyor.

3 *Ekim Salı*

Yazıhaneden geldim. Sabahları yürüyerek gidiyorum. Dönüşte ya taksiye biniyorum, ya da tramvayla Taksime çıkıp şimdi yaptığım gibi yürüyorum. Saat altı. Perihan ile biraz konuştuk. Bana bugün ne yaptığını söyledi. Sabah çocuğu parka götürmüş. Öğleden sonra da evdeymiş. Yarın Sema'ya gidecekmiş. Konuştuktan sonra ben bu odaya geçtim, bir fincan da çay aldım. Ne yapacağım bundan sonra? Tasarılar? Program?

5 *Ekim Perşembe*

Yazıhaneden geldim. Hani sonbaharda yazıhaneye gitmeyecektim? Evden ayrıldım. Yazıhaneyi yayımcılık işini gerçekten planladıktan sonra bırakmak istiyorum. Şimdi Perihan ile sinemaya gideceğiz. Çocuğu da öylece boş evde uyutup bırakacağız. Daha düzenli, daha kurallı yazmak istiyorum.

15 Ekim *Pazar*

Cihangir'e taşınalı yirmi gün oldu, hâlâ ev döşüyoruz! Perihan yatak örtüleri için kumaş almış, gösteriyor. Bir kavga patlak verdi. Perihan kumaşı gösteriyor, ben de okuduğum kitaba bakıyorum. Yani kitaptan başımı kaldırıyorum, ama bir gözüm de kitapta. (Schopenhauer'in aforizmaları!) Perihan düşüncemi soruyor, ben de, "İyi, iyi!" deyiverdim. Evle, onunla hiç ilgilenmediğimi, hemen bu odaya girdiğimi söyledi. Ben de, bütün hayatımı yatak örtüleri ve perdelik kumaşlarla geçiremeyeceğimi söyledim! Birbirimize bağırdık. Sonra o ağladı. Gözyaşları, barışma, öpüşme! Çayımı aldım, buraya geldim. Şimdi Schopenhauer'in yanında daha zavallı, daha çaresiz hissediyorum.

20 Ekim Cuma

Üzerinde, bütün ilkbahar ve yaz çalıştığım, ya da çalışır gibi yaparak kitaplar okuduğum şu programı artık sonuçlandıracağım... Türkiye'de gerçekten yeni bir kültür hareketi gerekiyor... Herkesin bu düşüncemi, öteki tasarılarım gibi ütopik bulacağını biliyorum. Ama köyü kalkındırma hayâli uygulanamayacağı için gerçeklikten uzaktı. Oysa bunu ben kendim, kendi param ve çalışmamla uygulayacağım. Durmadan kâğıtlara herkesin okuması gereken kitapları yazıyor, bazılarını çiziyor, yenilerini ekliyorum.

27 Ekim Cuma

Süleyman Ayçelik'ten bir mektup aldım. Nerede, hangi düşüncede olduğumu soruyor. Mektubun üslûbunda, edasında hafif alaycı, beni saf bulan birşeyler var ki, çok sinirime dokundu. Cevap yazmamaya karar verdim.

28 Ekim Cumartesi

Ömer'den mektup. Günlük hayatını anlatıyor. Kışı orada geçireceğini yazıyor, bizi de çağırıyor... Bunu yazın onu gördüğümde de yarım ağızla söylemişti bana. Şimdi bir daha yazıyor. Niye olmasın?

Bir saat sonra! Bunu Perihan'a söyledim. "Tabii, gidelim!" dedi. Şaşırdım. "O zaman tamam, gidiyoruz!" dedim. Gidiyoruz! Perihan: "Evi döşemeye de ara vermiş oluyoruz!" dedi. Çok heyecanlıydım! Biliyorum, çok da bazan çocuksu oluyorum. Şimdi hep birlikte annemlere Nişantaşı'na yemeğe gidiyoruz. Ne olursa olsun, bu budalalıktan kurtulamayacağım.

Akşam! Yemekten geldik şimdi. Perihan ile durmadan bu seyahati konuşuyoruz. Gideceğiz. Nişantaşı'ndakilere söyledim yemekte. Perihan'ın da benimle geleceğini öğrenince fazla bir şey demediler. Bir hafta için gideceğiz zaten. Annem bu soğukta orada ne işimiz olduğunu söyledi. Keşke ona küçük bir yalan atıverseydik. Ama Melek'i onlara bırakacağız.

29 Ekim Pazar

Gittim, bilet aldım! Arlık kesinlikle gidiyorum. Kalın elbiseleri Perihan dolaptan çıkarıyor. Yarın öğleden sonra çocuğu eve bırakacağız Ömer'e bir mektup attım. Perihan ile yarın yola çıkacağımızı, bizi görünce şaşırmamasını yazdım.

30 Ekim Pazartesi

Trendeyiz… Bunu kompartımanda sallanarak yazıyorum. Kendime küçük bavulla bir masa yaptım! Oh! İki gün trendeyiz! Okuyup, buraya bol bol yazmaya karar verdim. Perihan da bir kitap okuyor. George Sand okuyor, ama hoşlanmıyor galiba, çünkü sık sık esniyor, kitabı kapayıp dışarı dalgın dalgın bakıyor. Arada bir gözümün ucuyla ona bakıyorum. Kompartıman çok sıcak, camlar ise buz gibi. Keyifliyim, sigara içiyorum, Perihan: "Yatmadan önce içme de havalandıralım!" dedi. Ne yazacaktım?

Aklıma şu geldi şimdi: Ne ben Osman'a, ne de Perihan Nermin'e onların başkalarıyla ilişkileri hakkında bir şey söyleyebildik. Nişantaşı'ndaki hayat gittikçe çirkinleşiyordu. Cihangir'e yerleşmemiz iyi oldu...

Ömer'e niye gidiyoruz? Değişiklik olsun diye belki. Perihan memleketi görsün diye. Memleketi görsün ve benim anlayamadığı buhranlarıma hak versin diye belki de. Bu "buhran," kelimesini benim için Muhittin kullanmıştı. Ne yapıyor acaba Muhittin? O tuhaf mektup olayından sonra hiç aramadı. Ben iki kere aradım, ya yazıhanesinde yoktu, ya da yok dedirtti.

İzmit'ten geçiyoruz... İyi ki bu defteri yanıma almayı akıl ettim... İstasyonda, pencerelerde bayraklar... Geçen bayramda Ankara'daydım.

31 Ekim Salı

Öğle: Ankara'da trenin kalkmasını bekliyoruz. Gelip geçenler deftere ne yazdığıma bakıyorlar. Perihan çay içiyor. Çayına çok

şeker koyduğunu, daha büyümediğini söyledim, şakalaşıyoruz... Şimdi: “Ne yazıyorsun öyle durup durup!” dedi. Bir çay daha istedim. Oh, iyi ki yaşıyorum!

Ankara’dan ayrıldık: Saat 12.30. *Ulus* gazetesi aldım. Savaş haberleri.

Akşam: Turşu gibiyim.

1 Kasım Çarşamba

Sabah: Sivas’ı geçtiğimizi demin memurdan öğrendim. Perihan George Sand’ı bitirdi. Ben Anatole France okuyorum. Divrik! Trenden indim. Düdükler çaldı, hemen bindim. Bu dağları gördükçe heyecanlanıyorum. Perihan’la konuşuyoruz. Gene: “Ne yazıyorsunuz?” diyor. Saat on bir... Tünellere girip çıkıyoruz... On iki... Yaklaşıyoruz... Kemah’da durduk. Tepede kale. Uzakta o kümbet gibi şey! Alp’e en fazla yarım saat var. Dışarı çıktım, geldim. Koridorda okuduğum hep aynı duyuru: Vagonlar dahiline tükürmeyiniz. Tren kalktı. Toplanıyoruz... Neşeliyiz.

Akşam: Şimdi ne yazayım? Ömer’i gördüm... “Keşke gelmeseydik!” diye düşünüyoruz Perihan ile. Anlatmaya nereden başlamalı? Jeneratör çalışmıyor. Gaz lambası yanan soğuk bir odadayız, üşüyoruz.

Alp’te trenden indik, hafif karlı, çamurlu yolda on beş dakika yürüdük. Bu köşke önceden gelmiştim zaten. Önce Hacı’yı gördük, şaşırdı. Ömer’i çağırdı, bizi içeri aldı... Ömer içinde kocaman bir soba yanan geniş bir odada bir satranç sorunu çözüyordu. Bizi görünce afalladı. Mektubumuzu almamış. Şundan bundan konuştuk... Oturduk... Ona Muhittin’in mektup olayını anlattım. İstanbul’da ne yaptığımı, taşındığımızı, her şeyi anlattım. O da burada hiçbir şey yapmadığını, arada bir Erzincan’a gittiğini, poker oynadığını söyledi. Kendi kendine satranç oynuyormuş, istasyon memurlarıyla tavla oynuyormuş... Laf bitti. Bize odayı hazırlattı. Eşyalarımızı yerleştirdik, aşağı indik. Ee, ne yapacağız? Bir sessizlik, bir soğukluk oldu... Okul yıllarından, hatıralardan sözetmeye

başladık. Ömer dönüp dönüp Perihan'a anlatıyor. Yıllar sonra tesadüfen yanyana gelen, birlikte birkaç saat geçirmek zorunda kalan eski okul arkadaşları gibiyiz. Şu ne yapıyor, bu ne yapıyor konuştuk. Hacı yemek koydu önümüze, yedik. Yarım saat önce de buraya çıktık... "Ne diye geldik buraya?"

2 Kasım

Tren ile Kemah'a gittik, gezdik. Herkes bize, Perihan'a bakıyor. Peşimize çocuklar takıldı. Arkamızda onlar, Kale'ye çıktık. Kapısı kapalı. Bir çocuk taşlar arasından bir delik gösterdi, ama oradan Perihan giremeyeceği için döndük... Merdivenlerden, sokaklardan istasyona iniyoruz. Herkes dükkânının, evinin önünde durmuş bize bakıyor. Perihan da, "Oraya gidelim, buraya gidelim, burada ne var?" diyor, istasyonda dört saat tren bekledik. Memur, "Ayrılmayın, her an gelebilir, yetişemezsiniz!" diyordu. Sabah hava iyiydi. Gene bozdu. İstasyon binasının içinde kös kös oturduk. Yarın değil öbür gün dönüyoruz. Bilet aldık. Akşam bunları lambanın ışığında yazıyorum. Ömer: "Yarın Erzincan'a gidelim, sana yeni ahbaplarımı tanıştırayım!" dedi. "Yok, boşver!" dedim. Ne yapacaktık ki orada? Ama şimdi yarın burada ne yapacağız diye endişeleniyorum. Belki Ömer ile konuşuruz. Burada ne yapacak, niyeti ne, başka şeyler... Hayat?

4 Kasım: Öğleden sonra

Trendeyiz. Bir saat önce Perihan bir ağlamaktır tutturdu. "Neden ağlıyorsun?" diyorum, cevap vermiyor, ama biliyorum, çünkü benim içimden de ağlamak geliyor. Ona sarıldım, avuttum... Kompartımandan çıktım. Vagon restoranda boş bir masa buldum...

Dün bütün gün Ömer'in köşkünde oturduk... Ömer benimle konuşmak istiyordu, bunu seziyordum, ama Perihan'dan çekiniyordu. Saatlerce satranç oynadık... Arada bir: "Ne yapacaksın, İstanbul'a ne zaman geliyorsun?" diye sordum, geçiştirdi. Şimdilik buradaki hayatından memnun olduğunu söyledi. Şakalar yaptı, güler gibi

yaptık. Gene Hacı yemeğimizi getirip koydu. Öğleden sonra da aynı şey... Bu sefer bir yerden içki çıkardı. Konyak! İçiyor, satranç oynuyoruz! Dışarda da hafif hafif kar atıştırıyor. Bütün öğleden sonra satranç oynadık. Akşam gene yemek! Gene satranç! Perihan yukarı çıktı. Ömer biraz fazla içti. “Ben tahtaya bakmadan oynamak istiyorum!” dedi. Bunu eskiden de bir kere denemişti. Tahtaya arkasını döndü. Birkaç oyun oynadık. Birini de kazandı. O da içti durmadan. Ben de içtim, sarhoş oldum. Ona açık açık buralarda (oralarda?) ne yaptığını sordum. Benimle alay etti. Yalnız aramızda şöyle bir konuşma geçti: “Nazlı, Muhtar Bey ne yapıyorlar, biliyor musun?” diye sordu. “Bilmiyorum!” “Şu benim nişan törenindeki halimi hatırlıyor musun?” “Evet!” “Aman, unut, unut! Ben o kız istemeleri, nişan törenlerini, demiryolunu bile unuttum... Okul yıllarını da bir daha hatırlatma!..” Sonra güldü. Bu sabah da treni beklerken, belki de lafsızlıktan, okul yıllarını kendisi hatırlattı! Sonra bir kere daha satranç oynadık... Bir Amerikalı varmış, arkasını dönerek, bakmadan, altı kişiyle aynı anda oynarmış. Sonra da hastaneye kaldırırlarmış... Ömer: “Ne zevk... Hayatın en büyük zevki o düşünsel yoğunluk olmalı,” (ya da buna benzer bir şey!) dedi. Sonra satranç bitti. Yukarı çıktım, yattım... Sabah Ömer bizimle istasyona kadar geldi. Tren gecikti... Konuşacak bir şey de bulamadık. Gene Muhittin’i anlattım, Cihangir’i anlattım. Başını salladı... İstanbul’a mutlaka geleceğini, bana yazacağını söyledi... Tren geldi, bindik yerleştik... Birkaç saat geçti üstünden, işte Perihan birden ağlamaya başladı.

Niye ağlıyor? Hâlâ ağlıyor mudur? Gidip onu avutayım mı? Pencereden dışarı bakıyorum... Dağlar, ovalar, kayalar, ağaçlar. Ne var bunlarda, nedir? Ne yapmalı hayatta?

6 Kasım Pazartesi

Evdeyiz. Nişantaşı’na gittik, çocuğu aldık. Yemek yedik, herkesle oturduk, anlattık, döndük.

7 Kasım Salı

Ne yaptım bugün? Yazıhane. Perihan'la arkadaşı Sema'ya gittik. Kocası ilginç bir insan. Fransa'da iktisat okumuş. Bana Marx'ın kitaplarını okumam için verdi. Merak ediyorum.

14 Kasım Salı 1939

Şeker Bayramı. Nişantaşı'nda öğle yemeği. Öğleden sonra evdeyiz. Biraz uyudum! Marx'da aradığımı bulamadım. İlgilendirmiyor.

27 *Kasım Pazartesi*

Ev, yazıhane, çocuk, Perihan, Nişantaşı, birkaç kitap, tasarılar, tasarılar, yazıhane, yazıhane!

28 Kasım Salı

Hani iyi ve doğru hayat için program?.. Ya da bu programı uygulama? Ama yayımcılığı mutlaka yapacağım!

1 Aralık Cuma

Herr Rudolph'tan Amerika'dan mektup... Savaştan sözediyor... Gene aydınlık, karanlık vb. yazmış... Her şeyin budalalık olduğunu biliyor, gene yaşıyorum.

2 *Aralık Cumartesi*

Perihan gebe olduğunu söyledi. İnanamadım! O kadar da dikkat ediyorduk! Ne olacak bundan sonra hayatımda? Yaşlandım mı?

10 Aralık Pazar

Herr Rudolph'a mektup yazıyorum. Şimdi bıraktım. Ayşe'nin nişanına Nişantaşı'na gidiyorum. Perihan üşütmüş, çok hasta, gelemiyor... Hayatımın mutlaka bir amacı olacak ve şerefli

yaşayacağım. Herr Rudolph'a yazdığım gene aynı ikilem: Karanlık, ışık? Her şeye rağmen mutluyum, yaşadığım için doğaya minnet duyuyorum!

On dakika sonra: Hayır! Her şey aptalca. Kimseye de mektup filan yazmayacağım. Sonuna kadar susabilmek isterdim, ama biliyorum, yapamam. Çünkü ahmağın tekiyim.

61
Curcuna

Ayşe kapıyı açtı, mutfağa girdi ve, “Sevgili oncağızları her zamanki gibi gene bir işin başında görüyor ve gülümsüyorum!” diye düşündü.

“Ayşe Hanım, bugün siz mutfağa hiç girmeyin!” dedi Emine Hanım.

“Niye? Bir yardımım dokunur belki. Sana biraz portakal soyayım mı? Kadayıf için!”

“Bugün, bugün hele hiç karışmayın! Ah, ben nişanlanıyor olsam!.. Elbisem kirlenir! Ne de yakışmış!..” Ahçı Yılmaza dönerek: “Şuna bak, bak,” dedi Emine Hanım.

Yılmaz gözünün bir yere takılmasından korkuyormuş gibi Ayşe’ye bir an baktı ve başını önüne çevirdi.

Ayşe’nin içinden, “Bak, bak, bugün bakabilirsin!” demek geldi, ama yalnızca gülümsedi. “Beni seviyorlar, herkes beni seviyor!” diye düşündü. “Mutfağımızda çalışıyorlar. Misafirlere güzel yemekler yapıyorlar. Mutfağımız sıcak... Pencereden bahçe gözüküyor: Bizim bahçe... Onları burada bırakıp dışarı çıkıyorum!” Merdivenleri tırmandı, salona girdi. “Ne kalabalık, ne şenlik, ne curcuna, ne güzel, ne neşe!” diye mırıldandı. “Nereye gideyim? Her yere gidebilir, herkesle bir çift söz konuşabilir, hemen gülebilirim... İşte orada resim çekiliyor. Ben de Atiye Hanım’ın yanına...”

“Bekleyin, bekleyin o da geliyor!” diye seslendi Güler Hanım. Yanında Ayşe için yer açtı.

Ayşe onlara doğru yürürken: “Resim çekiliyor. Koltukta üç kişi oturuyor olacağız: Leyla Hanım, Güler Hanım ve ben!” diye düşündü. “Arkada Osman ağbim, Fuat Bey ve Sait Amca. Buna yıllar sonra bakacağım!”

Flaş parladı. Atiye Hanım: “Bir kere daha şey edelim!” dedi.

“Remzi Bey siz de geçsenize...”

Ayşe, “Evet, evet tam bir bey o!” diye düşündü.

Bir daha resim çekildikten sonra Ayşe ayağa kalktı. Sedef odasının önünde Fuat Bey yakın dostu Semih Bey ile konuşuyordu. Ayşe bakışlarıyla onlara, “Bana bir şey söylemek istiyorsanız, takılmak, şaka yapmak istiyorsanız yapın işte!” diyerek geçti. Onlar yalnızca, onu gördüklerini, onu görünce neşelendiklerini gösteren bir tavırla gülümsediler. “Bana gülümsediler!” diye düşündü Ayşe. “Fuat Bey, gelecekteki kayınpederim ve sabun tüccarı Semih Bey!”

“Alıştın mı yüzüğe?” Şükran Teyze’ydi bu. Piyanonun yanındaki bir sandalyede oturuyordu.

“Alıştım teyzeciğim!”

“Canım benim! Ne şeker değil mi?” Şükran Teyze Semih Bey’in karısına dönerek gülümsedi.

“A, demek onlar önceden tanışıyorlar!” diye düşündü Ayşe.

“Herkes herkesi tanıyor! Herkes gülüyor. Herkes birlikte. Ben de onlar gibi olacağım, yaşayacağım!”

“Piyano çalıyor musun hâlâ?”

“Canım çekerse!”

“Sakın evlenince bırakma! Remzi piyano seviyor mu?”

Ayşe cevap olarak gülümsedi, piyanonun başına geçti, kapağını açtı, parmaklarını tuşların üzerinde gezdirdi, ama çalmadı. “Sevgili piyano!” diye düşündü. “Sevgili sedef odasında.” Gene gülümseyerek kalktı, eşyalara baktı. “Sedef takımlar... Koltuklar... Küçükken örtülerindeki yaldız bacaklarıma batardı, oturamazdım. Gene de seviyorum o koltukları.” Kadınların kendi aralarında bir sohbete başladıklarını farkederek odadan çıktı. “Sevgili büyük, büyük oda... Avizemiz... Yüksek tavanlara bakıyorum... Küçükken beni korkutan o melekler... Babamın sevdiği koltuk... Kadife kaplı koltuklar... Ayaklı lambanın boğumları... Büfenin camekânlarında sevgili annemin sevgili porselenleri... Bugün hangi takımı çıkarmıştı? Üzerinde mavi güller olanları mı? Ama onlar kırıla kırıla eksildiler.”

Aliye Hanım’a ve sonra avukat Cenap Bey’e gülümseyerek merakını doyurmaya büfeye doğru yürüdü. “Tabii kırmızılar!” Sonra her zamanki koltuğunda oturan annesinin yanına gitti.

“Eee, nasılsın bakalım, kızım, memnun musun?” dedi Nigân Hanım.

“Evet!”

Osman: “Hepimiz memnunuz!” dedi. Cevdet Bey’in koltuğunda oturuyor, sigara içiyordu.

“Yazık Perihan yok!” dedi Nigân Hanım.

Refik: “Anne, çok hasta, biliyorsunuz!” dedi. “Ateşi otuz sekizdi öğleden sonra.” Ayşe’ye döndü: “Ne kadar gelmek istediğini, bilmem söylemeye gerek var mı?”

“Tabii, tabii... Hem şimdi o...” dedi ve Ayşe gülümsedi. “Çocuğu olacak!” diye düşündü. Ayağa kalktı: “Benim de çocuğum olacak. Şimdi nereye gidiyorum? Nişanlımın yanına! Benim de çocuğum, sedef takımları, eşyalarım...”

Remzi bir arkadaşıyla konuşuyordu. Arkadaşı uzun boylu ve ince uzun boyunlu olduğu için Remzi onunla her konuşuşunda yaptığı gibi başını yukarı kaldırmış, arkadaşı da kamburunu çıkarmıştı. Ayşe, “Evet, biraz şişman, ama herkes gibi!” diye düşünerek Remzi’ye sokuldu. Remzi yeni aldığı bir gramofondan ve plaklardan sözediyordu. Artık bir eşyadan sözederken onun yalnız kullanış özelliklerinden değil, fiyatından da sözediyorlardı. Remzi, Fuat Bey ile birlikte yazıhaneye gidip gelmeye başlamıştı. Arkadaşı da avukatlık stajı yapıyordu. O da galiba yakında nişanlanacaktı. Ayşe: “Sonra birbirimize ziyarete gideceğiz, yemekler yiyeceğiz, güleceğiz!” diye düşündü ve yanlarından ayrıldı. “Konuşuyorlar...” Bir kahkaha duydu. “Şimdi nereye gidiyorum? Ah muhasebeci Sadık Bey! Niye o kadar köşede kalmışlar?” Onlara, onları sevdiğini göstererek baktı ve ilk defa gördüğü bir çocuğa da aynı gülümseyişle yaklaştı. Çocuğa sokuldu ve eğildi. Eğilirken bir elbise hışırtısı duyunca başını kaldırdı.

“Ah, bu sizinki mi, Kadriye Hanım?”

“Yaa, büyümüş değil mi?”

“Ama sıkılıyor galiba?” dedi Ayşe.

“Sıkılmaz, canım. Gürültüden korktu. Bak sana bir şey diyeceğim. Gün geçtikçe annene benziyorsun!”

“Sahi mi?”

“Evet! Ben babana benzeyeceksin sanıyordum ama... Gözlerini kırpıştırıyorsun! Kaçsın sen şimdi?”

“On dokuz!” dedi Ayşe ve gülümseyerek, başka yerlere yetişmesi gerekiyormuş gibi sabırsızlanarak acele acele yürüdü.

Bir an Kadriye Hanım’ın arkasından baktığını hissetti. “Kadriye Hanım!” diye düşündü. Ünlü kadın doktoru Agâh Bey’in karısıydı. Agâh Bey’in oğullarını da tanıyordu. Bütün o aileyi gözünün önüne getirerek: “Biz de onlar gibi olacağız!” diye düşündü. “Üstelik bizim daha çok şey yapmaya gücümüz yetecek!” Osman bir kere bu evliliğin şirketler için de bir talih olduğunu söylemişti. “Evimiz!” diye düşündü. Gözünün önünde bir apartman dairesi canlandı. Bu daire hep gözünün önünde canlanıyordu: Sevdiği, çeşitli evlerin odaları, odaların içindeki mutluluk dairede yanyana geliyordu. Sonra bir köşede konuşan Sait Nedim Bey ile Nermin’e yaklaştı. Atiye Hanım da oradaydı. Sait Bey köpeğinden sözediyordu. Ayşe’yi görünce bir an sustular, ama sonra Atiye Hanım Ayşe’nin elbisesini övünce yeniden köpekten sözetmeye başladılar. Ayşe, “Ben de evime köpek alır mıyım?” diye düşündü, ama kendisine böyle bir şeyi yakıştıramadı. Remzinin de köpeklerden, evin içinde küstah küstah gezinecek bir hayvandan hoşlanacak insan olmadığını düşündü. “O nasıl bir insan?” diye mırıldandı ve düşünmeden şu karşılığı verdi: “İyi, eli açık, iyi yürekli, centilmen...” Daha başka kelimeler de vardı galiba, ama dilinin ucuna gelmiyordu. Sait Bey savaştan sözetmeye başladığı için oradan da ayrıldı.

“Şimdi nereye?” diye düşünüyordu ki, Refik ağbisini gördü ve kederlendi. “O niye öyle oldu?” diye mırıldandı. “Niye öyle sessiz, düşünceli, hüzünlü oldu benim ağbim?” Refik’e doğru yürürken: “Eskiden ne neşeliydi!” diye düşündü. “Eskiden ben neşesizdim, asık

suratlıydım, o neşeliydi. Bana takılırdı, örgülü saçlarımı çekiştirirdi, canımı yakmadan alay ederdi benimle!" Refik'in karşısına geçip oturdu.

"Perihan nasıl?"

"Ateşi var! Bitkin. Grip..." dedi Refik.

Nigân Hanım: "Bari çocuğu getirseydin!" dedi.

"Üşütür diye düşündük!"

"Hiçbir şey olmaz!" dedi Nigân Hanım. Üç çocuğuna da teker teker bakarak: "Ben sizi altı aylıkken en soğuk havalarda dışarı çıkarırdım!"

"Ooo aile meclisi mi toplandı?" Sait Nedim Bey neşeyle gülümsüyordu. Savaş sözü bitmişti.

"Ah, Cevdet Bey!" diye mırıldandı Nigân Hanım. Duvardaki resme bakıyordu. Başını bir süre sağa sola salladı ve döndü: "Şuraya otursanıza Sait Bey!" dedi. "Siz Cevdet Bey'i iyi tanırsınız. Sizin konağınızda, Nedim Paşa'nın konağında biz..."

"En iyi tanıyan Fuat Bey'dir. O anlatsın!" diyerek Sait Bey kalktı. Semih Bey'le konuşan Fuat Bey'e doğru yürüdü. Ona birşeyler söyledi. Fuat Bey gülümsedi, ağır ağır yürüyerek yanlarına geldi, oturdu.

Nigân Hanım, Fuat Bey'den rahmetliyi anlatmasını rica etti. Evde, odalarda hiç bilmeyen, durmadan canlanan, parlayan, dalgalanan bir uğultu vardı. Fuat Bey, Cevdet Bey'i ilk Selanik'ten İstanbul'a dükkân açmak için geldiğinde tanıdığını söyledi, hırıltılı bir sesle homurdanarak bunun hangi yıl olduğunu çıkarmaya çalıştı.

Ayşe sessizce ayağa kalktı. Hâlâ arkadaşıyla konuşan Remzi'ye doğru yürüdü ve birden: "Söyleyin bakalım ne konuşuyorsunuz?" dedi.

Ona gülümsediler. Kamburunu çıkaran delikanlı birşeyler söyledi. Ayşe güldü. Büfeye doğru yürüdü. "Porselenler!" diye düşündü. "Teyzelerim, eski konak! Bugün nişanlandım. Şimdi, büyük salonumuzda yürüyorum. On dokuz yaşındayım. Sesleri, neşeyi,

insanları duyuyorum. Bu tatlı, dalgalı uğultuyu duyuyorum. Nereye gidiyorum? Mutfağa!” diye düşündü. “Oradalar oncağızlar... Ama burası ne kadar sessiz!”

“Bak, gene geldin!” dedi Emine Hanım.

“Bakayım bir, ne yapıyorsunuz, dedim.”

“Tatlıyı koyduk şimdi fırına!” dedi Yılmaz.

Ayşe, “Aaa konuştu!” diye düşündü. Ahçı Nuri’yi hatırladı. Babasını hatırladı. Cezmi’yi hatırladı. İş olsun diye buzdolabını açıp su içti. Su içerken buzdolabının üstündeki bir gazeteyi okudu. Bardağı küpün yanına bıraktı. Mutfaktan çıktı, ama merdivenlere değil, o dar karanlık koridora doğru yürüdü. Çamaşırlıktan, hizmetçi odasından ve alaturka heladan çıkan kokular koridorda ona çocukluğunu hatırlatmak için gene sabırla birikiyordu. Kokuyu içine çekerek, “Çekirdek!” diye mırıldandı. “Leylek leylek lekirdek... Seyahatler, Avrupa gezileri, eğlenceler...” Merdivenlere doğru yürüdü. Basamakları tırmanıyordu. “Evler, eşyalar, odalar, çocuklar, yıllar, fotoğraflar, halılar, perdeler ve uğultu. Ne güzel! Gene bıraktığım gibi. Ne curcuna, ne karmaşa, ne neşe! Hayat! Nereye gideyim?”

62
Her Şey İyi

Fuat Bey Cevdet'i tanıdığı yılı anlatmış, öteki yıllara geçmişti. Meşrutiyet'i, Meşrutiyet'ten sonra canlanan iş hayatını, rahmetli Cevdet Bey'in bu yıllarda ne kadar çok çalıştığını anlatıyordu. Refik babasının sağlığında da Fuat Beyden dinlediği bu hikâyeleri gene dikkatle dinliyor, arada bir bunlardan sonuçlar çıkarıyordu. Son zamanlarda suçluluk duyan insanlar gibi, kendi hayatını başka hayatlarla karşılaştırdığını, nerede yanlış yaptığını bulmak, ya da başka yanlışlar yapmamak için başka hayatlardan örnek alınması gereken sonuçlar çıkardığını, bunu da çoğu zaman farkında olmadan yaptığını biliyordu. Fuat Bey, rahmetli Cevdet Bey'in, Meşrutiyet'ten sonra, İttihat ve Terakki ile mason olmadan iyi ilişkiler kurmayı beceren birkaç insandan biri olduğunu söyleyince, önce babasının kendisinden çok daha kararlı ve ne yaptığını bilen bir insan olduğunu düşündü, sonra gene hayat örnekleri topladığını anlayarak kendine kızdı ve Perihan'ı düşünerek eve dönmek istedi. Ama Fuat Bey kendisini, Nigân Hanım'dan da çok Refik'in dinlediğini anladığı ve anlatırken yüzüne baktığı için kıpırdayamadı.

Fuat Bey'in hikâyeleri Atiye Hanım'ın fotoğraf çekmek için araya girmesiyle kesildi. Herkes Nigân Hanım'ın çevresinde toplandı. Refik flaş birkaç kere patladıktan sonra salondan çıktı, merdivenleri tırmanıp aceleyle kütüphaneye girdi. Evden çıkarken, sanki burada Cihangir'e götürmeyi unuttuğu bir kitap varmış ve bu kitapla aradığı şeyleri açıklayan bilgileri bulacakmış gibi bir duygu uyanmışa içinde. Ama kütüphaneye girer girmez bu duygu yerine gene içinde bir pişmanlık ve suçluluk uyandı. "Hâlâ bir karara varamadım!" diye düşündü. Kütüphanenin boş raflarında aradığı şeyi bulamayacağını anladı. Eskiden kitaplar duran gözlerin birinde bir yün örgü ve şişler duruyordu. Masanın üzerinde Cemil'in aritmetik kitabı, bir Türkçe okuma kitabı vardı. Öteki raflara reçel dolu dört kavanoz yanyana konmuştu. Refik, "Perihan'a ayıp oluyor!" diye düşündü. Oysa Perihan ona geç gelmesini, eğlenmesini söylemişti. "Eve döneyim!

Boş vakit geçirmeyeyim!” Bu odada çalıştığı, okuduğu, arkadaşlarıyla poker oynadığı yılları uzun uzun hatırlamaktan endişelenerek aceleyle odadan çıktı, saatin tıkırtısını duydu, merdivenlerden indi. “Ayşe üzülmez inşallah!” diye mırıldanarak gürültülü salona girdi. Ayşe’yi ararken tanımadığı bir yüzle selâmlaştı, sonra Güler Hanım’ı görerek öfkelendi. Gene, “Perihan’a ayıp oluyor!” diye mırıldandı, içinden birşeylere öfkelenmek geldi. Gözünün ucuyla gene baktı ve gördü: Güler gene kendisine anlayışlı bir tavırla bakıyordu. “Eve gidiyorum. Nerede şu Ayşe?” diye düşünüyordu ki, Sait Nedim Bey’in kızkardeşinin yanından ayrılıp kendisine yaklaştığını gördü. Sait Bey’in tavrından kendisine bir şey soracağını anladı ve bekledi.

Sait Bey, Refik’in koluna girerek: “Bizim Rastignac’a gitmişsiniz, Osman söyledi,” dedi.

Refik bir an şaşırarak: “Kime?” dedi.

“Rastignac’a! Ömer Bey’e! Ona o adı Atiye vermişti. Trende rastlamıştık!”

“Evet, tabii, tabii!” dedi Refik. “Anlatmıştı.”

“Eee, ne yapıyor şimdi o?”

Refik karar veremedi. Sonra birden: “Çiftçilik!” dedi.

“Çiftçilik? Sahi mi? Ne hoş!” dedi Sait Bey. Kelimeyi tadını çıkararak birkaç kere tekrarladı. Sonra gülümseyerek “Peki, niye, başka iş mi yok?” dedi ve cevabı kendi verdi: “Dar geldi ona bu dünya, değil mi?” Sözünü beğenerek bir kahkaha attı ve kaşlarını çattı. Yazık, yazık! Çok ateşli bir delikanlıydı. Hırslı olduğunu söylüyordu. Öyleydi de.” Sonra karısını görüp seslendi: “Atiye bak, kimden sözediyoruz. Senin Rastignac’dan!”

“Sahi, ne yapıyor o?” dedi Atiye Hanım. “Bizde fotoğrafları var onun. Görüşmek isterdik!” Bu sırada yanına yaklaşan bir çocuğun başını okşayarak: “Ne var canım?” dedi. Çocuğu yüzünü buruşturarak dinledi. “Ah, peki, peki!” dedi ve utangaç bir tavır takınarak Nermin’e doğru yürüdü. Onun kulağına birşeyler fısıldadı. Bir yandan işaret parmağını sallayarak çocuğu paylıyordu.

“Görüyor musunuz, kimse ilgilenmiyor günümüzün Rastignac’larıyla!” dedi Sait Nedim Bey. Bir kahkaha attı. “Fatihler... Gençler... Hayat!..” diye mırıldandı. Beklenmedik bir hareketle elini Refik’in omuzuna koydu: “Sizi de iyi görmüyorum ama! Suratınız asık, konuşmuyor, gülmüyorsunuz... Hep düşünüyormuşsunuz gibi bir haliniz var... Ne düşünüyorsunuz?”

“Bilmem! Öyle miyim?” dedi Refik.

Sait Bey gülümseyerek: “Bu evden ayrılmışsınız!” dedi.

Refik: “Çocuk için iyi olur diye düşündük!” dedi.

Sait Bey: “Çocuk için!” diye tekrarladı, ama aklında başka bir şey vardı. Yanından geçen bir kadına gülümsedi, galiba tam ona bir hamle yapacaktı ki, caydı. Ama elini Refik’in omuzundan çekmişti. “Neşelenin, Refik Bey, neşelenin!” dedi. Sanki bir şey hatırlamaya çalışıyordu. “Neşelenin, coşun, hayatın içine girin. Yaşayın! Rahmetli babamın dediği gibi, anlaşın çevrenizle, uzlaşın! Yoksa çok mutsuz olursunuz! Yaşlanınca bu hırçınlığın boş olduğunu anlayacaksınız. Şimdi doğru mu bizim Rastignac’ın yaptığı?”

Refik: “Hayır, sandığınız gibi değil! Üstelik Ömer İstanbul’a...” diye mırıldandı.

Ama Sait Bey bunu duymamış gibiydi: “Yaşayın, yaşayın. Karışın şu büyük akışa!” diyordu. “Biz neyiz ki?.. Şu koca tarihte, şu akıp giden ırmağın yanında bir damla su bile değiliz... Bırakın kendinizi...”

Refik, Sait Bey’in sözlerinden de hayat dersi çıkarmaktan çekindiği için: “Ama bunlar yeni düşünceler değil ki!” dedi.

“Evet, rahmetli babam da söylerdi!” dedi Sait Bey. “Yeni değil tabii! Size bizim konağı örnek göstererek bilmem anlatmış mıydım. Bizim eski konağı yeniye...”

Refik öfkelenerek: “Evet, anlatmıştınız!” dedi.

“Anlatmıştım... Sizin babanız da buna en güzel örnektir! O zaman ne yapmalı? Bu hırçınlığın hiçbir yararı yok. Hiçbir meyve vermeyen bir hırçınlık. Bu insana...”

Refik bir an Rousseau ve Defoe'yi çevirmeyi, yayımlamayı düşündüğünü Sait Bey'e söylemeyi aklından geçirdi, ama caydı. Annesinin yanında Ayşe'yi görmüştü.

“Ne anlatıyorsun gene Sait?” Güler'di bu. “Sizi yakalamış. Babamın hikâyesini mi anlatıyor gene.”

Refik: “Evet, evet!” diye homurdandı. Bir hareket, bir şey yapmak istediği için güldü. “Aa orada!” diye mırıldanarak Nigân Hanım'ı işaret etti ve onların oturduğu köşeye yürüdü.

“Otur! Nereye gittin!” dedi Nigân Hanım, ama galiba alışkanlıktan şikâyet eder gibi yaptığını anladı ve gülümsedi.

“Tabii, tabii!” dedi Ayşe.

Nigân Hanım: “İyileşir iyileşmez bekliyoruz!” dedi. “Küçük Melekciğimi de hemen getir!” Sonra yanında oturan Leylâ Hanım'a dönerek en küçük torununu anlatmaya başladı.

Ayşe Refik'i kapıya kadar geçirdi. Refik onu öptü, duygulandı, dışarıya çıktı. Sessizliği içine çekti. Çıngırak şıngırdadı. Nişantaşı'nın üzerinde bulutsuz, lacivert bir gök vardı. Bir rüzgâr paltosunun eteklerini kaldırdı. “Yıldızsız bir yaz göğü gibi!” diye düşündü Refik. Yanda yapılan inşaatın tahta perdesine afişler yapıştırılmıştı. Bir duvarın üstünde levha vardı: “Sığınağa gider!” Saatine baktı: Yediye geliyor. “Perihan beni görünce şaşıracak. Nasıl acaba?” Nişantaşı'nın köşesi kalabalık değildi. Hızlı hızlı yürüyen tek tük paltolu insanlar geçiyordu. Refik durağa doğru yürüdü. Yeni bir apartmanın alt katında bir mezeci açılmıştı. Pazar akşamı olmasına rağmen kapalı değildi. “Perihan'a bir şey alayım!” diye düşündü. “Ama bir şey yer mi o şimdi? Çocuğa alayım!” Dükkânın önünden geçti. “Çocuk... İkinci çocuk da geliyor!” diye düşündü. “Ne yapacağım ben?.. Aklımdakini muhakkak yapacağım ama... Rousseau. Bunu bir de Sait Bey'e anlatacaktım... İğrenç herif... Güler!” Durakta beklemeye başladı, ama başka bekleyen olmadığı için sabırsızlandı. “Şu kirli semtten uzaklaşayım!” diye düşündü. “Çocukluğum, gençliğim burada geçmişti! Ama gene de ağaçlarını, rüzgârını severim!” Boş bir taksi buldu, bindi. “Evde ne yapacağım?” diye düşündü. “Perihan'a bir çorba yaparım. Çocuğa birşeyler

veririm. Sonra masama oturur... Oturur ve ne yaparım? Evet, ne yapmalı acaba?” Kendine kızmaya başladı. “Bir tek düşüncem yok! Schopenhauer’in onda biri kadar aklım berrak olsaydı ne olacaktı? Var üstelik! Kültürel bir hareket... Çeviriler... Hayatı seviyorum! Şu şoför acaba ne düşünüyor. Öyle şeyler yapmalıyım ki, izi küçük de olsa şu adamcağızın hayatında bile görülebilmek... Evet, köy kalkınması tasarıları, kabul ediyorum, ütopikti. Marx! Onda da aradığımı bulamadım! Onu da düşünceleri berrak olduğu için beğendim, ama ne yapmalı, ben ne yapayını, buna cevap bulamadım. Okudukça zaten onu hep suçladığımı, suçlu hissetmem gerekliğini düşündüm... Evet mülkümden, şu yazıhaneden kurtulmalıyım! Bir yayınevi kurmalıyım... En iyi çevirileri yapmalı. Bu kitapları herkes okumalı... Acaba Ömer ne yapıyor?.. Muhtar Bey...” Birden esnedi. “Ne gürültülüydü orası da... Evde, o gürültünün içinde yıllarca nasıl oturdum?.. Belki de Ömer haklı... Doğa, sessizlik en iyisi... Açık, temiz hava... Böyle şeylere ihtiyacım var... Temiz hava almak için ne yapmalı? Pazarları maça gitmeli... Ama Perihan buna...” Şoför Cihangir’in neresine gideceğini soruyordu. Refik yolu tarif etti. Sonra eve her yaklaşışında yaptığı gibi ne yaptığını, ne yapacağını düşünmeye başladı. “Sabah biraz okudum. Sonra şu nişanı da aradan böylece çıkardık... Ayşe de evlenecek... Çocuklar... Benim ikinci çocuğum... Bu erkek olsun istiyorum... Benim gibi olmasın, herkes gibi olsun... Herkesinki gibi bir de ad koyarız: Ahmet! Nasıl biri olur acaba?” Eve yaklaşıyordu. “Nişan bitti... Aa, şu Remzi’yi tebrik etmedim, ya da evden çıkarken vedalaşmayı unuttum... Boşver!” Parayı verip arabadan indi. Asansörsüz apartmanın merdivenlerini çıkarken yüreğini dinledi: “Yaşlandım!” diye düşündü. Daire kapılarının önünden geçerken her zamanki gibi içerdeki hayatları merak etti, ama her zamanki gibi bir ipucu bulamadı, çünkü dairelerin çoğunda Rumca konuşuluyordu.

Anahtarıyla kapıyı açıp içeri girer girmez Perihan seslendi:

“Geldin mi?”

“Geldim, geldim. Nasılsın?”

“İyiyim!” diye Perihan seslendi. Sesi de iyiydi.

Refik paltosunu çıkarırken sabırsızlandı, ayakkabılarını çıkarmadan Perihan'ın yanına gitti: "Sahi, iyi misin?" Yatağın ucuna oturdu.

"Anlamadım ben de! Ateşim düştü galiba!"

Refik onu öptü. "Derece nerede? Bir daha bak!" dedi ve dereceyi bulup uzattı.

Perihan dereceyi koltuğunun altına yerleştirdi: "Nasıldı nişan?"

"Nasıldı? İyiydi işte!" diye mırıldandı Refik. "İyi ki buraya taşınmışız. Çocuk ne yapıyor?"

"Demin kendi kendine oynuyordu! Kimler vardı?"

"Herkes vardı! Senin Güler Hanım da vardı!"

"Niye benim oluyormuş?" dedi Perihan.

Refik elini yorganın orta yerine hafifçe bastırarak: "Erkek olursa adı Ahmet olsun!" dedi. "Neler düşündüm, biliyor musun?.."

"Önce nişanı anlat!" dedi Perihan. "Ayşe ne giymişti?"

Refik neşesinin gölgelenmesinden korkarak: "Bir elbise!" diyerek gülümsedi. "Yeşildi galiba..." Ayağa kalktı.

Perihan: "Aa, çamurlu ayakkabılarınla içeri girmişsin!" dedi. "Hadi, git de terlikleri giy!"

Refik odadan çıktı. "Terlikler, terlikler!" diye mırıldandı. Ömer'in bir sözünü hatırlar gibi oldu, ama bunun üzerinde durmadı. "Eskiden terlik giyiniyordum, çünkü Nişantaşı'nda oturuyorduk. O evde terlik giymeye gerek yoktu!" diye söylendi ve terliklerini giydi. Sonra birden çalışma odasına girdi. Hatıra defteri masanın üzerinde açık duruyordu. Yazdıklarını okudu, utandı, Herr Rudolph'a yazdığı mektubu okudu, gene sıkıldı. "Hemen işlere sarılayım. Çevirilere başlayayım!" diye düşündü. Mektubu kaldırdı, defteri kapadı. Masaya oturdu.

İçerden Perihan: "Ateşim iyi, çok iyi!" diye seslendi. "Her şey çok iyi, olağan, iyi..." Kendi kendine gülüyordu galiba.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SON SÖZ

1
Bir Gün Başlıyor

Ahmet uyanır uyanmaz saatine baktı: Yarım. “Gece beşte yatmıştım. Yedi buçuk saat eder!” diye düşündü. “Fazla bile bu kadar uyku!” Aceleyle yalaktan kalktı, pijamalarını çıkardı, esnedi. Elbiselerini giyerken: “Gene kapıyı açık unutmuşum!” diye düşündü. Oda gene beziryağı ve gaz kokuyordu. Bir yerde beziryağının kanser yaptığını okumuştu. Beş yıl önce babası kanserden öleli beri böyle şeylere dikkat ediyordu. Elbiselerini giyerken, “Bir yere yazayım da yatarken kapıyı kapamayı unutmayayım!” diye düşündü. Sonra kendisini fazla ihtiyatlı buldu. “İhtiyatlı insanlardan hoşlanmıyorum, ama kolera salgını çıkınca herkesten önce hastaneye koşuyorum!” diye mırıldandı. “Ama çok yaşamak da istiyorum. İstediğim resimleri ancak ellisinden sonra yapabilirim. Goya seksen iki yıl yaşamıştı. Picasso hâlâ resim yapıyor. Russell de daha bu yıl öldü. Shaw da galiba çok yaşamayı öğütlermiş.” Bir sanatçının ne kadar yaşaması gerektiğine, uzun ömrün yararlarına ilişkin düşündüğü, okuduğu, duyduğu başka şeyler de vardı aklında, ama tekrarlamadı. Odadan çıktı. Helaya doğru yürürken durdu, büyük odanın duvarına dayalı bir resme yaklaştı. Bunun üzerine önceki gün çalışmıştı, bugün de çalışmak istiyordu. Tuvale parmağıyla bir dokundu, boyanın istediği kadar kurumuş olduğunu anlayınca sevinerek helaya girdi.

İçeri girince, her sabah yaptığı gibi önce çıplak ayakla helâya girdiği için kendine kızdı, sonra günün programını gözden geçirmeye başladı. Cumartesileri kimse Fransızca ve resim dersi almak istemediği için vaktin çoğu kendisinindi. Akşamüstü belki İlknur gelecekti. “Babaannem nasıl acaba?” Babaannesinin sağlığı kötüydü, doktorlar ölümden bile sözetmişlerdi. Bütün gün yatakta yatıyor, tuhaf şeyler mırıldanıyor, başında da bir hemşire bekliyordu. “Sahi, dedemin resmini yapacaktım!” diye düşündü. Sakallı, hırpani, bohem sanatçılara benzememek için her sabahki gibi tıraş oluyordu.

“Yüzün Goya’nın yüzüne benziyor mu?” diye mırıldandı. “Goya tutkusunu da yeni çıkardım!” Kendine kızar gibi yaptı, suratını yıkadı, banyodan çıktı ve kapının altından atılmış gazeteyi aldı. Gazetenin yanında bir de zarf gördü: Bir sergi davetiyesiydi. Açıp baktı! “Gencay sergisi için davetiye bastırmış! Bunu benle konuştuğu, kaç kere söylediği halde bir de yolluyor! Ne herif!” Davetiyeye bir daha baktı. Düğün davetiyesine benziyordu. Tam, “Küçük burjuva herif,” diyecekti ki caydı, Gencay’a sevgi beslediğini içinden geçirdi ve gazeteyi alarak bir köşeye oturdu.

Gazete hiç de içaçıcı değildi: “Cenaze büyük bir törenle kaldırıldı. Beş bin genç bağımsızlık andı içti... 12 Aralık 1970.” Bir tabuta sarılarak ağlayan çarşaflı bir kadın resmi vardı. “Hüseyin Aslantaş’ın annesi!” Resmin altına baktı. “Talihsiz ana oğlunun tabutuna kapandı ve hıçkırıklara boğuldu!” Birden ürperdi: “En ciddi şeyleri bile bu yerli film ağzıyla...” Gözü başka bir şeye ilişti: “Batur, Sunaya muhtıra verdi!” Heyecanlanarak okudu: “Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur, 24 Kasım 1970 tarihinde cumhurbaşkanını ziyaret ederek Türk Silahlı Kuvvetleri’nin çeşitli kademelerinde son derece belirgin hale gelen bir rahatsızlıktan bahsederek...” Başını gazeteden kaldırdı. “Ziya Bey haklıymış!” diye düşündü. Dün babasının kuzeni emekli albay Ziya, Nigân Hanım’ı ziyarete gelmiş, Ahmet’i görünce yukarı çıkmış, askerlerin artık birşeyler yapacağından sözetmişti. Her zaman takındığı çok şey bilen, ama bildiklerini saklamak zorunda olan esrarlı tavrıyla bugün yarın bir şey olacağını söylemişti. Sonra ağzından Muhafız Alayı, Harp Okulu gibi kelimeler kaçıvermiş, ya da kaçırıvermiş gibi yapmıştı. “Yaa, ordu görevini yapar, hakkını alır!” diyen bir bakış vardı yüzünde. Ahmet, haberin geri kalan kısmını okudu: “Batur mektubun bir kopyasını da Tağmaç’a vermiştir. Ancak Genelkurmay Başkanı Tağmaç’ın... fakat görüşme uzadıkça Tağmaç’ın, Batur’un görüşlerini benimsediği öğrenilmiştir!” “Tamam Batur onu kafakola aldı! Darbe yapacaklar!” Birden bu konuda okuduklarını hatırlayarak: “Olur mu, canım, böyle bir şey?” diye mırıldandı. Sonra şaşırdı: “Ya olursa!” Heyecanlanarak ayağa kalktı. Odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Sonra gene oturup haberi dikkatle, kelimelerin üzerinde

teker teker durarak okudu. Haber çok dikkatli bir dille yazılmıştı. “Bu haberi basına kim sızdırdı acaba? ‘Son derece belirgin hale gelen bir rahatsızlık’ ne demek? Niye rahatsız oluyorlar? Rahatlarını kim kaçırdı? Vatan için endişeleniyorlar tabii. Yurt sorunları, toplumsal sorunlarımız!” Haberi bir daha okudu: “Sunay mektuptan Demirel’i bu hafta içinde haberdar etmiştir!” Oturduğu yerden kalktı: “Acaba o ne yapmıştır?” İçinde bir heyecan yükseldiği, birşeyler yapmak istediği için terasa çıktı. Ta korkuluğa kadar yürüdü, yaslandı, Nişantaşı’nı seyretti.

Cumartesi saat bire doğru Nişantaşı Meydanı cıvıl cıvıldı. Trafik tıkanmıştı. Caddenin ortasında bir polis elini kolunu sallıyor, düdük çalıyordu. Bir troleybüsün boynuzu telden kurtulmuş, asfalta doğru eğilmişti. Açılan kapıdan şoför çıkıyor, üniformalı iki lise öğrencisi ona bakıyordu. Karşı kaldırımda çingeneler sepetleriyle dizilmiş çiçek salıyorlardı. Dolmuş durağının ince sesli değnekçisi birisine sesleniyordu. Ayakkabı boyacılarının üçü de müşteri bulmuştu. Galiba, fazladan, bir de bekleyen müşteri vardı. Şık bir kadın cumartesi alışverişinden dönüyordu. Mini etekli bir genç kız bir “butik”in vitrinine bakıyordu. Nişantaşlılar için belediye tüzüğünde gösterilenden daha beyaz ekmekler satan bir “kaçak ekmekçi” sepetinin üzerine örtüsünü sermiş, troleybüsün boynuzuna bakıyordu. Yanında tombalacı vardı. Köpekli bir kadın önlerinden geçiyordu. İş Bankası’nın önünde iki ilkokul öğrencisi itişiyordu. Işıkçı Apartmanı’nın kapıcısı Nevzat karşı bakkala giriyordu. Trafik açıldı, öteki köşedeki Milli Piyangocu’ya başörtülü bir kadın yanaştı. Kuru kahveciye kadife ceketli bir bey girdi. Ahmet, “Darbe!” diye düşündü. “Bütün bunları kökünden altüst eden. Hepsini bir vuruşta darmadağın eden, bütün Nişantaşı ve bütün burjuvaziyi sarsan bir darbe!” Birden gerine gerine esnedi. “Bir şey olacağı yok!” diye düşündü. “Şu aşağıdaki kargaşa daha yıllar yılı süreceğe benzer. Ama gene de, “Ya olursa!” diye mırıldandı ve güldü. “Darbe olursa bir gün kimse sokağa çıkamaz!” Ziya Bey’i düşündü. “İkimiz de Nişantaşı’ndan nefret ediyoruz!” diye mırıldandı. Başını kaldırıp yukarı baktı. Soluk, hiçbir şeyde karar kılamayan belirsiz bir gök vardı. Babaannesinin üzerine titrediği ıhlamur ağacının çıplak dalları göğe uzanır gibiydi,

ama dalların arkasında, daha üstünde apartmanlar vardı. Ahmet Nişantaşı'na sırtını döndü, çatı katının pencerelerine baktı. "Ben neyim?" diye düşündü.

Dört yıldır burada, Nişantaşı'nda bir apartmanın çekme katında yaşıyordu. Dört yıl önce "resim öğrenimi" için gittiği Paris'ten dönmüş, yapılan uzun hesaplardan sonra babası Refik'ten, Ahmet'le Melek'e ancak bu çekme kat değerinde, hatta daha değersiz bir şey kaldığı açıklanmış, ablasının ihtiyacı olmadığı için bu iki odalı daireye yerleşmişti. Kira vermediği, apartmanın ısıtma masrafına katılmadığı, yemekleri de aşağıda babaannesinde yediği için fazla bir paraya ihtiyacı yoktu. Arada bir, bir resim satıyor, ayrıca gazetelere verdiği ilânlarla bulduğu üç kişiye Fransızca ve bir çocuğa da resim dersi veriyordu. "Ben neyim?" diye bir kere daha mırıldandı, ama hüzne kapılmadı. "Ne yaptığımı biliyorum! Sanat ağacından bir meyve koparmak için hayatımı sunuyorum!" Bir yerde böyle bir şey okumuştu galiba, ama kendisine kızmadı, alaycı bir tavır da takınmadı. Babaannesini görmek, karnını doyurmak için aşağı kata inmeye karar verdi. Anahtarını alıp çıktı.

Doktorlar Nigân Hanım'ın hastalığını "genel olarak yaşlılık"la açıklıyorlardı. Özel olarak ise damar sertliği, ya da buna benzer bir şey vardı galiba. Ahmet bu konuyla yeterince ilgilenmediğini merdivenleri inerken farketti. Yalnız kesinlikle anladığı bir şey vardı: Damarlarındaki bir aksaklık yüzünden Nigân Hanım'ın beynine gerektiği kadar kan gitmiyordu. Babaannesi bu yüzden sık sık zamanı, mekânı ve kişileri birbirine karıştırıyor, bu, bazan hüzün, bazan da neşe yaratıyordu. Alt katlarda oturan Nigân Hanım'ın torunlarının çocuklarına, büyük babaannelerinin hastalığında eğlenceli birşeyler buldukları için, son haftalarda yukarı çıkmaları yasaklanmıştı. Ahmet babaannesinin sağlığını merak ederek, dairenin kapısını anahtarıyla açtı ve içeri girdi.

İçeri girer girmez koridorun öteki ucundaki sarkaçlı büyük saatin tıkırtısını duydu. Ahçı Yılmaz'a geldiğini, birşeyler yemek istediğini söylemek için hemen mutfağa girdi, ama mutfak boştu. Mutfağın salona açılan kapısına doğru yürürken içerden gelen bir kahkahayı duyarak durdu. Arkasından ahçı Yılmaz'ın da kahkahasını

işitince kapısının aralığından baktı ve neredeyse korktu: Babaannesinin saçlarının üstünde tuhaf bir şey vardı. Dikkatle bakınca bunun sigara sehpalarının üzerinde duran elişi örtülerden biri olduğunu anladı.

Hemşire kadın: “Nigân Hanım, ne kadar yakıştı size bir bilseniz!” diye bağırdı. Bir kahkaha attı. “Gelin gibi oldunuz vallahi!”

Emine Hanım: “Ah, yapmayın lütfen! Yazık, yazık!” diye mırıldandı.

Ahçı Yılmaz: “Nigân Hanım, Nigân Hanım, benim hakkımda ne düşünüyorsunuz?” dedi. “Babam otuz yıl yemeğinizi pişirdi. Ben de otuz yıldır pişiriyorum, benden memnun musunuz?”

Nigân Hanım orada değilmiş, çok uzaktaki bazı belirsiz kişilerle konuşuyormuş gibi: “Evet, senden memnunum!” dedi.

Emine Hanım: “Yeter artık, yapmayın. Bakın, görüyor musunuz!” dedi.

Hemşire: “Sigara içer misiniz?” dedi. Nigân Hanım başını sallayınca bir tane yakıp verdi.

Nigân Hanım dumanı içine çekmeye çalıştı, ama sigara söndü. Birkaç kere üfledi. Şikâyetçi bir sesle birşeyler söyledi. Ahçı Yılmaz bir kahkaha atlı. Hemşire yeniden yakıp sigarayı uzattı. Emine Hanım söylenerek ayağa kalktı ve hasta kadının başından örtüyü, elinden sigarayı almak için davrandı, ama Nigân Hanım sigarayı vermek istemedi.

Ahmet birden mutfağın öteki kapısını bütün gücüyle çekti, gürültüyle öksürdü, onlara toparlanmaları için vakit tanıdı ve içeri girdi. Hafif bir öfke duyuyor, bunu da duymaması gerektiğini düşünüyordu.

Hemşire sigarayı işaret ederek: “Sinirlerine iyi gelir!” dedi.

Ahmet: “Dokunmaz mı?” dedi. “Nasıl babaannem?”

“Dünden iyi!” dedi hemşire.

“Ahmet Bey, size bir şey yapayım mı?” dedi Yılmaz. Sonra Nigân Hanım’ın hâlâ sigarayı mıncıkladığını görerek güldü. “Ah, ne

kötü, ne kötü, yazık, yazık!” dedi. “Ahmet Bey şimdi gülüyorum, ama bakmayın! Üzüntüden ne yaptığımızı biliyor muyum? İçim nasıl bir bilseniz! Size ne yapayım? Yumurta haşlayayım mı? Kuru köfte var...”

Ahmet: “Evet, yumurta yap. Yoğurt koy tepsiye. Ne varsa işte getiriver!” dedi ve babaannesinin karşısına oturdu.

“Allah’a şükür bugün daha iyi!” dedi Emine Hanım. Elişi örtüyü dikkatle sehpanın üzerine yerleştiriyordu.

Ahmet birden: “Babaanneciğim, günaydın!” dedi.

“Sen misin? Neredeydin?” diye mırıldandı Nigân Hanım.

Ahmet aptal bir çocukla konuşur gibi heceleyerek: “Yukarıdaydım, aşağı indim,” dedi.

“Baban nerede?” dedi Nigân Hanım.

“Babam yok ya!..”

Bir sessizlik oldu. Nigân Hanım düşünceye başladı. Kalın camlı gözlüklerinin arkasından Ahmet’e şüpheyle bakıyordu. Kendisinden bir şey sakladığına inanıyor, galiba bunun ne olduğunu araştırıyordu. “Hadi, çağır da babanı, gelsin!” dedi.

Hemşire kabaca: “Babası ölmüş ya!’’ dedi ve sigarayı kapıp aldı.

“Evet, öldü!” dedi Nigân Hanım. “Ne yapayım, benim kabahatim mi? O kadınla evlenmeyeydi!”

Ahmet babaannesinin aklının iyi çalıştığını anlayarak sevindi: “Nasıl hissediyorsunuz bugün?”

“Kulaklarımda hep şarkılar çalıyor!” dedi Nigân Hanım. Bir derdi de kulağının dibinde durmadan tekrarlandığını söylediği bazı çocukluk ve gençlik şarkılarıydı.

“Aynı şarkılar mı?”

“Aynı şarkılar!”

Hemşire: “Bir tanesini söyleyin de dinleyeyim!” dedi. Ahmet’in kendisine sert sert baktığını görünce ayağa kalkıp mutfağa gitti.

Nigân Hanım hemşireyi işaret ederek: “Kim o?” dedi.

Emine Hanım: “Zuhal Hanım! Doktor hanım ya!” dedi ve uzanarak Nigân Hanım’ın battaniyenin bir köşesini çekiştiren elini alıp kenara koydu. Serum iğneleri sokulup çıkarılmaktan delik delik ve mosmor olan el kenarda kıpırdanmaya başladı.

Ahmet babaannesinin işitmeyeceğini bildiği için rahat rahat: “Hâlâ yemiyor mu? Serumu ne zaman bırakacaksınız?” dedi.

“Hemşire hanım bilir!” dedi Emine Hanım.

Ahçı Yılmaz, bir tepsi içinde Ahmet’in yiyeceğini getirdi. Tepsiyi sehpanın üzerine koydu. “Komposto da vereyim. İster misin?” dedi.

Ahmet: “Yok, yok!” dedi. Tepside yoğurt, yumurta, kuru köfte vardı.

Nigân Hanım: “Ne konuşuyorsunuz?” dedi.

“Ben yemek yiyorum!” dedi Ahmet.

“Neredeydin sen?”

“Yukarıdaydım, babaanneciğim. Resim yapıyordum ya yukarıda!”

Nigân Hanım birden heyecanlanır gibi oldu: “Ah, sendeki o istidat! Sendeki o istidat! O Allah vergisi... Onun kıymetini bil!” dedi.

Ahmet neşelenerek: “Biliyorum... Resim yapıyorum!”

“Hep resim mi yapıyorsun?” dedi Nigân Hanım şüpheyle.

“Evet!”

“Para? Sen evlenmeyecek misin? Hep evde mi oturacaksın?”

Ahmet gülümseyerek: “Arada bir sokağa çıkıyorum!” dedi.

“Ben de bankaya gideyim, bir kasama bakayım diyorum!”

Ahmet başını salladı. Hemşire içerden gelmişti. Yılmaz da elini büfeye dayamış, Nigân Hanım’a bakıyordu. Galiba herkes bir eğlence çıkmasını, sonradan konuşulacak iyi kötü bir şey olmasını isteyerek bekliyordu. Yılmaz arada bir Ahmet’e köftelerin nasıl

piştiğini, ya da komposto isteyip istemediğini soruyordu. Birden dış kapı açılıp ayak sesleri duyulunca Nigân Hanım'ın başındaki kalabalık dağıldı. Ahmet ayak seslerinden gelenlerin Nermin ile Osman olduğunu anladı.

2
Nişantaşı’nda Apartman

Osman annesinin yanına girer girmez: “Nasılsınız anneciğim?” diye bağırdı. Annesi kadar kendi kulakları da ağır işitiyordu.

“Neredeydin?” dedi Nigân Hanım.

“Fabrikadaydım!” dedi Osman, annesinin işitmediğini anladı: “Fabrikadaydım, diyorum. Cemil’le fabrikaya gittik bugün!..”

Nigân Hanım yüzünü buruşturdu. Sonra kendisine yaklaşan Nermin’e endişeyle baktı.

“Benim, efendim, benim,” dedi Nermin. “Tanıyamadınız mı?”

Nigân Hanım, Ahmet’e dönerek: “Kim bu?” dedi.

“Nermin Yenge, babaanne, Nermin Yenge!” dedi Ahmet.

“Gene tanıyamadı!” dedi Nermin. Nigân Hanım hastalığının ilerlediği şu on bir haftada, bazı insanları çıkaramaz olmuştu. Tanınamayan insanlar arasında olmak Nermin’de haksızlığa uğramış gibi bir duygu uyandırıyordu galiba.

“Perihan mı?” diye mırıldandı Nigân Hanım şüpheyle.

Nermin: “Perihan başkasıyla evlendi ya! Gelininiz benim. Beni tanıyamadınız mı, elendim?” diye bağırdı. Osman’a dönerek öfkeyle ekledi: “Vallahi mahsus yapıyor!”

“Canım, niye mahsus yapsın!” dedi Osman. “Tanıyamıyor işte seni. Hasta, ne yapalım!”

Nermin söylenerek bir kenara oturdu. Ahmet amcasıyla yengesinin gene kavgaya tutuşmalarından korktu. Osman bir sigara yaktı. Nermin ona içmemesini söyledi. Osman homurdandı. Bir sessizlik oldu.

Nigân Hanım birden: “Ne yaptınız fabrikada?” dedi.

Osman sinirli sinirli: “Ne yapılır fabrikada? Baktık işte!” diye bağırdı. “İşler iyi mi, diye baktık! Bir şey yok, bir şey yok, her şey iyi. Çalışıyorlar. Güzel güzel çalışıyorlar!”

“Ne yapıyorlar?”

“Ampul yapıyorlar ya, anneciğim! Ampuller!”

“Ah, biz böyle mi olacaktık!” diye mırıldandı Nigân Hanım. Aklında gene, galiba, fabrikada iki yıl önce yapılan grev vardı. Bu grevden sonra Nigân Hanım fabrikayı hep bir felâket duygusuyla hatırlar olmuştu. Bunun gazetelerde yazılan “kötü gidiş” ile bir ilişkisi olduğuna inanıyor, yalnız siyasi değil, artık duyduğu, işittiği her kötü haberle birlikte aklına işlerin yolunda olmadığı geliyordu.

“Bir şey yok, merak etmeyin!” dedi Osman.

Nigân Hanım gene mırıldandı: “Niye merak etmeyeyim? Ne hallere düştük. Biz böyle mi olacaktık? Cevdet Bey’in kurduğu şey böyle mi olacaktı? O böyle mi istemişti? Kimse kimseyi tanımıyor. Dün o Ziya neler dedi biliyor musun?”

Osman: “Ne dedi Ziya?” diye sordu.

“Terbiyesiz, saygısız, küstah!” diye mırıldandı Nigân Hanım.

Osman, Emine Hanım’a dönerek: “Bir daha gelirse içeri almayın onu!” dedi. “Aşağı bize yollayın. Neymiş istediği anlayalım!”

“Ahmet Bey’le konuştular!” dedi hizmetçi.

Osman: “Sahi, ne konuştunuz?” dedi.

Ahmet, Osman’ın endişelendiğini farkederek: “Yok bir şey!” dedi keyifle, “Söyleyeyim mi ona!” diye düşünüyordu. “Darbe geliyor. Sol darbe! Nişantaşı yıkılıyor...” Gene bir an darbenin yapılmasını istedi.

“Ne dedi sana, ne anlattı gene? Ne yalanlar söyledi? Yetmiş beş yaşında, ama hâlâ yalandan, tehditten bıkmadı! Ne diyor?”

Ahmet kendini tutamadı: “Askerler 27 Mayıs gibi bir şey yapacaklar, diyordu.”

“Nereden biliyor o böyle şeyleri? Hem bize ne?”

Ahmet daha da keyiflenerek: “Montajcılara karşı olacakmış darbe!” dedi. “Öyle diyor! Hem Demirel’e, hem montajcılara karşı sol darbe!”

Osman’ın yüzü karıştı. Ahmet’in içinden gülmek geliyordu.

Kamuoyunda Demirel kadar montajcılar aleyhinde de yoğun bir hareket vardı. Osman’ın çok öfkelendiği bir konuydu bu. Ampul fabrikasında montaj değil, ampul yapıldığını söylüyor, bunu sayılarla kanıtlıyordu.

Osman endişeyle: “E, sen de fabrikanın montaj yapmadığını söyleseydin bari!” dedi. Sonra, galiba endişelendiği için utandı.

“Canım ampul fabrikasından sözedilmiyordu!” dedi Ahmet. Gülerek ekledi: “Hem ben son sayıları bilmiyorum. Kaç olmuştu oran?”

“Yüzde seksen dördüz!” dedi Osman.

“Eh, yüzde seksen dört artık montaj sayılmaz,” dedi Ahmet.

Osman sinirlendi: “Başka ne dedi? Başka?”

“Babamdan, dedemden sözetti.”

“Refik’i ne tanır ki o?”

“Kendi babasını anlattı asıl... Ben de sordum. Çok ilginç bir insanmış galiba... Siyasetle uğraşırmış...”

“Vallahi, babam, onun sarhoşun teki olduğunu söylerdi.”

Ahmet öfkelenerek, demin söylemediği kelimeyi söyledi: “Devrimciymiş galiba.”

Osman gülerek: “Evet, babam, Nusret Amca’mın hayalperestliğinden de sözetmişti!” dedi.

Ahmet: “Çok ilginç şeyler olmuş!” diye mırıldandı. Sonra bu kadar ileri gittiği için pişman oldu.

“Ne olmuş, neler uydurmuş o gene!” dedi Osman, Ahmet’in keyiflendiğini görünce öfkeyle ayağa kalktı. Bakışları: “Sen de onlardansın! Gene sen ne biçim insansın?” diyordu. Ahmet’in önünden boş tepsiyi alan alıcıyı görünce galiba bir şey hatırladı, belli

belirsiz gülümsedi: “Ahmetciğim bu akşam da bize gel yemeğe!” dedi. Nermin’e döndü: “Bu akşam da bizde yesin, değil mi?”

“Tabii, tabii!” dedi Nermin. “Bu akşam hem kalabalığız. Herkes bizde.”

Osman odanın içinde yürümeye başladı: “Demek, bize montajcı diyor ha!” dedi. “Sen de ona bir cevap vermedin!”

Nermin: “Ne olur, artık sinirlenme!” dedi.

Osman öfkeyle: “Altmış dört yaşındayım!” dedi. “Bugüne kadar iş sözkonusu olunca sinirlenmemeyi öğrenemedim. Bundan sonra da öğrenemem!”

Nigân Hanım: “Nereye gidiyor o?” dedi.

“Bir yere gittiğim yok. Allahaşkına anne, buradayım işte!”

Birden Nermin ayağa kalktı. Kurnaz, neredeyse hınzır bir bakışla Nigân Hanım’a yüzünü yaklaştırdı ve hızlı hızlı sordu: “Efendim, ben kimim, beni tanıdınız mı? Hadi söyleyin bakalım, ben kimim?”

“Sen Perihan’sın, erken evlendin!” dedi Nigân Hanım.

Osman bir kahkaha attı, Nermin bozularak yerine oturdu. Ahçı Yılmaz kimin kahve istediğini sordu. Nermin öfkeyle aşağı ineceğini söyledi.

Ahmet, Osman’a yaklaşarak: “Ben içeri, babamın odasına bir bakıyorum!” dedi. “Eski kitaplar gördüm dün.”

“Kitaplar...” diye mırıldandı Osman. “Demek ona bir cevap veremedin ha! Gelirse aşağı yollayın. Şunu unutma ki yerli sanayii kurmak için montaj aşaması da şarttır!”

“Vallahi, amcacığım, benim fikrimi merak ediyorsanız söyleyeyim: Ben bu darbecilere karşıyım!” dedi Ahmet. İçeri doğru yürüdü. “Bu doğru, ama ona bunu söylememeliydim!” diye düşündü. “Amaan! Bıktık şu ahlâkçılıktan da!” Koridorda fıkırdayan saati dinleyerek yürüyordu. Annesinden ayrıldıktan ölümüne kadar, babası, on yıl içerdeki odada yaşamıştı. Bir hafta önce Nigân Hanım’ın hastalığının ağırlaşmasıyla apartmanda nedense eski

eşyalara karşı ilgi uyanmış, Ahmet de babasının kitaplarını, dolaplarını karıştırmaya başlamıştı. Bunları eskiden de gözden geçirmiş, istediğini almıştı, ama gene de şimdi birşeyler buluyordu. Bir hafta önce bir defter bulmuştu. Bunun babasının bir zamanlar tuttuğu bir hatıra defteri olduğunu anlamış, eski harfleri okuyamadığı için İlknur'a vermişti. İlknur sanat tarihinden doktora yapıyor, eski harfleri okuduğunu söylüyordu. Ahmet hem defterin içinde ne olduğunu, hem de kızın eski harfleri ne kadar okuyabildiğini öğrenecekti. Odanın kapısına yaklaşırken hemşirenin içerde olması gerektiğini düşündü. Kadın, Nigân Hanım uyuduğu, başında beklemek zorunda olmadığı zamanlar burada dinleniyordu. Ahmet kapıyı tıklattı, içeri girdi. Kadın yatağın kenarına oturmuş sigara içiyordu.

“Kusura bakmayın!” dedi Ahmet. “Rahatsız ettim. Şurada bazı kitaplara bakacağım!” Gülümsedi: “Amma kibarım ha!” diye düşündü.

“Rica ederim, burası sizin eviniz!” dedi hemşire.

Ahmet kütüphaneye doğru yürüdü. Kitapların sırtına bakmaya başladı. Hem kitaplar ilgi çekici olmadığı, hem de kadın sigara içerek kendisine baktığı için rahatsız oldu. Aradığı şeyin orada olduğunu biliyormuş gibi kendinden emin bir tavırla aşağıdaki dolabı açtı. Geçen hafta defteri bulduğu yeri karıştırdı, ama bir şey bulamadı.

“Demin bana kızmadınız mı?” dedi hemşire.

“Niye?”

“Babaannenize saygısızlık ettiğimi düşünmüyorsunuz, değil mi?”

Ahmet göze doğru eğilerek: “Nereden çıkardınız bunu?” dedi.

“Şaka yapıyorduk!” dedi hemşire. “Bu özel bakıcılık o kadar zordur ki! İnsan bıkar, sıkılır, usanır. Afedersiniz, babaanneniz yapmıyor, ama insan başkasının pisliğini temizler, gene temizler.”

“Evet, tabii, kötü!” diye mırıldandı Ahmet.

“Şaka yapıyorduk. İnsanın sinirleri de bozuluyor.”

Ahmet aceleyle arıyor, ama bir şey de bulamıyordu.

“Ben hep sizinki gibi iyi ailelerle çalışırım. Gülmen’leri biliyor musunuz? Öğleden sonraları kadınla Boğaz gezintisine çıkardık!”

Ahmet bir defter buldu, heyecanla açtı, ilk sayfalarına gene eski yazıyla birşeyler yazılmıştı. Dolabı kapayıp ayağa kalktı.

“İnsan sıkılıyor!” dedi hemşire. “İyi bir roman varsa verin de okuyayım. Tatlı tatlı okur, her şeyi unuturum. Bu kitaplar babanızın mıydı? Profesör müydü?”

Ahmet: “Valla bilmem ki!” diye mırıldanarak odadan çıktı. Salonda yürüdü. Tıkış tıkış sıkıştırılmış, yığılmış eşyaların arasından geçerek duvarda asılı duran Cevdet Bey’in resmine yaklaştı. Cevdet Bey’in resmini yapmayı düşünüyordu. Ama fotoğrafa yaklaşınca bu tasarının çok ham olduğunu düşündü ve bu işi ertelemeye karar verdi. Gene de bir süre Cevdet Bey’e yakından baktı ve iç dünyasını bu kadar kolay ele geçiremeyeceğini düşündü.

“Ne yapıyorsun orada?” diye Nermin sordu.

“Görmüyor musun, resme bakıyor!” dedi Osman. “Sahi, babamın resmini yapsana!”

Ahmet onlara gülümseyerek döndü. Babaannesine bir baktı. Nermin akşam yemeğine beklediklerini yeniden söyledi. Son günlerde yaptığı resimlere acele acele baktı. Uyandıktan, birşeyler yedikten yarım saat sonra, her sabah son günlerde yaptıklarını gözden geçirirdi. Bu gözden geçiriş sırasında verdiği yargıların, günün başka saatlerinde verdiği yargılardan daha sağlıklı ve gerçekçi olduğuna inanıyordu. Acele acele duvar boyunca sıralanmış resimlere bir kere daha baktı: “Evet, bunda açık bir özenti var... Gereksiz şeyler. Bu iyi. Bunu neden yaptığımı bilmiyorum; vakit kaybı. Şu yemek yiyenler de ilerlemem gereken yolun hangisi olduğunu gösteriyor. Bunu da besbelli kendimi beğendirmek için yapmışım. Bunu da yerli bir ressam olmak yurt sorunlarına eğilmek kaygısıyla yapmışım, ama beğeniyorum. Şu ihtiyarları da yeniden yapayım. Oradan o kediyi kaldırıp bir saksı koyayım. Kendi küçük eğlencelerimi resme karıştırmamalı! Bunda da açık bir Goya etkisi var! Bu oturanları seviyorum! Şu futbol maçı dizisini de seviyorum!” Resimleri yeniden, ama bu sefer tek tek resimler değil, ressamlığı

hakkında bir yargıya vararak gözden geçirdi. Sonra uyanır uyanmaz ıslaklığını ölçtüğü büyük tuvali aldı ve çalışmaya başladı. Saatine baktı: İki. Çalışmaya başlamak için Goya reprodüksiyonlarına bakmak zorunda kalmadığı için sevindi.

3
Abla

Kapı çalınca Ahmet saate baktı: Üç buçuğa geliyordu. Birden “İlknur!” diye düşündü, ama kapıya varıncaya kadar o olmadığını anladı. Çünkü zil birkaç kere daha şaka yapar, şarkı söyler gibi çalmıştı. Kapıyı açınca iri bir gövde loşluğun içinden lop gibi fırladı. Sonra yanaklarına kokulu, yumuşak bir kadın teni değdi. Ahmet, “Ablam!” diye düşündü ve öteki yanağını da uzattı.

“Ne haber?” dedi Melek. “Nasılsın bakayım? Neşeli gözükmüyorsun!” Fırtına gibi odaya girip bir daire çizmiş, hemen gözden geçirmişti bile.

“Yok, canım, iyiyim...”

“Öyle mi? A, ne güzel gömlek o üzerindeki! Nereden aldın?”

“Her zaman giydiğim eski...”

“Bu çizmelerimi nasıl buluyorsun?”

“Yeni mi?”

“Evet! Enişten getirdi...”

“Dışarda mıydı?”

“Ne unutkansın sen Ahmetciğim!” dedi Melek. Arkasını Ahmet’e dönmüş resimlere bakıyordu. “Sana boya getirecekti de istemedin ya...”

“Sahi ne çabuk gitmiş gelmiş!” dedi Ahmet.

“Sen daha burada pinekle... Aaa, ne güzel şey bu!”

Ahmet merakla baktı: Hiç önemsemediği, kazıyıp üzerine bir başka resim yapmayı düşündüğü bir resimdi. “Bunun nesini beğendi?” diye düşündü, ama böyle düşünmeye alışık olduğu için üzerinde durmadı.

“Ne güzel renkler bulmuşsun! Biraz da o tuhaf resimlerden yapsana... Türkçesi nedir? Şekilsiz: resim gibi değil de...”

“Soyut!” dedi Ahmet.

“Hah, soyut! Ben yeni kelimeleri, kusura bakma, öğrenemedim!

Hostes: konuksever gökavrat.” Kıkırdadı. “Soyut! Sahi biraz da soyut yapsana! Enişten, artık Avrupa’da herkes soyut yapıyor diyor... Başka ne yapıyorsun?.. Şimdi bunu mu yapıyorsun?..”

“Evet!”

Melek, eşyalara hiç kimseden çekinmeden dokunabilme alışkanlığıyla, resmi masadan kaldırdı, yüzüne yaklaştırdı, sonra her seferinde yaptığı gibi kokladı, ağırlığını ölçmek istiyormuş gibi eliyle bir tarttı, sağa sola çevirdi, ışığa doğru tuttu.

Ahmet bazan resmin bir nesne olduğunu içgüdüleriyle herkesten çok ablasının anladığını düşünürdü. Ablasının korkutucu denecek kadar iri gövdesine bakıyordu.

“Evet!” dedi Melek. “Tam anlayamadım ben bunu. Soyul değil, ama gene de anlayamadım. Yani ne demek istiyorsun bununla?”

“Daha bitmedi!”

“Bitince nasıl olacak, bilmem!”

Melek akıllı bir babayla bilmece çözen şımarık çocuk gibi gülerek: “Amaaan!” dedi. Sonra heyecanla başka bir resmi gösterdi: “Peki, bu bitmiş. Bununla ne demek istiyorsun, söylesene! Kravatlı, şık bir adamla gözlüklü bir kadın oturuyor... Bunun anlamı ne? Ne demek istiyorsun?”

“Resim ne diyorsa onu diyorum!”

“Hep böyle kaçarsın!” dedi Melek. Sonra ilk hızını aldığını düşünüyormuş, ilk yargısını da vermek üzereymiş gibi çevresine gene merakla baktı ve kaşlarını çattı. “Babaannem kötü galiba...” dedi.

“Evet.”

“Merak ediyorum doğrusu!”

“Neyi?”

“Ne bileyim ben! Üzülüyorum. Dün bütün gece vallahi onu...” Bir tabureye oturuyordu, birden şüpheyle irkildi.

“Otur, otur, kuru orası, leke yapmaz!” dedi Ahmet.

“Korktum! Burası da çok dağınık!”

Ahmet: “Bak, bundan alındım!” dedi. “Ben burayı günaşırı toplarım!”

“Öyle mi? Yerleri kim süpürüyor? Emine Hanım mı?”

Ahmet: “Fatma geliyor on beş günde bir,” dedi sıkıntıyla.

“Kim o? Cemil’lerinki mi? Biliyor musun bizimki kaçtı. Neden kaçtı, anlayamadım. Üç gün önce...” Birden sustu, Ahmet’in yüzüne sıkıntıyla baktı, iç çekti: “Çok üzülüyorum babaannem için!”

“Evet!”

“Sıkıyor muyum seni? Bir sigara içip gideyim bari! Seni rahatsız edecekse yakmayayım. Eniştene hep seni örnek gösteriyorum. Çocuk dört yıl önce içmeyeceğim dedi ve şıp diye kesti diyorum!” Çantasından çıkardığı kibriti yaktı. “O da ne diyor, biliyor musun? O sanatçı diyor! Halbuki sanatçılar tütünü ve alkolü çok kullanır değil mi? Sahi, sen de bir sakal bıraksana!”

“Elin yanacak!” dedi Ahmet.

“Pardon! Çok mu konuşuyorum?”

Melek sigarasını yaktı. Ahmet bir sandalyeye oturdu, “Evet, babaannem için üzülüyorum!”

“Gördün mü onu?”

“Tabii... Paltomu, paketlerimi oraya bıraktım...”

“Konuştunuz mu?”

“Benle hep konuşur ya! Konuştuk! Beni hemen tanıdı, sevindi. Sonra kaç yaşındasın diye sordu. Otuz üç olduğumu söyleyince gene işte, Cevdet Bey gitti, bir hafta sonra beni avutmaya sen geldin, senin yerin bende başkadır dedi. Eniştemi sordu. Sonra ben anlattım. Aklı iyi, cin gibi.”

“Yok yahu? Ben gördüğümde...”

“Hemşire de şaşırdı. Ee, beni görünce seviniyor. Hemşire çok yorulmasın diye benim gitmemi istedi... Üzülüyorum!”

“Evet...”

Bir sessizlik başladı. Ahmet, “Birazdan rahatsız olup gider!” diye düşündü ama Melek o kadar kolay sıkılmazdı. Gene ayağa kalktı. Resimlere bakmaya başladı. Ahmet ablasının iri gövdesine, büyük kalçalarına, uzun bacaklarına bakıyordu. Bu iri gövdeye arkadan her bakışında eniştesinin nasıl bir insan olduğunu düşünür, akşam yemeklerinde ne konuştuklarını merak ederdi. Eniştesi ünlü bir avukattı.

Melek gülümseyerek döndü: “Ne yapıyorsun başka? Kimleri görüyorsun? Nerelere gidiyorsun?”

Ahmet, “Bir şey var aklında!” diye düşündü.

“Ha! Enişten seni o kızla karakolun köşesinde görmüş!”

“Öyle mi?”

“Çok beğenmiş. Siz yanından geçmişsiniz. Dikkatle şöyle bir bakmış. Söylesene kim o kız? Ne iş yapıyor? Aman Ahmet, senle hiçbir şey konuşamayacak mıyız? Enişten, belli ki aklıbaşında biri, diyor. Kim sahi o?” Ahmet’in gene cevap vermeyeceğini anlayınca: “Aman, ne yabanisin!” dedi. “Evlen, sen evlen!”

“Nereden çıktı şimdi bu?”

Melek oturdu: “Enişten, o çocuk evlenirse çok şey yapar diyor. O kızın belli ki aklıbaşında, onun hayatını düzene kor, diyor!”

“İyi, iyi!” diye homurdandı Ahmet.

“Bak, biliyorsun, enişten seni çok sever! Gençliğimde ben de onun gibiydim, hiçbir şeyi beğenmezdim, ama seni tanıyınca aklımı başıma topladım dedi.”

Ahmet: “Ben otuz yaşındayım!” dedi.

“İşte, işte tamam!” diye atıldı Melek. “Enişteni de ben tanıdığımda yirmi sekizdi. Enişten, ben de onun gibiydim, ama bu

başarılı bir avukat olmama engel olmadı, dedi. Kim o kız sahi?"

"Bu saçma konuyu kapat artık!" dedi Ahmet.

"Peki. Seninle ne konuşacağız? Zaten gidiyorum ben!"

Ahmet ablasının alındığını düşünerek: "Otur, daha otur!" dedi. Sonra gene, vakit kaybetmek korkusuna kapılarak, "Daha sigaran bitmedi!" dedi.

"Bitince gideyim istiyorsun, değil mi? Şu senin vakit kaybetme korkun, kızma ama, pek akıllıca bir şey sayılmaz. Biraz dinlen, gez, dolaş... Senin sanatçı arkadaşların yok mu? Hepsi böyle mi? Değildir... Biraz dinlenmek lâzım. Eniştenin tatilin değerini bilir. Ben on bir ayda çıkarttığım işi on iki ayda çıkaramam diyor. Anlıyor musun? insanlar nasıl eğleniyorlar, dinleniyorlar bir bilsen! Aaa, bak, geçenlerde bir lokantada senin Galatasaray'dan bir sınıf arkadaşınla beraberdik. Tuncer..."

"Ne yapıyor o hödük?"

"Niye? İyi bir çocuk. Avukatmış! Çok tatlı bir karısı var. Eniştenin, onun geleceği iyi diyor!"

"Bana ne yahu!"

"Canım, konuşuyoruz işte!" Melek kederlenir gibi oldu. "Ne oldu Ahmetciğim, sana? Çok sinirlisin. Seni iyi görmedim. Biraz dinlen. Bir gün bize yemeğe gel! Eniştenin çok görmek istiyor seni! Ya da bir lokantaya gideriz. Bizi komprador bulmuyorsan tabii!.."

"Ben öyle moda kelimelerle düşünmem!" dedi Ahmet.

Melek müzikli, hafif alaycı bir sesle: "Aferin, aferin, aferin!" dedi. Güldü: "Ne akıllı kardeşim var, maşallah. İftihar ediyorum! Herkesten akıllı!"

Ahmet bozuldu. "Gitse de artık çalışsam!" diye düşündü.

"İyi o zaman! Söz ver, bir gün lokantaya gidelim. Nereye gidelim istersin?"

"Abdullah'a!" dedi Ahmet. İki yıl önce gene ablasıyla eniştesi onu o lokantaya götürmüşler, orada iki masa ötede Celal Bayar'ı

görmüş, ona bakmaktan yemeğini yiyememişti.

Melek: “Abdullah’ı seviyorsun ha!” dedi.

“İki masa ötede eski bir cumhurbaşkanı, takma dişlerini tıkırdatarak tıkınırsa eğlenceli oluyor!” dedi Ahmet. “Ne tıkınıyordu ama! İnsan o tıkınmayla yüz yıl değil, iki yüz yıl yaşar!”

Melek önce gülümsedi, ama sonra gene o kederli tavrı takındı**:** “Ne hırçınsın! Niye böyle hırçın oldun? Eskiden böyle miydin? Çocukluğunda ne neşeli, ne sevimliydin! Herkes çok severdi seni. Seninle ne güzel eğlenirdik.”

“Annemi görüyor musun?” dedi Ahmet.

“Üç gün önce gittim bir öğleden sonra... Akşamları gidip o adamı görmek istemiyorum!”

“Niye? O da bir avukat!” dedi Ahmet gülerek. “Hem de çok ünlü galiba. Avukat Cenap Sorar! Bunu söyledikçe nedense içimde gazete okuyormuşum gibi, daha doğrusu, medeni kanunu karıştırıyormuşum gibi bir duygu uyanıyor.”

“Söylemiştim değil mi? Burnunu karıştırıyor! Sence niye annem babamı bırakıp o herifle evlendi?”

“Annem haklı, annem haklı...” dedi Ahmet.

“Evet, sen bu konuda Perihan’dan, ben de Refik’ten yanayızdır!” dedi Melek. Bazan annesiyle babasını adlarıyla anar, galiba bundan tuhaf bir zevk alırdı.

“Ne yapıyor annem, ne anlatıyor?”

“Romatizmaları var! Romatizmadan şikâyet ediyor.”

“Günleri nasıl geçiyor?”

“Nasıl mı geçiyor?” dedi Melek. Düşündü, gülümsedi: “Birkaç arkadaşı var, sinemaya gidiyor. Nasıl geçer gün?” Birden esnedi. “Sigaram da bitti. Hadi, artık ben kalkıyorum,” dedi ve kalktı. “Akşam yemeğine misafirler var. Allah korusun, babaannemin durumu kötüleşirse beni arayın...” Kapıya doğru yürüyordu.

Birden Ahmet’in aklına bir şey geldi: “Sen Ziya Amca’yı hatırlıyor musun?” dedi. “Babamın kuzeni Ziya Amca’yı?”

“Galiba bir kere görmüştüm!”

“Dün geldi, konuştuk!”

“Merdivenleri nasıl çıktı?” dedi Melek.

“Yok canım, turp gibi,” dedi Ahmet. Birşeyler anlatmak istiyordu içinden, ama sanki sinsi gözükmekten korkuyordu: “Çok ilginç şeyler söyledi. Babası Nusret, yani babamın amcası bir devrimciymiş galiba!”

“O zamanlar öyle şeyler var mıymış?”

“Yok, yok anlayamayacak!” diye düşündü Ahmet. “Anlamayacak. İlknur’a anlatırım!”

“Aaa, sen burayı boyamışsın!” dedi Melek: “İyi akıl etmişsin, güzel olmuş!”

“Tavan akıyordu,” dedi Ahmet.

“Tavan akıyor ha! Tam sanatçı atölyelerinde olduğu gibi!”

Melek kendini şirin göstermeye çalışarak güldü. Kapının kulpunu tuttu. Sonra yargısını vermek için gözlerini odanın içinde acele gezdirdi. Ahmet’e döndü: “Bak, kendine dikkat et olur mu?” dedi. Duygulanmıştı galiba. “Biraz dinlen, çık, gez, daha da verimli çalışırsın o zaman... Enişten diyor ki, on bir ayda...”

Ahmet kendini tutamadı: “Askerler darbe yapacaklarmış!” dedi. Heyecanla ekledi: “Sol darbe!”

“Darbe mi yapacaklarmış?”

“Ziya Bey söyledi.” Ahmet dikkatle Melek’in yüzüne bakıyordu.

“Ne zaman?”

“Yakın zamanda!”

“Sokağa çıkılmaz o zaman, değil mi?” dedi Melek. “Aman bu akşam yapmasınlar da ne zaman yaparlarsa yapsınlar. Yarın öğleden sonra eniştenle sinemaya gidiyoruz. Bilet aldım!” Güldü.

Sonra Ahmet'in ciddi yüzüne anlayışla bakarak: “Gitsin şu Demirel değil mi?” dedi. Biraz düşündü. “Çok şişman!” Gene güldü, bu sefer düşünceli, sorunlu bir bakışla: “Her şey çok kötü oldu!” dedi. “Memleketin hali de felâket! Geçen gün anneme giderken, Nişantaşı'nın ortasında laf attılar bana! İnsaf artık! Nişantaşı'nın ortasında!”

“Ne dediler?” dedi Ahmet.

Melek kapıyı açtı: “Yavrum, mavrum, öyle şeyler. Kısa etek de pek giymiyorum ama... Enişten dikkat etmemi söyledi.”

“Haa, enişteme söyle sol darbe yapılacağını!” dedi Ahmet keyifle. “Bakalım ne diyecek?” Eniştesinin bu haberi alınca yüzünün nasıl olacağını merak etti. Yüzü, zevkle, gözünün önüne getirmeye çalıştı. “Güvenilir bir kaynaktan almış haberi, de!”

“Enişten bizi düşündüğün için çok sevinecek!” dedi Melek. Ahmet'i yanaklarından öptü, bir anda yok oldu.

Ahmet hırsından utanarak, “Hem enişte avukat! Küçük burjuva! Darbe ona karşı olamaz!” diye mırıldandı. Ama kitaptan çıkma yargıya değil, eniştesinin yüzünü daha gerçek bulduğu için gene de heyecanlandı. Sonra heyecanına sinirlenerek, “Boşver!” diye düşündü. Terasa çıktı. Nişantaşı'na baktı. Meydanda aynı kalabalık, apartmanlar arasına sıkışmış aynı hareket vardı. Terasın öteki ucunda iki güvercin şüpheyle ona bakıyordu. “Saat kaç? İlknur ne zaman gelir?” diye mırıldandı. “Dört! Vakit geçiyor!” Koşa koşa içeri girdi. Oda hala ablasının kokusuyla doluydu. Çalışmaya başladı.

4
Bir Arkadaş

Zil bir kere çaldı. Ahmet saatine baktı. “Altı! İlknur! Altı olmuş!” diye mırıldanarak koştu. “Neredesin böcek, neredesin!” diye söylenerek kapıyı açtı ve dondu. Karşısında Hasan vardı.

“Kimmiş yahu, bu böcek?” dedi Hasan. “Merhaba!” Sarılıp Ahmet’i yanaklarından öptü. “Geçiyordum, şöyle bir uğrayayım dedim!” Hasan birden durdu. “Başka şeyler de var aklımda!” diyerek gülümsedi.

“Namuslu çocuktur!” diye düşündü Ahmet. “Ne de olsa devrimci.”

“Otur, otur!”

“Sen birini bekliyorsan, işin varsa oturmayayım!”

Ahmet: “Yok, yok, otur!” dedi. “Biraz konuşalım. Yoksun ortalıkta!”

“Tam ben de aynı şeyi söyleyecektim!”

“Çay içer misin?”

“Yap bakalım!” dedi Hasan. Sonra birden Ahmet’in sırtına sıkı bir yumruk vurdu. “İyi misin, ulan?”

Ahmet sendeledi, ama farkettirmemeye çalıştı. Küçük gazocağının altını yakarken sırtının uyuştuğunu hissetti.

Hasan içerden: “Hâlâ resim mi? Hep resim mi?” diye seslendi.

“Yaa!”

“Vah, vah, vah! Çayı çabuk yap!”

Ahmet ocağı yaktı, suyu koydu içeri girdi. Hasan odanın ortasındaki tabureye oturmuş, postallı ayaklarını uzatmış, sigara içiyor, resimlere bakıyordu. Birden **Ahmet**’in içinden onun canını yakmak geldi.

“Oğlum, otuzuna yaklaştın, hâlâ on sekiz yaşındaki devrimci gibi parkalar, postallar giyiyor, bıyık buruyorsun. Bir Galatasaraylıya yakışır mı bunlar?”

“Ben Galatasaraylı’yım, ama halk çocuğuyum!” dedi Hasan.

“Senin gibi...” Bir süre sustu. “Şu Nişantaşı’na her gelişimde kinim bileniyor!” dedi. “Şu dükkânları, butikleri, karıları görünce burjuvaziye olan kinim bileniyor!”

“Eh, o zaman sık sık gel, yararlı olur!” dedi Ahmet.

“Benim böyle bir şeye ihtiyacım yok! Senin var herhalde, ama senin de yüreğin nasır tutmuş!”

Gülüştüler. Ahmet: “İyi, her zamanki gibiyiz!” diye düşündü. “Beni yeterince hareketli bulmuyor, ama gene de seviyor! Eskiden de öyleydik... Eskiden!” Hüzünlenir gibi oldu. Hasan’ı Galatasaray’dan tanıyordu, ama dostlukları daha sonra, Ahmet Fransa’dan döndükten sonra ilerlemişti. Hasan, Ahmet’ten üç yaş küçüktü. Ahmet, “Ne yıllardı o yıllar!” diye tam düşünmeye başlamıştı ki, kendine kızdı. Doya doya Hasan’a bir baktı. “Parkayla, postallar beni yanıltmıyor, o da yaşlanmış!” diye düşündü.

“Eee, sen ne yapıyorsun şimdi?” dedi Ahmet.

“Bizim ihtiyarla evde oturuyorum. Altı ay önce, biliyorsun, annem öldü.”

“Biliyorum! Çeviri yapıyorsun?”

“Evet, idare ediyoruz.”

“Okulu bitiriyor musun?”

“Uğramıyorum! Bilmiyorum biter mi, bitmez mi!”

“Atmıyorlar mı?”

“Benim sonsuz hakkım var. Ha, tabii! Sen üniversiteyi Paris’te okuduğun için buranın âdetlerini bilmiyorsun!”

Ahmet bozulmuş gibi yaptı, ama bozulmadı. Alınsa alınsa resim okuduğu için alınırdı, resmi Paris’te okuduğu için değil. Bir sandalye çekip Hasan’ın karşısına oturdu, yüzüne bakmaya başladı.

Hasan onun baktığını hissetti galiba, ama gözünü resimlerden çekmedi. Ciddi ciddi, bir şey okuyormuş gibi dikkatle resimlere bakıyordu. Sonra dönüp Ahmet'e gülümsedi.

"Nasıl buldun?" dedi Ahmet.

"Valla ben resimden anlamam," dedi Hasan.

"Çok ihtiyatlısın!"

"Senin kadar ihtiyatlı olamam bağımsız sosyalist!" diyerek Hasan ayağa kalktı. "Hâlâ bağımsız sosyalist misin?" Hasan İşçi Partisi üyesiydi. İşçi Partisi üyesi olmakla ve babasının öğretmenliğiyle gururlanırdı.

"Şimdi İşçi Partisi'ne üye olmayan bir yığın sosyalist var!" dedi Ahmet. "Üstelik bütün gürültüyü patırtıyı da onlar yapıyor!"

"Gürültüyü patırtıyı, ama gerekenleri değil!" dedi Hasan. Sonra dikkatle ekledi: "Sana şunu da söyleyeyim: Beni tam bir partili olarak görme. Parti görüşüyle, MDD arasında bir yol arayan benim gibi yığınla arkadaş var. Bu arkadaşlarla..."

"Kendine göre bir görüşün de her zaman vardır senin!" dedi Ahmet. "Sıkışınca parti görüşünü değil, kendini savunmaya başlarsın!"

"Evde otura otura kızışmışsın sen yahu!"

"Seçimle Türkiye'ye sosyalizmi getireceğini sanıyorsun!" dedi Ahmet. "Seçimde de ne oldunuz gördük!"

"Biz seninle bunları konuşmamış mıydık yahu?" dedi Hasan.

"Yeter bir kere..."

"Bağımsız sosyalist diye dalga geçiyorsun. Ben de, bırak da biraz bağımsızlığın tadını çıkarayım..."

"Birader sen o tadı doğduğundan beri çıkarıyorsun," dedi Hasan. "Hâlâ da tat buluyorsun. O işin tadını almak için arada bir birşeyler yapmak lâzım, değil mi?" Bunu Ahmet'i yaralamak için değil, dostça söylemişti.

Ahmet duygulandı. Ama: “Eee, ne olmuş bir şey yapmıyorsam? Hiçbirini beğenmiyorum işte!” dedi. “Dahası var mı? Beğenmiyorum!”

“Beğenmiyorsan eleştirini getir, tartışalım!”

Ahmet, “Bu da doğru!” diye düşündü. Bir cevap aradı, tuhaf şeyler geçti aklından, sonra birden homurdandı: “Biz resim yapıyoruz işte!” Eliyle resimleri işaret etmişti. Sonra suçlu suçlu güldü, içeriye, çayı demlemeye koştu. “Çaresiz bir halim olmalı, ama Hasan iyi çocuktur!” diye düşündü. “Hakkımda kötü şeyler düşünmez!” Mutfaktan çıktı.

Hasan oturmuş, gene resimlere bakıyordu.

“Ee, ne diyorsun?”

“Ne için?”

“Canım, resimler için! Bakıyorsun, bakıyorsun, bir şey söylediğin yok!”

“Valla herhalde birşeyler yapıyorsun, bir bildiğin var, ama ben anlamıyorum!” dedi Hasan.

Ahmet önce öfkelendi, ama sonra yumuşadı. “İyi çocuktur Hasan!” diye düşündü. “Metin ya da Sacit olsaydı hemen yılgınlık, kitlelere güvensizlik, ya da teslimiyetçilik bulurlardı!”

“Canım, söyle sen gene. Aklına ne geliyor?”

“Ne bileyim? Bir bildiğin vardır!” dedi Hasan. “Anlamıyorum ben bu incelikleri.” Ahmet’in yüzünü görünce bir şey söylemesi gerektiğini hissederek: “Valla, sen bunları ciddi mi yapıyorsun, yoksa bunlarla alay mı ediyorsun, anlamıyorum!” dedi.

Ahmet heyecanlandı: “Sahi mi diyorsun?”

Hasan şaşırır gibi oldu: “Nasıl sahi mi?”

“Demek ciddi mi, alay mı anlaşılmıyor!” dedi Ahmet. Sonra heyecandan neredeyse bağırdı: “Yaşa yahu! Goya’ya da bunu söylerlermiş biliyor musun? O aristokratlarla dalga mı geçiyor, yoksa onlara hayran mı merak ederlermiş!”

“Sen herhalde bu insanlara hayran değilsin!” Hasan eliyle resimleri gösteriyordu.

“Değilim tabii!” dedi Ahmet. “Ama gene de onları biraz anlamaya da çalışıyorum. Ya da onları kavramaya ve Türkiye hakkında...”

“Çok heyecanlandın!” dedi Hasan.

Ahmet bozuldu, ama koşup Goya reprodüksiyonlarını getirdi. Kalın kitabı sayfalarını çevirerek Hasana göstermeye başladı. “Şunlara bak, şunlara!” diyordu arada bir, “Yeni anlıyorum Goya’yı...”

“Sen şimdi bunları taklit mi ediyorsun?” dedi Hasan. Sonra hemen ekledi: “Hiç benzemiyor yaptıkların bunlara. Aaa, dur, bu çıplak Maya değil mi? Tamam bunu biliyoruz. Böyle bir film gelmişti, görmüş müydün? Bu çıplakla alay mı ediyor ressam?”

Ahmet, Hasan’ın yanında ayakta duruyor, kucağında duran kitabın sayfalarını acele acele çeviriyordu. En sonunda aradığı şeyi, *Kurşuna Dizilenler’i* buldu: “Ne diyorsun, peki, buna?..”

“Vay canına!.. Çok güzel!.. Zaten biliyordum ben bu resmi.”

“Yaa!” dedi Ahmet. “Gördün mü?” Sonra birden irkildi. Goya’yla mı, yoksa kendinle mi gururlandığını ayıramıyordu artık. Biraz yatışır gibi olunca: “Ona niye bunları gösteriyorum?” diye düşündü. “Beni anlasın diye... Beni anlaması için Goya’yı mı anlaması lâzım?” Öfkelendi ve Hasana kötü şeyler söylemek geçti içinden.

“Hadi, kapa şunu!” dedi. “Anlamıyor, sevmiyorsun sen!”

“Evet, hoş şeylermiş doğrusu,” dedi Hasan. Sonra düşünmeden ekledi: “Biz sanatı ihmal ettik son zamanlarda...” Böyle, çok kullanışlı, ezberden söylediği cümleleri vardı. Ahmet uzaklaşmıştı, ama o hâlâ sayfaları çeviriyordu. “Bak, bak o da senin gibi kedi yapmış! Bir çocuk, bir kuş, kediler...” Çocuksu bir tavır takınmıştı. “Bunlar da, evet, gülünç. Krallar, kibar kadınlar... Hah ha. Sevdim Goya’yı. Aferin herife!” Birden kitabı kapadı, ayağa kalktı, gerindi, hafifçe gülümsedi. Gülümseyişi: “Yaşa be, bana eğlenceli birkaç dakika geçirttin!” diyordu.

“Çay getireyim!” dedi Ahmet. Dikkatle Hasan’ın yüzüne bakıyor, aklından devrim, sanal, devrimciler konusunda bulanık düşünceler geçiyordu.

Hasan, Ahmet’in resimlerine de baktı biran. Sonra neşeli yüzü rüyadan gerçeğe dönerek kasıldı: “Bak, sen de kediler yapmışsın... Burjuvalar, ya da neyse işte şu insanları yapmışsın, bakınca birşeyler hissediyorum şimdi!” Utanır gibi olmuştu: “Gerçekten seziyorum birşeyler ama... Ama kardeşim bunlarla, sen de biliyorsun herhalde, devrim olmaz!” Bu işin suçlusu kendisiymiş gibi çekingenleşti.

Ahmet: “Orası öyle...” diye mırıldandı. “Ama bu da, bu resimler, hiçbir şey demek değildir!”

Hasan rahatlayarak: “Evet, değildir tabii!” dedi, esnedi.

Ahmet, “Nasıl yuttum o lafı?” diye düşündü. Sinirlenerek bağırdı: “Üstelik bunların devrime etkisi olmayacağı da tartışılır!”

Hasan bir daha esneyerek: “Evet, ama şimdi bunu tartışmayalım!” dedi. Bir sigara yaktı. “Arkadaşlarla konuşuyorduk geçenlerde, sen geldin aklıma!”

“Dur, çay getireyim!” dedi Ahmet. İçeri girdi. “Şimdi niye geldiğini açıklayacak!” diye düşündü. Çayları doldurup odaya girdi.

Hasan odanın içinde yürüyordu: “Evet, sen geldin aklıma...”

“Niye? Kaç şeker?”

“Ben alırım... Bir dergi çıkarıyoruz...”

“Ooo!” dedi Ahmet. Öyle olmadığını bal gibi biliyordu ama, gene de sordu: “Sanat dergisi mi?”

Hasan ciddiyetle: “Yok, siyaset dergisi!” dedi.

“Sanat ve siyaset dergisi derdiniz. Şimdi öyle yapıyorlar ya artık.”

“Dinle Ahmet’ciğim, ciddiyim. Demin söylüyordum; lafı ağzıma tıktın. Biliyorsun TİP ve MDD arasında gidip gelen, ya da ikisinin de doğru yanlarını benimseyen bir sürü arkadaş var. İstiyorsan

bağımsızlığın tadını çıkararak onlarla “kararsızlar,” diye alay da edebilirsin, ama değiller. Ben de bir TİP’li olmama rağmen onlardan biriyim. Dediğim gibi, ne TİP’in parlamentarizmine, ne de ötekilerin gürültü patırtısına inanmıyorlar. Derlenip toparlanmamız için iki tarafı da sıkı bir eleştiriden geçirmek, bir de kendi görüşlerimizi ortaya koymak durumundayız. Bu da bir dergi gerektirir. Şimdi senden isteyeceğim şu: Derginin kapak, sayfa düzeni, tek tük desen gibi sanat işlerinde bize yardım eder misin? Dur, dinle bir saniye! İkincisi bize maddi yardım, canım düpedüz para yardımı yapar mısın?”

Ahmet hiç düşünmeden: “Tabii, tabii yaparım,” dedi.

“Dur yahu, biraz düşün! Hemen karara varıyorsun!”

“Sen yardımımı istiyor musun, istemiyor musun?” dedi Ahmet.

“İstemesem buraya gelmezdim!” dedi Hasan. Sonra aceleyle düzeltti: “istemeseydim açmazdım bu konuyu! Ama düşün de sağlıklı bir karar ver istiyorum!”

“İyi işte, düşündüm, taşındım bile. Yalnız şunu söyleyeyim: Bende çok para yok!.. Hatta hiç para yok.” Keyifle ekledi: “Babam, ne var ne yok hepsini yiyip bitirmiş. Meteliksizim ben!” Daha ela keyiflenerek heyecanlandı. “Şu katın yarısı benim sayılır, ama imar affı çıkmazsa bu kaçak kat da gidiyor. Senin babanın bir katı. nerede, Yalova’da mıydı, az da olsa bir toprağı var, değil mi?” Hasan’ın yüzüne bakıyor, gülüyordu. Sonra birden: “Elimden geleni yapacağım!” dedi. “Ders veriyorum!”

Hasan onu avutmak istiyormuş gibi: “Canım para önemli değil!” dedi. “Sen hemen karar veriyorsun. Ben onu söylemek istiyorum: İdeolojik olarak aynı çizgide miyiz?”

“Niye aramızdaki ayrılıkları büyütüyorsun?”

“Büyütmüyorum! Bu sağlam bir beraberlik olsun istiyorum. İlkesiz, eleştirisiz bir birlik hemen çözülmeye mahkûmdur!”

“Kitap gibisin yahu!”

Hasan sinirlenerek ayağa kalktı. Pencereye doğru yürüdü. Sırtını Ahmet’e dönerek dışarı baktı. Hava çoktan karardığı, içerisinin

ışığı camda yansıdığı için bir şey göremiyordu herhalde, ama gene de bakıyordu.

“Darıldın mı?” dedi Ahmet. “Kusura bakma bugün, kafam bozuk!”

Hasan döndü: “Birader seninle iki satır konuşulmuyor ki! Hemen iğnelemeler, şaka, alay, saldırı başlıyor.”

“Kusura bakma!” dedi Ahmet. Sonra birden şöyle düşündü: “Bir darbe olacak, her şey çözülecek... Olacaksa olsun şu darbe!”

Hasan: “Anlıyorum seni de!” dedi. “Sen de burada öfkelisin, sinirli...” Birden sustu.

Kapının zili çalıyordu.

Ahmet: “Eyvah, İlknur!” diye düşündü. Hasan’ın onu görmesini hiç istemiyordu. Gövdesini tam eşiğin ortasına yerleştirerek kapıyı açtı.

Müzikli bir ses: “Gene geldim!” dedi. Ablasıydı.

“Ayşe Halam gelmiş. Mine de vardı. Aşağıda çeneye daldım!” dedi Melek. “Eve gidiyorum, misafir var. Sana bir şey söyleyecektim.” Galiba, Ahmet’in eşiğin ortasında kapıyı tutarak durmasından içerde birisi olduğunu sezdi. “Sana bir şey söyleyecektim!” diye gene mırıldandı ve birden çevik bir hareketle iri gövdesini içeri sokuverdi. İki adım atıp Hasan’ı görünce şaşırdı.

Ahmet, “İçerde İlknur var sandı!” diye düşündü.

“Aa, merhaba Hasan Bey!” dedi Melek. “Az daha tanıyamıyordum!”

Hasan iri postallarını gıcırdatarak ayağa kalktı: “Merhaba!”

El sıkıştılar. Durum Ahmet’e çok gülünç geliyordu. İkisi de birbirinden tedirgin olmuştu, ama gene merakla birbirlerini inceliyorlardı. Ahmet, “Bakalım hangisi daha dayanıklı çıkacak!” diye düşündü ve Hasan’ın gözlerini kaçırdığını gördü. Hasanın ve kendi hesabına üzülürken ablası kapıya döndü.

“Sana ne zaman yemeğe gidelim diye soracaktım!” dedi Melek.

Ahmet, ablası bunu alçak sesle sorduğu için sevindi. Ama sonra bağırarak: “Gideriz bir gün lokantaya!” dedi. “Çarşamba akşamı olur mu? Ben size gelirim!”

Melek yüksek sese şaşarak: “Olur!” dedi. Bir şeyden korkmuştu galiba. Ahmet’i öpmeden kayboldu.

Ahmet kapıyı kapayarak Hasana döndü.

“Ablan değil mi?” dedi Hasan.

“Evet, Hasan Bey,” dedi Ahmet taklit ederek: “Az daha tanıyamıyordunuz galiba?”

“Değişmiş yahu, şey olmuş...”

“Söyle, söyle!” dedi Ahmet. Hasan’ın ciddileştiğini gördü. “Ama söyleyemezsin. Galatasaraylısın ama, ‘bacım’ kategorisi kuvvetlidir sende de!”

Hasan da güldü: “Bu Galatasaray lafını bırak artık!” dedi. Ayağa kalktı. “Ben de gideyim artık! Yarım yamalak da olsa anlaştık değil mi? Zaten işin başındayız. Ama bu dergi etrafında bir toparlanma olursa, ki olacak, çok şey değişir Türkiye’de.”

Ahmet başını sallıyor, “Darbe olacak, darbe!..” diye düşünüyordu. “Hadi, söyleyeyim artık!”

“Bunu anlıyorsun herhalde. Çünkü iki grubu da eleştiren, yeni bir hareket arayan büyük bir kitle var. Sonra doğru çizgi de bu olmalı. İyi bir dergi her şeyi toparlar. Lenin’in, ‘Ne Yapmalı’da anlattığı gibi...”

Ahmet’in içinden, “Ne yapmalı, ne yapmalı?” demek geldi, ama Hasan’ı sinirlendirmemek için kendini tuttu.

“Yalnız, tabii, daha her şeyin başındayız. Bu işe bir başlarsak sonunu getiririz. ‘Ne Yapmalı’’daki gibi bunun da sonu bir partidir... Ama daha hazırlık aşamasındayız... Her şey olup bittikten sonra değil, sana daha başlarken haber vereyim, dedim!”

“Benim tanıdıklarımdan kim var, yahu?” dedi Ahmet.

Hasan sorumlu, ağırbaşlı bir tavırla: “Ne merak ediyorsun yahu?” dedi. Sonra gerektiği gibi ekledi: ‘Kusura bakma! Hem, birader, ben de en sonunda işin kenarındayım, tam içinde değil!”

Ahmet bozuldu ama, farkettirmemeye çalıştı: “Metin var mı? Neyse merak ettiğimden değil, aklıma geldi. Geçenlerde bir yazı yazmış. Lenin çevirilerinin etkisiyle hep ‘Bu baylar... Bu baylar’ diye yazmış. Görürsen söyle: ‘Beyler’ daha etkileyici.”

Hasan aynı sorumlu tavırla: “Görürsem...” dedi. Sonra başka yere bakarak ekledi: “Bu söylediklerimi kimseye açmamanı, bilmem, söylemeye gerek var mı?”

Ahmet öfkelendi, içinden kötü şeyler söylemek geldi, ama birden bir suçluluk duygusuna kapılarak: “Kimseyi gördüğüm yok zaten!” dedi.

Hasan kapıya doğru yürüyordu: “Bu da çok kötü aslında. Biraz dışarı çık camın. Bak, dergi işi olursa, insanlar arasına gireceksin, alış şimdiden! Nazım ne diyor?”

Ahmet cevap vermedi. Aklına kötü bir söz gelmediği için yalnızca öfkeyle bakıyordu.

“Nazım, ‘Aradıkların odanda değil, dışardadır’ diyor!”

“Burası oda değil atölye!” dedi Ahmet. Ama bunu yeterli bulmadı. Ellerini sinirlenerek ceplerine soktu: “Darbe geliyormuş!” dedi. “Çok güvenilir bir kaynaktan haber aldım.”

“Kimden, MİT’ten mi?” dedi Hasan. Gülümsedi. “Şaka yapıyorum! Kimden?”

Ahmet, “Babamın kuzeninden!” diyecekti, ama bunu gülünç bulduğu için: “Uzak bir akrabamdan!” dedi. “Emekli albay! Tuhaf biri.” Sonra nedense duygulandı. “Çocuklara da söyle!”

“Biz zaten faşizme karşı hafta açacağız!” dedi Hasan. Güldü: “Ama sol darbe değil mi?”

“Ya... Bolivya’da Torrez’in yaptığı gibi! Gazeteyi okudun mu bugün?”

Hasan başını salladı. Birbirlerine bakıyor, karşılıklı gülümsüyorlardı. Hasan da ellerini cebine sokmuştu. Ahmet ona birden aşırı sevgi duyarak hüzünlendi.

“Kalk bir sinemaya gidelim!” dedi Hasan.

Ahmet: “Boşver! Vaktim yok!” dedi. Aklına İlknur geldi.

“Nerede kaldı?” diye düşündü.

“Amma da ev kedisisin sen!” dedi Hasan. “Bir şey söyleyeceğim: Evlenmediğin, düzenli bir aile hayatın ve işin olmadığı için gururlanıyorsun galiba, ama bunun proletaryanın çıkarlarıyla uzaktan yakından hiçbir ilgisi yok!”

“Biliyorum!” dedi Ahmet. Sonra: “Yok mu sahi?” diye düzeltti.

“Ya resim?”

“Resimden anlamıyorum!”

“İyi!”

Hasan kapıyı açtı, çıkıyordu: “Şu Nişantaşı’nın kirine bulanmadan çabuk çabuk kaçacağım!” dedi.

“Darbe hakkında ne diyorsun?” dedi Ahmet. Sonra inandırılmak isteyen bir sesle mırıldandı: “Bir şey olacağı yok, değil mi? Burası Türkiye. Bir şey yapsalar, bir hafta cart-curt ederler, sonra işler tavsar, her şey eski haline döner. Öyle değil mi?”

“Bilmem ki...” dedi Hasan. O ela duygulanmıştı galiba... “Hadi, eyvallah!” Sarılıp Ahmet’i yanaklarından öptü.

“Bir şey istemeyeceğin zaman da gel!”

Hasan: “Ben senin için de istemiştim o işi!” dedi. Galiba gene duygulandı ve bunu kendine yakıştırmadığı için, Ahmet’e, bu sefer daha yumuşak vurup merdivenlerden indi.

5
Telefon

Ahmet odanın içinde aşağı yukarı yürüdü. Resimlere baktı. “Bunlarla devrim yapılmazmış!” diye mırıldandı. Hasan’a öfkelendi: “Nasıl cevap vermedim ona! Bunlarla.” Resimlerine bakıyordu. Resimlerden ihtiyar tüccarlar, ev kadınları, kibar kızlar, delikanlılar, efendiler, hizmetçiler, hep aynı eşyaların ve aynı çürüyen loş ışığın içinde, soluk bahçelerde, merdivenlerde, salonlarda duruyorlar, birbirleriyle konuşuyorlar, sanki bir şey bekliyormuş ama, gelecek olan gelmeden de işlerini görmek istiyormuş gibi, kararsız, yarı telaşlı, yarı uyuşuk, biraz da sabırsızlanarak ve hep aynı şeyi tekrarlayarak duruyorlardı. Ahmet: “Hiçbirinde iş yok!” diye düşündü. “Eğer yaptıklarım Hasana da bir şey söylemiyorsa niye o kadar çalışıyorum ki?” Avunmak için ‘futbol maçı’ dizisine baktı. Maça gitmek için kuyrukta bekleyenler, köfteciler, ateşli taraftarlar, bağıranlar, donuk suratlı futbolcuları çizmişti. Birden bir umutsuzluğa kapılarak: “Bunların da bir anlamı yok!” diye düşündü. “Nedir yani şimdi bunlar? Bunlar ne işe yarar? Bunları kimin için yapıyorum? Hepsi kötü! Hepsi çiğ, yüzeysel, sahte, içtenliksiz, bayağı! Goya’nın, Bonnard’ın sonra bütün empresyonistlerin defalarca yaptığı şeylerin bayat bir tekrarı.” Korktu. Böyle umutsuzluk anlarında yaptığı gibi çalışmaya başlamadan önce verdiği yargıyı hatırlamaya çalıştı. “Evet, o zaman beğenmiştim! Hepsini toptan kötülememiş, kusurları ve başarıları görmüştüm!” diye düşündü. “Şimdi de aynı şekilde görmeye çalışmalıyım!” Öğle vakti verdiği yargıyı gene içtenlikle verebilme umuduyla resimlere bir kere daha baktı, ama hepsini bayağı buldu, Hasan’ın ilgisizliğine hak verdi. Bütün bu resimlere vaktini ve hayatını verdiğine pişman olmaktan korktu. Bu pişmanlığa çok az kapılırdı, ama gene de çekinerek başka şeyler düşünmeye karar verdi ve birden, “İlknur nerede kaldı?” diye mırıldandı. Saatine baktı: Yediyi geçiyordu. “Gelmeyecek!” diye düşündü. “Niye gelmiyor? Oysa bugün onu görmek istiyorum!” Öfkelenerek aşağı inip ona telefon etmeye karar verdi.

Kapıyı gene anahtarıyla açtı ve salona geçti. Nigân Hanım'ın başında hemşireyle Osman vardı. Osman gazete okuyor, hemşire neşeli bir sesle Nigân Hanım'a birşeyler anlatıyor, arada bir hastanın battaniyeyi çekiştiren elini oradan alıp bir kenara koyuyordu.

Osman, Ahmet'i görünce: "Gazetede de yazıyor!" dedi.

"Efendim?"

"Askerleri diyorum. Demek, Ziya orada okudu!"

"Ama Ziya onu dün söylemişti!" dedi Ahmet. Telefonun durduğu köşeye doğru yürüyordu.

Osman koltuğundan kıpırdanarak: "Bir şey olacağı yok canım!" diye homurdandı.

Hemşire: "Ne oluyormuş?" diye sordu. "Askerler mi başa geçiyorlarmış?"

Ahmet telefonun yanına oturdu. Birden Osman'ın ve hemşirenin konuşmayı dinleyeceğini düşünerek rahatsız oldu. Alıcıya boş boş baktı. Asıl canını sıkan şey İlknur'un evindekilerdi. O eve bir kere gitmiş, kendisinden hiç hoşlanılmadığını görmüş, İlknur'a da elinden geldiği kadar az telefon etmişti. Telefon edecekse daha önceden İlknur'a edeceğini söyler, telefonu o saatte onun açmasını sağlardı. Alıcıya boş boş bakarken kapı açıldı ve birisi içeri girdi. Ahmet öteki kapıdan salona giren ayak seslerini tanıdı: Nermin'di. "Artık şimdi hiç edemem!" diye düşündü. Nermin, Ahmet'in günlük hayatının ayrıntılarına çok meraklıydı. "Ne yapayım? Çıkıp yukarı çalışayım!" diye mırıldandı. "Saçma öfke ve anlaşılamama buhranlarına kapılmaya gerek yok! Buna hakkım da yok!" Sonra Nermin'in sesini duydu.

"Yemeğe bizde değiliz. Aşağıya Cemil'lere iniyormuşuz!"

"Öyle mi?" dedi Osman.

"Ahmet'i de çağırayım dedim! Sonra alınıyor, gelmiyor, aç kalıyor çocuk! Baktım yoktu yukarıda. Osman eliyle bir işaret yapmış olacak ki: "A burada mı?" diye bağırdı Nermin ve dönüp köşede oturan Ahmet'e gülümsedi.

Ahmet kayıtsız bir tavır takınmaya çalıştı, ama duymamış gibi yapmanın daha kötü olacağını sezerek, “Ben burada da yerim!” dedi. “Yılmaz bana birşeyler yapıverir!”

“Yılmaz bu akşam izinli. Canım, hem seni görmek istiyorlar.”

Emine Hanım: “Ben sana iki yumurta kırıveririm istiyorsan!” dedi.

Ahmet odaya giren hizmetçiye sevgiyle baktı: “Ben burada yerim o zaman!”

Nermin alıngan bir tavırla: “Çok rica ediyorum. Herkes aşağıda olacak!” dedi. “Mine de senin gelmeni söyledi. Onlara da uğramıyormuşsun! Ne oluyor sana, kuzum?”

“Peki, peki!” dedi Ahmet. “Kaçta?”

“Yarım saat sonra gel aşağı!” dedi Nermin. Alıcıya baktı: “Telefon mu edecektin?”

“Vazgeçtim!” dedi Ahmet, ayağa kalktı. Nermin’in gidebileceğini düşünerek biraz beklemeye karar verdi, esnedi.

Nermin, Osman’ın önünden geçerek dışarı çıkıyordu.

Osman seslendi: “Belki bu sefer tanır annem seni. Soruver hadi!” Bir kahkaha attı.

“Kaç yaşına geldin, ama hâlâ çocuksun!” dedi Nermin. Dışarı çıktı.

Ahmet telefonun başına oturdu, aceleyle çevirmeye başladı. “Ee, ne diyeceğim ona?” diye düşündü. Yüreğinin hızlandığını farketti.

Telefonu bir kadın açtı. İlknur’un annesi olmalıydı.

Ahmet: “İlknur’la görüşmek istiyorum, efendim!” dedi. Kibarlığına kızdı. Gözünün ucuyla Osman’a baktı: Gazete okuyordu.

“Kimsiniz siz?”

“Bir arkadaşıyım!”

Çok kısa bir sessizlik oldu. Kadın birşeyler söyleyecekti, ama galiba caydı. “Bir dakika bekleyin!” dedi.

Ahmet alıcıyı kulağına iyice yaslayarak beklemeye başladı. Evin içindeki sesleri dikkatle dinledi. Neşeli kahkahalar, bağrışmalar, bir de alaturka müzik duydu. Birisi: “Aşkolsun size, Nimet Hanım!” diye bağırdı. Ahmet duvarda Cevdet Bey’in resmini gördü. Cevdet Bey gülümsüyormuş gibiydi, ama öğüt verir bir hali de vardı. “Evet, böyle dikkatli, titiz, kararlı olmak lâzım!” der gibiydi. Birisi gene bir kahkaha attı. Sonra yaklaşan ayak sesleri duyuldu. Ahmet yüreğinin daha da hızlandığını farketti.

“Alo?”

“Benim! Niye gelmedin?”

“Ha! Sen misin? Gelemedim... Kusura bakma, misafirler var...”

“Geleceğim demiştin!”

“Hayır, gelebilirim demiştim!”

“Sana ne yahu, o misafirlerden!”

“Çocukluğumdan beri görmediğim bir arkadaşım var!”

“Kim o? Peki seni göremeyecek miyim bugün?”

“Akşam çıkabilirim belki!”

Ahmet: “Akşam oldu bile!” dedi alaycı bir sesle. Sonra aceleyle ekledi: “Ne zaman gelip alayım seni?”

“Kaç saat? Yedi buçuk! Peki, dokuzda aşağı gel!”

“Sekizde?”

“Dokuzda!” dedi İlknur. “Ne oldu sana bugün?”

“Hiç! Kafam bozuk. Sen ne yapıyorsun?”

“Misafirler var işte! Dokuzda, tamam mı? Yahut dur! Sen gelme, ben gelirim!”

“Canım, o saatte olur mu?” dedi Ahmet. “Üstelik taa oradan.” İlknur Teşvikiye’de, on dakikalık bir uzaklıkta oturuyordu. Ahmet başka bir bahane aradı ve aklına gülünç bir şey geldi: “O saatte olur

mu? Darbe yapılacakmış!” Sonra kendini zorlayarak bir kahkaha altı. Osman’a baktı: Gazete okuyordu.

“Darbe mi yapılacakmış? Yok canım!”

“Şaka! Konuşuruz, konuşuruz! Dokuzda geliyorum, aşağı!” Ahmet duygulandı. İçinden birşeyler de söylemek geldi, ama gazetesini okuyan Osman’ı bir daha görünce söylemedi. Son anda aklına bir şey geldi: “Haa! Defteri de yanına al!”

“Hangi defteri?”

“Okumadın mı? Babamın o eski yazı...”

“Okudum, okudum!” dedi İlknur neşeli bir sesle. “Çok eğlenceli... Çok ilginç bir insanmış baban!”

“İyi işte. Defteri de gelir.”

“Çok eğlenceli!” diye tekrarladı İlknur.

“Zaten sen orada iyi eğleniyorsun!..”

“Tamam, tamam!”

Ahmet telefonu kapadı. Parmaklarıyla masanın üzerine sinirli sinirli vurarak önce Cevdet Bey’in resmine, sonra Osman’a baktı. “Evet, Cevdet Bey’in resmini yapmalı!” diye düşündü. “Nasıl bir şey yapılabilir? Depodaki mallar, işçiler, ev eşyaları ve ailesiyle birlikte...” Gülümseyerek ayağa kalktı. “Evci, eşyalar!” diye düşündü. Odanın içindeki eşyalara baktı, Her yer tıkış tıkış eşya ile doluydu. Nigân Hanım’ın eski evin yerine apartman yapıldığı yıl, evin bütün eşyasını kendi katına taşıdığı hâlâ hazan anlatılırdı. Duvarlarda da kavukluklar, teşbihler, bazı biblolar ve Cevdet Bey’in resimleri asılıydı. Sedef takımlar, sandalyeler, yaldızlı koltuklar, sehpalar, masalar arasında yürümek için insana az bir yer kalıyordu. Hiç kullanılmayan piyano, üzerine biblolar ve eşyalar konan bir masa görevini görüyordu. Üstünde Nigân Hanımın kıymetli porselenleri, çini vazolar, çay fincanları, tabaklar vardı. Nigân Hanım, kırılır diye, bunlara kimseyi dokundurtmadığı için, kendisi de aylardır onları okşayıp toz alacak durumda olmadığı için hepsinin üstü yarım parmak tozla kaplıydı. Ahmet birden: “Kaç para eder bunlar?” diye

düşündü ve irkildi. “Şunlardan birkaç tane yürütsem Hasan’lar altı ay dergi çıkarır!” Büfenin vitrininde duranlar herhalde en pahalılarıydı. “Nasıl yürütülür bunlar?” Çocukluğundan beri babaannesinin elinde gördüğü şıkırtılı anahtar destesini hatırladı. Büfeye yaklaştı. “Anahtar!” diye mırıldandı. Büfenin camekânlarında duran porselenlerin ilk defa erişilebilecek bir uzaklıkta olduğunu düşündü. Ama anahtar destesini son haftalarda ne görmüş, ne de şıkırtıyı duymuştu. Sonra birden: “Farkederler! Suçu da hizmetçiye ya da başka birine atarlar!” diye düşünerek caydı.

Nigân Hanım: “Ne yapıyor o orada, büfenin önünde?” dedi.

Ahmet döndü: “Hiç babaanneciğim bakıyordum!” dedi. Sonra, “Suçlu bir halim olsa gerek!” diye düşündü. Osman’a baktı.

“Senin baban, senin baban çok büyük bir insandı!” dedi Nigân Hanım.

Ahmet şüpheyle: “Kim?” dedi.

“Senin baban!” dedi Nigân Hanım. “Baban, Cevdet Bey! Her şeyi o kurdu!” Gözlerini kırpıştırıyordu.

Osman gülümsüyordu. Hemşire, Ahmet’in oğul değil, torun olduğunu açıklamaya başladı. Nigân Hanım birşeyler mırıldandı.

Ahmet sabah iyi bakamadığı kitaplara ve dolaba bir kere daha bakmaya karar vererek koridora yürüdü. Tıkırtılı saatin yanındaki odaya girdi. Babasının bu odada on yıl yaşadığını, burada öldüğünü düşünerek kitaplara bakmaya başladı, ama gene bir şey bulamadı. Dolabın gözünde de bir şey yoktu. Babasının Tarım Bakanlığı’nca bastırılan kitabıyla Muhittin Nişancı’nın bir şiir kitabını alıp odadan çıktı. Yemeğe inerken yanına almak istemediği için kitapları yukarı bıraktı.

6
Yemek

Ahmet saat sekize çeyrek kala üç merdiven aşağı indi. Cemil'lerin kapısını çaldı. Mutfak kapısını açan hizmetçi kız başkalarına yaptığı gibi koşup ona büyük ana kapıyı açmadı; eğlenceli, neşeli bir şey görmüş gibi gülümseyerek mutfak kapısından onu içeri aldı. Ahmet biraz mutfak kokusunu koklamak, telâşı seyretmek, ne yemek olduğunu öğrenmek için, biraz da içerdeki kalabalığa kendini hazırlamak için mutfakta bir bardak su içti. Gazetelerdeki reklamları hatırlatan buzdolabının kapısını kaparken, "Evet ben ressamım. Hep resim yapacağım!" diye düşündü, salona girdi.

İçeri girer girmez Ayşe halasıyla karşılaştı. Halası onu görünce unuttuğu bir şeyi hatırlayıvermiş gibi birden başını geriye atarak: "Hah!" dedi. "Sana yukarıya gelecektim! Bir ahbabımızın kızı evleniyor. Hediye olarak senin bir resmini götürelim diyorduk."

Ahmet: "Olur mu halacığım? Gelin, bir tane hediye edeyim!" dedi.

"Yok, parasıyla!" dedi Ayşe Hala. Ahmet'in yüzünü görünce: "O zaman almayız!" dedi. Sonra içki içen kocasına seslendi: "Remzi, hediye etmek istiyor!"

Bir köşede üç erkek, Remzi, ev sahibi Cemil ve Lâle'nin kocası Necdet içki içiyorlardı. Ahmet'i görünce seslendiler. Ahmet onların yanına gitti. Odada ağır bir duman vardı. Sehpanın üzerinde içki bardakları, kâseler içinde fındık, fıstık duruyordu. Üç erkek bir an düşünceli düşünceli Ahmet'e baktılar. Necdet yanında Ahmet'e yer gösterdi.

"Bir içki alır mısın?" dedi Cemil. "Viski, cin tonik?"

"Teşekkür ederim, bir şey içmeyeyim!" dedi Ahmet.

Cemil yemekten önce bir şey içilmesi gerekliğini gösteren bir bakışla: "Peki, şarap, rakı?" dedi. "Portakal suyu? Peki portakal

suyu.” İçeriye seslendi. Sonra Ahmet’e dönerek: “Nasılsın, bakalım, kuzen, hiç uğramıyorsun!” dedi. Aralarındaki yakınlığın gerekçesini sık sık hatırlardı.

Ahmet birşeyler mırıldandı, sonra dönüp onu dinlemeye başladı: Necdet yeni aldığı bir stereo takımı anlatıyor, hoparlörleri salonun nerelerine yerleştirdiğini söylüyor, Remzi’ye bu yerlerin uygun olup olmadığını soruyordu, ama Remzi eşyaların durduğu yeri bir türlü kestiremiyordu. Bir süre sonra Remzi’lerin bir hafta içinde onları ziyaret etmesine karar vererek konuyu kapadılar. Sonra Necdet, Cemil’e sigorta hakkında bir soru sordu. Remzi de bu konuda birşeyler söyledi. Cemil bütün benzincilerin benzine su karıştırdıklarını ileri sürdü. Necdet Cemil’in yeni transistorlu radyosundan memnun olup olmadığını merak elti. Remzi geçenlerde Ankara’ya gittiğini, otelde televizyon seyrettiğini, bizimkilerin bu işi kıvramayacaklarına inandığını açıkladı. Bu arada Ahmet, Lâle’nin getirdiği portakal suyunu içli. Lâle ile Necdet’in oğlu Tamer’in askerliğinin yeni bittiğini, kaç zamandır görmediği arkadaşlarının yanına koştuğu için hasta olan nineyi ziyarete gelemeyeceğini öğrendi. Tamer’in kızkardeşi Füsunun ne yaptığını sordu. Fransa’da filoloji okuduğunu hatırladı. Sonra bir sessizlik oldu ve Necdet, Ahmet’e dönerek sordu:

“Ee, nasılsın bakalım, anlatsana biraz. Resim yapıyor musun?” Bakışları: “Sen sanatçısın, kimbilir başından ne eğlenceli, ne ilginç şeyler geçiyor, ne değişik tatlar alıyorsundur! Onlardan biraz da bize tattır!” diyordu.

Ahmet: “Evet, yapıyorum!” dedi. Sonra onları eğlendirecek birşeyler söylemesi gerektiğini düşünerek: “Futbol maçlarıyla ilgili birşeyler yapıyorum!” dedi.

“Çok ilginç!” dedi Necdet. “Kimsenin aklına gelmemiştir böyle konu. Malzeme toplamak için maçlara gidiyor musun?”

Ahmet ona resimler hakkında birkaç söz söyledi, ama ister istemez, kabaca da olsa resmin sorunlarından söz açtığı için ilgi çekici olmadığını anladı.

Necdet bu sefer: “Evet, ne yazık ki senin yaptığın şeylerin de kendine göre dertleri var!” diyen bir bakışla bakıyordu. Sonra birden kollarını açarak: “Şu büyüklükle yeni bir resim şimdi kaçadır aşağı yukarı?” dedi. Ahmet’in kararsız baktığını görerek: “Aşağı yukarı diyorum!” diye tekrarladı.

Ahmet: “Üç bin, dört bin liradır!” dedi.

Mine: “Ooo, sanattan mı sözediyorsunuz?” diyerek oturdu. “Yemek birazdan hazır!”

Ahmet, gene onları eğlendirecek birşeyler söylemesi gerektiğini düşünerek, resim fiyatlarından söz açtı. Önce fiyatları yüksek buldular, ama sonra bir ressamın yılda böyle ancak birkaç resim satabileceğini, bizde sanata gereken değerin verilmediğini hatırlayarak fiyatların düşük sayılması gerektiğini söylediler. Ahmet de eğlenceli bulunacağını bildiği hikâyeler anlattı. Önce on yıl önce kimsenin yüz vermediği bir Fransız ressamın şimdi nasıl milyoner olduğunu özetledi. Sonra bir Alman hapisanesinde yatan ünlü bir taklitçinin serüvenlerini anlattı. Remzi adamın bazı imzaları nasıl taklit ettiğini sorunca, Ahmet bunun işin en kolay yanı olduğunu söyledi. Eski tuval ve çerçeve bulma, boyaları kurutma gibi işlemlerin asıl zorluklar olduğunu açıkladı ve birden, “Keşke Emine Hanım’ın kıracağı yumurtaları yeseydim!” diye düşündü. Cemil böyle bir taklitçiyi anlatan bir film gördüğünü anlatırken Osman içeri girdi, herkes ayağa kalktı, yemek için sofraya geçildi. Ahmet saatine baktı: Sekizi on geçiyordu.

“Saatine bakıyorsun. Şimdiden sıkıldın demek!” dedi Mine.

“Yoo!” dedi Ahmet.

“Niye hiç uğramıyorsun?”

Ahmet bir zamanlar ona uğrar, gevezelik ederdi, ama şimdi vakit bulamıyordu. Birşeyler mırıldanarak gülümsedi. Ahmet, Osman ile Cemil’in arasına oturdu. Yemek sofraya geliyordu. Ahmet mutfağa girdiğinde görmüştü, ama bir daha dikkatle baktı: Bonfile ve patates kızartması. “İyi ki yumurta yemedim. Gıdama dikkat etmem gerek!” diye düşünerek cansıkıcı düşünceleri bastırdı. Tabağını uzattı.

Cemil: “Ee ne diyorsun bakalım, ne olacak?” dedi. Yurt sorunlarından sözetmek gereği duyduğu zaman takındığı hüzünlü ifade vardı yüzünde. Ahmet’i görünce yurt sorunlarını hatırlatırdı

“Ne olacak?” dedi Ahmet ama, sonra ekledi: “Birşeyler olacak galiba!”

“Nasıl?”

“Askeri darbe olacakmış diyor!” dedi Osman. Bunu oğluna, eğitici, öğretici bir tavırla söylemişti. Bakışları sanki: “Sen fabrikadan ve evinden başka bir şeyi düşünemezsin!” diyordu.

“Gazetede birşeyler vardı!” dedi Cemil.

“Ziya söylemiş, Ziya!” dedi Osman. “Dün gece gelmiş, askerler her şeyi alacaklar!” demiş.

“Aa, ben onu yıllardır göremedim!” dedi Cemil.

“Ama biz Ahmet’le konuştuk, bir şey olacağı yok, diye düşündük! Öyle değil mi, Ahmet?”

“Öyle mi demiştik?” diye Ahmet mırıldandı. Bonfilesini acele acele kesiyordu.

“Şu Ziya Amcayı bir görmek isterdim!” dedi Cemil. Necdet’e döndü: “Babamın kuzeni... Emekli albay, ama çok ilginç bir insan galiba!”

“Bugün gelir diye yukarıda bekledim, ama gelmedi!” dedi Osman. “Artık hiç gelmez. Aylar, yıllar sonra bir gün gene çıkıverir! Tabii çok yaşarsa!” Sonra birden utandı: “Gelir o, gelir!” diye söylendi. “Gene gelir. Şey gibi... Hayalet gibi... Hayalet!”

Cemil: “Hayalet ha!” diye tekrarladı.

Necdet: “Geçenlerde Tarık’lara gittik. Karısı ruh çağıralım diye tutturdu!” diyerek güldü. “Ben inanmam, Lâle de inanmaz, ama ısrar ettiler, masaya oturduk. Korktum canım! Karısı iyice inanıyor. Kendinden geçti... Tarık için biliyor musun, üzüldüm. Evleri ‘Ruh ve Madde’ dergileriyle dolu!”

Mine: “Onun karısı bir ara depresyon geçirmişti, değil mi?” dedi. “Biraz salata alabilir miyim?”

“Evet, evet kafadan biraz...” dedi Cemil. Bir kahkaha attı.

Lâle: “Galiba Tarık'ın bir başka kadınla şeyi varmış!” dedi.

“Çocukların önünde dedikodu yok!” dedi Mine. Görümcesine gülümsedi.

“Canım, ne çocuğu Allahaşkına!” dedi Cemil. “Araba isterlerken çocuk oluyorlar mı?”

Herkes dönüp Cevdet’le Kaya’ya baktı.

Remzi: “Ee Cevdet, lise bitiyor, nereye gideceksin?” dedi.

“Dışarı yollayacağım onu!” dedi Cemil. “Burada okunmuyor ki!” Kararını onaylayıp onaylamadığını anlamak için dönüp Osman’a gözünün ucuyla baktı. Sonra ekledi: “Dedesi de öyle istiyor.”

“Evet, üniversitelerin hali felâket!” dedi Remzi. “Allah’a şükür bizimkiler bitirdi!”

“Yalnız üniversite mi?” dedi Necdet. “Her şey felâket! Her şeyden önce balık baştan kokmuş, kıç ne yapsın?”

Bir gülüşme oldu, ama sonra bir sessizlik başladı.

Lâle: “Necdet sen artık içme!” dedi.

“Yok yahu, haklı!” dedi Cemil. “Adam benzine su karıştırıyor! Söylemiştim değil mi? Kimse onu kontrol etmezse, kimse onu cezalandırmazsa adam niye karıştırmasın? Bakıyor ötekiler de karıştırıyor, tek enayi ben miyim diye düşünüyor o da... Bak şimdi, ben de bizim fabrikada ampul teli için ne düşündüm...”

Osman huzursuzlanarak: “Sen de çok içiyorsun!” dedi.

Cemil öfkeli bir tavırla babasına baktı. Ahmet ikisinin arasında oturduğu için havayı yumuşatacak birşeyler söylemesi gerektiğini düşündü, aklına bir şey gelmedi. Ama sofranın bu ucundaki tatsızlıktan çoğunluğun haberi olmamıştı galiba.

Lâle: “Geçen gün manav Aziz’e gittim,” dedi. “Ona dedem zamanında o kadar yardım etmiş. Babama, anneme de hürmetlerini

söyledi, sonra meyvenin en kötüsünü verdi!”

“Alın işle!” dedi Necdet. “Adam niye yapıyor bunu?”

Remzi tabağını uzatarak: “Alışkanlıktan!” dedi.

Ayşe: “Sen zaten çok yedin!” dedi.

Mine: “Alışkanlıktan değil, bozuk düzenden!” dedi. Dönüp Ahmet’e baktı.

“Aaa, evet, bozuk düzen!” dedi Cemil. “Kompradorların bozuk düzeni. Eylem yapmak lâzım! Hah, hah, ha...” O da Ahmet’e bakıyordu: “Peki, o manav şimdi komprador mu sayılıyor?”

Ahmet bozularak: “Hayır, ithalatçılar, ihracatçılar öyle sayılıyor,” dedi. Sonra onu rahatsız etmek için ekledi: “Montajcılar da.”

“Bak, bak şimdi!” dedi Osman, ama bu sefer rahatsız olmamıştı galiba.

“Evet, herkes bozuk düzenden şikâyet ediyor, ama kimse bir şey yapmıyor!” dedi Necdet, Ahmet’e bakarak ekledi: “Bir gençler var...”

Cemil: “Aa son cumhurbaşkanı fıkrasını biliyor musunuz?” dedi ve bir fıkra anlatmaya başladı.

“Onu biliyoruz!” diyerek Necdet bir başka fıkra anlattı.

Herkes gülüyordu. Sofraya ikinci yemek olan zeytinyağlı ıspanak gelmişti.

Mine: “Ne güzel, niye daha sık böyle, birlikte olmuyoruz!” dedi. Sonra galiba bugün buraya herkesin neden geldiğini hatırlayarak tedirgin oldu.

“Annem nasıl acaba?” dedi Ayşe.

Remzi yatıştırıcı bir sesle: “Yemekten sonra çıkarız!” dedi.

“Yemekten sonra hep birlikte çıkalım!” dedi Lâle.

Cemil: “Doktor bu akşam da geliyor mu?” diye sordu.

Mine: “Evet, yemekten sonra hep birlikte çıkalım!” dedi. Sonra çekinerek ekledi: “Sahi, niye hep birlikte olmuyoruz?”

Lâle: “Bayram ne zaman?” dedi.

“Canım, iki hafta önce bayramdı ya!” dedi Necdet.

“Bayramları beklemeyelim diyorum! Arada hep birlikte olabiliriz!” dedi Mine. Ahmet’e döndü. “Ablanları da çağırırız.”

Necdet: “Biz yılbaşında dışardayız!” dedi.

Mine: “Sahi mi!” dedi. İç çekti. Cemil’e baktı.

Lâle: “Meleklerle hiç görüşemiyoruz!” dedi. “Ferruh’larla da! Hani bir kere bizi Cennethisar’a çağıracaklardı!”

“Ee, biz onları adaya çağırmadık ki!”

Cemil: “Orada nasıl ısınıyorsunuz?” diye sordu. “Ferruh’larda...”

“Valla şömine yakıyor. Bir gazocağı da var. Etraf da sakin! Çok tatlı gelmişti bana.” Karısına döndü: “Öyle değil mi? Tam hafta sonu kaçılacak yer! Fabrikada özel bir elektrik sobası da yaptıracağım.”

“Ferruh’un karısı nasıl?” diye sordu Mine. “Onun göğsünde...”

“Evet, küçük bir urmuş. Allahtan zamanında anladılar. Akıllı kadın, yılda bir kere check-up yaptırıyormuş!”

“Yaptırmak lâzım ya!” dedi Mine. Kocasına döndü: “Sen de hiç dikkat etmiyorsun kendine.”

“Canım onca iş arasında nasıl insan? Hani her şey düzenli, iyi olur da, Avrupa’daki gibi her şey tıkır tıkır işler de, o zaman insan belli bir alışkanlık edinir, belirli zamanlarda doktora görünür, ama burada öyle mi?”

“Burada her şey kötü birader. Haklısın! Nereden başlayacaksın ki!” dedi Necdet.

Ahmet ıspanağını da yemişti. Yavaşça ayağa kalktı. Mineye sokuldu. Fısıldar gibi: “Ben gitmek zorundayım. Birisine söz...”

“Gidiyor musun? İşte gene sıkıldın, gidiyorsun!” dedi Mine. “Tatlı da...”

“Tatlı olarak senin sevdiğin portakallı ekmek kadayıfından yaptırmıştım!” dedi Mine. “Çıkmadan bir tadıver hiç olmazsa!”

Dönüp hizmetçiye seslendi.

Ahmet bir kere daha özür dileyip mutfağa girdi. Kadayıftan büyük bir parça kesip ağzına tıkıştırdı. Mutfak kapısından çıktı. Dolu ağızla acele acele merdivenleri inerken ilkokula gittiği yılları hatırladı. Caddeye çıktı.

Cumartesi akşamı dokuza doğru Nişantaşı Meydanı kalabalıktı. Dükkânların çoğu kapanmıştı. Pastanelere, mezecilere, çiçekçilere hâlâ girip çıkanlar vardı. Bir kurukahveci dükkânının kapısını açmış, leblebi kavuruyordu. Tombalacı hâlâ aynı köşedeydi. Trafik açılmıştı, ama arabalar gene ağır ağır gidiyordu. Gazeteci bankanın önüne yerleşmişti. Bir berberin kapısından kaldırıma kirli sular boşalıyordu. Otobüs durağında kalabalık vardı. Okulların önünde arabalar parketmişti. Karakolun köşesinde trafik tıkanmıştı. Geceyarısını bekleyen bir polis cipinin ışığı yanıp sönüyordu. Ahmet biraz yürüdükten, temiz havayı içine çektikten sonra kendini kirlerden arınmış, temizlenmiş hissetti. “Niye iniyorum aşağıya?” diye düşündü. “Hayatı görmek için!” diye mırıldandı. “İnsanları, günlük hayatı görmek, yaşamak için!” Sonra, “Ama yaşamak için değil ki o,” diye düzeltti. “Onlara katılamıyorum. Onlara katılamadığım için bazan sıkılıyorum. Kendimi beğeniyormuş gibi bir halim olmalı. O neşeye katılamadığım için kıskanıyorum onları.” Caminin önünden geçiyordu: “Yok canım, o kadar da değil!” diye söylendi. “Çağırdılar, ısrar ettiler, gittim. Bonfile de iyiydi!” Teşvikiye’nin köşesinden sola saptı, “İlknur!” diye mırıldandı. Onunla her şeyi konuşabileceği için rahatladı. Saat dokuza iki kala apartmanın az ötesinde beklemeye başladı.

7
Birlikte

Az sonra apartmanın anakapısının ardında bir lamba yandı ve hemen İlknur gözüktü. Ahmet karşıya geçti.

“Merhaba! Beklettim mi?”

“Yok, şimdi geldim!” dedi Ahmet. Bir şaka yapmak istedi. “Heybesiz de dolaşamazsın! Parka gibi sen de heybe...”

İlknur sert sert: “Defteri getir demedin mi sen?” dedi.

Ahmet şaşırdı: “Sahi, özür dilerim!” diye mırıldandı.

Yürümeye başladılar. Ahmet, “Öfkeli!” diye düşündü. Bir şey konuşmuyorlardı. “Hani her şeyi anlatacaktım!” Bir umutsuzluğa kapılır gibi oldu: “Çalışmaktan, resim yapmaktan başka bir şey yok benim için!” diye düşündü. “Küçük buluşmalar, gevezelikler avuntu bile değil. Çalışma gücü bulmak için bunları bekleyip kendimi aldatıyorum!” Birden düşündü ve korktu: “Her seferinde zaten gitmesini ve çalışmaya başlamayı isterim!” Endişelenerek: “Yok, yok!” diye mırıldandı. “Ne kadar özlüyorum ben onu!” Gözünün ucuyla İlknur’a baktı. “Güzel değil, ama sevimli!” diye düşündü. “O olmasa artık hiç yaşayamam! Ee, hâlâ niye susuyor peki? Caminin önünden geçiyorlardı. Ahmet söyleyecek birşeyler aradı, ama neşesi kaçmıştı. Bir kedi gördüler, yanından geçerken baktılar, ama tek kelime söylemediler.

Karakolun önündeyken birden İlknur: “Evdekilerle atıştık!” dedi. Sessizliği açıklıyormuş gibi bir tavır takınmıştı. Polis cipinin ışığı hâlâ yanıp sönüyordu.

“Bundanmış demek!” diye düşündü Ahmet. Rahatlayarak sordu: “Ne oldu?”

“Bu saatte nereye gittiğimi sordular. Ben de sana gittiğimi söyledim. Aynı şeyler!”

“Evet, hiç hoşlanmıyorlar değil mi benden?”

“Biliyorsun!” dedi İlknur.

“Ne yapayım hoşlanılacak gibi değilim!” dedi Ahmet. Gülümsemeye çalıştı.

Gene bir sessizlik oldu, ama Ahmet rahatlamıştı artık, tedirgin olmuyordu. “Birazdan her şey gevşer, ikimiz de açılırız!” diye düşündü! Okulun yanındaki kitapçının önünde ikisi de kendiliklerinden durdular, vitrine bakmaya başladılar. Bayağı polis romanları, ucuz aşk romanları, takvimler, yılbaşı hediyeleri, lüks kitaplar sergilenmişti. İki gün önce Ahmet, pahalı kitaplar arasında, Modigliani hakkında bir kitap görmüş, almak için değil, bakmak için içeri girmiş, ama kitapçı, hediyelik olduğunu müşterilere hatırlatmak için, selefon kâğıdı ve kurdelalarla sardığı kitabın paketini açmamış, “Alacaksanız açayım!” demişti. Ahmet’in içinden vitrinde duran kitaba baktıkça İlknur’a bunu anlatmak gerekiyordu, ama caydı. Tam kitapçının önünden ayrılırlarken İlknur, Saatli Maarif Takvimiyle ilgili bir hikâye anlatmaya başladı: Annesi günün yemeğini okur, babası beğenmezse bir yaprak daha koparır, gene beğenmezse bir yaprak daha koparırmış. Böylece her yıl alınan takvim şubat sonu gelmeden bitermiş, ama annesi yaprakları sakladığı için günün yemeğinden gene de yararlanırlarmış. Ahmet bu hikâyeyi eğlenceli bularak güldü, sonra İlknur’un annesiyle babasına sevgi duyduğunu düşündü, onlar kendisini sevmediği için hüzünlenir gibi oldu. Nişantaşı’nın köşesine gelirken de kendi hikâyesini anlattı. Bu hikâyeyi iyi anlattığı, vurgulara, küçük inceliklere, sesinin perdesine dikkat ettiği için İlknur’u uzun uzun güldürebildi ve neşelendi. “Evet, her şey yolunda!” diye düşündü. Köşeden döndükten sonra da apartmanı, dördüncü katın yanan ışıklarını gördü.

“Bugün herkes Cemil’lerde! Babaannem gene çünkü, kötüleşti. Daha da kötü.”

Hiçbir şey konuşmadan, ağır ağır, sessizce merdivenleri çıktılar. Asansör iki haftadır bozuktu. Dördüncü katın önünden geçerlerken, içerden gelen uğultuyu duydular. Nigân Hanım’ın yattığı kat sessizdi. Ahmet kendi kapısının önündeyken nefes nefese kalan İlknur’u çok sigara içtiği için paylar gibi yaptı. Kapıyı açtı, ışığı yaktı.

İlknur içeri girdi: “Oooh!” dedi. “Ne güzel! Bu kokuyu özlemiştim.”

“Kokuyu mu, beni mi?” dedi Ahmet. Çayın suyunu koymaya içeri girdi. Ocağı yakarken İlknur’un resimlere baktığını düşündü, sabırsızlandı. Ocağa suyu koydu, aceleyle altını yakıp dışarı çıktı.

“Ee, nasıl buldun bakalım?”

“Son yaptığın galiba bu. İyi olmuş! Ama bu ihtiyar tüccarı bozmuşsun!”

“Bozmuş muyum? Neresini?” dedi Ahmet heyecanla.

“Baksana şunlara. Elbisenin ayrıntıları, kareler, mendilin kıvrımları. Niye bu saçma ayrıntılar üzerinde duruyorsun?”

Ahmet bozulur gibi oldu. En iyi eleştirmenin İlknur olduğuna inanmak isterdi.

“Bir şeye başlıyorsun. Düşünce, ya da anlatmak istediğin şey iyi. Onu yerli yerine de oturtuyorsun. Ama sonra, bilmiyorum neden, başlıyorsun ayrıntılarla oynamaya. Mendilin kıvrımları... Gölge yapmayı yeni öğrenen genç ressam gibi hüner göstermeye çalışıyorsun. Al mesela, ihtiyarın elinin üzerindeki şu lekeler, benler! Belki eskiden bunlar belirsizdi, düşünmüyorduk onları, ama ne bileyim, orada ben varmış gibi bir duygu uyanıyordu içimde. Ama şimdi onları gözüme sokuyorsun, bunu düşündüğünü göstermek istiyorsun. Neden?”

Ahmet çekinerek: “Belki kendime güvensizliğimden!” dedi.

“Belki de seyirciye güvensizliğinden. Ya da anlaşılamama korkusundan! Çok ukalâ mıyım?”

“Hasan geldi bugün!” dedi Ahmet. “Resimlerimin ona hiçbir şey anlatmadığını söyledi.”

“Sen de alındın, tabii...”

“Biraz! Ama şöyle bir şey de dedi: Ciddi mi olduğum, alay mı ettiğim anlaşılmıyormuş!”

“Bayıldın tabii bu lafa! Kendini Goya sandın. Bence o da yanlış bir saplantı.”

Ahmet gülümseyerek: “Evet, ukalâsın!” dedi.

İlknur da güldü. Heybesinden bir paket sigara çıkardı. Her zaman oturduğu, hem resimleri, hem de Ahmet’i görebileceği sandalyeye oturdu, sigarasını yaktı. Eğlenceye kendini hazırlamak istiyormuş gibi bir süre çevresine bakındı. Sonra sordu:

“Evet, ne yaptın bakalım görüşmeyeli? Beş gün oluyor, değil mi? Hasan ne yapıyor?”

“Sen Hasan’ı tanıyor muydun?”

“Canım onu da, işte herkes gibi, sen anlattığın için biliyorum.”

“Baştan başlayalım o zaman,” dedi Ahmet. “Pazartesi öğleden sonra seni gördüm. Akşam çalıştım. Salı öğleden sonra iki Fransızca dersine gittim. Anlatmaya değer alay edilebilecek bir olay yok. Çarşamba o harika çocuğa resim dersim vardı. Olay şu: Çocuğa ders verirken annesi ve birkaç misafir geldi. Bizi seyretmek istiyorlarmış. Onların bakışları ve benim emirlerim altındaki harika çocuk bir ağacın yapraklarını boyadı. Boyayı hiç kenarlarından kaçırmadı.”

İlknur gülerek: “Ben okulda hep kaçırırdım!” dedi. “Küçükken bir de boyama kitabım vardı, onda da kaçırırdım.”

“Sende disiplin olmadığını hep söylemişimdir!” dedi Ahmet.

Oturup devam etti: “Sözümü kesme: Haberleri vermeye devam ediyoruz... Perşembe günü o kokanaya Fransızca konuşma dersine gittim. Kestane şekeri ikram etti, yedim. Sonra akşam yemeğine Özer’e gittim. Karısıyla beni yemeğe çağırmışlardı. Karısı yemekleri pişirirken sofrayı kurup toplarken Özer’le sanat tartışması yaptık. Ama önce Özer, -biliyorsun, bir reklam şirketinde grafikçilik yapıyor- işinden yakındı ve bana gıpta ettiğini söyledi. Bu küçük girişten sonra beni klasik sanatın geç kalmış bir taklitçisi olmakla suçladı. Sonra bana baklavalarını gösterdi. Özer’in resimlerini görmedin mi? Bir kübizm etkisi var: Bütün şekilleri paralelkenarlara ve eşkenar dörtgenlere indirgiyor. Çocukluğunda doya doya baklava

yiyememiş herhalde! Biliyor musun, fakir bir ailenin çocuğudur. Bazan düşünürüm, niye köylü resimleri değil de o baklavaları yapıyor diye...”

“Sen de bir zamanlar köylü resimleri yapmışsın ya.”

Ahmet: “Haberlere devam ediyoruz!” dedi. “Özer ile asıl yaptığımız tartışmayı anlatayım mı? Peki... Kısa kesiyorum. Öteki geceler gibi o gece de saat beşe kadar çalıştım. Dün öğleden sonra gene derse gittim. Akşamüstü hastalığı ağırlaşan babaannemi bir göreyim dedim. Babamın kuzeni Ziya’ya rastladım. Seksenine yaklaşan bir emekli albay... Çok ilginç biri. Babası da galiba devrimciymiş...”

“Burjuva devrimcisi yani,” dedi İlknur.

“Tebrik ederim, tarih ve Marksizm bilgin çok kuvvetli!” dedi Ahmet. İlknur’u öfkelendirmemek için: “Şaka, canım!” diye ekledi. “Dinle, asıl habere geliyoruz. Telefonda da söyledim ya Ziya Bey, ‘Askerler darbe yapacak!’ dedi.”

“Canım, bunu herkes söylüyor!” dedi İlknur.

“Ama o, haber basına sızdırılmadan önce söyledi.”

“Aman Ahmeeet!” dedi İlknur. “Burası Türkiye. İki ayda bir böyle bir dedikodu çıkar.”

“Yani sen üzerinde durmaya değmez mi diyorsun?” dedi Ahmet, içinde hakkı yenmiş gibi bir duygu uyandı. Sonra Ziya’nın sözlerini, tavırlarını hatırlayarak heyecanla ayağa kalktı: “‘Muhafız Alayı avucumuzun içinde’ dedi bana. Böyle avucunu açtı. Sanki avucunun içinde bütün Türkiye varmış gibi... Niye boş yere söylesin bunu? Niye?” Endişelenerek düşündü. Osman’ın tedirgin halini, babaannesinin öfkesini hatırladı. “Anlamıyorum, anlamıyorum!” dedi. “Bizim ailenin içinde neler olmuş bitmiş, merak ediyoruz zaten. Defteri okudun, değil mi? Dedemin bir resmini yapmayı düşünüyorum.”

“Bak, zaten çürüyen, yıkılan eskilere merakın var. Bir de kendi aileni merak etme!” dedi İlknur.

“Haklısın. Hasan da galiba bunu söylemek istedi. Ama ben zamanın ve hayatın...”

“Hasan başka ne diyor?”

“Başka?” Ahmet bir an kararsız kaldı. Sonra kararsızlığına kızarak ekledi: “Bir dergi çıkaracakmış, yardım etmemi istedi.”

“Nasıl bir dergi?”

Ahmet utançla: “Kimseye açma, olur mu?” diye mırıldandı.

“İyi! Ne dergisi?”

“MDD ile TİP arasında bir yol arayan gençleri toplayacaklar herhalde. Ama daha işin başındalar. Olur mu, olmaz mı, bilmiyorum.” Aklına gene darbe geldi, ama aceleyle ekledi: “Ona elimden geleni yapacağımı söyledim. Simdi o çorbada bir tuzum olacak diye seviniyorum.”

“Çorba mı gerçekten?”

“Hayır, senin kelime oyunların için elverişli değil.”

İlknur yeni bir sigara yakarak: “Başka?” dedi.

“Başka, bir de ablamı gördüm. Buraya geldi.”

“Ne yapıyor ablan? Ne diyor?”

“Her zamanki gibi. Gene ‘eniştem diyor ki’ buhranına kapıldı. Ama gene de severim ablamı...”

“Zaten sen hep ‘gene de severim’ diyerek uzlaşırsın!” dedi İlknur.

Ahmet: “Samimi mi söylüyorsun bunu?” dedi.

“Peki, şaka!”

“Ha, eniştem bizi görmüş Nişantaşı’nda! Hiç hoşlanmadım. Dikkatle de incelemiş seni.”

İlknur da galiba rahatsız oldu, ama sordu: “Neden hoşlanmadın?”

“Ne bileyim, sanki her şey kirlendi. Hemen bizim ikimizi kendi kategorileri ve kavramlarıyla anlamaya çalışmıştır. Anlıyorsun değil

mi?”

“Biraz!” dedi İlknur.

Ahmet sinirlenerek: “Canım, anlaşana şunu!” dedi. Sıkıntıyla mırıldandı: “Eniştem gibi bir herifin merakları: Cinsel yakınlık derecesi, evlilik, iktisadi durum, aile...” Utanıyordu sözlerinden. “Böyle bakan birine görünmek bile tüylerimi ürpertiyor.”

“E, o zaman hiç sokağa da çıkmayalım!” dedi İlknur.

Ahmet inat olsun diye. “Evet, çıkmamak lâzım!” dedi. “Ne diye çıkıyorum zaten, bilmiyorum. Hasan da Nazım’dan bir mısra okudu. Aradıkların odanda değil dışardadır’.”

“Aferin Hasan’a!” dedi İlknur. “Sevdim onu.”

“Hasan’ın değil Nazım’ın hakkını ver! Ee, peki sen ne yaptın?”

“Hiç, okula gittim geldim.”

“Ne vardı okulda?”

“Ne olacak? Gevezelik, kulis faaliyetleri, kürsü dedikoduları.”

“Seni asistan alacaklar mı?”

“Biliyorsun, kadro.”

“Hâlâ aynı şey!” dedi Ahmet. “Bir çıkış şunlara yahu!”

“Çıkışacağım! Doktora için Avusturya’ya gideceğimi söyledim!”

“Ne?”

“Belki Avusturya’ya gidecektim ya. Müracaat etmiştim. Kabul etmişler.”

Ahmet telâşla: “Gidiyor musun yani?” dedi. Sesinin perdesinden korktu.

“Bunlarla bir şey olacağı yok!” dedi İlknur. “Belki giderim.”

“Kadro çıkar mutlaka,” diye mırıldandı Ahmet. Birden yüzünü gizlemek isteyerek: “Çay!” diye mırıldandı. Ocağın başına gitti. Demliği aldı. Çay kutusunu bulamadı. “O da gidiyor!” diye düşündü. “O da gidiyor. Ben ne yapacağım?” Birden kendine kızdı.

“Çalışacağım, daha çok resim yapacağım. Sonra, Hasan’larla birlikte de çalışırım. Zaten burada böyle tıkanmak, ressamlık bahanesiyle sıkışmak doğru değil!” Birden Hasan ve arkadaşlarıyla çalışırken kendini görür gibi oldu, heyecanlandı. “Çok şey yapılabilir, çok şey!” diye mırıldandı. Ama çayı demledikten sonra odaya girerken gene İlknur’u gördü ve tedirgin oldu.

“Peki, burada başladığın doktora ne olacak?”

“Ha, o mu? Zaten sen de onu beğenmiyordun!” İlknur’un doktora konusu: Osmanlı Mimarisinde Bütünlük Kaygısı’ydı.

Ahmet bir ara, “Böyle bir kaygı yoktur. Endişe de yoktur!” diye İlknur’a takıldığını hatırladı. “Şaka yapıyordum!” diye mırıldandı. “O endişe konusunda...”

“Biliyorum. Zaten gideceğim de çok kesin değil!”

“Ama işin kesinlik aranılacak kadar bir kesinliği de var!” dedi Ahmet.

İlknur, “Ne olur, şimdi bunun üzerinde durma!” diyen bir bakışla baktı.

“Başka ne yaptın?” dedi Ahmet.

“Hiç! O kadar!”

“Peki, nasıl oluyor da, buraya kapanan benim her zaman daha çok anlatacak şeyim oluyor? Söyle bakalım,” dedi Ahmet. Sonra gururla ekledi: “Çünkü benim buraya kapanmam sizde, sende bir yanılsamaya yolaçıyor. Ben zengin ve derin yaşıyorum. İnsan günde yüz kişiyle ilişki kurabilir, çatışabilir, ama yüzeyi aşamaz. Ben derine iniyorum,” heyecanlandı: “Evet, ben bütün toplum için derine iniyorum. Benim dolu ve zengin yaşamamdan doğal ne olabilir ki?” İlknur’a bakıp gülümsedi ama, “Çirkinleştim, kendimden geçtim!” diye de düşündü.

“Bu zengin yaşama sözü, ya da böyle şeyler babanın deflerinde de var!” dedi İlknur.

“Sahi onlara bakacaktık!” dedi Ahmet, “Bakalım ne yapmışlar? Okuyabildin mi? Ben yeni bir defter de buldum.” Defteri bıraktığı yere

yürüdü. “Evet, haberler bitti!” dedi. “Şimdi günün yorumunu dinliyoruz!” Heyecanla defteri İlknur’a uzattı. Birden eski bir şakayı hatırlayarak: “Hayatta ne yapmalı Katya Mihaylovna?” diye bağırdı. “Hayatın anlamı nedir?”

“Azizim Stepan Stepanoviç!” dedi İlknur. Gülüyordu. “Gene yanıldınız. Artık kimse hayatta ne yapmalı diye sormuyor. Siz geç kalmışsınız. Artık insanlar hayatın anlamını değil, vatanın kurtuluşunu soruyorlar!”

Arada bir birbirlerine tekrarladıkları bir şakaydı bu. Ahmet bir keresinde bütün Rus edebiyatının bu basit şaka çerçevesinde döndüğünü söylemişti.

İlknur: “Bari bir semaver, ya da üzerinde yatılacak bir soba olsaydı!” dedi.

Ahmet keyifle: “Canım burası Türkiye!” dedi. “Gerçeğin kendisiyle değil, kötü bir taklidiyle karşı karşıyayız!”

“Bu senin için öyle!” dedi İlknur.

“Peki, peki! Hadi, bakalım şu defterlere. Bakalım ne yapmışlar.”

8
Eski Defterler

“Bak, bugün bir de bu defteri buldum,” dedi Ahmet. “Okusana, ne var içinde anlayalım!”

İlknur defteri aldı, açtı, bir şey bulamadı, arkasını çevirdi, gene bulamadı.

“Başında birkaç sayfa var galiba!” dedi Ahmet.

“Baban da öyle yapmış!” dedi İlknur. “Yazı sağdan sola gidiyor, ama defter soldan sağa alafranga ilerliyor!”

Ahmet: “Efendim, zihniyet alafranga!” diyerek güldü.

İlknur: “Gerçekten de öyle ama...” dedi. “Ben sanırdım ki biz daha alafrangayız. Baban bizden bu halka çok daha uzak.”

Ahmet: “Eskileri bir bütün içinde sanmak eskiler kadar eski bir yanılgıdır!” dedi. “Geçmişi cennet sananlar böyle düşünür!” Çekinerek ekledi: “Biz Marksizm okuduk!”

“Biliyor musun, baban da okumuş!”

“Sahi mi? E, kütüphanesinde bu konuda tek kitap yok.”

“Bir arkadaşından aldığını yazıyor!”

“Peki, Avrupa’ya gittiğinde niye almamış? Fransa’dayken...”

İlknur: “Ama, Fransa’ya mı gitmiş sonra?” diye heyecanla sordu. “Ne zaman gitmiş?”

“Gitmiş değil, gitti. Çünkü ben gidişine tanık oldum.” Ahmet defterleri işaret ederek: “Yaa, okuduğun o masalların bir kahramanı da benim işte!” dedi. “Bakmadın hâlâ o deftere.”

İlknur birkaç sayfa çevirdi ve bir şey görerek güldü. “Yarım Asırlık Ticaret Hayatım!”

“Okusana daha! Dedemin işte!”

“Fazla bir şey yok! Aynı cümle on kere yazılmış. Okunmuyor da! Babanın yazısı kitap yazısına daha yakın. Elle yazılmış. Arap harflerini okumak çok zordur.”

“Anlaşılan, sen doktoranı dışarıda yapacaksın.”

“Eee! Açma bu konuyu,” dedi İlknur. Deftere bakarak ağır ağır okudu: “Burada Nigân ile birlikteyiz... Berlin... Öğretici olmuştur... Fotoğraf güzel şeydir... Bir şey yok burada. Bakacaksak ötekine bakalım... Baban Fransa’ya ne diye gitmiş?”

“Bilmem? Aklına esti, gitti herhalde. Başka ne var defterde, anlatsana!”

“Düşüncelerini dertlerini yazmış. Biraz budala, biraz da eğlenceli bir insanmış baban!”

“Yahu, yorumu bırak da anlat! Oku!”

İlknur okumaya başladı: “13 Eylül Pazartesi 1937. Dün Beşiktaş’a gittim. Muhittin’i gördüm. Bir meyhanede olurduk, konuştuk. Bana hiçbir şey söylemedi, üstelik üzerinde o alaycı tavır vardı. Onunla konuştuktan sonra günlük hayat bana yasak bir şeymiş, her saniye işlenen bir günahmış gibi gözükmeye başladı. Satırbaşı. Bugün yazıhaneye gittim. Bütün gün orada oturdum.” İlknur kıkırdamaya başladı.

Ahmet sinirlenerek: “Aman, ne var bunda yahu, bu kadar gülünecek?” dedi. “Canı sıkılan, vakti olan herkes böyle saçmalıklar yazar.”

İlknur: “Ciddi mi söylüyorsun?” dedi. Hayâl kırıklığına uğramış gibi oldu. Ama Ahmet’e beğendirmek için arayarak okumaya başladı: “Niye onlar öyle de, biz böyleyiz? Niye Rousseau, ya da Voltaire okumak hoşuma gidiyor da Tevfik Fikret ya da Namık Kemal’den zevk alamıyorum?” Başını kaldırdı: “Bunlara ne diyorsun?”

“Hepsi böyle mi?” dedi Ahmet.

“Evet, bunun gibi. Olaylar da var tabii.”

“Ne oluyor? Bakkala gidip alışveriş ettiğini mi yazmış?”

“Madem bu kadar ilgisizsin, defteri bana niye verdin?” dedi İlknur.

“Ne bileyim? Belki ilginç bir şey çıkar diye düşünüyorum.”

İlknur gene okumaya başladı: “Her sabah gazeteleri hayatımı değiştirecek, etkileyecek yeni bir şeyle karşılaşma umuduyla okuyorum.” Bir sayfa çevirdi. “Çok sıkı okuyorum. Bazı iktisat ve felsefe kitapları okudum!” Bir sayfa daha çevirdi. “Bu yazdıklarımı okudum. Günlük hayatımı doğru yansıtmıyor. Günlük hayatımın çoğu Perihan ile, yeğenlerle, Ayşe ile, annem ile gevezelikle; küçük, basit işlerle geçiyor.”

“Bak, bunlar doğru!” dedi Ahmet, “Herkesinki gibi sıradan hayat işte budur. Yüzeyleri aşamamış bir insan bu.”

“Evet, galiba haklısın!” dedi İlknur. “Peki, niye okurken hoşlandın?”

“Başkalarının hatıra defterleri her zaman ilgi çekicidir!”

“Evet. Ben de okurken acaba bundan mı hoşlanıyorum diye düşünüyorum. Ama babanda da cahillikle karışık, ilgi çekici bir saflık var. Anlatmıştın. Daha da anlatmanı isteyeceğim tabii. Ama sana şunu sorayım: Karısı ve iki çocuğuyla oldukça rahat yaşayan, zengin bir tüccarın böyle şeyler yaptığı nerede görülmüş?”

“Türkiye’de olur böyle şeyler!” dedi Ahmet. “Hem de sık sık!”

“Kim? Örnek göster... Anılarını yazan emeklileri, sanat heveslilerini örnek gösterme bana. Bak, tüccarken her şeyini kaybediyor... Karısını bile!”

“Annem haklıdır!” dedi Ahmet.

“Canım bunları mı tartışacağız!” dedi İlknur yumuşak bir sesle, “Bak, biraz daha okuyayım, bana hak vereceksin!”

“Oku, o kadar istiyorsan.”

“14 Mart Pazartesi 1938. Dün akşam gene Herr Rudolph’a gittik.”

“Kimmiş bu adam?”

“Bir Alman!” dedi İlknur. “Babanda onun mektupları olmalı. Eskiler arasında belki bulursun. Bir gidip baksana! Sonra Süleyman Ayçelik’le de mektuplaşmış.”

“Ne oldu? Eskileri, küflüleri didiklemeye sen daha mı meraklandın şimdi?”

İlknur, “Canım eğleniyoruz işte!” diyen bir tavırla başını salladı, güldü ve okumaya başladı: “Rudolph gene ezberden Hölderlin okudu. Doğunun ruhuna, Ömer’in yaptıklarına ilişkin düşüncelerini açıkladı. Benim hakkımda da fikir yürüttü. Bana, tırnak içinde, akılcılıktan ayrılmamamı öğütledi!” İlknur gene başını kaldırdı: “Bunlara ne diyorsun peki?”

“Hiç! Olayları anlatsana. Ya da olay sandıklarını.”

“Her şeyi, bütün hayatımı burada yazdığım şu yazılara, köy ve Türkiye’nin kalkınması ile ilgili şu tasarılara, planlara bağladım!”

“Bunları galiba Kemah’ta yazmış.”

“Evet! Biliyor muydun?”

“Annem anlatmıştı. O tasarılar da yayımlanmış, işte kitap da orada!”

İlknur kalkıp masanın üzerinde duran kitabı aldı. Açtı, karıştırdı, içinden bir gazete kesiği çıktı. Yüksek sesle okudu: “Ütopyalar ve Hakikatlerimiz! Birisi babanı eleştirmiş.”

“Evet, başlık bile adamın ne kadar haklı olduğunu gösteriyor. Bizim hakikatlerimiz! Nerede bizim hakikatlerimiz? Babam onlara yanaşmamış bile.”

“Doğru! Ben babanın bir gerçeği bulduğunu söylemiyorum. Ama kendisi hakikat! Anlatabiliyor muyum? Ütopyalarla uğraştığı için hakikat!”

“Evet, evet, anlıyorum söylediklerini!” dedi Ahmet. “Ama bana bu çok önemli gözükmüyor. Senin dediğin gibi, alafranga olmaktan bu!”

“Öyle mi?”

“Peki, ne? Ne buluyorsun bütün o yazılarda?”

“Bilmiyorum. Fazla da bir şey bulmuyorum belki. Yalnızca ilgileniyorum.”

İlknur gene umutlanır gibi oldu. Okumaya başladı. “26 Eylül Salı, 1939. Bu kargaşa içinde neden deftere yazmaya karar verdim? Birden zamanın çok çabuk aktığı duygusuna kapıldım galiba da ondan!” Bu okuduğunu kendi de beğenmedi. Bir süre sustu. Sonra gene kıkırdayarak okudu: “Saat dokuz buçuk. Yemek yedik: Köfte, fasulye!”

Ahmet oturduğu yerden sinirlenerek kalktı: “Ne okuyorsun bana bunları? Nesi gülünç bunun! Zavallıcık! Bunları ciddi ciddi yazmış! Dahası utanmamış saklamış. Köfte, fasulye... Belki de şimdi moda olan o hikâyelere benzetiyorsun. Hasan’a verelim, bir de bunlarla sanat dergisi çıkarsın... Sen Yanık Konaklar'ı okumuş muydun? Köfte, fasulye... Ne var bunda? Boşver artık. Okuma, çünkü sinirlerimi de bozuyor.”

“Peki, sen ne bekliyordun?”

“Ben, biliyorsun, dedemin resmini yapmayı düşünüyordum. Sandım ki bu defterlerde yazılanları bana okursan resmin havasına biraz girebilirim. Yanılmışım. Bunlarla ilgilenirsem, senin az önce söylediğin yanlışlığı yapacağım. Mendilin gölgesi hikâyesi... Evet, haklısın, ayrıntıları düşündüğümü göstermeye meraklıyım. Hünerlerimi göstermeye de! Kötü eğilimler bunlar. Bu okudukların da bu eğilimleri besliyor. Dedemin resmini yapacaksam bunlardan yola çıkarak değil, hayâl kurarak, uydurarak yapmalıyım. O zaman daha gerçek olur! Çünkü bu aptalca ayrıntılar insanı yanıltır. Bütün nerede? Ben bir bütün kurmak zorundayım, uydurmak zorundayım. Anlatabiliyor muyum? Onun için canım sıkıldı. Bu defterlerle hayatı, somut hayatı ele geçirebileceğimi sanmıştım. Oysa gene, kimbilir kaçıncı defadır ki, umutsuzluk, pişmanlık ve hüzünle görüyorum ki, hayatı ele geçirmenin, somut hayatı kavramanın benim için yolu başka. Uydurarak, hayâl kurarak, çalışarak, çalışarak, çalışarak, sanat yapmalıyım bunu.”

“Odadan çıkmamana rağmen, gene en derin gerçeği kavradığını mı söylüyorsun?”

“Evet. Hiç olmazsa bunu sanmakta haklı değil miyim?”

“Yani bütün her şey, bütün bu akış, karmaşık hayat, tarih, bütün dış dünya, her şey senin resimlerin için mi?”

“Benim için öyle. Benim için öyle olmasına inanamazsam resim yapamam!”

İlknur biraz utangaç, ama kararlı bir tavırla: “Çok bireyci, her şeyin merkezine kendini yerleştiren bir kuram bu!” dedi. “Doğrusu şaşırdım! Sen böyle şeyler de söylemezdin!”

“Biliyorum! Kötü olduğunu da biliyorum,” dedi Ahmet! “Ama rica ediyorum. Lütfen bu akşam kitaplardan okuduklarınla yargılama beni. İçinden gelenlerle değerlendir. İkisinin birlikte olduğunu haklı olarak söyleyeceksin. Ama bu akşamlık ayırmaya çalış! Kitaplarda yazılanları, ben de biliyorum, okudum. Onları doğru da buluyorum. Bu söylediklerimin yanlış olduğunu da biliyorum.”

“Peki, peki!” dedi İlknur. Ahmet’e endişeyle bakıyordu. Sonra çocuksu bir tavır takındı:

“Okumayayım mı şimdi bunları? Peki! Ne yapalım? Olayları anlatayım sana. Evet, defterden anlaşıldığına göre, baban bu apartmanın yerindeki evde herkes gibi yaşarken, birden herkes gibi yaşayamaz oluyor. Ve Kemah’a gidiyor. Bunları sen de biliyorsun. Orada Ömer diye bir arkadaşı var. Kim bu Ömer?”

“Amma meraklısın yahu!” dedi Ahmet. “Ömer, ya da küçüklüğümün Ömer Amca’sı iri yarı, yakışıklı biri. Sınıf arkadaşı oluyor galiba babamın. İri yarı. Hâlâ yaşıyor olmalı. Bizim eve Cihangir’e gider gelirdi. Her gelişinde daha irileşmiş ve şişmanlamış olarak. Kemah’ta bir toprağı var galiba... Başka? Yüzünde, alnında bıçak yarası gibi iki iz vardı. Küçükken korkardım. Erzincan depreminde olmuş.”

“Peki, evli miydi? Ne iş yapardı?”

“Evli, evli! Karısı da gelirdi, bize. Karısının çok aptal olduğunu biliyorum. Zenginlerdi de galiba. Aptallık kadar, çünkü, annem, kadının taktığı inci gerdanlıktan, ya da yüzüğünden de sözederdi.”

“Annen de çok küçük burjuvaymış!”

“Doktor kızıdır. Ee, dinleyecek misin beni?”

“Anlamıyorum!” dedi İlknur dalgın bir tavırla.

“Neyi anlamak istiyorsun?”

“Ne yapmışlar? Hayatı belki. Niye öyle? O Ömer Kemah’a gitmiş, tuhaf bir köşke kapanmış, kimseyi görmeden kendi kendine satranç oynuyor. Niye?”

“Cansıkıntısı! Cansıkıntısı!” dedi Ahmet. “Biraz da kişiliği olsun istiyordu herhalde. Sevmedim onu. Bana şakalar yapardı. Ama şakaları belli ki, beni eğlendirmek, sevmek için değil, annemi babamı iğnelemek için yapardı. Ablam onu daha iyi tanır.”

İlknur esneyerek: “Peki şu Muhittin’i anlat bari!” dedi.

“Soyadını bilmiyor musun?”

“Hayır!”

“Nişancı. Ya, AP milletvekili Muhittin Nişancı o.”

“Aaaa!” dedi İlknur.

“Yaaa! Bak, burada şiir kitabı da var!”

Karşılıklı gülüşüyorlardı. Ahmet şiir kitabını İlknur’a verdi. İlknur biraz karıştırdı. İlk sayfasını açıp okudu:

“Hayatını zevkle izlediğim genç tüccar arkadaşım Refik’e...”

“Aman kapa şunu!” dedi Ahmet. “Niye ilgileniyoruz, böyle şeylerle? Hadi ben ilgilendim, ya sen?”

“Peki annenle baban nasıl ayrılmışlar?”

“Babam bir gün gene sarhoş olmuş. Ben Galatasaray’da yatılıydım. Gene her zamanki nutuklarından birini atmış. Memleketin yüzde doksanı aç, sefil, perişanken bir şey yapamamanın suç olduğunu söylemiş...”

“Bu sarhoş oldu, nutuk attı lafları tabii annenin yorumu.”

“Neyse nutuk atıyor, ya da başka birşeyler anlatıyor, anlatıyor, sonunda Artık bir şey yapmanın zamanı’ diyor. Yani ‘Eylem! Eylem!” diyor.”

“Doğru!”

“Annem de şunu söylüyor: Yapabileceğim tek şey var: Bavullarımı toplamak!’ Bavullarını da topluyor.”

“Çok dramatik!”

“Ama herkes yapamaz bunu... Annem de çıkışıyla yıllardır gururlanır!”

“O zaman babanın mali durumu nasılmış?”

“Sıfıra yakın! Şirketin hisselerini satmış, yayınevi kurmuş, paraları yemiş. Bir de Paris’e gitmiş.”

“Paris’te ne yapmış? Ne zaman gitmiş?”

“Bilmem! Hayatın anlamını aramıştır belki. 1951’de gitti galiba.”

“Yo, baban hayatın anlamı kadar vatanın kurtuluşunu da arıyordu. Kim işini gücünü bırakır da hiç satmayacak kitaplar yayınlar...”

“Evet, vatanın kurtuluşunu odasında arayan bir Robinson... Ya da Paris’teki bir otel odasında. Haaa, bak seni meraklandıracak bir şey daha: Paris’te bir kahvede Sartre’ı görmüş.”

“Sahi mi?” dedi İlknur heyecanla. “Ne yapıyormuş Sartre?”

“Oturuyormuş! Hem de bir sandalyenin üzerinde, herkes gibi!.. Üstelik herkes gibi bir fincandan çay da içiyormuş! Dur, galiba kahveydi!”

“Baban ne yapmış?”

“Hiç! Bakmış, ‘Şu anda Sartre’ı görüyorum!’ diye düşünmüştür herhalde. Yahu, niye merak ediyorsun bunları?”

İlknur utanarak: “Canım konuşuyoruz işte!” dedi.

“Peki, anlatayım o zaman. Babam Sartre’a: ‘Hayatın anlamı nedir Mösyö Sartre?’ demiş. ‘Vatan nasıl kurtulur acaba?’“

“Öyle dememiştir. ‘Aydınlık Türkiye’ye nasıl gelir?’ diye sormuştur.”

“Mösyö Sartre da şöyle demiştir herhalde: ‘Mösyö, sizin yerinizde ben olsaydım, bu azgelişmiş ülke aydını olarak burada sütlü kahve içmez, ülkemde öğretmenlik yapardım.’ Sonra Sartre kendi sütlü kahvesini yudumlamaya başlamış!”

“Ne gülünç! Güleyim bari!” dedi İlknur. Sonra Ahmet’e öfkelendiğini, şakalarına ilgi duymadığını göstermek için elindeki deftere bakmaya başladı.

Ahmet tedirgin olarak: “Neymiş şu aydınlık sözü?” dedi.

İlknur ilgisiz bir tavırla: “Aman, canım!” dedi. “Hani derler ya, aydınlık günler filan! Baban da aynı lafa tutulmuş. Aydınlık, karanlık, ışık... Evet, cahilliğinden her şeyi bunlarla anlamaya çalışıyor...”

“Anladım!” dedi Ahmet. “Sen de bana artık hak veriyorsun, değil mi?” Birden esnedi ve güldü. “Ee, ne diyorduk biz?” Neşelendi: “Söyleyin, kuzum, Katya Mihaylovna, biz neden sözediyoruz?”

“Karanlıktan, ışıktan, hayattan, vatanın kurtuluşundan, başka hayatlardan, hayatın anlamından” diye mırıldandı İlknur.

“Ama başka hayatları ve eski defteri kapayalım artık. Size biraz sanattan sözetmek istiyorum!”

“Peki, sanattan sözediniz, Stepan Stepanoviç,” dedi İlknur gülümseyerek: “Ama önce çay getiriniz!”

“Sahi, çayı unuttuk değil mi?” dedi Ahmet.

9
Hayat - Sanat

Ahmet çayı temiz fincanlara, fincanları da bir küçük tepsiye koydu. Odaya girdi.

“Aaa, saat on bire geliyor!” dedi İlknur. “Ben birazdan gideyim!”

“Nereye? Hiçbir şey konuşmadık ki!”

“Konuşmadık mı?” dedi İlknur. Düşünceli gözüküyordu.

“Daha yeni geldin. Sana anlatacaktım...”

“Neyi?”

“Her şeyi!” diye mırıldandı Ahmet.

“Sanat diyordun!”

“Evet! Bazan sanata inanmamaktan korkuyorum.” Ahmet tepkisini anlamak için dikkatle İlknur’a bakıyordu. “Ya sanata inanamazsam?”

İlknur’un rahat ve gevşek bir hali vardı. Sanki, “Birazdan çayımı içip bitireceğim, on dakikalık bir yürüyüş yapacağım ve geceliğimi giyip uyuyacağım!” diye düşünüyordu.

Ahmet: “Sanata inanamazsam diyordum!” diye tekrarladı.

“Evet, dinliyorum seni!”

“Dinliyorsun, ama masal dinler gibi!”

“O zaman bir sigara yakalım!” dedi İlknur. “Sigara içerken masal dinlenmez, değil mi?”

“Sanata inanamazsam korkunç olur!” dedi Ahmet.

“Evet, bir sanatçı için kötü bir şey olmalı bu!”

“Anlamıyorsun! Kötü ne kelime! Felâket olur bu. Ve şimdi bundan korkuyorum. Korkuyorum çünkü Hasan bunlarla, bu resimlerle devrim yapılamaz, derken galiba haklıydı.” Ahmet,

İlknur’un cevabını bekleyerek bir süre sustu. Sonra sinirlenerek ayağa kalktı. “Söylesene ne düşünüyorsun? Haklı mı Hasan, değil mi? Bana onun haksız olduğunu söyle.”

“Söyleyeyim istiyorsan!” dedi İlknur. “Hasan haksız!”

Ahmet odanın içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. Sonra durup resimlerine baktı: “Ne anlamı var şimdi bunların?” diye söylendi.

“Peki, ne oldu senin sanat kuramlarına?” dedi İlknur.

“Ben o kuramların benim olduğu kadar, senin olduğunu da sanıyordum. Sanat tarihinden doktora yapıyorsun!”

“Sanat tarihi, ama mimariden. Mimari yapılar kendilerine gereklilik bulmakta sıkıntı çekmezler. Hele Osmanlı yapıları. Bir caminin gerekliliğinden herhalde hiçbir mimar şüpheye düşmez. Düşse düşse biçiminden şüpheye düşer. Ama senin derdin o değil ki! Sen resimlerinin gerekli olduğuna inanamıyorsun!”

Ahmet umutsuzlukla: “Evet!” dedi. “Ne yapayım?”

“Yaa! Eskilerin bir bütün olduğu eski bir yanılgı mıymış bakalım?” dedi İlknur. “Osmanlı mimarisinde bütünlük kaygısıyla alay edilebilir miymiş?”

“İntikam mı alacaksın, arkadaşlık mı edeceksin?” dedi Ahmet.

“Düşüncelerimi söyleyeceğim.”

“Söyle bakalım.”

“Böyle bir rahatsızlık hissettiğin zaman ya bu konuda düşünme, ya da düşün ve sonuna kadar git.”

“Ne olur sonuna kadar gidersem?”

“Resim yapmayı bırakırsın. Ya da böyle resimler yapmazsın. Bir zamanlar denediğin gibi köylü resimleri çizmeye kalkışırsın belki de.”

“Onu yapacağıma siyasetle uğraşırım daha iyi. Daha kestirme.”

“Yok, bu ikilem bence doğru konulmamış. Sorun gerçekçi olabilme sorunu.” İlknur güldü. “Ama anladım neden rahatsızsın. Hasana yardım etmeye, ya da o dergi için çalışmaya karar verdiğin için rahatsızsın!”

Ahmet düşüncelerden korkarak: “Böyle bir şeyi nasıl söyleyebilirsin!” dedi.

“Dinle. Niye dergi için çalışmaya karar verdin? Görüşlerini kendine yakın buldun, Hasan geldi, istedi, onu geri çevirmek erkekliğe sığmaz falan filan. Bence bunlar önemli değil. Sen, ‘Eylem, Eylem!’ diyenlere hak verdiğini gösterdiğin için sıkılıyorsun Eylem yapmaya, ya da neyse, yararlılığı, gerekliliği çok daha kolay kavranabilir, açıklanabilir bir şey yapmaya karar verdin. Niye böyle bir ihtiyaç duyuyorsun?” İlknur eliyle resimleri gösterdi. “Çünkü bunlar o görevi yapamıyor. Sana öyle geliyor. Çünkü bu resimler her şey olamıyor. Öyle değil mi?”

“Diyelim ki öyle!” dedi Ahmet.

“Diyelim ki mi, öyle mi?”

Ahmet sinirlenerek: “Öyle, peki, öyle, ne olmuş,” dedi.

“Ne kızıyorsun? İşte bu yüzden de rahatsızsın. Resimlerin her şey olmadığı, resimlerin bütün olmadığı için rahatsızsın. Hasan’ların dergisinde çalışmaya karar vermekle de bunu farkında olmadan kabul ettiğini anladın!”

“Peki, ne yapayım?”

“Kendi kuramını hatırla!” dedi İlknur. Çayını bitirdi, fincanı dikkatle tabağa koydu.

“Kuramımı. Benim kuramım mı? Ben bulmadım ki onu. Ben ona inanmaya çalıştım. Sanat bir bilgi türüdür. E, ne olmuş öyleyse?.. Bu resimlerde bir bilgi veriyor, ama acaba gerekli mi bu bilgi? Bu bilginin de öğrenmesi gerekene ulaşıp ulaşmadığını da bir kenara bırakıyorum tabii. İnsanın bu resimleri yapması için, işte benim gibi biraz tuhaf olması lâzım! Bütün o eylem diyenler, beni iğneleyenler, herkes haklı. Aklı başında bir insanın sanatla uğraştığı nerede görülmüş? Sanatı küçümserler. Haklılar da. Ama biz

küçümseyenlere karşı öyle bir propagandaya girişiriz ki, ‘Aman, aman şu mızmızları üzmeyelim!’ derler. Büyük laflardan biriyle hemen avuturlar bizi, ‘Tabii dostum sanatın gücü inkâr edilemez! Biz sanatı ihmal ettik!” Hasan da bunu söyledi bana... Bir çay daha iç lütfen.”

“Hemen verirsen ve açık yaparsan içerim!” dedi İlknur.

Ahmet mutfağa koştu. “Evet, o gidecek!” diye düşündü. “Onun için fazla bir önemim de yok herhalde. En derin sorunlarımı ortaya döküyorum, evini, uykusunu düşünüyor. Avusturya’ya gidecek zaten. Ben de Hasan’larla birlikte. Bir işe girerim. Özer’e söyleyeyim... Beni o reklam şirketine. Hemen de işe alırlar. Bir işe girerim, devrimci harekete katılırım.”

“Neler konuşuyorsun kendi kendine?”

Ahmet birden İlknur’u ocağın yanında görünce şaşırdı. Ayak seslerini duymamıştı. “Ben. Ben ne yapayım!” diye mırıldandı ve bir an boş bulunup İlknur’a sarıldı. Sarsak, beceriksiz bir hareketle İlknur’u öpüp hemen ocağın başına döndü.

Bir sessizlik oldu. Ahmet, tepsiyi alıp odaya girdi. “Ne düşünüyorsun söylediklerim hakkında?” diye sordu.

“Ne diyeyim! Çok fazla düşünme!”

“Yani bana hak veriyorsun. Söylediklerim doğru değil mi? Bu resimlerle hiçbir şey yapılamaz.” Gazeteyi işaret etti: “İnsanlar öldürülürken hele bu resimlerin artık hiçbir anlamı kalmaz... Bunlarla uğraşmak aptallıktır. Aptallık ne kelime: Küstahlık, kendini beğenmişliktir.”

“O zaman genel olarak sanatla uğraşmak, sanat tarihiyle, hayır, bilimle uğraşmak da öyledir. Hatta, doğrudan doğruya siyaset olmayan her şeyle uğraşmak saçmadır!”

“Saçmadır!” diye bağırdı Ahmet. “Saçma mıdır? Ne düşünüyorsun?”

“Bunun yanlış olması gerektiğini.”

“Evet, bunu ben de aklımla kavrıyorum elbette. Ama duygularım bana Hüseyin Aslantaş öldürülürken ihtiyar tüccar resimleri yapmanın da pek doğru bir şey olmadığını söylüyor. Anlatabiliyor muyum? Ne yapayım?” Bu soruyu sorduğu zamanlarda yaptığı gibi gene heyecanla: “Goya... Goya ölümlere karşı, kayıtsız değilim işte... Kurşuna Dizilenler’i düşün!”

“Evet! Ama sen de kayıtsız sayılmazsın!”

Ahmet: “Ne yapayım... Ne yapayım?” diye mırıldandı. “Acaba Marat’nın askerleri insanları kurşuna dizerken, bunu öğrenince Goya neler düşünüyordu?”

“Bence bu geçici bir şüphe!” diye İlknur mırıldandı. “Türkiye’deki sanat hiçbir zaman senin şimdi yaptığın gibi gerekliliğinden şüpheye düşmemiştir!”

“O eskidendi!” dedi Ahmet. “Eskiden, yani sanat halkın içinde üretilirken. Ya da sarayda veya başka bir yerde, kendiliğinden üretilirken! Şimdi? Şimdi öyle miyiz? Hem halkın içinde değilim ben, hem benden böyle bir şey bekleyen yok, hem de artık, on yıl önce, yirmi yıl önce üstü kapalı olarak sanatla anlatılanlar şimdi açık açık anlatılıyor.”

“Biliyorsun herhalde. Bu sözlerin sanatın bir bilgi türü olduğuna ilişkin kuramla çelişir. O açık açık anlatılanlar başka çeşit bilgi, sanatla anlatılanlar başka.”

“Evet, evet, her şeyi biliyorum. Biliyorum bunları. Ama görüyorsun ki, rahatsız oluyorum. Bana bir şey söyle ki, eskiden olduğu gibi inanarak çalışabileyim!”

“Sanki bundan sonra çalışamayacaksın gibi konuşuyorsun!” dedi İlknur.

“Belki bu rahatsızlık çabuk geçer. Geçmese de gene çalışacağım tabii. Ama ya şüphe? Ben sanatın her şey olmasını istiyorum!”

“Eh, ne yapalım olamıyor. Ama durum sandığın kadar da kötü değil...” İlknur gene güldü. “Canım, bana ne oluyor peki? Coştum, aklıma her geleni söylüyorum.” Gerindi. “Uykum var! Duruma uygun

bir atasözü filan yok mu? Var tabii. Sen söylersin. Kimindi? Ars longa vite breve. Aklımda iyi kalmış değil mi? Ooohh!” Esnedi. “Eve gidip uyumak. Uff, şimdi evdekiler de.”

Ahmet heyecanlanarak: “Sanat uzun, hayat kısadır,” diye mırıldandı. “Hipokrat’ın sözüdür o, Goethe durmadan tekrarlar.”

“Sen de bugünlerde biraz tekrarlasan iyi edersin!” dedi İlknur.

“Ne kadar tekrarlarsam tekrarlayayım gene de içimin rahat etmeyeceğini biliyorum!” dedi Ahmet. “İyi ki geldi Hasan. Çünkü Türkiye’de resim yapmak, insanın bağıra bağıra konuşması gereken bir ülkede dilsizliği seçmek gibi bir şey.”

“Amaan!” dedi İlknur. “Az önce de her şeyin, bütün dış dünyanın senin resimlerin için olduğunu söylüyordun!”

Ahmet şaşırarak: “Öyle diyordum, değil mi?” dedi. içinden gülmek geldi. “Kusura bakma artık. Ben sanatçıyım. Biliyorsun sanatçıların bir dediği bir dediğini tutmaz.”

“Tamam! Zaten anlamıştım. İşi şakaya vuracağını anlamıştım!”

Ahmet öfkeli gözükmeye çalışarak: “Peki ne yapayım yani?” dedi.

“Kendini bu kadar düşünme!” dedi İlknur. “Kendini bu kadar düşünmek, bana artık, kızma ama, biraz kötü geliyor. Ne diye düşünüyorsun bunları?”

“Evet, çok pis bir bireyciyim ben!” dedi Ahmet.

“Bunu da açık açık söyleyerek, ya da şakaya boğarak yumuşatmaya çalışacaksın galiba. Ama pis bir bireyci olmaktan kork biraz. Canın biraz sıkılınca hemen inandıklarını değiştirme.”

“Başka?”

“Başka? Bana da öyle kötü kötü bakma.”

“Avusturya’ya sahi gidiyor musun?”

“Eve gidiyorum şimdi!” dedi İlknur. Saatine baktı. “Geç kaldım. Off! Şimdi evde de!” Ayağa kalktı.

“Biraz daha otursaydın!”

“Hadi, gidiyorum!”

“Bir sigara daha iç, açılırsın!” dedi Ahmet. Ama İlknur’un kapıya doğru yürüdüğünü görünce anahtarı aldı, İlknur’u biraz daha burada tutacak eğlenceli bir hikâye aradı, ama aklına hiçbir şey gelmedi. Kapıyı açarken laf olsun diye homurdandı:

“Peki, hayatın anlamı nedir?”

“Vatanın kurtuluşu! Hasan’ın seni araması iyi olmuş!”

“Bu mu her şey? Bunun için mi yaşıyoruz?”

“Evet!” dedi İlknur. “Üstelik ben şu ‘hayatın anlamı, vatanın kurtuluşu’ şakasını sen ciddi yapıyorsun sanıyordum!”

“Şaka olduğunu sen de söylüyorsun!” dedi Ahmet. İlknur’un asılan yüzünü görünce çekinerek ekledi: “Tabii ciddiyim. Beni biliyorsun canım. Ama her şeyin vatanın kurtuluşuna bağlanması tuhaf geliyor bana.”

“Her şey ona bağlı!” dedi İlknur. Bakışları da, “Aç artık şu kapıyı!” diyordu.

Ahmet kapıyı açtı: “O zaman bizim hiçbir değerimiz yok. Biz birer... birer aracız sadece! Bize hiçbir şey kalmıyor!”

“Merak etme, sana çok şey kalmış!” dedi İlknur. “Bunu biliyorsun... Fazla bile sana bunlar. Bu düşüncelerin, kendini düşünme, anlama, tedirgin olma zevkin! Bunlar çok şey değil mi?”

Ahmet başını sallayarak: “Evet, çok!” diye mırıldandı.

Merdivenleri inmeye başladılar. Nigân Hanım’ın katı sessizdi. Osman’ların kapısının önünden geçerken Ahmet, Nermin’in şikâyetçi sesini duyar gibi oldu. Cemil’lerde ise neşe hâlâ sürüyordu. Belirsiz bir ses: “...meyi gördünüz mü, yeni gelmiş...” diyordu. Öteki katlar da sessizdi. Kapıcının ışığı sönmüştü. Ahmet ayaklarının ucuna bastığını farketti. Dış kapıyı açarken İlknur döndü:

“Bu kazakla üşümez misin?”

Ahmet, “Boşver!” diyormuş gibi bir hareket yaptı. Sonra bu hiçbir şeye aldırmayan, sert, güçlü erkek tavrına takılarak: “Üşümüyorum!” diye mırıldandı.

Dışarı çıktılar. Yürümeye başladılar. Nişantaşı Meydanı tenhalaşmıştı. Arada bir hızla bir araba geçiyor, dörtyol kavşağında kimse kimseyi beklemiyordu. Kaldırımlara, yıkanan dükkânların sabunlu suları yayılmış, kaldırım taşlarının kenarında, ağaçların dibinde birikmiş, büyük yoz, plastik panoların, neon lambalarının ışığını yansıtıyordu. Caddede yürüyen kimse yoktu. Sırtı çuvallı bir adam kaldırımlara dizilmiş çöp tenekelerini karıştırıyor, bir elbise dükkânının vitrininde çıplak ayaklı bir adam çam ağacını süslüyordu. Polis cipi de karakolun önünden çekilip gitmişti. Caminin önünden geçerlerken şemsiyeli şık bir beye rastladılar. Teşvikiye’nin köşesinde Ahmet gene gözünün ucuyla İlknur’a baktı. “Ne düşünüyor?” diye mırıldandı. “Birazdan uyuyacak. Ama önce benim yüzümden evdekilerle atışacak!” Düşünmek istemedi. Esnedi. Küçüklüğünde yaptığı gibi hep birbirini tekrarlayan apartmanların adlarını okudu. Başka şeyleri de dalgın dalgın okudu: Lokanta isimlerini, direklere yapıştırılıp kalmış sünnetçi ilânlarını, bir berberin camındaki harfleri, bir çiçekçinin tabelasını, bir gıda pazarının camına çizilmiş süslü reklamları, emlakçı vitrinindeki telefon numaralarını.

Kapının önüne gelince İlknur döndü: “Hadi bakalım!” Heybesini karıştırıp anahtarını çıkardı.

Ahmet: “Bundan sonra ne zaman?” diye mırıldandı.

“Bilmem.”

“Çarşamba öğleden sonra?”

“Senin çarşamba öğleden sonraları harika çocuğa dersin yok mu?”

“Bu hafta yok!” dedi Ahmet. “Harika çocuğun matematik imtihanı varmış!”

Gülüştüler.

“İyi o zaman. Çarşamba dörtte, beşte uğrarım harika ressama!”

Ahmet neşeli görünmeye çalışarak: “Bekliyorum!” diye homurdandı.

İlknur kapıyı açmıştı. “Ne somurtuyorsun?” dedi. Güldü. “Hâlâ aynı şeyleri mi düşünüyorsun? İnsaf et! Bak, ikimiz de daha çook yaşayacağız. Kimbilir başımızdan neler geçecek!”

“Avusturya’ya gidiyor musun?”

“Bilmiyorum!”

Ahmet bir hareket yapmak istedi, yapamadı. Ellerini cebine soktu. Ağzından tuhaf, boğuk bir ses çıktı: “Biz evlenelim mi?” Sonra yüzünün çarpıldığını düşündü.

“Tuhafsın bu akşam!” dedi İlknur, ama o da her zamanki gibi olamıyordu. “Bak şimdi: Eve git, fazla düşünme, bol bol çalış...”

Apartmanın içine girdi: “Çarşambaya kadar seni özleyeceğim!”

Ahmet rahat rahat: “Allah rahatlık versin!” dedi. Rahatlığına şaştı.

İlknur kapıyı kapadı. Elini salladı. Merdivenlerin ışığını yaktı.

Gözden kayboldu.

10
Zamanın Akışına Övgü

“Ne söyledim yahu?” diye düşündü Ahmet. Camiye doğru yürüyordu. Utancını artırmak, sonra da kendini cezalandırmak için: “Evlilik!” diye mırıldandı, ama beklediği kadar utanmadı. “Amaan! Ne olmuş biraz saçmalamışsam? İlknur anlar!” Birkaç adım yürüdü. “Anlar mı?” Bu akşam ona anlattıklarını düşündü. “Hayat! Ne yapayım? Sanat? Evet, fazla heyecanlıyım bugün!” diye söylendi. “Anlattıklarım hakkında ne düşünüyordur?” Birkaç adım daha attı. “Anlıyordur beni! Anlattıklarıma hak veriyordur. Hem yalnızca benim dertlerim değil ki onlar!” Yanından gürültüyle bir spor araba geçti. “Yok, canım! Hiç de öyle düşünmüyordur. Düşündüğünü söyledi: Beni fazla bireyci buluyor!” Caminin önünden geçiyordu. “Haklı da. Çok fazla dertlerimi düşünüyorum ben. Benim dertlerim!” Kendisiyle alay etmek isteyerek güldü: “Resimlerim anlaşılmıyor. Kimse onlara bakarak devrim yapmıyor. Canım sıkılıyor. Başka?” Ama ne istediği alaycı bir tavrı takınabildi, ne de dertlerine gereken önemi verdiğini düşündü. “İşte, iki yol arasında kararsız, bir o yana bir bu yana yalpalayarak gidiyorum. Bir yanda hayat, bir yanda sanat! Yok! Bir yanda devrim, bir yanda?” Bu sınıflamaları beğenmedi. Biraz düşündükten sonra da onları canını yakacağı için beğenmediğine karar verdi. “Peki, benim düşüncem nedir?” diye söylendi. “Kendim hakkımda hangi yargıya varıyorum?” Karakolun önünden geçiyordu. “Kötü bir yargıya varmaktan korktuğum için işi gevezeliğe boğuyorum. O kadar boğmuşum ki, artık yargıya varamıyorum!” Birkaç adım attıktan sonra da bunun da bir gevezelik olduğuna karar verdi. “Benim ne olduğumu başkaları bilir!” diye söylendi. Hasan'ı düşündü. “İyi çocuk! Evet, biraz çocuk! O dergiye nasıl hemen inanıyor? Ama belki de olur bir şey!” Derginin çevresindeki hareketin güçleneceğine, ta yeni bir partiye kadar genişleyerek büyüyeceğine inanmaya çalıştı. Heyecanlandı. Kendini de bu hareketin içinde bir yerde görür gibi oldu. Sonra birden, “Darbe geliyor darbe!” diye mırıldandı. “Darbe gelecek, her şey değişecek!” Islak kaldırımlara

baktı. Bir sokak köpeği endişeyle onu süzdü. "Bir şey olacağı yok! Hasan ne düşünüyordur benim için?" Bir keresinde Hasan'ın kendisine, "Sen yoz değilsindir!" dediğini hatırladı ve onu çocuksu buldu. Parkasını, postallarını, ablasıyla el sıkışışını hatırlayarak güldü. Çam ağacını süsleyen adam hâlâ vitrindeydi. "Yılbaşı geliyor! Piyango biletleri satan Noel Baba da gelir buraya..." Okul çocuklarının alay ettiği Noel Baba'dan koca koca adamları bilet alırken görmüştü. "Yeni yıl! Bir yıl daha geçiyor... Ben de hâlâ bayağı gazete başlıkları gibi düşünüyorum... 1970... Gazetelerde resimler... Bir ak sakallı dede gidiyor, üzerinde 1971 yazılı bir kuşakla gelen gürbüz çocuk neşeyle karşılanıyor. Pazar ekinde bir karikatür: Aman, gelen gideni aratmasın?.. Küçük burjuvazi gelecekten korkuyor! Zaman aksın! 1970! 16-17 Haziran! Devalüasyon! Benim resimlerim! Ve bir darbe. Yetmiş eksi kırk, eşittir otuz yaşındayım. Hâlâ her şeyin merkezindeyim ve bir baltaya sap olamadım!" Askerdeyken kendisine öğüt veren bir yaşlı albayı hatırladı. İşini sormuş, ne yaptığını öğrenince evlenmesini, bir baltaya sap olmasını, toprağa kök salmasını öğütlemişti... "Şimdi o askerler... Eniştem..." Nişantaşı'nın köşesinde durdu. Eve değil karşıdaki gazeteciye doğru yürüdü. Cinsel yayınlar, çocuklar için kovboy, büyükler için renkli sinema ve aile dergileri, yarının gazeteleriyle yanyana bir masanın üzerine ve yerlere serilmişti. Ahmet başını bükerek bir gazetenin başlıklarını okudu: "Komutanlar dün de toplantı yaptılar... Muhtırada Atatürkçü Kurucu Meclis öngörülüyor..." Ahmet, "Tamam işte!" diye düşündü. "AP'den istifa ettiler. Boğaz Köprüsü için tahvil çıkartılması teklif edildi... Doktorlar eylem kararı aldı..." Gazeteyi alacaktı, ama caydı. Eve doğru yürümeye başladı. "Tamam işte. Hapı yuttuk! Darbe! Torrez! Nasıl bir darbe olur bu? Bari çabuk olsa da fazla meraklanmadan görsek. Çabuk, çabuk, ne olacaksa olsun, bitsin! Şu bekleyişten kurtulalım!" Güldü, esnedi, anahtarı çıkarıp kapıyı açtı. "Ak zaman, ak!" Birden aklına kuramlar, sözler üşüştü. Kendiliğindencilik, cuntacılık eleştirileri mırıldandı. Cemil'lerin katından hâlâ gürültü geliyordu. Osman'larda ses yoktu. Babaannede hâlâ ışık yanıyordu. Hemşire birisine seslendi galiba. Kendi kapısını açarken homurdandı. "Çalışacağım!" diye mırıldandı. İçeri girdi, kokuyu içine çekti, resimlerden ve kendinden hoşlandı.

İçinden durmadan yıllarca çalışmak geliyordu. Heyecanlanarak bu öğleden sonra üzerinde çalıştığı resme baktı. Bir yere hemen bir fırça vurmak istedi, ama ilk heyecana kapılmamak için biraz beklemeye başladı. İlknur'un doldurduğu küllüğü, çay fincanlarını içeri götürdü. Babasının kitaplarını, defterleri de bir kenara kaldırıyordu ki, bunları bir daha görmemek ve düşünmemek için aşağı inmeye karar verdi. Merdivenleri inerken, defterlerde umduğunu bulamadığını düşündü.

Kapıyı anahtarla açtı. İçeri girmeden önce hemşireye ve babaannesine bir kere görünmeyi düşünerek salona girdi. Birden ortada tuhaf bir şey olduğunu sezdi. Emine Hanım bir koltuğa olurmuş dehşetle Nigân Hanım'a bakıyordu.

Hemşire, Ahmet'in ayak seslerini duyarak döndü: "Çok kötü!" diye mırıldandı. "Nabzını bulamıyorum bir türlü!" Terlemişti.

"Nabzı zayıflamış mı?" dedi Ahmet.

Hemşire birden bir telâşa kapılarak Nigân Hanım'ın elini yakaladı. Parmaklarını nabza bastırdı. Ahmet, hemşirenin yüzüne dikkatle baktı. Bir şey okuyamadı. Babaannesine baktı. Uyuyormuş gibiydi. Gene hemşireye baktı. Vakit geçti, ama hemşirenin yüzünde hiçbir şey değişmedi. Ahmet, "Bulması lâzım artık!" diye düşündü. Hemşire bileğin bir başka yerini, sonra aceleyle öteki noktalarını da tuttu.

"Nabız çok mu zayıflamış?" dedi Ahmet.

Hemşire, Nigân Hanım'ın yüzüne bakarak öteki elini tuttu.

"Bilmem, atıyor mu?" dedi.

"Nasıl?"

Hemşire cevap vermedi. Nabzı tutarken yüzünü Nigân Hanım'ın yüzüne yaklaştırdı.

"Doktor! Doktora telefon edeyim!" dedi Ahmet.

"Doktor yetişemez!" dedi hemşire. Birden kaba bir hareketle Nigân Hanım'ın üstüne çullandı. Göğsünü ovmaya başladı. Bir süre bütün gücüyle göğsü ovdu. Sonra yaptığı şeye artık inanamadığını

gösteren bir tavırla dönüp Ahmet'e baktı. Bir şey söyleyecekti galiba, ama caydı ve telâşla yeniden bileklerden birisini tuttu, nabzı aradı, bu sefer bulamayacağına galiba kesinlikle inandığı için bileği uzun uzun elinde tuttu. İç çekti. Nigân Hanım'ın gözbebeklerini inceledi. Ahmet'e döndü: "Ben ne yapabilirim ki?" diyen bir bakışla baktı. Yeniden iç çekti. "Atmıyor... Atmıyor!" diye mırıldandı. Sonra avucunun içinde duran bileği, bozuk bir saati masanın üzerine koyar gibi, dikkatle kenara bıraktı. Serumdan delik delik ve mosmor olan el hiç kıpırdamadı.

Ahmet, "öldü!" diye düşündü. İçinden hemşirenin gönlünü alacak birşeyler söylemek geçti.

Hemşire ayağa kalktı, terini sildi. "Emine Hanım aşağı haber veriver!" dedi.

Emine Hanım telâşla: "Ne diyeyim?" dedi.

"Öldü, de!"

"Vaah! Ah, Büyük Hanım!" diye inledi Emine Hanım. Eşyaların arasından her zamanki dikkatiyle yürüyerek dışarı çıktı.

Hemşire, Ahmet'e baktı. Ahmet onun mesleği konusunda birşeyler söylemesinden endişelenerek babaannesine döndü. Yalnızca babaannesini düşünmek isteyerek Nigân Hanım'ın yüzüne bütün dikkatiyle baktı. Küçükken Cihangir'den babasıyla buraya geldiklerini, kısa pantolon giydiği için gözüken bacaklarının kirini babaannesinin herkese gösterdiğini, terliklerinin sesini, anahtar destesinin sesini, bayramlardaki yarım yamalak neşesini ve hep korkuyla baktığı Cevdet Bey'in resmini gösterişini hatırlayabildi. Daha da baktı, ama babasını, kendi çocukluğunu, ölümü, kendi hayatını düşünmeye başladığı için utandı. Sonra baktığı şeyin bir ölü olduğunu aklından geçirerek babaannesine sırtını döndü, pencereye yürüdü. Küçükken yaptığı gibi, alnını cama dayayarak Nişantaşı Meydanı'na bakmaya başladı.

Az sonra Osman ile Nermin geldiler. Osman aceleyle bir sandalye çekip annesinin yanına oturdu. Nermin birşeyler mırıldandı. Osman bir süre sonra, neden daha önceden kendisine haber

verilmediğini hemşireye sordu. Hemşire her şeyin çok çabuk olduğunu, hastanın bir an bile başından ayrılmamasına rağmen, nabzının zayıfladığını önce farkedemediğini açıkladı. Sonra elinden gelen her şeyi yaptığını, masajın da fayda etmediğini söyledi. Eliyle Ahmet'i işaret etti.

Osman: "Gene de bana haber verebilirdiniz!" diye homurdandı. "Yılmaz nerede?"

"Bu akşam izinliydi ya!" dedi Nermin.

İçeri Ayşe girdi. Annesine yaklaştı. Çevresine bir bakındı, ağlamaya başladı.

Ahmet birden neden buraya indiğini hatırladı. Bir kenara bıraktığı defterleri ve kitapları alıp koridora doğru yürüdü. Babasının odasına girdi. Kapıyı kapadı. Belli belirsiz bir suçluluk duyarak kitapları ve defterleri yerine koydu. Sonra ne yapması gerektiğine karar veremediği için bir sandalyeye oturup kitaplara bakmaya başladı. Kitaplara da pencereden dışarı bakar gibi bakıyordu.

Kapı açıldı, içeri giren hemşire onu görünce şaşırdı. "Siz burada mıydınız?" dedi.

"Evet, çıkıyordum!" dedi Ahmet. Kalkıp kapıya doğru yürüdü.

Hemşire: "Ben de, bu akşam bari evime döneyim, diyorum," dedi.

"Evet!"

Hemşire sesinin perdesine dikkat ederek ekledi: "Acaba birisi beni Lâleli'ye bırakabilir mi?"

"Cemil Bey bırakır!" dedi Ahmet. "Söyleyeyim!"

"Zahmet olmazsa!"

Ahmet odadan çıktı. Koridorda birkaç adım atmıştı ki, bir eksiklik duygusuna kapıldı ve farketti: Sarkaçlı saat tıkırdamıyordu. Dönüp saate baktı: Dokuzu gösteriyordu. "Zaman aksın!" diye mırıldanarak saati kurmayı aklından geçirdi, ama üşendi. Salona yürürken yukarı çıkmaya, çalışmaya karar verdi. Salonda kalabalık vardı. Cemil'lerin katında olan herkes yukarı çıkmıştı. Odayı koyu bir

sigara dumanı kaplamıştı. Herkes birbiriyle fısıldaşıyordu. Ahmet, Mine'nin ağladığını görerek şaşırdı. Remzi, Ayşe'yi avutmaya çalışıyordu. Lâle dikkatle babaannesine bakıyordu. Necdet, Cemil'e birşeyler söylüyordu. Ahmet'i görünce birden ayağa kalktı, yaklaştı, sırtına iki hafif şaplak vurdu. Sonra bunu yaptığını görüp görmediğini anlamak için karısına döndü, gördüğünü anlayınca başını ileri geri sallamaya başladı. "Ben böyle olacağını biliyordum!" der gibiydi.

Ahmet, babasıyla konuşan Cemil'e yaklaşarak: "Hemşire gitmek istiyor!" dedi.

"Biraz beklesin!" dedi Cemil. Osman'a döndü: "Evet, baba!"

"Bu sefer bütün işi sen yükleneceksin!" dedi Osman.

"Evet!"

"Her şey iyi olsun. Ailemize yaraştığı gibi olsun. Aman, dikkat et!"

Cemil, Ahmet'e dönerek: "Arabayı çocuklar aldı! Bilmem o kadını kim götürür?" dedi. "Beklesin!" Sonra babasına döndü.

Osman: "İlanlara da dikkat et!" diye fısıldadı. "Geçen sefer, yani babamınkinde bütün adları yanlış yazmışlardı."

"Tabii, tabii!" dedi Cemil. Sigarasını babasına doğru üflememek için başını yana çevirdi.

Ahmet birden yukarı çıkmasının yakışıksız olduğunu düşünerek oturmaya karar verdi. Tam otururken Ayşe ondan bir bardak su rica etti. Mutfağa gitti, ağlayan Emine Hanım'ı avutmak için birşeyler mırıldandı, bir bardağa su doldurup Ayşe'ye götürdü. Sonra Nigân Hanım'a değil, başka yere bakmak istediği için eşyalara, Cevdet Bey'in resimlerine, porselen fincanlara, büfeye bakmaya başladı. Büfenin camekânındaki pahalı porselenleri görünce Hasan'ı ve dergiyi hatırladı. Yukarı çıkıp çalışmaya karar vererek oturduğu yerden kalktı.

Merdivenleri sessizce çıktı, odasına girince hemen çalışamayacağını anladı, balkona çıktı. Korkuluğa yaslanarak Nişantaşı'na bakmaya başladı.

Alan tenhaydı. Bir köpek caddenin ortasında yürüyordu. Gazeteciye bir araba yanaşmış, kapısı açık, bekliyordu. Caddenin ucuna doğru bir yerde bir reklam ışığı titriyordu. Gürültüyle bir taksi geçti. Müzikli kornası apartman pencerelerinde çınladı. Sonra gazetecinin önündeki arabanın kapısı kapandı, araç hareket etti. Bir sessizlik başladı. Ahmet, taa çatı katından köşedeki bir ışıklı reklamın cızırtısını duyuyordu. Birden bir gürültü olunca uzanıp baktı: Bir çöp tenekesinin kapağı kaldırıma yuvarlandı. Tenekeden kediler fırlayıp köşelere sindiler. Hemen sonra da, her şeyin her zamanki gibi yolunda olduğunu anlayarak, tenekeye sokulmaya başladılar. Ahmet neşelenir gibi oldu, başını kaldırdı: Yukarıda özelliksiz bir gök vardı. Çalışmak için içeri girdi.

1974-78